

**ІДЕЯ І ЧИН**  
**ЛІТОПИС УПА, ТОМ 24**

LITOPYS UPA  
Volume 24

# IDEYA I CHYN

## (IDEA AND AKTION)

**Journal of the OUN Leadership, 1942-1946**

Reprint of the Underground Journal

Editors: Juriy Majiwsyj  
and Yevhen Shtendera

With Introduction and Summaries in English

---

Toronto	Published by Litopys UPA	1995
L'viv	Published by Ukrainian-Canadian Joint Venture «Litopys UPA»	1996

---

ЛІТОПИС УПА  
ТОМ 24

# ІДЕЯ І ЧИН

Орган Проводу ОУН, 1942-1946

Передрук підпільного журналу

Редакція: Юрій Маївський  
і Євген Штендера

Із вступом і резюме по-англійському

---

Торонто	Видавництво Літопис УПА	1995
Львів	Спільне українсько-канадське підприємство «Літопис УПА»	1996

---

**ББК 63.3 (4УКРЗ)**

**ВИДАННЯ  
ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ  
та  
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ**

**Редагує Колегія  
Відповідальний редактор: Є. Штендера  
Співредактор: П.Й. Потічний**

**Copyright:  
© 1995 by Litopys UPA  
ISBN: 0-920092-28-4  
© 1996 Спільне українсько-канадське підприємство «Літопис УПА»  
ISBN: 5-7707-7576-9**

**ОБКЛАДИНКА  
МИСТЦЯ МИРОНА ЛЕВИЦЬКОГО**

**Cataloguing in publication data:**

Idea i chyn: orhan Provodu OUN. 1942-1946 ; peredruk pidpil'noho zhurnalu/redaktsiia, Jurij Majivs'kyj i Yevhen Shtendera — Toronto : V-vo Litopys UPA, 1995.

592 p.: ill., ports.: 24 cm. —  
(Litopys Ukrain's'koi povstans'koi armii; t. 24)

Added title in English: Ideya i chyn (Idea and Action).  
Includes index. ISBN: 0-920092-28-4

1. Orhanizatsiia ukrain's'kykh natsionalistiv. 2. Ukraine - History, 1917 - Sources. I. Majivskyj, Vsevolod Jurij, II. Shtendera, Yevhen. III. Series. DK508 A4 14 1995 [DK508 .79 L6 t. 24 1995]

---

**50-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ  
УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ:  
1944-1994**

*Видання цього тому Літопису УПА спонсорують організації Українського Визвольного Фронту Канади, Кредитова Спілка "Будучність" і комерційна фірма Ю-Бі-Ей (UBA) в 50-річчя відновлення української держави Актом 30 червня 1941 та в тривалУПАм'ять його Творців.*



## ВІД РЕДАКЦІЇ

У цьому томі пропонуємо читачам передрук підпільного журналу *Ідея і чин*, що був органом Проводу Організації Українських Націоналістів на Українських Землях у 1942-1946 роках. В журналі друковано офіційні документи ОУН, політично-теоретичні, інформативні й полемічні статті, коментарі й огляди поточних подій, списки полеглих на полі слави, бібліографії підпільних видань тощо. Цей журнал важливий для дослідів Української Повстанської Армії та українського збройного резистансу Другої світової війни, бо він віддзеркалює офіційну політику ОУН на Українських Землях, розвиток політичної думки цієї організації й містить дуже багато інформації про збройну боротьбу на Україні й інші події. Ці інформації мають джерельну вартість, бо вони черпані з підпільних звітів і від очевидців. Власне тому журнал важливий також для дослідників історії УПА.

Журнал був друкований у підпільній друкарні, величина — 21 x 29 см, розмір — 24 до 36 сторінок. Друкарня мала доволі різноманітні шрифти. Лише десяте число з 1946 р. мало 76 стор. і бідніші шрифти. Це число було друковане, мабуть, в іншій друкарні. Дуже можливо, що попередня друкарня впала, але частину шрифтів з неї урятовано.

Поява журналу нерівномірна, 1942 р. з'явилося лише одне число, 1943 — чотири числа, 1944 та 1945 — по два числа й 1946 — одне, майже потрійне число. Редакторами журналу були Дмитро Майвський, Мирослав Прокоп, Михайло Палідович, і останній, мабуть, Петро Федун (Петро Полтава).

Ми вдячні Мирославі Прокопові за його ґрунтовну вступну статтю. Передруковуємо матеріал журналу *Ідея і чин* без жадних пропусків, проте, де потрібно, замінено літеру 'z' на 'r' — друкарня цієї літери, мабуть, немала, а в ориґналі ніде нема. Всі зміни взято в квадратні дужки. Крім того, десяте число журналу мало список виправлених помилок, які введено в наш текст курсивом у своїх квадратних дужках.

Всі числа журналу *Ідея і чин* ми отримали для передруку з Збірки документів Миколи Лебеда, генерального секретаря Закордонних справ Української Головної Визвольної Ради, — збірки (назва якої подавалася в минулому як „Архів ЗП УГВР”, в якій журнал зберігається під кодом Г2-2 до 8, а фотографії — з тієї таки збірки, з Архіву «Літопис УПА», та з інших джерел.

Редактори щиро дякують усім установам та особам, які допомогли підготувати до друку видання цього тому «Літопису УПА». Зокрема дякуємо Мирославі Прокопові за інформації про журнал і вступну статтю, Миколі Лебедеві й Петрові Содолеві за матеріали з Збірки документів М. Лебеда, Петрові Дужому за розшифрування псевдонімів ще кількох незнаних авторів. Зоні Кейван за переклади англійською, Антонові Івахнюкові за виправлення редакційного матеріалу, Степанові Шпакові за допомогу в виготовленні покажчиків та сл. п. Володимирові Макареві за допомогу в коректі.

**Юрій Майвський  
Євген Штендера**

## FROM THE EDITORS

*This volume of Lilopys UPA is a reprint of the underground journal Ideya i chyn, which was the organ of the Leadership of the Organization of Ukrainian Nationalists in Ukraine from 1942 to 1946. Published in the journal were official OUN documents, articles of a theoretical, political, informational or polemical nature, commentaries and reviews of current events, lists of the fallen on the fields of glory, bibliographies of underground publications and the like. This journal is important for researchers of the history of the UPA and the Ukrainian armed resistance of the Second World War, because it reflected the official policy of the OUN in Ukraine and showed the development of the organization's political thinking. The journal published much information about the armed struggle in Ukraine and other events which was culled from underground reports and from eyewitnesses and thus can serve as valuable source material.*

*Ideya i chyn was printed in the OUN's underground print shop. The issues are 21 by 29 cm in size, have from 24 to 36 pages, and show a wide variety of typefaces. Only the tenth issue, published in 1946, varies from this norm, being 76 pages in length and with little variety in fonts. This issue was probably printed in a different facility. Quite possibly the print shop used previously had to be abandoned, but some of the type from it was saved.*

*The journal came out irregularly. In 1942, only one issue appeared; in 1943 four issues were published; in 1944 and 1945 there were two issues per year, and in 1946 there was one issue, almost triple the size of the others. The editors of the journal were Dmytro Mayivskyy, Myroslaw Prokop, Mykhailo Palidovych, and for the last issue, probably Petro Fedun (Petro Poltava).*

*We are grateful to Myroslaw Prokop for his broad introduction to this volume. We are reprinting all materials without any omissions; we have changed, where so required, the letter "z" to "r" (it seems the printers did not have this letter at hand, since it appears nowhere in the text.) All changes and corrections, save for the letter "r", are indicated with square brackets, and the three pages of Errata in and for issue 10, are also so denoted, but all in italics.*

*All the issues of the journal we are reprinting come from the Document Collection of Mykola Lebed, General Secretary for Foreign Affairs of the Supreme Ukrainian liberation Council, from that collection, which has been referred to in the past as the "Archives of the ZP UHVR," where the journal is kept under the catalogue number Г2-2 to 8. The photographs reproduced here are from the collection mentioned above, from the "Litopys UPA" Archives, and from other sources, as credited.*

*The editors wish to thank all the organizations and individuals who helped prepare this volume of Litopys UPA for print. In particular, we thank Myroslaw Prokop for information about the journal and the introductory article, Mykola Lebed and Petro Sodol for all materials from the Document Collection of M. Lebed, Petro Duzhyi for providing the true names of some additional unknown authors, Zonia Keywan for her translations into English, Antin Ivakniuk for editorial assistance, Stepan Shpak for help with the indexes and the late Volodymyr Makar for help with proofreading.*

**Jurij Majiwskyy  
Yevhen Shtendera**



## **ЖУРНАЛ „ІДЕЯ І ЧИН” (Інформації та оцінки редактора)**

*Точно кажучи, я був тільки одним з редакторів журналу Ідея і чин. Перший його випуск вийшов 1942 р. за редакцією Дмитра Маївського, наступних чотири, себто 2, 3, 4 і 5 редагував я. Редактором шостого числа був Михайло Палідович, якому я передав свої обов'язки. Він також підготував сьоме число, але згинув у травні 1944 р., поки ще це число було готове, так що я віддав решту матеріалів до друкарні. В червні 1944 я одержав від Проводу Організації Українських Націоналістів доручення виїхати на Захід вести інформативну працю про визвольну боротьбу в Україні, тому обов'язки редактора журналу я передав Омелянові Логушеві. Однак він, з незалежних від нього причин, виїхав у серпні того ж самого року на еміграцію. В результаті, даліше редагування журналу знову перебрав Дмитро Маївський. Він зредагував два наступні випуски, себто 8 і 9. Останнє, десяте число журналу Ідея і чин має дату 1946 р. Його редактором був, мабуть, П. Полтава.*

*Обов'язки редактора журналу Ідея і чин доручив мені в листопаді 1942 р. Микола Лебедь, який від 15 вересня 1941 р. був урядуючим провідником ОУН, (Степан Бандера, провідник ОУН, був тоді вже заарештований і ув'язнений у німецькому концтаборі в Саксенгаузен, де він перебув до осені 1944 р.). Як я вже згадав, першим редактором журналу Ідея і чин був Д. Маївський, але в останніх днях листопада 1942 р. він був важко поранений у перестрілці з гестапівцями, і наступні місяці лікувався у підпільних квартирах ОУН.*

*Коли я перебрав редакцію журналу, я мав деякий попередній редакційний досвід як колишній редактор Студентського вісника у Львові в 1937-38-их рр., Української пресової служби в Берліні 1940 р. та як співредактор газети Самостійна Україна, що була підпільним органом ОУН у Києві в 1942-43-их рр. Крім цього, працюючи у протинацистському підпіллі ОУН від вересня 1941 р., себто від часу масових арештів членів ОУН Гестапом, я був зорієнтований у завданнях, які стояли перед українським протинацистським підпіллям. А втім, журнал Ідея і чин був офіційним органом Проводу ОУН і в ньому мали віддзеркалюватись основні напрямні політики цієї організації.*

*Про яку політику тоді йшлося?*

*Поки відповісти на це питання, треба насамперед пригадати, якою була ситуація на Україні під час німецької окупації та в яких умовах мусіло діяти наше підпілля.*

*Як відомо, 22 червня 1941 р. Німеччина напала на Радянський Союз з метою здобути простори для німецької раси, а зокрема Україну, і перетворити її в німецьку колонію. Трагічність положення українського народу була також у тому, що Кремль, проти якого Гітлер вів війну, також не резигнував з плянів володіти Україною, та цим самим обидві імперіалістичні потуги відмовляли українському народові права бути господарем своєї землі. Перед українським народом розкривалися незавидні перспективи: чи то у випадку німецької чи московської перемоги, Україна була присуджена на дальнє поневолення. З цього погляду український народ був у зовсім іншій ситуації як французи, бельгійці, поляки і чехи, які рахували на те, що з перемогою над Гітлером повертається їхня воля.*

*В такій ситуації, станувши в обличчі німецької колоніальної політики, український народ мусів рахувати тільки на самого себе, точніше, на наявні в той час зорганізовані політичні сили, які могли ініціювати та вести*

самооборону б визвольну боротьбу народу. Вони не були великі. На центральних і східних землях України, які від початку 1920-их рр. аж до 1941 р. були під комуністичним режимом, усякі зорганізовані українські політичні сили були знищені. В західних областях, які були до війни під польською, румунською та чехословацькою окупаціями, існували різні легальні українські політичні партії однак з початком війни вони перестали діяти. В таких умовах єдиною поважною зорганізованою українською політичною силою залишилася на тих теренах нелегальна ОУН. Вона відіграла важливу ролю в організації боротьби українського народу проти німецьких окупантів, а після закінчення війни, проти поворотної окупації України радянською армією.

ОУН відрізнялася від інших українських політичних партій не тільки тим, що вона діяла підпільно. Вона була відмінна від них також своєю стратегією, тактикою та ідеологією. ОУН постала 1929 р. на засновному конгресі у Відні, в Австрії, її створили колишні старшини українських армій із часів революції 1917-20-их рр. та люди молодшого післявоєнного покоління. Вони критично оцінювали діяльність українських демократичних партій періоду революції й вважали, що для успішної боротьби за державну самостійність України потрібна політична формація типу ордену, з виразною (виразно окресленою) націоналістичною ідеологією, здисциплінованим членством, революційною тактикою боротьби.

## II

Подібно як і для всього українського народу, німецька окупація створила для ОУН зовсім нову ситуацію. До 1939р. ОУН вела боротьбу головним чином у західних областях України проти польських окупантів. А тепер вона знайшлася на фронті боротьби проти двох могутніх імперіялістів, які змагали панувати над Україною. Нова ситуація була також у тому, що в міжвоєнний період ОУН, як і інші українські політичні партії, дивилися на Німеччину як на потенційного союзника. Крім того, вони надіялися, що сама війна створить пригрозі умови для завершення боротьби за державну самостійність України. Проте, наче передбачаючи можливість, що у випадку війни проти Радянського Союзу, німці можуть поставитися вороже до прагнень українського народу, ОУН схвалила на своєму II великому зборі в квітні 1941 р. постанову, в якій читаємо:

*/.../ Організація Українських Націоналістів продовжуватиме всіми силами революційну боротьбу за визволення Українського Народу без огляду на всі територіально-політичні зміни, які зайшли б на терені Східньої Європи. 1*

Події, що розгорнулися після початку німецько-радянської війни, зразу поставили ОУН перед серйозним іспитом. 30 червня 1941р. ОУН проголосила на публічних зборах у Львові відновлення української державної самостійності. Тоді також створено Українське Державне Правління, що його очолив Ярослав Стецько, перший заступник провідника ОУН Бендери. Німці вимагали від Стецька відкликати акт проголошення самостійності, а коли він відмовився,

---

1. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р. (Збірка документів) ([Європа:] Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів, 1955; Бібліотека українського підпільника, ч. 1), стор. 31. Це були постанови тієї фракції ОУН, яку, після розколу ОУН у 1940 р., очолив Степан Бандера.

його заарештували 12 липня 1941 р., і він аж до осені 1944 р. був ув'язнений у концтаборі в Саксенгаузен. Там ув'язнили також Бандеру, так що керівництво ОУН перебрав другий заступник Бандери — Микола Лебедь, а від травня 1943 р. — Роман Шухевич. 15 вересня 1941 р. гестапо провело масові арешти членів ОУН в Україні, в Німеччині та на всіх теренах, що їх тоді німці окупували, та ув'язнили їх у концтаборах, де вони пробули до кінця війни, або в концтаборах загинули.

Такі удари сильно послабили ОУН. Щоб вести боротьбу проти німців, вона мусіла насамперед відбудувати свою членську мережу. При тому, в умовах німецької окупації, коли вся українська територія стала відкритою, перед ОУН, яка, як задано, до війни діяла в основному в західних областях, передусім у Галичині, тепер відкрилися широкі простори центральної і східньої України, отже праця на теренах, яких кадри ОУН до того часу не знали. Туди перші пішли т. зв. похідні групи ОУН і туди треба було посилати членів ОУН, яких оминули німецькі арешти, й там треба було подбати здобути нових членів та прихильників, і при їхній допомозі поширити діяльність українського протинімецького підпілля на ті землі України. Це не було легке завдання. Проте, заходи ОУН у цій справі дали порівняно швидко доволі добрі успіхи. За інформаціями тодішнього Проводу, на початку 1942 р. ОУН мала вже приблизно 12 тисяч членів і 7 тисяч юнацтва.<sup>2</sup> Для порівняння треба задати, що в часі найбільшої розбудови ОУН і Української Повстанської Армії (УПА) на переломі 1943 і 1944 рр., УПА мала, за оцінкою Джона Армстронга, приблизно 40 тис. людей.<sup>3</sup> Тут треба ще задати, що в тому часі діяла також в Україні друга частина ОУН, яку очолював полковник Андрій Мельник, окремі частини якої брали участь у протинімецькій боротьбі. Вона також співпрацювала з отаманом Тарасом Боровцем-Бульбою, який перший зорганізував повстанську формуцію Поліська Січ-УПА для боротьби проти комуністичних партизанів і німців).

Поширення членських кадрів не було одиноким завданням ОУН. Не менш важливе було здобути прихильність і підтримку ширших кіл суспільності, без чого ніяке підпілля, яке веде боротьбу проти окупантів, не може втриматися в терені. В цьому пляні ОУН мусіла проламати в народі страх від окупантів і переконати людей, що зорганізована боротьба проти них можлива та що вона єдиний засіб для того, щоб принаймні частково зберегти себе від знищення.

Проте, ведучи боротьбу проти нацистів в Україні, ОУН не міняла своїх антибільшовицьких позицій. Підпільні видання вказували на те, що перемога чи то нацистів чи комуністів буде нещастям для українського народу та що єдиний вихід для українського народу — створити власні зорганізовані сили для боротьби проти обох імперіялізмів за державну самостійність України.

У процесі війни кристалізувалися і поширювалися також політичні позиції ОУН супроти сусідів України, тобто поляків, угорців, румунів і, звичайно, також щодо російського народу. Це також мусіло знайти віддзеркалення в інформаційно-політичній діяльності ОУН, насамперед, у її публікаціях. До війни поляки, румуни, також чехи розглядалися окупантами українських земель. Війна це змінила, а це принесло зміну в українській оцінці тих народів, передусім поляків, що опинилися під німецькою окупацією.

---

2. Мирослав Прокоп, *Україна і українська політика Москви* (Мюнхен: В-во „Сучасна Україна“, 1956; Мала політична бібліотека: ч. 4), стор. 137.

3. John A. Armstrong, *Ukrainian Nationalism*. 2 вид. (Нью-Йорк—Лондон, 1963), стор. 156.

Таким чином, уже 1940 р. отже зразу після розвалу Польщі, ОУН почала шукати зв'язків з тодішнім польським протинімецьким підпіллям. Ґрунт для порозуміння і співпраці створило усвідомлення в обох народів існування спільного ворога, себто Німеччини, а згодом також Росії. В результаті, у процесі війни прийшло до часткової співпраці між підпіллями обох народів. ОУН виявила також успішну ініціативу в наладнанні співпраці УПА й ОУН з угорськими військовими частинами, які стаціонаували на українських землях. Угорці також усвідомили, що зближається розвал Німеччини. В умовах війни ОУН теж переглянула своє ставлення до росіян. Точніше, ОУН підкреслювала вороже наставлення до російської імперіялістичної верхівки, що поневолювала Україну, а зі співчуттям ставилася до російського народу, який хоч часто був інструментом у руках шовіністичної верхівки, підтримував поневолення інших народів, проте сам був позбавлений основних громадянських свобод. Тому ОУН уважала, що треба шукати спільної мови з поступовими елементами російського народу.

В парі з переоцінкою поглядів ОУН щодо сусідів прийшли також зміни у ставленні до національних меншостей України. На місце гасла „Україна для українців” прийнято гасло боротьби за національні, політичні й соціальні права всіх громадян України, незалежно від національності, раси чи релігії

Ще більшого поглиблення і поширення зазнала під час війни сама програма ОУН, її візія майбутньої української держави, за яку вона вела боротьбу й до якої старалася мобілізувати населення України. ОУН своєю ідеологією та засобами дії істотно різнилася від інших українських політичних партій. Згідно з постановами Першого конгресу з 1929 р., ОУН змагала всебічно опанувати все політичне, культурне, господарське життя народу й усувала політичний плюралізм. Свій антидемократичний характер і свою критику українських демократичних партій періоду революції в Україні 1917-ого і в наступних роках ОУН виводила з їхніх невдач; вона вважала їх відповідальними за падіння Української Народньої Республіки. Немає також сумніву, що на світогляд і програму ОУН мала вплив також відома криза демократії в Західній Європі після Першої світової війни, зокрема у Франції, Бельгії, Німеччині та Польщі, менше, натомість — гітлерівський рух, який переміг у Німеччині щойно чотири роки після схвалення першої програми ОУН 1929 р.

Треба підкреслити, що названі вище зміни в мисленні діячів ОУН сталися в результаті їхньої зустрічі віч-на-віч з населенням підрадянської України. Там вони швидко усвідомили вузькість, а деякою мірою й непридатність окремих світоглядних засновків їхньої програми, і зрозуміли невідкладну потребу її поширити і пристосувати до нових обставин.

Очевидно, що незмінною в програмі ОУН залишилася основна мета її боротьби, себто ідея державної самостійності України. Німецька окупація та попереднє більшовицьке панування не залишали в народі сумніву, що єдиним виходом з ситуації була б власна держава. Сумнівним було тільки те, чи народ має доволі сили, щоб досягти цієї мети. Натомість ясною визначення вимагав характер держави, за яку треба боротися, її державній устрій, політичні права громадян, соціальний лад, принципи організації економіки, права національних меншостей тощо. Негативи диктаторсько-тоталітарних систем нацизму і комунізму підказували, що тільки держава демократичного типу з її політичним плюралізмом, з її свободою слова, друку, релігії, організації, віровизнання, рівності всіх громадян може гарантувати свободу та здобути підтримку населення. З того також випливало критичне наставлення населення до всяких монопартійних систем, до диктаторських режимів.

Тому ОУН у своїй літературі, у своїх публічних закликах до населення постійно наголошувала, що вона бореться проти Берліну і Москви не тільки як окупантів української землі, але також проти їхніх соціально-політичних доктрин і режимів диктатури та тоталітаризму, яких вони насильно накладають українському народові. А вслід за тим, також сама ОУН мусіла змінити розуміння свого місця в суспільстві як одна політична сила серед інших, значить — визнати принципи політичного плюралізму.

Всі ті переміни у програмі ОУН були скодифіковані на III великому надзвичайному зборі ОУН в серпні 1943 р. Схвалена на тому зборі нова програма ОУН показує ту доволі драматичну еволюцію, яку ОУН як політична організація пройшла від своєї першої програми з 1929 р. — до нової, схваленої під час німецької окупації України. Це було повернення ОУН на традиційні позиції українського демократичного націоналізму, який у центрі своєї програми ставить національне, політичне та соціальне визволення своєї нації і рівночасно дає гарантію рівних громадських прав усім мешканцям України, незалежно від національності, раси чи релігії, і прагне до співпраці та приязних взаємин з іншими народами на принципі взаємопошанування та невтручування у внутрішні справи інших.

### III

Як згадано попередньо, завдання публікації ОУН було віддзеркалювати мислення її напрямні політики ОУН у її боротьбі проти німецьких і більшовицьких окупантів. Таку роль мав також виконувати журнал Ідея і чин як офіціоз Проводу ОУН. Однак, це не було його єдине завдання. Не менш важлива була потреба давати об'єктивну інформацію про події в Україні, про умови життя українського народу, про боротьбу проти окупантів. Це було особливо важливе, коли мати на увазі, що в умовах нацистського й комуністичного режиму не було вільної преси, а органи влади та дозволені ними преса замовчували або фальшували події. В такому плані підільна преса ОУН, а також Ідея і чин були теж першоджерельним матеріалом пізнати дійсність.

Друківані в журналі Ідея і чин матеріяли можна поділити на такі групи:

а) Офіційні повідомлення й інформації. До цього типу матеріялів належать з'ясування, постанови, два звернення тодішнього провідника ОУН Максима Рубана (Миколи Лебеда) з січня 1943 р., Постанови III конференції ОУН з лютого 1943 р., звернення Проводу ОУН з червня 1943 р., Постанови III надзвичайного великого збору ОУН з серпня 1943 р., Постанови конференції Проводу ОУН з червня 1946 р., також офіційні повідомлення Проводу ОУН про смерть у боротьбі провідних членів ОУН, інші повідомлення та інструкції.

б) Статті й коментарі, в) Вістки про становище в Україні, г) Списки полеглих у боротьбі.

Які були джерела інформації редакторів журналу Ідея і чин чи інших підільних видань? Дані про широкий світ поза німецькою окупацією були дуже обмежені. Під німецькою окупацією Україна була майже тотально ізольована від народів поза німецькою сферою впливів. Інформації про все, що діялось у світі, доходили на Україну через фільтр німецької пропаганди, отже були невірогідні. Єдине вірогідне джерело інформації про події у світі були англійські та американські радіопередавання. Німці їх заглушували, але частина вісток пробивалася до слухача. Краще було з вістками про життя сусідніх народів, зокрема поляків, про що можна було дізнатися з польської підільної преси.

Зате українські підпільні видання мали порівняно добрі інформації про ситуацію в самій Україні. Їх постачала підпільна мережа ОУН з різних областей України. Ці дані служили матеріалом для коментарів і політичних аналіз.

Журнал *Ідея* і чин присвячував багато уваги з'ясовуванню основної мети політики Берліну й Москви щодо України, дарма то на початку німецької окупації не було певності чи повернеться ще радянська влада в Україну. Ішлося одначе про те, щоб і нацистів, і більшовиків демаскувати як однакових ворогів українського народу і протиставлятися їхнім намаганням вдягатися в шати визволителів.

Отже, якщо йдеться про нацистів, показовими є статті І. М. Коваленка "Українська проблема в плянах німецької політики" в першому числі, та "Нова Європа і стара брехня" в третьому числі журналу. Автор з'ясовує ідеологічні основи німецького расизму, його завойовницькі пляни супроти європейських народів, зокрема України. Хоч факти німецької політики не були таємницею для українського населення, писати про них треба було, тому що, незалежно від німецького терору, в деяких українських колах далі існували ілюзії стосовно можливих змін німецької політики щодо України. З цією метою в коментарі "На манівцях опортуністичної політики" в другому числі журналу *Ідея* і чин редакція запламувала меморіал однієї української політичної організації до міністра окупованих східних теренів Альфреда Розенберга. В цьому ж самому числі журналу, де надрукована друга стаття І. М. Коваленка, редакція вмістила — виразно для рівноваги — статтю З. І. Лугової "Національна політика червоної Москви в Україні". Це був час, коли радянська пропаганда намагалася переконувати українців про те, що єдиний вихід для українського народу — боротися за повернення радянської влади.

Взагалі, в усіх виданнях українського підпілля суворо перестерігалася настанова рівнорядно ставитися до обох ворогів України, себто — до Німеччини і СРСР. Тому в Постановках III конференції ОУН з лютого 1943 р. читаємо, м. ін., що, "Україна знаходиться в сучасний момент між молотом і ковадлом двох ворожих собі імперіялізмів Москви й Берлін[у], що в рівній мірі трактують її як колоніальний об'єкт" (Ідея і чин, ч. 3), а в статті М. В. Вирового "Революційний фронт українського самостійництва" (Ідея і чин, ч. 2), читаємо: "Для українського народу немає ж[я]рної різниці між т. зв. УССР, що за брехливого щирмою означає московську колонію, і колоніальним німецьким Райхскамісаріятom".

Підаючи критиці ворожі Україні сили, журнал *Ідея* і чин не обминав також проблем власних слабкостей українського народу. Вимовною з цього погляду є стаття П. Т. Думи "До питання внутрішніх перешкод української національно-визвольної боротьби" (Ідея і чин, ч. 4). Автор проводить критичну аналізу чинників, які підривають зсередини сили українського народу, отже такі, як орієнтація на чужі сили, вислужництво поневоловачам, легковажне ставлення, а то й погорда до тих, хто не хоче гнути спину і протиставляється чужому насильству, брак віри у власний народ, промосковський комплекс у наддніпрянців і комплекс заумінковости в галичан тощо. Подібні слабкості української національної вдачі, зокрема однієї частини української інтелігенції, її бажання стояти збоку і проповідувати неутралітет тоді, коли важиться доля нації, аналізує Ю. М. Моряк у статті "Одним Фронтом назустріч майбутньому" (Ідея і чин, ч. 5).

В парі з тим, редакція друкувала матеріали, метою яких було показувати елементи сили українського народу, безперервність його визвольної боротьби, одне слово — речі, які мали служити духовим цементам будувати націю. Так

у згаданій статті М. В. Вирового, в другому числі журналу, розповідається про стихійний і зорганізований спротив комуністичній владі з боку українських селян, робітників і творчої інтелігенції протягом останніх двох десятиліть, з чого автор робить висновок про можливість втягнути ті верстви українського народу до боротьби також у новій військовій дійсності. А Г. С. Клекіт, якого редакція представляє як представника української молоді, вихованої в СРСР, — доволі оптимістично дивиться на перспективи духового відродження тих його однолітків, які всупереч комуністичній ідоктринації знаходять у собі українські первні (Ідея і чин, ч. 3). Варто відзначити, що і М. В. Вировий і Г. С. Клекіт нав'язують у своїх оцінках не тільки до традиції післяреволюційної української національно-демократичної інтелігенції, до діячів типу Сергія Єфремова, але вони також посилаються на діяльність українських націонал-комуністів типу Миколи Хвильового, Олександра Шумського, Михайла Волобуєва та інших. Г. С. Клекіт заявляє: "Так з року на рік народжувалися тисячі Хвильових. [...] Так, ми були піонерами, комсомольцями, навіть комуністами. Тепер, всупереч [у]сім формальним логікам і всяким мудрим закономірностям, ми лиш українці і при тому націоналісти, самостійники".

Журнал Ідея і чин присвячував серйозну увагу взаєминам українського народу з сусідами та меншостями України, насамперед, росіянам і полякам. Як згадано вже, війна й падіння Польщі створили умови для переоцінки проблеми українсько-польських взаємин, і це знайшло віддзеркалення на сторінках Ідеї і чину. В четвертому числі журналу знаходимо статтю Я. В. Боровича „Україна і Польща”. Автор показує, наскільки історичне минуле Польщі, точніше, її незмінне прагнення захопити українські землі, стоїть на перешкоді налагодженню нових взаємин між обома народами. Проте, він робить такий висновок: "Ми свідомі того, що перед лицем небезпек німецького і московського імперіялізмів, тільки спільний фронт [...] проти імперіялістів і ліквідація внутрішніх спорів є одинокою правильною відповіддю поневолених воюючим імперіялізмом. Це треба також прикладати до взаємовідносин двох народів — українського і польського". Таку саму вимогу спільного фронту всіх поневолених нацизмом і комунізмом народів, отже і українців та поляків, ставлять Л. М. Карпатський у статті "До українсько-польських взаємин" (Ідея і чин, ч. 6) і О. С. Садовий у статті "Куди прямує поляки?" (Ідея і чин, ч. 7), дарма що їх статті написані під час дуже трагічної взаємної боротьби між українцями й поляками, головню на Волині, а також у Галичині. Автори твердять, що відповідальність за цю трагедію падає передусім на шовіністичні кола польської провідної верстви, які заперечують українському народові право до західних областей України, а їхніх мешканців далі уважають громадянами Польщі

На сторінках журналу Ідея і чин видні також істотні зміни у ставленні ОУН до питання взаємин між Україною і Росією. Цю проблему аналізує М. В. Вировий у статті "Україна і Росія" в третьому числі журналу. Автор виразно відмежовує російський народ від російської імперіялістичної верхівки. В час, коли — каже автор — треба далі вести боротьбу проти російського імперіялізму, треба рівночасно шукати шляхів порозуміння і співпраці з поступовими колами росіян, які готові визнавати право неросійським народам імперії, отже й Україні, на державну самостійність. Автор теж наголошує konieczність співпраці з російською меншістю на Україні на принципі абсолютної рівноправності всіх громадян України.

Проблему меншостей України основніше розглядає О. І. Степанів у статті "За правильний підхід" (Ідея і чин, ч. 2). Він гостро критикує наставлених українських націоналістів і загалом українців до меншостей України. Він вимагає: "Треба ліквідувати шовіністичне ставлення у відношенні до меншостей, створюючи умови якнайдалше йдучої національно-культурної толеранції, не летіти на асиміляцію одиниць, натомість намагатися приєднати цілість для української політичної справи".

Там таки О. І. Степанів порушує ще інше дуже важливе питання програмового характеру. Він пише: "[...] для моди дехто захоплюється фашизмом і німецьким націонал-соціалізмом, не думаючи над тим, чи ті рухи відповідають нашій натурі і потребам, чи ні. Некритичні і політично неграмотні люди вважали навіть довший час, а дехто може й сьогодні думає, що український націоналізм, це рух ідентичний з фашизмом чи націонал-соціалізмом. Очевидно не потребуємо тут навіть доводити абсурдність такої думки, породженої тільки політичним анальфабетизмом" (Ідея і чин, ч. 2).

З такою оцінкою О. І. Степанова перегукується М. В. Вировий у заданій вже статті в другому числі журналу Ідея і чин, де він пише: "Український націоналізм — це рух народніх мас України, що прагнуть жити вільним життям, і його коріння у народі. Він не має нічого спільного з реакційними системами націонал-соціалізму і фашизму і є органічним українським твором". І автор також каже, що ідея самостійної української держави є "[...] революційна своєю соціальною і устровою постановкою, що організує свободу людини, її право на вільний розвиток та заперечує всі авторитарні, касарнянські системи поневолення індивідуальности".

Власне, ідея державної самостійности України, в якій були б гарантовані рівні права всіх громадян, незалежно від національності, раси чи релігії, була поставлена в основу нової програми ОУН під час війни і вона червоною ниткою проходить крізь усі писання в журналі Ідея і чин та в інших публікаціях. Такі позиції зокрема виразно з'ясовані в друкованих у журналі вже згадуваних офіційних постановках з їздів чи конференцій ОУН.

В тематиці журналу помічаються деякі різниці між першим періодом німецької окупації України в роках 1941-44 і періодом нової дійсности після повернення радянської влади, себто від 1944 р. починаючи. В час, коли в першому періоді більшість статей були присвячені самій війні й німецькій окупації (числа 1-6 і частинно ч. 7), у двох наступних роках (1944-46) тягар проблематики пересунений на підбільшовицьку дійсність (числа 8 і 9). Майже всі матеріали восьмого числа — статті П. Думи, Сергія Дмитрова, Арсена Панасенка стосуються до підбільшовицької дійсности. Провідні думки цих статтів такі: завойовуючи знов Україну, Кремль вдягається в шати визволителя українського народу від гітлеризму і водночас намагається очорнювати ОУН і весь зорганізований український визвольний рух, все українське протинацистське підпілля як німецьку агентуру. При тому Москва розглядає підбій України як тільки випадову базу, щоб завоювати інші народи Європи. Хоч московські комуністи послуговуються комуністичною фразеологією про національні, політичні та соціяльні свободи, вони на ділі здійснюють політику великодержавного російського шовінізму й репрезентують нову класу вельмож у створенні ними тоталітарній державно-капіталістичній казармі. Більшовицька демократизація Європи — це насильство над народами Східньої Європи, що подібне до поневолення народів СРСР, і це рівночасно обдурювання наївних політичних діячів Заходу, які досі



в'ярять у країну переміжного соціалізму. В національній політиці партії супроти неросійських народів виразна тенденція знищувати національні риси тих народів і вона ведеться паралельно з расистською гльорифікацією всього російського.

У восьмому й дев'ятому числах журналу є дуже багато інформації про комуністичний терор в Україні і про українську самооборону та збройну боротьбу УПА.

Треба ще сказати, що в журналі Ідея і чин обох періодів є чимало статтів і оглядів про міжнародне становище. Це статті авторства І. В. Дірови, І. М. Коваленка, Ю. М. Моряка й Ю. М. Херсонця.

Окреме місце серед усіх випусків журналу посідає останнє, десяте число. Воно найбільше, 76 сторінок друку, хоч має тільки трьох авторів: П. Полтаву, У. Кузілья й О. Горнового.

Тільки стаття О. Горнового "Шовіністичне запаморочення і русифікаційна гарячка б[і]льш[о]вицьких імперіялістів" це наче дальші частини та поширення статтів інших авторів у попередніх числах журналу. Проте, вона багато ширша і спирається на документальному матеріалі минулого й сучасного. У. Кузілья у статті "Науковість діалектичного матеріалізму" вказує на антинауковість марксієвських теорій і трагічні результати намагань керівників Радянського Союзу пристосовувати їх до життя. Есей П. Полтави "Елементи революційності українського націоналізму" це ширша спроба з'ясувати суть ідеології й політики українського націоналістичного руху як руху революційного, який відкидає та заперечує наявні в Україні і накинени українському народові соціально-політичні структури, мета яких — національне, політичне й соціальне поневолення України. В протиставленні до того П. Полтава ставить ідею державної самостійності України, яка забезпечить усім мешканцям української землі справедливий соціально-політичний устрій без класового й державного визиску; приведе до духового відродження нації; звільнить націю від вікової спадщини рабства. В цьому міститься — каже П. Полтава — революційність самої ідеї української незалежності і українського націоналістичного руху.

У статті П. Полтави знаходимо також загальні обриси стратегії й тактики ОУН під час німецької та більшовицької окупації, дані про те, як керівники ОУН уявляли перспективи боротьби, яку вони вели. Щоправда, ці теми порушували також інші автори практично в усіх попередніх числах журналу Ідея і чин. Проте, мислення П. Полтави важливі тим, що вони виходять з-під пера одного з керівників ОУН уже під час поворотної більшовицької окупації.

Отож вихідна позиція в усіх писаннях авторів журналу на ці теми — це розрахунок ОУН, насамперед, на власні сили народу, на дальше ведення боротьби за всяких умов, а якщо йдеться про потенційних союзників, то бачили їх передусім в інших поневолених Берліном і Москвою народах. Цю політичну орієнтацію й концепцію відмічено навіть на титульній сторінці журналу Ідея і чин (починаючи від третього числа): "Поневолені народи, єднайтеся в боротьбі проти імперіялістів!"

Крім того, під час війни український визвольний рух, подібно як підпільні антинацистські рухи інших народів, розраховував на можливий рівночасний розвал Німеччини і СРСР через воєнне виснаження чи внутрішні революції чи, остаточно, через можливий конфлікт між Радянським Союзом та союзниками. Це не були позбавлені ґрунту сподівання, коли взяти до уваги, що в той час допускали таку можливість також деякі провідники західних

союзників, зокрема після того, як в лютому 1946 р. Сталін поставив перед СРСР завдання поспішного зброєння. Проте основною мотивацією боротьби проти німецьких і згодом більшовицьких окупантів було рішення керівників українського визвольного підпілля — боронити життєві інтереси українського народу від окупантського терору та забезпечити існування на Україні незалежного політичного фактора у протиставленні до окупантів, і з виразною метою державної самостійності України. Таке мислення видно у писаннях усіх авторів у журналі Ідея і чин.

При тому, розрахунок на власні зорганізовані сили впливав у керівників ОУН і УПА з реального ґрунту, бо такі сили власне в Україні існували. Це були зорганізовані кадри ОУН і повстанські відділи УПА, що діяли передусім на Волині, Поліссі й у Галичині. Про дії УПА під німецькою окупацією детально у 1943 р. розповів один з її творців на сторінках журналу Ідея і чин (А. С. Борисенко: "Українська Повстанська Армія", Ідея і чин, ч. 5). Знову ж, статті А. Панасенка у 8 і 9 числах журналу та окремо надруковані там і в десятому числі журналу Ідея і чин вістки з українських земель дають багатющий матеріал не тільки про розміри комуністичного терору на Україні, але теж про сотні самооборонних дій українського визвольного підпілля, зокрема про бої відділів УПА в 1945-46-их рр.

Врешті, надруковані в десятому числі журналу Постанови конференції Проводу ОУН на українських землях у червні 1946 р. дають суцільну картину стратегічного й тактичного планування тодішніх керівників визвольної боротьби. З того ясно, що хоч вони враховували можливість міжнародних конфліктів, зокрема зудару Заходу з СРСР, вони аж ніяк не розглядали таку евентуальність як головної альтернативи, на яку треба розраховувати. На їхню думку, треба було далі вести боротьбу насамперед для того, щоб боронити народ від поголовного знищення намаганнями більшовиків насилу мобілізувати українську молодь західних областей до Червоної армії та кидати її на фронт без попередньої військової підготовки. Крім того, даліше ведення боротьби мало перспективи також в аспекті майбутніх кризових ситуацій у СРСР з причин соціально-економічної, політичної та передусім національно-політичної натури. Коли ж така криза не заіснує за їхнього життя, керівники визвольного українського руху хотіли забезпечити спадщину боротьби для тих, хто прийде після них. Це було їхнє кредо й основа їхньої стратегії і тактики. Така їхня настанова виразно видна, між іншим, у Постановою конференції Проводу ОУН на українських землях, яка відбулася в червні 1946 р. Там читаємо таке про внутрішню ситуацію в СРСР:

[...] Неспроможність уряду і партії вийти з економічної [і] фінансової кризи, а разом з цим задовольнити навіть і примітивні життєві вимоги працюючих мас доводить, з одного боку, до: а) посилення поліційного терору проти невдоволених мас, як єдиного засобу втримати їх у послузі; б) виразного оперття влади на утри-влейовану, матеріально добре забезпечену антинародну кля [су б] [льш] [в]ицьких вельмож, з друого боку, до: [в] масового голоду серед робітників, колдосників, інвалідів-бійців, безпритульних дітей і т. д. [...] з) масово поширеної Кору [н] [цї] [...]; [д] голосного масового вияву незадоволення існуючим порядком у формі відкритого, прилюдного протирежимного висловлювання [...]. В національній політиці партія і уряд далі одверто закріплюють за російським народом панівне становище в СССР, консеквентно проводять у єсьому житті типово-расистську політику вищости російського народу над усім [а] народами світу. [...] Расистська політика гноблення і переслідування неросійських народів, що постійно посилюється, доводить до щораз більшого розпалювання оправданої ненависти поневоленних народів проти російських шовіністів і поглиблювання національної свідомости цих

народів. /.../ Процес боротьби між російським шовінізмом і поневоле́ними народами буде тільки поглиблюватися і послідовно розколювати ССРСР на природні національні спільноти.

Варта підкреслити, що така оцінка ситуації в СРСР керівників українського визвольного руху з-перед майже пів сторіччя має нині, на початку 1990-их років, особливу вимову.

А про долю й роллю того руху в перспективі дальшого майбутнього українського народу знаходимо у заданнях Постановах такий кінцевий акорд:

*Жертви, що їх кладе український народ у героїчній визвольній боротьбі [...] згуртовують і об'єднують український народ під рідним йому визвольним прапором Української Революції, підносять його духовно-моральні вартості на найвищі висоти, створюють віру у справедливість ідей Української Революції та кладуть тривкі основи існування української нації і дальшої боротьби майбутніх поколінь за Українську Самостійну Соборну Державу.*

#### IV

Підпільна преса зорганізованого українського визвольного руху в період німецької й більшовицької окупації, і журнал Ідея і чин теж, мали свої світла й тіні, які тепер з перспективи десятиліть видні краще, аніж тоді, коли ті події відбувались. Хоч об'єктивну оцінку минулого можуть краще давати сторонні люди, але й учасники подій також можуть внести свою лепту, зокрема до того, де мова про слабкі сторони минулих дій і подій. Тому й я користуюся з цього права. Почнім від слабкостей журналу Ідея і чин.

З чисто редакційного боку, великою слабкістю журналу — а це стосувалось також до інших підпільних видань — було відносно мале число авторів. У десять числах журналу маємо 24 авторів, точніше 24 псевдонімів-авторів, бо, з відомих причин, в умовах підпілля люди не підписували своїх статтей правдивими прізвищами, а також одне правдиве прізвище, себто Дмитра Мирона-Орлика, стаття якого з'явилася в першому числі журналу вже після його смерті. Проте, з тих 24 авторів, прізвища тринадцятих відоми. Деякі з них живуть, інші згинули в боротьбі з німцями або більшовиками, або померли. Ось прізвища тих тринадцятих (в дужках псевдоніми, якими вони підписували свої статті); Яків Бусел (К. Дніпровий), Ростислав Волошин (А. С. Борисенко), о. Іван Гринох (І. М. Коваленко, І. В. Діброва), Микола Дужий (М. К., Мирон Канівський), Петро Дужий (Б. П. Низовий, М. В-ак, Арсен Панааенко), Осип Дяків (О. Горновий), Омелян Логуш (О. І. Степанів), Дмитро Маївський (П. Т. Дума), Василь Мудрий (Я. В. Борович), Михайло Палідович (Ю. М. Моряк Л. М. Карпатський, Ю. М. Херсонець), Мирослав Прокон (М. В. Вировий, О. С. Садовий, також В. В. Садовий), Михайло Степаняк (Сергій Дмитрів), Петро Федун (П. Полтава). Псевдоніми інших авторів, імена яких невідомі: Г. С., Г. С. Клекіт, У. Куржіль, З. І. Лугова, Б. М. Уласенко.

Слабкістю журналу було й те, що живучи в підпіллі й часто міняючи квартири, його редактори і співробітники не мали під рукою конечних для редакційної роботи довідників, енциклопедій, словників. Важко було влаштовувати зустрічі співробітників чи втримувати постійний контакт для планування видань чи для інтелектуального обміну думками про доволишиний світ, про актуальні завдання журналу. Некорисне було й те, що співробітники журналу рекрутувалися майже тільки з людей підпілля, не було отже нагоди для конфронтацій власних поглядів з думками ширшого оточення. Були хіба індивідуальні війнятки, наприклад, (з журналом Ідея і чин співпрацював Василь

Мудрий, колишній голова Української парламентарної репрезентації в польському Сеймі. Як вже згадано, була обмежена можливість знайомитися з тім, що діється в позанімецькому світі, хіба що тільки з пересилань союзницьких радіостанцій, У таких умовах треба було редагувати журнал наче на острові, віддаленому на тисячі кілометрів від стороннього, передусім демократичного світу.

Такі обставини приводили до тематичної звуженості журналу. Ширші аспекти й аналізи міжнародної політики, новіші дослідження та знання у галузі політичної думки, соціології, економіки, філософії чи взагалі духової культури лиш частково знаходили місце на сторінках Ідеї і чину. З другого боку, журнал мусів брати на себе завдання, які в нормальних умовах могли виконувати газети, листівки чи бюлетені, себто друкувати статті та інформації про злободенні теми, підтримувати віру в народі, — і що дуже важливе — мобілізувати його до боротьби за саме існування.

Однак і питання життя народу, перспектив його дальшої боротьби або, з другого боку, проблема взаємин із сусідами, отже теми, які, як вказано вже, окремі автори розглядали в журналі, не були аналізовані в ширших аспектах. Наприклад, на переломі німецької й більшовицької окупації стануло перед ОУН, також перед УПА, історичне питання: що далі? Тобто, як далі вести боротьбу народу проти нового поневолення. Про ці справи велися вже від осені 1942 р. серйозні розмови в керівних колах ОУН і згодом УПА, зокрема на Ні великому надзвичайному зборі ОУН у серпні 1943 р. Однак з конспіративних причин такі питання дальших плянів визвольного руху, зокрема їх різні аспекти не розглядувано на сторінках підпільної преси.

Інший приклад. Відомо, що під час німецької окупації України були криваві удари між українцями й поляками на Волині, в Галичині та на Холмищині. У статті О. С. Садового в сьомому числі журналу Ідея і чин подано частковий перелік жертв терору польських боївків проти українського населення, Потрясаючі є інформації про знищення кількох сотень українців на Грубешівщині на весні 1944 р., про вбивства представників української інтелігенції в різних містах Галичини, про польських донощиків на службі гестапо й комуністичного підпілля та їхня участь у поборюванні українців і под. Відомо також, що після того, як частина української поліції на Волині перейшла до УПА, місцеві поляки брали участь у німецьких антиукраїнських погромах.

Однак відомо теж, що на Волині, а місцями й у Галичині, були криваві репресії українців проти місцевих поляків; відомо, що відбувалося своєрідне примусове виселювання польських осадників з українських земель, жертвою якого впало багато поляків, в тому й цивільного населення, непричетного до антиукраїнських виступів. Це не були маловажні події в житті обох народів. Але про це знаходимо в журналі Ідея і чин (ч. 4) тільки таку коротеньку згадку: „На терор і провокації з боку польських осадників, сексотів і комуністичних ячейок українське населення на ПЗУЗ Північно-Західні українські землі. — М. П./ почало відповідати самообороною, винищуючи всіх прихованих ворогів українського народу”.

Немає сумніву, що акції взаємного винищування з боку українців і поляків звичайно мали характер „самооборони” і „відплати”, та справа в тому, що жертвами тих акцій падали часто зовсім невинні люди. Цього ж ніяк виправдати не можна; навпаки — такі вбивства вимагають осуду від обох народів. На щастя, під час війни Провід ОУН і відповідальні польські кола в офіційних заявах засудили обопільну боротьбу. У вислідірозмов, які велися

тоді між представниками підпілля обох народів, в лютому 1944 р. підписано спільний протокол про взаємовизнання і співпрацю. В наслідок подій на фронті, точніше, переходу фронтів і нової більшовицької окупації України, тих документів не поміщено на сторінках журналу *Ідея і чин*. Вони ж, і зокрема обопільна боротьба між українцями й поляками під час війни вимагають від відповідальних кіл обох народів серйозної аналізи її оцінки тієї недавньої трагедії в їхньому житті, щоб лікувати психологічну травму, яка заважає приязним взаєминам обох народів. Це важливе також для того, щоб пригадати, що також у тих умовах з'являлися світлі спроби з боку обох народів змінити трагічний цикл подій, свідченням чого, наприклад, є співпраця УПА з польською Армією Крайовою (ВІН) у 1945-1948-их рр.

Якщо йдеться про ставлення до національних меншостей України, то в статтях і офіційних документах, друківаних у журналі *Ідея і чин*, постійно наголошувалося на принцип рівності всіх громадян України, незалежно від національності, при чому М. В. Вировий і О. С. Садовий говорять про росіян і поляків на Україні. У статті О. І. Степанова проблема меншостей поставлена в ширшу площину всіх меншостей узагалі, дарма що в його статті мова про найменшу чеську громаду на Волині, яку, до речі, він іменем не називає. У той же самий час немає в журналі *Ідея і чин* статей про численніші меншості, як про білорусів, молдаван, болгар, греків і євреїв. А втім, зокрема, ситуація, в якій була єврейська меншість на Україні, себто ті майже три мільйони євреїв, які до війни жили на українській території, — вимагала, щоб український визвольний рух виразно з'ясував своє наставлення до німецького геноциду єврейського населення. Але такого з'ясування не було. Мовчав також журнал *Ідея і чин*.

Тут не місце ширше аналізувати причини, чому так сталося. Тим то доводиться тільки вказати зовсім коротко на деякі з них. Поперше, не тільки євреїв чи інші національні меншості, але також українців німецькі окупанти призначали на ступеневе знищення або, в крайньому разі, на перетворення їх у колоніальних рабів, які мали зробити місце для поселення німецької раси. В такій межовій ситуації кожен народ думав насамперед сам про себе. Німці часто нищили окремих українців, які з різних мотивів рятували євреїв. У публічних повідомленнях німецької влади — *Verkaufmachungen*, у яких проголошувалися списки розстріляних осіб та де подавалися причини засуду й називали національність тих жертв, часто при прізвищах українців можна було прочитати — *Für Judenbegünstigung* (за сприяння євреям) або — *Für Judenbeherbergung* (за переховування євреїв). Відомо теж, що з доручення митрополита Андрея Шептицького українські монахи і священники рятували сотні євреїв, ризикуючи власним життям. Подруге, ті єврейські діячі, які збереглися при житті принаймні в першій половині німецької окупації України, не шукали зв'язків з українцями та не виявляли ніякого зацікавлення долею українського народу, на землі якого вони жили протягом віків. А в той час, себто вже у перших місяцях німецької окупації України 1941 р., німці виморили голодом або вистріляли тисячі українських полонених радянської армії і провели погром діячів українського визвольного руху. Потретье, в ментальності окремих кіл української суспільності, на жаль, зберігся тоді стереотип єврея як ентузіаста і навіть вислужника комуністичного режиму. Цей стереотип утворився зокрема в наслідок відомої непропорційної участі осіб єврейського роду в керівних колах партії та в органах НКВД у міжвоєнний період, дарма що в тих колах і органах служили також інші національності, враз із українцями. Це дуже шкідливий для обох народів стереотип, так само,

як шкідливий є наочний досі серед частини єврейської суспільності стереотип українців як нібито народу антисемітів. А все таки, та байдужість, яку Провід ОУН чи інші українські політичні чинники виявили під час німецької окупації України у відношенні до національних меншостей, була великим занедбанням. Це відноситься зокрема до євреїв, яких німці намагалися поголовно знищити як расу, і тому ця їхня трагедія вимагала рішучого осуду з боку українських діячів.

Стільки про деякі слабкі сторони журналу Ідея і чин. Журнал мав також свої світлі сторінки. Найбільший його успіх, як теж інших підпільних публікацій, було те, що вони взагалі з'являлися в умовах, які тоді панували на Україні. Офіціоз Проводу ОУН був наявним свідченням, що така політична організація існує, що вона керує боротьбою народу проти окупантів і висуває програму боротьби, вона — це суттєве заперечення плянів і намагань окупантів та ставить перед світом українську проблему як самостійний політичний фактор на сході Європи. Журнал також служив як орган зв'язку для ширше розгалуженої членської мережі в різних областях України. Також для стороннього світу, куди з часом журнал продістався, він був наявним документом зорганізованої боротьби українського народу проти німецької окупації, а після 1944 р. в ще більшій мірі живим свідком такої боротьби проти могутнього апарату Російської імперії, яка виграла війну.

1946 р. вийшло останнє число журналу Ідея і чин. Після того, наступних шість років, себто аж до 1952 р. з'являлися інші підпільні видання зорганізованого українського визвольного руху, неперіодичні й періодичні, напр., Осередок пропаганди і інформації при Проводі ОУН в 1948-1950 рр. Під час німецької окупації України окремі числа журналу Ідея і чин мали пересічний наклад по дві тисячі примірників.

На закінчення треба ще децю сказати про умови й техніку друку журналу Ідея і чин, точніше, про друкарні, друкарів, про технічних працівників, тобто про членів ОУН, які забезпечували появу журналу.

Після того, як я перебрав обов'язки редактора, я поїхав організаційним зв'язком, себто від села до села, відвідати друкарню, яку конспіративно називали "Прагою". Ця назва була надана за першого редактора журналу, себто Д. Майвського. А підпільна друкарня ОУН, де складався і друкувався журнал Ідея і чин, була приміщена в одному із сіл Львівської області у спеціально побудованій кривці під підлогою великої стодоли, що належала до господаря, хата якого стояла поруч. Коли керівник друкарні "Туцїй" ("Орлик", "Тиміш"), привів мене до цієї стодоли в листопаді 1942 р. і сказав, що ось, ми вже в друкарні, я не міг зорієнтуватися, де вона є. Вона ж, очевидно, була під землею, щоб її заховати від німців. "Тиміш" розкрив мені її таємницю.

Детально про це приміщення друкарні розповів згодом Богдан Подолянко ("Фелікс") у спогаді в газеті Український самостійник, що з'являвся в Мюнхені, в ч. 2-3 (364-365), Різдво Христове 1957. Подолянко належав до того сектора ОУН, який трудився, м. ін., технічним обладнанням друкарні й у такому характері він також мав дозвіл її відвідувати. Під час першої своєї візити він, подібно як і я, теж не міг відкрити друкарні у згаданій вище стодолі, куди його завів "Тиміш". Подолянко пише:

Мимо моїх шукань і оглядин, я був впевнений, що це жарти [...]. Однак [...] вїстачило відсутити стару січкарню, до ноги якої ще часом прив'язана була коза і розхунити підстілку для кози, як ви попадали на дошки, що були дверима до друкарні. Відкривши двері, можна було бачити яму завглибшки два метри з чотирма деревами стінами, що також служили засобом для законспірування на

випадак знайдення ями ворогом. ["Тиміш"] говорив, що спочатку вони тримали ще в тій ямі картоплю, але вона почала гнити і її викинули. Криївка виявилася така певна, що не було потреби так сильно її конспірувати. Одна із названих стін відкривалася і тоді можна було потрапити в саму друкарню.

В місцях, де був склад паперу й різного приладдя, в тому і зброї для еventуальної оборони, височина криївки була приблизно півтора метра. В місцях, де стояв стіл для праці і машини, височина була два метри. Освітлення в криївці було карбидове. Всі машини і ніж до різання паперу були ручні, бо введення в працю моторів викликало б великий шум. Величина друкарні була мала, бо приблизно 6 x 10 м. З машин були у ній лише дві: одна мала, плоска машина для друкування й одна вертикальна, т. зв. німецька „тігель“. Була ще маленька ручна машинка для друку карток і ніж, гільотина.

Залога друкарні складалася із ста[л]их трьох працівників. ["Тиміш"] був директором, ["Максим"] — тех[нічним] директором і ["Чорний"] працівником та охороною. Для виготовлення окремих робіт приїздили ще на "гастролі" інші, в тому і я.

Всі три названі виконували всі роботи в друкарні: почавши від складання, кінчаючи на переплетті. Більші речі, в тому й праця пок[і]йного Ярослава Старуха, що мала коло 120 стор., була складена на лінотині у Львові і перевезена для друку до „Праги“. Журнал Ідея і чин був складений, друкований і зшиваний дротом там же. Кр[і]м періодичних публікацій, було друковано стало велику кількість різних леточок, відозв та закликів.

У цьому ж спогаді Подолянко далі розповідає про те, як він, "Тиміш", Дмитро Лушпак ("Баглай", "Слота"), який був моїм зв'язковим, здобували для друкарні папір, фарбу, кліші, як вони їх транспортували до друкарні, як відбувалася розсилка надрукованого матеріялу, які заходи треба було вживати, щоб обминути контролю й арешту гестапо та под. Треба нагадати, що німецькі окупанти спеціально стежили за всіма засобами друку й це утруднювало можливість їх здобути. За ними треба було їздити до різних міст Галичини, також до Кракова. Така праця вимагала від людей багато посвяти, ентузіязму й винахідливості, бо можна було потратити в руки ворога. Тільки люди твердих моральних засад могли впоратися з цими завданнями. Без них немислима була б поява журналу Ідея і чин чи інших підпільних публікацій.

А приміщення "Праги" проіснувало до 10 грудня 1943 р. Тоді треба було його зліквідувати й всі машини та матеріяли перевезти в іншу підпільну криївку. Це сталося в наслідок трагічного випадку, який стався того дня й закінчився смертю технічного керівника друкарні "Максима" (Теодора Дуңця). Того власне дня "Максим" вийшов на хвилину з підземелля, щоб трохи побути на свіжому повітрі. Якраз у той час до господаря хати ступили два українські міліціонери, які співпрацювали з підпіллям. "Максим" своєчасно не зорієнтувався, в чому справа, і підозріваючи, що хата обставлена німцями, вжив зброю. У перестрілці він був смертельно поранений. Цієї події не можна було закрити від мешканців села, адже могло донестися й до гестапо. Тому негайно зліквідували "Прагу". У сьомому випуску журналу Ідея і чин надрукована посмертна згадка про "Максима" та його фотографія. Те число журналу, як теж і шосте, друкувалося вже в іншій друкарні.

Серпень 1991- січень 1994

Мирослав Прокоп

## THE JOURNAL "IDEYA I CHYN" (Information and opinions of an editor)

*I was actually only one of several editors of the journal Ideya i chyn. The editor of the first issue, which came out in 1942, was Dmytro Mayivskyi. The next four issues, numbers 2, 3, 4 and 5, were edited by me. Then I passed on my responsibilities to Mykhaylo Palidovych, and he edited the sixth issue and prepared the seventh. However, he was killed in May 1944, before it could be printed, so it was I who took the materials to the printer. In June 1944 I was ordered by the Leadership of the Orhanizatsiya Ukrayinskykh Natsionalistiv (Organization of Ukrainian Nationalists – OUN) to go to the West to disseminate information about the liberation struggle in Ukraine, so I handed the responsibility of editing the journal to Omelyan Logush. However, for reasons beyond his control, he left Ukraine for the West in August of that year, and editorship of the journal was resumed by D. Mayivskyi. He edited the next two issues, numbers 8 and 9. The last issue of Ideya i chyn, number 10, is dated 1946 and was most probably edited by P. Poltava.*

*I was assigned the responsibility of editing Ideya i chyn in November 1942 by Mykola Lebed, who was from 15 September 1941 the uryaduyuchyi providnyk (acting leader) of the OUN (by that time, OUN leader Stepan Bandera had been arrested and detained by the Germans in the Sachsenhausen concentration camp, where he remained until the autumn of 1944). The first editor of Ideya i chyn, Dmytro Mayivskyi, had been seriously wounded during a shootout with the Gestapo in late November 1942, and was to undergo treatment for the next few months in underground OUN facilities.*

*I had had some previous editing experience, having served as editor of the Students'kyi visnyk in Lviv in 1937-38 and of the "Ukrayins'ka presova sluzhba" in Berlin in 1940, and as co-editor of the newspaper Samostiyna Ukrayina, the OUN's clandestine publication in Kyiv, in 1942-43. Furthermore, as I had been working in the anti-Nazi OUN underground since September 1941, that is from the time mass arrests of OUN members had been carried out by the Gestapo, I was quite familiar with the tasks facing the Ukrainian underground. And the journal Ideya i chyn was the official organ of the OUN Leadership and was supposed to reflect the organization's main political goals.*

*What were those political goals?*

*Before attempting to answer that question, I will refresh the reader on the conditions prevailing in Ukraine during the German occupation and under what circumstances our underground was obliged to function.*

*As everyone knows, on June 22, 1941 Germany attacked the Soviet Union with the aim of gaining living space for the German race, in particular in Ukraine, which Germany wanted to turn into a colony. Making the situation for the Ukrainians even more tragic was the fact that the Kremlin, faced with Hitler's war, still held on to its hope of dominating Ukraine, and thus both of the warring imperialistic powers were denying Ukrainians the right to be masters in their own land. The prospect facing the Ukrainian people was not enviable: regardless, whether the Germans or the Russians were to be victorious, Ukraine was destined for continued enslavement. In this regard, Ukrainians were in a very different position from that of the French, Belgians, Poles or Czechs, who were counting on Hitler's defeat to obtain their freedom.*

*Under these circumstances, Ukrainians could count only on themselves, that is, on those of their organized political forces still present which would be able to carry out a defense of the people and a struggle for their liberation. These forces were not large. In Central and Eastern Ukraine, which from the early 1920's up to 1941 had been under the communist regime, all organized Ukrainian political groupings had been destroyed. In the nation's western regions, which until the war had been under Polish, Romanian*



and Czechoslovak occupation, there were numerous legal Ukrainian political parties, but with the outbreak of war they ceased their activity. Thus, the only serious organized Ukrainian political force that still remained there was the illegal OUN. The OUN played an important role in organizing the Ukrainian people's struggle against the occupying Germans, and after the war, against the renewed occupation of Ukraine by the Soviet Army. The OUN differed from other Ukrainian political parties not only by the fact that it operated underground, but also in its strategy, tactics and ideology. The organization had been founded at its congress in Vienna, Austria, in 1929, by former Ukrainian army officers of the 1917-20 revolutionary era and members of the younger, post-war, generation. The founders were critical of the performance of Ukrainian democratic parties of the revolutionary period and believed that the successful struggle for Ukrainian independence required a political party with a strict internal discipline, having a clear nationalistic ideology and applying revolutionary tactics. In the eyes of the OUN, the greatest enemy of the Ukrainian people was Moscow's system of imperialistic communism, aimed at subjugating Ukraine within the USSR. Unable to act within the USSR, the organization waged its struggle mainly in western Ukraine against the occupying Poles, until the Jail of Poland in September 1939.

## II

Just as for the nation as a whole, the German occupation brought a new situation for the OUN also. Up to 1939 the OUN had waged a struggle mainly against Polish occupation rule of western Ukrainian territory. Now the organization found itself at the front of battle between two mighty imperialistic powers, which were fighting for control over Ukraine. Complicating the situation was the fact that during the interwar period, the OUN, like other Ukrainian political parties, had looked to Germany as a potential ally. Furthermore, all had based their hopes on the war bringing about favourable conditions for a successful end to the struggle for securing independent statehood for Ukraine. However, as though foreseeing the possibility that in the case of war against the Soviet Union the Germans might prove hostile to Ukrainian aspirations, the OUN at its Second Grand Assembly, held during April 1941, passed a resolution stating, in part:

[...]The Organization of Ukrainian Nationalists will continue with all its strength to wage revolutionary struggle for liberation of the Ukrainian people, regardless of any territorial or political changes which might occur in Eastern Europe.<sup>1</sup>

Events right after the beginning of the German-Soviet war brought an important test to the OUN. On June 3, 1941, at a public assembly in Lviv, the OUN declared the renewal of Ukrainian state independence. At the same time, a Ukrainian governing body was created, headed by Yaroslav Stetsko, the first deputy of OUN leader Bandera. The Germans demanded that Stetsko repeal the declaration of independence, but, when he refused, arrested him on July 12, 1941, and imprisoned him at the Sachsenhausen concentration camp, where he remained until the autumn of 1944. Since Bandera was also imprisoned there, leadership of the OUN was taken over first by his second deputy, Mykola Lebed, and after May 1943, by Roman Shukhevych. On September, 15 1941 the Gestapo carried out mass arrests of OUN members in Ukraine, in Germany and throughout all German-occupied territories. Those arrested were imprisoned in concentration camps, where they remained until the end of the war and where some of them died.

---

1. OUN v svitli postanov Velykykh Zboriv, Konferentsiy ta inshykh dokumentiv z borotby 1929-1955 r. ([Europe:] OUN External Representation, 1955; Biblioteka ukrayinskoho pidpilnyka, No. 1), p. 31. These were the resolutions of that OUN faction which, following the split within the OUN in 1940, was headed by Stepan Bandera.

*These were serious blows which weakened the OUN. To wage a struggle against the Germans, the organization first had to rebuild its member network. Furthermore, under German occupation all of Ukraine became open, including central and eastern Ukraine, which to the OUN cadres, accustomed to operating in western Ukraine prior to the war, was unknown territory. First to go to these regions were expeditionary OUN groups, composed of members who had eluded German arrest. New members and supporters had to be found in these areas to help organize underground activities on a local level. Although this was not an easy job, the OUN's efforts proved quite successful relatively quickly. According to information provided by the leadership of the day, at the beginning of 1942 the OUN already had close to twelve thousand members and seven thousand youth members.<sup>2</sup> For purposes of comparison, let us point out that during the time of the greatest growth of the OUN and the Ukrainian Insurgent Army (UPA), at the end of 1943 and beginning of 1944, the membership of the UPA was, in the estimation of John Armstrong, around 40,000.<sup>3</sup> (In addition, it should be mentioned that at that time one other OUN grouping, headed by Andriy Melnyk, also active in Ukraine, was deploying some of its units against the Germans, and did cooperate with Otaman Taras Borovets- "Bulba," the leader of the "Poliska Sich-UPA", the first insurgent formation organized against both communist partisans and the Germans).*

*Extending its member cadres was not the only task facing the OUN. Equally important was to win the favour and support of a large proportion of the population, for without this no underground, struggling against an occupying force, can maintain itself. To achieve this goal the OUN had to overcome the people's fear of the occupying powers and convince them that an organized struggle was possible and was the only way to at least try to survive.*

*While waging its struggle against the Nazis in Ukraine, the OUN did not alter its anti-Soviet position. Underground publications pointed out that either a Nazi or a communist victory would be a calamity for the Ukrainian people and that the only way out for Ukrainians was to create their own organized force to fight against the two forms of imperialism and for Ukrainian independence.*

*The process of war also crystallized and broadened the OUN's political position with regard to Ukraine's neighbours, that is, the Poles, Hungarians, Romanians, and, of course, the Russians. The new position was reflected in the OUN's informational and political activities, and in particular, in its publications. Before the war, the Poles, Romanians and Czechs were viewed as occupying powers on Ukrainian territories. However, the war brought its changes, and changes also occurred in Ukrainian opinion of these nations, in particular, the Poles, who now found themselves under German occupation.*

*Thus, as early as 1940, that is, immediately after the collapse of Poland, the OUN began to seek ties with the Polish anti-German underground that was operating at that time. A basis for an understanding and cooperation could be found in the fact that the two nations faced a common enemy, Germany, and later, Russia. As a result of these efforts, some cooperation occurred between the two underground movements. A similar initiative was shown by the OUN in establishing cooperation between the UPA and OUN, and — Hungarian army units stationed on Ukrainian territories; the Hungarians realized that Germany's collapse was approaching. Under conditions of war, the OUN also examined its position towards the Russians. The organization emphasized its hostility towards the Russian imperialist elite, which was enslaving Ukraine, but expressed sympathy for the Russian people who were often an instrument in the hands of their chauvinistic rulers and supported the conquests of other nations while themselves being deprived of basic*

---

2. Myroslav Prokop. *Ukrayina i ukrayinska polityka* Moskvy. Munich. 1956. p. 137.

3. John Armstrong. *Ukrainian Nationalism*, 2nd ed. New York—London. 1963, p. 156.

civil rights. For these reasons, the OUN believed it necessary to search for a common language with progressive elements within the Russian population.

As well as reevaluating its view of its neighbours, the OUN also changed its position towards the national minorities of Ukraine. The slogan "Ukraine for Ukrainians" was replaced by one calling for struggle for the national, political and social rights of all the citizens of Ukraine, regardless of nationality, race or religion.

Another, even greater change was made during the war in the OUN's program, its vision of the future Ukrainian state for which it was struggling and attempting to mobilize the population. As stated earlier, the OUN clearly differed from other Ukrainian political parties in its ideology and methods of operation. As evidenced by the resolutions passed at its First Congress in 1919, it sought to take full control of the political, cultural and economic life of the nation and to exclude political pluralism. The organization justified its anti-democratic character and its rejection of the Ukrainian democratic parties of the revolutionary period and the following years by the failures of those parties to achieve their goal; it regarded them as responsible for the collapse of the Ukrainian National Republic. Undoubtedly of influence on the OUN's philosophy and program was the crisis of democracy that occurred in Western Europe after the First World War, in particular in France, Belgium, Germany and Poland; less influential, however, was the Hitlerite movement, which came to victory in Germany four years after the adoption of the first OUN program in 1929.

We should note that the changes described above in the thinking of OUN activists occurred as a result of their meetings with the people of Soviet-occupied Ukraine. These encounters made them realize the narrowness and impracticality of some of the basic points of their program and recognize the pressing need to extend the program and adopt it to new conditions.

Of course, one element of the OUN program was unchangeable: the main objective of its struggle stood fast, that is, the idea of an independent Ukrainian state. The German occupation and the Soviet rule that preceded it left no doubt in the minds of the people that the only solution was in an independent state; the only doubt was whether Ukrainians had sufficient strength to attain this goal. But there was need to clearly define the nature of the state for which people were being urged to struggle, its organization, the political rights of its future citizens, the social order, the principles of economic organization, the rights of national minorities and the like. The negative features of the dictatorial, totalitarian systems of the Nazis and communists made it clear that only a democratic state with political pluralism, freedom of expression, the press, worship, organization and religious affiliation and equality of all citizens, could guarantee freedom and gain the support of the population. That is why the people took a critical view of any single-party system, or dictatorial regime.

Thus, in its literature and appeals to the population, the OUN constantly emphasized that it was fighting against Berlin and Moscow, not only because of their occupation of Ukrainian territories, but also because of their social and political doctrines and the dictatorial, totalitarian regimes they were forcibly imposing on the Ukrainian people. With this, the OUN also had to change its own understanding of its place in society and view itself as one political power among others, that is, to recognize the principle of political pluralism.

All these changes in the OUN program were codified at the OUN's Third Extraordinary Grand Assembly in August 1943. The new program adopted during that assembly shows the rather dramatic evolution the OUN had undergone as a political organization from its founding in 1929 up to this point, the time of the German occupation of Ukraine. With its new program, the OUN was returning to the traditional positions of Ukrainian democratic nationalism, which makes as the centre of its program the national, political

*and social liberation of the Ukrainian nation, while at the same time guaranteeing the rights of all inhabitants of Ukraine, regardless of their nationality, race or religion, and striving for cooperation and friendly relations with other nations on the principle of mutual respect and non-interference in each others' internal affairs.*

### III

*As stated earlier, OUN publications were to reflect the thinking and political directions of the OUN in its struggle against the German and Soviet forces of occupation. This was the purpose of Ideya i chyn, the leading organ of the OUN Leadership, but it was not its only junction. No less important was the need to provide objective information about events taking place in Ukraine, conditions of life of the Ukrainian people, and the struggle being waged against the occupying powers. This informative function was particularly important considering that under the Nazis and communist regimes there was no free press, and the authorities and the press which were allowed to exist remained silent about many events or falsified them. In this context, the underground press, including Ideya i chyn were primary sources of information about the existing reality.*

*The materials appearing in Ideya i chyn can be classified into the following categories: a) Official announcements: positions, resolutions and instructions. Among these are two declarations by the acting OUN leader Maksym Ruban (Mykota Lebed), dated January 1943, the Resolutions of the Third OUN Conference, dated February 1943, a declaration of the OUN Leadership, dated June 1943, the Resolutions of the OUN's Third Extraordinary Grand Assembly, which took place in August 1943, the Resolutions of the OUN Leadership Conference of June 1946, and official announcements by the OUN Leadership about the deaths in battle of leading OUN members, as well as other announcements and instructions, b) Articles and commentaries, c) News about events in Ukraine, d) Lists of those who had fallen on the field of battle.*

*Where did the editors of Ideya i chyn and of other underground publications obtain their information? Under German occupation, Ukraine was almost completely isolated from countries outside of the German sphere of influence, and information about the outside world was very limited. News about world events came only through the filter of German propaganda and thus were unreliable. The only reliable source of information were British and American radio broadcasts, which, although jammed by the Germans, still got through in part. More accessible were news from neighbouring countries, in particular Poland; information could be got from the Polish underground press. And information about the situation within Ukraine itself was reliable and accessible; it found its way to the underground publications through its network in various parts of the country. This data thus obtained served as the basis for commentaries and political analyses.*

*Ideya i chyn devoted much space to discussions on both Berlin's and Moscow's policies regarding Ukraine, even though at the beginning of the German occupation there was no certainty that Soviet rule would ever return to Ukraine. Nevertheless, the journal's aim was to expose the Nazis and Soviets as twin enemies of the Ukrainian people and show the falseness of their attempts to done the guise of liberators.*

*Indicative of the attitude taken towards the Nazis are the articles by I.M. Kovalenko, titled "The Ukrainian Issue in the Plans of German Politics" and "New Europe and the Old Lie", published in the first and third issues respectively, where the author explains the ideological bases of German racism and the Germans' plans regarding their conquest of European nations, in particular, Ukraine. Although these facts about German policy were no secret for the Ukrainian population, they still had to be written about, because in spite of the terror applied by the Germans, some Ukrainian circles continued to harbour illusions about possible changes in German policy towards Ukraine. It was with this*

in mind that in the second issue of the journal, in a commentary entitled "The Tortuous Path of Political Opportunism", the editors attacked the memorandum issued by one Ukrainian political organization to the Minister of the Occupied Eastern Territories, Alfred Rosenberg. In the same issue that published I.M. Kovalenko's second article, the journal's editor included — obviously for the sake of balance — an article by Z.I. Luhova, titled "Red Moscow's National Policy in Ukraine." "This was the period when Soviet propaganda attempted to convince Ukrainians that their sole option was to fight for the return of Soviet rule.

Generally, the principle that both enemies of Ukraine were to be regarded equally was strictly applied in all the publications of the Ukrainian underground. Among the published Resolutions of the Third OUN Conference, which took place in February 1943, we read that: "At the present moment, Ukraine finds herself between the hammer and the anvil of two mutually hostile imperialistic powers, those of Moscow and Berlin, both of which regard her equally as a colonial object" (Ideya i chyn, No. 3), and in the article by M. V. Vyrovyyi, titled "The Revolutionary Front of the Ukrainian Independence Movement" (Ideya i chyn, No. 2) we read: "For the Ukrainian people there is no difference between the so-called Ukrainian Soviet Socialist Republic, which means Russian colony behind the web of lies, and that of the colonial German Reichskommissariat."

Although it attacked Ukraine's enemies, Ideya i chyn did not ignore the problem of internal Ukrainian weaknesses. Eloquent in this regard is the article by P. T. Duma, titled "Internal Obstacles to the Ukrainian National Liberation Struggle" (Ideya i chyn, No. 4). The author analyzes critically the factors which were undermining the strength of the Ukrainian people from within, thus including orientation towards foreign powers, service to the oppressors, disregard or even disdain towards those who refused to buckle under and who resisted foreign oppression, lack of faith in one's own people, a pro-Moscow complex among Eastern Ukrainians and parochialism among Westerners, and so on. Similarly, in an article entitled "In One United Front Toward the Future" (Ideya i chyn, No. 5), Yu. M. Moryak analyzes the weaknesses of the Ukrainian intelligentsia, which wanted to stand aside and preach neutrality while the future of the nation was in question.

While criticizing aspects of Ukrainian weaknesses, the editors of the journal also published materials which pointed to the strengths of the Ukrainian nation and the tenacity of its continuous struggle for liberation — those cases, which could serve as spiritual cement for building the nation. Thus, the above-mentioned article by M.V. Vyrovyyi, published in the second issue of the journal, speaks of the spontaneous and organized opposition shown by Ukrainian peasants, workers and the creative intelligentsia toward communist rule during the previous two decades, which leads the author to conclude that it is possible to draw those classes of Ukrainian society into the struggle now at hand. H.S. Klekit, introduced in the journal as a representative of Soviet-educated Ukrainian youth, regards quite optimistically the prospect of a spiritual rebirth of his contemporaries who, in spite of their communist indoctrination, are discovering within themselves their true Ukrainian elements (Ideya i chyn, No. 3). It is worth noting that both M. V. Vyrovyyi and H. S. Klekit hark back in their opinions not only to the traditions of the post-revolutionary Ukrainian national-democratic intelligentsia, to activists like Serhiy Yefremov, but also to the activities of Ukrainian national communists, such as Mykola Khvylyovyyi, Oleksander Shumskyi, Mykhaylo Volobuyev and others. H.S. Klekit states, "Yes, every year thousands of Khvylyovyyis were born... Yes, we were Pioneers, Komsomol members, even Communists. Now, in contradiction to all forms of logic and all the wise established laws, we find we are only Ukrainians, and nationalists, independentist Ukrainians at that."

Ideya i chyn also devotes much attention to the relations between Ukrainians and their neighbours and the minorities within Ukraine, in particular, the Russians and Poles.

*As already stated, the war and the collapse of Poland led to a need to reassess the problem of Ukrainian-Polish relations, and this change of attitude was reflected in the pages of Ideya i chyn. In the fourth issue of the journal, we find an article by Ya. V. Borovykh entitled "Ukraine and Poland". The author states that Poland's past, specifically, its continued desire to dominate Ukrainian territories, remains an obstacle to new, improved relations between the two nations. Nevertheless, he draws the following conclusion: "We realize that faced with the dangers [...] of the German and Russian imperialists, the only correct response by the enslaved nations is to form a common front against them and to cease all internal conflicts. This is also the case for our two nations — the Ukrainian and the Polish". A similar demand for a common front of all the nations enslaved by Nazism and Communism, including the Ukrainians and Poles, is put forward by L.M. Karpatskyi in his article, titled "On Ukrainian-Polish Relations" Ideya i chyn, No. 6), and by O.S. Sadovyi in his article, "Whereto are the Poles Heading?" Ideya i chyn, No. 7), even though both articles were written during the period of very tragic conflicts between Ukrainians and Poles, which occurred mainly in Volyn, but also in Halychyna. The authors state that the responsibility for that tragedy lies mainly with the chauvinistic circles of the Polish elite, which deny the Ukrainians' right to the western provinces of Ukraine and continue regarding their inhabitants as citizens of Poland.*

*Also reflected on the pages of Ideya i chyn are substantial changes in the OUN's attitude towards the question of Ukrainian-Russian relations. This problem is analyzed by M. V. Vyrovyi in the article "Ukraine and Russia", published in the third issue of the journal. The author makes a clear distinction between the Russian people and the Russian imperialistic elite. He says that although it is necessary to continue the battle against Russian imperialism, it is also necessary at the same time to search for understanding and cooperation with progressive Russian circles, which are ready to recognize the right of the non-Russian nations in the empire, including Ukrainians, to their own independent states. The author also emphasizes the necessity of cooperating with the Russian minority in Ukraine, in recognition of the principle of absolute equality for all citizens of Ukraine.*

*The problem of Ukraine's minorities is examined more closely by O. I. Stepaniv in the article "The Correct Approach" Ideya i chyn. No. 2). He sharply criticizes the attitude shown by Ukrainian nationalists and Ukrainians in general to the minorities in their country. He makes the following demand: "We must eliminate chauvinistic attitudes towards minorities and create conditions for the greatest possible national and cultural tolerance; we should not attempt to assimilate individuals, but rather try to win over whole communities for the Ukrainian political cause".*

*In the same article O.I. Stepaniv touches on another very important question relating to the OUN program. He writes that "for the sake of fashion, some people admire fascism and German national socialism, without considering whether these movements suit our character or our needs. Uncritical and politically illiterate people thought for some time, and some may even continue to think, that Ukrainian nationalism is identical to fascism or national socialism. Obviously, there is no need here to demonstrate the absurdity of such an idea, which is only the product of political illiteracy" (Ideya i chyn. No. 2).*

*O.I. Stepaniv's view is echoed by M.V. Vyrovyi, in the article mentioned earlier, published in the second issue of Ideya i chyn, where he writes: "Ukrainian nationalism is a movement of the Ukrainian masses, who yearn to live freely, and its roots are in the people. It has nothing in common with the reactionary systems of national socialism and fascism, but is an organic Ukrainian creation. " Further, the author says that the idea of an independent Ukrainian state is "revolutionary in terms of its social and organizational principles, favouring freedom of the individual and his right to free development and opposing all authoritarian, regimented systems of enslavement of individuals".*

*The idea of an independent Ukrainian state, which would guarantee equal rights to all citizens, regardless of nationality, race or religion, was made the basis of the new OUN program adopted during the war, and it clearly runs through all the writings published in Ideya i chy n and other publications. This stance is particularly clearly explained in the official OUN resolutions of assemblies and conferences, which were published in the journal.*

*Some differences are apparent in the topics of the articles published in the journal during the period of German occupation from 1941 to 1944, and the time of the return of Soviet rule, in 1944. While during the first period, most of the articles deal with the war and the German occupation (Nos. 1-6 and partly No. 7), during the next two years (1944-46) most articles discuss the new situation under the Soviets (Numbers 8 and 9). Almost all the articles published in the eighth issue, which were written by P. Duma, Serhiy Dmytriv, Arsen Panasenko, speak of the new situation under Bolshevik rule. The main ideas expressed are the following: having again conquered Ukraine, the Kremlin is donning the guise of liberator of the Ukrainian people from Hitlerism and, at the same time, trying to discredit the OUN and the whole organized Ukrainian liberation movement, the whole Ukrainian anti-Nazi underground, as German agents. Meanwhile, Moscow views the conquest of Ukraine as the first step in the conquest of other nations in Europe. Although the Moscow communists use communist phraseology about national, political and social freedoms, in practice they apply the policy of imperial Russian chauvinism and represent a new class of lords in the totalitarian state-capitalist barracks they have created the Bolshevik democratization of Europe is coercion of the nations of Eastern Europe, similar to the enslavement of the nations of the USSR; it is also a deception of the naïve politicians in the West, who still continue to believe in the country of victorious socialism. The Communist Party's nationalities policy towards non-Russian nations clearly aims at obliterating those nations' national features and is implemented in tandem with a racist glorification of all things Russian.*

*The eighth and ninth issues of the journal contain much information about the communist terror in Ukraine and about Ukrainian self-defense and the armed struggle waged by the UPA.*

*Issues of the journal from both periods also contain a number of articles about the international situation. The authors of such articles include I. V. Dibrova, I.M. Kovalenko, Yu. M. Morzyak and Yu. M. Khersonets.*

*The tenth and final issue of the journal occupies a place of its own. It is the longest of all, consisting of seventy-six pages, although it features only three authors, P. Poltava, U. Kuzhil and O. Hornovyi.*

*Only O. Hornovyi's article, "Chauvinistic Dizziness and Russification Fever of the Bolshevik Imperialists", picks up the thread from articles by other authors published in earlier issues of the journal. But it takes a broader approach and bases itself on past and present documentary materials. In his article "The Scientific Validity of Dialectical Materialism", U. Kuzhil points out the anti-scientific nature of Marxist theories and the tragic results from the attempts by the leaders of the Soviet Union to apply them to life. P. Poltava's essay "Revolutionary Elements of Ukrainian Nationalism" is a broad attempt to explain the essence of the ideology and policy of the Ukrainian nationalist movement as a revolutionary movement which rejects both the present and the externally-imposed social and political structures that are aimed at the national, political and social enslavement of Ukraine. With this P. Poltava contrasts the idea of an independent Ukraine, a state, which will guarantee all inhabitants of Ukraine a just social and political order without any class or state exploitation, bringing about a spiritual rebirth of the nation and thus free the nation from the age-old legacy of slavery. This is why, says P. Poltava, the idea of Ukrainian independence and the Ukrainian nationalist movement are revolutionary.*

P. Poltava's article also provides some general outlines of the OUN's strategy and tactics during the German and Soviet occupations and an indication of how the OUN leaders regarded the prospects of the struggle they were waging. It is true that these subjects were also touched on by other authors in almost all of the previous issues of *Ideya i chyn*. However, P. Poltava's thoughts are important, because they come from the pen of one of the OUN leaders, writing at the time of the renewed Soviet occupation.

Thus, running through all the writings of the authors published in the journal was the basic idea of reliance on one's own resources and continuing the struggle regardless of external conditions; potential allies were seen primarily in the other nations enslaved by Berlin and Moscow. This political orientation is apparent even on the title page of *Ideya i chyn*, which placed there, beginning with the third issue, the slogan: "Enslaved nations, unite in battle against the imperialists!"

During the war, the Ukrainian liberation movement, like the underground anti-Nazi movements in other countries, hoped for a simultaneous collapse of both Germany and the USSR, as a result of weakening by war or by internal revolutions or following a possible future conflict between the Soviet Union and the Allies. These were not groundless hopes; even some leaders in the West considered such an eventuality possible, particularly after Stalin's demand in February 1946, that the USSR rush to arm itself. But the basic motivation for the struggle against the German, and later Soviet, occupying powers, was the decision by the leaders of the Ukrainian liberation underground to defend the life interests of the Ukrainian people against foreign terror and ensure the existence in Ukraine of an independent political factor opposing the occupying powers and aimed at achieving an independent Ukrainian state. This thinking is evident in the writings of all authors published in *Ideya i chyn*.

The idea of relying on the nation's own organized strength was not unrealistic, for such strength existed in Ukraine in the form of organized OUN cadres and the insurgent UPA units, which were active primarily in Volyn, Polissya and Halychyna. The activities of the UPA during the German occupation were described in detail by one of its founders in the journal in 1943 (A. S. Borysenko: "On the Path of Armed Struggle, The Ukrainian Insurgent Army", *Ideya i chyn*, No. 5). The articles by A. Panasenko, published in the eighth and ninth issues of the journal and the news from around Ukraine, published in those and in the tenth issue, provide a wealth of information not only about the extent of the communist terror in Ukraine, but also about hundreds of self-defense actions taken by the Ukrainian liberation underground, particularly of battles waged by UPA units in 1945-46.

Finally, the Resolutions from the June 1946 Conference of the OUN Leadership in Ukraine, published in the tenth issue of the journal, give a clear picture of the strategic and tactical planning agreed to by the leaders of the liberation struggle. We can see from those resolutions that although they had recognized the possibility of international conflicts, in particular, a clash between the West and the USSR, they did not regard this as the most likely alternative. In their minds, the most pressing necessity was to continue the struggle, in order to preserve the nation from massive destruction, as the Soviets were forcibly mobilizing young western Ukrainians into the Red Army and sending them to the front with no military training. Furthermore, the struggle had to continue in anticipation of a possible socio-economic, political or national-political crisis occurring in the USSR. Even should such a crisis not occur during the lifetime of the current leaders of the Ukrainian liberation movement, they wanted to pass on the legacy of struggle to those who came after them. This was their credo and the basis of their strategy and tactics. Their attitude in this regard is clearly apparent in the Resolutions adopted at the June 1946 Conference of the OUN Leadership in Ukraine, which make the following statement regarding the internal situation in the USSR:



*The inability of the government and the Party to deal with the economic and financial crisis and satisfy at least the basic needs of the toiling masses leads, on the one hand, to a) increased police terror against the dissatisfied masses, as the only method for keeping them under control; b) the vesting of power in a privileged, materially wealthy, anti-people class of Bolshevik lords, and, on the other, to c) mass hunger among workers, collective farm members, invalid soldiers, homeless children and so on...; d) widespread corruption...; f) widespread manifestation of dissatisfaction with the existing order in the form of open, public anti-regime remarks... In their national policy, the Party and the government continue blatantly to grant the Russian people the privileged position within the USSR: they consistently apply the typical racist policy of attributing to the Russian nation superiority over all others in the world... The racist policy of oppression and persecution of non-Russian peoples, which is applied with increasing intensity, further enflames the understandable hatred of the enslaved nations toward the Russian chauvinists and raises the national consciousness of those nations... This struggle between Russian chauvinism and the enslaved nations will only intensify and lead to the break-up of the USSR into natural national societies.*

*It is worth noting that this assessment of the situation within the USSR made almost half a century ago by the leaders of the Ukrainian liberation movement appears particularly apt today, at the beginning of the 1990 's.*

*As for the fate and role of the movement in the future of the Ukrainian nation, we find at the end of the abovementioned resolutions the following statement:*

*The sacrifices, borne by the Ukrainian people in their heroic struggle for liberation... unite the Ukrainian people under their own native banner of the Ukrainian Revolution, raise their spiritual and moral values to the highest levels, create faith in the justice of the ideas of the Ukrainian Revolution and build a solid foundation for the existence of the Ukrainian nation and the continued struggle by future generations for a United Ukrainian Independent State.*

#### IV

*Ideya i chyn, like all the underground publications of the organized Ukrainian liberation movement during the German and Soviet occupations, had its strengths and weaknesses, more so apparent now with the passage of several decades, than they were at the time. Although objective assessments about past events can best be done by outsiders, their participants can also put in their few cents worth, especially about the weaker side of past actions and events. I will exercise that prerogative now. Let us begin our analysis with the weaknesses of the journal Ideya i chyn.*

*From a purely editorial perspective, a major weakness of Ideya i chyn — and this was also true of other underground journals — was the relatively small number of contributing authors. In the ten issues of the journal we see the writings of 24 authors, or, more precisely, we encounter 24 different pseudonyms, since for obvious reasons, authors in an underground publication did not sign their articles with their real names. We do have, in addition, one single author's true name, that of Dmytro Myron-"Orlyk", "whose article appeared posthumously in the first issue of the journal. As for the other authors' real names, out of the 24, 12 are known today. Some of these people are still living, others were killed in battle with the Germans or the Soviets, or have since died. Here are the names and pseudonyms in brackets of those thirteen who are known: Yakiv Busel (K. Dniprovyyi), Rostyslav Voloshyn (A. S. Borysenko), Mykola Duzhyi (M.K., Myron Karivskyyi), Petro Duzhyi (B.P. Nyzovyyi, Arsen Panasenko, M.V-ak), Rev. Ivan Hrynyokh (I.M. Kovalenko, I.V. Dibrova), Osyp Dyakiv (O. Hornovyyi), Omelyan Logush (O. I. Stepaniv), Dmytro Mayivskyyi (P. T. Duma), Vasyl Mudryi (Ya. V. Borovych), Mykhaylo Palidovych (Yu. M. Moryak, L.M. Karpatskyyi, Yu. M. Khersonets), Myrosław Prokop (M.V. Vyrovyyi, O.S. Sadvoyi, V.V. Sadvoyi), Mykhaylo Stepaniak (Serhiy Dmytriv), Petro Fedun (P. Poltava). The pseudonyms of those authors, whose real names we do not know, are; H. S., H.S. Klekit, U. Kuzhil, Z. I. Luhova, B. M. Ulasenko.*

Another weakness of the journal was the fact that since its editors and contributors lived in the underground and were frequently on the move, they did not have on hand the reference books, encyclopedias and dictionaries that are essential tools for this type of work. It was difficult to arrange meetings among contributors or to maintain frequent contacts in order to plan issues of the journal or exchange ideas about current events or discuss the tasks facing the journal. Another drawback was the fact that contributors to the journal were drawn almost exclusively from within the underground, and there was no confrontation on their views with people from wider spheres of society. There were just a few exceptions to this rule; for example, Vasyl Mudryi, the former head of the Ukrainian parliamentary representation in the Polish Sejm, contributed to *Ideya i chyn*. As stated earlier, there was also little opportunity to learn about what was happening outside of the German world, since the only sources of such information were the broadcasts from Allied countries. Thus, it was as though the journal was being edited on some island, thousands of kilometers away from the outside, and especially the democratic world.

Being produced in such conditions brought about a thematic narrowing of the journal. Only occasionally could one find on its pages broader analyses of international politics, or information about new research, new knowledge in the areas of political thought, sociology, economics, philosophy, or general culture. At the same time, the journal was obliged to assume the tasks which under normal conditions would be carried out by newspapers, leaflets or bulletins, that is, publish articles and information on current topics, keep up the people's faith — and very importantly — mobilize them to fight for their very existence.

However, even the subjects which were examined by various authors in the journal, relating to the life of the nation, prospects for its future, or the problems of relations with neighbours were not broadly analyzed. Thus, for example, during the transition from German to Soviet occupation, the OUN, as well as the UPA, were faced with an historic question: what now? That is, how should the nation's struggle against a new enslavement be continued? Serious discussions on these topics were begun within the leading circles of the OUN, and later of the UPA, in the autumn of 1942, and in particular, at the OUN's Third Grand Extraordinary Assembly in August 1943. But for reasons of security, such questions regarding the future plans of the liberation movement, in particular its various aspects, were not discussed on the pages of the underground press.

Let us consider another example. It is known that during the German occupation of Ukraine, bloody clashes had taken place between Ukrainians and Poles in Volyn, Halychyna, and the Kholm region. In the article by O.S. Sadovyi, published in the seventh issue of *Ideya i chyn*, we read a partial list of the victims of the terror waged by Polish battle groups against the Ukrainian population. It is shocking to learn about the killings of several hundred Ukrainians in the Hrubeshiv area in the spring of 1944, the murders of members of the Ukrainian intelligentsia in a number of towns in Halychyna, about the work done by Polish informers for the Gestapo and the communist underground alike and their actions in fighting against Ukrainians, and the like. We also know that later, when some members of the Ukrainian auxiliary police in Volyn went over to the UPA, some local Poles took part in German-led anti-Ukrainian pogroms.

But what is also known is the fact that in Volyn, and in some cases also in Halychyna, bloody actions were committed by Ukrainians against the local Poles. There was a forced evacuation of Polish settlers from their Ukrainian lands, and the victims included many civilian Poles who had taken no part in anti-Ukrainian actions. These were not insignificant events in the lives of the two nations, yet they merited only this very brief mention in *Ideya i chyn* (No. 4): "The Ukrainian population of north-western Ukraine has begun to respond to the terror and provocation by Polish settlers, informers and communist cells with self-defense actions, exterminating all hidden enemies of the Ukrainian people."

While it is true that acts of mutual violence by Ukrainians and Poles were usually waged for the sake of "self-defense" or "revenge", the fact is that the victims of these actions were often totally innocent people. And this could not be justified in any way; on the contrary, these killings deserve to be condemned by both sides. Fortunately, the OUN Leadership and responsible Polish leaders issued official declarations during the war, condemning acts of mutual violence, and, as a result of discussions held between the representatives of the two nations' undergrounds in February 1944, both signed a common protocol on mutual recognition and cooperation. Because of the events taking place at the front, specifically, the movement of the fronts and the renewed Soviet occupation of Ukraine, these documents did not find their way onto the pages of *Ideya i chyn*. However, the conflicts that occurred between Ukrainians and Poles during the war represent a tragedy in the recent history of the two nations, and they call for serious analysis and evaluation by responsible circles on both sides, in order to remove the resulting psychological trauma, which stands in the way of friendly relations between the two nations. It is also important to keep this in mind, since even under those conditions valiant attempts were taken by both nations, attempting to change the tragic cycle of events, as witnessed by the cooperation between the UPA and the Polish "Armia Krajowa" (WIN) during 1945-48.

With regard to the attitude towards the national minorities of Ukraine, the articles and official documents published in *Ideya i chyn* constantly emphasize the principle of equality for all citizens of Ukraine, regardless of nationality. In this regard, M.V. Vyrovnyi and O.S. Sadovyi write about the Russians and the Poles living in Ukraine. In the article by O.I. Stepaniv, the problem of minorities is placed in a wider perspective, looking at minorities in general, although the article is about the smallest minority community in Volyn, the Czechs, who are not specifically named. There are no articles in *Ideya i chyn* dealing with the larger minorities, that is, the Byelorussians, Moldavians, Bulgarians, Greeks and Jews. The particular situation of the Jewish minority in Ukraine, that is, the almost three million Jews who lived there up to the time of the war, called out for a clear statement on the part of the Ukrainian liberation movement regarding its position on the German-led Holocaust of the Jewish population. However, no such statement was made and *Ideya i chyn* also remained silent.

This is not the place for lengthy analysis of the reasons for this silence; let us indicate them only briefly. First of all, not only Jews or other national minorities, but Ukrainians, too, were earmarked by the occupying Germans for gradual annihilation, or, at best, transformation into colonial slaves, who were to make room for settlement by the German race. Under such extreme circumstances, each national group thought primarily of itself. Individual Ukrainians who for various reasons made efforts to save Jews were often killed by the Germans. This is known from numerous "Bekanntmachungen", certain public notices put out as warning by the German authorities, which would list by name those individuals shot and the reason for their sentencing, together with their nationality, and these contained very often Ukrainian names, next to which one would read: "für Judenbegünstigung" (for aiding Jews), or "für Judenbeherbergung" (for hiding Jews). We know that on the orders of Metropolitan Andrey Sheptytskyi, Ukrainian monks and priests saved hundreds of Jews at the risk of his and their own lives. Secondly, those Jewish leaders, who were still alive at least during the first half of the German occupation of Ukraine, did not make any efforts to make contact with Ukrainians or show any interest in the fate of the Ukrainian people, on whose territory the Jews had lived for centuries. And during that period, those first few months of the German occupation of Ukraine in 1941, the Germans had starved to death or shot thousands of Ukrainian Red Army prisoners-of-war and had launched a pogrom against activists of the Ukrainian liberation movement. Third, in some circles of Ukrainian society there still prevailed, unfortunately, the stereotype of the Jew as the enthusiastic supporter or even servant of the communist regime. This stereotype

arose because of the well-known disproportionately large number of people of Jewish origin found in leading Party circles and organs of the NKVD during the period between the wars, although these institutions also had members from other nationalities, including Ukrainians. This stereotype proved very harmful to both nations, as has the stereotype still held today by some segments of the Jewish community, which views Ukrainians as a nation of anti-Semites. Nevertheless, that indifference by the OUN Leadership and other Ukrainian political factors throughout the German occupation of Ukraine regarding the fate of national minorities showed neglect on a large scale. This concerns the Jewish population especially, whom the Germans tried to exterminate completely as a race, and this tragedy should have brought a clear-cut condemnation by Ukrainian activists.

These, then, were some of the weaknesses of *Ideya i chyn*. But the journal also had its strengths. As is the case with all underground publications, its greatest success is the fact that it appeared at all, given the conditions that prevailed at that time in Ukraine. As the leading organ of the OUN Leadership, the journal constituted clear proof that the political organization existed, that it was directing the national struggle against the powers of occupation, putting forward a battle program in opposition to their plans and making the world aware of the Ukrainian issue as an independent political factor in Eastern Europe. The journal also served to keep in touch the members of the OUN network, who were widely scattered through different provinces of Ukraine. And, as the journal would eventually reach the outside world, it served as a document of the organized struggle of the Ukrainian people against German occupation, and, after 1944, an even more compelling living witness of the struggle against the powerful apparatus of the Russian empire, which had come out victorious in the war.

The last issue of *Ideya i chyn* appeared in 1946. Over the following six years, that is, until 1952, a number of periodical and non-periodical underground publications of the organized Ukrainian liberation movement did come out, for example, *Oseredok* propagandy i informatsiyi pry Provodi OUN (Centre of Propaganda and Information Attached to the OUN Leadership) in 1948-50. During the German occupation, *Ideya i chyn* had an average run of two thousand copies per issue.

In conclusion, something should be said about the printing production of *Ideya i chyn*, that is, about its facilities and technical workers, those OUN members who made possible the journal's publication.

After taking over the duties of editor, I went to visit the shop, code-named "Praha", in which the journal was being printed. That code name was used by the first editor of the journal, Dmytro Mayivskyy. This illegal print shop, in which *Ideya i chyn* was typeset and printed, was located in a village in the Lviv region. It was set up in a specially-built hiding place, under the floor of a big barn, next to which stood the house of the farmer who owned it. When Hutsiy ("Orlyk", "Tymish"), the shop director, had led me to that barn in November 1942 and told me that we were already in the print shop, I could not imagine where it could be. Of course, it was literally underground, out of sight of the Germans. "Tymish" thus revealed its secret to me.

Detailed information about the print shop was provided by Bohdan Podolyanko ("Felix") in his reminiscences, which were published in the Munich-based newspaper *Ukrayinskyi samostiynyk* (Nos. 2-3/364-365, Christmas 1957). Podolyanko worked in that section of the OUN which was responsible for the technical outfitting of the print shop and thus had clearance to visit it. During his first visit, he too was unable to find the print shop in the barn, where "Tymish" took him. Podolyanko writes:

*I searched and looked around, and felt certain that this was some kind of joke... However... as soon as the old strawcutter was pushed back, to the foot of which a goat was sometimes tied, together with the goat's raised litter-platform, one then saw revealed the boards that served as the door to the print shop. Once this trapdoor was opened, one would see a hole two meters*

deep, with four wooden walls; these walls were intended to conceal the purpose of the hole. should it be discovered by the enemy. "Tymish" told me that at first potatoes had been kept in that hole, but they began to rot and finally were thrown out. The hiding place proved so secure that there was no need for so many precautions. One of the four wooden walls opened for entry into the print shop.

In that part of the print shop where papers and supplies were stored, including weapons in case of need for self-defense, the room was about one-and-a-half meters high; in the area where the work table and machines were placed, it was two meters high. The room was illuminated with carbide light, all machinery and a knife for cutting paper were operated by hand, as motors would have made too much noise. The whole print shop was small, about 6x10 meters. There were only two machines: a small, flat one for printing and a vertical one, which had a German name, "Tiegel." Then was also a small hand-operated machine for printing cards and a guillotine knife.

The print shop had three permanent employees: the director — "Tymish," the technical director — "Maksym", and the general worker and guard — "Chornyj." There were other occasional "visitors," such as myself, working on specific projects.

The three full-time employees did all the work in the shop, from typesetting to binding. Larger publications, such as the work by Yaroslav Starukh, about 120 pages in length, was set on linotype in Lviv and transported to "Praha" for printing. The journal *Ideya i chyn* was set, printed and bound on the premises. In addition to periodicals, a large number of leaflets, proclamations and appeals were constantly being printed there.

Podolyanko went on to recount how he, "Tymish" and Dmytro Lushpak ("Bahlay", "Slota"), who was my courier, obtained paper, ink and plates for the print shop, how they brought the supplies there, how printed materials were disseminated, what methods were used to avoid search and arrest by the Gestapo and the like. It must be borne in mind that the Germans particularly kept an eye on all materials related to printing and thus made them difficult to obtain. To find them it was necessary to travel to different towns in Halychyna, and even to Krakow. This required much dedication, enthusiasm and inventiveness, for there was danger of falling into the hands of the enemy. Only those with firm moral principles were capable of carrying out such assignments. Without these people, the appearance of *Ideya i chyn* or any other underground publications would have been unthinkable.

This "Praha" print shop remained in operation until 10 December 1943, when it had to be closed down and the machines and materials transported to another underground hiding place. This was because a tragic occurrence took place on that day, which ended in the death of the print shop's technical director, "Maksym" (Teodor Dunets). "Maksym" had briefly come out from under the ground to get some fresh air. Just at that time, two Ukrainian militia members in uniform, who were cooperating with the underground, had arrived at the house of the farm's owner. Not realizing in time what was happening, and assuming that the house was surrounded by Germans, "Maksym" opened fire on them and in the crossfire was himself fatally wounded. This incident could not be kept secret from the rest of the village, and there was danger that news of it would get to the Gestapo. So "Praha" had to be closed down immediately. In the seventh issue of *Ideya i chyn* there is a posthumous mention of "Maksym" along with his photograph. That issue and the sixth were printed at a different location.

August 1991 - January 1994

Myrosław Prokop



СЛАВА УКРАЇНІ

ГЕРОМ СЛАВА

# ПІДЛЯЦІТН

Видав Провід ОУН

Рік I.

I. XI. 1942.

№ I.

"Будь вірний на життя і смерть Ідеї Нації!  
І не здайся, хочби проти тебе був цілий світ!"  
Дмитро Мирон - Орлик



Дмитро Мирон - Орлик  
1911-1942

Друзі Націоналісти!  
Дня 25 липня ц. р. біля год. 15-ої на вул. Фундулістської (Лемків)  
в Києві згинув від кулі агента Гестапо Красний Провідник ОУН -- ел.  
н. ДМИТРО МИРОН (Андрія, Роберт, М. Орлик).

Із Комуністичну Проводу ОУН

## З М І С Т

Наказ Урядуючого Провідника . . . . .	1.
П Дума: Герой наших днів . . . . .	2.
Політичні Постанови II. Конф. ОУН . . . . .	4.
Дмитро Мирон-Орлик: Наші завдання . . . . .	7.
Відова до пригноблених народів Сходу . . . . .	9.
Коваленко І. М.: Українська проблема в планах німецької політики . . . . .	10.
— Міністерство для східних окупованих областей . . . . .	12.
— Розбивання українського національного організму . . . . .	15.
— Фізичне винищення українського населення . . . . .	17.
Низовий Б. П.: Як руйнується сільське господарство України . . . . .	19.
З пресової фільми . . . . .	21.
Вістки з різних джерел . . . . .	23.
Під руйнівською окупациєю . . . . .	24.
Що пише т. зв. „українська“ преса . . . . .	24.
Оголошення Проводу ОУН . . . . .	
Заповіді підпільної газети . . . . .	
З наших видань . . . . .	

---

### З наших пресових видань

- ІДЕЯ І ЧИНІ — вікель Провід. ОУН (ч. 1.)
- ЗА САМОСТІЙНІСТЬ — альманах — 1942.
- ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ — випуск I. — 1942.
- ВІСНИК УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ — ч. I до 9, 1942
- ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ — видає ОУН на ЗУЗ ч. I до 6, 1942.
- БЮЛЕТЕНЬ — видає ОУН на ЗУЗ, ч. I до 10, 1942.
- ПРАПОР АСОЛОДІ — орган української націоналістичної молоді на ЗУЗ, ч. I, 1942.
- ЮНАК — видає українська націоналістична молодь на ЗУЗ, ч. I до 9, 1942.
- ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК — ч. I до 3, 1942.

### З наших видань 1942 року

- НЕПОВНИЙ ТЕКСТ ПОСТАНОВ II. КОНФ. ОУН.
- П. Коваль: УКРАЇНА якою було, якою є, якою буде (Київ, (в двох виданнях).
- Арсен Пандяк: РОКИ РЕВОЛЮЦІЇ І ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ.
- Переклад В. розкази А. Геллера, Мати Каміф.
- СКАТО ЗБРОЇ І СКАТО ПЕРЕМОГИ (матеріали).
- П. Д. та „ВІСНІК ДО НАРОДУ“ (прод. „Малюнок“).
- ДМИТРО МИРІОН-ОРЛИК — прокламативна книжечка.
- Світлові картини з надписи: 21. V; 30. VI; 31. VII; 1. XI.
- ЗА УКРАЇНУ — (с. 1, 2)



## ДРУЗИ РЕВОЛЮЦІОНЕРИ, Члени Організації Українських Націоналістів!

Член Проводу й Красвий Провідник Організації Українських Націоналістів Дмитро Мирон-Андрій — не живе. Впав від кулі німецького окупанта 25 липня 1942 на вулиці столиці України Києва.

Українська нація втратила одного зі своїх найкращих синів, борця й провідника Української Національної Революції. Того, що словом і чином здійснював ідею державності й соборності. Організація Українських Націоналістів тратить свого пробоевика ідеї і чину, який виростав у безупинній і впертій боротьбі, стоячи завжди на найтяжчій, найбільш загроженій пості, що виховував і провадив сотні — тисячі членів.

Не зломилася його польська тюрма, не зловило в свої сіті НКВД, впав у боротьбі з німецьким імперіялізмом, жорстоким окупантом України.

Німеччина, що вдавала союзника й „визволителя” українського народу, не хоче бачити України самостійною і соборною, не хоче, щоб існувала Українська Держава; вона хоче зробити Україну своєю колонією, а український народ невідільником.

Однак нікому не вдалося закувати в кайдани свободолюбивого українського народу. Він завжди боровся, бореться і буде боротися з кожним, хто захоче його поневолити. Український народ здобуде в боротьбі Українську Самостійну Соборну Державу проти волі всіх імперіялізмів, що хочуть загарбати багаті українські землі.

*Члени Організації!*

Свята кров славної пам'яті Члена Проводу й Краєвого Провідника Дмитра Мирона-Андрія пролилась не марно. Вона кличе кожного з нас віддати всі свої сили, стати на найважчому пості нашої боротьби і, так як Він іти безстрашно в бій за Українську Державу. Його кров і кров усіх тих друзів-революціонерів, що в боротьбі з німецьким окупантом скропила українську землю, вічно кликатиме українців усіх земель непохитно йти в бій за незалежне, свобідне життя у власній Державі й вічно нагадуватиме окупантам України, що вільного козацького українського народу ніхто поневолити не зміг і не зможе.

Хай німецький окупант тішиться сьогодні успіхом вбивства. Запаморочений перемогою на всіх фронтах[,] не бачить, що своєю безглуздою політикою поневолення, насильств і мордів веде до своєї катастрофи.

Боротьба, що її зараз провадимо — це боротьба цілого українського народу за Українську Державу, за честь нації, за гідність і краще життя

---

Див. стор. 39: Поменшена репродукція титульної сторінки першого числа журналу *Ідея і чин* від 1 листопада 1942, з фотографією Дмитра Мирона („Андрія”, „Роберта”, М. Орлика), крайового провідника ОУН, який загинув на вулицях Києва від кулі агента гестапо 25 липня 1942.

Див. стор. 40: Поменшена репродукція звороту титульної сторінки першого числа журналу *Ідея і чин*, зі змістом журналу і бібліографією видань ОУН у 1942.

людини. Боротьба тяжка. Програти в ній не сміємо, бо програш — це чергова смерть народу й упадок нації на довгі десятки років.

Не злякають і не спинять нас у цій боротьбі навіть найбільші жертви. Великі жертви родять героїчний чин, а чин творить перемогу.

Закликаю Вас непохитно йти шляхом, що ним ішов славної пам'яті Дмитро Мирон-Андрій. Кличу до послідовної боротьби за нашу ідею, за здійснення заповітів усіх тих друзів-революціонерів, що впали на її шляху.

*Українці!*

Ставайте всі в ряди нашої боротьби, щоб спільними об'єднаними силами на розвалі імперіялізмів у союзи з другими поневоленими народами, здобути перемогу й збудувати Самостійну Соборну Українську Державу. Твердо й завзято йдіть шляхом, що його вказував один із найкращих членів Організації, Член Проводу ОУН і Краєвий Провідник сл. п. Дмитро Мирон-Андрій.

Українська Держава повстане, бо не даром увесь народ складає найтяжчі жертви.

Слава сл. п. Членові Проводу й Красвому Провідникові ОУН — Дмитрові Миронові-Андрієві!

**Постій, вересень 1942 р.**

**Слава Україні!**

Максим Рубан  
Урядуючий Провідник ОУН

\* \* \*

## II. ДУМА

### ГЕРОЇ НАШИХ ДНІВ

Здобудеш Українську Державу,  
або згинеш у боротьбі за Неї!

*Заповіт Є. Коновальця*

Їх горда лава з кожним днем зростає... Одні безіменні, пропавші без вісті — тихо зникають у спогадах днів, другі відомі — ще горять полум'яними зорями у свідомості тих, що ще вчора йшли разом з ними.

За гріхи ледачих минулих сторіч, за образливу ганьбу неволі, за нове вільне життя народу кладуть свої голови Вони — Безсмертні Герої Нації.

Такий бо мусить бути шлях поневоленого народу, який невпинно прямує до своєї мети...

На Землях України зайнявся новий вогонь революційної ідеї, що повинно розливається по містах і селах, будить народ і віщує нові дні кривавої помсти. Плече об плече, в єдиній дружній сім'ї борються і вмирають борці з усіх Земель Батьківщини — на віки, трудом і кров'ю злотовуючи ідею Соборності і Самостійності України.

Немов на фільмі бачимо нову історію національної героїки...

Ось в Миргороді на Полтавщині падає від німецької кулі *Микола Лемик-Сенишин*, Заступник Краєвого Провідника ОУН, відомий з протестаційного вбивства більшовицького консула у Львові в 1933 році, засуджений поляками на досмертну тюрму.

А оце в Кременічуді кладе свою голову редактор *Петро Щепанський*, пробосвий націоналіст-самостійник, відомий діяч на Київщині.

В Житомирі в тюрмі окупанти стріляють Членів Обласного Проводу ОУН *Василя Хому* і *Миколу Кравса*, а на вулиці міста гине від кулі Обласний Провідник *Роман Марчак*.

В Кривому Розі падає жінка-революціонер *Ганна Максимець* і віддає своє життя за Україну може один з найбільш визначних останньо діячів самостійників інж. *Сергій Шерстюк*.

На Волині гинуть *Гриць Максим'юк-Кайдаш*, *Осип Бродич* і другі, а на соняшному півдні України в Джанкою на Криму вмирають смертю героїв *Любак Михайло*, *Бардахівський* і *Ванкевич*.

В Києві розстрілюють *Василя Щирбу*, *Сандецького* і других, а оце громом вдаряє вістка про смерть на вулиці Столиці Члена Проводу ОУН *Дмитра Мирона-Орлика*.

До цих кривавих картин долучаються не менш героїчні сторінки революційної боротьби і смерті наших Друзів, що віддали своє життя по німецьких тюрмах і концтаборах. Ось Вони:

Проф. *Андрій Марченко* — визначна постать Волині, поет-революціонер, автор відомих націоналістичних пісень;

Мгр. *Дмитро Яців* — відомий кооператор і громадський діяч;

Др. *Олекса Бандера* і *Василь Бандера* — рідні брати Провідника Організації;

*Юліян Петrenchко* — один з передових провідників українського робітничого світу;

*Іван Равлик* — визначний провідний член ОУН і видатна постать української революції.

А дальше лава за лавою проходять відомі і невідомі Борці, члени і не члени Організації, визначні націоналісти — революціонери, поети, письменники, громадські діячі, сірі воїни нашого визвольного фронту боротьби, що в ім'я перемоги Ідеї України віддали своє життя.

Та на цьому не кінець. Бо ось дійшла до нас вістка, що znana поетка і одна з визначних індивідуальностей наших днів *Олена Теліга* разом з чоловіком розстріляні в Києві. Також знаємо, що в концтаборі в Аушвіц догорають десятки визначних українських громадян-націоналістів, а по тюрмах Кракова, Львова, Рівного, Києва і других міст караються сотні українців.

А до цього всього голодна смерть вже викосила тисячі, полон і каторжні табори праці сотні тисяч, а останньо фронт забирає нові, вже невідомі жертви.

Що діється з нашими земляками по більшовицькому боці — не трудно догадатись... Дикий терор конаючого сатрапа.

Бодем наливаються наші серця, здригається душа народу, бо тяжкі і великі це втрати...

\* \* \*

А тимчасом гряде доба середньовічних пристрастей, безоглядного винищування слабих і немічних; воєнна хуртовина шаліє безпосередньо над нашими головами. В Україні обидві ворожі сили створюють нам щораз то нові фронти боротьби за бути чи не бути українському народові на тих землях.

І коли ще є сьогодні земляки, що за більшовицькими обіцянками не бачать справжніх намірів Москви, або не хочуть бачити вже неприхованих планів Берліна, свідомо відвертаючись від героїчного всеукраїнського визвольного фронту, — то може братня кров поляглих Героїв відозветься у них гірким палаючим соромом, розбудить у них віру і поверне їх до солідарної все національної єдності в сьогоднішній боротьбі.

Боротьба завжди породжує в здоровому народі чергову когорту героїв, а кров поляглих сталих земляків і закликає нових борців до героїчного змагання.

Сьогодні весь світ кривавиться в воєнній борні, всі життєздатні народи кров'ю боронять своїх прав і кров'ю здобувають та закріплюють свою кращу долю. І наша затяжна визвольно-революційна боротьба сьогодні неминуча.

Бо тільки те, що тепер оборонимо перед наїздниками — хочби за ціну крові найкращих з народу, — буде твердою основою нашого майбутнього.

Бо тільки те, що тепер вирвемо зі зубів чужинців і включимо в єдину соборну спільноту дасть нам міцний козир до перемоги.

Бо тільки безперервна праця над всенациональним об'єднанням цілого народу навколо Ідеї України і єдиного Проводу — буде запорукою Вільної Держави.

Тим то не сліз нам сьогодні потрібно, не трагічного зітхання над пам'яттю поляглих Героїв, а їхнього владарського бажання довести нашу визвольну боротьбу до переможного кінця і їхнього героїчного чину.

Бо Ті, що впали, йшли до боротьби в повній свідомості великого трагізму наших днів; Вони бачили, що рішається доля України на сторіччя.

У боротьбі Вони творили самотню запоруку життя і волі народу — власну, незалежну силу, а кров'ю своєю злиотували її основи.

Вони вірили, що Україна буде вільною, незалежною державою і цю віру залишили нам. Для себе Вони не хотіли нічого, бо все, що мали, віддали для святої Ідеї.

Хай же пам'ять про Них вічно живе в народі, а щире признання буде заплатаю за їх труд.

Хай довершене Діло, що його Вони вели, буде символом єдності їхньої і нашої праці.

Хай на мученичу їхню смерть поклянуться всі ті, що як і Вони хочуть добра для України і хай не забувають про непомщену кров.

А недалекий вже час, коли весь нарід грандіозною силою мільйонів піде до революційного змагання і на фундаменті крові поляглих Героїв і власних зусиль побудує Самостійну Соборну Українську Державу.

\* \* \*

В урочистих законодавчих актах у війні і повстаннях за волю, наш народ виявив міцно свою непохитну волю жити незалежним життям. Боротьба нашого народу за це не припиняється і не припиниться ніколи! Нехай вона буде і уперта і нехай вона бере нові і нові жертви, але Незалежна Україна, — хоче чи не хоче того Европа, — таки буде!

*Симон Петлюра*



Микола Лебедь (Максим Рубан) - нар. 11 грудня 1909 в с. Стрілища Нові на Львівщині - урядуючий провідник ОУН/ОУНСД у 1943-1943, керівник РЗЗ при Проводі ОУН у 1943-1944, генеральний секретар ГСЗС УГВР від 1944, автор поміщених у жур. *Ідея і чин* відозв Проводу ОУН, підписаних його тодішнім псевдонімом - Максим Рубан (Фото з "Гончого листу": М. Л., УПА 1987, стор.11)



Дмитро Маївський ("Тарас", "Косар") - нар. 8 топада 1914 в с. Реклинець Жовківського повіту Львівщині - член Проводу ОУН в 1942-1943 і ОУН від 1943, засновник жур. *Ідея і чин*, повідальний ред. ч. 1 (1942) й чч. 8-9 (1944-1945), автор статтів під псевдонімами - П. Дума, П. Дума; під час виконання місії на Захід потрапив у руки ворога при чесько-німецькому кордоні, затрілнвєя 19 грудня 1945 (Фото: Зб. док. М.Л., УПА 1987, стор.11)



Іван Рогач - нар. 1913 в с. Великий Березний Закарпатської області - діяч ОУНм, співред. щоденника *Українське слово* (Київ) у 1941; розстріляний Гестапом 1942 в Києві (Фото: ЛНУ, стор. 640 [+9])



Дмитро Яців - адвокат у Стрию, кооператор і громадський діяч; помер від катувань у німецькому концентраційному таборі Авшвіц у жовтні 1942 (Фото: 36. док. М.Л.)



Микола Лемик ("Сенишин"), нар. 4 квітня 1914 в Солові Перемишлянського пов. - заступник краевого провідника ОУН; повішений німцями в Миргороді на Полтавщині в 1941 (Фото: М.Л., УПА 1946, стор. 16 [+1]).



Іван Равлик - визначний діяч ОУН; закатований німцями в тюрмі при вул. Лонцького (Львів) у 1942 (Фото: М. Л., УПА 1987, стор. 39).



Михайло Галаса, нар. 1909 р. в с. Криве Тернопільської обл., закінчив право на Ягеллонському університеті, діяч ОУН, у 1942 і, мабуть, член КП ОУЗ, розстріляний Гестапом у Києві 26 травня 1942 (Фото: *ЛНУ*).



Юліан Петrenchко - організатор робітництва; закатований німцями в тюрмі при вул. Лонького (Львів) у 1942 (Фото: М. Л., *УПА* 1946, стор 16 [+ 6]).



Василь Бандера (1915-1942) - брат Ст. Бандери; помер від катувань у німецькому концентраційному таборі Авшвіц (Фото: П. М., *Рев.* 2, стор. 209).



ОленаТсліга (нар. 21 липня 1907 в Петербурзі, Росія) - поет та діячка ОУНм; розстріляна німцями 21 лютого 1942 в Києві (Фото: М. Л., *УПА* 1987, стор. 34).

## ПОЛІТИЧНІ ПОСТАНОВИ ДРУГОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ОУН (Неповний текст)

### ВСТУП

Свою революційну боротьбу за Українську Державу ми тісно пов'язуємо з визвольною боротьбою, яку вели в Україні БУД, СВУ, Хвильовісти, УВО. У своїй сучасній боротьбі стоїмо на засадах, на яких був оснований акт 30. червня 1941 р., вважаючи його історично правним, революційним та політичною маніфестацією волі всього Українського Народу жити власним державним життям.

\* \* \*

1. Сучасна імперіялістична війна, яка веде до загального виснаження, великих революційних потрясень і перемін, ставить Український Нарід і нас, як організатора і керівника його визвольних змагань, перед завданням остаточної вирішальної боротьби за Українську Державу.

2. В сучасній складній і мінливій міжнародній ситуації ми як і завжди провадимо далекоюсяжну політику, яка передбачає різні можливості закінчення війни. Одначе враховуємо і близьку можливість збройної боротьби за Українську Державність в слушний час (розбиття Москви, загальне виснаження, зовнішнє і внутрішнє потрясіння Німеччини). Тому, щоб енергія народу не вилілась в партизанщину, але оформилась в широкий всенародній рух, який забезпечить повну перемогу, — ми вже тепер планово організовуємо і мобілізуємо сили на всіх ділянках.

3. Свою міжнародно політику ми будуємо:

а) на творенні і розбудові власних революційно-політичних і військових сил;

б) на самостійницькій, ні від кого незалежній всеукраїнській політиці революційної боротьби;

в) на використанні всіх можливостей і сил, що сприятимуть повстанні Української Держави. Зокрема на створенні широкого фронту боротьби поневолених народів Сходу і Заходу Європи;

г) на політиці вилучення другорядних фронтів і на розгортанні боротьби тільки на головних, вирішальних фронтах. При чому ми в теперішній момент вважаємо нашим головним фронтом — фронт боротьби з московським імперіялізмом під якою маскою він не виступав би (білогвардійщини, керенщини, більшовизму, слов'янофільства — чи їм подібних);

д) московсько-б[і]льшовицькій міжнародній концепції — Інтернаціоналу, і німецькій концепції т. зв. „Нової Європи" ми протиставляємо міжнародно концепцію справедливої національно-політично-господарської перебудови Європи на засаді вільних національних держав під гаслом — „Свобода народам і людині!";

е) Ми наголошуємо на ідеї Самостійної Соборної Української Держави, яка є життєвою необхідністю і відвічним стремлінням Укран[і]



ської Нації, вважаючи, що тільки справедлива розв'язка українського питання може зрівноважити сили Сходу Європи і зумовити вільне життя народів поневолених Москвою.

4. У своїй визвольній революційній боротьбі ми беремо в основу сукупність Українських Земель.

5. Формуючи українську політичну думку та борючись за національний зміст суспільного життя ми беремо до уваги істотні потреби Українського Народу, та географічне і політичне положення України в світі, особливості історії України, а головне особливості розвитку українського життя за останні десятиріччя.

Ми вважаємо рішуче непридатними для нового українського життя системи капіталістичну, комуністичну, та тоталітарну націонал-соціалістичну, бо Українська Держава, яка має вирости з питомо українських прагнень у формі української націократії (панування нації на своїй землі), є прогресивнішою за всі інші системи. Свою історичну місію на Сході Європи Україна виконає, взявши на увагу всі конкретні особливості її минулого і сучасного, зсинтезувавши все природньо-прогресивне, на що спромоглися українці в минулому.

6. Визнаємо національно-революційний шлях боротьби єдино-правильним. Вважаємо, що перемога залежатиме тільки від мобілізації і розбудови власних революційних сил всього народу, об'єднаних під одним, революційно-політичним проводом ОУН. Тому ми рішуче поборюємо орієнтацію лише на міжнародню кон'юнктуру, на пасивне вичікування і творення фахових кадрів у чужих державних системах — як демобілізуючу і шкідливу для Української Визвольної Боротьби.

7. В процесі боротьби за Українську Державу ми вважаємо найближчим і найважливішим завданням — творити з нашої організації міцну всеохоплюючу революційно-політичну організацію провідного активу з усіх верств, оперту на всіх шарах народу, яка охоплювала б всі Українські Землі.

8. На Осередніх і Східніх Українських Землях ми свою революційно-політичну роботу скеруємо на:

а) організування провідного активу як керівної всеукраїнської політично-творчої сили;

б) творення організаційної сітки, що провадитиме політичну боротьбу на всіх ділянках;

в) політичне вироблення керівних кадрів;

г) політичне активізування всіх здорових сил міста і села;

д) опанування виховання молоді;

є) організацію і активізацію жіноцтва;

є) прищеплення народові віри у власні сили і перемогу;

ж) прищеплення націоналістичної ідеї відповідно до теперішнього духового розвитку даних теренів і на поглиблення соборницького поєднання творчих сил Осередніх і Східньо-Українських Земель та Західно-українських Земель;

з) опанування міст, промислових центрів, особливо робітничого елементу своєю пропагандою і агітацією, політичною боротьбою, суспільними акціями, й організаційною працею;

и) опанування зверху і знизу осередків суспільного, господарського, адміністративного, професійного, транспортного, культурно-

освітнього та релігійного питання, звертаючи головну увагу на найбільш важливі осередки з погляду стратегічно-політичного або загрожені наступом чужинців, зокрема москалів.

9. На Західньо-Українських Землях ми головну увагу звертаємо:

а) на розбудову революційно-політичних сил і політичне вироблення кадрів;

б) на піднесення політичної активізації мас, шляхом розгортання боротьби за Українську Державність та зацікавлення справами Осередніх і Східніх Українських Земель, зокрема боротьбою там з внутрішніми агентурними фронтами.

10. На терені Закарпаття ми ведемо політичну, революційну боротьбу проти безпосереднього займанця, проти всяких вислужників (угрорусів, москвофілів і т. д.), та проти германофільства. Ми виробляємо там зрозуміння, що доля Закарпаття залежатиме від долі Києва, прагнемо вкорінити в народі ідею собор[н]ицтва і виховати серед мас почуття цілості Українських Земель та зокрема ваги Осередніх та Східніх Українських Земель. Ми змагаємося за піднесення політичної активності народу та вироблення відпорності чужим впливам на всіх ділянках життя Закарпаття.

11. На підрумунських українських теренах ми боремося проти безпосереднього окупанта та проти всяких його прислужників. Також тут, як і на Закарпатті, ми прищеплюємо український світогляд та виховуємо стремління до соборності і власної держави.

12. Притягаємо до праці всі здорові, державно-творчі кола української еміграції, використовуючи її пропагандивну діяльність, зв'язки серед чужинців, можливості виховання фахових кадрів і культурних сил. Роботу з еміграцією ми тіс[н]о пов'язуємо з єднанням з рідними землями та з політичною боротьбою за Українську Державність.

13. Ми стоїмо за використанням всіх легальних можливостей з метою організації і суспільно-політичної активізації народу, творення власних сил і пропаганди своєї ідеї. У всій громадській діяльності ми звертаємо головну увагу на боротьбу за маси[.] за опанування головних ділянок, за вироблення фахових кадрів, за національну солідарність, соціальну справедливість, громадську зорганізованість і самодіяльність.

14. Одним з найголовніших завдань, зокрема на Осередніх і Східніх Українських Землях вважаємо виховання молоді в націоналістичному дусі, бо молодь — свіжі кадри революційного активу.

15. Ми стоїмо на становищі, що українське жіноцтво є рівноправним і рівновартісним чинником Української Нації і у національно-революційній боротьбі. Тому ми звертаємо увагу на організацію і суспільно-політичну активізацію українського жіноцтва, на його підготовлення не лише до технічної роботи, але й до ширшої суспільно-політичної, революційної, виховної, громадської і пропагандивної праці, щоб виховати новий тип української жінки-громадянки-революціонерки і матері борців за Україну.

16. У соціальній ділянці ведемо боротьбу за інтереси широких працюючих мас села і міста, нерозривно пов'язуючи розв'язання всіх наболілих суспільних, матеріальних, культурних і т. п. потреб народу з розв'яз[з]кою національного питання з цілою боротьбою Українського Народу.

17. Вважаємо, що т. зв. німецька земельна реформа в Україні — це тільки політично-господарський маневр загарбника. Його мета — закріпити свою владу шляхом створення видимості визволення і відвернути Український Нарід від боротьби за свою владу. Німецька земельна реформа цілком не відповідає інтересам українського селянства і народу через свою експлуаторську суть. Її практична мета — витиснути якнайбільше хліба і робочої сили з України.

18. У господарській політиці ведемо боротьбу проти експлуатації, та чужинецького контролю, проти всіх імперіялістичних господарських систем, капіталістичної, московсько-комуністичної, тоталітарної націонал-соціалістичної. Творимо власні форми господарського життя, які дадуть повні можливості для розвитку суспільної і приватної ініціативи, для побудування кооперації різних форм і промислово-торговельних спілок. Наша господарська політика передбачає повне опанування українським елементом промисловості, торгівлі, транспорту, міст. Боремося за широкий промисловий та технічний розвиток України, за цілковиту господарську незалежність України.

19. В релігійній політиці не зв'язуємося ні з яким релігійним культом. Стоїмо за використання всіх форм релігійного життя для активізування і опанування мас. Боремося за оздоровлення церковного життя, за спрямування його на рейки української національної свідомості і суспільно-політичної боротьби. Поборюємо всякі чужинецькі, московфільські опортуністичні впливи на церковне життя. Поборюємо всяке нездорове сектанство й релігійні чвари, що відвертають увагу народу від головної справи боротьби за Українську Державність.

Ми є за Українську Національну Автокефальну Церкву з патріархатом у Києві і за повний розрив із Москвою.

20. Боремося за повний розвиток української культури, за її національний зміст, за повну духову незалежність її від московсько-більшовицького світу і від світу німецького. Стоїмо за опанування і вироблення здорових шарів українського вчителства всіх ступнів, за вироблення молоді у національно-державницькому дусі, за надання всім формам шкільництва національно-державницького змісту.

21. Критику німецької політично-господарської системи ведемо шляхом роз'яснювальної пропаганди серед мас, боротьби з висулжниками і опортуністами, стимулювання національної солідарності на всіх ділянках життя.

22. Вороже наставляючи народ до всякого окупанта-загарбника, ми поборюємо всякі ледачі сподіванки на чужу допомогу і ласку і виховуємо всенародне прагнення вибороти Самостійність і Соборність Україні. Всякі сповідні майбутні уступки культурні, господарські, адміністративні чи автономічні, як також всякі політичні комбінації німців у справі України під натиском внутрішньо-політичних сил і зовнішніх подій, вважаємо тактично-політичним маневром, щоб витворити оманні сподівання, і використати опортуністичні елементи для своєї імперіялістично-колоніальної політики і відвернути увагу Українського Народу від боротьби за повну політичну й господарську незалежність України.

23. На тактику в нашій роботі й боротьбі не сміє впливати настрої хвилі, індивідуальний темперамент, наставлення мас в поодиноких теренах чи

ще якась інша чуттєва реакція. Наша тактика не повинна також плентатись у хвості та допускати випередити себе стихійним виступам мас або московсько-більшовицькій та іншій роботі. Наша тактика повинна ввесь час бути ініціативною та органічно випливати з генеральної лінії Організації.

24. На Осередніх та Східніх Українських Землях критику колоніальної політики поєднуємо з боротьбою проти московсько-більшовицьких впливів, проти пропаганди партизанщини, санкціонованих московським імперіялізмом.

25. *Ставлення до москалів.* Ми побороємо політичний і культурний актив і всі форми політичного й культурного москвофільства, як знаряддя московського імперіялізму, неутралізуючи пасивну московську масу.

26. *Ставлення до поляків.* Стоїмо за злагодження польсько-українських відносин в сучасний момент міжнародньої ситуації і війни на платформі самостійних держав і визнання та шанування права Українського Народу до Західньо-Українських Земель. Одночасно продовжуємо боротьбу проти шовіністичних настроїв поляків та апетитів щ[од]о Західньо-Українських Земель, проти антиукраїнських інтриг та спроб поляків опанувати важливі ділянки господарсько-адміністративного апарату Західньо-Українських Земель, коштом відсторонення українців.

27. Не зважаючи на негативне відношення до *жидів* як знаряддя московсько-більшовицького імперіялізму вважаємо за недоцільне в сучасний момент міжнародньої ситуації брати участь в протижидівській акції, щоб не стати сліпим знаряддям у чужих руках і не відвернути уваги мас від головних ворогів.

28. З іншими *національними меншинами* вважаємо за потрібне нав'язати дружні відносини і співпрацю на ґрунті самостійних національних держав та сильного фронту поневолених народів.

29. Боремося проти всяких форм партійництва, отаманії та відкопування старих віджилих політичних угруповань. Рішуче виступаємо проти штучного насадження чужинцями агентурних політичних груп.

## ДМИТРО МИРОН-ОРЛИК

### НАШІ ЗАВДАННЯ

#### Українська Націоналістична Революція на тлі нової імперіялістичної війни

Україна знаходиться в пекельному млині нової імперіялістичної війни. Оце прийшло до удару, немов до боксерського дужання, імперіялістичних сил і інтересів.

Де ж знайшлася Українська Націоналістична Революція на перехрестю удару воюючих імперіялізмів, між молотом і ковадлом двох світів? Який її дальший розвиток? Які можливості й шляхи? Які народжуються нові завдання й перспективи? Чи Українська Націоналістична Революція переходить у нову фазу?

Значення Української Націоналістичної Революції є *переломове, епохальне й універсальне*. Українська Революція знайшлася в своєму зворотному пункті. Що ж далі? Політично наступив зудар імперіялістичних потуг і зміна світово-політичного укладу сил, немов у часах наполеонських війн.

Ворушаться усі континенти, бо не тільки Європа, також Азія, Африка і Америка. В наслідок війни наступлять глибокі революційні зміни національно-політичного, суспільного, господарського й культурно-цивілізаційного порядку.

Де місце й який зміст Української Націоналістичної Революції?

Наше завдання — зберегти власну *підметовість* між вогнями воюючих імперіялізмів і між двома воюючими світами. Бути собою й знайти себе, творити власні сили, їх зберегати, розбудовувати й поглиблювати власний зміст і не попадати в крайности; ані нових передчасних виявів, ані нової штучно насадженої скоропадщини.

Наше завдання — опанувати ідейно, політично й організаційно хаос і запліднити пустку по батіївій навалі московсько-більшовицьких орд. Нав'язувати до того розвоєвого процесу, що його пройшла Україна після 1917 р. на всіх фронтах боротьби й на всіх ділянках, а зокрема в боротьбі з московсько-більшовицьким світом.

Розвивати й поглиблювати далі *національний, політично-самостійницький, суспільний й духово-ідеологічний зміст* і кристалізацію Української Націоналістичної Революції, що мусить щораз більше *усуспільнюватися*, органічно вростати в усі ділянки національно-суспільного життя, немов кров, повітря й пожива.

З одного боку треба дати глибину й далекі перспективи, велич і розмах великого підйому й пориву, а з другого боку — тіло й кров та уземнення громам і блискавицям наших ідейних поривів, зв'язувати ідею й нашу боротьбу з життєвими, суспільними, господарськими, актуально-політичними і культурно-виховними питаннями.

Ставити працю на дальшу мету, мати перед собою далекосяжні перспективи, але одночасно використовувати всі можливості, що є вимогою переходового часу, щоб перетримати, заховати й розбудувати власні політичні сили. Головне, перетворити власні сили й вигравати всі можливості, щоб не держатися клямки до чужих передпокоїв, немов сліпий плота.

Вимогою політичної, а також і військової стратегії є — спрямувати увагу на головні вирішні справи, на головні стратегічні терени й сили, щоб не розпоршувати й не витрачати передчасно сил. Нам треба вести власну зовнішньо-політичну політику[,] оперту на власних силах і творити *всеукраїнську політичну силу, яка була б здібна знайти власне рішення й вигравати власні сили*. У внутрішній українській дійсності треба знайти розумне й політично доцільне узгіднення між засадничими завданнями боротьби й праці на довшу мету та практичними вимогами переходового часу, щоб використати з *тактичних* причин залежно від політичної ситуації укладу сил і потреб всі легальні можливості, щоб зберегти і розбудувати наші сили й захистити інтереси українського народу.

Треба вміти погодити тактичні успіхи чи хвиливі невдачі з генеральною лінією нашої[і] політичної стратегії і концепції, немов на фронті. Важне — мати достатньо сил, щоб *виграти головну вирішну битву й здобути перемогу*.

Нашим головним ворогом і головним фронтом боротьби залишається й

надалі московський імперіялізм усіх видів і боротьба з усякого рода москвофільством.

Наше головне зовнішньо-політичне завдання — формувати фронт поневолених Московю народів за справедливу політичну й господарську перебудову Сходу Європи на національному принципі, самостійності та взаємопомочі вільних держав між Балтиком, Чорним морем[,] а Каспієм.

У внутрішньо-українській дійсності треба вміти організувати боротьбу за *Самостійність і Соборність*, треба вміти опанувати й опертися на самостійницько-революційному активі, щоб не стати знярядям нових московських і комінтернівських планів чи інших, побудованих на чуттєвій реакції, виявів. При тому — не дати себе зіпхати з поверхні життя й зліквідувати, як політичний чинник.

Для поглиблення й усуспільнення революції не вистачає пробоевих кадрів; для перемоги треба мозку-штабу революції, треба індивідуальностей і старшин. Тому треба приєднувати й формувати інтелектуальну еліту й ідейний фаховий елемент. Треба звернути головну увагу на робітничий актив, молодь, ідейну інтелігенцію і селянський актив.

Головне завдання Української Націоналістичної Революції — є розбудувати й *опанувати ідейно, політично й організаційно головні стратегічні осередки, ключові пункти й керівні* суспільно-політичні сили на О і СУЗ, *опанувати робітництво, здобути молодь, творити єдину всеукраїнську політичну Організацію*, дати здоровий добір *провідного активу* й індивідуальностей, та *формувати одну політичну національно-державницьку думку і світогляд*.

Праця повинна йти в трьох головних напрямках:

1) а) внутрішньо-організаційна, вишкільна й пропагандивна та в напрямі поглиблення змісту праці;

б) закріпити впливи серед мас і витворити постійну співзвучність між організацією і народом та потребами життя.

2) Розбудувати громадську самодіяльність, самоорганізацію, почуття власної підметовості й віри у власні сили й остаточну перемогу, щоб вирвати людей із хвилевої депресії.

3) Спрямувати людей різних установ і ділянок суспільного й державного апарату, щоб захищати інтереси українського народу, зберегти сили, їх розбудувати й випирати чужо-національний елемент.

Треба звернути увагу й пам'ятати про те, що є припливи й відпливи революційного посилення. Тому ані не можна піддаватися чуттєвим реакціям і настроям хвилі, ані не вільно перетягати струни.

Треба людям поставити перед очі нові великі завдання, немов огненні стовпи, за якими вони підуть до емітованої землі крізь пустиню та довгу затьяжну й важку мандрівку.

(Передрук із альманаху "За Самостійність" — 1942 рік)

*Воля Народам — Воля Людині!*

## ВІДОЗВА

### до пригноблених народів Сходу

*Пригноблені Народи Сходу Європи!*

Білоруси, молдавани, литовці, латвійці, естонці, поляки, народи Кавказу і Середньої Азії!

Наша земля, наші багатства, наші народи стали об'єктом жорстокої і нечуваної боротьби московського і німецького імперіялізмів. Іде боротьба[:] чиє ярмо з них лишиться на нашій шії, хто буде панувати над нами, панувати безроздільно і безпощадно.

Здійснюючи свою мрію перетворення народів Сходу в невільників-рабів московські і німецькі імперіялісти хочуть розв'язати східне питання без нашої участі, ніби нас, як політичної сили, зовсім немає на світі.

*Народи Сходу Європи, Кавказу і Середньої Азії!*

Наша доля в наших руках. Нас сто мільонів, наша спільна територія і багатства більші за багатства і територію імперіялістичних хижаків, наша спільна сила більша за німецьку, більша за московську.

Бракує нам одного — *єдності-координатії дій!*

Бракує нам спілки, але спілки справжньої, спілки, як рівних народів з рівними, сп[і]лки, яка б гарантувала самостійність і незалежність наших народів і оборону їх перед спільним ворогом.

Народи Сходу Європи і Середньої Азії!

Українська Нація, як найбільша, наймогутніша на Сході Європи, запевнює і гарантує всім народам рівність і справедливість, бо й сама доволі зазнала кривд і приниження в історії. Українська Нація високо цінить волю і знає її ціну для кожного народу.

Український Нарід знесилений 23-х річним пануванням червоної Москви, але не вбитий, він міцно тримає прапор боротьби за свою самостійність, за свою державність, за розріст Української Нації, він твердо і впевнено іде по шляху боротьби проти московської і німецької деспотії, що нищать не лише волю народів, але й людини. Український Нарід твердо вірить, що під прапором Організації Українських Націоналістів керованої Степаном Бандерою він переможе.

Український Нарід знає, що однакова доля нависла над народами Сходу Європи, Кавказу і Середньої Азії, тому закликає всі пригноблені народи стати на шлях боротьби за свою волю, державність і незалежність, але стати спільно, бо боротьба тяжка і непосильна для невеликих народів, бо без визволення всіх пригноблених народів, аж до найменшого не може бути справжнього ладу і спокою в Європі.

Український На[р]ід закликає всі пригноблені народи Європи до координатії дій, до нав'язання тісних зв'язків і співпраці націоналістично-державницьких організацій у боротьбі за визволення, щоб не угаяти дорогого часу і щоб не стати ще раз сліпим знаряддям того чи другого поневолювача і не перешкодити іншим народам у боротьбі за своє визволення — бо визволення кожного пригнобленого народу є нашим девізом.

*Воля Народам, Воля Людіні!  
Хай Живе Одвічна Дружба Народів Сходу Європи З Українським Народом!  
Хай Живе Солідарність Народів Сходу Європи У Боротьбі За їх Самостійність!  
Хай Живуть Вільні Національні Держави Сходу Європи!  
Перетворімо Імперіялістичну Війну У Національно-визвольну!  
Слава Україні, Слава Поневоленим Народам Сходу Європи!*

Редакція газети "За Самостійну Україну"  
Київ, липень 1942 р.

\* \* \*

**КОВАЛЕНКО І. М.**

## **УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА В ПЛАНАХ НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ**

Вибух німецько-совітської війни та окупація більшості українських Земель німецькими військами примусили німецький політичний провід зайняти становище до майбутньої структури Східньої Європи, зокрема до українського питання. До 22. червня 41. р. німецькі політичні чинники намагались мовчати про українську проблему, мотивуючи це тим, що німецько-совітський пакт їм не дозволяє цього та з огляду на західній фронт незручно їм насторожувати увагу більшовиків проти себе. Висунення українського питання на політичну арену могло — мовляв — довести до загострення німецько-совітських взаємин, що знову німцям було тоді ніяк не на руку,

В цей спосіб німецький політичний провід намагався одночасно приспати чуйність українців, щоб і надалі користуватись їхнім довір'ям. І тому в українській справі панувала назовні глуха мовчанка, хоч навіть пересічний громадянин відчував, що скорше чи пізніше доведеться зустрінутися з українським питанням на міжнародній політичній арені.

Не одному могло здаватися, що щойно німецько-совітський збройний конфлікт змінить дотеперішню німецьку тактику, та вже перша промова Гітлера в день вибуху війни не принесла нічого нового та перекреслила такі міркування. Не кинено нових кличів, за здійснення яких бореться Німеччина з більшовиками. Кожному, що хоч трохи критично оцінював тодішню політичну ситуацію, ставало ясним, що розплуталася нова боротьба двох імперіялізмів, а тереном цієї боротьби знову ставали українські Землі. В такій ситуації проголошення відродження Української Державності актом 30. червня 41. р. ставало не тільки політичною konieczністю, щоб заманіфестувати волю Українського Народу до творення власної Суверенної Держави, але цей акт був також тактичною konieczністю, щоб примусити німецький політичний провід залишити свою дотеперішню дволичну гру, а зайняти ясне та здецидоване становище до



відродженої Української Держави. Акт 30. червня зірвав облудну маску приятеля з німців і примусив їх заграти в одверті карти. В яке клопітливе становище поставив німців акт проголошення Української Державності, видно хоч би з тих заходів, що їх німці вживали для викреслення цього акту з карти історії. Вистачить згадати постулати, а опісля погрози німецьких чинників до Голови Українського Правління, щоб цей акт анулювати та відкликати. Не можна тут поминути також старань німецьких чинників через військові круги (майор цу Ейкерн, гавтман Кох і інші), щоб Митрополит Андрей відкликав свого пастирського листа, виданого з приводу відновлення Української Державності. Німцям йшло про те, щоб і на далі можна було обдурювати українців та використовувати їх у боротьбі за здійснення своїх імперіялістичних зазіхань на сході Європи.

Акт 30. червня, а в слід за тим вороже становище німців до Української Держави одкрило очі навіть незрячим. Український Народ опинився в новій дійсності, де за рецептом німців Україна мала б змінити кайдани з маркою „Мейд ін Московія” на „Мейд ін Джермані”.

Події, що слідували після 30. червня, всім відомі, а однорічне панування німців на українських Землях дає найкращі докази того, що маємо справу з новим окупантом, що з України хоче зробити колонію, а з українців колоніальних рабів.

Серед такої дійсності приходиться нам далі формувати українську самостійницьку думку та творити фундамент для Української Держави, що повстане як результат наших зусиль і боротьби серед того гігантського змагання, що ведеться на цілій земній кулі. В такий час konieczним є проникнути всі думки окупанта та розкрити його плани, щоб заздалегідь бути зорієнтованим в усіх створених ситуаціях. Події і політика німців на українських Землях нам відомі, а всі нитки сходяться в Берліні, звідкіля йдуть усі директиви на окуповані німцями східні терени, де також кується доля України за німецьким рецептом. І саме ці речі будуть нас в наступному цікавити.

Вже в серпні 41. р. в Берліні почало організуватись міністерство для окупованих східних областей, провід якого доручено Альфредові Розенбергові, що став іменованим одночасно міністром Райху. Чому саме вибір впав на Розенберга? Перш за все не тому, ніби то він був найбільше обізнаний з питанням європейського Сходу. Рішачючими тут були слідуєчі моменти: Розенберг — це старий партієць, балтійський німець і ідеологічний та виховний керівник націонал-соціалістичної партії. — Довголітня приналежність до партії дає теперішнім керівним німецьким чинникам запоруку, що лінія партії буде збережена на окупованих теренах ненарушно. Балтійське походження та недовірені студії політехніки в Ризі мали б давати певні кваліфікації на знатока національних справ у бувшій московській імперії, а становище ідеологічного керівника партії, політична боротьба якої зверталася свого часу проти поширеного в Німеччині комунізму, мала б бути гарантією, що п. Розенберг вміло розв'яже всі складні питання, що виринуть на руїні московсько-більшовицької імперії.

Нам не слід забувати, що п. Розенберг балтійський німець і як такий напевно не виродився від інших своїх уро[д]женців балтійських німців, а характеристичною прикметою для всіх балтійських німців є те, що це люди з роздвоєними душами. Їхньою одною мрією є велика німецька імперія на заході Європи, другою союзна московська імперія на сході Європи. Тому в їхньому

способі думання н[е]м[а]є місця на самостійницькі змагання народів бувшої московської імперії до власної державності.

Ось, з такого середовища вийшов п. Розенберг. Це мусимо мати на увазі, щоб обминути всякі непорозуміння, між іншими вже нераз проголошуваних думок на тему мнених симпатій п. Розенберга до України, його проти-моск[о]вськ[о]ї орієнтац[і]ї і т. д.

Це є симпатії голодного вовка до вівці, що її задумує він з'їсти!

Врешті найкращим аргументом, що викреслює всякі згоди про симпатії п. Розенберга до України є те, що безліч його співробітників рекрутується саме з цього середовища — балтійських німців — або таки з чистокровних москалів.

І всі вони дишуть одною ненавистю до всього, що українське.

### Міністерство для східних окупован[и]х областей

Міністерству для східних окупованих областей є підпорядковані всі терени, що входили передше в склад ССРСР. Ці області діляться на т. зв. райхскомісаріати (державні комісаріати), якими правлять вивінені в диктаторські повновласті державні комісари. До тепер зорганізовано два такі комісаріати: а) райхскомісаріат Україна і б) райхскомісаріат Остлянд.

При цьому не слід проводити яких-небудь аналогій між окупованими західними державними комплексами, і державними комісаріатами на Сході. Вправді в Норвегії, Гол[л]яндії, Бельгії існують також райхскомісари, але спільну з райхскомісарами України чи Остлянду мають вони хіба тільки назву, натомість їх компетенції і ціла структура адміністраційного апарату є наскрізь різні. В окупованих західних державах райхскомісари є радше контрольними органами Німеччини, все інше життя як адміністрація, торгівля, промисл, банківність і т. д. знаходяться в руках місцевих чинників. Існують навіть в цих окупованих державах уряди, покликані німцями. Вправді значіння тих урядів невелике, свобода їх ділань незначна, але принайменше ще захована якась форма, яка вказує, що ці терени трактується як відрубні від Німеччини державні комплекси.

Подібним твором є Чехія, де побіч райхспротектора існує президент держави і місцевий уряд. — Натомість в райхскомісаріаті Україна вся влада належить до райхскомісара і цілого його апарату. Німці не створили в Україні навіть опереткового уряду аналогічно до Чехії, Норвегії, Греції чи хочби Сербії, щоб тим самим виключити навіть саму думку про евентуальну можливість існування хоч би фіктивної української держави.

Та найважнішим моментом є те, що всі окуповані на заході і на Балканах держави є підпорядковані ресортові міністерства заграничних справ Німеччини (Авсвертігес Амт) це значить трактується ці терени як відрубні від Німеччини державні комплекси, а східні терени підпорядковано міністерству Сходу. Значить — Україну чи балтійські держави не трактується як віддільні від Німеччини державні комплекси, але як складову частину німецької імперії. Україна і балтійські держави перестають бути об'єктом заграничної німецької політики, а сходять до чисто внутрішніх проблем Німеччини. Бо міністерство Сходу є нічим іншим як теперішнім німецьким міністерством колоній, а терени йому підпорядковані, — новими німецькими колоніями. Ось так бачимо, як на наших очах повстає одинокий в європейській історії факт, де європейська

держава творить та організує свої колоніальні посілості на європейському суходолі. Дійсно „геніальна” ідея, що могла зродитися тільки в умах таких „геніальних” політиків, якими і на далі залишаться німці. В історії Європи бували вже різні речі, підбої та завоювання чужих земель, грабежі та поділи на підставі мирових трактатів, державні границі різно перерізували європейський континент, та звичайно загарбані землі включувано до держави завойовника як нову частину до цілості, але ніколи як нову колонію. З поняттям колонії в'яжемо все територіальні посілості в позаєвропейських континентах. Вправді по імені не називається ще східних теренів колоніями, та факти говорять за себе. Врешті характеристичним і вимовним є те, що деякі відділи міністерства Сходу — між іншим відділ ІV. Україна — примішено в будинку бувшого німецького міністерства колоніальних справ на Гегельплиц 2. Вкінці вистарчить уважно простудіювати „Майн Кампф” Гітлера, щоб дійти до переконання, що Німеччина вважає цілий схід Європи своїм майбутнім колоніальним тереном. За ціну цього Сходу, Німеччина готова була залишити свої бувші колоніальні посілості на африканському та азійському континентах. Між іншим на цьому спиралася видвинена Гітлером політична концепція замирена, і навіть союзу з Англією. Англія мала б бути колоніальною морською потугою з великими посілостями поза Європою, натомість Німеччина одержала б повну свободу в порядкуванню на свій лад європейським суходолом, перш за все сходом Європи.

Коли до порозуміння на тій плятформі не дійшло, Німеччина все інтенсивніше почала видвигати свої колоніальні претенсії до Англії, а коли розвій воєнних подій перекреслив німецькі надії в скорому часі відзискати свої колоніальні посілості, Німеччина почала реалізувати свої плани на сході Європи, у висліді чого маємо теперішню німецьку колоніальну політику в окупованих східних, зокрема українських Землях.

На цьому місці треба ще згадати, що керівним чинником німецької політики за теперішнього режиму є гестапо. Воно опановує міністерство внутрішніх справ Німеччини, воно також є останнім і вирішним чинником в міністерстві Сходу. Доказом того є не тільки те, що всі, важніші становища в міністерстві Сходу обсаджено членами партійних формацій (СА і СС), але також те, що в міністерстві Сходу постійно урядує зв'язковий старшина до райхсф[ю]рера СС і поліції. Ні одно важніше рішення міністерства не може запасти без відома і згоди цього тепер керівного чинника в націонал-соціалістичній Німеччині. В цей спосіб доходимо до центру, з якого виходять всі плани, напрямні і децизії німецької політики на сході Європи. Тим центром є не військові керівні чинники, не якісь вишколені політики з міністерства закордонних справ, тільки партійно-поліційний чинник гестапо. В результаті маємо на українських Землях не політику розумного планування і доцільності[, ] політику[, ] що числилась би з конкретною дійсністю, але політику поліційного нагана і бруталності. І тому нерозумними є твердження, ніби теперішня дійсність в Україні була зумовлена потребами та законами війни. Ні, теперішня, витворена німцями політична дійсність в Україні є логічним результатом цілої гітлерівської державної системи і її ідеологічних залогень. Можна б іти ще дальше і твердити, що це результат нової німецької ментальності, вихованої на засадах націонал-соціалізму. І тому не змінить німецької політики ні війна ні мир, не змінять її такі чи інші люди теперішнього режиму, змінити її могла б хіба зміна самої системи[, ] а вслід

за тим [—] імперіялістичної брутальної германської ментальності. Та до такого внутрішнього переродження німці покищо не здібні.

Для зрозуміння німецьких політичних планів щ[од]о окупованих українських Земель треба познайомитися з виданнями, що в останньому часі появились, згл. пригтовляються вже до друку. І тут зустрічаємося з постаттю д[-]ра Георга Ляйбрандта та його видавництвом. Сам д-р Ляйбрандт, мабуть, уродженець України, признавався навіть колись до українства. Тепер він чистокровний німець, член партії, а за свою працю іменованний весною [ц. р]. міністерським директором в міністерстві Сходу. Його заслугою для німців — як сам він цим чваниться — є те, що — поминувши цілий ряд публікацій його видавництва про Радянський Союз — він старається створити псевдонаукові основи, щоб цим оправдати німецькі імперіялістичні апетити до українських Земель. І творить це українськими руками. Тій цілі має служити ряд публікацій, що всесторонньо васвітлювали б усі прояви дотеперішнього українського життя. Першою такою публікацією є історично-географічна брошура під заголовком „Україне”. Ні автора, ні року видання в цій брошурі не подано, хоч загалом уважають автором цієї брошури п. Кожевнікова, українського землячка, що в міністерстві Сходу, як загалом говорить, відіграє ролю визначного інформатора в українських справах. Дехто з українців радів після прочитання цієї брошури, мовляв, все ж таки німці цікавляться нами, нашою історією, бо пишуть про нас. Появилася навіть в українській пресі Ген. Губернії прихильна рецензія на цю брошуру, та інакше і не могло бути при теперішній структурі преси в Німеччині й на зайнятих теренах.

Коли однак глибше проглянути зміст згаданої брошури, то ясным стає, які тенденції в ній перепачковуються. Отже ні менше ні більше, тільки те, що всі українські Землі це колишній життєвий простір (лебенераум) герман, бо ці простори замешкували колись готи, германське плем'я. Якби не германські племена готів, а пізніше варяг, не було б історії консолідації слов'янських племен в давніх державних комплексах, не було б також першої української держави Київської Русі. Готи[,] а пізніше варяги були [в]продовж століть носіями культури на українських Землях, їм завдячує Київська Русь своє повстання та свій ріст. Вони внесли також в старо-українські племена лицарського духа, що навіть після упадку першої Української Держави віджив в різних періодах української історії та виявлявся в гоні українських племен до творення власного державного життя. Козацький рух, а пізніше Козацька Держава — все це тільки вияви того германського духа та залишків німецької крові. Підчеркується також у згаданій брошурі, що предки герман були завжди панівною верствою на українських Землях, а місцеві племена були найзвичайнішими чорноробами, що радо підпорядковувалися цій панівній верстві. На жаль ці давні германи частинно розпилися в слов'янському морі, а частково помандрували на захід і тому германи втратили на цілі століття цей найстарший життєвий простір. Не беремося на цьому місці критично розбирати цілого ряду гіпотез даної брошури, що їх автор подає до вірування як безспірні історичні факти. Цим гіп[о]тезам треба присвятити особну критику. Хочемо тільки вказати на суть та тенденції самої брошури. Отже завданням її — підчеркуємо ще раз — створити історичний фундамент для теперішніх німецьких імперіялістичних зазіхань на українські Землі. Головні думки такі: а) Українські Землі були колись заселені германськими племенами і тому — говорячи сьгоднішньою німецькою термінологією — є частиною німецького життєвого простору — лебенерауму;

б) Всі слов'янські племена нездібні до творчого власного життя; в) Змагання українців до власної державності — це прояви німецької крові, що виявляє себе після змішання германських племен (готів і варяг) зі слов'янськими; г) Все, що в Україні впродовж століть створено в ділянці культури і цивілізації, це твори, згл. пам'ятки німецького духа і крові; д) Консеквентно теперішня окупація українських Земель — це не вияв німецького імперіялізму, тільки на історичних фактах уґрунтоване незаперечне право німців до тих земель; є) німці ідуть на українські Землі подібно як ішли колись готи та варяги, в характері новітніх „культуртрегерів", цивілізаторів та організаторів, щоб створити новий лад на землях замешка[н]их тепер нездібними до самостійного упорядкованого життя українськими племенами.

Під цим самим кутом була влаштована в Берліні та Відні протисовітська виставка під наголовком „Советпарадіс" (совітський рай). З усіх карт, діаграм, ілюстрацій та пропагандивних афішів читалося одну наглядну тенденцію, вказати пересічному німецькому громадянину, що весь східній простір Європи це давня германська батьківщина.

Це нам вистачає. Мимоволі приходять на гадку аналогії. Століттями нищив наш північно-східній сусід — Москва не тільки наші культурні здобутки, але старався викрасти нам нашу історію, ставляючи гіпотези будь-то би давня Київська Русь була тільки предтечею Москви-Росії. Адже до сьогодні немає москаля, який не вважав би України своїм життєвим простором, а свої претенсії доказували і доказують москалі спеціально до цього спрепарованими гіпотезами, що викривлюють історичну правду та є глузом із справжніх історичних фактів.

Сьогодні прийшли на наші Землі новітні германи і — хоча не ввіли ще станути на нашої Землі твердою ногою, хоч воєнним діям не видно ще кінця, а вже сягають до тих самих методів правління, якими може почванитися Москва, стараючись не тільки викривити історичні факти, але викрасти нам наші історичні права до наших Земель. В цей спосіб бажають німці зробити з суцільної Української Нації зліпок напівпримітивних племен без рідної історії, рідної землі і родів, а з України, як одного національного комплексу, бажають створити цілий ряд географічно віддільних територій. Не даром теж в офіційних німецьких кругах при розважанню програми навчання в українських школах виринають погляди, що навчання історії України зайве, б[ож] ця історія[,] згідно з німецькими наказами згори, зачинається з днем 22. червня 1941 року. Дійсно правдивою є давня римська пословиця „немає нічого нового під сонцем". Змінюються вправді люди-актори, та ролі залишаються не змінені. Та не забуваймо, що та сама історія є також нерозгаданою грізною месницею і горе тому, кого вона за кпини над собою схоче придавити своїм важким колесом.

Та на цій брошурі не кінець. П[ан] Ляйбрандт старається всесторонньо підготувати фундамент під німецькі окупаційні плани України. Це йому мало б вдатися тоді, коли всі українські культурні здобутки представиться в кривому німецькому дзеркалі. І тому приготовляється до друку нові видання з ось таких ділянок: а) право в Україні, б) українська народня словесність, в) українська мова.

До співпраці та авторства притягнуто і намічено визначні українські наукові сили, що власними руками мали б бути гробокопателями всього дотеперішнього українського культурного дорібку, одночасно помогли б німцям творити нову

концепцію для закріплення німецьких впливів та німецької політичної сили на українських Землях. Не наводимо передчасно імен цих українців, не хочемо теж приписувати їм вини, може роблять це несвідомо, не здаючи собі справи, яким цілям мають служити їхні праці та куди зміряє німецька політика. Стверджуємо тільки на цьому місці, що парадоксальним і неймовірним являється факт, коли ста[в]итися твердження, що перший збірник українського права „Руська Правда” — це витвір німецької правничої думки, коли говориться, що весь український фольклор, народня словесність, пословиці, приповідки, пісні, мистецтво і т. д. стоять під незаперечним впливом германського духа, коли вкінці дошукується спільності української і німецької мови, ставляючи твердження, що розвій та структура української мови вказують на сильні германські впливи (!).

Залишаємо ці справи правдивим науковцям, правникам, етнографам та філологам. Нехай вони що справу сумлінно та об'єктивно розсуджують. Нам йде тільки про те, щоб ствердити, до яких нісенітниць може довести зазіпленість і брак почуття міри та об'єктивності, щоб тільки могли оправдати свої плани та їх реалізацію на чужій землі та серед етнічно чужого елемента. Тоді всяка гіпотеза є правдивою, як лише служить цим планам. Фалш, насилля — стають правдою і правом, коли вони можуть бути бодай малими цеголками в будові нового та грізного сфінкса, що ним після успішного закінчення війни мала би бути нова німецька імперія, яку покищо для збаламучення других (і ворогів, і союзників) зветься „Новою Європою”!

### Розбивання українського національного організму

Не треба бути політично виробленим, щоб зрозуміти вимову деяких фактів, що їх німці створили після окупації українських Земель. Всі ті факти говорять про те, що німці не трактують українських Земель як однієї суцільної одиниці, а українського народу як однієї нації, пов'язаної тісно з собою вузлами крові і духа. Згадаємо тут про від[і]рвання Галицької області від інших українських Земель, не говорячи вже про Землі, які в 1939 р. увійшли в склад Ген. Губернії, а це Лемківщина, Засяння і Холмщина. Подібне треба сказати про Одесу.

Коли проголошено декрет про прилучення Галичини до Ген. Губернії, то навіть між німцями, що політично були зорієнтовані в українському питанні, були такі, що не могли собі цього кроку пояснити. Виправдувано таке потягнення іншою господарською структурою Галичини від прочих українських Земель. Але чому ж в такому разі вже послідовно не прилучено Волині до Ген. Губернії? Її господарська будова чейже різниться від такої ж будови земель, що находилися двадцять літ під московсько-більшовицькою окупацією. Ні, причина тут та, що Галичина мала б бути, згідно з плануванням німців, на будуче тим першим тереном, що його вповні залиють німці, виселяючи українців даліше на схід, подібно як це вже експериментовало з поляками на західніх теренах бувшої Польщі. Багато з німців, що не погоджуються з теперішніми політичними потягненнями Німеччини на сході заявляють одверто ще сьогодні, що прилучення Галичини до Ген. Губернії і тим самим відірвання її від українського пня — це найбільш фалшивий крок, що його політично зробила Німеччи[н]а в останніх роках. Та це голос людей незапаморочених ще манією великості та німецьким імперіялістичним дурманом. Це голос людей, що н[е] втратили ще почуття дійсності. Що такі,

а не інші є плани Німеччини в справі Галичини, видно хоч би з преси чи промов відповідальних за німецьку політику керівників, де зручно обминається назви „українці”, а заступається її окресленням „місцеве населення” (порівняй останні промови п. Франка), або ще краще „люде в пестрих одягах” („ді Меншен ін бунтен Трахтен”)[.] Такої „національної” назви удостоїлися українські хори, що співали в річницю прилучення Галичини до Ген. Губернії на привітання п. Франка перед великим театром у Львові. Звороту цього вжив губернатор Галичини п. Вехтер. Українські національні хори це для німців тільки екзотична людська товпа, одягнена в строкаті одяги (!).

Навіть мурини мають свою назву, а з українців Галицької області бажали б німці створити безіменну масу! Тут то там вже форсується скомпромітовану колись поляками акцію творення з гуцулів відрубного від українців племені. Продовжується на українських Землях ту саму типово меншинну політику, що її провадила б Польща. Та політика була також однією з причин, що довели її до упадку.

Національна спільнота є чимсь таким сильним та нерозривним, що жадні штучні кордони та дивовижні концепції, що граничать з божевільям, не зуміють її розбити. Бо це природн[и]й закон, що діє в національним організмі, а людська сила, що старалась би цей закон зруйнувати, сама для себе готує могилу. Ще недавно обурювалися самі німці, як це можливе, щоб німці в Австрії, Судетах, в Польщі не мали права належати до одного німецького райху. Ще не так давно вважали німці лотром і злочинцем кожного, що смі[в] б[и] виступати проти цього пр[и]родного права кожної нації. Та скоро все забулося. „Забула корова, як телятком була” — каже наша пословиця. Та добрий політик ніколи не забувається, бо нераз в такому забутті вже криються зародки недалекої катастрофи.

Як неповажно ставляться німці до української проблеми, свідчить також факт прилучення Буковини, Басарабії та Одеси до Румунії. Діляться загарбаним зі своїми трабантами.

Забувають німці одне, що Україну ділили вже між собою різні окупанти, та всі окупанти впали, а невмирущий дух Української Нації і далі живе. Він перетриває теперішнє лихоліття та побідить у затьяжній боротьбі всі божевільні затії новітніх загарбників.

Для обезсилення українських соборницьких змагань та дальшого розбиття українського народу придумали німці, докладніше говорячи — міністерство Сходу, ще один експеримент. На ім'я йому „козакія”. Фінансується „Казаческій вестнік” і новий „козацький” рух. Вишукується людей, що для шкурних інтересів вислугуються німцям. Поширюється нову концепцію „козацької нації”. І знова шукається новобранців, що зголосили б своє приступлення до тієї „нації”, а фірмують цілу цю акцію пп. Овсяников і Острияниця! Набір добровольців відбувається серед старої української еміграції і частково серед полонених. Ці новітні „козаки” голосять ні менше ні більше те, що „козацька нація” своїми початками сягає ще часів Хазарської держави, а її територія зачинається на Збручі і сягає по Каспій. Українці Галичини і Волині для неї наскрізь чужі. Виглядало б це на неповажний жарт, коли б ці концепції голошено в гумористичнім журналі і коли б це не діялось Року Божого 1942. Направду „геніальні” ідеї в головах божевільних політиків!

А мета усіх цих концепцій одна: розбити українські Землі на дивовижні новотвори, а Українську Націю на цілий ряд племен, бо так легше панувати.

Те саме явище, тобто бажання розбити український національний організм і розсварити український нарід в духовій п[л]ощині бачимо по відношенню німецьких політичних чинників до церковної проблеми в Україн[і]. Назовні проголошується свобода релігійних переконань та заявляється, що це виключно справа населення творити форми власного церковно-релігійного життя. Та дійсність виглядає інакше як теоретичні заяви. Німці намагаються це життя опанувати і по своїм бажанням ним керувати. Як тільки після відступу більшовиків церковне життя в Україні почало відроджуватися та [щ]об не допустити можливого хаосу в церковній ділянці почало набирати організованих форм, німці негайно без причин порозв'язували Церковні Ради. Причиною нагинки на Церковні Ради могло бути хіба те, щоб не допустити українців до яких[н]будь форм організованого життя, бо ж відомим є, що легше панувати над неорганізованою масою-чередою. Тут слід також згадати про ставлення німецьких чинників до спроб порозуміння між українськими церквами. Це ставлення виявилось наскрізь негативним. Як відомо, на українських Землях існують дві церковні організації: Прав[о]славна і Грекокатоллицька. Митрополит грекокатоллицької церкви звернувся з одкритим листом до українських православних владик, щоб започаткувати розмови на тему зближення, а в майбутньому повного об'єднання обох церков. Стверджуємо тут, що порозуміння між українськими церквами, [і]хне зближення та злиття вважаємо чимсь корисним, що лежить в інтересі Української Нації, і ця справа з певністю найде свою розв'язку в Українській Державі, яка буде відповідати як релігійним переконанням українського населення, так і добру Української Держави. Однак в час, коли Українська Держава як конкретна дійсність ще не існує, вважаємо кожне вмішування чужого чинника в наші церковні справи шкідливим, бо воно ніколи не буде йти по лінії інтересів українського населення та наших державницьких змагань, але його метою завжди буде послаблення українського національного організму через розпутування хаосу в церковній ділянці життя.

Бажаючи не допустити до зближення обох українських церков, німці заборонили всяку дискусію в пресі на тему зближення обох церков і тим самим виявили своє наскрізь вороже ставлення до об'єднання українців хоч би на церковній ділянці.

Та на цьому не кінець! Щоб спричинити розбиття у самій православній церкві, вони по наказам міністерства Сходу зуміли зручно через свої потягнення довести до хаосу в ній. Наочним доказом цього є відома боротьба між єп. Олексієм і Полікарпом. Ця боротьба найшла живий відгомін у всій пресі т. зв. „Райхскомісаріату“. Різниця в поглядах обох [і]єрархів та, що один обстоює концепцію канонічної залежності української православної Церкви від московського патріархату, та з огляду на воєнні дії і неможливість зв'язку з Московією православна Церква мала б бути автономною, другі обстоюють погляд повної канонічної незалежності української Церкви від Москви та боронять концепції української автокефалії. Зазначуємо, що ця автокефалія не має нічого спільного з автокефалією митр. Липківського в часи більшовицької окупації України. Німці в самих початках підтримували архієп. Олексія всупереч бажанням та волі українського населення головню на терені Волині, лякаючись національного курсу автокефальної Церкви. Щойно, коли „містоблоститель“ патріяршого престолу митр. Сергій кинув клятву на єп. Полікарпа, закидаючи йому германофільство та продажність, що й проголошено в московському і



лондонському радіо, це поставило німецькі керівні чинники в клопітливе становище. Ця справа стала голосною не тільки в колах райхскомісара, вона найшла свій відгук в міністерстві Сходу, де почали ломити собі голови, як цю справу розв'язати. Не орієнтуючись в українських церковних справах та не рахуючись з бажанням населення, винесено соломонове рішення, підтримувати обидва ворогуючі табори, щоб в цей спосіб ні одна ні друга сторона не дійшла до більшої внутрішньої сили. Така ситуація мала б полегшувати німецькій владі втручання в українські церковні справи. В наслідок такої німецької церковної політики маємо послаблення української Церкви, анархізацію церковних відносин, що в майбутньому може довести до різнородного сектанства, а що найважливіше, до закріплення німецьких впливів у церковній діяльності українського життя. Як бачимо, маємо тут справу з типовою політикою окупанта, що своїм завданням вважає — ділити і панувати.

### Фізичне винищування українського населення

В Німеччині в замкнених гуртах відбуваються доповіді, що в них обговорюються актуальні проблеми, пов'язані з європейським Сходом. В деяких рефератах можуть брати участь лише довірені особи, бо неприємним було б, коли б речі, що їх там обговорюється, дісталися на ширше форум. Між іншим, звертається увагу на слідуючі факти, характерні для всіх слов'ян, зокрема українців: а) великий приріст населення, б) відпорність на всякі недостачі та загартованість, що дозволяє зберегти себе серед різних життєвих злиднів.

Порівнюючи себе зі слов'янськими народами, німці приходять до висновку, що за кілька десятків років чисельна пропорція між німцями і слов'янськими народами значно зміниться на користь цих останніх, що було б в майбутньому грізним моментом для німецьких імперіалістичних задумів. Логічний висновок — не допустити до цього: з одного боку вжити всіх пропагандивних засобів для збільшення приросту німецької людності, з другого боку за всяку ціну затримати приріст населення в окупованих областях, створюючи там такі життєві умови і вводячи такі експерименти, що довели б до фізичного послаблення, згл. навіть винищення даного народу. Саме *війна — найкращий час для цього, бо війною не один злочин можна виправдати*. Виходячи з цих міркувань, якими німці морочать собі голови, зрозуміємо, що всі явища, з якими зустрічаємося на українських Землях, не є випадкові, *але нарочно створені німцями з вище зазначеною метою*. Інакше собі їх годі пояснити.

До таких явищ належить створений німцями грабінницьким господарюванням голод в різних полосах українських Земель. Сюди належать приділові харчові картки, що є глумом над мінімальним прохарчуванням людини. При цьому треба мати на увазі, що великі припаси харчових продуктів пропали на дощах та морозах через німецьке ледаче господарювання. На самопомогову акцію серед населення ніяк не дозволяється. І тому буває таке, що в одних селах чи містечках люди гинуть з голоду, хоч з інших околиць можна б довести дещо харчових припасів, та це заборонено.

Доля українського населення для окупанта наскрізь байдужа. Не дарма ж теперішній диктатор України, п. Е. Кох, заявив журналістам, що для нього один сотнар пшениці, вивезений з України, важлиший, ніж всі інші потреби українського населення духової і матеріальної натури. Ясно і красномовно! Всякі коментарі зайві!

Ще інший німецький достойник в розмові на тему можливості довшого тривання війни і пов'язаних з цим харчових труднощостей сказав ось таке: населення України може згинуть з голоду, німецький жовнір і німці не згинуть.

Ось так платить Україна новому окупантові податок своїх матеріальних дїбр, хоч одночасно її сини, що продукують ці багатства важкою працею, мусять примирати або й буквально гинути з голоду.

Та грабується Україну не тільки з її матеріальних багатств, але немилосер[д]но використовується та винищується її фізичну робочу силу. Тут приходимо до експериментів німецьких урядів праці, що ввійдуть до історії як найбільша ганьба двадцятого сторіччя. Ці уряди можна сміло порівняти з ловецькими станицями, що влаштовують нагінки на людей та насильно вивозять їх до Райху. Людям обіцяють спочатку золоті гори, а опісля замикають в таборах за дратами, куди ніхто не має вступу. За голодні пайки і за дві марки тижнево ці люди мусять виконувати під кнутом важку працю. Матеріальна і духовна опіка над нашими робітниками зі східних Земель в Райху є неможлива, бо цю опіку виконує всевладне гестапо.

В зв'язку з воєнними діями Україна і так убога на робочу силу та це німцям не перешкоджає і далі спустошувати українські Землі з однією тільки метою, — фізично винищити український елемент. Натомість на спустошлі українські Землі насаджується чужинців з західної Європи. Українців з родинами і малими дітьми вивозять в чуже середовище та роблять з них дешевих робітників. З ними поводяться як з більшовицькими полоненими, або найгіршими злочинцями. До нині вивезено з України понад один мільон селян і робітників з родинами та висисається з них рештки їх фізичних сил. Харчування доводить до голодових недуг та смерті. Заробітня платня це глум над яким небудь почуттям справедливості, а трактування це кепкування над поняттям гуманності та західної культури. Так заповідається „Нова Європа" в німецькому виданні. Соціальна розв'язка виглядала б в той спосіб, що одні мали б бути панами — німці, ще другі прихвостнями цих панів — союзники, а всі інші невільниками, яких світ до нині ще не бачив.

Ціла акція переселення українського населення на роботи до Райху набирає ще яскравішого світла, коли розглядаємо її разом зі справою українських полонених. В німецькому полоні нараховувалось ще в грудні м. р. біля триста тисяч українців — полонених, що їх інтерновано в найгірших умовах та виморювано голодом. Хоч в Німеччині відчувався великий брак робочої сили, не вжито полонених для праці, але виморювано голодом. Між полоненими була ціла маса таких, які добровільно пішли в полон та самі бажали боротися проти більшовиків.

І ось з одного боку, заморювання українських полонених, з другого боку, насильне вивожування українського населення на примусові роботи до Райху. Це два красномовні факти, що наочно свідчать про плани німців, як найбільше ослабити, а то й винищити фізично населення України. Відживлювання полонених — бруква, один хліб на сім душ, без товщів і м'яса. Навіть хворі по лікарнях одержували лише те, що не доїдали німецькі хворі, а приділів не було ніяких.

Поводження з полоненими — знущання, фізичні побої і навіть розстріли в таборах за дрібниці. Стан і положення полонених в німецьких таборах минулого року був того роду, що вже тоді на підставі реляцій очевидців, німців і українців — шістьдесят процентів полонених було призначених на загибель

і певну голодну смерть, оскільки умови не зміняться негайно. Ті гороскопи, як виявилось пізніше, були дуже делікатними, бо дійсність виявилася багато жорстокішою. Є незаперечним фактом, що в тих таборах, де ще осі[нн]ю знаходилося *понад тридцять тисяч полонених, на весні цього року було в живих ще біля тисячки душ!* А таких таборів було багато. І майже у всіх таборах діялося те саме. Полонені гинули з голоду, холоду і пошесних недуг, що витворилися в наслідок голодового підживлювання і жахливих санітарних умов, перш за все в більших таборах. Мученицький шлях українських полонених в німецьких таборах в рр. 1941-1942 чекає на свого літописця!

І все те діялось в той час, коли цих полонених можна було вжити до продуктивної праці чи то в Німеччині чи на українських Землях, де ще рук до праці бракувало. При крихітці доброї волі можна було розв'язати і проблему прохарчування полонених, і проблему браку робочої сили. Та тої доброї волі у німців ніхто не бачив.

Тому мусимо ствердити, що витворений в Україні голод через пограбування українського села, що вилюднювання України через примусове заслання соток тисяч родин на роботи до Німеччини, що заморювання голодом і полонених і українських робітників зі східніх Земель — є запроваджене німцями з одною ясною метою — фізично винищити український елемент.

Коли в р. 1933 більшовики штучно викликали голод в Україні, тоді обурювалася т. зв. західня Європа, обурювалася націонал-соціалістична Німеччина, називаючи це нечуваним варварством і т. д. Та від більшовицького режиму можна було всього сподіватися. Сьогодні однак ці самі методи вводять німці, що претендують на назву культурного народу і чваняться тим, що належать до західньо-європейської цивілізації.

Коли сьогодні німецька пропаганда кричить про те, що Німеччина покликана перебудувати Європу та створити в ній новий лад, то ми відповімо на цьому місці словами одного визначного німецького вченого: "Нарід, що допустив у себе до такого брутального режиму, не є здібний до того, щоб створити кращий соціальний і політичний лад. Життєвого іспиту перед культурним світом цей нарід вже не здав!"]

Від себе ще додамо, що нарід, який створив такі злидні на українських Землях і спричинив стільки невинних жертв, стягає проклін на себе. Кров усіх цих жертв одначе не мине без сліду.

НИЗОВИЙ Б. П.

## ЯК РУЙНУЄТЬСЯ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

Панування всіх наїздників на Україні позначається експлуатацією і повним грабунком українського населення. Такою колоніально-нищівною політикою окупанти намагаються примусити українців не думати ні про що інше, як тільки про те, щоб не загинути з голоду. А через те, що українська земля надзвичайно врожайна і навіть половиною її плодів українське населення може прохарчуватися — вони заходяться штучно організувати голод. Для прикладу можна навести штучно викликану в 1932-33 році московсько-большевицькими імперіялістами голодівку на Україні, в наслідок якої згинуло (по більшовицькому обліку) понад 5 мільйонів українців.

По відношенні до України вірними наслідувачами большевицьких сатрапів і пересемцями їх варварських методів знищування проявили себе німці. В той час, коли німецьке населення харчово забезпечене українським хлібом, перед населенням українського міста, а навіть села — продуцента того ж хліба — стоїть марево 1932-33 рр. — загрожує голод. На підтвердження такого погляду погляньмо на сільське господарство в умовах німецької дійсності, яке повністю котиться до руїни. Для прикладу беремо цифрові дані сільського господарства з терену однієї (Миколаївської) області.

Засівна площа по всім районам Миколаївщини в цьому році, порівнюючи з минулим, значно зменшилась. І так нпр. з орної площі області 2.000.000 га, в минулому році (1941) було засіяно 1.600.000 га (себто 80 відст.), а незасіяної 400.000 (себто 20 відст.), а в цьому році (1942) засіяно тільки 1.300.000 га, себто на 300.000 менше, ніж в минулому році. Незасіяна площа така велика (700.000 га), що коли б її засіяти, то можна б мати врожаю стільки, що вистачило б хліба для всього населення Миколаївської області при нормі 800 гр. денно на особу протягом цілого року.

Зокрема дуже зменшено засівну площу по державних господарствах. Із загальної орної площі державних господарств Миколаївської області 350.000 га — в минулому році було засіяно тільки около 250.000 га (70 відст.), а цього року посіяно лише 170.000 га, себто менше, ніж половину орної площі. Од[н]аче, не зважаючи на те, що половину орної площі не засіяно, на прохання українського сільського й міського населення, яке не мало городної землі й бажало 15.000 га землі державних господарств засадити городиною, що поліпшило б напів голодне його існування — німецькою владою було відмовлено. Цей факт наявно стверджує „підкупання" українським народом з боку німецької влади.

План задачі врожаю зернових культур у хлібоздачі ц. р. доведено до колгоспів і радгоспів у таких розмірах, що його ледве виконається всім урожаєм. Так нпр. на селянство калініндорфського району при 13.000 га засівної площі зернових культур і при середній врожайності ц. р. 10 центнерів з 1 га встановлено 110.000 центнерів здати німцям, себто більше, як 8 центнерів з одного га, а для селян залишається 20.000 центнерів, в той час, коли лише для самого засіву 24.000 га (засівалося в минулі роки) зернових культур потрібно

34.000 центнерів. Отже залишеного зерна не вистачає навіть для посіву, а на прохарчування населення, для худоби й птиці не лишається нічого.

Щодо озимих культур (пшениця), що є основним в Україні, то в минулому році засівалося 750.000 га, себто більше 35 відст, орної площі. На таку площу в наслідок втечі большевиків, які не встигли вивезти зерна, було залишено посівного насіння пшениці врожаю минулого року, але німці все насіння забрали. Тим то площу посіву озимих культур зменшено в цьому році майже на половину. Заплановано посів озимих культур тільки на 400.000 га, себто на 350.000 га менше.

Ненажерливі московсько-большевицькі окупанти для забезпечення своїх центрів м'ясом і салом вивозили щороку з України сотні тисяч голів худоби, гальмуючи в той спосіб розвиток українського господарства. Підчас втечі большевицькі банди забрали багато скоту з собою.

Нові окупанти не хочуть в цьому відношенні уступити большевикам. За перше півріччя цього року з 175.000 корів, що залишились в області після втечі большевиків, вивезено більш 50.000 голів, себто майже третину. На початку другого півріччя вивози збільшено і можна сподіватися, що буде вивезено худоби не менше, ніж і в першому півріччі. Після втечі большевиків кожне господарство мало одну корову, тепер у багатьох селах на два господарства припадає тільки одна корова. При тому наказано здавати все молоко, не залишаючи навіть дітям.

Встановлено норму здачі меду по 3 кг. від вулика, але після того, як норму здано, добавлено ще по 3 кг. на вулик, коли і цю норму виконано, наказано здати весь мед.

Німці встановили норму 5 кг. хліба для непрацездатного, а 10 кг. для працездатного. Решту забрали.

В додаток до такого грабунку, окупанти б'ють людей навіть за одноквилинний відпочинок при тяжких роботах в господарстві, а часто й без провини.

## З ПРЕСОВОЇ ФІЛЬМИ

„Парізер Цайтунг” 11.8. 1942.

У вступній статті п. н. „Летце Варнунг” начальник С.Д. поліції на окупованій Франції вмішує таке оповіщення: „Мимо багаторазової остороги в окупованій Франції знову в деяких місцях порушено спокій. Мали місце атентати на німецьких жовнірів, виконані терористами, що є на службі Англії. Як вже оповіщено, в кожному такому випадку у відповідь будеться поступати якнайгостріше. Я казав тому розстріляти 93 терористів, що їм доказано терористичну діяльність, або співучасть. Закликаю французьке населення у власному інтересі допомагати при розкритті теро-

ристичних актів, бо в противному випадку буду змушений застосувати заходів, що діткнуть дуже болюче усе населення”. В статті далі говорить, що 1. 8. в Парижі була спроба повстання і напади на склепи з хлібом і т. д.

„Берзен Цайтунг” 13. 8. 1942.

Акція очищування терену від банд в Герцеговині і південній Сербії посувається вперед. Повстанці примусово роблять рекрутацию серед населення. Від 23.7. до 8.8. ц. р. втратили партизани 3000 убитих 1970 полонених,

„Букарестер Цайтунг” 15. 8. 1942.

подає за „Попульо д'Італія", що англійська і американська амбасади в Анкарі робили заходи у турецького міністра закордонних справ за дозво[л]ом на переїзд совітської чорноморської флоти через Дарданели. Турки рішуче відмовили. Вони виявили готовість прийняти флоту до своїх портів, де вона буде роззброєна, а залога інтернована.

„Парізер Цайтунг" 23. 8. 1942.

подає з Софії, що в Єгипті випорожнено багато касарень єгипетського війська, до яких прийшли американські війська.

„Букарестер Цайтунг" 19. 8. 1942.

пише, що в Анкарі ведуться переговори між англійськими а турецькими військовими кругами в справі додаткового заосмотрення британської армії близького сходу. Нові доставки мали відбутися коштом обмеження вивозу з Туреччини до інших держав. В переговорах брав участь англійський полковник Джемсон та турецькі штабові старшини.

„Брюселер Цайтунг" 27. 8. 1942.

в телеграмі з Анкари подає, що минулого тижня відбулися наради англійських та американських військових місій в Тифлісі з советськими командами. Предметом нарад була висилка спеціальних військ союзників і летунства на кавказький фронт. Союзники не думають зустрічати німецькі війська аж на іранській границі, але візьмуть участь у боротьбі за кавказьку нафту вже на Кавказі. До Тифлісі прибув вже технічний персонал американського летунства, щоб приготувати прийняття американським летунським ескадрам.

„Національ Цайтунг" 20. 8. 1942.

Наказом військового коменданта окупованої Бельгії закрито університет в Брюселі. Як пише газета „унешкідливлено вогнище демократично-ліберальної акції і національної ненависті Бельгії". Будинок буде служити іншим цілям".

„Дер ноє Таг" – Прага 28. 8. 1942.

в кореспонденції з Београду під заголовком „Програма відбудови генерала [Н]едіча", обговорюючи справу молоді, каже, що тут потрібно багато важкої виховної праці, щоб сербську молодь вбрати в нові форми програми [Н]едіча. В рядах банд в зимі і в останніх місяцях занотовано багато гімназистів і гімназис-

ток. Серед унешкідливлених до половини лютого бандитів було кількасот учителів, також адвокатів, професорів університету, студентів і студенток і т. д.

„Ехо де Нансі" 31. 8. 1942.

подає, що американський адмірал Вудвер вмістив в одній американській газеті статтю, де говориться про недалеку американську операції на Азорах, Канарійських та За[?]вердійських островах. Бразилія служила базою й відправним пунктом.

„Берзен Цайтунг" 28. 8. 1942.

Як подає німецький кореспондент з Лісбонн за американським часописом „Бальгіморє Сан", організовано на університеті в Шарльотевіл (Вірджінія) 4 місячні адміністративні курси для старшин від 35-50 років життя, які мали б бути військовими губернаторами в зайнятих Німеччиною підчас війни теренах. На цих курсах викладають геополітику, соц. психологію, історію Європи та інш. Видано навіть книжку з законами для майбутніх військових губернаторів, де є також головні формуляри з різного роду відозв до населення. Курси тривають вже від травня. Комендантом цих курсів є ген. бригади Вікерсгам, який зі звання є адвокатом.

Німці обурені таким приготуванням.

„Брюселер Цайтунг" 28. 8. 1942.

подає за Ройтером, що до Ірландії знову прибули великі контингенти американського війська і воєнного матеріялу. Це в основному мисливські летуни та спеціальні формації.

„Букарестер Цайтунг" 25. 8. 1942.

Італійський воєнний суд в Лямії засудив 7 грецьких терористів за саботажі на кару смерті. Вирок виконано.

„Парізер Цайтунг" 1. 9. 1942.

подає, що на східньому фронті впав відомий більшовик Стаханов.

„Ф[елькшер беобахтер]" 6. 9. 1942.

вміщує велику вступну статтю А. Розенберга про обов'язок народів Європи. Він звертається до окупованих країв Франції, Бельгії та Голяндії й каже, що вони теж мусять причинитися до боротьби Європи з більшовизмом. В сучасний момент вони не сміють ставити якихось нових вимог до Німеччини. Найвищий час, щоб відповідальні чинники цих окупованих теренів зрозуміли, що бажати можуть лише німці,

а всі решта мають в тому ділі допомагати.

Вміщена одночасно в німецьких офіційних окупованих теренів „Парізер Цайтунг“, „Брюселер Цайтунг“, „Дойтше Цайтунг ін ден Нідерлянден“ — після реверансів в тій же пресі в сторону головно французів, — стаття ця з погрозами дуже характеристична.

„Берзен Цайтунг“ 4. 9. 1942.

подає наче б Сталін відкинув пропозицію Америки вислати на східній фронт американські війська. Домагається тим не менше танків, літаків, зброї.

„Брюселер Цайтунг“ 5. 9. 1942.

В Утрехті (Голяндія) засуджено 5 людей за підбурювання проти окуп. військ на кару смерті.

„Брюселер Цайтунг“ 4. 9. 1942.

в кореспонденції з Анкари розглядає можливість насильного проломання советсько-чорноморської флоти через Дарданели.

„Берзен Цайтунг“ 8. 9. 1942.

В Сербії на північ від Сави знищено нові банди партизан. Було 500 убитих і 1.500 полонених. В зах. Боснії в акції очищування терену було від 10.6. до 29. 8. ц. р. 4.375 убитих і 12.207 полонених.

„Букарестер Цайтунг“ 1. 9. 1942.

пише, що в останніх двох днях переведено в Хорватії численні арештування серед провідників бувшої хорватської селянської партії за зв'язок з партизанами і терористами, що в останньому часі виконали в цілій Хорватії ряд атентатів і саботажів. Др. Марек знаходиться дальше під стислим доглядом.

„Національ Цайтунг“ 2. 9. 1942.

подає, що в Україну виїхав президент Голяндського Банку і Східної Компанії, щоб на місці запізнятись з можливістю

участі Голяндії при господарському вклученню Сходу. В найближчих днях відуть на Україну нові контингенти голяндських селян.

„Дойтше Цт. ін ден Нідерлянден“

16. 9. 1942. містить: Багато голяндців зголошується на схід. Це піде вневдовзі в тисячі. Безземельним голяндським селянам Схід як колонія дає великі вигляди. Люди сміливі будуть прийняті з одвертими руками. Ті, що вміли в Голяндії загосподарити 3-4 га так само добре це зроблять на Україні з 300-700 га. Помічних рук на сході доволі. Край же голяндських селян. (Справа ясна. Колонізація в повному ході голяндськими руками).

„L'Echo de Нансі“ 17. 9. 42.

подає з Берліна, що англ. міністр війни Гріг заявив у парламента, що в Німеччині є 56907 англійських полонених. Вістка ця є надто скромна. В німецьких таборах знаходиться 73.095 полонених британських жовнірів, з того 3500 старшин.

„Парізер Цайту[н]г“ 10. 9. 42.

Настрої в не[в]ітральних європейських краях. Майже вся німецька преса обурена на прояви ворожості до Німеччини в Швейцарії й Швеції. Конкретно: в Швейцарії висвистали німецькі тижневі фільмові огляди. У Швеції показувано тижневий огляд з подій в Дієп в 25 кінах. По 2-ох днях ще лиш 3 кіна висвітлювали цей тижневик. Кажуть, що америк. кінові спілки поставили ультиматум, що амер. фільми не можуть висвітлювати з ним. тижневиками про Дієп.

„Франкфуртер Цтг.“ 16. 9. 42.

Ген. Сікорський має новий план. На сході Європи по війні мають бути створені „з'єднані держави Східної Європи“ від Балтику аж по Егейське море під проводом Польщі (за Сундай евенінг Пост).

## Вістки з різних джерел (радіо, преса, кореспонденції, у[сн]і передачі і т. п.)

— Опір у Франції росте. Нелегальні газети доходять до 50.000 накладу.

— Дня 8. VII. в США відбувся процес німців за шпигунство. Вийшли з підводних човнів в штатах Нью-Йорк і Флорида.

— Аліантн задумують після упадку Сталіна встановити в Росії конституційну монархію, яка далі боролась би проти Німеччини. Кандидатами на російський престол мають бути: вел. князь Всеволод, вел. князь Іван Константинович та сербська княгиня Олена.

— В Сальоніках (Греція) мали бути великі заворушення і поширюється повстання та саботажева акція греків.

— Більшовицькі літаки бомбардували в перших днях вересня Львів, Перемишль, Журавицю. Сильніше бомбардовано Варшаву.

— В грузинському військовому леїоні, що його організували німці — мали розстріляти 10 грузинів. Один з них сказав німецькому комендантові: „Не думайте, що в Грузії будете так само поступати, як в Україні“.

— Румуни заборонили на Буковині держати в хаті хоча би один рядок друкованого українського письма. Неслухняних арештують.

— Офіційна статистика подає, що до Німеччини вивезено з т. зв. „Райхскомісаріату“ понад 500 тисяч робітників, а з Галичини понад 200 тисяч. Обчислення на місці подають щось інше: з т. зв. „Райхскомісаріату“ привезено багато понад мільон — навіть може до півтора мільона, а з Галичини теж багато більше.

— З Галичини вивозять жидів в невідомому напрямі. Кажуть, що в Белзці палять їх електричним струмом.

— У Києві в місяці серпні знову відбулися арештування українських націоналістів.

— Єпископів Скрипника і Абрамовича райхскомісар наказав стягнути з Києва.

— Всіх єпархій православної церкви в Україні є зараз 14. У всіх є по два єпископи (один автокефаліст, а один олексіївець), що себе взаємно поборюють, чим створюють ґрунт для росту різного рода сектанства.

— В перших днях серпня відійшло на фронт через Берестя три полки з полонених, а це: один з доңнів, один з кубанців, один з терців.

— Червона партизанщина починає вбивати багато свідомих українців.

— Робітники з О і СУЗ в Німеччині мешкають переважно (98 відст.) по таборах. Після приїзду до Німеччини їх збирають в розподільних таборах (10) і розподіляють до праці. Довкола таборів є сітка з колючого дроту. Працюють на дві зміни. До праці ідуть під сторожею. Працюють 10-12 годин в день. За це одержують 150-200 грамів хліба, 15 грамів маргарини і літру супу. Хворим їсти не дають. Складаються і дають самі друзі праці. Всі люди з О і СУЗ носять на грудях латку з написом „Ост“.

— Робітники з ЗУЗ мешкають по таборах, або приватно. З помешканням дуже трудно.

— Після знищення жидів (по більших містах ЗУЗ) німці призначають із сел по 15-20 робітників на роботи до міст і містечок (Волинь)

— В Луцьку цивільна влада заборонила продавати для населення будь-які продукти крім хліба.

— Повернулися деякі родини із засланих з Красноярська. Оповідають, що вивезені громадяни із Західніх Областей України, як бувші громадяни польської держави одержали амністію й можуть жити в цілому СРСР, крім прифронтової полоси й великих міст.

— Бувший агент польсько[ї] поліції в Рівному — Грушецькі, що мorduвав колись українців, тепер став високим урядником німецької поліції.

— В околиці Гайсина німецька поліція в першій половині вересня провела арештування різних осіб, закидаючи їм самостійницьку діяльність, 5 мужчин і 2 жінки перевезено до тюрми в Вінниці. Закидають приналежність до ОУН. Декілька днів пізніше були також арештування в Погребиському районі Вінницької області.

— У Калинівці Вінницької області німецька поліція арештувала редактора



місцевої газети Лисенка за те, що в нього знайшли портрети Петлюри і Шевченка. Його кудись вивезли.

— Більшовицькі червоні партизани розпочали масово палити колгоспні скирти збіжжя. До боротьби з партизанами вживають німці відділи шудманів (зложені з українців). В багатьох випа[д]ках є вбиті і ранені.

— До концтабору в Аушвіц вивезено в серпні 48 українських націоналістів із тюрми в Кракові. Вони там перебувають постійно серед страшних нелюдських тортур, які далеко перевищують всі поняття найбільших варварств, які коли-небудь були відомі в історії найчорніших часів.

— Після вибуху німецько-більшовицької війни і відступу московсько-більшовицьких військ з Литви, литовці, подібно, як українці актом 30 червня — прого-

лосили відновлення своєї державної незалежності та створили свій уряд. Німці опісля силою ліквідували цей акт волі литовського народу і арештували литовський уряд, подібно як український уряд Ярослава Стецька. У Литві заведено німецькі уряди і іменовано литовських до радників під назвою „Генераль-ратів“. Двох таких генеральратів вже арештовано. — Після звільнення Латвії від більшовицьких військ латвійці (або т. зв. лотиши) взяли до відбудови свого незалежного життя. Німці цього не дозволили й арештували генерала Роберта Дамбіґаса, який був заступником шефа генерального штабу латвійської армії й міністром війни в Латвії в 1918 році і в останньому незалежному латвійському уряді в 1940 р. Його вивезено до Берліна, де він вже більш року сидить у поліційній тюрмі.

\* \* \*

## Під румунською окупацією

Дня 31. березня ц. р. засуджено в Ясах (Буковина) — 15 українців-націоналістів:

1) Лідія Шербанович	12 років тяжкої тюрми
2) Наталка Коваль	10 [років тяжкої тюрми]
3) Степан Шемчук	10 [років тяжкої тюрми]
4) Василь Гарас	10 (років тяжкої тюрми)
5) Ярослав Зибачинський	10 [років тяжкої тюрми]
6) Іван Григорович	10 [років тяжкої тюрми]
7) Константин Гарас	4 роки тюрми
8) Юрій Фурман	3 [роки тюрми]
9) Микола Гарас	3 [роки тюрми]
10) Космик	8 років тяжкої тюрми
11) Лютих	7 (років тяжкої тюрми)
12) Роман Струтинський	7 [років тяжкої тюрми]
13) Гоменко	3 роки тюрми
14) Ольга Гузяр	3 [роки тюрми]
15) Іван Руснак (15 літній юнак)	3 місяці тюрми.

### Що пише т. зв. „українська преса”

— *Нова Україна* (Харків) 4. 8. 1942 пише: „Ви українці повинні тепер їхати працювати до Німеччини. Вам не треба воювати і вмирати, вам треба лише працювати. Німеччина чекає на вас, вона пропонує вам винагороду і харч і забезпечує вам *добре, щасливе майбутнє...*”.

— *Уманський Голос* пише: „Брати і сестри українці, що їдете до Німеччини! Вам припала велика честь і славний обов'язок. Вас зустріне батьківщина, коли повернетесь, як героїв, і встелить вам шлях квітами. Ідьте здорові!”

— *Нове Українське Слово* (Київ), 2. 8. 1942. Пан Нечай так хвалить життя в Німеччині: „... Сплю на перині і периною вкриваюся... Їм сало з салом, та ще і сало — саме в роті тане!..”

— *Маріопільська газета* з 21. 6. 1942. так і пише: „Вони (німці) проводять тяжку боротьбу і віддають своє життя за волю. А ми мусимо бути готові, коли б це стало потрібним, для них віддати *останню корову...*” (Мовляв: голова за голову! — р.)

---

Див. стор. 76: Поменшена репродукція внутрішньої сторінки кінцевої обкладинки першого числа журналу *Ідея і чин*. Із оголошенням і відбиткою пролам'яної карточки з нагоди 24-ої річниці Листопадового зриву.

Див. стор. 77: Поменшена репродукція останньої сторінки обкладинки першого числа журналу *Ідея і чин*, Із „Заповідями підпільної газети”, емблемою видавництва і закликком до читачів.

"Єримо і змісно, що Близький вже час,  
неми здійсниться завітні мрії наших батьків,  
і з криві доведє чєрги героїчних поколєнь  
спалєна вогонь народнього гнєву.  
Щєтєна Україна і розвєє тєму мовчє!"  
із Манїфєсту ОУН

Слєва Українї!

Героям Слава!

## О Г О Л О Ш Е Н Н Я



В 24-ту річницю Листопадавого Зриву і Проголошення Самостійної Української Держави на Західньо Українських Землях, Організація Українських Націоналістів видала пропам'ятну карточку.

Всіх Вл. Громадян, що викунчили цю карточку складає щєрє подєкє

Прєвід ОУН

Український Нарід є ОУН - ОУН є Український Нарід!

Всі від провід ОУН!

## Заповіді підпільної газети

Я Твій довірений приятель, то приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші друзі кладуть свої голови і тому бережи мене як зіницю ока!
- Обережно мене читай — в полі, або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи шепотом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких як Ти і тому злочином, є тримати мене: "З хати до хати, з рук до рук!"
- Передавай мене лише тим, до кого маєш довір'я, і які як і Ти після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш, лише тоді, коли ворог наступає, а захвати вже нема часу; інакше шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Самостійну Українську Державу.

СЛАВА УКРАЇНІ!



## Друже!

- Прочитай і дай другому прочитати.
  - Зроби виписки і передай їх другому.
  - Поширюй наші думки і ідеї в розмовах і в своїх писаннях.
  - Доказуй своєю працею і боротьбою, що Ти український самостійник-державник.
  - Складай датки на революційний фонд і таким чином допомагай у сьогоднішній нашій визвольній боротьбі!
- Цього від Тебе бажає сьогодні Україна!

---

**З хати до хати, з рук до рук!**

## IDEA I CHYN, Vol. 1, No. 1, November 1942 (Resume)

The subtitle of this journal — "published by the OUN Leadership" — suggests that it was the official organ of the OUN Leadership. This first issue of the journal is 29 x 21 cm in size and consists of twenty-four pages of text set in type and four printed cover pages. The issue contains three OUN documents, three articles, announcements regarding the imprisonment of OUN members in Romania, short news items and publishers' notices. Among the latter are a bibliography of OUN publications for 1942, an advertisement for a postcard, commemorating the proclamation of the Independent Western Ukrainian State in 1918, "Commandments of an Underground Newspaper" and an appeal to readers to disseminate the journal. On the title page is a photograph of Dmytro Myron, the OUN leader for Central Ukraine, who was shot by a Gestapo agent in Kyiv (Kiev) on July 25, 1942. What follows is a summary of the most important material contained in this issue.

### Announcements from the OUN Leadership

The first official OUN document published in this issue, titled "Fellow Revolutionaries, Members of the Organization of Ukrainian Nationalists," is a posthumous salute to Dmytro Myron, the OUN leader in Central Ukraine, who was shot by a Gestapo agent on the streets of Kyiv. The announcement, dated September 1942, is signed by Acting Leader of the OUN, Maksym Ruban (Mykola Lebed). It is written in a sharply anti-German tone and calls for determined struggle against those occupying Ukraine.

The second document is "Political Resolutions of the Second OUN Conference," which took place in April 1942. This is an important document, encompassing, in twenty-nine points, the strategy and tactics of OUN political activity during the period of German occupation of all Ukrainian territory. The authors of the resolutions believed that the war would bring about the collapse of the German and Russian empires, which were fighting over Ukraine, and provide an opportunity to establish an independent Ukrainian state. For this reason, they considered that the most important task of the OUN was to build up an organizational network throughout Ukraine and, at the critical moment, mobilize the people for battle. The resolutions give a good sense of OUN tactics with regard to different aspects of organized structures in various regions of Ukraine.

The third document, titled "Proclamation to the Oppressed Peoples of the East," is a call to the nations of Eastern Europe and Central Asia to join in common struggle against German and Russian imperialism.

### P. Duma: "Heroes of Our Day"

This short article is a salute to those who had fallen in battle with the new occupying power in Ukraine, the Germans. The author lists the following names of fallen OUN activists: Mykola Lemyk-Senysyn, territorial OUN leader, who was killed in Myrhorod (Poltava *oblast*); Petro Shchepanskyi, an editor and OUN activist (Kyiv *oblast*), Roman Matchak, OUN leader in Zhytomyr *oblast*; Vasyl Khoma and Mykola Kraus, OUN Leadership members in Zhytomyr *oblast*; Hanna Maksymets and engineer Serhiy Sherstyuk, Kryvyi Rih OUN activists; Hryts Maksymyuk-Kaydash and Vasyl Brodych, Volyn OUN activists; Mykhayto Lyubak, Bardakhivskyi and Vankevych, Crimea OUN activists, who were killed in Dzhankoy; OUN Leadership member Dmytro Myron and OUN activists Vasyl Shchyrba and Sandetskyl, who were killed in Kyiv; Prof. Andriy Marchenko from Volyn, cooperative activist Dmytro Yatsiv, Dr. Oleksa Bandera and Vasyl Bandera (brothers of OUN leader Stepan Bandera), workers' activist Yuliyany Petrechko, OUN activist Ivan Ravlyk and OUN (Melnyk faction) activist Olena Teliha.

who were shot or tortured to death in prison by the Gestapo. The author also mentions that thousands of Ukrainians had been killed by the new occupying force in Ukraine, in particular, leading Ukrainian activists and professional people. The Germans were also massively killing Red Army prisoners-of-war.

The author calls on Ukrainians to not weep for the dead, but rather, to follow in their footsteps and organize resistance against the occupying power, in order to establish an independent Ukrainian state. P. Duma is a pseudonym used by Dmytro Mayivskyy, member of the OUN Leadership and editor of the journal *Ideya i chyn*.

### **Dmytro Myron ("Orlyk"): "The Tasks Facing Us"**

This article is subtitled "The Ukrainian Nationalist Revolution against the Background of the New Imperialistic War." In it, the author presents an outline of the strategy and tactics which the OUN and the Ukrainian independence movement should follow under conditions of war. He says that the war creates new possibilities for establishing Ukrainian statehood. For that reason, every effort should be made to preserve, extend and strengthen the organized forces of Ukrainian liberation, so that at the critical moment they will be in a position to launch a broad political action. Under German occupation, a political vacuum has been created in Ukraine, which the OUN should make every effort to fill. The author elaborates a battle strategy, aimed at gaining control, politically and in terms of organization, of all of Ukrainian territory, in particular all the key centres, and winning the support of all classes of Ukrainian society — the intelligentsia, workers, peasants, army personnel and others. He focuses in particular on work among youth.

The author believes that imperialist Russia remains the main enemy of Ukrainian statehood. For that reason he advises the OUN to turn its attention primarily to this issue and organize a front of captive nations from within the Russian empire, in order to restructure that empire into independent nation states.

The article is reprinted from the 1942 *Samostiyist* almanach, probably in order to honour the author, who was killed on July 23, 1942, in Kyiv.

### **I. M. Kovalenko: "The Ukrainian Issue In the Plans of German Politics"**

This is the main article of this issue of the journal; it is the longest and most detailed. In it, the author explains German occupational policy and German plans for the future with regard to Ukraine. Until the outbreak of the German-Soviet war, the German government did not take any position on the Ukrainian problem. Hitler's speech after the outbreak of war did not clarify the situation, but it did not bode well for Ukrainians. By July 1941 the Germans were arresting members of the newly-created Ukrainian government, headed by Yaroslav Stetsko; they demanded that he repeal his June 30, 1941 Proclamation of Ukrainian Statehood. This clarified German policy towards Ukraine.

At first, occupied Ukraine was governed by the German military administration. However, in August a department responsible for the occupied eastern lands was created, headed by Alfred Rosenberg. This department divided the occupied territories of the USSR into *Reichskommissariats* and sent in German officials and police. Ukraine, too, was divided: Halychyna was joined to the so-called *General-Gouvernement*; most of the country became *Das Reichskommissariat Ukraine*; the front zone remained under military administration, and the so-called Transnistria region was joined to Romania. Thus Ukraine and other countries which had been part of the USSR immediately became colonies of the German Reich, administered by one of its departments (the occupied countries of Europe were under the administration of the Ministry of Foreign Affairs). German officials were granted unlimited rights. Important decisions regarding internal policy were made in Gestapo offices. The depart-

ment head, Dr. Georg Leibrandi, tried to create a pseudo-scholarly basis for this German colonialism, producing brochures about the Goths and the historical "Germanic character" of the East.

Further, the author analyzes various aspects of German policy in Ukraine and comes to the conclusion that even during wartime the Germans are attempting to transform Ukraine into a colony. Taking advantage of the war, the Germans are trying to eradicate Ukrainians by various means — execution, economic plunder of Ukraine (so that people would die from poverty and epidemics), starvation of people mobilized to work in Germany (they were living in what could be considered concentration camps), extermination of prisoners-of-war by means of hunger and illnesses. All of these methods are described in detail by the author.

The author's real name is the Rev. Ivan Hrynyokh.

### **B. P. Nyzovyi: "How Agriculture In Ukraine Is Being Destroyed"**

The author describes the Germans' merciless exploitation of the Ukrainian village, comparing it with the most terrible policy applied by the Soviets prior to the Famine of 1933. He illustrates his analysis with statistical data from the Mykolayiv *oblast*.

Out of two million hectares of land available for seeding, 1.6 million hectares were seeded in 1941, and only 1.3 million hectares in 1942, because the Germans confiscated almost all of the harvest and left no grain for the peasants or for seed. In the autumn of 1942, only half of the winter grain was sown. The Soviets, as they retreated, confiscated cattle, so that only 175,000 cows remained in the *oblast*. Then the Germans took 50,000 cows the next year and requisitioned almost all the milk still being produced. Similar unattainable quotas were put on other agricultural production. For example, beekeepers were obliged to surrender three kilograms of honey from each hive, and when they delivered it, they were told to supply another three kilograms.

The real name of the author is Petro Duzhyi.

The last four pages of the journal contain short news reports and announcements, entitled "Under Romanian Occupation", which provide a list of fifteen people who were sentenced by a Romanian court in Yassy to prison terms of three to twelve years. Only a 15-year-old youth, Ivan Rusnak, was given a shorter term of three months.

The news reports, published under the title "From the Printed Reel" and gathered from German newspapers, were chosen for their interest to Ukrainian readers. For example, there is a notice stating that in France, seventy-three "terrorists" had been shot for killing Germans; another report says that in Serbia and Hercegovina, the Germans had killed three thousand partisans, taking 970 prisoner. The news stories published in another section, entitled "News Reports from Various Sources," concern Ukraine directly. They were gathered from radio, the press, private correspondence, underground reports and the like.





СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

# ПІДЛЕЯЦІВ

Видає Провід ОУН

Рік II.

1943

№ 2.



Дня 4 грудня 1942 року в Києві, замордований застрільниками Уєртуррами німецького гештапо Б. Красний Провідник I чину Проводу ОУН - сл. в. Іван Каниук-Легенда.

## З М І С Т

	стр.
1. Наказ Урядуючого Провідника ОУН . . . . .	1.
2. Ввали на полі слави . . . . .	2.
3. Зі слова Урядуючого Провідника ОУН на 1943 рік . . . . .	5.
4. Вировий М. В. : Революційний фронт українського самостійництва . . . . .	6.
5. Садовий В. В. : До основ нашої міжнародної тактики . . . . .	12.
6. Степанів О. І. : За правильний підхід . . . . .	19.
7. Диброва І. В. : Навколо осі . . . . .	24.
8. На манастирах опортуністичної політики . . . . .	28.
9. Вістки . . . . .	30.
10. Документ ганьби	
11. Остеререження	

---

### З наших пресових видань

- ІДЕЯ І ЧИН — видає Провід ОУН чч. 1 до 2.
- ЗА САМОСТІЙНІСТЬ — альманах 1942.
- ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ — випуск 1, 1942.
- ВІСНИК УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ — ч. 11, 1942.
- ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ — видає ОУН на ОСУЗ — ч. 1, 1942.
- ВІЛЬНА УКРАЇНА — видає ОУН на Півн. ЗУЗ — ч. 2, 1942.
- ЮНАК — видає Українська Націоналістична Молва на ЗУЗ ч. 10, 1942.
- ВІСТІ — видає ОУН на Півд. СУЗ ч. 3, 1942.
- ІНФОРМАТОР — видає ОУН на Півн. ЗУЗ — ч. 3, 1942.

---

### З наших видань 1942 року

- НЕПОВНИЙ ТЕКСТ ПОСТАНОВ В. КОНФЕРЕНЦІЇ ОУН
- П. Коваль: УКРАЇНА, якою буда, якою є і якою буде. Київ (для накладів)
- Арсен Павленко: РОКИ РЕВОЛЮЦІЇ І ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ
- Герцелла змок розділів А. Естера: МАНН КАМІНЦЬ
- СВЯТО ЗБРОЇ І СВЯТО ПЕРЬМОБИ (матеріали)
- П. Дука: ЛИЦЕМ ДО НАРОДУ (пропагандистні виступи)
- ДМИТРО ЖИРОН-ОРЛІК — промов'ятив книжечка
- Самочні карточки з нагоди 22. V., 30. VI., 20. VII., 1. XI.
- ЗА УКРАЇНУ — словачки

---

### З наших видань 1943 року

- ЗА ШО НАМ БОРОТИСЬ?
- ЗА УКРАЇНУ — словачки, наклад другий

## ЧЛЕНИ ОУН! УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ!

Друга Івана *Климова-Легенди*, б. члена Проводу Організації Українських Націоналістів і Краєвого Провідника Західних і Північно-Західних Українських Земель, немає між живими. Закатований звірськими тортурами посіпак німецького гештапо, Він згинув, ні одним словом не зрадивши тайни Організації.

"Не скажу ні слова" — цією постановою, прийнятою Ним ще на волі, кинув гордий виклик ворогові і смерті та виконав обов'язок члена Організації.

Життя друга *Легенди* — це життя одного з Провідників Української Революції, який всеціло, без решти віддав себе на службу нації та боротьбі за її визволення, за відбудову Української Самостійної Держави.

Незломний характер, фанатик Ідеї, невтомний борець-організатор, дисциплінований Вояк Революції — це Його прикмети.

Друже *Легендо!*

Твоя смерть рівна смерті безсмертних лицарів Української Нації Дмитра Байди-Вишневецького і Дмитра Данилишина, та лишилась в пам'яті покоління, як символ гордості і незломної та непереможної сили духа українського воїна-революціонера. Твоя, жорстоко завдана Тобі смерть, кличе нас до помсти і її ми сповнимо.

Члени Організації!

Життя і героїчна смерть Вашого Друга і Провідника хай буде взірцем для всіх тих, що в боротьбі попадуть в руки ворога.

На жертві Його життя кріпите свою постанову й присягу не зійти зі шляху революційної боротьби з окупантами і довести її до рішального переможного бою за здобуття Української Самостійної Соборної Держави. Його незломний дух хай веде Вас в дальшій боротьбі за Вашу Ідею в глибокій відданості й вірності Українській Нації та Революції.

м. Постою, в січні 1943

**Слава Україні!**

**Максим Рубан**  
**Урядуючий Провідник ОУН**

---

Див. стор. 81: Поменшена репродукція титульної сторінки 2-го числа журналу *Ідея і чин* за 1943 р., з фотографією Івана Климова („Легенди“), члена Проводу ОУН і крайового провідника ОУН Західньої України. Іван Климов був закатований Гестапом у львівській тюрмі 4 грудня 1942.

Див. стор. 82: Фоторепродукція звороту титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 2), зі змістом і бібліографією підпільних видань ОУН — публікацій, журналів і брошурок з 1942 і 1943 рр.

## ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

Німецькі окупанти розстріляли слідуєчих українців, членів і нечленів ОУН в дні 27 листопада [1943] на полі Чортків—Ягольниця:

1. о. Витвицький Павло	священик
2. Сатурський Степан	солтис
3. Мельничук Василь	мгр. права
4. Сельський Роман	інженер
5. Сорук Микола	
6. Содорук Володимир	
7. Сливка Юра	
8. Магера Богдан	учитель
9. др. Коссак Олекса	адвокат
10. Ліцовський Богдан	
11. Тихович Володимир	абсолювент
12. Тулівський Степан	
13. Парасюк Михайло	абсолювент
14. Григорович Дмитро	учитель
15. Левницький Володимир	
16. Юрах Василь	урядник
17. Закшевський Стах	учитель
18. Кушнірик Петро	рільник
19. Миськів Іван	
20. Станиславів Михайло	директор друкарні
21. Копач Михайло	складач
22. Ходорівський Михайло	складач
23. Пришлюга Іван	складач
24. Бідованець Теодор	купець
25. Печерський Михайло	секретар громади
26. Ревуцький Осип	рільник
27. Ревуцький Микола	учитель
28. Терлицький Микола	рільник
29. Бабак Іван	крамар
30. Змисловий Петро	рільник
31. Кобелецький Іван	рільник
32. Гамаровський Микола	рільник
33. Патик Михайло	рільник
34. Мельникович Осип	солтис
35. Мельникович Михайло	рільник
36. Сілецький Михайло	рільник
37. Жовнірчук Микола	рільник
38. Чайка Осип	солтис
39. Немерівський Осип	рільник
40. Магур Василь	рільник
41. Борис Іван	рільник
42. Васишак Іван	купець

[див. далі]



Іван Гриньох, отець, Д-р - нар. 28 грудня 1907 в с. Павлів на Радеківщині - співробітник РЗЗ при Проводі ОУН у 1943-1944, другий віце-президент УГВР від 1944, голова ЗП УГВР у 1946-1987, автор статтів у жур. *Ідея і чин* під псевдонімом - "В. М. Коваленко". Помер 14 вересня 1994 в Нарінгу к. Мюнхену (Фото: Зб. док. М.Л.)



Мирослав Прокоп, д-р - нар. 6 травня 1913 в Перечіні - член Проводу ОУН і референт пропаганди при Проводі ОУН у 1942-1944, член Президії УГВР від 1944, член редакції журналу *Ідея і чин* повідальний ред. чч. 2-5 і частинно ч. 7 жур. *Ідея і чин* статтів під псевдонімами - М. В. Вировий, В. М. О. С. Садовий (Фото: Зб. док. М.Л.)



Омелян Лапунька - пар. 19 серпня 1914 в Потуторах Бережанського пов. - діяч ОУН; розстріляний німцями 27? листопада 1942 у Львові (Фото: Рома Лапунька)



Андрій Пясецький (нар. 27 серпня 1909 в с. Реклинець Жовківського пов. на Львівщині - ліс. інженер, розстріляний Гестапом 27? листопада 1942 у Львові (Фото: ЛЧ, стор. 216)



Володимир Федак ("Граб") - кол. краєвий провідник ОУН; загинув у німецькій тюрмі в Берліні 29 квітня 1943 (Фото: М. Л., УПА 1946, стор. 16 [+6])



Галина Столяр - ір с. Хмелівка Теремовельського пов., зв'язкова ОУН; розстріляна Гестапом 27 грудня 1942 в Берліні.



Йосиф Сапевич - голова Українського Допомогового Комітету м. Кобриня (обл. Берестя, Білорусь); розстріляний німцями за співпрацю з УПА в 1944 (Фото: І. Х., стор. 101)



Василь Пархотік - директор Віршафт-Банк-у в м. Кобрині (обл. Берестя, Білорусь); розстріляний німцями за співпрацю з УПА в 1944 (Фото: І. Х., стор. 101)



"Марійка" - зв'язкова УПА в західньому Поліссі; розстріляна червоними партизанами в 1943 (Фото: І. Х., стор. 202)



Ст. Гапанович - голова районної управи Дивинського р-ну (тепер Кобринський р-н, Білорусь) за влади УНР та згодом за німецької окупації; за співпрацю з УПА замучений у в'язниці НКВД в 1945 (Фото: І. Х., стор. 211)

43. Гаргас Ілько	крамар
44. Шопт Михайло	рільник
45. Бурко Михайло	рільник
46. Сорока Петро	секретар громади
47. Борис Степан	солтис
48. Номерівський Степан	рільник
49. Панчишин Юрій	дяк
50. Гіряк	робітник
51. Мудрий Володимир	урядник
52. Петель Василь	інж. тех.

\* \* \*

Того ж дня впало від німецьких куль у Львові 28 українців, між ними:

1. Лапунька Омелян
2. Опарівський Лев
3. інж. Пясецький

(Повний список розстріляних у Львові подамо в наступному числі)

\* \* \*

#### Розстріляні гештапом на ОСУЗ:

- |                                  |  |
|----------------------------------|--|
| 1. Степан Кумин                  | — Кривий Ріг                                     |
| 2. Іван Потапенко                | — Валявка  |
| 3. інж. Сергій Шерстюк           | — Кривий Ріг                                     |
| 4. Анна Максимець                | — Кривий Ріг                                     |
| 5. Теодор Наядич                 | — Кривий Ріг                                     |
| 6. Роман Бардахівський           | — Джанкой (Крим)                                 |
| 7. Михайло Любак                 | — Джанкой (Крим)                                 |
| 8. Степан Ванькевич              | — Джанкой (Крим)                                 |
| 9. Н. Вірлик (пс. Михайло Бурій) | — Запоріжжя                                      |
| 10. Степан Держко                | — помер від побоїв в тюремній лічниці в Сталіно. |

\* \* \*

Про обставини смерті 52-ох українських політ'язнів, розстріляних дня 27. XI. 1942. на полі Чортків-Ягольниця (Західня Україна), містимо зізнання очевидців.

В'язень, що вернув[ся] тепер з Чортківської тюрми і був присутній при підготовці до езекуції (він користувався більшою свободою рухів, бо сидів за посполитий [п]роступок), передає наступне:



Дня 24. XI. год. 11 перед полуднем прийшов до камери ключник Савчинський — поляк з с. Калинівки, п. Чортків і заявив, щоб за п'ять хвилин було готових відійти до праці 10 чоловік. По хвилині, як вернувся ключник зголошилось ще п'ятеро охотників, разом 15 осіб.

Зголошені до праці з'їли обід на коридорі, і незадовго приїхало вантажне авто і повезло їх на означене місце (шлях Чортків-Ягольниця Нова). На подвір'ю бувшої польської порохівні їх виладували і пігнули копати яму у віддалі 250 метрів від гостинця. Яму копали 6 метрів довгу, 3 широку і 4 глибоку. Цією підготовчою акцією кермувало Чортківське гештапо. Про акцію розстрілу знали всі політв'язні, але думали, що акція буде спрямована проти жидів.

27. XI. год. 11 перед полуднем на в'язничному подвір'ї з'явився спецвідділ гештапо в числі 5 осіб. В тій хвилі почали виводити в'язнів з другого поверху і всаджували до критого авта та повезли на місце розстрілу. Крита автомашинна їхала вперед, а вслід за нею спецвідділ в віддалі 10 метрів. О год. 13.30 цей відділ вернувся по решту в'язнів, котрих також повезли на місце страти. При всаджуванні на авто відбирали від в'язнів теплий одяг, як пальта, куртки і все це складали під в'язничний мур. Тільки священникові дозволили всісти на авто в пальто. Частина в'язнів, всідаючи на авто, була цілком зрівноважена та задержала горду поставу в відношенні до німців, кидаючи в їх сторону якісь слова (що говорили, очевидець не чув, бо перешкоджував гуркіт моторів). Деякі з в'язнів були дуже прибиті. Скоро авто вернулося і з нього вивантажили чоботи, черевики і убрання розстріляних. Відтак забрали на авто тих, що копали яму, і привезли їх засипати. Яма була вже злетка залічковаана, тільки в одному розі ями виглядав закривавлений череп. Крім того на снігу в поблизу ями лежав лист, калоші і синя мазепинка. Коли один із в'язнів підняв все це, то німак, який пильнував цієї роботи, наказав кинути все це в яму і пригорнути землею. Пригортаючи, закидували яму великим камінням і відламками бомб, а зверху поклали величезні шини. Знайдено також поблизу ями чотири луски, проміру 6,35, якими дострілювано в'язнів (розстрілювано з кулемета).

Другий очевидець подає, що при виконванні розстрілу німці обставили дорогу і завертали проходячих у віддалі півтора кілометра від місця езекуції. Однак, очевидець вилегітимувався, що має важливі урядові справи, і тюремник пропустив його, але коло 50 метрів від місця ро[з]стрілу задержав його гештапівець і наказав минути заборонену полосу. Коли проїжджаючий був у такій близькій віддалі, побачив надїзджаючі закриті авта, котрі зупинилися над ямою і зараз висіла група людей. Всі в'язні були босі і тільки в сорочках. Зараз підїхало авто з кулеметом і зараз посипалися стріли по стоячих над ямою. Дехто впав відразу до ями, а інші повалились на сніг. Все затихло. Не було чути ні стогону ні крику, тільки лунали револьверові стріли, котрими добивали жертви.

\* \* \*

Знову поніс український нарід, що бореться за Українську Самостійну Державу, великі втрати з рук німецького окупанта. Кривавий морд гештапівських посіпаків на цих безвинних українцях струснув сумлінням усього українського народу та є одним з дальших жорстоких виявів німецької окупації на Україні. Хто по цій кривавій рані, завданій українському народові, ще й далі

спекулює на співпрацю з німецькими займанцями та намагається обдурювати маси, той явний агент гештапо і зрадник України.

В сучасний момент розвал Німеччини являється невідкличним, і безглузна німецька політика на Україні доходить до свого завершення.

Помиляються одначе німецькі окупанти, коли думають, що український нарід дасть себе безборонно нищити. Безвинно пролита українська кров буде помщеною.

Тяжкі втрати не зломлять волі українського народу до дальших змагань. Сьогодні українські народні маси стоять у важкій, але справедливій боротьбі за УССД. Права нашого на самостійне існування не дозволимо нікому в нас відібрати. Удари об'єднують і скріпляють нас. Сьогодні плече-об-плече стоять українські селяни, робітники й інтелігенти в одних лавах боротьби: їх веде революційна ОУН. Ми видержимо на своєму шляху аж до повного знищення окупантів і відбудови Української Самостійної Соборної Держави.

\* \* \*

## **ЗІ СЛОВА УРЯДУЮЧОГО ПРОВІДНИКА ОУН НА 1943 Р.**

ДРУЗЬЯМ-революціонерам, членам Організації Українських Націоналістів і всім українським самостійникам і борцям, що в тяжкій, нерівній боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу, в обороні прав українського народу за його самостійне і незалежне життя, — згинули в тюрмах, концентраційних таборах, розстріляні, чи помордовані нелюдськими тортурами, або виснаженням з рук німецького окупанта, — що терором, грабунком і насиллям намагається знищити український народ на його прадідівській, кров'ю й потом здобутій землі, — всім, що згинули, а не зрадили Ідеї і Організації — віддаємо сьогодні глибокий поклін, а їх життя, змагання, жертву й героїзм, ставимо як взірець для всіх сучасних і майбутніх борців та як священне зобов'язання дальшої боротьби за Українську Державу та помсти за їхні тортури й смерть.

Провідникові ОУН Степану Бандері і Голові Українського Державного Правління Ярославу Стецьку та усім друзям членам і нечленам ОУН, українським самостійникам, що зараз перебувають в німецьких та большевицьких тюрмах та концентраційних таборах, шлемо гарячий революційний привіт, побажання витримати важкі тюремні дні й знуцання та запевнення нашої незломної волі боротися аж до повної перемоги Української Національної Революції та відбудови Української Самостійної Соборної Держави.

Українським Родинам, що на шляху визвольної боротьби українського народу стратили своїх батьків, мужів, синів та дочок і віддали цим для України все, що найдорожчого вони мали, висловлюємо щире співчуття з приводу їх жертви та зачисляємо до перших громадян Української Держави.

Українським Матерям, що поблагословили своїх дітей [н]а трудну визвольну боротьбу та з великим болем, але гідно прийняли жертву їх життя, висловлюємо глибоке признання та ставимо як зразок Української Матері-патріотки.

Всьому українському народові, селянам, робітникам і інтелігентам на всіх землях України і поза нею, що сьогодні живуть серед тяжких воєнних умов, засуджені на знущання й експлуатацію окупантів, на виснажуючі примусові праці у таборах полонених, або в лавах окупаційних армій змушені боротись за ворожу справу, — бажаємо переможно витримати теперішній стан та кличемо до спільної революційної боротьби проти наїзників в ім'я Української Самостійної Соборної Держави.

Членам ОУН, що на наш наказ пішли і стоять на різних, найбільш загрозованих стійках революційно-визвольної боротьби українського народу, і всім безіменним борцям-самостійникам по цей і той бік фронту, — складаємо признання за їхню дотеперішню, повну відданість й посвяти роботу, шлемо побажання віри, незломності, завзяття й успіхів у дальшій роботі та остаточної перемоги в боротьбі за нашу Ідею.

Передаємо наш революційний привіт всім тим народам, що в теперішній момент ведуть боротьбу проти наїзників за свої національні держави.

Закликаємо інші поневолені народи, зокрема народи Сходу Європи, стати до визвольної боротьби проти німецьких і московсько-більшевицьких окупантів під гаслом свободи народам і людині в ім'я самостійних національних держав.

Засуджуємо зрадників українського народу і української визвольної боротьби, що стали на службу окупантів і допомагають їм поневолювати Україну, всіх цих поцейбічних політичних спекулянтів і „вождів“, платних дорадників німецького окупанта з-під стягу різнородних „комітетів“, редакторів німецьких газет неукраїнської мови, зрадницьких фольксдойчів дольмечерів при поліції або прямо агентів і провокаторів, та увесь чужонаціональний елемент на Україні, що послуговується перед окупантами, а також всіх т. зв. керівників українського народу, народних комісарів УССР і других нає[мн]иків Кремля по той бік фронту. Скріпленю чуйністю мусить зустрінути український нарід в теперішній момент усіх запроданців та зрадників, а в пригожий час караюча рука української народньої справедливості дасть відповідь на їх злочини.

У глибокій вірі в перемогу нашої ідеї заявляємо, що з вибраного шляху революційно-визвольної боротьби не зійдемо і не уступимо та що випровадимо український нарід до рішачого бою, що принесе перемогу Українській Національній Революції, відбудову Української Самостійної Соборної Держави та дасть добробут, свободу і щастя всьому народу.

Постій, в січні 1943 р.

Слава Україні — Героям Слава!

ПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

*Максим Рубан*

Урядуючий Провідник ОУН

ВИРОВИЙ М. В.

## РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ФРОНТ УКРАЇНСЬКОГО САМОСТІЙНИЦТВА

(Розвиток і стан націоналістичних сил та наші спроможності)

Сучасна війна на сході Європи приносить українському народові дві чужі системи: німецьку й большевицьку. Обидві системи намагаються використати для себе українські народні маси та насильно утримати їх під своїм пануванням. Системи ці однаково ворожі українському народові та його інтересам. Вони несуть політичне й соціальне поневолення народніх мас України та намагаються зробити з них рабів і наймитів на власній землі, щоб відтак легше було їх знищити. Для українського народу немає жодної різниці між т. зв. УССР, що за брехливою ширмою означає московську колонію, і колоніальним німецьким Райхскомісаріатом. Тому обом цим системам виповідає український нарід нещадну боротьбу та протиставляє їм ідею *Української Самостійної Соборної Держави (УССД)*, як ідею національного відродження, політичної і соціальної свободи українських народніх мас.

Як большевицька, так і німецька система, є висловами хижацьких імперіялізмів, нужденних клік комуністичної і націонал-соціалістичної верхівки, що, розплутавши війну і проливаючи море народньої крові, хочуть поневолювати народи та встановити нове рабство на землі. До них долучуються усі білогвардійські попутчики імперіялізму, що в ім'я нової царської тюрми народів хочуть запрягти народні маси до воза своїх імперіялістичних цілей. Сюди належать теж різнірідні агентурні групи, що мають полегшити ворожим імперіялізмам поневолення українського народу. Все це є системи чорної реакції та поневолення, що сприяглися, щоб знищити на Україні передові ідеї поступу, народньої свободи та зіпхнути український нарід до ролі раба на своїй землі.

З усією рішучістю протиставляється свободолюбивий український нарід цим реакційним системам та висуває гасла *свободи народам і людині*, права всіх народів на національні держави на своїх етнографічних територіях, свободи вибору політичного та соціального ладу та кличе другі вільні народи до безоглядної боротьби проти ворожих хижацьких імперіялізмів та проти воєнного терору імперіялістичних клік.

На своїй етнографічній території український нарід висуває ідею Української Самостійної Соборної Держави як ідею прогресу та політичної і соціальної свободи українських народніх мас. Українська Самостійна Соборна Держава покінчить з поневоленням українського народу та створить умови свобідного розвитку для всіх його верств. Це буде держава селян, робітників і інтелігентів України, що не допустить ні до якого національного чи соціально-економічного гніту. УССД — це держава свободи, праці й справедливости всіх її громадян.

Це є вихідні положення українського націоналістичного руху. Рух цей знає довгі шляхи свого розвитку. Від часу, коли впала Українська Народня Республіка під переможними ударами ворогів українського народу, український нарід ні на мент не покинув ідеї своєї незалежної держави. Протягом 23 років большевицького панування український нарід вів невпинну боротьбу за

Українську Самостійну Соборну Державу. Боротьбу що вело в першу чергу *українське село*, що ніколи не погодилося з большевицьким пануванням на Україні. Могутнім полум'ям підіймалися раз-у-раз селянські повстання на Україні. Вони проходили під керівництвом тих, що приймали збройну участь у Визвольних Змаганнях 1917-23 років і не склали зброї перед окупантом. Селянські повстання на Україні були не тільки протестом проти економічного грабунку та уярмлення селянина, проти продналогів і проти колективізації, — це була також боротьба проти кацапсько-жидівських комісарів, проти нищення українського самостійницького елемента.

Відповіддю Москви на боротьбу українського селянства був кривавий терор, масові заслання, арешти й розстріли та пляново організований голод на Україні. Український нарід, а зокрема українське селянство, ніколи не забудуть пам'ятних 1932-33 років. Організований Москвою голод на Україні (бо в Москві його не було!) — це один з найсильніших доказів справжніх замірів московського імперіялізму по відношенню до українського народу. Нічого не допоможуть побрехеньки про „дружбу народів ССРСР“, про „допомогу Москви Україні“, — коли усе московське панування над українським народом це один шлях знущань, грабунку і експлуатації.

Також і *українське робітництво* стало предметом безжалісного визиску московського імперіялізму. Підготовляючись до війни з капіталістичними країнами та підготовляючи комуністичні революції на Заході, Москва примушувала українського робітника працювати для тих далеких йому цілей. Так само, як хліб і сало українського селянина йшли в Москву або на підмогу комуністичним агентам Заходу, а він сам задовольнявся голодовими пайками, туди ж ішла праця рук українського робітника. Тому його зарплати йому не вистарчало на прохарчування себе й рідні, тому не було йому за що вдягнутись, тому душився він по кілька родин в одній квартирі, в той час, коли життєва площа робітництва Москви стало зростала.

Але подібно, як український селянин організував повстання, нищив хліб і господарський реманент та не віддавав його Москві, стаючи до одвертої боротьби з її імперіялізмом, так і український робітник ставив організований опір грабінницькому визискові та вів вперту боротьбу зі стахановщиною, соцзмаганнями, „добровільними позичками“, з московсько-жидівськими наганячами та з усіма іншими засобами поневолення українського робітництва.

В цей спосіб наростала здорова реакція українських селянських і робітничих мас проти московського імперіялізму. Це відроджувалася українська національна ідея, *це родився український націоналізм як здоровий народний рух*, що впливав з бажання українських народніх мас боротися з окупантом та жити віль[н]им державним життям на своїй землі. Зроджений серед народніх мас, український націоналізм дуже скоро знайшов своє оформлення в українській літературі, письменстві, науці та серед *української інтелігенції*. Ідеї і організація Братства Українських Державників (БУД), Спілки Визволення України (СВУ), ідеї Єфремова, Хвильового, Влизька, Косинки, Фальківського, Шумського, Волобуєва, Скрипника, Любченка і других — це ідеї, що з часом перероджуються в могутню течію українського націоналізму. Ідеї ці проходять також в політичне й господарське життя українського народу, про них починають говорити широкі маси, що ідеї ці відчують і ними починають жити.

Це була вже одверта загроза для панування Москви на Україні. Тому Москва почала організувати удари. Економічно — це значить колективізація і нове покріпачення українського селянина. Політично — одверта боротьба з українським націоналізмом. Слідують масові репресії, процес членів СВУ, масові розстріли і зсилка української інтелігенції. Це є рік 1929. Почавши від того року, репресії на Україні не перериваються. Вони доходять вершка, коли в 1933 році Хвильовий і Скрипник поповнюють самогубство, а в 1934 р. Москва розстрілює десятки провідних українських письменників і діячів, між ними Влизька і Фальківського. Нова хвиля репресій відживає в 1937 році, коли гине Любченко.

Ці репресії не спинили однак розвитку націоналістичної ідеї. Бо це народна ідея, і треба було б знищити весь український нарід, щоб знищити український націоналізм. А цього навіть Москва не зуміла досягти. Знову і знову відроджувалася націоналістична ідея і полонувала собою все нові маси українських селян, робітників і інтелігентів. Під проводом ідеї українського націоналізму творився один революційний фронт українського самостійництва як фронт всіх верств українського народу у їх боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

Ідея українського націоналізму і український націоналістичний рух охопили всі українські землі. Західня Україна переживала в останньому двадцятиріччі процес великого відродження. Там українська націоналістична ідея захопила теж усі суспільні верстви та стала їх новою вірою, а організований український націоналістичний рух створив широкі членські кадри. Вже в початках 1920-тих років діє на всій Україні Українська Військова Організація, перетворена відтак на *Організацію Українських Націоналістів (ОУН)*, що під большевицькою, а також польською окупацією організує під прапорами українського націоналізму народні маси України. На ОУН падають незчисленні удари большевицького і польського окупанта, але знищити Організацію жодному з них не вдається. Від кулі [бомби] агента Москви паде в 1938 році творець ОУН полк. Євген Коновалець, але навіть цей великий удар не знищив українських націоналістів. Він тільки послабив дії організованого націоналізму під большевицькою окупацією. До того теж причинився масовий большевицький терор та поголовне вини[щ]ування української провідної верстви.

Тим не менше вибух війни приніс відродження. Вже в перші дні війни, цебто 30 червня 1941 року українські націоналісти проголошують Самостійність України і переводять організацію нового державного життя.

Але зразу почалась реакція. Новий імперіялізм заявив свої претензії на український хліб, залізо і вугілля. Німецький „визволитель” показав своє справжнє обличчя. Та не знали німецькі окупанти українського народу, коли припускали, що він дасть себе спокійно повести в ярмо. З не меншою рішучістю, як Москві, відповіли українські націоналісти, а з ними увесь українськ[и]й нарід німецькому загарбникові. Бо не для того боролась ми проти московської експлуатації, щоб віддати хліб наш Берліну. Не для того стали ми проти большевицької тиранії, щоб потрапити в націонал-соціалістичну казарму та стогнати під пруським чоботом. *Вільний український нарід хоче свободи у власній державі і не дасть себе нікому поневолити.*

Сьогодні знову на всій Україні шаліє окупантський терор. Німецький наїзник вдаряє не тільки в ОУН і в українських націоналістів, але також в українську самостійницьку ідею та увесь український нарід. Подібно як терор

Москви, терор Німеччини проти українських націоналістів є терором ворожого імперіялізму проти життєвих інтересів народніх мас України. Тому на зазіхання ворога поневолити Україну, а її жителів обернути в рабів, весь український нарід мусить відповісти єдиним фронтом боротьби українських селян, робітників і інтелігентів проти німецького імперіялізму і за Українську Самостійну Соборну Державу.

## II

Який зараз стан самостійницько-націоналістичних сил на Україні та які їхні можливості? Перш за все одне принципове ствердження: У сьгоднішній военній дійсності, коли існують ще мільйонові ворожі армії та організовані державні апарати, сили українського націоналістичного руху не вистарчають ще для негайного знищення ворогів. Вони наростають у важких окупаційних умовах, а можливості організування кадрів є утруднені існуванням апаратів окупанта, цебто його армії, поліції тощо. Крім цього, методи окупантського володіння спиняють вільну волю народу виявитися назовні, тому тільки сильніші й відважніші серед мас стають у кадри борців за УССД. Але сили окупантів ідуть до певного знищення.

Те, що в час кожного політичного поневолення народу є вирішальне, — це:

1) щоб існувала певна *органічна ідея*, що виростає з народніх глибин та є висловом бажань мас;

2) щоб був певний *осередок нових революційних сил*, що проповідує цю ідею серед мас, що організує їх до боротьби з окупантським режимом та підготовляє революцію;

3) врешті — це *готовість народу ставати під керівництво цього осередка* та вести організовану боротьбу за власну державу.

Це є вирішальні передумови всякої політичної акції поневоленого народу за його визволення.

Коли на тлі війни та положення на українських землях розглядати сучасну українську політичну дійсність під кутом названих вимог, то треба сказати, що усі три головні елементи, що є передумовами визвольної боротьби, у нас зараз існують та творять основи наших національних змагань за Українську Самостійну Соборну Державу.

Отже насамперед *ідея*. Ми сказали вище, що в результаті розвитку і діяння націоналістичної ідеї і руху, ідея ця була впродовж останніх двох десятиріч мо[г]утнім чинником, що визначував внутрішні бажання українських народніх мас. Як виглядає ця справа зараз перед лицем воєнних змін на українських землях?

Як сказано, довголітнє безоглядне давлення української самостійницької думки Москвою, а зокрема ліквідація провідників самостійництва, мала той наслідок, що в останніх передвоєнних роках було помітне послаблення українського націоналізму під большевицькою окупацією.

Зміну принесла війна. Українські самостійники виступили свобідно на поверхню життя. Але дуже скоро прийшов удар ззовні. Це німецький окупант в ім'я своїх колоніяльних планів на Україні вдарив по організованому націоналістичному русі, арештуючи і розстрілюючи його членів. Удар цей прийшов заскоро, поки ще в очах мас встигла відродитися Ідея Української Самостійної Соборної Держави як єдина політична програма і мета боротьби.

Процес народження української самостійницької ідеї став утруднений також з уваги на третій чинник, який пригадав себе знову масам. Це були большевики. Користаючи з безглуздої колоніальної політики німців, агенти червоної Москви почали вказувати масам на поворот московського панування як на єдиний вихід із ситуації.

Таким чином українська самостійницька ідея знову опинилася між двома ворогами, цебто між німцями і большевиками. Німці не були і не є з цього погляду страшні. За винятком платних агентів гештапо, ніхто на Україні на німецького „визволителя” не орієнтується. Агентурні і опортуністичні групи (Штепа, Мельник, Скоропадський), що проповідують співпрацю з німцями — в очах мас зовсім скомпрометовані.

Важча справа є з большевиками. Вони використовують насильства німців і намагаються приєднати маси для себе. Їм помагає факт, що вони розпоряджають державою і армією та що Москва як політичний чинник є глибоко вкорінена в частині мас на Україні. Явище це є наслідком довгого панування Москви на Україні, а зокрема насилання на Україну чужонаціонального елемента, головно росіян, як губернаторів, комісарів, поміщиків, урядовців, купців тощо. Тому теж ця частина орієнтується сьогодні на Москву як на відносно „менше” зло.

Так отже пробольшевицька орієнтація, хоч сперта єдино на короткій пам'яті мас і забріханості агентів Москви, є ще сьогодні важним чинником на Україні. Ціль большевицьких агентів ясна: йде про те, щоб здобути українські маси для боротьби проти німців, а відтак, щоб Україну тим краще поневолити. Всі, що цю підступну гру Москви зрозуміли, орієнтуються сьогодні на Самостійну Україну, як на одинокий спосіб визволити український нарід з ярма чужих імперіялізмів.

Тепер треба поставити питання про співвідношення сил між двома головними орієнтаціями, цебто між орієнтацією на УССД і орієнтацією на Москву. Отже треба ствердити, що українська національна ідея, цебто ідея УССД, має всі передумови для перемоги. Це ідея національного відродження і державного існування українського народу і усіх його верств, у яких ці основні права відбирали ворожі імперіялізми Москви, Варшави і Берліна. Український нарід хоче бути паном на своїй землі, і це йому належить. Це його перше і природне право. Це теж вихідне становище нашої боротьби. Крім цього ідея УССД є в сучасну європейську добу, знаменовану розпаленими до білоти хижацькими імперіялізмами, що несуть ярмо і поневолення народів і людини, ідеєю новою, прогресивною, ідеєю свободи, що н[е] раз поривала передове людство на барикади проти тиранії. Є це ідея, що співзвучно лучиться з такими ж ідеями других народів та кличе їх на боротьбу за вільні національні держави на своїх етнографічних територіях. А треба прийняти, що в результаті шаління сучасної імперіялістичної війни, в результаті кривав[и]х жертв мільйонів, киданих на смерть імперіялістичними кліками, в результаті давлення народів касарнянськими системами сучасної Європи, в результаті фізичного і морального змучення народніх мас, гасло свободи народів і людини буде гаслом, під яким будуть проходити національні революції в Європі.

Так поставлена справа дає українській національній ідеї великі шанси у її боротьбі проти сучасної Німеччини і Москви, а зокрема проти комплексу москвофільства на Україні, як ідеї наскрізь реакційної.

Врешті, сучасний стан по той бік східного фронту. Орієнтація мас на



Москву, зв'язала з існуванням нормального державного й мілітарного осередку, яким тепер є большевики. Коли б большевиків розбили, то відпала б основа до тієї орієнтації. Ситуація зміниться теж, коли німці будуть відступати. Чи тоді зросте орієнтація мас на большевиків? Ні, бо фактом є, що московський осередок тримається сьогодні не тільки внутрішнім терором Кремля, але теж певними ідейними елементами. Головно обороною перед німецьким поневоленням. Коли німецький окупант, що своєю політикою мобілізує большевикам маси, послабне або буде падати, буде також відпадати ідея оборони перед інтервентом в очах мас, та виростатиме серед них страх перед відновленням знаного вже червоного терору і бажання боротьби проти нього. Коли на цей ґрунт падатимуть гасла свободи народів, а з другого боку, коли внутрі будуть діяти відосередні, значить українські, грузинські і друпі сили, а назовні буде діяти більше або менше пропаганда альянтів, яку маса прийматиме як добру монету, то сила московської орієнтації не тільки на Україні, але й у цілому світі буде дуже скоро спадати.

Окремою справою є голосний тепер поворот т. зв. „пробольшевицьких симпатій” на Україні. Ці т. зв. „симпатії” наростають у зв'язку з наступом большевиків. Але тут [і]де не про справжні прихильні настрої мас для червоної Москви, але про страх перед большевицьким терором. Коли большевики будуть змушені знову відступати та коли ворожі большевикам сили, зокрема українські революційні сили зростуть до тої міри, що зможуть виступити одверто проти московського окупанта, тоді в народніх масах зникне страх перед большевиками і віра в їх непереможність, а скріпиться переконання про наші спроможності поставити опір Москві та будувати власну державу.

В одній ситуації позиція українського народу була б дуже тяжка, а іменно тоді, коли б большевики, йдучи за відступаючими німцями, обмежились походом тільки до Збруча або коли б були такою моральною здоровою і здисциплінованою армією, що їм в Європі ніхто не міг би протиставитись. Але щодо першого, то це є можливе тільки у випадку большевицької слабости, а тоді, значить, український нарід мусить виступити проти них революційно з повними шансами на перемогу. Натомість щодо другого, то, по довголітній війні і виснаженню, важко це допустити. Крім цього, тоді мали б большевики до діла зі з'єднанням фронтом європейської оборони і альянтами. Полишаючи навіть на боці справу альянтів, цебто західньої інтервенції, опір проти большевиків [з н]утра народів буде стало зростати в міру, як буде зменшуватися німецька небезпека. Бо не на те народи ці борються сьогодні проти німців, щоб завтра віддати себе добровільно большевикам.

Сьогодні позиція ідеї УССД ще важка, бо, позбавлені в останніх передвоєнних роках своїх провідників східньо-українські маси не мали ще нагоди її належно пізнати, а німці безоглядно давлять, отже своєрідним виходом являються „не так то вже злі” большевики, коли ще до того вони розпоряджають вишколеним пропагандивним апаратом, грішми, партизанщиною тощо. Тим не менше навіть в такий важний час, безоглядно давлена німцями і пропагандивно поборювана большевиками, знаходить в теперішній момент самостійницька пропаганда бажаний відгук серед народу. *Там, куди вона раз дісталась, ніяка сила не може її виперти.* Це незаперечний факт.

Врешті, на зріст української національної ідеї серед мас впливає теж довге тривання війни. Хоч існують засадничі різниці між українськими масами в

1917 р. І тепер, тим не менше тодішній приклад дуже повчаючий. Ми сьогодні певні, що переломовий момент на сході у формі заломання воюючих сторін принесе величезний зріст сили ідеї УССД серед мас, та що тим разом він буде йти скорше, ніж в 1917 р., цебто достатньо скоро, щоб зорганізувати власну державу, поки зорганізується якийсь новий московський осередок і імперіялізм.

Стільки про ідею та про відношення до неї українських народніх мас. А тепер про *зорований осередок революційних сил*, що має стати керівником національної революції на Україні та довести до відбудови УССД. По півторарічних досвідах війни на сході, не підлягає сьогодні жодному сумнівові, що осередком цим є якраз *революційна Організація Українських Націоналістів (ОУН)*. Це одинока організована політична сила, що не зважаючи на одержані удари і страти, видержала тверді умови боротьби на Україні під німецькою окупацією та одинока твердо стоїть при ідеї УССД проти всіх ворогів українського народу.

Це не є декларативно-агітаційне ствердження. Далеким від життя доктринерам полишаємо теоретичні дискусії на тему, чи самостійницькими силами побіч революційної ОУН є теж тушюючі в німецьких передпокоях різномодні опортуністичні партії, що, мовляв, визнають ідею самостійної України, але з "тактичних" міркувань співпрацюють з німецьким окупантом. Для нас вони збанкрутовані партійники, що спекулюють гаслом самостійної України в своїх паперових програмах та розраховують в цей спосіб на обманювання мас. Хто в Берліні хоче випросити Українську Державу, той не самостійник і за Україну не бореться.

Велика революційна ідея Української Самостійної Соборної Держави вимагає революційних, справді самостійницьких сил. Вони сьогодні організовані в більшій або меншій мірі по всій Україні і стоять під прапорами одної революційної організації, якою є ОУН. І це є поруч ідеї *другий великий шанс українського народу*.

В час, коли на сході Європи ідейно крахують ворожі Європі системи німецького націонал-соціалізму і московського большевизму, український народ виступає з прогресивною ідеєю УССД та кличе всі народи до боротьби за власні національні держави. З другого боку, коли старі організовані сили ворогів України, головно Москви і Німеччини, скривавлявані в сучасній імперіялістичній війні, послідовно йдуть до сталого послаблення, а на сході Європи немає ще жодного поза Україною політичного осередка, що виступив би проти дотогчасної реакції поневолення та проповідував би новий лад, — український народ розпоряджає одним організованим революційним осередком, з широко розбудованою сіткою кадрів. Це суть великого шансу українського народу перед лицем дальшого можливого розвитку політичних подій на сході.

Вкінці справа відношення українських народніх мас до ОУН як осередка, що організує національну революцію. Про справу цю не треба багато говорити, бо відношення мас до ОУН впливає з їх відношення до української національної ідеї. А про це ми вже вище писали. Український народ глядить на ОУН як організатора боротьби за УССД. Кожний, хто визнає ідею Самостійної України, визнає теж ОУН. Тільки ті, що сьогодні ще падають жертвою брехливої большевицької агітки, орієнтуються на Москву. Тим не менше українська національна ідея здобуває серед широких народніх мас все нових визнаців і борців та могутньою хвилею пориває за собою всю Україну. В парі з цим могутніє в очах мас ОУН як керівник нашої визвольної боротьби.

## III

Перспективи? Ми сміло глядімо в майбутнє і будуємо на тривких вартостях та основах, що їх творить сьогодні на Україні українська націоналістична ідея і організований націоналістичний рух. *Ми продовжуємо організувати революційний фронт українського самостійництва*, цебто всіх здорових на Україні сил, готових до боротьби за УССД. Ідея УССД — це ідея революційна, бо вона виступає в яскравому запереченні сучасного політичного стану на Україні та повертає українському народові право власника на своїй землі. Вона революційна, бо виходить з конечности перебудови дотогочасних умов політичного поневолення сходу Європи та кличе вільні народи до організації вільних національних держав. Врешті вона революційна своєю соціальною і устроєвою постановкою, що організує свободу людини, її право на вільний розвиток та заперечує всі авторитарні, касарнянські системи поневолення індивідуальности.

Революційний фронт українського самостійництва спертий на існуючих вже організованих кадрах українських самостійників-націоналістів, що творять хребетний стовп самостійницького руху і організують боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу.

У цій боротьбі йдуть українські націоналісти з цілим народом, цебто з усіми, хто заінтересований в відбудові УССД. Український націоналізм — це рух народніх мас України, що прагнуть жити вільним життям, і його коріння у народі. Він не має нічого спільного з реакційними системами націонал[с]оціалізму і фашизму і є органічним українським твором.

Організовані українські націоналісти борються за інтереси українського народу, і тому їм чужі є всі ідеї панувати над народом. Вони тільки організують боротьбу проти окупантів України, притягаючи до неї весь народ, всі його верстви, нікому не відмовляючи права до цій боротьби, та підготовляють *українську національну революцію*. Воля українського народу висуне в дні революції провід України і покличе найкращих синів народу до керми української держави. Тому ми проти накидування народові самозванчих „вождів”, а за вірну й тривалу боротьбу плече-об-плече з народом, проти його ворогів, в ім'я вільної України.

Наша ідея, наша існуюча і діюча організація самостійницьких кадрів, розкинена по цілій Україні, наш тривкий зв'язок з народом — це реальні основи самостійницької політики, що дозволяють нам сміливо глядіти в майбутнє.

До цього причиняється теж сучасна воєнна ситуація і тенденції її розвитку. На наших очах кривавляться і виснажуються два найбільші імперіялізми, завзяті вороги українського народу. Щораз більше оманливими виявляються надії німецького загарбника — тривало здобути для себе скарби української землі, а з народу зробити слухняних рабів. Тому знову на Україні підносить голову червона Москва. Вона готує новий обман трудящих мас України і поневолення нашої батьківщини. Але так само, як від двох майже років, йде завзята боротьба українського народу і цілого сходу Європи проти німецьких окупантів, так теж сьогодні серед українського народу, як і всіх народів Європи, наростає опір проти можливого большевицько[г]о наїзду. Врешті поважною пересторогою для большевицьких надій стоїть західний світ, що сьогодні під його ударами виснажуєтьс[я] німецький імперіялізм.

В цій ситуації міцніє серед народніх мас ідея УССД. Її давають теперішні

окупанти. Її намагається теж знищити Москва. І хоч сьогодні маси, в ро[зп]уці перед німецькими ударами, наставляють ще вухо большевицькій агітці, то тим не менше ідея УССД є достатньо сильною і притягаючою, щоб в критичний момент сучасної війни запалити собою Україну. Серед більш несприятливих умов прожив український [н]арід вже один раз таке відродження в 1917 р. Але те, що зараз найважливіше, це факт, що ідея Української Самостійної Соборної Держави вже сьогодні є єдиною, на якій проходить організування самостійницьких сил українського народу в один революційний фронт. Він створюється навколо і під керівництвом Організації Українсь[к]их Націоналістів, що веде український нарід до боротьби за його інтереси та підготовляє Українську Національну Революцію, що знищить ворожі імперіялізми на Україні та відбудує Українську Самостійну Соборну Державу.

\* \* \*

**САДОВИЙ В. В.**

## **ДО ОСНОВ НАШОЇ МІЖНАРОДНЬОЇ ТАКТИКИ**

Кожна закордонна політика залежить в першу чергу від політики внутрішньої. Внутрішня політика говорить про внутрішні сили кожного народу, а ці знову рішення про те, які можливості має даний нарід до закордонно-політичному відтинку боротьби. Знову тактика закордонної політики приймає до уваги кожночасне міжнародне положення та визначає поодинокі напрямні й засоби боротьби.

Наша тактика на міжнародньому відтинку боротьби є в зв[’я]зку з цим результатом двох головних чинників:

- 1) нашої мети, за яку ми змагаємося;
- 2) кожночасного міжнароднього укладу сил.

*В основу нашої міжнародньої боротьби кладемо Українську Самостійну Соборну Державу, а як засіб до досягнення цієї мети визначаємо власні сили українського народу. Це є наше вихідне становище.*

Але одночасно ми знаємо, що держава таких розмірів і такого значення як Україна, може повстати лиш в особливих міжнародніх обставинах, в ситуаціях, які створюють передумови для того, щоб оця власна сила України могла виявитись та довести до повстання самостійної держави. Прямо кажучи, це — розрахування кожного поневоленого народу на війну, що несе зміну кордонів, що послаблює сили ворогів та творить сприятливі умови для тих, що хочуть будувати новий лад.

В цей спосіб відкриваються в наслідок війни для поневоленого народу такі два головні шанси:

- 1) велика диспропорція між його силами і силами його ворогів зазнає щораз більшого вирівняння на користь поневоленого народу, бо війна веде завжди до ослаблення політичних, мілітарних та господарських сил держав, що приймають в ній участь;

2) війна, зокрема в кінцевій своїй стадії, коли навіть малі сили приходять до голосу, підносять вагу кожного поневоленого народу, та створює для нього сприятливу нагоду стати союзником держав, які кілька років тому на таких партнерів навіть не дивилися.

З цих тверджень випливають два висновки, що їх як напрямні мусить прийняти кожна закордонна політика поневоленого народу:

1) У трудних воєнних умовах створити й забезпечити існування своїй власній організованій силі, готовій виступати тоді, коли для цього буде відповідна нагода;

2) своєчасно забезпечити для себе всіх можливих союзників, що заінтересовані у розбитті ваших ворогів або хоч би у зміні ненависного політичного укладу сил.

Пригляньмося ближче до обох цих завдань, беручи в основу нашу сьогоднішню дійсність, та спробуймо накреслити напрямні нашої тактики на міжнародньому відтинку боротьби.

В першу чергу знайдім відповідь на те, *що* в наших, цебто загально-українських умовах буде тією силою, яка в критичний для сучасної війни момент вирішить наше майбутнє.

Щоб окреслити цю силу, треба насамперед зробити деякі ствердження щ[од]о сучасного воєнного стану та до положення на землях, головно на ОСУЗ.

Сучасна війна буде тривати довго, та її вестимуть найкрайнішими методами, аж до повного знищення противника. Звідси висновок, що вона принесе величезне матеріяльне, фізичне і моральне в[и]снаження всім, що в ній приймають участь. В такій ситуації навіть невелика організована сила, що виросте й виступить на Україні, буде мати великий шанс на перемогу.

Це перший висновок для нашого твердження про українські можливості на сході.

Другий висновок каже, що з огляду на большевицьку школу, східньо-українським масам мусять бути кинені такі гасла, що будуть висловлювати їх підсвідом[і й] свідомі бажання та підготовлять їх до боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу.

Врешті третій висновок, який каже, що іменно з огляду на большевицьку і німецьку минувшину українських земель, яким обидві ці системи принесли терор і застрашення мас — не треба виключати небезпеки — щоб на Україну не вдерлася хоч би тільки переходно в перші дні розвалу на сході навіть противна їй по душі і ворожа, але сперта на чужих багнетах сила (нпр., білогвардійці, чи другі будівничі „нової Росії“).

Робимо заклочення: Українською силою, яка в критичний час покінчить хаос на Україні та дасть основи під будову української держави буде: 1) невелика, але одною залізною волею споєна революційна організація, що 2) буде визнана зразу цілою Україною, завдяки своїй, перед тим проведеній пропагандистській і організаційній роботі та завдяки висуненим перед тим і захоплюючим маси кличам, і 3) яка буде достатньо вкорінена в середовищі, а воно буде вважати її настільки своєю, себто відповідаючою його бажанням, що стане на її послуги та протиставиться разом з тим всім старим большевицьким володарям, а також усім можливим німецьким, англійським, білогвардійським, чи польським „варягам“.

Питання, як вирощувати таку силу, належить до питань нашої внутрішньої політики.

Тут займемось лиш питанням, *де* ці сили мають повстати та як їх треба зберегти, щоб у відповідний момент вони були на Україні. В цей спосіб доходимо до основної проблеми нашої закордонної політики, себто до нашого ставлення до чужого світу, головню до воюючих сторін.

При розгляді цієї проблеми мусимо вийти з од[н]ого вирішального сьогодні твердження, що в теперішній час Україна не може заявитися по жодній стороні фронту, та не може в'язати своїх планів з виграною або програною котрої-небудь зі сторін, бо жодна з них не заняла бажаного нами становища до проблеми української державності. *З зовнішнім світом, себто з усіма державами й народами ми можемо говорити тільки на площині державної самостійності України. Це є наш принцип.* Те, що відтак може слідувати, себто співпраця, спільні приятелі і вороги, відповідальна українська політика може приймати єдино на цій площині. Інші моменти, устроєві, ідеологічні і подібне не грають тут ролі.

Але з другого боку досвід повстання незалежних держав вчить, що від принципового поставлення справи поневоленням народом до визнання незалежної держави другими державами-союзниками, дуже велика віддаль. Її заповнює підготовча фаза *співпраці*, а про те, як тут треба поступати, рішають вимоги тактики.

Що така тактична постановка є грою повною небезпек, це кожному ясно. Про це таки найбільше, здається, могли б говорити самі українці, з огляду на їхню довго[л]ітню політику у відношенні до Німеччини. Треба ствердити, що сам підхід українства до Німеччини як до держави, що мала бути заінтересована в повстанні української держави — був хибний. Гріх цей в'ється крізь останні десятиріччя української політики. В сучасній війні є остаточно розкриті німецькі карти.

Єдиним фактом, що у фіналі цієї політики рятував честь українства, був акт проголошення самостійності в дні 30 червня 1941 р., що показав всім нашим воротам, які намагалися це опрокинути, що українська політика була таки самостійна і ні від кого незалежна. Не можна одначе забувати, що акт цей заіснував *проти волі німців*, себто всупереч дотогочасній українській політиці. Тому також він знаменує здоровий зворот у відношенні українства до Німеччини. Для нас не підлягає жодному сумніву, що це був один з найсильніших заходів, що може нам уможливити виступ по другій стороні барикади і на міжнародній арені взагалі.

Отже тактика допускає підготовчі потягнена, що ведуть до здійснення дальших цілей. Тому що політика — це гра сил, і тільки сил, та що вона виключає всі інші мотиви, не може тут бути ніяких гарантій, що така підготовча акція, в яку політична організація змушена ангажуватися, хоч не має ще в руках твердих гарантій у формі офіційних декларацій, — принесе певні успіхи. Тим не менше її треба вести, якщо поневолений нарід не хоче лишитися осамітненим на міжнародньому полі.

Як ця справа виглядає в нашій сучасній дійсності?

Коли майбутній історик буде писати історію наших днів, запише, що сучасна війна, а щ[о]найменше розвиток її перших літ, поставив Україну в одну з найтрудніших міжнародних ситуацій, що їх знало коли-небудь минуле українського народу. Ми знаємо дуже добре, що несе нам московська або німецька окупація. Тому не тут нам треба шукати виходу. Його сьогодні немає теж по англійській стороні, бо ніяка держава не заміняє реальних це сьогодні

і існуючих большевицьких полків за симпатії неочеркненої української стихії. Це буде так довго, як довго Англії треба буде у цій війні *сильної* Росії.

Ці твердж[е]ння можуть бути для нас прикрі, тим не менше вони правдиві. З другого однак боку, вони зовсім не говорять про безвиглядність нашого положення. Річ в тому, що сучасний стан не має в собі жодних ознак стабільності, що йде війна, яка напевно дуже ґрунтовно змінить ситуацію. Тому ми не потребуємо сьогодні пробивати мура головою, ми не потребуємо нікому накидуватися. Натомість щодо можливості німецької або большевицької окупації, то треба зазначити, що нам немає жодного глуду розглядати сьогодні проблеми, котра з окупацій для нас страшніша. Ми знаємо, що Німеччина на Україні, це значить колонія, знищення української провідної верстви, обернення народу в рабів, і т. п. Большевики теж знищили б, хоч може в інший спосіб верхівку, а масу, зокрема слідуюче покоління, намагались би для себе приєднати методами, що їх ми вже пережили. Це було б нищенням українського народу та перетворюванням українських мас у безвольне знаряддя московського імперіялізму.

Наше ставлення до обох цих можливостей заключається в одному слові: боротьба. Натомість, коли б ішло про те, щоб при допомозі котрог[о-н]будь з наших окупантів хотіли будувати Україну, то тут не може бути жодних сумнівів: там н[е]має нам чого шукати. Тільки в дуже критичній для обох окупантів хвилі, вони можуть йти на уступки Україні. Але тоді є питанням, чи нам доцільним буде з ними в'язатися. Цею справою зокрема, коли йде про німців, ще займемося.

Де отже треба шукати виходу? Значить:

1) де має повстати українська сила, що в рішаючий момент взяла б владу в руки на Україні;

2) коли й з ким ми можемо в'язатися в наших планах державного відродження України.

Сила, яка рішить долю України, організується і повстане *на Україні*. Це твердження не є трукізом. Це треба стверджувати, щоб розбити існуючі зокрема на ОСУЗ надії на якусь мітичну, зовнішню силу. Україну не врятують ніякі закордонні, американські чи канадійські легіони, навіть якщо б до їх повстання дійшло. Вони можуть стати тільки помічною силою.

З цього твердження висновок для нашої закордонної політики такий:

1) мати ясний образ розвитку воєнних подій і па[м'я]тати, що головним ворогом України є завжди той, хто здобуває перемогу на сході, все одно, як він називається;

2) усі свої, хоч би тактичні й підготовчі потягнення на закордонному відтинку формувати так, щоб не підорвати основи для повстання, організування і збереження основних сил революції, які сьогодні можуть нарости тільки на землях.

Що говорять обидва ці твердження? Вони говорять, що ми мусимо правильно *схоплювати тенденцію розвитку подій*, що мусимо здобувати якнайбільше реальних доказів для передбачення результату війни, щоб з одного боку не за пізно скерувати всі наші удари на одного найбільшого ворога, а з другого боку, щоб зайво не кривавитися в боротьбі з тим, кого можуть викінчити інші. Так зробив Ленін, який вмів ждати, не піддаватися настроям хвилі та вести політику на довшу мету, коли дозволив білогвардійцям і українським арміям взаємно винищувати себе і виступив щойно тоді, коли на це був

час. В 1917 р. кривавились ми на трьох фронтах, щоб остаточно всюди програти. Тоді або треба було визнати за опору Антанту, отже й Польщу, та відмовившись від заходу все поставити на схід. Або треба було пустити большевицькі банди на захід Європи, щоб там їм розбивали голови. На такі рішення ми тоді не здохнули і провадили політику моменту і настроїв та винищ[у]вали себе до краю.

Було б нашою трагедією, коли б такі речі мали знову повторитися. Речі ці можуть зайти в двох можливостях: в большевицькій і німецькій. Себто, якщо большевики мають основно програти і тим вторувати дорогу німецькій „новій Європі”, то ніхто з українців не сміє помагати німцям в закріпленні наших кайданів. З другого боку, якщо Німеччина має програти на сході і отворити большевикам дорогу на Україну, то нашу працю треба вести під кутом боротьби з большевиками. Тоді ми нашими людськими силами мусимо так господарити, щоб їх передчасно не розтратити в боротьбі з Німеччиною, та готовитися до боротьби, що нас жде. Треба вважати, щоб не повторилась ситуація, аналогічна до того, що ми пережили вже раз в 1939 р. Нам байдуже, коли німецька божевільна політика сама себе веде до безодні, але нам зовсім немає охоти дати себе теж туди потягнути.

При тому ми не можемо забувати, що зараз німецькі шанси основно програти ввесь час зростають. Безперечно, що не можна легковажати німецької сили, зокрема з огляду на завзятість і безоглядність німецького режиму й проводу. Але боротьба знає свої невмолімі закони. Незаперечним фактом є, що сучасна війна набирає щораз більше характеру, знаного з історії і дуже типового для довгих змагань, „конба д'юзір”, себто боротьби на вичерпання сил і нервів, на те, хто довше витримає. Тому теж сучасний стан німецької окупації ми мусимо використати з одного боку на те, щоб вирощувати нові революційні сили на Україні для боротьби з кожною, отже також з німецькою чи большевицькою, окупацією, з другого — не допустити до передчасного зужиття сил.

Дехто скаже: як же можемо ми протидіяти всім цим небезпекам нашого передчасного знесення? Безперечно, у відношенні до німецького відтинка це дуже важко, бо годі нам витягнути з німецької армії всіх українців, що стоять в її рядах, але, коли йде про московську безпеку, то в наших руках дуже багато засобів на те, щоб під сучасною німецькою окупацією вирощувати нові революційні сили для майбутньої боротьби з большевиками, як і на те, [щ]об в теперішніх умовах їх зберегти. Про конечні жертви кожної боротьби тут не говориться. Щоб, однак, оминати зайві жертви, треба вміти холодно й правильно оцінювати потреби сучасної дійсності, не гонитися за дрібними успіхами, вміти розрізнити істотне від неістотного та зберегти сили для вирішної розправи.

Нашою силою буде те, що встигнемо zorganizувати на теренах теперішньої німецької окупації. *Це буде справжня революційна сила, що буде боротися за Самостійну Україну.* Крім цього, наша сила — це ще всі ті кадри, фахові та військові, що зараз по большевицькій стороні фронту. Але все це буде лиш *допоміжна сила революції*, якій щойно треба буде дати гасла і вказати цілі й шлях боротьби.

Від того, чи обидві ці сили знайдуться в вирішальний час на Україні, себто чи виростуть, знайдуть спільну мову і перетворяться в одну міцну організацію, буде залежати успіх України.



Стільки про нашу силу та про те, на скільки її вирощення і збереження залежить від нашої тактики у відношенні до чужих і ворожих сил. А тепер про співпрацю з другими для відбудови української держави.

Отже, в першу чергу, Німеччина. Тут не багато прийдеться говорити. З українського боку була зроблена в 1941 р. поважна спроба співпраці з Німеччиною. Спробу цю легковажно відкинено, а українські самостійницькі змагання брутально потоптано. Сьогодні нам ясн[е]: з теперішнім урядом Німеччини, цебто з націонал-соціалістами, морально обтяженими своєю ідеологічною дурійкою про вищість своєї раси та про свою місію на сході, при відомій крім цього світові німецькій політичній глупоті, — не можна поважно говорити.

Щ[од]о большевиків, то ми не маємо впливу на те, що відбувається по другій стороні фронту.

Врешті Англія. Сьогодні в англійському світі офіційно ще нам місця немає. Ми сказали вже, чому. Сьогодні існують ще большевики як поважна мілітарна й політична сила, яка б'є німців. Друге: сьогодні існує ще Німеччина, також як поважна політична й мілітарна сила. Або інакше: перед англійським світом питання української держави виринає в двох можливостях:

1) коли большевики програють, а англійці будуть розглядатися за новими спадкоємцями сходу,

2) коли німці основно програють, а большевики будуть сунути на Європу.

Це може не статися, коли б: 1) у випадку большевицької програної, Англія ставила на єдину білу Росію; коли б 2) большевики по своїй перемозі над німцями були так ослаблені, що не мали б сили йти на Європу. — Тоді англійці могли б не мішатися до справ большевиків, що вдоволились би Збручем. Це однак мало правдоподібне, бо Англія була завжди заінтересована в розчленуванні й ослабленні європейського континенту, а не в його консолідації. Крім цього вона має з Росією старі порахунки за Індію і Близький Схід. Треба отже сумніватися, чи у випадку німецької програної Англія допустить до консолідації Сходу, коли до того большевики виявились такими сильними.

Чи це є орієнтація на Англію? Ні. Але це вимога приготуватися до цих можливостей, що їх по всім, на аналізі дійсности опертим, факторам повинна принести сучасна війна. В основі такої постановки лежать історією підтвержені закони європейської політики, а зокрема англійської традиції.

Треба ствердити, що сучасна Англія б'ється проти Німеччини так само, як ця Англія билась в минулих століттях проти Іспанії, Голляндії та Франції. Це є боротьба проти найсильнішої держави Європи, байдуже, хто нею є. В останніх десятиріччях пальму першества посягає Німеччина, тому проти неї скеровується англійська політика. В цій своїй політиці орієнтується Англія на реальні європейські сили, що теж заінтересовані в тому, щоб одна така європейська сила не сконсолідувалася. Нічого дивного, що сьогодні Англія ставить на большевиків. Вона ставитиме на білогвардійців, якщо ці будуть достатньо сильні, щоб протиставитись німцям. Вона, однак, може ставити теж на поодинокі національні твори, якщо ці будуть представляти якусь реальну силу.

З другого боку, в ім'я своєї політики рівноваги сил, виступить Англія напевно по стороні німецького національного уряду проти можливої Німецької Республіки Рад, що відкрила б большевикам шлях аж до Гібральтару. В цьому

забезпечити проти того, щоб Німеччині у випадку програної був нав'язаний дуже важкий мир. Бо Англія напевно не схоче скріпляти Росії коштом німців. З тієї причини вона буде ставити скоріше на розчленування сходу, ніж на консолідацію.

Такі є основи нашої співпраці з другою стороною барикади. Від неї ми не можемо ждати жодних благодатей, основа наших успіхів лежить в нас самих. Але в трудній міжнародній ситуації, труднішій, як те, що коли-небудь переживала Україна, ми мусимо шукати виходу у широкий світ. А вихід цей напевно є. Бо суть міжнародної політики поневоленого народу лежить в тому, *щоб знайти созвучні сили, що теж зацікавлені у зміні існуючого стану та зв'язати їх спільними інтересами зі своїми змаганнями за державність.*

Вкінці ще один відтинок праці нашої закордонної політики. Це поневолені народи заходу і сходу. Проблема ця вимагає окремого трактування. Ми обмежимося лиш деякими ствердженнями.

*Схід.* Проблему нашої міжнародної тактики на сході треба розглядати на двох відтинках: московському і поневолених народів сходу Європи.

Насамперед треба ствердити, що наше наскрізь негативне ставлення і боротьба з Москвою, як з осередком ворожого нам імперіялізму і з усіма агентурними силами цього імперіялізму на Україні, не можуть вплинути на наше принципове ставлення до російського народу на його етнографічній території. Український нарід визнає право російського народу на власну національну державу на російських етнографічних територіях. Це принципове ствердження впливає з нашої міжнародної концепції сходу Європи, побудованої на вільних національних державах всіх східних народів. Цю політичну концепцію на сході ми ставимо як *найбільш прогресивну ідею сучасної доби* згідно з давно висунутими гаслами „свободи народам і людині“. В порівнянні з цією ідеєю, що має запевнити свободу національного і індивідуального розвитку на сході, червоною московський імперіялізм, а також білогвардійська воєнщина є ідеями наскрізь *реакційними*, що змагаються за поневолення вільних народів сходу.

Мир і спокійне життя може заіснувати на землях російського народу як і на цілому світі щойно тоді, коли на етнографічних землях кожного народу створяться національні держави, що будуть організувати власне життя на своїх землях та не будуть шукати щастя в розбійницькому імперіялізмі. Це буде новий лад європейського сходу. Шлях до нього веде крізь скінчення другої імперіялістичної війни, що ведеться за чужі народні маси цілі, крізь *національну революцію всіх народів на сході проти ворожих імперіялізмів Москви і Заходу.*

Наше ставлення до поневолених народів сходу. Тут [і]де про європейську частину російської імперії, де бто про білорусинів та балтійські народи, про кавказькі народи, а також про народи російської Азії. Шлях їхнього визволення веде крізь національну революцію. Сьогодні український нарід приносить їм ідею спільної боротьби проти московського імперіялізму і проти імперіялізмів заходу в ім'я вільних держав сходу. Ми мусимо протидіяти тому, щоб московський або німецький імперіялізм використовував народи для своїх цілей та казав їм кривавитися за них у сучасній війні. Тому ми мусимо освідомлювати підбиті народи сходу про підступний маневр німецьких т. зв. лєгіонових акцій, як теж протинімецької партизанщини, веденої під більш[і]євицькими гаслами в ім'я реставрації нового московського імперіялізму. Поневолені народи вже доволі кривавились за чужі інтереси, їм треба тепер організувати власні сили для

боротьби з ворожими імперіялізмами під гаслом національних революцій на сході в ім'я відбудови національних держав.

Український народ висуває гасла національних революцій, даючи всім поневоленим народам нову політичну концепцію перебудови сходу Європи. В цей спосіб український народ переймає ініціативу у боротьбі всіх народів сходу за своє нове обличчя, найрішучіше протиставляючись всім реакційним гаслам червоного московського імперіялізму або відгріваної білогвардійської воєнщини.

*Захід.* В той час, коли український народ з другими народами сходу лучить ідея спільної боротьби проти Москви, на заході нашим спільним ворогом є Німеччина. Її ідея т. зв. нової Європи — це найчорніша реакція, що хоче довести до поневолення всі народи Європи. Тому боротьба проти німецького імперіялізму створює важливу площину наших спільних акцій з народами заходу.

Друга спільна площина — це боротьба проти большевицького імперіялізму. Завданням нашої міжнародної політики є усвідомити народи заходу про небезпеку, що загрожуватиме їм від большевицької експансії, метою якої є підбій цілого світу. Правда, це твердить також німецька пропаганда, але тільки для того, щоб мобілізувати західні народи до боротьби з большевиками, дістати ці народи під свою команду та їх порабити. Тому шлях до визволення західних народів іде крізь *одночасну боротьбу проти обох імперіялізмів під гаслом національних революцій всіх народів Європи* та побудови нового європейського ладу, опертого на вільних національних державах та на свободі вибору політичного і соціального устрою.

Нарешті наше відношення до західно-європейських народів, як зрештою до всіх других народів, зумовлене їхнім ставленням до української державності. Тільки на площині визнання за українським народом права на власну державність можлива наша співпраця з оточуючим світом.

Ми накреслили основи нашої міжнародної тактики, виходячи із сучасного стану на наших землях, з положення у воюючій Європі та із завдань української закордонної політики.

Перед лицем цих істотних факторів завдання нашої міжнародної політики звучать:

а) на українських землях, окупованих ворожими Україні імперіялізмами, створити й забезпечити умови для вирощування, організації і збереження потрібних нам організованих кадрів під кутом близького виступу, без існування яких неможлива ніяка успішна закордонна політика;

б) ломити обручі нашого міжнародного відокремлення та зберігаючи основні принципи нашої державної незалежності, вести підготовчу акцію на теренах наших майбутніх союзників;

в) організувати союз поневолених народів заходу і сходу для спільної боротьби за новий європейський лад, побудований на принципах права кожного народу на державну самостійність та свободи вибору політичного і соціально-економічного устрою.

*„На Сході Європи нема колоній ні для кого, а хто їх там шукає, той знайде тільки чорну землю на могилу“.*

*М. Колодзінський, „Українська воєнна доктрина“*

СТЕПАНІВ О. І.

## ЗА ПРАВИЛЬНИЙ ПІДХІД

Український політичний рух увійшов уже в таку стадію росту, коли справа Самостійної України перестала бути тільки святковою фразою і „недосяжним ідеалом". Вона стала реальною програмою політичних змагань цілого нашого народу. В кожній ділянці індивідуального чи суспільного життя, українець натрапляє сьогодні на гостре і настирливе питання державности. Воно „вилазить" скрізь, при кожній нагоді і в усяких обставинах, вириває як питання, ясно окреслене, що може бути заспокоєне тільки такою самою ясною відповіддю. Для хитких комбінацій і політичної спекуляції сьогодні немає місця. Ані під советською окупацією, ані в сьогоднішній новій дійсності ніхто з політично думаючих людей не дурив і не дурить себе, що існують можливості для політичного вигравання чи для симбіозу української політичної програми з програмою окупантів України.

Якраз політична активність українського народу, що має своїм джерелом його глибоку політичну свідомість, надає українській державно-політичній справі характеру реального чинника в сучаснім укладі політичних сил. Цей стан спонукує інші народи рахуватися з нами як з певною політичною силою і брати до уваги цю силу при ставленні своєї політичної програми чи акції. Це ставить в свою чергу гостру вимогу до нас — остаточно окреслити наше ставлення до інших народів. Особливо ясно і чітко треба нам визначити *наше ставлення до неукраїнського населення, що живе на українській етнографічній території.*

Донині ставлення української суспільности до живучих в Україні національних меншостей розвивалося „само собою" і укладалося на різний лад. Все це диктувалося скоріше расово-чуттєвими моментами, ніж політичним розсудком і застановою. Наслідки є такі, що зараз ті відносини майже в жодному випадкові не відповідають сучасним нашим політичним потребам.

Є випадки, що національні меншості починають виявляти високе заінтересування українською політичною справою, шукають знайомостей, зв'язків і т. п. Це заінтересування йде часом так далеко, що поодинокі особи, знайшовши зв'язок, просять прийняти їх в члени політичної організації, що хочуть боротися за українську справу. Так далеко посуваються тільки одиниці, однак коли зважити, що подібні випадки з одиницями мають місце на тлі позитивних настроїв до української політичної справи серед загалу меншостей, то треба собі усвідомити, що це є дуже позитивне явище. Одночасно мусимо собі сказати, що все це створило властиво саме життя. Позитивних настроїв серед меншостей не можемо вважати успіхом нашої політичної акції, бо досі не було в нас плянової політичної акції, спрямованої на приєднання національних меншостей до української державної справи. Ми свідомі того, що й настрої меншостей зумовлені ростом політичної активності українського народу, що не будь цієї активності, то ніхто не звертав би на нас будь-якої уваги, подібно як це діялось н. п., років сто тому чи хоч би навіть п'ятьдесят. Однак, які це великі успіхи ми могли б сьогодні мати, коли б ми, не задовольняючись тільки тим, що нам приносить час і обставини, почали плянувати і продуману політичну акцію серед національних меншостей.

Дехто може сказати, що так як було досі і є ще зараз, повинно бути і далі, що ці речі треба залишити самому життю і обставинам. Дехто навіть думає,

що з нашого боку не потрібна жодна акція, бо не ми до меншостей, а вони до нас повинні йти як до господарів української землі. Мабуть, виходячи з такого переконання, дехто з нас пробував ставити до меншостей далекодучі вимоги. В проєктах аграрного устрою резервувалося землю тільки для українців, для неукраїнців допускалося за цим проєктом право на землю тільки тоді, коли вони під час революції і державного будівництва заслужать собі таке право своєю участю в українській національній революції. Наведені програмові міркування мали місце в час нашої цілковитої пасивності по відношенню до меншостей. Як можна було говорити про будь-які обов'язки меншостей по відношенню до української національної революції в той час, коли тим меншостям ніхто ніде і ніколи не з'ясував цих обов'язків, ба що більше, коли їм ніхто не говорив не то що про українську революцію, але про найзагальніші політичні змагання українського народу.

Гріхів на відтінку нашого ставлення до меншостей у нас не мало. Їх більше „невольних”, як „вольних”. Той стан, що є зараз, не відповідає нашим політичним потребам і його рішуче треба змінити.

Загальною прикметою українства в період нашого відродження була пасивність, а коли пізніше приходила ідея, то вона мала скоріше оборонний характер. Сепаратизмом окреслювалося це не тільки тому, що це були змагання за відокремлення від чужих національних державних організацій. Сепаратизм і конспірація були і є подекуди по сьогоднішній день притаманні майже для всіх форм нашого національного життя.

Може в цей період квалості така тактика була доцільна. У всякому випадку, вона була оправдана. Та неоправдана нічим і недоцільна вона по сьогоднішній день, коли українство виросло в силу здібну не тільки до оборони, але й до наступу.

Зараз ми в наступі, це правда. Та про те, щоб наш наступ не виявлявся у формі гайдамачини, т. зв. спонтанного вибуху, котрий попереджує глухий гнів і зловіща мовчанка, при всій зовнішній пасивності, він повинен розгортатися відповідно до стану наших сил. Духом наступу повинно бути пронизане все наше життя, не говорячи вже про політичну роботу в чистому вигляді. Коли йде про цю роботу, то вона в жодному разі не сміє бути глибоко закритою від очей своїх і чужих. Коли з відомих причин мусить бути законспіровано багато організаційних і персональних справ, зв'язаних з нашою політичною боротьбою, то в жодному разі не сміє бути законспірований сам факт нашої боротьби, наші засла, наша програма.

Широко поставлена політична пропаганда повинна весь час тримати в напруженні не тільки українську суспільність, але й населення наших земель неукраїнської національності. Це мала б бути головним чином пропаганда української державної ідеї. А вести її повинен кожен. Пропаганду цю він повинен вести не тільки словом, але й своїм поступуванням, а в першу чергу своєю поствою. Сучасний тип українця — це тип людини, певної своєї особистої і національної гідності, гордої за велике історичне минуле свого народу, готової в кожних обставинах до останнього боронити своє власне право і право свого народу за вільне, свободне й гідне нашої боротьби життя.

Таке повинно бути наше ставлення до своїх і до чужих, до наших друзів і ворогів. В такий спосіб повинні ми зустрічатись і налаштовувати наші відносини до неукраїнського населення наших земель. Н[а ж]аль у нас в цьому відношенні ще дуже багато не вистарчає.

Брак нашого вияву назовні і ця зовнішня пасивність осмілює ворожо настроєні меншості вести на наших землях свою політичну пропаганду, ворожу нашій державній справі. В наслідок цього стану, меншості рішуче не вороже до нас наставлені можуть хитатися у виборі між нашою і ворожою для нас концепцією державності на наших землях.

Щоб відносини на цьому відтинку могли змінитись, треба нам нарешті вийти з невластивої психічної постави. На місце скритості і замкнутості та зовнішньої ніби пасивності на відтинку меншостей мусить прийти активне ставл[е]ння цілої суспільності і кожної одиниці зокрема. Високий потенціал нашої національно-політичної енергії мусить знайти свій повний зовнішній вияв, а слідом за тим все наше життя набере розмаху і наступу.

Це одна з перших передумов необхідних для того, щоб ставлення наших національних меншостей до української державності уложилося позитивно.

\* \* \*

Ідеологи і теоретики нашої політичної думки, шукаючи елементів національної сили, дошукувались також причин наших невдач у минулому. Коли йде про Революцію і останні Визвольні Змагання, то причиною невдач була слабкість тодішньої політичної верхівки, а вона полягала в її пацифізмі і космополітизмі. Звідси прийшов логічний висновок про те, що т. зв. шовінізм як вірність єдино і тільки свому національному ідеалові, це позитивно діючі чинники в житті народу. Підмічення цих соціологічно-політичних явищ правильне, ствердження слухні. Вони давали змогу бачити історичні події в реальному образі, даючи змогу правильно їх розуміти й оцінювати.

Одначе в політичній практиці оці теоретичні здобутки нашої політичної думки спричинилися до багатьох труднощів і прикрих помилок. Примітивна думка розуміє їх і інтерпретує на свій лад. Те, що для політично думаючої людин[и] є тільки методом чи ключем у підході до історично-політичних явищ, примітивна людина розуміє як готову роз[в'я]зку всіх біжучих політичних питань, як практичну програму. Розумовання того типу людей скорочене і просте — українська державна справа занепастилась пацифізмом і космополітизмом політичних провідників минулого, котрі давали себе обманювати замаскованим російським шовіністам і імперіялістам. Раз у світі діє і перемагає засада національної виключності, котра проявляється в імперіялізмі, давай тоді якнайбільше шовінізму і імперіялізму у нас.

Треба тільки подивитись з якою самовпевністю викривляється у нас невірно деякими одиницями гасло: „Україна для українців” — значить все, що неукраїнське, не зважаючи на національну приналежність, це непотріб, що мусить з України щезнути. Як? Просто — „або стати одного дня українцями, або вийти з України на чотири вітри”.

Живе, нпр., в Україні одна національна менші[ст]ь в кількості около 40 тисяч; це давні колоністи, культурне хліборобське населення, що міцно зжилося уже з українською землею і українським сільським оточенням. Ставлення цієї меншості до політичних змагань українського народу наскрізь льоальне, а то й прихильне, подекуди навіть активно прихильне. По національності, це одна з тих меншостей, що народи їх ніколи не загрожували в минулому українській

народній справі і нема найменших даних для того, щоб колись у майбутньому міг виникнути між нами будь-який конфлікт. Значить є необхідні умови для доброго співжиття і тільки від нашого такту залежатиме, чи дана меншість включиться у процес наших державних змагань, чи Україна для них стане другою батьківщиною, котру вони від щирого серця полюбили і готові були б у кожну хвилину за неї боротися і її захищати.

Для нас іменно тільки це важне, а не національне чи культурне обли[ч]я меншості. Вона може і повинна зберегти його відповідно до свого внутрішньо-духового ставу. Ми навіть повинні дати тій меншості потрібні для цього умови, а в заміну за це вона дасть потрібне нам політичне ставлення.

У час большевицької окупації деякі колонії згаданої меншості активно допомагали українській політичній роботі, а по розвалі большевицького режиму багато молодих чоловіків зголошувалось добровольцями до українських військових частин, котрі почали формуватися. Треба тільки [ч]асу і відповідного такту з нашого боку, щоб цей процес поширився і поглибився.

Н[а ж]аль у нас ще немає відповідного розуміння цієї справи. Багато ще зберігає до даної меншості негативне ставлення, а то й дозволяє собі вчинки, котрі можна назвати хіба політичним злочином. Нпр., в час набору на примусові роботи до Німеччини українські „патріоти” такого типу визначають весь контингент робітників з даної меншинної оселі, потираючи від вдоволення руки; що у них із села не пішов ніхто на роботи.

Інша картина: З терену ніхто не пішов на роботи добровільно. Приїхали жандарми і стали ловити силою. Українці скоро зорієнтувались і, повідомивши один одного, змихнули в ліс. Скропилось усе знову на меншинній колонії, бо там люди нічого не знали і їх, непопереджен[и]х, виловили мов курчат. І знову наші „патріоти” радіють, що чужим коштом оминули халени. Ціле горе, що ось такому „патріотові” і „політикові” годі втовкмачити, що він грубо помилується в своїй роботі.

А коли б так не цей наївний і шкідливий „патріотизм” і політична дурість, тоді мали б ми цілком відмінну картину: наші хлопці разом з „чужими” не йшли б добровільно на роботи, а коли треба було б ховатися, то ховались би солідарно. Коли ж їхали б на роботи, то знову ж разом, в одному возі, при одному станку працювали б, їли б у таборі одну страву, а радше терпіли б один голод, тужили б за одною батьківщиною. Так міцніла б і росла дружба у щоденному житті, так родилася б і росла дружба політична. Тоді наше горе було б їхнім горем, наша раді[с]ть їхньою радістю, наш ворог їхнім ворогом, наша мета була б їхньою метою.

Таким і тільки таким шляхом ідучи, можна включити в процес боротьби за Українську Державу також і національні меншості, що живуть в Україні. Тільки в такій атмосфері вони стануть патріотами української землі і Української Держави.

Крім власних гріхів не бракує нам і позичених у чужих. Бувають випадки, коли суспільність дуже швидко сприймає чужі думки. Це має місце особливо тоді, коли ці думки нароблять дуже багато шуму у чужих і стають „модними”. Для „моди” колись захоплювалось в нас дрібне міщанство чужими доктринами соціалізму, для моди дехто захоплюється фашизмом і німецьким націонал-соціалізмом, не думаючи над тим, чи ці рухи відповідають нашій натурі і потребам, чи ні.

Некритичні і політично неграмотні люди вважали навіть довший час, а

дехто може й сьогодні думає, що український націоналізм, це рух ідентичний з фашизмом чи націонал-соціалізмом. Очевидно не потребуємо тут навіть доводити абсурдність такої думки, породженої тільки політичним анальфабетизмом. У той час, коли Міхновський із своїми друзями клав основи ідеології, програми і тактики українського націоналізму в „Самостійній Україні” та ставив практичну нашу політичну акцію в РУП і УНП, про теоретиків і творців фашизму і націонал-соціалізму не приходилося й говорити, бо вони були тоді малими дітьми.

Таким робом неслухно обтяжуєтьсяkonto, чи пак добре ім'я українського націоналізму запозиченими Бог зна від кого політичними дурницями. І так обтяжується, нпр., український націоналізм німецькою теорією расизму.

Почуття расової самобутності є мабуть у кожного народу. Одначе це почуття в жодного народу не набрало такого зовнішнього вияву, як це є у німців. Зведений до абсурдного антропологічного шаблону німецький расизм став політичним ідеалом і законом, що мав би нормувати відношення німецького народу до других народів. Наслідком цього являється повна негачія всіх здобутків ненімецької культури і зоологічна нетерпимість до других народів. Сучасні керівники німецького життя щільно ізолюють свій нарід від других народів і чужих культур. Коли шукати причини такого відмежування, то їх можна знайти тільки в почутті слабості німецького народу, дарма, що його провідники проповідують сьогодні месіанізм, вищість і вибраність німецького народу. Адже є факт, що жоден нарід в світі не є так податливий до асиміляції, як німці. Поза своїм материком, а вірніше поза своєю державою вони асимілюються скоро, можна б сказати „з насолодою”.

В Канаді розплилась безслідно численна німецька еміграція, в Польщі число німців стопилося за 20 літ з півтора мільйона на 600 тисяч. Все це діється при великій податливості на чужі духові впливи. Адже є фактом, що жоден нарід Європи не піддався у такому відсотковій впливам московського більшевизму, як німецький, що жиє в Німеччині, не дивлячись на малий чисельний стан, могли були так сильно опанувати політичне і культурне життя країни.

Як реакція проти цього зродився націонал-соціалізм. Це розпачливий крок елементів, що хочуть таким чином рятувати свій нарід.

Непевність за свій народ у німецьких провідників знайшла свій чіткий вияв якраз тепер в часи переможних воєнних походів, коли німцям довелось зустрічатися віч-на-віч з іншими народами і то маса з масою. Що німецькі провідники непевні за свій нарід, свідчить цілий ряд „ізоляційних” заряджень зі славетних „нур фір дойче”. Вони твердою рукою згори ізолюють німецьку людину, боячись за те, що може з нею статися. В інструкціях для тих, що ідуть на Україну говориться про те, щоб триматись осторонньо від місцевого населення, а в одній точці є мова про те, щоб особливо вистерігатися української інтелігенції, бо вона вміє впливати на чужинців і їх опановувати. Знаючи своїх людей, їх при звичаєння до схеми та писаної букви, інструкція в дванадцяти точках розробляє справу в деталях, наказує триматись у відношенні до місцевого населення гордо та звисока, радить навіть як поводитися у відношенні до жінок, що працюють в бюрах, де шефами є німці, бо й тут є небезпека, що німці можуть взяти, так би мовити „під спідницю”.

Колосальних зусиль прикладається сьогодні до того, щоб сепарувати німців від оточення і тримати їх в межах своєї духової спільноти. Отес все є справж-



ньою основою німецького расизму, що нормує ставлення німця до зовнішнього світу.

Зрозуміла річ, що все це для нас чуже й противне. Противне воно нам не тільки тим, що німецький расизм звертається і проти нас. Чужий і противний нам німецький расизм як соціологічне і духове явище. І коли у німців він має свій ґрунт у специфічному психічному стані суспільності, у нас він позбавлений всяких основ і не має жодної мети.

Він у нас не міг би ніколи зродитися, ані ніколи також не може прищепитися.

Биті завжди і всіма, зберегли ми себе як окреслену цілість у всіх відношеннях, а головню зберегли свій суверенітет.

Наша еміґрація в Канаді, що рекрутувалася з етнографічної маси селянства минулого віку, не тільки не розплилася в чужому морі, але скоро й переможно пройшла процес національного пробудження і усвідомлення, перетворюючись у модерну і освічену суспільність. Ба що більше, вона встигла навіть засимілювати у свою користь деяку кількість польського і німецького еміґраційного елемента.

Чи відгороджуватися нам отже китайським муrom від оточення, подібно як це роблять німці? Чи потрібен нам будь-який ідеологічно-расистський бар'єр і штучні заходи? Хай штучними засобами підтримують свою животність народи, загрожені процесом духової і біологічної в'ялості, де всі ці заходи потрібні.

Можуть дурити себе румуни, коли наслідуючи німецькі зразки, переконані, що творять в себе силу, подібну до тої, котру в їхньому розумінні мають німці. Може зрештою тому народові і другим подібним не лишається нічого іншого, як дурити себе фікціями та шукати в них розваги та забуття.

Для народів міцних і здорових не потрібно нарकोзи, фікції і оман, не потрібно чужих зразків, не потрібно також чужих шаблонів.

Може й не варто про це більше говорити. Стрінувши у нас ентузіаста німецьких чи інших шаблонів, можна б властиво збути його тільки співчутливою усмішкою, коли б не те, що всякі дивацтва можуть нанести непотрібної шкоди. Особливо небажаними і шкідливими були б у нас тепер деякі німецькі „здобутки” на зразок гітлерівської расистської концепції і всіх практик, що з неї випливають. Переношена на наш ґрунт, вона заважила б у наших взаєминах із національними меншостями і створювала б на тому відтинку небажані дисонанси.

Піднести це треба радше під кутом остороги на майбутнє. Покищо у нас ці чужі впливи мінімальні. Та не зважаючи на те, їх треба ліквідувати скоро і рішуче. Занесені з чужої ниви бур'яни пересікати треба в корені, щоб часом не розрослися.

Для зміни відносин на цьому відтинку необхідно:

1) Вийти з політичного гетто, т. зн., порвати з тактикою політичного законспірування і залишення у власному колі. Українську політичну державну справу треба скрізь пропагувати, зокрема на теренах національних меншостей.

2) Треба ліквідувати шовіністичне ставлення у відношенні до меншостей, створюючи умови якнайдалше йдучої національно-культурної толеранції, не летіти на асиміляцію одиниць, натомість намагатися приєднати цілість для української *політичної* справи.

3) Ліквідувати прояви шкідливих чужих впливів, зокрема впливи німець-

ких расистських концепцій і практик, наслідувани в нас некритичними людьми, бо вони створювали б задирк[у]вато-пр[е]зирливу поставу до неукраїнців і тим відштовхували б національні меншості від української державної справи.

4) Творити якнайкращі форми щоденного співжиття української суспільності з національними меншостями. Двигати з ними солідарно всі тягарі, що випливають зі стану окупації і поневолення України чужинцями.

5) Солідарно боротись з усіма проявами економічної експлуатації і проти потоптання гідності людини.

6) *Боротьбі цій надавати українського політично-державницького характеру і включати в її програму життєві потреби всіх жителів України без огляду на їх національно-культурну приналежність.*

\* \* \*

## ДІБРОВА І. В.

### НАВКОЛО ОСІ

#### До міжнародного політичного та воєнного положення

Після трьох ліг війни вже виразно зарисувалися три головні вогнища, де зосереджується вся політична гра та воєнні дії. Перше — це боротьба за володіння в Азії, друге — боротьба за Середземне море, і третє — боротьба за простори Східньої Європи.

Безпосереднє значення мають для України під теперішню пору два другі вогнища політичної гри, чи радше воєнних дій, які приковують зараз до себе увагу цілого світу, себто боротьба за панування над Середземним Морем і боротьба за володіння над просторами Східньої Європи, куди належать і всі українські землі. Зважаючи на тісний з[в'я]зок між цими театрами збройної боротьби, будемо намагатися розглядати їх разом та вказувати на ті зазублення, що між ними витворилися. —

Проблема боротьби за Середземне Море виринула ще весною 1940 р., після приступлення до війни Італії, а ще яскравіше після поразки англійців під Дюнкірхен. Німеччина стала тоді перед дилемою: вдарити безпосередньо на Англію, переводячи висадку на британських островах, або нищити англійську імперію, опановуючи головні артерії, що їм Велика Британія завдячує свою імперіальну потугу. Такою артерією є Середземне Море, що займає передове становище в імперіальній позиції Великої Британії. Опановуючи Середземне Море при допомозі своєї флоти, морських укріплених баз та своїх вазальних країн в Африці, Англія держить у своїх руках ключі до політичних впливів на три континенти: Європу через Балкани, Африку через Єгипет та Азію через Сирію і Суецький Канал. На Середземному морі лежать три важливі зі стратегічно-мілітарного боку позиції Англії: Гібральтар і Суєз — брами до Середземного Моря та Індії, і Мальта, сильно укріплена фортеця-остров, неначе контрольний пункт по середині Середземного Моря. Одночасно це море для Англії найкоротший шлях до найбагатших колоніальних посіlostей, — Англійських Індій. —

Заризикувати висадку, а в консеквенції окупацію британських островів і в цей спосіб завдати удар в саме серце Бритійської Імперії, Німеччина не відважилась задля недостачі воєнних і транспортних кораблів, необхідних для такої операції, а по друге, цей маневр вимагав би надзвичайно багато жертв у людях. Врешті в німецьких політичних кругах все ще рахувалися тоді з можливістю замирення з Англією. З часом ці надії на замирення розвіялися, а Англія починає скріплювати свою широко розгалужену політичну та мілітарну акцію на Балканах. З другої ж сторони таку саму політичну акцію розвивають там потайки большевики, вдираючись своїми впливами у балканські краї, продовжуючи тим самим давню політичну лінію царської Росії.

В результаті німецької політичної та мілітарної протиакції, Німеччина опанує балканські краї і тим самим велику частину північного побережжя Середземного Моря. З окупацією Крети англійців викинено з північної частини Середземного Моря, а Німеччина мілітарно виграла перший етап боротьби за Середземне Море. — Та мілітарні успіхи не завжди йдуть поруч з політичними і мілітарний вигреш не є ще рівнозначним з політичною перемогою. Це треба примінити до німецького вигрешу на Балканах, де балканські краї Греція та Югославія, своїми симпатіями та настроями залишилися вірні Англії, через що тліє там завжди небезпечний, хоч тепер придушений вогонь, що при сприятливих умовах може нагло вибухнути. Це є ті — „імпондерабілія“, що їх німці постійно переочують на окупованих теренах у своїх рахунках.

Рівночасно зі змінним щастям ведеться боротьба у Північній Африці. З часом боротьба за Середземне Море починає затягатися та входить у нецікаву мертву стадію. Причина — знову ж слаба сторінка держав осі — брак воєнної флоти. Акція летунства та підводних човнів, хоч, що правда завдає значні удари Англії, та всеж таки не може зломити її морської сили.

З весною 1941 р. стає ясным, що на випадок дальшого проволікання війни, Німеччині грозить небезпека господарсько-економічної кризи. Це, як також велетенські зброєння непевного сусіда Німеччини на сході, допроваджує до нового конфлікту з незбагнутим сфінксом, большевицькою Москвою. В цей [с]посіб повстає друге в Європі вогнище боротьби, метою якої, поза знищенням, а вірніше відсуненням большевицької небезпеки від німецьких границь, було створити для Німеччини сильну господарську базу, що дозволяла б їй провадити війну, не оглядаючись на те, що війна проволікається на дальші довгі роки. — Літо й осінь 1941 р. це час найбільших мілітарних успіхів Німеччини на цьому відтинку боротьби за простори Східної Європи. Москва в небезпеці. Ленінград оточений, а найбагатіші українські землі майже повністю окуповані німецькими військами. Цей рік можна хіба порівняти з роком 1812, коли Наполеон після цілої серії перемог загрозив безпосередньо Москві.

Мілітарно Німеччина вигравала, та цих мілітарних успіхів не вміла чи вірніше не хотіла, бо це було б незгідне з її колоніальними концепціями, скапіталізувати в політичній площині. Через свою нечувану, диковинну політику Німеччина безапеляційно політично програла на всіх дотепер окупованих теренах.

Гасла, з якими прийшла Німеччина до народів б. советської Росії, гасла про расову вищість та своєрідний месіянїзм німецької нації, що його можна назвати новітнім людодїством, запровадження колоніального рабства на окупованих теренах, не могли б ущасливити, навіть перед кількома віками, якихось диких африканських племен, а що говорити про застосований цих гасел

в двадцятому сторіччі до народів Європи, що так само можуть похвалитися тисячолітніми культурними традиціями, та, як би не було, незаперечним політичним виробленням. —

Німеччина показала тут, як не можна краще, свою політичну нездарність та незрілість, щоб претендувати на роль порядкуючого чинника в Східній Європі.

І неначе першою помстою за політичні прогріхи Німеччини була зима 41/42 рр., що коштувала їй сотки тисяч людських жертв. Після зими приходять кількамисячна передишка, що була неначе німою прелюдією до драматичних воєнних дій літа й осені м. р. —

Вже тепер, коли воєнні операції перервані, чи радше незакінчені поновленими успіхами, можна їх до[к]ладно схопити та дати їм належну оцінку. Як це вже підкреслено, ці воєнні дії і в дальшому зосереджуються навкруги тих самих головних вогнищ: Середземного Моря і просторів Східної Європи, з тим одначе, що операції на одному і другому відтинку пов'язані між собою в оперативних планах. Вони мали себе взаємно доповнювати і коли б були увінчалися бажаним та плановим успіхом — без сумніву були б перешилили терезку перемоги на сторону держав осі, бодай в мілітарному відношенні. Не маючи змоги виперти Англію з Середземного Моря, Німеччина рішилась на окружний маневр. Офензива марш. Роммеля у Північній Африці творила праве рам'я держав осі. Її завданням було — викинути англійців із північно-африканських баз, загрозити безпосередньо Єгиптові та Суєзові і заждати на результат операцій на східньому фронті, що творив ліве рам'я у задуманих воєнних діях. Успішний перебіг операцій на східньому фронті, де лежав тягар усіх тогорічних воєнних дій, мав бути завершенням цілого оперативного плану. Йшло про те, щоб ліве рам'я, тобто полудневі армії східнього фронту, продерлися до Волги, відтинаючи північні московські терени від Кавказу та Баку, головних джерел нафтового промислу, та задержалися на цілому бігу долішньої Волги. Для большевиків це був би удар, що засуджував їх на повільне конання: тепер зрозуміємо сенс цілої розпучливої боротьби обох противників за Сталінград, ключ до тамування долішньої Волги. — Дальше мав слідувати пролом через Кавказ на Баку, Іран, Сирію і Суєз, ліквідуючи там всюди англійський опір. На Суєзі мали б були злучитися обидва рамена в цих величезних мілітарних операціях. В цей спосіб був би лишився на сході смертельно ранений большевицький кольос, а [щ]о найважніше, цими операціями через опанування східнього побережжя Середземного Моря, — Туреччина була б змушена приступити до союзу з Німеччиною, — Суєзу та Північної Африки завдано було б смертельний удар англійській морській потузі на Середземному Морі. Одночасно відкритою стала б для Німеччини дорога до Індій. Головні вогнища європейського театру війни наблизилися б до вогнища азійського збройного конфлікту на терені Індій, що їм загрожували б із двох сторін — Німеччина і Японія. —

Так в головних зарисах представляється минулорічний німецький воєнний план, що як це сьогодні можна ствердити, не увінчався бажаним успіхом. — Не йде тут очевидно про здобуття одного чи другого міста, про здобуття менше чи більше квадратних кілометрів простору! Йде про те, чи воєнні дії 1942 р. розвинулися по такій лінії, що наближувала б цей план до скорої і незаперечної реалізації. І тут мусимо ствердити, що в теперішній фазі війни план виглядає на даремне зусилля. — Правда, німці дійшли тут і там до Волги, зупинилися

на Кавказі. Але на цьому не кінець: почата з великим розмахом большевицька зимова офензива принесла поважні небезпеки для німецького фронту і його частинне заломання. Безперечно, це не значить, що німецький фронт буде цілковито зломаний, з одного боку, в німців ще досить сили для оборони, з другого, теж в большевиків помітне вичерпання.

А тимчасом з природною закономірністю нарастають нові духові сили молодих народів Східної Європи і Кавказу, щоб на руїнах ненаситних імперіалізмів створити вільне життя вільних народів. —

Тут доходить ще справа північної Африки. Ситуація навколо Середземного Моря, особливо в Африці, прибрала некорисний оборот для німців. З дотеперішнього перебігу боротьби можна заключити, що, коли німцям не вдасться кинути туди більших резервів, африканський фронт буде засуджений на ліквідацію, а це одкривало б для альянтів великі можливості для наступних операцій в Європу, будьто через Францію, будьто через Балкани, чи навіть через Італію. Між іншим, ця остання опин[и]лася в дуже некорисному положенні; поминувши її втрати в Африці, важнішим є те, що фронти пересунулися на неприємну для неї віддаль. Вистарчить згадати, що віддалення з Тунісу до Неаполю становить 550 км, до Сицилії всього 230 км! Англія використовує що клопітливу ситуацію Італії, намагаючись відтягнути „[м'я]ких” італійців, як про це висловився Черчіль, від дальшої участі в війні. Крім пропагандивних засобів, що використовують певні внутрішні розходження між італійцями та зміряють витворити ворожі для Муссоліні настрої, вживає вона також більше переконливих, а саме — своїх бомб, [щ]о ними щедро обдаровує деякі італійські міста. — Проти можливого внутрішнього заломання італійців Німеччина забезпечилась, стаціонує в Італії свої війська та висилає туди недавно Гімлера, шефа поліції, для нав'язаний ще тіснішої співпраці. —

На тлі цих драматичних дій навколо Середземного Моря зрозуміла є політична гра між воюючими партнерами за приєднання до свого табору нейтральних держав, Португалії й Іспанії на заході і Туреччини на сході. — Та не зважаючи на частинну мобілізацію в Іспанії, що має радше демонстративний характер, годі припускати, щоб Іспанія виступила активно по стороні держав осі. На це їй не дозволяють внутрішні відносини, ослаблення після внутрішньої війни, незаверті ще симпатії до Англії, господарська ситуація та скомплік[о]вані соціальні проблеми, що дожидають своєї роз[в'я]зки. Врешті обидві іберійські держави залежні від матеріальних засобів своїх колоній. Задекларувати себе по стороні держав осі було б для них рівнозначне з утратою колоній, що потягнуло б за собою повне узалежнення їхнього економічно-господарського життя від Німеччини, що знову некорисно вплинуло б на господарську структуру даних країн. Тому не диво, що обидві ці держави за всяку ціну хочуть зберегти свою нейтральність. Чи вдасться їм оминати цей вир середземноморської боротьби, покаже щойно майбутність. —

Незвичайно цікава політична гра розвинулася за Туреччину, що займає ключеву позицію у східній частині Середземного Моря та де перехрещуються впливи Німеччини, Англії і СССР. Туреччина, навчена досвідом останньої війни, з початку союзництва осередніх держав, після програної окупована військами антанті — намагається проскочити через цю війну, зберігаючи нейтральність, щоб у противному випадку не стати тереном воєнних дій. Невдача німецької офензиви на Кавказі та перекинення центру середземноморських дій на захід відсуюють бодай на якийсь час марево війни від Туреччини. —

Наше розглянення теперішнього політично-воєнного положення було б неповним, коли б не було звернено уваги ще на один факт, що дуже часто знаходить хибну інтерпретацію. Маємо на гадці порівняння між здобутим тереном і населенням одної і другої сторони. Без сумніву не поринання є корисне для Німеччини. Німці з гордістю підкреслюють, що вони здобули дотепер понад три мільйони квадратних кілометрів простору та розпоряджають біля триста[т]д[еся]т[ь] мільйонами здібних до праці людей. В ньому однак обчисленні є одне непомітне переочення, яке значно змінне на відношення. Не слід забувати, що виграш вирішують не порівняння мертвих цифр, але те, що за ними скривається; не сама бездушна маса, але дух її; не сам матеріяльний простір, але хто живе на ньому. Запорукою вигр[а]шу є завжди духо[в]ний потенціал людської збірноти; чи зуміє ця збірнота захопитися якимись правдами і чи є в неї готовість поставити себе на службу їм. Ось, саме німці цього не враховують та не беруть до уваги у своїх обчисленнях. Це правда, що вони опанували велетенські простори, це правда, що вони запрягли силою до своєї господарської та воєнної машини мільйони людей з окупованих теренів, але здобути для себе душі тих людей — в цьому навіть своїх союзників — вони не зуміли. Німці навіть не завдають собі труда, щоб глибше застановитися над цією важною проблемою. Зрештою в часі большевицької офензивив чимало з цих просторів вже німці стратили. —

Бодай дві третини з тих багатьох людей живе іншими ідеями, за здійснення яких вони готові боротися. Найкращим доказом цього був СССР. І він панував над мертвими просторами, мертвими мільйоновими масами людей, не перенятих якоюсь одною абсорбуючою ідеєю. Велетенські цифри могли засліплювати своїх та застрашувати чужих, внутрішньої сили вони не творили.

І тому також здобутки Німеччини є покищо тільки в матеріяльній, ніколи в духовій площині. Німеччина панує над мертвими душами на великих окупованих просторах, а таке панування ніколи не буває тривким.

Навіть пангерманськими гаслами, що при їх помочі хоче Німеччина під своїм проводом об'єднати германські народи, ніхто не захоплюється. Колись гасла панславізму, так інтенсивно поширювані Росією для своїх імперіяльних цілей, находили відгомін в цілому майже сло[в]я[н]ському світі. Сьогодні пангерманська ідея не знаходить своїх визнаців у германському світі, бо всі здають собі справу з того, що за маскою пангерманської ідеї криється звичайний німецький імперіялізм. —

Як це вже згадано, на всіх окупованих теренах наростає великий духовий потенціал і тому вирінає питання, в чию сторону він перекилиться? Н[е]ма сумніву, що від цього залежатиме кінцева дія теперішньої воєнної драми. Правда, якась частина в'яже свої надії на майбутнє з виграшем Англії. Та величезна більшість, понад сто мільйонів людей, що належать до різних народів бувшого СССР, не зв'язує своїх надій ні з якою зовнішньою силою, тільки рішена сама здобути собі державне життя. Окупацію своїх земель вважають ці народи за переходові фази в боротьбі за своє визволення і відродження. Чужинне панування це неначе весняна повінь, що на якийсь час заливає чужі простори. Такі міркування історіозофічно наскрізь оправдані, бо відомо, що кожна держава, системою якої були насилля, гніт і поневолення, згори була засуджена на упадок. Не даром стара засада римського права проголошує, що підставою держави є справедливість. Така доля стрінула державу Джінгісхана

і царську Москву, така доля не омине також кожної держави, що в методах загарбування та володіння йде тими самими слідами. —

Вкінці треба ствердити, що назривають події, які зближають політичну та воєнну гру до її логічного кінця. Цим кінцем буде сумерк ненаситних імперіялізмів і перемога нових, здорових ідей, що принесуть повну свободу людині як одиниці, і народам як спільнотам. Після відограння цієї повної страхіть драми, де закінчать свої нещасні ролі її дотеперішні актори, на сцену життя виступлять нові, справді молоді народи у новій незабріханій Європі!

\* \* \*

## НА МАНІВЦЯХ ОПОРТУНІСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Серед безоглядного терору і насильства німецького окупанта на Україні українській нарід веде боротьбу проти грабіжників під гаслом Української Самостійної Соборної Держави. Здавалось би, що в результаті грабіжницької політики німців на Україні в жодного українця не може бути сумніву щодо справжніх німецьких замірів. З другого боку, для кожного, хто бачив московські знущання над Україною, а тепер переживає німецький терор, ясно, що одинокий правильний вихід та рятунок українського народу в Самостійній Українській Державі. Він знає також, що українська земля надто багата, щоб її добровільно зреклися окупанти та що тільки в безоглядній боротьбі всього українського народу проти окупантів запорука нашої перемоги.

Але є одиниці, які досі не зрозуміли цих правд. Не говоримо тут про платних агентів гештапо, що за юдин гріш продають свій нарід, про мерзенних зрадників, що власними руками помагають німецькому загарбникові закріпачувати Україну. Український нарід школи не пробачить цим Шталам і другим агентам їхньої підлої роботи.

Тут говоримо про тих, що начебто добрі, ширі українці, що, мовляв, готові вірно служити Україні та навіть готуються на її „вождів“, „гетьманів“. Вони тільки тої думки, що нам однак з німцями по дорозі, що німці визволили Україну, що проти німців отже те треба нам боротися і т. д. Злочин цієї групи людей полягає в тому, що вони намагаються обдурити народ, при-

спати його чуйність, ослабити його волю до боротьби та безборонно віддати в німецьке ярмо. В цей спосіб вони стають ще більшими шкідниками українського народу і союзниками німецьких окупантів, ніж одверті агенти. Бо в той час, коли платних агентів народ знає як зрадників, то такі політичні спекулянти прикидаються щирими патріотами та баламутять народні маси. — Ведучи боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу проти окупантів, український нарід з меншою рішучістю мусить у власному нутрі поборювати всіх несвідомих чи свідомих шкідників й зрадників.

Мельник, який називає себе „вождем Української Нації“, належить разом зі своєю групою до цієї частини людей. Протягом останніх двох літ війни він наробив багато шкоди та вніс чимало хаосу в українську справу. Суть справи в тому, що він з одного боку запевняє, що він бореться за Самостійну Україну, з другого боку, веде наскрізь опортуністичну політику супроти німецьких займанців, намагаючись що українську державу здобути листами, якими засипає німецький уряд в Берліні. Одночасно він намагається переконати український нарід в тому, що німці — це наші союзники та що вони відбудують Самостійну Україну. В кінці Мельник присвоює собі назву ОУН, себто одинокої революційної самостійницької організації, що бореться за Самостійну Україну, чим вносить хаос серед непоінформованих.

Найбільш характерний для всіх листів і меморіалів Мельника той факт, що в них

ніколи немає ні одної згадки про Українську Державу. З цілого ряду меморандумів, зміст яких майже однаковий, наведемо один. В меморандумі в річницю вибуху війни на Сході (22 червня 1942), написаному до мін. Розенберга, Мельник робить підсумки однорічного побуту німців на Україні і, між іншим, пише: „... Найважливішою подією минулого року є факт звільнення великого простору на Сході Європи, а між тим також великої частини українських теренів з московського ярма та влучення цього простору в європейську систему, для якої цей простір являється наглою конечністю, як сирівнева база та ринок збуту... Під проводом німецьких і союзних військових та цивільних властей поступає наперед організування різnorodн[и]х ділянок життя на Україні... З великою увагою слідкує український народ за спробами організування господарського життя, передовсім запровадженою німецькою стороною аграрною реформою на Україні. Він радо пішов за заклик до скріплення воєнного потенціалу в боротьбі проти Москва. Масово зголошувалися українці до роботи до Німеччини... Зорганізування фінансів, а передовсім заложення Емісійного Банку України (!), як рівнож впровадження українських (!) банкнотів знайшли в українських крутах належне тій акції зрозуміння. Відкриття наново частини шкіл та наукових і культурних інституцій та призначення української мови урядовою збудили в українським народі надію, що його культурне добро буде збережене... З углядженням цього, що організування життя на Україні відбувається у воєнних часах та що звільненими від большевиків теренами тяжко радити, слід ствердити, що протягом минулого року багато досягнуто" (всі підкреслення наші, ред.).

До цих здобутків треба б ще додати „великодушне звільнення українців з полону“, про яке читаємо в листі до Гітлера з 18 січня 1942 р., що був підписаний також Мельником.

Значить, на Україні все проходить благополучно. Є великі здобутки, і український народ глядить з вдячністю на своїх визволителів. Читаючи цей лист, маєте часто враження, що це офіційний зв'яз якогось німецького урядова до своєї влади, яку він хоче обдурити і запевнити про німецькі

успіхи на сході. Одначе під цим листом видніє підпис: „Провід Українських Націоналістів, Андрій Мельник, в. р.“.

Кого хоче обмановати п. Мельник? Українські народні маси? Це йому не вдається, бо український нарід знає, що не звільнення українських земель принесли німці Україні, а нове поневолення, та що між Москвою і Берліном немає жодної різниці. Український нарід відчув на власній шкурі, що таке „громгоспи“, хто такі німецькі лодолови і що таке „добровільний“ ясир до „прекрасної“ Німеччини. Він знає, що т. зв. „українські карбованці“ — це німецькі, а не українські гроші, що мають служити воєнним потребам Німеччини, а не України, що т. зв. „розбудова шкіл і наукових установ“ — це масова ліквідація вищого і середнього шкільництва на Україні, це замкнення УАН в Києві, це бандитський грабунок українських музеїв і пр. і пр. Врешті український нарід знає, що німецьке панування на Україні це одна експлуатація і терор.

Все це знає український народ, і тому його п. Мельник не обдурить. Не обдурить він також німецького міністра, бо цей напевно знає правду, бо сам же він організує ганебний терор на Україні. Тому, читаючи свідомі перекручування фактів п. Мельником, не буде він напевно високої думки про його честь.

Чого хоче Мельник від німців? Про це він завжди до них пише: пустити його на Україну і зробити його наставником, чи „вождем“ на окупованих українських землях. Розуміється, під владою німецьких комісарів. За те обіцяє він німцям помощи ще краще грабувати Україну. Покищо німці достатньо грабують самі і Мельникові кажуть сидіти в Берліні. Не виключ(е)не, що під впливом некорисного розвитку подій на фронті — німці зроблять останню спробу обдурити український нарід і Мельника призначать „вождем“. Так зробили вони в Норвегії і Голяндії, де їхні агенти Квіслінг і Муссерт помагають їм експлуатувати норвезький і голяндський нарід. Такого становища панського наганяча домагається від німців для себе п. Мельник. Тому й приходить ся йому дальше писати меморандуми та складати заяви вірности в Берліні.

Але українські народні маси знають цю німецьким окупантам і їх агентам. У своїй



незломній волі до самостійного державного життя, український нарід відповідає німецькому загарбникові нещадною боротьбою аж до повної перемоги, а його наймитам — погордою.

Ми свідомо навели в оригіналі заяви Мельника. Їх повинні читати зокрема ті всі, що, несвідомі агентурної політики Мельника, впади жертвою його брехливої пропаганди. Звичайно, тим що йому ще сьогодні вірять, зокрема своєму низовому членству, Мельник не відкриває того, що пише він до німців, себто не признається в своєму агентурному вислугуванні перед німецьким окупантом. Для них він має фалшиві фрази про Самостійну Україну. Розкриваючи справжнє обличчя Мельника на основі його власних діл і слів, ми

кличемо всіх, хто збаламучений брехливою пропагандою Мельника, а зокрема його безправним уживанням і плямленням імені ОУН як одинокій революційній організації, стати на правильний шлях революційної боротьби. Сьогодні, в час жорстокого окупантського гніту, немає двох доріг до Самостійної України. Українську Державу не можна випросити у ворога. Її треба вибороти у безоглядній боротьбі проти всіх сил наїзника. Хто не хоче спокійно приглядатися, як окупант плондує Україну, хто не хоче, щоб його самого обернули в раба, хто гидує агентурним вислугуванням окупантові, хто щиро прагне Самостійної України, — той ставай в ряди одного революційно-визвольного фронту боротьби під керівництвом ОУН.

## ВІСТКИ

В місяці листопаді й грудні 1942 р. німецька поліція перевела у Львові численні арешти серед українських націоналістів та самостійницького елементу. Між іншими арештовано було бувшого краєвого Провідника ОУН і члена Проводу Івана Климове-Легенду, якого гештапо замордувало звірськими тортуррами, та визначного націоналіста Ярослава Старуха. Слідство проходить при нелюдських знущаннях гештапівських посіпак. Арештовані мають поломані руки, пальці, ребра та відбиті легені.

В часі названих арештів згинув серед невияснених досі умов один гештапівець. Не маючи жодних доказів, гештапо твердило, що вбитий впав від кулі члена ОУН. Пізніше однак вияснилося, що для цього припущення немає жодних основ. Не зважаючи на це, безпосередньо по названій події гештапо зарядило розстріл 80 українських націоналістів і нечленів ОУН, що на той час перебували у в'язницях у Львові і Чорткові. Гештапівські посіпаки роздягнули в'язнів до білизни і так демонстративно везли через місто на місце розстрілу. Стріляли з кулемета так, що частина падала в яму напів живими. Пізніше добивали пострілами з револьверів. Між розстріляними були теж старші громадяни, нечлени ОУН. Близькі дані про події подаємо на другому місці.

Один з головних винуватців цього масового морду, член львівського гештапо офіційно заявив, що германський закон наказує за одного німця мордувати десятки, хочби невинних, представників поневоленого народу.

В місяці листопаді минулого року німецька поліція перевела ревізію в будинках при церкві [С]в. Юра у Львові, замешкуваних українськими священиками. Ревізію переведено також в палаті митрополита Шептицького. Німецька поліція заявила митрополитові, що шукає зброї. Зброї гештапо не знайшло, знайшло натомість в пивницях вино, сало та харчі. Користуючись з нагоди гештапівці влаштували таки на місці пияцькі оргії, а решту вина та харчів забрали на машини і виїхали.

Як доносять „Львівські Вісті” з дня 20 січня ц. р. генерал-губернатор Франк прийняв делегацію т. зв. Українського Допомогового Комітету під проводом проф. Кубійовича, яка зложила йому новорічні побажання. В газеті читаємо: „В заяві проф. Кубійович висловив найширші побажання українського народу, щоб рік, який розпочався, приніс героїській німецькій армії... вінець остаточної перемоги. При цій нагоді проф. Кубійович дав запевнення, що українці готові у всякій можливій формі під-

тримувати німецьку боротьбу, про що вони вже дали доказ в минулому році. Поруч з участю в добровільній збірці кожухів і вовни для східного фронту і добровільних здач конти[н]генту, що відбулися без тертя, зголосилося понад 400000 працездатних українців тільки з Генерал-Губернаторства до праці в Райху... З вдячності за велике зрозуміння, що його виявив Ген. Губернатор по відношенню до життєвих потреб українського народу, українська делегація передала йому картину українського народного мистецтва, зготовлену мистецькою рукою..."

Треба додати, що опі „найщиріші побажання українського народу” складав п. Кубійович представникові німецької окупаційної влади в той самий час, як підвладні цього п. Франка мордували в найбільш звірський спосіб передових борців за волю Українського Народу. Тому помилявся п. Кубійович, коли називав свої побажання і побажання подібних йому [п'я]толизів і за-проданців „побажаннями українського народу”. Український нарід може тільки одне побажати німецьким окупантам, а саме, щоб вони остаточно забралися з українських земель. Тоді Україна пригадає п. Кубійовичеві його брудне вислугування перед кровожадним окупантом.

В Полтаві перевела німецька поліція в днях 22-го і 23-го жовтня м. р. масові арештування серед українських націоналістів-самостійників, мужчин і жінок. При арештуванні поліція користувалась провокаційними методами НКВД, насиланням на різні адреси людей з кличками і т. п. Арештованим у Полтаві обіцяли, що їх повипускають, якщо вони видадуть усіх „западняків” та про все признаються. При цьому німецькі підбріхувачі говорили, що „самостійники це тільки западняки, тут на сході вони не мають чого шукати, вони тільки в нещастя втягають бідних людей, які хочуть спокою, а не якоїсь політики і самостійництва”.

У Львові й багатьох містах Галичини німецька поліція в місяці січні перевела масові полювання й лови на людей до роботи. При цьому виловлювано теж політично підозрілих осіб. Це полювання получене за нагінкою прибрало досі небувало дикі форми, що майже нічим не різнились від попередньої акції на жидів. Зараз

акція дещо припинилася. Забирають одначе далі час від часу всіх людей з поїздів на різних станціях, головно на вузлових.

У селі Любича Королівська, повіту Рава Руська, з невідомої причини згоріла стайня з трьома кіньми. Негайно після цього приїхав відділ гештапівців й вчинив криваву масакру. Розстріляно на місці 45 невинних селян. — Варто зазначити, що в тому самому часі це село дістало відзначення за вірцеве виконання конти[н]генту. Серед загалу українського громадянства цей масовий морд викликав крайнє обурення.

Дня 14 вересня м. р. згинув розстріляний гештапом в п'ятничанському лісі біля Вінниці окружний Провідник ОУН Омелян Липовий, родом з Чортківщини.

Дня 9-го жовтня м. р. розстріляло гештапо разом з жидами Окружного Провідника ОУН Осипа Брижака, родом зі с. Степашки, Гайсинського району, Вінницької області.

У вересні м. р. розстріляло гештапо з Крем'яння 4-ох українських націоналістів, в тому числі Окружного Провідника ОУН Андрія Куліша. Перед розстрілом арештованих піддано важким побоям.

В Межиріччі хтось вбив дня 2-го жовтня 1942 р. голову району, українця і лядвїрґа, німця.

Від початку м. жовтня палять в Крем'яничині села за те, що люди не хотять їхати до Німеччини на роботи. 9-го жовтня сам Гебітскомісар підпалив у трьох кінцях село Колодно. Згоріло лиш три хати, бо не було вітру. В днях 9-го і 11-го жовтня німці запалили такі села: Верешаки (згоріло 2 господарства), Лопушня (4 господарств), Вербовиця (4 господарств) і Берекниця (2 господарства).

До Берестя, Кобриня й Пинська гештапо вислало сто людей, які перейшли спеціальний вишкіл в Одесі. Це колишні комсомольці, а тепер фольксдойчі. Крім того гештапо висилає по селах (4 на район) своїх агентів, молодих хлопців, які ходять в обдертих одягах поліщуків.

2 вересня жандармерія і 70 шуцманів-українців спалили село Камінку, район Кобринь. Людей в часі пожежі стріляли і кидали в огонь. Гебітскомісар видав комунікат, що с. Камінку зрівняно з землею то-

му, що люди не здали конти[н]генту. З цієї самої причини спалено 8 вересня с. Річищо цього самого району і хутір Евсимовичі. Згоріло 50 господарств. Люди повтікали.

В районі Жабинка спалили німці с. Дремльово. Згоріло 40 господарств і 278 осіб. Причина, це донос поміщика Маковського до гештапо, що село розграбило йому за большевиків фільварок.

У Варшаві застрілився лікар, др. Вільгельм Гіллер. — Др. Гіллер відомий багатьом українцям-емігрантам, з того часу, коли був урядовим лікарем табору українських біженців у Кракові 1939 р. Опісля був керівником лікарської палати в Кракові. Пізніше залишив різні високі партійні і фахові-лікарські становища. Причина самовбивства дуже цікава і багатомовна. Перед своєю смертю др. Гіллер заявив в гурті свого найближчого оточення таке: я досі був гарячим ентузіастом Фірера і нашої партії. Але я бачу, як важко помилився. Через непротисті помилки ми зайшли в сліпу вулицю. Дурна політика нашого уряду поставила проти нас дослівно цілий світ. Не маємо сьогодні в цілому світі ні одного приятеля, ні одного народу, ні одної людини. Одинокі, що до нас добре ставилися, були ще українці. Я знаю їх багато. Але й тих ми зробили сьогодні ворогами. Те, що діється в Україні, те що переживає, терпить приязний нам до недавня український народ, — це буде на нашій історії «евіге шанде» — вічна ганьба. — Усіх зробили ми своїми ворогами. Не допоможе вже нам тепер і два Фірери. Ми вже програли війну. Наша будучність страшна, немає чого жити. — По тих словах др. Гіллер відвернувся й скорим вистрілом револьвера скінчив життя...

На Закарпатті мадярський терор по відношенню до українців триває з непослабленою силою. Нащадок ідеолога і творця угро-руського напрямку ком. Козми, др. Томчани продовжує працю свого попередника. Мадяризується перш за все інтелігенцію.

З пресових русских видань на Закарпатті продовжують виход[и]ти „Русский Голос“, ред. Фенщика, „Русске Слово“ ред. Бродія та прорусского напрямку „Неділя“, „Літературна Неділя“ і „Зоря“.

Румунія. Насильне стягання конти[н]ген-

тів німцями й великі втрати на фронті народжують настрої незадоволення серед румунів. Генерала Антонеску румунські націоналісти одверто називають національним зрадником. — По прилученні до Румунії Трансїстрії, засівна площа Румунії зросла на 34 відс.

Між союзниками Румунією і Мадяричною росте напруження за Семигород. Всі румуни тої думки, що мусить дійти до збройного конфлікту.

В Сербії зросли партизанські акції полк. Дрази Михайловича.

В цілій низці італійських часописів, як фльорентійська „Лянаціоне“, Лукська „Артільо“, „Адріатико“, „Деллясера“ і інших, появилися дописи італійських кореспондентів як Асканіо Джаноні, Альфіурессо, Манфредо Біазатті — про Україну і українські визвольні змагання.

З Миколаївської області вивезено до Німеччини більш 50000 голів худоби, ц. зн. одну третину.

Із загальної орної площі Миколаївської області 350000 га. 1942 р. засіяно лише 170000 га., себто менше, як половину орної площі.

Мадярський інформаційний Бюлетень, що виходить в Римі під назвою „Буллетіно Карпато-Данубіяно“, повідомляє, що в Україні в порозумінні з окупаційною владою працює багато мадярських священиків.

Згідно з повідомленням румунського щоденника „Поруяка Времі“, в Трансїстрії перебуває тепер понад 3000 місіонерів.

Райх[с]комісар України Кох заявив, що Україна — це не тільки сировинна і харчова база, але і терен, що „стане місцем втілювання творчого духу германців. Над Україною майорить тепер прапор вічної Німеччини для самої Німеччини, а цим самим для Європи“.

Райхсфірер СС Гайнріх Гімmlер, як райхскомісар для закріплення німецької народности, помітив в місячнику „Дойче Арбайт“ статтю, в якій каже: „Нашим завданням є не германізувати Схід, себто накинути проживаючим там людям німецьку мову і німецькі закони, але дбати про те, щоб на сході жили тільки люди справді німецької германської крові“,

Якийсь Рудольф Штипляр в статті „На слідах розсіяного німецького житла на сході”, вміщеної в „Лембергер Цайтунг”, ч. 205, твердить, що німці заснували в 1237 р. місто Холм.

Німецький інститут для питань праці планує, що „коли по війні налагодяться краще транспортні відносини, тоді господарські полегші будуть доброю приманою для німців, щоб вони поселилися на Сході”.

Др. Ернст Крюгер пише в передовій статті газети „Лембергер Цайтунг” ч. 164, що: „райхскомісаріяты Остлянд і Україна збройними чинами вермахту є втягнені до німецького східного простору”. В ньому „лежить майбутнє німецького народ[у]... Кріпкий граничний вал німецького селянства має затримати його навіки при райху”.

Німецька преса приділяє велику увагу німецькій популярній політиці. В передовиці „Дойче Україне Цайтунг” ч. 142 читаємо, що від молодих німецьких подруж залезатиме, „щоб німецька доля після перемоги зброї була остаточно закріплена перемогою колісок”.

Автор статті „Ляндвірт за фронтом” в „Лембергер Цайтунг” ч. 154 стверджує, що „українське селянство від століть звикло стояти під зверхництвом чужонаціональних князів і урядів, втратило під советським пануванням всяку здібність самостійно хазяйствувати”... „Німецькі господарські керівники мусіли кріпкою рукою хапати за чуба”.

Керівник Відділу Політики Генерального Комісаріяту Райнгардт, запровадивши групу гітлерівської молоді до Софійського Собору, представив Софійський Собор і його фрески як чистив готський зразок, просякнутий германським духом.

„Кракавер Цайтунг” з 10. І. ц. р. пише під н. „Що дає Україна”: В заклик до німців в Україні державний комісар Кох з'ясував, як через здобуття України вдалось забезпечити Німеччину і цілу Європу перед блокадою і в якій далекій мірі вдалось... доставити Європі додаткові харчі й Німеччині дати робітника. Цими днями повідомляє державний Комісар — 4.000-й поїзд з харчами переїздить німецький кордон. Далі згуртовано майже 710.000

робітників [з] України до праці в німецькій военній промисловості й хліборобстві. Від довшого часу безмежні можливості українського чорнозему притягують своїм чаром також і Голляндію. Це треба завдячити перш усього Голляндській Східній Компанії... „Голляндець, призвичаєний до тісних географічних горизонтів, перш всього цілковито губиться в тих просторах. Але також і слов'янські народи ніколи не спромоглися на те, щоб охопити ті велетенські простори. Це можливе тільки для сильних й добре технічно вивінуваних народів, так що перед германцями виринає тут гарне завдання...”

В тижневику „Дас Райх” за 6 грудня м. р. німецький міністр пропаганди др. Геббельс, обговорюючи справу саботажних актів на окупованих німцями теренах та сил, що борються з німецькою окупацією серед підбитих народів, пише: „Нова Європа це справа майбутнього, а не сучасного. Також північно-американський континент здобув щойно у війні свою сьогоднішню єдність. Суперечності, які існували між Північчю і Полуднем були в Північній Америці безсумнівно (!) багато сильніші, як сьогоднішні європейські суперечності... Європа буде так довго вести війну в своєму нутрі, аж врешті пізнає свої спільні інтереси...”. Значить, ціль ясна: зробити з Європи єдину державу на взір П. Америки, під проводом Німеччини. Що це може статися тільки шляхом знищення поодиноких європейських народів це теж ясно. Але сам факт, що німецький міністр пропаганди, який іменує себе до цього ще доктором, уважає, що суперечності між американцями Півночі й Полудня були більші, як суперечності між поодинокими європейськими народами 20 віку, народами з різними культурам[и], окремими національними інтересами — цей факт напевду роззброюючий своєю наївністю. Ні, таки дурість німецьких політиків не має меж.

На цілому східньому фронті большевики ведуть офензиву. До січня ц. р. вдалось большевикам відібрати від німців велику частину теренів, що їх зайняла німецька армія в часі літньої офензиви 1942 р. Німці в прискореному темпі будують укріплення на Дніпрі і Бузі.

## ДОКУМЕНТ ГАНЬБИ

*На цьому місці наводимо виїмки з інструкції німецької поліції на Україні, виданої в листопаді м. р. Наведена інструкція своїм нечуваним характером паде ганьбою на весь німецький нарід.*

- 1) Наші вороги; комуністи, бандерівці, партизани. Потенційно найнебезпечніші бандерівці. За всяку ціну знищити.
  - 2) Школи тільки 4 кл. На другий (43) рік закрити.
  - 3) Просвіти обсервувати. Там діють Б.
  - 4) Відібрати культ-освітні установи, театри і кіна.
  - 5) Якнайменше наукових інституцій, типу лабораторій і т. д. Лише для війська незаступиме.
  - 6) В церкві не допустити до згоди.
  - 7) Не поборювати сухіт, тифу. Закрити лікарні для населення. Здержати вивчення дальших місцевих лікарів.
  - 8) Суди лиш німецькі. Кожний німець суддею. Для населення суди передбачені за 10 літ.
  - 9) Хуліганство каральне лиш тоді, коли шкодить німцям.
  - 10) Ширити аморальність, не карати за аборти.
  - 11) Все, що має хребет — зломати. Хочемо виховати „Кнехтенфольк”.
  - 12) Партизанів і націоналістів — не допустити до згоди.
  - 13) Контроля поїздів.
  - 14) Секоти — у заводах, цехах, церквах, підприємствах, бюрах і т. д.
- Слідкувати за ворогами Німеччини, попи на послуги.
- 15) Не говорити німцям із населенням.
  - 16) Не говорити про непорозуміння в партії.

\* \* \*

## ОСТЕРЕЖЕННЯ!

В останньому часі німецька поліція (гештапо) почала організовувати сітку донощиків на всіх українських землях. Ці платні агенти виступають у різних виглядах, а найчастіше представляють себе гарячими українськими патріотами та борцями за Самостійну Україну. Одною з форм німецької провокації є намагання вербувати молодих несвідомих українців до якоїсь мнимої „української армії”, „українського війська” тощо, що зокрема мало місце на терені Волині.

Закликаємо українське громадянство, зокрема українських селян, скріпити національну чуйність та остерігаємо від яких-небудь зв'язків з невідомими ближче одиницями. Організація Українських Націоналістів буде своєчасно інформувати українське громадянство про кожночасні форми, під якими відбувається мобілізація агентів для німецького гештапо, та про небезпечніших наемників німецьких окупантів, що за юдин гріш продають свою батьківщину.

### Заповіді підпільної газети

Я Твій довірений приятель, що приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови і тому бережи мене, як зіницю ока!
- Обережно мене читай — в полі, або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи ше[п]отом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких, як Ти і тому злочином є тримати мене: „З хати до хати, з рук до рук!”
- Передавай мене лише тим, до кого маєш довір'я, і які як і Ти, після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а заховати вже нема часу; інакше шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Самостійну Українську Державу.

**СЛАВА УКРАЇНІ!**



**Друже!**

- Прочитай і дай другому прочитати.
- Зроби виписки і передай їх другому.
- Поширюй наші думки і ідеї в розмовах і в своїх писаннях.
- Доказуй своєю працею і боротьбою, що Ти український самостійник-державник.
- Складай датки на *революційний фонд* і таким чином допомагай у сьогоdnішній нашій визвольній боротьбі.  
Цього від Тебе бажає сьогодні Україна!

---

**З хати до хати, з рук до рук !**

---

ДРУКАРНЯ „НОВИЙ ШЛЯХ” ПРАГА, НУСЛЕ XVII



Орест Чемеринський ("Оршан") - нар. 1910 в Золочеві Львівської області - діяч ОУНм, член ПУН (реф. пропаганди), співред. щоденника *Українське слово* (Київ); розстріляний Гестапом 1942 в Києві (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+ 10])



Дарія Гузар-Чемеринська - дружина Ореста Чемеринського; розстріляна Гестапом 27 грудня 1942 в Києві (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+ 11])



Сергій Шерстюк - один із найвизначніших діячів ОУН на Придніпрянщині; загинув від німецької кулі в Кривому Розі в 1942 (Фото: П. М., *УПА*, стор. 23)



Ганна Максимець - визначна діячка ОУН; загинула від німецької руки в Кривому Розі в 1942 (Фото: М. Л., *УПА* 1946, стор. 16 [+3])

## **IDEYA I CHYN, Vol. 2, No. 2, 1943 (Resume)**

This second issue is 29 x 21 cm in size and consists of thirty-two pages of text and four printed cover pages. The journal's contents include three announcements from the OUN Leadership, six articles, a notification of executions by the Germans and a brief notice. Of the announcements from the OUN Leadership, two are signed by the Acting Leader of the OUN, Maksym Ruban (Mykola Lebed); the third is unsigned. The largest part of the Journal, some twenty-three pages, is given over to three articles on ideological and political themes, and a commentary about the events of the war. There is also a polemical article (2 pages) and a section of brief news stories (3 pages). The title page bears a photograph of Ivan Klymiv ("Legenda"), who shortly before had been tortured to death by the Gestapo. On the inside front cover is the table of contents and a bibliography listing OUN publications for 1942-43. On the inside back cover are the following materials: "Document of Shame" — a reprint of excerpts from a German document, and "Warning" — a notice about the tactics employed by German political agents. The back cover page contains materials from OUN headquarters: "Commandments of an Underground Newspaper," and "Friend" — an appeal to readers. The journal was prepared for print some time after January 20, 1943, for in the "News" section there are stories bearing that date. The following is a summary of the articles in the journal.

### **Announcement of the OUN Leadership**

The first of these announcements is entitled "OUN Members! Ukrainian Nationalists!" and is a posthumous salute to Ivan Klymiv, OUN leader of Western Ukraine, who was murdered by the Gestapo in a Lviv prison. The announcement, dated January, 1943, is signed by the "Acting Leader of the OUN, Maksym Ruban" (pseudonym of Mykola Lebed).

The second announcement, "Excerpt from the Speech of the Acting Leader of the OUN for 1943," was also issued in January, probably on the occasion of the new year. It is signed by the OUN Leadership and Maksym Ruban. The speech begins by paying respect to all the revolutionaries who were killed in battle and greeting those imprisoned in German prisons and concentration camps. Then sympathy is expressed to the families of the fallen, in particular the mothers who have lost children. The speech greets all revolutionaries who are carrying out dangerous assignments, the whole Ukrainian nation, and other nations which are fighting against the red and brown forms of imperialism, and encourages them to continue their struggle. There is also a passage in the speech condemning traitors who collaborate with those occupying Ukraine.

The third OUN announcement, "Warning," is not signed. It informs readers that there are many secret German agents, whose operations are followed by arrests or pacification.

### **Fallen on the Field of Glory**

In this section of the journal there are three separate lists of Ukrainian political prisoners who were shot by the Germans: near Chortkiv-Yaholnytsya, in Lviv, and in prisons in Central Ukraine. There is also a more detailed account of the Chortkiv executions and a commentary. The first list gives fifty-two names of people shot near Chortkiv, and includes the victims' professions. Most of them were peasants, but there was also one priest, two lawyers, three teachers, an engineer and some other professionals.

Only three of the twenty-eight political prisoners shot in Lviv are named in the second list.

The third list, "Shot by the Gestapo in Occupied Central Ukraine," provides the names of ten victims and the places of their execution. Four people were executed in Kryvyi Rih,



three in Dzhankoy, in the Crimea, and one each in Valyavka, Zaporizhzhya and Stalino (Donetsk). All those who were shot were OUN activists who had fallen into the hands of the Gestapo.

#### **M.V. Vyrovyl: "The Revolutionary Front of the Ukrainian Independence Movement"**

The author of this article begins with an historic overview, then analyzes the current state and capabilities of the Ukrainian nationalist movement.

The revolution in Russia and Ukraine's brief period of independence in 1917-1920 awoke Ukrainians' national consciousness and aspirations; a sudden national rebirth occurred. The Bolsheviks responded to this development by a mass eradication of Ukrainian nationalist cadres: executions and deportation to concentration camps of the Ukrainian intelligentsia in 1929-1932; an artificial famine which killed millions of peasants in 1932-1933; and mass terror applied against nationally-conscious Ukrainians in the 1930's. This bled Ukraine white, and the effects are still being felt. The situation in those parts of Ukraine that are outside the USSR are better, for independence forces remained active there.

With the Germans came a new occupation of Ukraine that was no better than the Russian. However, control was weakened, and hopes and possibilities for organization grew. The underground OUN had an opportunity to organize people to fight for an independent state. According to the author, the success of the struggle would depend on the following factors: 1) the acceptance by the people of the progressive idea, 2) the strength of the revolutionary organization, and 3) the preparedness of the people to fight at the moment of decision for their own state. The philosophy of the Ukrainian resistance is progressive, for it favours the restructuring of colonial empires into independent states of individual nations, the cessation of collective farm serfdom and exploitation of workers and the granting of liberty to all people. The author believes that in spite of the hardships brought by the German occupation, Ukrainians would be able to build up a freedom organization throughout the country, and at the decisive moment, lead the people to battle for independence.

The author's real name is Myroslav Prokop.

#### **V. V. Sadovyi: "The Bases of Our International Tactics"**

The first goal of Ukrainian independentists is to build an independent state. A time of war, especially of total war, provides the opportunity to do this, for the empires which are fighting for Ukraine can be weakened. So far the possibilities for applying a Ukrainian foreign policy are limited, because the USSR and Germany are fighting for control of Ukraine, and their allies are tied to them by agreements. At this point Ukrainians have to rely on their own powers, that is, on their own cohesiveness and organization, and on compatible forces outside of Ukraine. Among their natural allies are the captive nations within the USSR and nations conquered by Germany, and even the Russians themselves, for they do not enjoy any human rights in their own empire. Ukrainians view such an alliance of enslaved nations as the way to bring about an international order consisting of independent states of all nations on their own ethnic territories. With a change of fortunes in the war, the international situation could change, and the allies of Ukraine's enemies could become interested in cooperation with Ukrainians. The author analyzes various possible situations and advises how to apply International policy tactics in these situations. He advises never collaborating with Hitler's Germany, for it has compromised itself by terror against all European nations.

The author's real name is Myroslav Prokop.

### **O. I. Stepaniv: "The Correct Approach"**

The author of this article calls for a change in policy towards the national minorities of Ukraine. He says that so far, political activity has been taking place in Ukrainian circles only, in isolation from national minorities. No theory has been worked out regarding the proper posture towards other nationalities. Influenced by their neighbours, some Ukrainians simply ignore national minorities, others somehow tolerate them, some others favour assimilation, while still others want to expell them from Ukraine (misunderstanding the slogan "Ukraine for Ukrainians"). Recently, there has been an increase in support for German racism.

The author criticizes the above attitudes. He believes that the Ukrainian state is of concern to all citizens of Ukraine, including minorities, and that all should have equal rights. For that reason, he says, Ukrainian policy must come out of to ghetto and attract the cooperation of all national minorities. Chauvinism must be combatted and tolerance fostered; rather than assimilating individuate, whole national groups should be won over for common action. The influences of German Nazism and the Russian "older brother" posture should be thrown off, and cooperation with non-Ukrainians should be encouraged in everyday life, in order to combat jointly economic exploitation and foreign occupation. In the author's view, this is an important political matter, and this sort of cooperation should become the life program for all citizens of Ukraine.

The author's real name is Omelyan Logush.

### **I. V. Dibrova: "Turning on the Axis: The International Political and War Situation"**

The author writes mainly about events on the German fronts and the situation in Europe. He comes to the conclusion that Germany's military strength is becoming exhausted. The German Suez offensive was broken in Africa and in Europe, in the Caucasus and at the Volga. The Germans are now retreating, and their allies have been shaken. Politically, things are even worse. By their application of sheer terror and coercion, the Germans have turned all the nations of Europe, over 350 million people, against them. The author thinks that the gradual collapse of Germany will begin.

The author's real name is the Rev. Dr. Ivan Hrynyokh.

### **"The Tortuous Path of Political Opportunism"**

This brief article argues against the OUN faction led by A. Melnyk, which, it says, "illegally" uses the name OUN and follows an "opportunistic policy." The author quotes some excerpts from Melnyk's memos to the German government and rejects the statements made in these documents.

### **News**

This section contains brief news stories, most of them accompanied by editorial comments or explanations. The first account speaks of mass arrests of OUN members by the Gestapo during November and December, 1942. Among the people arrested were Ivan Ktymiv and Yaroslav Starukh. During the arrests, one Gestapo was kilted, and in punishment, eighty Ukrainian prisoners were shot. Other news accounts tell of other mass massacres. For example, in Polissya, in the Zhabyinka district (*raion*), the Germans burned down the village of Dremlyovo and killed peasants for non-fulfillment of quotas. In the Rava Ruska district, they killed forty-five peasants in the village of Lyubycha Korollvska, because a barn burned down in the *Liegenschaft*. One of the news accounts cites figures given by E. Koch; four thousand trainloads of grain and 710,000 workers were taken to Germany at that time.

Most of the news stories relate to the actions of the Germans and their allies in Ukraine, but some also speak of events in other countries. The accounts are derived from underground reports, foreign radio broadcasts and the occupational press. The news section takes up four pages of print.

### **"Document of Shame"**

Under this title, the editors reprint excerpts from instructions given to the German police, which illustrate the barbarism of German policy towards Ukraine. The instructions contain such things as "(2) Only four grades of school; next year, schools should be closed"; "(7) Do not try to cure tuberculosis, typhoid. Close hospitals for the local population. Stop educating any more local doctors"; "(11) Whatever has a backbone, must have it broken. We want to bring up a nation of *Knechtenvolk* [nation of servants]."



Свобода народам і людям  
За вільні національні держави поневолених народів  
Поневолені народи єднайтеся в боротьбі проти імперіалізму



# ІДЕЯ ЧИН

Видав Пресні Організація Українських Націоналістів  
Самостійників Державників (ОУНСД)

Рік II.

1942.

№ 9.



**За самостійну соборну  
Українську Державу!**

**ПОСТАНОВИ**  
**III-ьої Конференції Організації Українських**  
**Націоналістів Самостійників Державників**  
**(ОУНСД)**  
(Неповний текст)

III-я Конференція Організації Українських Націоналістів Самостійників Державників (ОУНСД), яка відбулася в днях від 17-го до 21-го лютого 1943-го року, піддавши всебічній аналізі:

- А. сучасне міжнародне положення, позиції воюючих сторін, позиції поневолених народів і сучасне міжнародне становище України.
- Б. ситуацію на українських землях та минулорічний період боротьби українського народу, стан організованих українських політичних сил та ролю ОУНСД як керівного чинника в національно-визвольній боротьбі українського народу, стверджує:

**До А.**

1. Сучасна війна на Сході, що її розпущано в ім'я імперіялістичних інтересів німецького націонал-соціалізму і московського більшовизму, ведеться за протинародні, реакційні цілі, обернення країн і народів у предмет колоніальної експлуатації і грабунку, що несе за собою духовно-моральний, соціально-економічний і національно-політичний визиск і гніт, тобто за повне поневолення народів і людини. Це в першу чергу війна з приводу України, яку обидва імперіялізми трактують у своїх загарбницьких планах як центральну проблему їх імперіялістичної політики на сході Європи та вихідну базу для дальших підбоїв. В сучасній стадії боротьби ця війна довела до сильного виснаження обох партнерів та заставила їх мобілізувати та кидати на фронт усі можливі резерви, щоб, без огляду на мільйонові жертви, примусити противника до капітуляції.

2. Німеччина своєю імперіялістичною політикою у відношенні до всіх європейських народів та терором і грабунком на окупованих теренах змобілізувала проти себе всі народи сучасної Європи, в тому числі також т. зв. союзників. В цей спосіб створила вона ідейно-політичні та моральні й матеріальні основи для свого розвалу і вже хитається під ударами мільйонових армій ворогів та під впливом наростаючих в Європі революційних сил поневолених народів. Ті намагання приєднати або приневолити поневолені нею народи під ширмою боротьби з більшовизмом кривавитися в сучасній війні за її імперіялістичні інтереси являються підступним маневром окупанта і спізненою спробою оминати наслідків

---

Див. стор. 133: Фоторепродукція титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 3), з ілюстрацією. Змінено символіку над заголовком: до відзнаки ОУН додано загальнонаціонального тризуба й шолома з тризубом. Журнал був редакційно зготований у квітні 1943 р., коли на Волині розгорнула боротьбу УПА як загальнонаціональна підпільна армія. Пропускаємо стор. 2, звороту титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 3), зі змістом журналу й бібліографією найновіших видань ОУН.

доконаних помилок та одним із засобів скріпити свій воєнний потенціал силами поневолених народів.

3. Большевицька Москва, виступаючи в ролі оборонця народів перед німецьким імперіялізмом, використовує сучасний воєнний стан, що існує між Німеччиною і альянтами, та, капіталізуючи для себе терористичну німецьку політику на окупованих теренах, продовжує вести підступну гру за здобуття допомоги Заходу для перемоги над Німеччиною, що за планами Москви має стати першим етапом у здійсненні цілей московського імперіялізму, цебто підбою всієї Європи і переведення світової большевицької революції.

4. Британська імперія і Сполучені Штати Північної Америки стоять у завзятій боротьбі проти німецького імперіялізму як загрози життєвих інтересів англосаксонського світу, використовуючи в цій боротьбі всі можливі чужі сили, а зокрема московську воєнну валку, що має завдати Німеччині основні удари на Сході. Їхньою метою являється розгромлення всіх великодержав Європи, що своєю мілітарно-політичною силою й імперіялізмом створюють для них нову загрозу та унеможливають їм реалізувати свої плани побудови європейського ладу, опертого на принципі рівноваги політичних сил та забезпечуючого свободу англо-саксонських політичних і господарських впливів в Європі. Здійснення планів англосаксонського світу узалежене від його силових спроможностей в кінцевій стадії сучасної війни, а вичерпання його сил може заставити його, як в 1919-му році, приймати політичні розв'язки, накинені самостійницько-визвольними або імперіялістичними чинниками.

5. Сучасна війна принесла окупацію й політичне поневолення німецьким імперіялізмом ряду європейських народів і, у їхній боротьбі за відбудову власних держав, заставила їх до політичної орієнтації на англо-американський світ як на чинник, що змагає до розвалу Німеччини. В наслідок німецьких практик та під впливом надій на допомогу Заходу кладуть вони небезпеку большевизму на дальшому плані їхніх самостійницьких акцій.

6. Україна знаходиться в сучасний момент між молотом і ковадлом двох ворожих собі імперіялізмів Москви і Берліна, що в рівній мірі трактують її як колоніальний об'єкт. У своїй самостійницько-визвольній боротьбі український нарід зустрічає на відтинку своїх міжнародній акцій ряд перешкод, що є впливом неознайомлення других народів з українською справою, протиакцій історичних ворогів України та є наслідком факту, що сучасна війна ведеться за інтереси великих імперіялістичних держав, які запрягають до своїх цілей інші народи та нехтують їхніми правами на національно-державне самовизначення. Тому для українського народу являється невідкличною вимогою вести боротьбу проти обох імперіялізмів на плятформі власних сил, а в основу своєї співпраці з другими народами класти їхнє визнання нашого права на власну державу і на цій площині шукати спільних інтересів західних і східних народів у спільній боротьбі проти німецького, московського і других імперіялізмів.

**До Б.**

7. Український нарід, що в своєму змаганні за Українську Самостійну Соборну Державу веде нещадну боротьбу проти московсько-большевицьких

і німецьких окупантів, є єдиним джерелом і гарантом нашої сили та підметом нашої боротьби; Українська Держава повстане тільки завдяки праці й зусиллю та в боротьбі всіх верств українського народу шляхом Національної Революції проти всіх ворожих Україні імперіялізмів.

8. Організатором і керівником визвольної боротьби українського народу являється Організація Українських Націоналістів Самостійників Державників, що, незалежно від впертих намагань ворогів її знищити, витримала на становищі та невгнута йде шляхом революційно-визвольної боротьби, ведучи за собою український нарід до остаточного вирішального бою за УССД.

9. 1942-ий рік був на українських землях роком впертої і завзятої боротьби українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. Вона проходила серед нещадного гніту й поневолення українського народу німецьким окупантом, серед намагання зробити з нього раба на власній землі і як націю знищити та серед повторних спроб московського червоного і білого імперіялізму розкладати український нарід і приготувати ґрунт для його нового політичного й економічного поневолення. У відповідь на оці спроби німецьких і московських імперіялістів та як вираз невгнutoї волі українського народу жити самостійним життям, і в наслідок скріпленої самостійницької акції ОУНСД на всіх землях України, наростав єдиний фронт самостійницької боротьби всіх верств українського народу, що позначився:

а) посилення процесом кристалізації української самостійницької думки серед українських народніх мас, зростом їхньої національної свідомости та протиставленням української національної ідеї ворожим спробам агентів московського імперіялізму і німецького окупанта ширити розклад серед українського народу та підготовляти основи для його тривалого політичного поневолення;

б) наростанням свідомости українських народніх мас, що лише Українська Самостійна Соборна Держава створить умови для всебічного розвитку та забезпечить усі політичні і соціальні права українського народу, та їх готовістю боротися за українську самостійницьку ідею;

в) поступовим ліквідуванням впливів серед українського народу партійницьких угруповань та опортуністично-зрадницьких одиниць і груп, що під різними виглядами проповідують порозуміння з окупантами і з ними співпрацюють, чим намагаються послабити волю українського народу до боротьби та допомагають окупантам закріплювати на Україні колоніальну систему;

г) участю в національно-визвольній боротьбі всіх верств українського народу та зростанням кадрів борців за УССД на всіх землях України.

10. Для Організації Українських Націоналістів Самостійників Державників був 1942-ий рік роком важкої боротьби, яка, незалежно від завданих Організації ворогами ударів, принесла:

а) визнання визвольної програми ОУНСД українськими народніми масами за правильну плятформу боротьби українського народу за УССД;

б) дальше кристалізування і об'єднування всіх здорових національних сил навколо ОУНСД та поширення праці Організації і розбудови членської мережі на всі землі України;



в) дальше поширювання праці ОУНСД на всі сектори суспільно-політичного життя та притягнення до визвольної боротьби всіх суспільних верств українського народу.

11. Не зважаючи на згадані успіхи, все ж таки минулорічний період боротьби не довів до цілковитої ліквідації існуючих в Україні середовищ, які намагаються скріплювати існуючу, як наслідок поневолення, орієнтацію деякої частини українських народніх мас на ворожі Україні політичні центри або наставляють маси на пасивне вичікування на чужу зовнішню допомогу. В час, коли перед українським народом стоїть питання боротьби за його фізичне і духовне існування та розвиток, існують, крім того, серед українського народу елементи, які нині понад усе ставлять свої вузькокогезійні соціально-економічні інтереси і ради їх заспокоєння нехтують вимогами сучасної національно-визвольної боротьби українського народу.

12. Беручи до уваги минулорічний період боротьби і діяльності ОУНСД та прийоми, якими вона проходила, III-я Конференція визнає, що прийняті на II-й Конференції ОУНСД в квітні 1942-го року постанови витримали пробу життя та у своїх засадних основах залишаються і надалі напрямними нашої боротьби.

По переведенні аналізу проблем, що були предметом нарад, III-я Конференція ОУНСД визнає:

1. Реакційним і антинароднім планам московських і німецьких імперіялістів, що спровокували сучасну війну та, продовжуючи її коштом життя і страждань мільйонів і рівночасно прикриваючи свої загарбницькі плани забріханими фразами про т. зв. Нову Європу або пролетарську революцію, змагають до тривкого поневолення народів усієї Європи, до їх заковання в кайдани націонал-соціалістичної германської або московсько-більшевицької тюрми народів, — протиставляємо ідею самостійних національних держав усіх європейських народів на їх етнографічних територіях як найбільш прогресивну ідею сучасної доби, ідею ладу, опертого на принципі свободи народам і людині, що єдина забезпечить повну свободу розвитку всім народам і знищить дотогочасні імперіялістичні системи та обереже народні маси від небезпек наростання нових загарбницьких імперіялізмів та постійно провокованих ними воєн.

Визнаємо, що здійснення оцих прогресивних ідей майбутнього справедливого європейського ладу, що зродиться і буде побудований на згарищах сучасної імперіялістичної війни, можливе єдино шляхом спільної боротьби всіх поневолених народів Сходу й Заходу, під гаслом національних революцій проти імперіялізмів.

2. В період сучасної війни на сході Європи, що в наслідку мілітарного і духовного виснаження німецького і московського імперіялізмів та під впливом наростаючих в Європі революційних сил поневолених народів веде до їхнього розвалу, провадимо боротьбу для підготовки Української Національної Революції, яка в момент кризи сучасної війни доведе до усунення окупантів з України.

3. Нашу визвольну програму спираємо і надалі на організованих революційних силах українського народу. Сприятливі політичні умови використаємо як допоміжні елементи в нашій боротьбі. Протиставляємося якнайршучіше всім капітулянтським спробам демобілізувати волю україн-

ського народу до боротьби шляхом сугерування народнім масам надій на зовнішні сили.

4. Враховуючи існуючий зараз уклад міжнародніх сил і гру, що ведеться між ними, тактику нашої боротьби за УССД базуємо в першій мірі на вимогах ідеї УССД, нашої визвольної-політичної концепції власних сил та революційних прийомів ОУНСД і зв'язуємо з кожноточасним укладом міжнародньої ситуації, з тенденціями його розвитку, а розбіжності між поодинокими імперіялізмами використовуємо для себе як чинники, що можуть спричинити потрібну для здійснення наших визвольних цілей зміну міжнароднього положення. Ми шукаємо пунктів спільних інтересів нашої боротьби з інтересами других народів і держав і на цій площині формуємо основи для нашої міжнародньої співпраці.

Стоїмо на становищі, що передумовою мобілізації всіх національних і політичних сил України для боротьби проти московсько-більшевицького імперіялізму та приєднання до неї зовнішньо-політичних сил, а зокрема поневоленних народів, являється боротьба українського народу проти німецького імперіялізму.

Тільки шляхом боротьби проти німецького імперіялізму можна:

а) відірвати від впливів Москви ті елементи українського народу, які шукають охорони перед загрозою з боку німецького імперіялізму в Москві;

б) демаскувати московський большевизм, що свої імперіялістичні заміри і далі поневолювати Україну прикриває лозунгами оборони українського народу і других поневоленних народів перед німецьким окупантом;

в) здобути для українського народу і для його національно-визвольної боротьби незалежну позицію на зовнішньому міжнародньому відтинку.

В сьогоднішньому укладі міжнародніх сил і в сучасній стадії визвольної боротьби українського народу всяка співпраця з німецьким окупантом і давана йому поміч у його конкурентній боротьбі з московським імперіялізмом являються на ділі підтримкою московського імперіялізму в Україні і назовні та обмежують йому його підступні намагання компрометувати в Україні і на міжнародньому відтинку українську національно-визвольну боротьбу як знаряддя німецького імперіялізму в його завоювницьких планах.

5. На відтинку поневоленних народів сучасної Європи, зокрема її сходу, змагаємо до ліквідації дрібних неістотних спорів і в ім'я національних революцій проповідуємо і організуємо спільний фронт поневоленних народів для боротьби проти імперіялізмів і проти поневолення під гаслом свободи народам і людині.

Вважаємо, що, незалежно від хвилевого укладу сил між воюючими блоками, тільки спільна боротьба всіх поневоленних народів Сходу і Заходу проти імперіялізмів може врятувати їх від політичного, господарського і культурного поневолення та довести до відбудови вільних національних держав на етнографічних територіях поодиноких народів.

Приймаючи в основу факт, що Україна в боротьбі проти обох імперіялізмів — німецького і московсько-більшевицького — займає ключеву позицію, стверджуємо, що без зломання тих імперіялізмів на Україні, отже

без існування Української Самостійної Соборної Держави не можливе тривале існування суверенних національних держав європейських народів, а зокрема поневолених нині народів східньої, середньої, північної і південно-східньої Європи, та тривалий мир.

6. Ми прийємо активну участь у кожній європейській коаліції, організованій другими поневоленими або державними народами проти імперіалістичних загарбників, але тільки на принципі визнання другими народами нашого права на нашу державну незалежність.

7. Боротьбу за УССД ведемо й вестимо даліше, незалежно від усяких територіально-політичних перемін на сході Європи.

8. Большевицьку і білу імперіалістичну Москву будемо поборювати завжди як віковичного ворога поневолених народів Сходу та як джерело вічного неспокою в Європі і осередок імперіалістичної експанзії на європейській і азійській континент.

9. В разі повернення большевизму на українські землі будемо планово розбудовувати наші національні і революційні сили під новою займанщиною, а наші організовані, революційно-самостійницькі вияви провадитимемо згідно з вимогами ідеї УССД та революційної тактики ОУНСД, беручи при тому до уваги кожноточасний стан морально-політичних сил українського народу та даний уклад зовнішніх політичних сил.

10. Усі спроби біломосковських елементів та зовнішніх чинників відновити стару московську імперію на немосковських землях, зокрема на землях українського народу, зустрінє український нарід нещадною боротьбою.

11. Стоячи на становищі побудови національних держав усіх народів на їх етнографічних територіях, український нарід протиставляється і протиставлятиметься всім спробам народів, в сучасний момент поневолених німецьким або московським імперіалізмом, або т. зв. союзників Німеччини, що їх заставив німецький імперіалізм кривавитися за його інтереси, — загарбати в цілості або частинно українські землі та поневоловати Україну. Український нарід буде нещадно поборювати такі імперіалістичні намагання, що, являючись ломанням революційного фронту європейських народів, які борються проти імперіалістичних загарбників за вільні національні держави, побудовані на етнографічному принципі, — скріплюють політичні і мілітарні позиції німецьких і московських та других світових імперіалізмів.

12. Визнаємо, що тільки організований збройно-політичний чин українського народу під керівництвом його революційно-визвольного проводу доведе до створення УССД, а назовні принесе Україні визнання і респект усіх других народів і держав.

13. Проведення і здійснення революційно-визвольних планів і цілей нашої боротьби за УССД, безпека червоного і білого московського чи другого зовнішнього імперіалізму інших народів, окупантські плани і практики німецького імперіалізму, вимоги збереження українських народніх мас та організування їх планової оборони і самооборони перед масовим фізичним винищенням та цілковитим економічним грабунком окупантами, — ставили і ставлять перед нами завдання поширювати, скріплювати та творити нові окремі осередки організованої сили народу.

14. Змагаючи до здійснення основної мети нашої боротьби, тобто УССД, і твердо стоячи при нашому плані визвольної акції та спираючи на нього нашу тактику, ми не дамо ворогам накинути нам прийомів нашого поступування. На намагання імперіялістичних загарбників сепарувати провідну верству революційно-визвольних і державницько-свідомих елементів від широких мас народу відповідь український нарід скріпленням єдиного революційного фронту всіх верств та посиленою боротьбою за УССД під керівництвом свого революційно-визвольного проводу.

15. Насильні вивози українців з окупованих німцями українських земель на примусові роботи до Німеччини, так само, як і змушування Москвою українського національного елемента до праці для скріплювання воєнного потенціалу московського імперіялізму, являються одним із планових засобів ворожих Україні імперіялізмів втягати українську робочу силу до невільничої праці для здійснення ворожих їй імперіялістичних цілей Берліна і Москви та йдуть по лінії планів німецького і московського імперіялізмів вихолощувати Україну від її здібного до національної боротьби елемента, а в дальшу чергу його знищити. Український нарід не стане тяглом ворожих собі імперіялістичних інтересів, не буде закріплювати власними руками своєї неволі, а свою працю і труд віддасть лиш ідеї революційної боротьби за УССД.

16. Мобілізування і приневолення українців німецькими імперіялістами проливати свою кров і віддавати життя в рядах їхніх армій в ім'я чужих і ворожих українському народові імперіялістичних інтересів;

проголошування німецькими імперіялістами українців союзниками в конкурентній боротьбі німецького імперіялізму з імперіялізмом Москви; творення німцями окремих збройних відділів з українців ОСУЗ і ЗУЗ; називання українців, насильно або підступно змобілізованих Москвою в червону армію або в партизани, ворогами українського народу, — визначаємо:

як намагання німецького імперіялізму здобути для себе гарматне м'ясо серед українського народу, щоб в цей спосіб виграти війну і ще гірше поневолити український нарід;

як підступні спроби послабловати волю українського народу до боротьби шляхом будження в ньому неоправданих, обманливих надій на добру волю німців змінити свою імперіялістичну політику в Україні та визнати в майбутньому право українського народу на незалежне державне життя;

як підступні заходи для творення штучних перегород між українцями Осередніх і Східніх Земель та Західніх Земель

та як намагання посіяти ворожнечу та довести до проливу братньої крові між українцями спід німецької і большевицької окупації.

17. Насильна і підступна мобілізація українців московським імперіялізмом в ряди червоної армії або в червоні партизани під гаслами оборони т. зв. соціялістичної батьківщини перед німецькими наїзниками і під гаслами спільноти інтересів українського народу з московською імперіялістичною клікою, а також засуджування московською пропагандою українців, що їх насильно або підступом змобілізували німці в ряди своєї армії, німецькими агентами і ворогами українського народу, — являється одним з імперіялістичних методів Москви приневолити український нарід

проливати свою кров за інтереси московського імперіялізму, відводити його від його єдиної правильної ідеї боротьби за власну національну державу, щоб у цей спосіб послаблювати його фізично та розкладати морально, а відтак ще сильніше поневолити та щоб шляхом витворювання штучних перегород між українцями по обох боках фронту доводити до проливу братньої крові між синами одного українського народу.

18. Приймаючи в основу ідею власної державности як мету своєї боротьби, український нарід віддасть свої сили тільки для революційної боротьби за УССД та протиставиться всім ворожим спробам його використовувати та запрягати до воза чужих імперіялістичних інтересів, а в своїй боротьбі проти ворожих імперіялізмів стане рам'я-об-рам'я тільки з тими народами, що визнають його право на власне самостійне державне життя.

19. Засуджуємо всі спроби індивідуальної чи збірної співпраці з окупантами як шкідництво і зраду українському народові. Заплямовуємо як зрадників українського народу всіх агентів і наємників, секретних співпрацівників гестапо і НКВД і других, що за юдин гріш продають свою батьківщину.

20. Визнаючи, що національне визволення і відбудова української держави залежить від участі цілого народу в боротьбі проти окупантів, Організація Українських Націоналістів змагає до об'єднання всіх його верств під прапором визвольної боротьби.

21. Виходячи з положення, що питання молоді є одним із основних питань сучасної і майбутньої долі українського народу, будемо виховувати її в дусі ідей революційної боротьби за УССД, поборювати серед неї всі ворожі українській національно-визвольній ідеї ідеології, а зокрема марксівську, орієнтацію деякої частини молоді на Москву як на політичний і ідейно-світоглядний центр та протиставлятимемося всім тим негативним виявам серед частини української молоді, що повстали в наслідок сучасного воєнного лихоліття та виявляються у формі погоні за особистими інтересами і замикання себе в колі справ, що далекі від сучасної визвольної проблематики українського народу.

*„Свободу, рівність візьмуть тільки сильні народи. Тільки ті, що не бояться боротьби, що свою свободу скроплять кров'ю ворогів своїх“.*

**Микола Міхновський**

**ВИРОВИЙ М. В.**

## **УКРАЇНА І РОСІЯ (Сучасний стан, ставлення проблеми і перспективи)**

Фактом є, що, незалежно від сучасної німецької окупації українських земель, Москва, як організатор і символ ворожого нам московського імперіялізму, і далі є одним з найважливіших чинників сучасної політичної дійсності на Україні. Так є не тільки тому, що німці, знехтувавши національно-державницькими аспіраціями поневолених імперіялістичною Москвою народів та повівши вслід за тим на окупованих теренах політику національного і соціального пригноблення та економічного грабунку, війну на Сході неминуче програють і в зв'язку з тим існує загроза повороту москво-більшевизму, але також тому, що московське панування на Україні запустило дуже глибокі коріння та залишило дуже виразні наслідки. Москва свою політику будувала завжди не тільки на фізичному насиллі, але також на намаганні духово-морально заволодіти підбитими теренами. Москва, з одного боку, фізично нищила провідну українську верству, з другого — творила серед українського народу нові кадри відданих собі слуг, що помагали їй поневолювати Україну. В парі з цим ішло намагання в'язати найтіснішими вузлами Україну з Москвою, накидати українській масі всеросійські орієнтації, колонізувати Україну неукраїнським, головню російським елементом та творити в цей спосіб агентурні сили московського імперіялізму на Україні і т. п.

В наслідок цього, сьогодні перед українським самостійницьким рухом, побіч завдань боротьби проти німецького окупанта, стоїть вимога боротьби проти повороту більшевизму, чи білого московського імперіялізму на Україну. Одною з форм цієї боротьби є боротьба проти наслідків московського панування на Україні.

Боротьбу проти московського імперіялізму треба розглядати в трьох аспектах:

- 1) внутрішньо-українському,
- 2) московському,
- 3) всесоюзницькому.

### I

Коли взяти до уваги сьогоднішній фактичний стан на Україні і всі головні наслідки московсько-більшевицького панування, то наше завдання в боротьбі проти московського імперіялізму на внутрішньо-українському відтинку буде звучати в першу чергу: нищити усі сліди духової московщини в душах тої, досить поважної, частини українських народніх мас, яка сьогодні виявляє на собі очевидні сліди впливу московської суспільно-політичної думки та здобувати ці маси для української національної ідеї і культури.

На поодиноких відтинках суспільно-політичного життя українського народу це значить:

— на місце безобличної і обманливої ідеї інтернаціоналу, класової солідарности, або ідеї православ'я, чи слов'янофільства у московському виданні, — поставити чітку і виразну, закорінену в українській історії і традиції українську *національну ідею*;

— на місце культури обломовщини, брудного мужика і червоної або білої деспотії, — *героїчні первні української національної культури*, ідеї свободи людини, пошанування людської гідності, ідеї соціального порядку й справедливості;

— на місце політичної орієнтації на московський центр, що завжди приносить Україні політичний гніт, економічний визиск та робив з неї знаряддя для своїх імперіялістичних цілей, — орієнтацію на київський політичний осередок як організатора відродженого українського народу і носія нового життя та суспільно-політичного і національно-державницького порядку на цілому просторі сходу Європи і Азії, що побіч України був і є також об'єктом скспанзії московського імперіялізму, себто орієнтацію на *Українську Самостійну Соборну Державу (УССД)*.

Боротьба проти московського імперіялізму на внутрішньо-українському відтинку мусять іти під гаслом скріплення і заострювання української національно-політичної чуйности, зважаючи на вічно повторні намагання Москви не здавати своїх позицій на Україні та ідейно і політично підкорювати собі український нарід. Власне, московський імперіялізм зробив з поважної частини українських народніх мас середовище, яке ще сьогодні наставлене шукати виходу з нинішньої ситуації в Москві, а не в Українській Самостійній Державі і в боротьбі за неї, що одиноко може забезпечити народні маси України перед неволею й гнітом з боку німецького й московського, червоного чи білого, імперіялізму. І коли сьогодні настає переворот у доцьогочасному ставленні згаданой частини українських народніх мас до ідеї УССД, то це відбувається під впливом великого накладу сил і жертв самостійницького руху. Це є боротьба української ідеї з московським осередком підбою експлуатації, боротьба за душу українського народу, за його ідейне обличчя. Це є перша стадія боротьби. Друга стадія, буде боротьбою на мечі. Бо зудару з московським імперіялізмом нам не оминуть.

## II

Коли йде про московський аспект нашої боротьби, з московським імперіялізмом, то тут треба відрізнити три площини:

- а) наша боротьба проти ворожого нам північного осередку, що від століть організує поневолення українського народу,
- б) наша політика у відношенні до російського народу на його етно-графічній території,
- в) наша політика у відношенні до меншости російської національности на українських землях.

Минуле України вказує, що весь історичний розвиток українського народу, зокрема від часу упадку Української Київської Княжої Держави і сформування московської держави, проходить під знаком боротьби проти величезного гніту, який іде на Україну з півночі. Ця північ мала вже в початках кристалізації своєї державности зовсім інші національні первні, ніж Україна, і завжди намагалась шляхом насилля і підбою здобувати все нові простори, нищити на тих просторах існуючі національні культури та політично-державні порядки, накидати свою систему, свої ідеї, а рівночасно забезпечити за собою необмежені можливості визиску й гніту завойованих теренів та живучих на них народів і їхніх багатств. Це була, м. ін., одна з важливих зовнішніх причин упадку української державности. Відбудованій українській державності козацької

доби, в період її виснажуючої війни з магнатською Польщею, саме Москва завдавала підступні удари, які унеможливили ріст і вдержання української державности, а відтак вогнем і мечем її ліквідувала. Тут причина, що упавший українській державі тяжко було відродитися. Тут також показалося, який фатальний, а то й злочинний вплив мав московський імперіялізм для життя й розвитку українського народу. Цей вплив видний за цілий час московського володіння на Україні аж до сьогоднішніх днів, дарма що він завжди прикритий різномодними обманливими фразами про захист України Москвою.

Московський імперіялізм є ворожий Україні не тільки тому, що він заперечує право нашого народу на власне державне життя, але також тому, що від віків несе Україні тільки неволю, розклад, економічну експлуатацію, декадентську культуру тощо. Це лежить в його природі. Це він завжди тримає Україну в стані повного розслаблення, а український нарід вдержує в стані сталої безпомічності та, вбиваючи всякими способами українську національну ідею і власну політичну думку, намагається постійно орієнтувати Україну на московський центр. Московський імперіялізм хотів би зробити з нас європейську Індію, а наш нарід обернути в рабів. Тому боротьба з ним, з усіма його політичними й культурними впливами — це неодмінна передумова нашої перемоги.

Свідомість цих фактів мусить лягти в основу політичної свідомості українського народу. Без знищення духової Москви на Україні, без усвідомлення мас, в чому суть московського панування на Україні, без їхньої мобілізації на фронт боротьби з московським імперіялізмом, без кристалізації одної свідомої своїх національних інтересів української спільноти, — не бути Українській Самостійній Соборній Державі.

Коли йде про наше ставлення до російського народу на етнографічній московській території, то тут зразу треба сказати: для нас воно не може визначатися нашим ставленням до московського імперіялізму. Виповівши нещадну боротьбу московському імперіялізмові і мобілізуючи всі сили проти його намагань і далі поневолювати Україну, ми в цей спосіб не виповідаємо війни московському народові, бо ми не хотіли б з ним ані сьогодні, ані завтра воювати. Ключ справи лежить в руках московського народу. Буде він поважати наше право на власну державу і не дасть послуху підшептам імперіялістичної сталінської, чи білогвардійсько-шовіністичної кліки, яка пхає його на сталі воєнні загії і поневолення інших народів, — тоді з боку українського народу не буде жодних перешкод для мирного налагодження зносин з нашим північним сусідом. Ми визнаємо право московського народу на національну державу на його етнографічній території, ми тільки боремося проти північного осередка московського імперіялізму, що, власне, таке право на власну державу відмовляє нам і другим поневоленим народам. Правда, ми повністю свідомі того, що тяжко відокремити якийсь нарід від його імперіялізму, бо цей останній впливає з істотних первнів і прикмет характеру даного народу, але ми не забуваємо також, як дуже загарбницький імперіялізм Кремля підсичувався також чужими, зокрема германськими і жидівськими, елементами.

При тому ми мусимо вказати на один незаперечний факт, а іменно, що московський імперіялізм, як у формі царсько-шовіністичної воєнщини, так і в формі інтернаціональної большевиччини, завжди кидав цілу імперію на різномодні, безвідповідальні політичні авантюри, пхав народні маси в



імперіалістичні війни й катастрофи, чим доводив до горя і страждань також широкі маси московського народу.

Наслідком цього є, що сьогодні російський нарід відчуває на собі катастрофічні наслідки й консеквенції авантюриницької політики своїх урядів, що водять його завжди на чужі території, що ставлять завжди абсурдні імперіалістичні цілі, тягар яких спадає на плечі працюючих верств російського народу. Це ж бо цей московський імперіалізм піднімав і піднімає походи то на південь, то на захід, це він примусив московські народні маси підбивати Україну і своєю кров'ю готувати неволю українському народові, це він водив їх на Кавказ, на Фінляндію, на Балтійські держави, на Білорусію, на Буковину й Бесарабію, на західні українські землі, на Польщу, він готував нову різню на Балканах, щоб там задоволити свої хижацькі апетити, він пхнув їх навіть на Іспанію, він, врешті, кинув московські народні маси в обійми сучасної другої імперіалістичної війни та безжалісно проливає моря народньої крові за здійснення своїх божевільних інтернаціональних планів.

А тим часом московський нарід теж прагне волі й свободи. Він на це має повне право. Тому також вільна національна держава московського народу на його етнографічній території мусить стати метою його боротьби.

Сьогодні на перешкоді до цієї мети стоїть не тільки червоний сталінський імперіалізм, але також новий, готуючий себе на спадкоємця, білий ново-московський. Один і другий хочуть водити трудящі маси російського народу по бездоріжжях другої імперіалістичної війни.

Крім цього, на дорозі до національного відродження московського народу стоять сьогодні німецькі імперіалісти, які хочуть загнати всі народи Сходу разом з московським народом в ярмо неволі.

Український нарід, що від століть бореться проти московського імперіалізму, з усією силою протиставляється також намаганням німецьких імперіалістів поневолити Україну. В цій боротьбі йде український нарід поруч з другими народами, що їх поневолював московський імперіалізм, а зараз хоче поневолити Берлін. Український нарід готовий іти також у цій боротьбі з московським народом. Це можливе тоді, коли московський нарід відмовиться підтримувати імперіалістичні затії своїх урядів, коли перестане бути зряддям в руках московського імперіалізму, що коштом народніх мас намагається продовжувати імперіалістичну війну в ім'я своїх авантюриницьких імперіалістичних цілей, коли, отже, московський нарід ставитиме питання московської держави на московській етнографічній території. Тільки на цій площині можлива остаточна і рішальна перемога Сходу над імперіалізмами Заходу. Німецький імперіалізм остаточо розвалиться під ударами національних революцій вільних народів, що стоять зараз у боротьбі проти всякого поневолення і імперіалізму і скеровують свої вістря проти обох імперіалістичних гнобителів. Силу тим народам дають нові палкі революційні ідеї, а національні революції на Сході принесуть на своїх штиках свободу і звільнення від усяких східних і західних імперіалістів. Український нарід визнає ідею національної незалежності і державної самостійності всіх народів Сходу та бореться однаково проти західних, як і московських імперіалістів. Наше гасло: *свобода народам і вільні національні держави всіх народів Сходу*. Наша мета — Українська Самостійна Соборна Держава.

*Ставлення до меншостей на Україні:*

Український народ бореться за Українську Самостійну Соборну Державу, щоб здобути своє право на незалежне й самостійне національне життя та здійснити нехтувані імперіялізмами ідеї свободи людини, особистої гідності, вільної праці, соціальної справедливості і політичної рівності всіх жителів України.

Тому отже, *всім меншостям*, що живуть на Україні, отже і московській, український народ визнає повну рівноправність та кличе їх до спільної боротьби за УССД, що забезпечить повноту розвитку, соціальну справедливість та культурне життя всім жителям України. Український народ кличе всіх, хто живе на Україні, до спільної боротьби проти німецьких імперіялістів, що поневолюють Україну, та проти московського імперіялізму, що експлуатує економічно всі трудящі маси України. Тільки УССД, яка не буде вивозити своїх багатств ані в далеку Москву, ані в Берлін, а використає їх на власні потреби, забезпечить заможне життя кожному своєму громадянину. Одночасно, однак, український народ мусить якнайршучіше протиставитися всім спробам московського імперіялізму робити з російської меншости своїх агентів. Хто, живучи на Україні і з'їдаючи український хліб, одночасно дає послух ворожому московському імперіялізмові, – той ворог України, і його український народ буде нещадно поборювати як ворога народних мас України та як зрадника ідеї народньої волі, свободи, національної і соціальної справедливості на Сході, так само, як український народ поборює всіх вислужників німецького імперіялізму на Україні.

### III

Взаємовідносини між двома величинами на Сході, себто між Україною і Московою, визначалися завжди відношенням сил між поневоленим українським народом і озброєною імперіялістичною державою. Звідси був наслідок, що ми не могли міряться з Московою, що вперто проводила свою імперіялістичну політику.

Зараз триває війна, і всі політичні, мілітарні і господарські сили московського імперіялізму сильно зменшуються. З другого боку, український народ, хоч зазнає теж великих страт, має сьогодні вже, себто задовго перед рішачим моментом на Сході, самостійницький осередок революційної боротьби, яким зараз є *Організація Українських Націоналістів Самостійників Державників (ОУНСД)*, що змагається за об'єднання всіх самостійницьких сил України в одному революційному фронті. Під керівництвом цього осередку буде проходити Українська Національна Революція.

Цей факт має не тільки вузько-українське, але також всеосяжницьке значення. Задовго ще перед війною Організація Українських Націоналістів висунула ідею спільної боротьби всіх поневолених народів проти московського імперіялізму під гаслами: „Свобода народам і людині !” У сучас[ни]й момент ідею цю ОУНСД вперто здійснює. Таким чином Україна стає ініціатором боротьби всіх поневолених народів Сходу, зарівно проти червоного московського імперіялізму, а також проти німецького імперіялізму. Таким чином український народ є першим і досі самотнім народом, який висунув гасло спільної боротьби народів Сходу.

Нашими противниками на цій площині є зараз тільки большевики, що, однак, проповідують тільки боротьбу проти Німеччини і то з чисто

конкуренційних цілей, бо вони самі хочуть підбити світ і поневолити народи. Сьогодні більшовики оперують далі старими, заялосеними лозунгами з ленінсько-сталінського арсеналу, підшитими цим разом вже куди сильніше московським патріотизмом „отечества" і „родіни". Намагаючись обдурити поневолені народи, наче б війна йшла також за їхні інтереси, щоб в цей спосіб краще запрягти їх до свого імперіялістичного воза, більшовики використовують сучасну війну, щоб міцніше прикувати підбиті народи Сходу до ярма московського імперіялізму. Звичайно, тут іде про один з більших обманів і злочинів московського імперіялізму. В цей спосіб примусив він також в роки громадянської війни поневолені народи кровавитися за його інтереси, обіцяючи їм всі права „вплоть до отделения". Наслідком цього обману була найжорстокіша окупація і поневолення свободолюбивих народів Сходу.

За більшовиками тупцюють сьогодні старі єдино-неділимські, шовіністичні, білогвардійські недобитки, що радо зайняли б місце сталінської імперіялістичної кліки на те тільки, щоб далше продовжувати сучасну війну та в ім'я своїх імперіялістичних планів готувати всім народам Сходу нову царсько-поміщицьку, капіталістичну неволю. Білогвардійці не висунули досі жодних прогресивних ідей, бо їх вони не мають, а самі вони являються найбільш реакційними „покидьками" сучасної доби та такими самими, як і сталінська верхівка, імперіялістичними горлорізами.

В цей спосіб одинока існуюча сьогодні на Сході і висунена Україною ідея вільних національних держав сходу Європи є *найбільш прогресивною ідеєю сучасної доби*. Вона гарантує всім народам Сходу повну свободу їх національно-політичного і соціально-економічного та культурного розвитку, вона дає їм змогу звільнитися від ненависних імперіялістичних хижаків і будувати власне життя по своїй владобі, вона, врешті, забезпечує право одиниці свобідно розвиватися та хоронити її особисту гідність. Тільки на цій площині можливе знищення основних ворогів народів Сходу, якими являються московський і німецький імперіялізми. Тільки на цій площині можливе об'єднання великих народніх сил народів України, Польщі, Білорусії, Литви, Латвії, Естонії, Грузії, Вірменії, Азербайджану і народів російської Азії для боротьби з ненависними імперіялізмами. Це також одинока площина, на якій може стати російський нарід пліч-о-пліч з другими поневоленими народами до боротьби за закінчення сучасної розбійницької імперіялістичної різні та за своє національне відродження. Розвал імперіялізмів на Сході і кінець війни принесуть *Національні Революції* вільних народів Сходу, що побудують своє незалежне життя в самостійних державах.

Таку прогресивну ідею приносить сьогодні Сходові Україна і кличе другі поневолені народи ставати в ряди єдиного революційного фронту боротьби всіх поневолених проти імперіялізмів. Це є ідея народньої свободи, вільного національного й індивідуального розвитку, ідея заможного й культурного життя народів і одиниць. Хто ідеї цій протиставиться, — байдуже, хто він є: німецький, більшовицький, білогвардійський чи інший імперіяліст, — той ворог народніх мас та зрадник єдиного революційного фронту всіх народів сходу Європи.

#### [IV]

Сучасна війна веде до виснаження всіх воюючих імперіялізмів, в першу чергу московського і німецького, що обидва є завзятими ворогами українського і других поневолених народів. При кінці сучасної війни дійде до моменту, коли

ослаблені німецький і московський імперіялізми — не будуть спроможні опертися могутньому напорові революційних сил сходу Європи. Тоді прийде вибух національних революцій на Сході.

Передумовою перемоги українського народу в момент кризи сучасної війни являється сьогодні:

1) скріплення національної чуйності і свідомости українських мас, відродження серед них національно-українських первнів у протиставленні до занепадницьких впливів московщини та кристалізування серед них одної національної спільноти, свідомої своїх цілей і готової до боротьби за УССД;

2) нещадна боротьба проти всіх залишків і сучасних впливів та намагань московського імперіялізму поневолити український нарід;

3) мобілізація мас під гаслом боротьби з намаганням німецьких імперялістів поневолити Україну та зробити з неї колонію, а народні маси обернути в рабів;

4) пропагування серед всіх національних меншостей в Україні ідеї спільної боротьби проти московського й німецького імперіялізмів, як спричинників сучасної імперялістичної війни і носіїв соціального гніту, економічної експлуатації людини, нужди, рабства, та здобування їх для ідеї УССД як держави політичної і національної справедливості і рівноправності всіх своїх громадян, незалежно від національної і конфесійної приналежності та захисника соціально-економічних та культурних прав одиниці;

5) побороювання всіх тих споміж національних меншостей і споміж українського народу, що, живучи на Україні, стають агентами і знаряддям в руках московського чи німецького імперіялізму, як зрадників свободи й інтересів народніх мас України;

6) проповідування ідеї співпраці та спільної боротьби всіх народів сходу Європи проти німецького і московського, червоного чи білого, імперіялізму та проти всіх других імперялізмів Заходу, проповідування ідеї свободи людини, пошанування людської гідности, свобідного права на працю й культурний розвиток, ідеї незалежного національного державного життя та вказання всім народам Сходу цих ідей як мети їхньої боротьби в протиставленні до забріханих фраз московського і німецького імперіялізму і, нарешті, проповідування ідеї національних революцій під гаслами вільних держав народу українського, російського, польського, білоруського, литовського, латиського, естонського, грузинського, вірменського, азербайджанського і всіх других народів бувшої большевицької імперії;

7) поведення організаційної праці для спільної боротьби всіх названих народів в час теперішньої війни під кутом спільної акції для розвалу московського і німецького імперіялізму та підготовки національних революцій на Сході.

Україна і Росія — ця проблема має для нас не тільки український, але і міжнародній характер. Ліквідація московського імперялізму поза Україною, себто в Москві, не можлива без ліквідації його агентурних впливів серед українських мас. З другого боку, відродження УССД неможливе без поставлення нашої боротьби у міжнародній, всесоюзній площині, на якій одиноко можемо здобути українському народові належне місце серед других народів Сходу та створити передумови для вдержання УССД і самостійних держав других народів.

Історичною трагедією українського народу і других народів, понево-

явних московським імперіялізмом, було те, що вони досі завжди виступали поодиночко у відношенні до свого відвічного ворога та що бракувало їм одної, виростаючої з їхніх органічних потреб, справді об'єднуючої, революційної ідеї, що мобілізувала б їх до спільної боротьби. Поставлені сам-на-сам з Москвою та ідейно слабші, мусіли завжди програти. Так мусіло бути з усіма народами московської тюрми народів, коли зважити, що навіть Україна, як найсильніший чинник, була здавлювана озброєним п'ястком московського ім[п]еріялізму й ідейно деморалізована його фразами. В виду цього московський імперіялізм з питомою йому підступною хитрістю накидав їм завжди половинні ідеї та змушував шукати опори в північному центрі. Так було з усіма т. зв. об'єднуючими ідеями православ'я, слов'янофільства, соціалізму, спільноти класових інтересів тощо. Все це був блахман і тонко шитий засіб поставити поневолені народи на службу московському імперіялізму. Це розслабляло поневолені народи і давало моральну силу московському імперіялізмові. На цій основі наростала також його фізична сила як здогадливого оборонця народів всієї імперії.

Але зараз справи підлягли основній зміні. Сьогоднішній час є характерний тим, що, з одного боку, московський імперіялізм виснажується фізично у війні, рівночасно однак тратить свою моральну позицію серед поневолених. Сьогодні вже ніхто в нього не вірить, бо нічого нового він не дає. Бо в той час, коли в першій світовій війні московський імперіялізм зумів у момент кризи дуже скоро перескочити з отчизняно-царського коника, що став для виснажених війною мас зненавидженим символом, на коника соціалістичної революції, сьогодні цей імперіялізм тупіє на місці і пробує себе рятувати відгрітими старими фразами. Але це не вийде! Маса вже давно пізнала справжню суть большевицької системи, а також і „родіни“, що для всіх поневолених стала ненависною казармою.

Цей момент є зараз вирішним моментом внутрішньої ідейно-політичної кризи московського імперіялізму, що йде поруч з його мілітарно-фізичним виснаженням та стане причиною його неминучого упадку.

Сьогодні московський імперіялізм ідейно і політично *загниває*, він не мобілізує вже для себе маси, як якась нова притягуюча ідея. Те, що він зараз дає, — це старі, давно скомпрометовані в масах, реакційні гасла. Це є гасла оборони старого, зіпсованого в нутрі і загниваючого режиму. Сьогодні Схід переживає таку саму хвилину, як її переживало людство напередодні Великої Французької Революції 1789 р. і громадянської війни 1917 р. Цілі десятиріччя загинувала феодално-королівська влада Франції. Щойно напір свободолюбних ідей і нового справедливого порядку зміг її розвалити. Напередодні свого розвалу вона мобілізувала всі сили реакції, щоб себе рятувати. Але завеликі були її гріхи, і завеликий був народний гнів. Тому вона безповоротно падала під ударами революційних мас.

В період першої імперіялістичної війни старий царський труп, також внутрішньо вже розложений, пробував рятувати себе мілітарною силою. Це, однак, не могло його вдержати при житті. Те, що має власти — власти мусить! Реакційному царському реж[и]мові прийшли на зміну большевики. Вони висунули ідею нового порядку, в якій маса повірила. Але як скоро виявився новий обман! Великі революційні здобутки, що за них пролито моря народньої крові, сталінська імперіялістична кліка своїми божевільними експериментами легкодушно занастила. Вона в найбільш ганебний спосіб зрадила Революцію. Вона на місце царської тюрми народів — поставила большевицьку, на місце

поміщицької неволі — неволю колгоспну. На місце капіталістичного визиску — стахановське висотування жил з людини. На місце охранки — терор НКВД. На місце царської банди поміщицько-капіталістичних народніх павуків, глитаїв та визискувачів — цілу систему новітніх чиновників з партійним білетом, висуванців, „народніх” делегатів, стахановців і цілу кремлівську кліку підпаловачів війни, — що не гірше царських експлуататорів і генералів наживаються народнім потом і кров'ю.

Що ж дивного, що сьогодні ця організована сталінська імперіялістична банда відгукується до тих самих лозунгів, проти яких в 1917 році піднявся народ? Що дивного, що сьогодні знову кремлівські володарі не гірше „бацюшки царя” розпинаються за родіну, за отечество, що вводять царські пагони, офіцерські титули, романовські ордени, і пр.?

Вони в той самий спосіб, що й старий царський режим, хочуть рятувати себе від упадку, щоб відтак знову на народній крові побудувати нову казарму народньої неволі.

Але чи за це гинули й вмирали передові борці громадянської війни? Чи за це йшли вони на барикади? Чи на це піднімали вони революцію, щоб банда недолужних сталінських керівників експериментувала на народній шкірі, щоб на найбагатшій частині світу тримала маси в стані голодного і злиденного животіння, щоб зараз відновила реакційні капіталістично-поміщицькі установи, що їх у героїчному зусиллі знищила Революція? Чи за це протягом довгих двох десятиріч страждали й боролися народні маси, чи за це зносили вони недостачі і нужду, щоб тепер знову вернутися до старого?

Ні, і ще раз ні! Кремлівська большевицька верхівка не виконала свого завдання, вона занастила всі здобутки революції і довела побудовану систему до повного розкладу. Тому не їй будувати новий лад на Сході! Сьогодні вона не керівник народів, але гнила болячка на їх тілі. Її треба чим скорше розчавити! Не їй вивести народи з сучасної імперіялістичної війни.

Тут треба *нових ідей, нової революції*, що могутнім ударом штовхне й розвалить загниваючу большевицьку систему та введе поневолені народи на нові шляхи кращого життя.

Сьогодні ми відчуваємо вже подих цих нових ідей, що з весняною свіжістю йдуть до нас. Вони несуть нам свободу й щастя. Вони дадуть нам працю й хліб, вони визволять нас від імперіялізмів, вони принесуть волю одиниці. Це є висунені Україною ідеї народньої і індивідуальної свободи та ідеї вільних національних держав. Під їх прапором гуртуються вже сьогодні поневолені народи й у своїй боротьбі проти імперіялістичних хижаків ступають ясным шляхом до нової Революції.

Факт цей є одночасно для російського народу доказом, що московський імперіялізм як певна система, що давала йому — хоч хибні й реакційні та антинародні, — але все ж якісь рямки вияву — наявно крахує та що для російського народу настала остання пора стати на нові рейки, що будуть повним відреченням від розбишацького імперіялізму сталінського чи царського толку. Бо шлях до розбиття німецького чи другого західного імперіялізму, а тим самим до національного відродження російського народу, веде не через насильне гноблення підбитих народів, — бо цього вони вже сьогодні не дозволять, ані через обман брехливих „отчизняних” фраз, — бо на них вони себе не дадуть більше набирати, — але через спільну боротьбу з усіма поневоленими проти імперіялізмів як рівний з рівним під гаслом свобода народам і людині.

Це є позиція і перспективи московського народу в сучасний момент.

З другого боку, теперішній час характерний двома дальшими моментами, а саме:

1) наростанням свідомости поневолених народів Сходу, що тільки в солідарній боротьбі проти *обох* імперіялізмів треба їм шукати виходу;

2) висуненням українським народом найбільш прогресивної ідеї вільних національних держав на Сході під гаслом свободи народам і людині в протиставленні до реакційних систем імперіялізмів та організуванням єдиного фронту народів Сходу для боротьби проти хижацьких імперіялістів.

Це є основні принципи визвольної боротьби українського народу. Вони випливають, з одного боку, з життєвих потреб українського народу та других поневолених народів Сходу, а також з нашого рішення боротися за ідеї свободи й поступу проти реакції й поневолення і, з другого боку, з теперішнього фактичного стану нашого північного сусіда та з наших бажань знайти спільну мову з народними масами російського народу. Врешті, наше ставлення спирається на нашій оцінці розвитку воєнних подій та на ствердженні виразних розкладницьких тенденцій московського і німецького імперіялізму, що у своїх наслідках ведуть до їх неминучого розвалу.

На такій площині, перед лицем загроз, що їх ще сьогодні несе всім народам Сходу московський і німецький імперіялізм, ми шукаємо розв'язки історичної проблеми України і Росії.

## ЛУГОВА 3. І.

### Національна політика червоної Москви в Україні

„Кожна нація має право на самовизначення аж до відокремлення” — таке основне гасло большевиків щодо різних національностей. Та від слів до діл дуже далеко. Ці слова потрібні большевикам, щоб обдурити ними маси, приспати їхню національну чуйність.

А тим часом робиться все, щоб не допустити до цього можливого відокремлення України від Москви, щоб за всяку ціну утримати Україну при собі.

Адже Москва знає, що без українського хліба, без українських багатств їй не бути могутньою імперією. Тому й веде уперту, скажену боротьбу проти здійснення Україною права на відокремлення.

Починається це з окупації України московськими червоними полчищами, які „по братерськи” „звільнили” українців від власної держави, а в заміну дали большевицький режим. Відтоді проводиться сталий імперіялістичний грабунок усіх природніх багатств України, прихований під фразами інтернаціоналізму, дружнього співжиття всіх національностей в союзі соціалістичних республік.

Україну заливають сотні агентів Москви, які порядкують на українській землі, створюють на ній советський апарат для реалізації планів нещадного грабування України.

А ідеологи большевизму творять теорію інтернаціоналізму для наукового, так би мовити, обґрунтування своєї колоніальної політики.

Вістря большевицької теорії звертається проти всякого національного сепаратизму. Це й зрозуміло. Москві треба було за всяку ціну утримати при

собі колонії, і вона це здійснює. Сталін увесь час закликає до боротьби з націоналізмом, називаючи його найбільшою небезпекою. Ідеологи більшевизму твердять, що націоналізм не має під собою ґрунту, бо поступ нищить національну окремішність, вона стає пережитком минулого. Крім того, Ленін твердить, що нація складається з антагоністичних класів, тому українське робітництво має спільні інтереси з робітниками російськими і немає нічого спільного з іншими соціальними верствами української нації. Отже, звідси висновок: не може бути єдиного національного фронту, а, навпаки, мусить бути інтернаціональний зв'язок пролетаріату різних національностей, зокрема українського й російського. Але різко засуджуючи національний сепаратизм національних меншостей, проповідуючи її інтернаціоналізм і єдиний фронт трудящих усіх національностей, червона Москва сама була найбільшим шовіністом-великодержавником.

Всякими способами доводиться право російського народу бути не просто братом, а саме старшим братом інших народів СРСР на тій підставі, що, мовляв, російський народ найчисленніший, він допоміг усім іншим народам звільнитися від гніту царизму, він дав найбільшого теоретика соціалізму — Леніна, він має найбагатшу, найбільш розвинену культуру, літературу, мову.

Большевицькі історики на всі голоси оспівують постаті найбільших московських загарбників як Олександр Невський, Петро I, не зважаючи на те, що Петро I був справжнім катом, який розпинав пригноблені народи, на кістках українських козаків побудував свою столицю, лишав по собі в Україні грабунок, гвалтування, вогонь і смерть.

А Іван Мазепа, який стояв на чолі визвольної національної боротьби України проти імперіялістичної навали Росії, проголошується большевицькими істориками зрадником. Лицарська постать гетьмана, який все життя відав боротьби за незалежність України, затавровується пролетарськими істориками за вірність своєму народові, своїй батьківщині, за боротьбу проти споконвічного ворога, ката свого народу — Росії. Чи ж це не великодержавницьке, шовіністичне трактування історії?

Найжорстокіші кати, варвари російської історії підносяться на п'єдестал героїв, а найсвітліші постаті з історії України затоптуються в болото за те, що вони героїчно відстоювали незалежність українського народу від Росії.

Отак виглядала „об'єктивна" большевицька історія!

Те саме робиться й з українською літературою. Національного пророка України, Т. Г. Шевченка, большевицьке літературознавство робить дру[г]ом братнього російського народу на тій підставі, що він написав кілька повістей російською мовою.

Національні моменти в його творчості змазується, а наголошується лиш на соціальному протесті великого поета-бунтаря,

Леся Українка теж трактується як інтернаціоналістка, соціалістка, але ні в якому разі націоналістка.

Такі чудесні переродження робила „найоб'єктивніша" в світі пролетарська наука історії, літератури. Історичні особи, не відповідаючи інтересам Москви, цією „об'єктивною" наукою або викидалися як зрадники, або перемацьовувалися московськими „науковцями" відповідно до вимог диктаторської Москви.

Так московські большевики тонко ідеологічно замасковують свою імперіялістичну політику по відношенні до України.



Теоретично обґрунтувавши свою колоніальну, грабiжницьку політику, большевики не гребували ніякими засобами для переведення її в життя. Советський апарат було пущено на повний хід. Він ішов до упокорення України через гори трупів розстріляних, замучених в концтаборах, заморених голодом непокірних українців, яких не вдалося приспати фарисейськими фразами про інтернаціоналізм.

Жертвами кривавого большевицького терору впали члени СВУ, СУМ, десятки українських культурних діячів, письменників і тисячі невідомих борців за національне визволення України.

А решту Москва поділила на комуністів і безпартійних, ударників і відсталих, колгоспників і одноосібників, орденосців і неорденосців і т. д., і т. д., щоб розбити українську націю, розпорошити її сили, не дати сконсолідуватися в єдину національну силу.

Молодь було взято в повну опіку большевицького виховання. Дітям і юнакам втовмачували щодня, що у пролетаріату нема батьківщини, що є лиш, „единая социалистическая родина” з столицею в Москві, зі Сталінім на чолі. Так українській молоді затруювали душу, виховували з неї слухняних рабів Москви, людей, що були українцями по спорту, а справді були перевертнями, які від свого, українського, відірвалися, а до чужого, російського, не пристали. У них відібрали батьківщину, рідну мову, все, що святе для людини, лишивши в душі страшну пустку.

І з української молоді виходили бездушні Корнійчуки, які за ордени продавали свій нарід, допомагали московським катам закріплювати їхнє панування над Україною. Вони, за большевицьким рецептом, творили „національну форму, соціалістичну змістом” українську культуру, літературу. Фактично ж вони спотворювали українське мистецтво, вихолощували з нього національний дух, пристосовуючи його до вимог окупанта. В творах таких митців, що звалися українськими, не було нічого українського, крім мови. Та й то для годиться, щоб показати світові, що є щось українське в Україні.

В своїй нахабстві Москва дійшла до того, що один час почала урядово проводити українізацію в Україні. Цим вона ставила себе в ролі благодійниці, яка дбає про українську культуру, мову, а з другого боку, це був ляпас українцям: ви, мовляв, так зрусифіковані, що аж ми силоміць мусимо вас українізувати.

Ця славнозвісна українізація проводилася в той спосіб, що українців, які чудово володіли рідною мовою, непотрібно мучили вивченням граматики, викликаючи цим величезне обурення українських мас проти цієї українізації.

Але ролю таких опікунів української мови московські большевики грали не довго, бо налякалися того руху, що розгорнувся в Україні під маркою українізації. Вони злякалися, [щ]об українці часом не згадали про те, що вони не тільки советські громадяни, але й українці...

Після українізації ще шаленіше почала проводитися русифікація. Україна все більше й більше захлиналася в морі русифікації. Кожний новий указ про школи підкреслював необхідність добитися вільного володіння „мовою Леніна-Сталіна” у всіх учнів неросіян. Остання постанова ліквідувала викладання української літератури на неукраїнських відділах Київського університету.

Так все одвертіше московський імперіаліст твердою рукою поступово *перетоплював український нарід в нарід „советський”, асимілюючи його, русифікуючи, знищуючи як окрему духову одиницю.*

Український нарід був засуджений Москвою на повну загладу. Потоптано було найелементарніші права української нації.

Але ця цинічна колоніяльна політика була по-фарисейськи заличкована галасуванням про необмежені права українського народу на господарський і культурний розвиток, на вільне і щасливе самостійне життя. Ще й тепер, під час війни, лишивши за собою в Україні жахливу руїну, московські большевики кричать про те, що вільнолюбивий український нарід повстане проти фашистських загарбників і відновить радянську владу. З свого боку Москва обіцяє допомогти українському народу звільнитися від німецьких окупантів і приєднатися до „братнього” російського народу. Другими словами: допоможе змінити одного грабіжника на другого.

Большевицька газета „За радянську Україну” від 24. XII. 1942 року обіцяє: „Вже близький той радісний час, коли Українська Радянська Республіка знову житиме вільно і щасливо під життєдайним сонцем Сталінської Конституції”.

Нічого нового, отже, Сталін не несе в Україну. Знову „старший російський брат” іде визволяти Україну від хліба, а їй за це дає паперову сталінську конституцію.

На це український нарід може відповісти лиш одне: досить з нас всяких „визволителів”! Нас 45 мільйонів, ми визволимо себе самі, і самі будемо правити на своїй землі в Самостійній Соборній Українській Державі!

**КОВАЛЕНКО І. М.**

## **НОВА ЕВРОПА І СТАРА БРЕХНЯ**

„Дранг нах Остен” — це старе гасло германського імперіялізму, на якому виховалося кілька німецьких поколінь, від Бісмарка лише рахуючи... Тільки що не завжди це гасло набирало тієї самої гостроти. Звичайно ж, загострювалося воно все тоді, коли політичні справи Німеччини терпіли невдачі на Заході. Тоді цілим своїм імперіялістичним обличчям вона зверталася на Схід, бажаючи знайти тут рекомпенсату за ці невдачі. Є, однак, і деяка різниця в інтерпретації цього гасла між старою, скажیم, бісмарківською Німеччиною та новою Німеччиною — Німеччиною Адольфа Гітлера. Отже, тоді, коли Бісмарк під „Сходом” розумів, головню, російську імперію, яку належить розчленити на цілий ряд окремих національно-політичних комплексів (хоч це йому не перешкоджало дипломатично залицятися до Петербурга), при чому в констеляції розчленованої Росії окреме місце відводить Україні, щоб через такого роду ослаблення Росії зміцнити великодержавну потугу Німеччини, — то Гітлер-Розенберг під „Сходом” розуміють уже чисто географічний простір, як континентальне продовження великонімецького „лебенсрауму” — життєвого простору... Найповніший вираз цього розуміння знаходимо на сторінках націонал-соціалістичного корану, яким став у сьогоднішній Німеччині „Майн Кампф”: все, що говорить там про життєвий простір, потрібний для росту й могутності вибраної германської раси, не лишає після себе ніяких сумнівів. Що Гітлер не кидав у „Майн Кампф” слів на вітер, що він дефінітивно вирішив крок за кроком здійснювати політичну програму, накреслену в цій книзі, дуже вимовно свідчить одне інтерв’ю, яке мав із Гітлером французький політик Бертран де Жуневель. Коли цей останній попросив Гітлера викреслити із „Майн

Кампф'у" рядки, написані про Францію, Гітлер відповів: „Хочете ректифікації? Я її дам у великій книжці, що зветься *історією*". Цього вистарчає. Слід зауважити, що Гітлер у своїй політичній діяльності не називає речей так яскраво по імені, як це він робить у „Майн Кампф'і": тут він заховає своєрідну тактичну обережність; його поведінка, а насамперед, його промови — це зразки політичного маневрування, часом прямо одчайдушною політичною акробацією. Звідси й поняття великонімецького „життєвого простору" не завжди однакове: воно то звужується, то розширюється в залежності від міжнародньої політичної ситуації і також у великій мірі від власних воєнно-політичних досягнень чи спроможностей. Отже, спочатку Гітлер називає „життєвим простором" Німеччини лише етнографічні території компактно заселені німцями, під якими розуміє Саарщину, Австрію та Судети. Це була доба т. зв. „аншлюсів". Європа гляділа на це з жахом і подивом; національні вимоги Гітлера на всякий випадок були цілком логічні! Але поруч із ним з'являється у 1935-му році в Німеччині мапка майбутньої Німеччини, яка безцеремонно викреслює з європейської поверхні Бельгію, Голляндію, Чехо-Словаччину, половину Польщі та частину Франції й... Італії (Трієст)! Цю мапку прикрашує багатомовний напис: „Година призначень Великої Німеччини". Розуміється, це насторожувало. І насторожувало не безпідставно. Приходить хвиля капітуляції Чехо-Словаччини — і все раптом змінюється. Гітлер зміняє свій досюгочасний політичний стиль і пересідає з етнографічного коника на... історичного! Прибувши до історичної резиденції чеських королів на Градчанах, Гітлер не вагається звідси заявити, що Чехія — це, властиво, німецький край, бо був час, коли в Празі також сиділи німецькі цісарі. Це той самий Гітлер, який ще вчора запевняв цілу Європу, що він не хоче навіть одного чеха мати в своїй державі... Не дивно, що після цього старий Чемберлен був змушений визнати, що він уже не вірить більше ні одному слову Гітлера... Після упадку Польщі „життєвий простір" Німеччини значно поширюється на схід — аж до нових кордонів, які відділюють Німеччину від Советів. Тут варто навести вельми характерну заяву Гітлера, яку він зложив перед рейхстагом дня 19 липня 1940-го року: „Німецько-советські взаємовідносини, — говорив Гітлер, — *остаточно устійнені*... Англія та Франція завжди приписували Німеччині агресивні плани відносно тих районів, які знаходяться поза сферою німецьких інтересів. То казали, що Німеччина хоче окупувати Україну, то що вона немовбито задумує зайняти Фінляндію, іншим разом твердили, що грозить небезпека Румунії, і, нарешті, почали побоюватися за долю Туреччини. При таких обставинах я вважав за конечне перш за все тверезо означити границі інтересів з Росією, щоб *раз назавжди* вияснити, що Німеччина вважає районом своїх інтересів у *майбутньому* і що, з другої сторони, Росія вважає важливим для свого існування". А в іншому місці — в промові 30-го січня 1940 р. — Гітлер цьому докладному визначенню життєвих границь між Німеччиною та Советами намагається надати ще й ідеологічного умотивовання: „Протягом багатьох століть, — говорив він, — Німеччина та Росія жили в приязні та мирі. Чому цього не може статися і в майбутньому? Я думаю, що це можливе, бо цього хочуть обидва народи. Всяке намагання британської чи французької плутократії спровокувати між нами війну засуджене на невдачу". З цих енуціяцій виходило: 1) Німеччина має агресивні плани лише відносно тих районів, які лежать у сфері її інтересів. 2) Україна не належить до тих районів. 3) Ріка Буг є остаточно устійненою границею, доки сягатимуть німецькі інтереси у майбутньому (на всіх нововиданих німецьких мапах біля

німецько-советських кордонів стояло: стала границя). 4) Всяка війна між Німеччиною і Советами виключена. „Берлінер Берзенцайтунг” просто так і запевнювала, що „будь-яка можливість війни між Німеччиною і ССР виключена *назавжди!*.”] Однак, пізніші факти показали, що, хоч ні російський, ні німецький народи війни між собою не бажали, це не перешкодило Гітлерові наперекір волі цих народів і зокрема своїм власним заявам цю, як сам сказав у квітні 1942 року, „божевільну війну” розпочати... Бо, щоб розпочати війну, Гітлерові не треба було причини — йому треба було тільки *претексту!* А з претекстом — так, як з тим києм, якого завжди знайде той, хто хоче когось ударити. Адже ж ця друга війна мала бути нічим іншим, як логічним продовженням „Дранг’у нах Остен”, розпочатого Вільгельмом у 1914-му році... Тому цей претекст мусів знайтися. Уся ж дощогочасна політика Гітлера практично зводилася до того, щоб цей претекст якнайшвидше *створити!*

Ще в 1938-му році, тобто за рік до війни, німецький уряд передав інкогніто англійському амбасадорові в Берліні Невілеві Гендерсонові так званий „план Гітлера” відносно урегулювання європейських питань, який охоплював 6 пунктів. Ці пункти такі характерні, що їх слід навести в цілості. І так: 1) Гарантія Німеччини всіх границь Франції. 2) Декларація Німеччини, що вона повністю визнає англійську імперію в її теперішній формі. 3) Обмеження повітряних озброєнь Англії, Німеччини й Франції. 4) Зобов’язання з боку Німеччини, Франції, Італії й Англії *не заключувати ніяких пактів з Советами.* 5) Франція й Англія дають Німеччині *вільну руку на сході Європи.* 6) Повернення *усіх* бувших німецьких колоній, що є під мандатом Англії й Франції. Очевидно, найбільш суттєві пункти цього плану — це 4-ий і особливо 5-ий. Саме ці пункти найвимовніше свідчили про воєнно-політичні задуми Гітлера відносно Сходу: свідчили про те, що проблема східньо-європейського „життєвого простору” стає в Німеччині чимраз більш актуальною, а радикальна розв’язка цієї проблеми — настирливою. І лиш тому німецька дипломатія заключає у 1938-му році пакт неагресії з Францією, підкріплений, очевидно, „Лінією Зігфріда”, і лиш тому далі пропонує подібний пакт також Англії: Відомих „16 пунктів”, запропонованих Гітлером польському урядові напередодні вибуху війни, в яких основний наголос поставлено на „автостраду”, що лучила б метрополію з Східньою Прусією (т. зв. „коридор в коридорі”), були зайвим доказом воєнних планів Німеччини, зв’язаних з цією автострадою після того, як Польща категорично відмовилася пропустити німецьку армію через свою територію. Про це ми довідалися вже пізніше, а саме тоді, коли міністр Бек, у припливі сердечної широти і... капітальної наївності розконспірував сенс приватних візит Герінга до Польщі (відомі зимові половання у Білій [В]ежі в роках 1935-38) советському заступникові наркома закордонних справ Потьомкінові під час його переїзду через Варшаву в Москву в 1939 р. „Герінг, бачите, — казав міністр Бек, — намовляв нас заключити з німцями воєнний союз проти вас. За це ми мали отримати частину України”... Але все, що відоме в Москві, — відоме також і в Берліні. Та Гітлер не дався вивести в поле: він різко повертає свій політичний курс щодо Советів, а за кілька днів міністр закордонних справ Німеччини фон Ріббентроп уже урочисто підписував у Москві німецько-советський „пакт приязні”. Результат: замість ділитися з Польщею Україною, Німеччина поділилася з Советами Польщею! Політичний світ тією несподіваною децизією Гітлера був прямо приголомшений, ще більше приголомшували заяви Гітлера, на зразок тієї, з якою він виступив у рейхстагу

в липні 1940-го року, і майже нікому й на думку не приходило, що цей одчайдушний крок Гітлера був його останньою дипломатичною спробою закрити перед світом шило „Дранг’у нах Остен“, яке чимраз більше починало вилазити з великонімецького мішка...

Та довго ховати це шило не довелося. Приходить незабутній історичний день 22-го червня 1941 року.

Всі народи, уярмлені советською системою, привітали цей день, як початок кінця московського імперіялізму і нагоду для свого визволення.

Але дуже скоро Німеччина показала своє справжнє обличчя. Це відчули зокрема українці. Отже виявилось, що українці не мають прав на Україну: Вони мають право тільки до чорної праці на Україні, а їх провідники — тільки до шибениці і в’язниць... Ще не зник з очей жахливий кошмар енкаведизму, а вже гештапо встелює рідну землю свіжими жертвами найкращих синів України... Починається період нової окупації. В парі з терором йде нещадна експлуатація України. Галичину — цю важливу частину української землі, насильно й брутально відривають від метрополії та приєднують у вигляді сміхотворного „дистрикту“ до великонімецького райху. Київ zdeградовано до звичайної обласної провінції східного „райхскомісаріяту“... Сама Україна — це тільки колоніально-економічна база Великонімеччини, а її населення — тільки тягловий матеріал на вивожування в західні райони німецького райху... Райхскомісар України Кох без церемоній заявляє, що „один центнер української пшениці важніший для нього, ніж ціла українська проблема“, а „Східне міністерство“ в Берліні видає брошуру за брошурою, в яких з усіх сил доказує, що українці не мають чого гніватися на окупацію їх земель німцями, бо ці землі по праву належать тільки німцям. Адже ж українці — це потомки готів!.. Взагалі, якби не готи та варяги, то не було б ніякої української історії. Великий князь Володимир, Ярослав, Данило, Богдан Хмельницький, Мазепа — це все заслуга готів. Бо якраз те, що українці поривалися до творення власної державности, є залишки німецького духу й німецької крові... Справді, дивні ці наші німецькі „предки“, від яких у простій лінії, нарешті, вийшли... українці! Такого чуда, наприклад, на етнографічно німецьких землях не трапилося: там від герман народилися німці — звичайно, як це всюди бувало і буває: японці походять від японців, турки від турків. Ми також думаємо, що українці походять лише від українців. Є тільки дві історичні можливості: 1) Або готи, будучи справді нашими історичними предками, не були германами, лише одним із слов’янських племен, або 2) готи були германським кочовим плем’ям (історична мандрівка народів), яке випадково замандрувало на історично українські землі та думало тут, на родючому українському чорноземі, біля Чорного моря та ще в сусідстві з висококультурною Візантією трохи загірті місце, але українські автохтони — справжні предки нинішніх українців — звідси їх *вигнати!* Але ж готська держава проіснувала всього 200 років — час як для історії більш ніж закороткий, а для нас, українців, більш ніж [п]ідозрлий. Бо такого краю, як Україна, ніхто ще добровільно не покинув!.. Татари були на наших землях також біля 200 років, але ні один татарин досі не відважився виводити наш родовід із їх крові і раси... Але німецьких борзописців годі вже спинити. У своїй імперіялістичній засліпленості вони дійшли вже до того, що навіть український національний герб (тризуб) визначають як копію з історичного гербу міста Магдебурга! Це вже навіть не історичні фальші — це прямо історичне нахабство!.. Нахабством і брутальністю почав реалізувати Гітлер також „Нову Європу“.

„Нова Європа” — це майбутнє поняття, але ми вже сьогодні відчуваємо фактичний передсмак тієї майбутньої „нової” Європи... „Нова Європа” — це не гуманітарний Гаазький трибунал, не миротворча Ліга [Н]ацій, не ідеальна „Пан-Європа”, без армій і кордонів, з одним центральним урядом і спільною валютою. „Нова Європа” — це один величезний концентраційний табор, в якому зігнано до купи французів, бельгійців, данців, голляндців, норвегів, чехів, поляків, сербів, греків, українців, білорусів, москалів, татар до сьогоднішніх „союзників” включно! Всі вони мають важко працювати і дякувати Гітлеровому „Провидінню”, що воно удостоїло їх цієї надзвичайної чести бути невольниками „вибраної раси”, а всі блага й вигоди життя з волі того ж „Провидіння” належать у „Новій Європі” — як звичайно — „нур фір дойче”... Це — образ „Нової Європи”. Промовляючи дня 30 січня 1942-го року з нагоди 9-х роковин свого приходу до влади, Гітлер сказав: „Сьогоднішня війна це не є війна, яку веде Німеччина тільки для себе, але це війна за цілу Європу!” А його господарчий міністр Вальтер Функ, промовляючи на засіданні Товариства Південно-Східньої Європи, подав до цих слів дуже докладні коментарі: „Найкраща в світі зброя німецької армії, — говорив Функ, — забезпечила *німецькому народові* основи прожитку й продукції... Досі діяли в Європі тільки відосередні сили. Тепер розвиваються сили, звернені до нутра, до осередка, до *серця суші* — це є до *Німеччини*. Стара Європа дістає нове обличчя і звертає його на Схід... Далекі, ще до Європи не прилучені, повні сировин області в *європейським східнім просторі* стануть багатим на майбутнє *колоніальним краєм Європи*”. І там Гітлер веде війну за цілу Європу, а Функ каже, що „серце Європи” це Німеччина і що лиш у такому розумінні зайнятий німцями східньо-європейський простір стане в майбутньому європейською колонією!. Ще рік-два тому назад Гітлер під час розмови з американським журналістом Вігандом, на питання цього журналіста, як Гітлер уявляє в загальних рисах закінчення війни, дав виминаючу відповідь, що „справжній мир наступить тоді, коли будуть ураховані *всі життєві інтереси великих народів*!” Це ж був час німецько-советської ідилії, який наказував обережність у висловах. Сьогодні Гітлер вже не соромиться називати речі прямо по імені!

Був час, коли наївні думали, що Гітлер хоче воювати тільки з самим комуністичним режимом, наївні хотіли вірити словам Гітлера, що советський уряд це „банда злочинців”, як він висловився у відповіді на відоме посланіє Рузвельта, запрошуючи на спільну конференцію уряди Німеччини, Італії, Японії, Англії, Франції та Советів незадовго перед вибухом другої імперіалістичної війни. Незабаром факти показали, що з „бандою злочинців” можна не тільки конферувати при спільному столі, але навіть можна заключувати „пакти приязні”: значить, режим тут був ні при чому. Бо, кінець-кінцем, між сталінським режимом і режимом Гітлера різниця невелика: гітлеризм і большевизм прозвали сіамськими близнюками. А коли прийшов час, що треба було скинути зі себе маску, то й пакт „приязні” не спинив цього: Гітлер вдарив цілою силою германського кулака на свого вчорашнього „приятеля”. А втім, це ж Гітлер сказав, що вистарчає одного сірника, щоб спалити який завгодно паперовий пакт!.. Ось так крок за кроком здійснював Гітлер великонімецький „Дранг нах Остен”, доки німецька армія не опинилася над берегами далекої Волги... Не режимові проголосив він війну — лише самим народам, населяючим східньо- і західньо-європейські простори! Адже ж в Бельгії, Данії, Голляндії й Норвегії були королі — там не було комунізму... Доля Карпатської

України була грізним мemento не тільки для всієї України, але й для всієї Європи. На жаль, Європа тоді не багато зрозуміла, не зрозуміли навіть ті, які незабаром поділили долю Карпатської України... Зате Гітлер сьогодні гуляє по Європі вже без маски. Та це й краще! Тепер, принаймні, вже все ясно, і ніхто не має більше ніяких ілюзій!

Отже, Німеччина повинна панувати над Європою, бо Європа це її життєвий домініон. Того хоче не так сам Гітлер, як „Провидіння”. А чому воно так хоче, дає пояснення знову Гітлер: Німецька раса — пише він у своєму „Майн Кампф’і”, — це одинока справжня культурна раса, носій загальнолюдського поступу, і коли б ця, відрізнена самою природою, раса зійшла на згубний шлях пацифізму та зрезигнувала з нових територій, тоді ці території опинилися б в руках менше вартісних культурно, але більше підприємчивих наці[й]. А цього, чей же, природа не може хотіти? Вона не може, наприклад, хотіти, щоб існували норвеги, чехи чи греки, якщо б це хоч частково обмежувало життєві інтереси „найкультурнішої” німецької раси! Тому краще хай вони згинуть. Така великонімецька логіка. І така — мораль! Для Гітлера байдуже, що природа, до якої він апелює, створила побіч німецького народу ще й інші, ненімецькі народи, які рівно ж перетривали тисячоліття історії та внесли й свій вклад у скарбниці загально-людської культури, і, може, з цього титулу мають також в очах природи деяку вартість та заслуговують на прихильність провидіння. Для Гітлера, Розенберга і ще декількох умово-звихнених пан-германістів ненімецькі народи це лиш матеріал до пожертя та перетравлення велико-німецьким шлунком! Та Гітлер на цьому не спинився; він пішов ще далше: розписавшись у своєму „Кампф’і”, він дописався до того, що коли Провидіння призначило людському родові прокласти шляхи із землі на інші планети, то цього доконає тільки німецька раса!.. Це значить, коли хтось вже перебере мірку. Бо перебрати мірку можна не тільки в алкоголеві, але й також у політикуванні. Гітлер, як кажуть, не вживає алкоголю, але зате впивається добезтями власними фантазмагоріями... Але тим жахливішою буде колись хвиля його пробудження, бо ця хвиля неминуче прийде! І тоді Гітлер побачить, що всі його воєнно-мілітарні досягнення були нічим у порівнянні до політичних помилок, що всі його успіхи були нічим у порівнянні до втрат. Бо втратив найцінніший політичний капітал, який мав: втратив прихильність і симпатію всіх народів Європи! Ще кілька років тому всі народи гляділи на Гітлера, як на Оракула Європи; сьогодні вся Європа проклинає це ім'я! Проклинають його чехи, поляки, французи, бельгійці, голляндці, ланці, норвеги, серби, греки, українці, білоруси, росіяни... Та найбільший трагізм Гітлера лежить у тому, що сьогодні починають проклинати його вже самі німці! Кайзер Вільгельм ще з початком політичної кар'єри Гітлера з еміграції перестерігав німецький нарід, що Гітлер приведе до знищення не тільки німецьку державу, але й саму німецьку націю. Мабуть, не зійшлися політичні погляди Гітлера також з поглядами Гесса, коли цей вирішив умити руки від відповідальности за майбутню долю Німеччини... І, врешті, остання пересторога для Гітлера — це пересторога фельдмаршала Бравхіча, яка так дорого йому коштувала. Гітлер вирішив іти власним шляхом, нікого не слухаючи, якби навіть цей шлях мав завести у пропасть! Нині німецький нарід уже бачить, що саме у пропасть Гітлер його веде... І не врятують Гітлера його худопохолки — в роді Геббельса, Гімлера чи Франка, те, що має впасти — впаде! Тоді на руїнах Гітлеризму повстане Вільна Європа — Європа вільних і рівних народів, які знайдуть доволі

„життєвого простору”, щоб здійснити на ньому економічний добробут та забезпечити культурний поступ! А Гітлер ввійде в історію як новітній Атілла двадцятого століття, що згинув у катастрофі, яку сам викликав.

КЛЕКІТ Г. С.

## ГОЛОС КРОВИ

*На цьому місці даємо слово представникові української молоді, що, хоч піддана большевицьким експериментам, знайшла шлях до ідеї самостійницької боротьби українського народу.*

*Редакція*

Граде доба національних революцій. Сьогодні нації, підбиті безжалісними руками великих хижаків-імперіялістів, в глибокому підпіллі ведуть підрахунок своїх сил, дбайливо збирають їх, готуючись до смертельного удару знизу по щелепах ненависних гнобителів.

Очі кожного з членів нації безупинно перебігають по краях і теренах рідної землі, ревно слідкуючи за ростом національної свідомости, готовости до вирішального бою.

„А як же там?” — виринає часто це тривожне питання у багатьох українців інших земель, коли вони вдивляються в прикритий серпанком невідомого Схід України, з якого зовсім недавно зі скреготом зсунута була дикокамінна скеля большевизму. Там же — піонери, комсомольці, комуністи — численні дітища дегенератоплідної утроби московсько-жидівського інтернаціоналізму. Що значить для них, хоч від народження українців — ідея Самостійної України? Звідки там візьмуться тисячі фанатично відданих їй сердець? Чиї дужі руки піднесуть незгасимий смолоскип незалежности?

Ми даємо слово *голосові крові*.

Матеріяліста така заява відразу настроїла б на скептичний лад. Справді — де ж був цей голос крові у яничарів, наприклад. Без дискусії згоджуємось — його там не було в такій формі. Справа в тому, що ми розуміємо під „голосом крові”. В матеріялістичному розумінні — це явище суто фізіологічне, якщо й взагалі існує. Не вдаючись до доказів важливости навіть фізіологічного „голосу”, сформулюємо визначення його в нашому розумінні.

Голос крові — це не тільки та фізіологічна особливість крові, що творить з індивіда типового, з погляду фізичного, представника певної раси, народу, а це ще й *дух нації*, що вливається в кров, творячи певну якість з рідної мови, з рідних пісень і переказів, з овіяних легендами прадідівських могил, віє ніжністю з вікових лісів на рідній землі і палить розгнузаною завзятістю скажених вітрів, що ганяють вільні над незмірними рідними степами. Це той голос, що кличе дитину з пестячої зажури очей і життєдайної м’якоти грудей рідної матері. — Оцей тісний, органічний комплекс расово-чистої крові і



здорового духу нації, на якому вона настроєна, цей комплекс, що існує поза нашою свідомістю і волею, але в формуванні яких є найактивнішим чинником, — ми звемо *голосом крові*.

Це відвічний порив до життя, заклик до боротьби і радісний клич переможця разом. Це те незбагненне, але рідне і любовно напрямляюче нас в житті, як батьківське благословення.

Спільне життя великої національної спільноти родить у всіх її членів певні, особливі, спільні їм усім потреби і властивості хотіння. Спільна недоля й горе народу, спільні радощі і болі, одна неволя й визиск, — родять спільні бажання і думки, що з часом укладаються в своєрідний закон національної самосвідомості.

Чому яничари були яничарами, чому вони не чули голосу крові? Вони були *вирвані з рідного середовища*. Всупереч законам природи, в ґрунт, придатний для сприймання лише одного зерна, садили друге. Кров, дана одним народом, але затруєна вона духом іншого, що в загальному засвоювався дуже важко і майже ніколи до кінця — ось яка кров текла у серці яничара, і був він пасинком обох, „ні цей, ні той”, а щось не певне і тому страшне, тому найбільш жорстоке.

Большевики, безсумнівно, хотіли б мати наших яничарів. Але зробити цього вони були не в силі. Занадто „грубі методи” та зовсім інші природні умови життя.

\* \* \*

Ми, молодь советської України, виховувались в *рідному* середовищі. Говорили змалку рідною мовою, співали рідних пісень, знали безліч переказів, знали легенди козацьких могил і всім серцем відчували усі потреби, і бажання, і болі нашого обездоленого народу.

Часто малим хлопчиком вибігав хтось далеко в степ і раптом ставав, як вкопаний. У відкриті зачудовані наші груди привільно бив прибіій степових вітрів, брав у свої легкі теплі обійми маленьке наше серце і ніс його з собою в розхристаному леті до самого синього неба. І навіть хлопчаками розуміли ми, що робилось щось велике, важливе, суть чого розуміли лиш степ, вітер і в зачудованому захваті наше маленьке напоєне чудотворною силою серце.

І ці хвилини ми пронесемо крізь ціле життя, як частину нашої великої любови. А коли ми бачили всі страхіння страшної голодовки 1932-33 рр., хоча ми тоді були ще маленькими дітьми, коли ми бачили щоденно всю пекельну безодню колгоспної чи робітничої дійсности, — тоді не раз родилось і ставало перед нами питання: чому? Чому, за що, для кого мають голодувати і вмирати наші батьки і матері? Чому стільки трупів валяється на нашому багатому чорноземі, чому в нас попухли від голоду ноги і ціле тіло? Хто це і для чого засудив нас на це? І тоді серце наше мимохить наливалось підозрінням, недовір'ям, а то й глибокою ненавистю, а в голові роїлись перші, ще не ясні думки. Ми виходили з життя, напоєні духом рідної землі і враженням великої дійсности народу, з якої треба шукати виходу. Але далі починалася мука, пора незрозумілих прагнень і безцільних шукань. На розум наш послідовно накидалась, сувій за сувоем, пелена чужого світосприймання. В „національну форму” ретельно нагнічували „соціалістичного змісту”.

Кров бунтувалася, але розум був безпорадний і мусів приймати їстиво соціалістичних догм, давитись ними і в отупінні перетравлювати те, чого організм не хотів засвоювати і таки не засвоїв.

Ми весь час шукали свого рідного, правдивого, тільки не знали, як і де його знайти. А одночасно десь в глибині свідомости жила певність в його існуванні. Навіть советська преса часто дивувалася тому великому напливові української молоді до літературно-мовних факультетів українських вищів, до вищів мистецьких. Вона, звичайно, не називала причин того явища. А причини були ясні: працювати, бодай частково, біля рідного і дорогого, менше обблиненого і заялозеного чужинцями. Вкласти і свою цеглинку до монументального твору свого народу, національної культури, і стояти грудьми в перших рядах її оборонців. Бо інстинкт підказував, що це — серце нації. Завмре воно, і згинемо ми.

Любовно перебираючи духовні перли свого народу, ми несподівано завмирили, як вкопані, вражені однією думкою — блискавкою, згодом: ми знаходили!

І знову: вже напевно знали ми, що сталось щось велике, важливе, суть чого раніше розуміли лиш степ, вітер і наше неспокойне серце, а тепер зрозумів і наш розум.

Так голосом крові підготовлялася революція, що скидала тирана із нашої свідомости. Так з року на рік народжувалися тисячі Хвильових. А до того на Україні весь час були сіячі рідної ідеї, що, не зважаючи на жакливі репресії, запліднювали нею прагнучу цілину юнацьких сердець, і ритмом її биття ставала віра в майбутнє народу.

Прозрівали нові покоління СВУ, хвильовісти, УВО, СУМ, ОУНСД — такий кривавий, тернистий шлях, по якому продиралася в нас українська ідея.

\* \* \*

Війна принесла синьо-жовті прапори по Україні в неможливо короткий строк. Їм не здивувалися, не запитували, чиї то прапори, навіть маленькі діти, їх чекали давно і прийняли не як гостей, а так як приймають Бога: просто до серця, відразу, безоглядно й навіки. І тисячі юних рук понесуть їх у криваві бої, щоб освятити перемогою.

Досьогоднішня праця ОУНСД принесла виразні наслідки: їх вже хлинуло тисячами, море народне хлопає щоденно нові лави відважних, запальних, і їм не буде впину, ані загороди: все зметуть і все збудують.

Так, ми були піонерами, комсомольцями, навіть комуністами. Тепер, всупереч всім формальним логікам і всяким мудрим закономірностям, ми лиш українці і при тому націоналісти, самостійники. І ці переконання не набуті в студіях, вони в нашій крові. Це — своє. Це — природне. Ми розвивалися із зав'язаними очима. Але ми знали, що за большевицькою темрявою є світло. Ми виходимо тепер з цієї темряви... На сонце! В голубі простори!

Пелену зірвано! Валяється вона клаптями большевицьких газет на багнюці доріг, а ми з радісним усміхом здорової, впевненої в собі людини прямуємо по тих дорогах старанно, без найменшого жалю втоптуючи в багню чуже, нерідне, ненависне, і снуючи основи сонячного майбутнього.

І я йду поруч друзів, плече до плеча, і в мене так само вільно дихають груди, такий же юнацький рум'янець, такі ж могутчі плечі і смертельна хватка молодих здорових рук.

Так, вони є, дужі руки, що здобудуть Самостійну Соборну Україну і втримають її в віках. Є полум'яні серця, що б'ються ради рідної ідеї і зупиняються також ради неї, є погляди — мечі, що виблискують незламністю духу, іскряться сталеву силою волі, дивлячись просто в безжалісне, як смерть, обличчя дійсності.

Вони є, їх більше, і вони не переможні.

### З-ПОЗА КУЛІСІВ

*Тут подаємо вїмки одної розмови, що достатньо характеризує середовище, духовий стан, моральні вартості та справжні цілі передовиків німецького націонал-соціалізму, що борються за т. зв. нову Європу.*

**Редакція**

Довелось мені недавно зустрінути далеко на осінньому фронті знайомого українця в мундирі лейбгвардії (особистої гвардії) Гітлера. Інформації, одержані від нього, наскільки цікаві, що передаю їх по можності у вірній формі.

— Що тут робиш? У цьому мундирі?

— Як знаєш, — відповідає він, — я був довго в Німеччині. Наділили мене німецьким громадянством і взяли до війська. З огляду на мою „расову“ будову, приділили мене до лейбгвардії Гітлера. Наша „гвардія“ понесла багато втрат. Не раз думав, що доведеться вже й життя віддати в цьому зненавидженому чужому мундирі. Осточортіла вже мені та собача служба чужим панам. Часто здається, що й жити не варто так без цілі, і то ще в чужому оточенні.

— Мені було б саме дуже цікаво почути дещо більше про те оточення, характеристику, настрої, думки, плани, — це ж особиста гвардія Гітлера, чолові вибранці сучасної Німеччини.

— Про характеристику середовища не багато доведеться говорити. Перебув я з ними вже більше року. Довгі, предовгі місяці перележали ми у спільних великих бункерах. Тут душу людини можна було пізнати до самого дна. І ось тут, серед цієї

вибраної гвардії, серед того, здавалось би, молодечого цвіту, молодих, здорових, інтелігентних людей з цілої Німеччини, переконався я, що ми досі зовсім не знали цього народу. Усі наші уявлення про високу культуру Німеччини, увесь зовнішній блиск їхньої цивілізації — це лиш позірний блиск, за яким криється первісна дика душа та пропасть розкладу. Протягом довгих місяців не чув я між тими вибраними інтелігентними людьми ні разу якоїсь культурної, інтелігентної розмови, якихось вищих поривів чи думок. Як день, так ніч, провели ці „вибранці“ цілий рік в пустих, бездушних розмовах про їдження, пиття, жінок, карти і т. п. Аж обридження не раз брало дивитися, і дивно ставило, як можуть ці люди говорити про те саме у безконечності. Вони, здавалось, лиш цілий день їдять і про їдження говорять. І так день за днем, місяць за місяцем, і так у безконечності. Важко було б дошукатись у тій атмосфері сліду людської душі. Всі здобутки кількатисячлітньої людської культури, весь образ людини гине в цьому середовищі й перед очима стає страшна, без думки, бездушна ненажерлива потвора, яка з усіх здобутків людської культури заховала й використала лиш одну, чисто механічну, сторінку техніки, щоб з неї зробити

жахливе знаряддя нищення всього, що їй стає надорозі. Шляхетних почувань і поривів чи самостійної думки я не зауважив у них ніколи. Вони думають тільки по команді, механічними категоріями.

*Божевільні плани.* Це „думання по команді” відбувається так, що 2 рази на тиждень, а часом і частіше чи рідше, залежно від військових дій, виводять кожний відділ на *політичну гутірку*. Тоді приходить відповідно вишколений старшина й говорить про військове й політичне положення, про різні події, а найбільше про їхні плани на майбутнє та про обов'язки СС-ів у зв'язку з цим. Головні думки цих викладів найчастіше такі:

Ми, германи, творимо вищу і провідну расу, яка відзначається войовничими, організаторськими й винахідницькими здібностями та є покликана до того, щоб панувати над світом. Усю новітню історію і людську культуру створили германи. Христос, носій великої христ[и]янської революції, був германином, сином римського сотника Пантери, полоненого германина. Але жиди звели христ[и]янizm ні на що. Славна грецька історія й культура — це твір германського племені греків, яке прийшло з півночі, підбило місцеве населення гельотів, зробило його своїми невільниками і панувало та створило що велетенську культуру.

Коли ж опісля злучилося з гельотами — пропало. Старинні римляни — це теж германи, які прийшли з півночі, підбили й опанували найбільшу в світі державу та створили другий по греках період культури. Це було так довго, доки вони були панами, а всі інші, місцеві, нижчі раси невільниками і плебеями. Коли цей поділ упав, коли вони змішались і розлились, — настав хаос і упадок, бо нестало провідної володарської германської раси, яка одинока вміє організувати й панувати. Тому мусіли знову прийти нові, чисто германські племена. І вони прийшли знову з півночі, в час мандрівки народів. Вони створили наново всі держави, які повстали в Європі. Велику Британію здобуло германське плем'я англо-саксів і заснувало могутню державу. Галію здобули теж германські племена й заснували могутню державу франків, сьогоднішню Францію. Так само Італію,

Еспанію, Північну Америку здобули германські племена. Вони всюди стали організаторами держав. Так само на Сході германські племена готів заснували над Дніпром могутню державу. По їх упадку настав хаос, доки не прийшли з півночі знову германські племена варягів-руссів. Вони знову створили над Дніпром могутню державу. Так отже, цілий твір історії — це діло герман. Коли поглянемо на сучасний світ, побачимо всюди це саме. Над сучасним світом панували дотепер фактично Англія й Америка. А це ж германи. Гляньмо хоч би на Італію. Вся її культура і промисел зосереджені в північній частині, т. зв. Ломбардії, яку заселяють германські племена лянгобардів. Звідси, з Медіоляну, вийшов фашистський рух, звідси, з П'ємонту, вийшло відродження Італії минулого віку. Тут, у Венеції, Генуї і других містах, зосереджувалося довгі віки культурне життя цілої Європи. Тут ще й сьогодні вся культура й господарська сила Італії, бо тут пливе панівна володарська германська кров, а в решті Італії мішанина крові муринів, арабо-семітів та других нижчих рас.

Найбільша трагедія сучасної історії в тому, що дві найбільші германські нації — німецька і англо-американська — стоять проти себе. Це сталося через жидівські інтриги. Жиди опанували англійську верхівку. Тому треба германські племена англо-саксів звільнити від жидівського впливу і дати їм новий провід з нової, ще не зіпсованої, германської галузі, якою є Німеччина. Через злуку англо-саксів і німців в одну імперію повстане світова держава під володінням герман. Англо-сакси повинні панувати головню над американським, австралійським, далекоазійським і полудневоафриканськими континентами, а німці над цілою Європою та приналежними до неї територіями Західної Азії і басейну Середземного моря.

Шлях до цього веде в першу чергу через подбій Східної Європи. Тут величезні простори. Тут земля, сирівці і хліб. Тут Україна — батьківщина герман, колись держава готів і варягів. І тут, на сході Ев[ро]пи, в урожайній безмежній Україні, і наша будучність. Це „гайлігес Цукунф-стлянд дес дойчен Фолькес” — свята земля будучности німецького народу. Тут ми

розживемось у добробуті й достатках і скоро розмножимося. Нас, німців, тепер є 100 мільйонів. Кола ж здобудемо Україну і Східню Европу та будемо мати ці хлібодайні землі, тоді за 100 років зростемо напевно до 400, а то й 500 мільйонів та заселимо самі цілу Европу. Пам'ятаймо, що в 1800 р. було тільки 10 мільйонів англійців, а за 100 років було їх понад 40 мільйонів, і вони заселили Канаду, Сполучені Штати Північної Америки та Австралію. Завдяки добрим умовам, англо-сакси розрослись вже за сто років удесятеро. Коли ж ми створимо по війні німцям добрі умови для життя і розмножування, коли німці стануть господарями Європи і панами світу, а держава всіма силами натиску підпре акцію розмножування — тоді напевно будуть ще більші результати.

Великою небезпекою в цьому являється *велика природня розмножувальна сила слов'янських народів*, бо вони і без опіки і держави мають такий приріст, якого важко буде нам досягнути. Але це по війні перестане бути небезпечним. Слов'янські та всі інші негерманські народи *будуть по війні негайно виселені з Європи*. Ціла Европа має стати великою батьківщиною германської раси. Загє в Азії й Африці будуть колонії. Там поселяться інші народи, які так зорганізуються, щоб продукція цих величезних і багатих колоніальних континентів служила для Європи. Нова германська Европа не буде знати границь, ані війн. Вона не буде знати в майбутньому також жодних недостач. Величезні колоніальні континенти Азії й Африки, які прилягають до неї, та мільйони робочих рук нижчих рас, оселених на тих теренах, — дадуть усе, що лиш буде потрібне, в необмежених кількостях. Майбутнє несе німцям, взагалі, величезні можливості. Треба лиш виграти війну й опісля організувати світ на нових основах. Досі історія творилась без плану, як результат випадкового укладу різних сил. Тепер прийде далекоюглядний план на сторіччя й тисячоріччя, який змінить до основ вигляд світу й усієї історії людства. На місце мішанини рас і народів прийде панування й розвиток найвищої, найкращої і найздібнішої германсько-нордійської раси. Над хворобливими вигадками минулих віків мусять запанувати безоглядні закони природи, а вони кажуть, що все життя йде

шляхом безжалісної боротьби й добору гатунків. Крапці, здоровіші, сильніші є покликані жити і далі розвиватись. Гірші й слабші мусять згинуть. Призначення покликало наше покоління бути творцями тої найбільшої в світовій історії революції, в якій мусить згинуть світ нижчих гатунків, щоб сповнились закони природи й почався *неблужувалий* досі розвиток нової, чистої нордійської крові германської людини.

Це короткий перегляд тих божевільних маячень, що їх втовкають щораз, на всякий лад, на гутірках і відправах. Варто, щоб вони дійшли вповні до свідомості всієї нашої суспільности, а також інших народів, щоб ніхто на мить не дурив себе ролею, яку підготовляють нам наші визволителі...

Страшно подумати, коли зважиться, що цією вибраною расою, якій єдиній має залишитись право дальшого життя, мали б бути ті люди-нелюди, з якими ось вже більше року з'єднала мене химерна доля, і які є якраз яскравим прикладом упадку й розкладу того всього, що можна б охопити назвою: людина.

Цікавою була також одна з недавніх вишкільних гутірок. Коли й на нашому відтинку фронту стали щораз частіше з'являтися всякі відділи донських, кубанських, терських козаків та українських, і ще Бог-зна яких, добровольців, в усяких мундирах і зброях, — тоді нас викликали і стали довго пояснювати, що це не є відступлення від засади про вищість німецької раси. Заяву Гітлера в промові на початку большевицької війни, що цю війну будуть німці вести самі і що тільки німці є гідні носити зброю, дехто зле зрозумів і надто строго цього придержувались дотепер. Зрештою, вони не знали добре большевиків. От треба й від англійців не одне вчитись, бо ось вони вміють воювати силами інших народів. Це нам нічого не зашкодить, коли ми використаємо ці різні відділи. Аби тільки виграти війну. Від наших цілей ми тим не відступаємо. А тактика може бути різна.

Дуже часто в багатьох гутірках підкреслюють, що треба їм багато вчитись від англійців, бо це стара, досвідчена германська раса, яка витворила багато добрих взірців колоніального панування, тільки тепер уже перестарілась і потребує свіжої зміни.

*Хижацькі імперіялістичні кліки кинули народи в обійми сучасної імперіялістичної війни та принесли їм недостачі, муки, страждання й знищення!*

*Імперіялізми — це вороги народньої свободи!*

*Поневолені народи Сходу й Заходу Європи єднаються у спільному фронті революційної боротьби проти імперіялістів!*

*Вільні національні держави поневолених народів на їх етнографічних землях — це найбільш прогресивна ідея сучасної доби!*

## ВІСТКИ

Під заголовком: „Пекуча проблема. Поляки в області Данціг— Західня Прусія” „Лембергер Цайтунг” з 27. січня ц. р. пише слідує: „На нараді політичних провідників у Віденській області, обласний провідник Альберт Форстер заявив, що область Данціг — Західня Прусія, яка є дитиною німецького ордену, була наставлена на дуже різномодні та важкі проби. Сьогодні одною з найважчих проблем області є понад один мільйон поляків, цебто людей, які говорять по-польськи, але зовсім не виглядають на поляків та мають сильну домішку германської крові... Я одержав, — сказав обласний провідник, — наказ від Фірера, що до 1950 р. область мусить стати німецькою. Це й станеться. Ми не відкинемо від себе мільйона здогадних поляків. Ми віддаємо їх десятирічній пробі, цебто вони стають, так би мовити, німцями на пробу. Зрозуміло, що в дальнішому майбутньому на ці терени мусять прийти німці з заходу”.

Як бачимо, це найбрутальніша асиміляція польського елемента на його землі. Недавно шеф гестапо Гімлер сказав, що їхньою метою є не асиміляція народів Сходу, але доведення до того, щоб на Сході жили тільки люди німецької крові. Як бачимо, німецькі достойники не умовились навіть між собою, як їм треба брехати. Але всі народи, поневолені німецьким окупантом, знають, що метою німців є знищення других народів. Тому плани німецьких окупантів писані вилами на воді. Сьогодні на всіх окупованих землях наростають національні революції, що принесуть кінець усім націонал-соціалістичним і большевицьким імперіялізмам та

відбудову національних держав на етнографічних землях поодиноких народів.

— .....На сході простори Двини і Дніпра — це природні географічні і стратегічні державні кордони Польщі... Польськ[и]й нарід.. був і є свідомий також своїх прав відвічного заселювання широких східних просторів і своїх тривалих творчих завдань на тих землях”.

Таке читаємо в польській газетці „Наші східні землі” за лютий 1943 р. Подібним тоном промовляють й інші польські видання. Всі вони вважають Осередні і Східні Українські Землі тереном своєї експансії, а Західню Україну бачать тільки в складі польської держави. Такий шовіністичний імперіялізм проповідують польські провідники в час, коли їх нарід стогне під ярмом німецьких імперіялістів, а Москва готується до нової окупації Польщі. Ми лишаємо збоку польські намагання нас поневолити, бо український нарід, який веде успішну боротьбу з двома найбільшими імперіялізмами сучасної доби, зуміє, якщо б зайшла потреба, не допустити до здійснення і цих імперіялістичних планів, ми тільки стверджуємо, що польська верхівка нічого не навчилася в минулому та знову веде свій нарід до катастрофи.

— На запитання посла в англійському парламенті мін. Іден відповів, що Англія не визнає віденського рішення від 1938 р., за яким відлучено Семигород від Румунії і признано Мадярицині.

В Москві почала виходити нова польська газета, „Вільна Польща”. Газету почала видавати та польська група, яка відділилася від емігрантського уряду Сікорського.

Нова газета ясно говорить про плани Москви у відношенні до Польщі. Вона в першому числі твердить, що нова Польща буде державою „без кулаків” та що будуть усунені всі штучні перегороди, які досі ділили поляків від других народів Сов. Союзу, зокрема від українців і білорусинів. Практично це означало б втілення Польщі до Сов. Союзу. Ці плани Москви підтримують зараз також Сполучені Штати Америки і Англія. Цей факт повинен переконати поляків, що їх надії на східних, а також на західних союзників не оправдані та що одинокий шлях до відбудови польської держави — це відречення від власного шовіністичного імперіялізму і спільна боротьба всіх поневолених народів проти московського і німецького імперіялізму на принципі вільних національних держав всіх поневолених народів на їх етнографічних землях.

У виголошеній дня 17. березня ц. р. промові шеф німецької преси Дітріх намагався очистити німецький націонал-соціалізм від закиду в імперіялізмі. Він сказав, що „... Націонал-соціалізм заступає науку про замкнуту в собі народню державу. Він в основі протиімперіялістичний і відкидає всякі намагання панувати над світом”. Це вже є нові слова в устах німецького достойника. Значить, важко приходиться сидіти німецьким загарбникам на нагарбаних чужих землях, і тому свої розбійницькі плани поневолення народів починають прикривати облудними фразами. Але хто їм сьогодні повірить? Зрештою, навіть у такій принциповій справі немає в німців ладу й плану. Бо ось того самого дня, як Дітріх відхрещувався від імперіялізму, провідна німецька газета („Дойче Альгемайне Цайтунг”) з дня 17. III. ц. р. писала, що „Схід стане призначенням і завданням для багатьох німецьких поколінь”. — На нашій мові це значить — колонія на Сході. Що ж це, хіба не імперіялізм?

„Лембергер Цайтунг” за 19. березня приносить заклик ген. губернатора Франка до німецької молоді. В заклику говориться, що німецька молодь мусить вишколюватися в хліборобстві, щоб відтак „шляхом поселювання на Сході здобути Схід назавжди для німців”.

Про ситуацію в Буковині нам пишуть, що українську мову заборонено в урядах, школі, церкві, на дорозі. Виступи проти цього закону важко карається тюрмою. Українські пісні і вишивки заборонено під загрозою тюремної кари або концентраційного табору. Українське друковане слово, без уваги на рік видання, портрети, бюсти, тризуби — суворо заборонені. Їх конфіскація вже переведена. За посідання цих речей карають тюрмою від 5-15 років. За протидержавну пропаганду словом чи друком карають важкою тюрмою або смертю. Разом, однак, з цим росте опір українських мас проти румунських окупантів. Він набирає дуже часто демонстративні вияви. Нпр., коли священник починає говорити в церкві проповідь порумунськи, всі виходять на двір. При переписках українці вперто протестують проти того, щоб їх записувати як румунів.

В зв'язку з німецькими невдачами на Сході московська пропаганда підкреслює факт, що тепер німці змушені воювати самі, бо їхні союзники зовсім не дописали. І так в коліні Дону знищено було румунську армію, на відтинку Калитва-Мідлерово — італійську, а в районі Воронежа — малярську. Настрої між рештками німецьких „союзників” — явно протинімецькі.

В советській армії помічається недостача зброї та амуніції. Московське радіо подає дуже характерні заклики до червоноармійців і командирів червоної армії, щоб вони збирали здобуту зброю, щоб навчилися володіти нею, бо даремно не сміє пропасти ні одна здобута гармата, гвинтівка ані набій. Очевидці стверджують, крім того, велике фізичне і моральне вичерпання червоної армії, а її зимові успіхи треба приписувати слабості німців.

В Румунії велике незадоволення з приводу політики Антонеску, що запродав себе німцям. Зростають вилливи Залізної Гвардії.

В т. зв. Трансністрії румуни ведуть наскрізь грабницьку політику та все добро вивозять в Румунію. Останнім часом почали вивозити трактори і комбайни. Населення переконане, що румуни готуються до того, щоб кожної хвилини могли залишити окуповані українські землі.

Один український робітник, насильно

вивезений до Німеччини на роботу, пише до своєї дружини: „... Ти мені пишеш, чому я не пишу листів. Отже подумай, що це не моя вина, бо тепер листів взагалі писати не можна, тільки дві картки в місяць, а в них багато не напишеш. Ти кажеш, що дуже важко жити, що все забрали, нема чого їсти. Галю, терпи, ще прийде той час, що ми і весь український нарід буде добре жити, що ніхто не буде нас називати «советруссиш», так як це тепер нас називають. Коли ми їхали сюди, то нам обіцяли всі права, а вийшло навпаки, що нам гірше жити, ніж полоненим. Нам не вільно виходити з дому, на грудях я мушу носити пришите «схід» — не значить, що ми Азія, не люди, а варвари, розбійники. Тебе може побити господар, жандарм, і немає кому пожалітися, бо ти є «советруссиш». Українського народу немає, є русській, а тільки є українська земля, багата всім, що є на світі, і родюча, з котрої можна тягнути без кінця, не дивлячись на те, що нарід гине. Ти мене питаєш, коли я приїду додому. Я скоро не приїду, я приїду тоді, як я Тобі говорив. Зараз звідси немає вороття”...

„Лембергер Цайтунг” з дня 7. III. 43. пише про майбутні завдання німецької молоді на Сході, підкреслюючи, що „очі всієї нім. молоді скеровані на Схід”. Газета подає, що для перевитшколу німецької молоді і т. зв. фольксдойчів для майбутніх завдань на Сході створено вже 7.500 вишкільних станиць.

„Лембергер Цайтунг” з дня 9. III. ц. р. пише, що український нарід мусить пізнати „високий ступінь німецької культури”. Якщо ступінь культури якогось народу визначається у формі нещадного грабунку, мордобойв, людоловств, биття й мордування жінок і дітей, то німецький нарід найкультурніший в світі.

На Україні діє кілька десятків німецьких торговельних підприємств, що їх завданням є експлуатувати і грабувати українські землі. „Лембергер Цайтунг” з дня 28. II. ц. р. повідомляє, що до дотеперішніх товариств додається нові, а саме: для продукції сільськогосподарських машин в Рівному і торговельне підприємство для підсилювання будови німецьких заводів на Україні з осідком в Луцьку.

В урядовій німецькій газеті „Фелькішер [Б]еобахтер” за 7. березня ц. р. помістив статтю райхскомісар для України Кох, відомий тим, що, як він сам казав, для нього один центнер української пшениці важніший, ніж ціла українська проблема. Зараз він ввепняє німецького читача, що, незалежно від нечуваного німецького терору й експлуатації, українці не є ворожі Німеччині. Вина за все падає, на його думку, на „українських емігрантів”, що, однак, не мають впливу на маси. Бо маса, мовляв, пізнала справедливу німецьку владу і тому прагне німців. — Для українського народу не сказав Кох нічого нового. Це не від сьогодні намагаються ділити український нарід на слухняну масу і революційний провід, або, як хоче цього Кох, „емігрантів”. Які це „емігранти” і чи немає їх на Україні, про це могли б найкраще сказати підвладні Коха, що наповнили тюрми і концтабори українським самостійницьким елементом. Знову ж про справедливу німецьку владу знає також добре весь український нарід, бо відчуває її на власній спині.

„Одеська Газета” (на московській мові) № 95 за м. р. оголосила, що чужинцями в Трансністрії вважаються всі, що не родилися в Трансністрії. Всі чужинці мають обмежені права. Таким чином, „чужинцями” на українській землі стали всі українці, що родилися в інших областях.

„Одеська Газета”, № 100 за м. р. повідомляє, за німецьким агентством ДНБ, що кожного дня їде з України в Німеччину 20 вагонів, навантажених різними продуктами.

„Одеська Газета”, № 120 за м. р. в статті „Румунія в Новій Європі” пише дослівно так: „Безсумнівно, Румунія займе одне з перших місць у майбутній Європі. Завдяки політичній мудрості своїх провідників, румунський нарід відіграє велику роллю в майбутній сім’ї європейських народів. Румунський нарід завжди був сторожею латинізму і христ[и]янської культури на Сході”.

„Одеська Газета” № 131 за м. р. пише про Балту як про місто, що завжди було центром національних ідей молдаван „Трансністрії”.



„Смірненний Ірінарх Старообрядчеській, архієпископ московський”, видав своє „Послання” до всіх, що живуть під німецькою окупацією, в справі допомоги червоній армії, де, між іншим, пише: „Ми здесь, на заводах, фабриках і полях, добиваєм оружжя і хлеб, нужние для армії, а ви, братья і сьостри, находящієся в тилу противника вместе с славними партизанами, всячески докучайте врагу, виживайте етого зверя із его временних логовиц, лишайте его пітанія, уничтожайте его танкі і другіє машини...”. Так пише московський архієпископ. Поневолені народи Сходу знають добре ціну німецьким окупантам і тому борються проти них в ім'я своїх власних національних держав, але вони знають також, що несе їм московська окупація. Тому не допоможуть тут нічого ані залицання Кремля, ані його агентів спід стягу т. зв. московської церкви. Московська церква стояла завжди на послугах московського імперіялізму. Це вона проклінала нашого гетьмана Мазепу, вона також намагається сьогодні в спілці зі своїми хлібодавцями з Кремля підготувати ґрунт до нового поневолення України. Але цьому ніколи не бути. Усі спроби московського і німецького імперіялізму принести нове поневолення народам Сходу зустрічають вони безоглядною боротьбою.

„Волинь” за 18-е березня 1943-го року повідомляє: „Кара за вбивство. 8. III. 43. пробували в'язні рівенської в'язниці втекти, при чому вони вбили одного німецького в'язничного урядника й одного голляндського вартового. Енергійним виступом сторожі зліквідовано цю спробу втечі. За розпорядженням командуючого поліцією безпеки і СД, в кару і відплату ще того самого дня розстріляно всіх в'язнів із в'язниці”. В той спосіб було розстріляно 485 в'язнів.

„Дойче Альгемейне Цайтунг” з 4-го квітня ц. р. повідомляє: „Як новий терен для поселювання фольксдойчів назначив райхскомісар (Гімлер, шеф гестапо — прим. Ред.) область Люблин, і це для переселенців із ССР, Румунії, Болгарії, Сербії, Хорватії, Бесарабії та для частини переселенців із ССР, які були назначені до области Варга (Познань), але для яких немає там вже місця”. — Це повідомлення є одним із дальших доказів справжніх планів німецького ненаситного імперія-

лізму, метою якого є загарбувати чужі землі, а з народів, що там живуть, робити рабів і їх у цей спосіб винищувати.

Метою німецького імперіялізму є, між іншим, германізувати другі народи, зокрема їх молодь. При винищуванні населення підбитих теренів німці часто забирають із собою маленьких дітей, щоб їх відтак виховувати на фольксдойчів, цебто яничар. „Лембергер Цайтунг” з дня 6-го квітня ц. р. повідомляє, що перед чотирма місяцями було вивезено до Німеччини дітей „фольксдойчів” із сіл Галичини, зокрема „з Дрогобича, Борислава, Станиславова...”. Ці діти вчаться в райху пізнавати Німеччину і поборюють „труднощі німецької мови”, якої вони, очевидно, як українці і поляки, досі не знали.

„Львівські Вісті” з дня 9-го квітня ц. р. пишуть: „Ніколи не забудемо тих хвилин, коли фюрер Алольф Гітлер велів велику частину українських полонених звільнити з таборів полонених і дав їм змогу повернутися додому”. Такими брехнями годують своїх читачів наемники з „Львівських Вістей”. Вєсь український нарід натомість знає, що німці вимордували мільйони українських полонених, і цього ніколи не забуде.

В час останньої візити болгарського короля до Німеччини Гітлер домагався висилки болгарських військ у Грецію, Сербію і Хорватію, щоб у цей спосіб могли звідтіля відійти італійці, що є назначені до Африки і на східній фронт. У зв'язку з тим заявив болгарський міністр Васильєв, що „болгари держать сьогодні ще кріс при нозі, але завтра вони можуть стояти над берегами Адріатичного, Егейського і Чорного Моря” (За „Фелькішер Беобахтер” з 5-го квітня 43-го року).

На українських землях, головню, на східних областях, проявила деяку діяльність агентура московська підпільна організація, головною метою якої є боротьба з українським самостійницьким елементом. В організації цій находять місце як біломосковські, так і замасковані большевицькі елементи. Їхня робота полягає у веденні забріханої агітки про те, начебто майбутня Росія забезпечила свободу народам, знесла колгоспи тощо. При тому ці агенти послугуються теж про-

вокацією у відношенні до українського елемента, щоб у цей спосіб його німецькими руками винищувати. Як бачимо, московські

імперіялісти, білі чи червоні, ніяк не хочуть зректися своїх планів поневолювати український нарід.

\* \* \*

## ОБ'ЯВА

Організаційна Референтура Проводу Організації Українських Націоналістів Самостійників Державників (ОУНСД) подає до відома:

1. За постановою III Конференції ОУНСД від 21 лютого 1943 року, піднімання правої руки перестає вважатися обов'язуючим організаційним привітом.

2. Закликається всіх членів Організації, що з різних причин втратили організаційні зв'язки, відновити їх в найкоротшому часі.

3. Всі члени ОУНСД, які без окремого рішення свого зверхника протягом 1 року не приймають активної участі в праці ОУНСД, втрачають права члена Організації, а справу їхньої участі а Організації буде в кожному індивідуальному випадку віддано на розгляд організаційній владі. Рівночасно нагадується, що втрата прав члена Організації не означає звільнення від обов'язку організаційної таємниці.

---

*Шануй працю тих, що під загрозою окупантського терору в підпольних умовах пишуть, друкують і поширюють українські визвольні видання!*

\* \* \*

## Заповіді підпільної газети

Я Твій довірений приятель, що приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови і тому бережи мене як зіницю ока!
- Обережно мене читай — в полі, або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи ше[п]отом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких як Ти і тому злочинном є тримати мене: „З хати до хати, з рук до рук!”

[див. далі]



Юрій Стельмашук ("Рудий") - організатор і к-р відділів УПА в Волинській і Берестейській обл. - загір "Озеро", згодом ВО УПА Турів"; непристимним (був хворий на тиф) потрапив у радянський полон у січні 1945; розстріляний 5 жовтня 1945 в Києві.



Ольга Стельмашук - волинянка, сестра к-ра ВО УПА "Турів" Юрія Стельмашука ("Рудого"), підпільна діячка ОУН; спалена пограничними вояками НКВД в stodолі в с. Витків 5 травня 1941.



Богдан Подолянко ("Фелікс") - за часів німецької окупації управитель друкарні "Прага", в якій друкувався журнал *Ідея і чин*; живе в Австралії (Фото: М. Прокоп)



Богдан Вільшинський ("Орел", "Яструб") - командир УНС Дрогобицької області в 1943; загинув у сутичці з НКВД 21 грудня 1944.

- Передавай мене лише тим, до кого маєш довір'я, і які як і Ти після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а заховати вже нема часу; інакше шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Самостійну Українську Державу.

СЛАВА УКРАЇНІ!



**Друже!**

- Прочитай і дай другому прочитати.
- Зроби виписки і передай їх другому.
- Поширюй наші думки і ідеї в розмовах і в своїх писаннях.
- Доказуй своєю працею і боротьбою, що Ти український самостійник-державник.
- Складай датки на *революційний фонд* і таким чином допомагай у сьогоднішній нашій визвольній боротьбі.  
Цього від Тебе бажає сьогодні Україна!

---

**З хати до хати, з рук до рук!**

---

З ДРУКАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ  
САМОСТІЙНИКІВ ДЕРЖАВНИКІВ

This issue of the journal must have been prepared for print in April, as the last dated news story is from April 9, 1943. The Journal has thirty-six pages and contains the following materials: "Resolutions of the Third Conference of the OUNSD," four ideological or political articles, and two informational pieces. The issue ends with a brief OUN announcement, titled "Declaration," which calls on active members of the OUN to carry on their work and states that the raised right hand salute will no longer be used, because it is too similar to the German salute. The journal's title page is illustrated, and the inside front cover (not reproduced in our reprint) has the table of contents and a bibliography of OUN publications. The last page has editorial notices and features a logo.

**Resolutions of the Third Conference of the Organization of Ukrainian Nationalists for Independence and Statehood (OUNSD) (Incomplete text)**

This conference took place on February 17-21, 1943. The participants "put under analysis" the following matters: "A. The current international situation, the positions of the warring sides, the positions of the captive nations, and Ukraine's current position in the world; B. The situation in Ukraine and the Ukrainian people's struggle over the last year, the strength of Ukraine's political forces and the OUN's role as leader of the Ukrainian people's national liberation struggle." The analysis of these points is contained in twelve points, which take up two-and-a-half pages of print. This is followed by a three-and-a-half page document of resolutions, twenty-one in all, which cover a wide range of questions relating to the political program and activity of the OUNSD.

The resolutions are, in fact, a new elaboration of the now former OUN program, and give evidence of an evolution of the OUNSD political doctrine. We see in this new program a radical shift from right-wing politics to a democratic liberation nationalism. The new program recognizes the rights of all nations to independent states on their own ethnic territories and calls for an international order based on this principle. Similar changes are also evident in points dealing with the rights of national minorities and the way to establish a social and economic order. During the time when this conference took place, the first armed UPA units were already active in Polissya, and one of the resolutions is devoted to this matter. Other changes or new approaches can also be found in this document.

**M. V. Vyrovyl: "Ukraine and Russia"**

The author of this article examines Ukrainian-Russian relations in the following three areas: the internal Ukrainian situation, Ukrainian relations with Russia, and the situation within the Soviet Union, or the empire, as a whole.

The author says that the Russian empire has grown deep roots into Ukraine. The Russians have wiped out the leading Ukrainian cadres, reared a legion of collaborators, colonized Ukraine with aggressive chauvinists, and bred in the people attitudes of fear, submission and orientation towards Moscow as the state centre. Our task, writes the author, is to overcome these spiritual, social and political influences of the empire. We must cultivate an orientation towards Kyiv, instead of Moscow; counterpose to Russian despotism ideas of Ukrainian individualism and democracy, to beliefs in "internationalism" and the "older brother," the idea of sovereign rights for all nations, and so on.

Although he declares merciless war on Russian imperialism, the author emphasizes his positive stance towards the Russian people. He says that the Russians lack political

freedom evert in what is supposedly their own state, and they are obliged to make enormous sacrifices, fighting imperialistic wars and maintaining the empire. The author recognizes the Russians' right to their own state on their national territory and says that Ukrainians and other nations of the former empire would cooperate with such a state as equals. The author also declares that the Russian minority in Ukraine would have equal political rights and the right to unhampered social and cultural development.

The author says that the Russian empire has never had any attractive ideas and has always been a prison of nations. Shaken by the First World War, the empire began to fall apart. It was saved by the Bolsheviks, who put forward appealing revolutionary ideas. However, they compromised those ideas and created an even worse prison of nations, which was based on party officialdom, police terror, collective farm slavery, and merciless exploitation of workers and the intelligentsia. The author hopes that the Second World War will lead to the fall of the Russian Bolshevik empire. In preparation, he says, the captive nations of the Soviet Union should organize, in order to build their independent states on the remains of the USSR. The author is certain that such a development would also benefit the Russian people, for they would finally be able to live in peace and freedom.

The author's real name is Myroslav Prokop.

### **Z. I. Luhova: "Red Moscow's National Policy in Ukraine"**

The author of this article gives an overview of Soviet policy in Ukraine and of the ideological and political theories that justify it. Soviet policy began with the conquest of Ukraine by the Red Army, which brought mass terror. Then came a brief period of relief – the NEP and "Ukrainianization." However, the Bolsheviks quickly became fearful of the Ukrainian national rebirth, and returned to the old, and even worse, terror. The author mentions individual events in this process: the trial of the Union for the Liberation of Ukraine (SVU), the Ukrainian Youth Organization (SUM), mass shootings of the intelligentsia, famine in 1933, mass deportations and executions during the 1930s. Soviet theories do not withstand logical analysis; they often need to be understood in the opposite sense. The brutal Russification of non-Russians is called internationalism; slavery is called socialism; the executioner of Ukraine, Peter I, is called "Great," and Hetman Ivan Mazepa, a traitor. Even Taras Shevchenko and Lesya Ukrainka have been declared friends of Russians and of internationalism. The article is written in a sharp, polemical tone.

### **I. M. Kovalenko: "The New Europe and the Old Lie"**

The German propaganda phrase, "New Europe," has never been defined, so it remains only a phrase. However, in his book, *Mein Kampf*, Hitler already made clear his eastern policy, which is now being put into effect. In Hitler's book, Eastern Europe was designated a space for colonization by the German race. In his "plan," presented to the British government in 1938, Hitler demanded "a free hand in Eastern Europe." This was also the aim of Ribbentrop's discussions with Poland. However, Hitler found himself having first to wage war in the West, and only later in the East.

Ukrainians, like other captive nations of the USSR, had illusions that Germany would help them liberate themselves from Russian slavery. The war and the German occupation shattered those illusions. The Germans dissolved the newly-established Ukrainian government, divided Ukraine into zones of occupation, sent in their own administrators, and replaced the NKVD with their own, no-less-bloody, Gestapo. They began an economic exploitation of Ukraine and applied policies which made things no better than they had been under the Soviets. The author goes on to discuss German plans for the future. Poland, Ukraine and

neighbouring regions were to become spaces for German colonization, the local populations were to be eradicated or deported, or turned into slaves of the Germans.

Hitler's brutal policy, which treats Europe as a source of natural resources and its people as of secondary importance, has totally compromised Germany; all nations are now her enemies. Many Germans, too, are unhappy with this policy, and they realize that Hitler is leading them to the abyss.

The real author of this article is the Rev. Dr. Ivan Hrynyokh.

### **H. S. Klekit: "The Cry of the Blood"**

A note from the editor presents the author of this article as a representative of young people who were educated in the communist spirit and now have begun to fight for an independent Ukraine. The author admits that the Soviet system of education had had an influence on youth, because young people had been isolated from other ideas and could not oppose the system on their own. However, it is not possible to make janissaries out of people growing up surrounded by their own people. Among the factors having an influence on the education of youth were the family, the people around them, folk songs, culture, art and the whole community. In spite of the fear created by terror, young people learned about the death of peasants from famine in 1933 and about the arrests and deportations of fellow countrymen; they saw the poverty and injustice around them. So questioning young minds began to doubt and to ask the question: why is this happening? And they rejected their Bolshevik upbringing. This happened in particular when no more Bolsheviks remained. However, not all young people could take up the battle for an independent Ukraine, for up to now they have not all been able to become acquainted with liberation ideas and link up with the liberation movement. The author is convinced that when the time is ripe, the "call of the blood" will be heard by them all and they will take up the fight for their people's freedom.

### **"An Inside Look"**

The author of this article recounts a conversation with a Ukrainian acquaintance who was living in Germany and became a member of the SS honorary guard that was guarding Hitler's bunker. In political lectures during training, the German officers hammered into the soldiers the idea that they were members of a superior race, which was destined to rule the world. They said that the ancient Greeks, Romans and all others who established stable states were Germanic. The states collapsed when the Germans mixed too much with indigenous populations. Britain and the United States were Germanic empires, but they had fallen under Jewish influence. They had to be liberated from that influence. The Germans' present task was to conquer Eastern Europe, where there was wealth and slaves. In a century at most, Germans would increase their numbers from 100 to 400 million and would settle all of Europe. Slavs, who breed very quickly, would be deported and eradicated. History would evolve according to plan. The weaker nations were destined to be destroyed.

In spite of these teachings, Hitler's chosen did not manifest the "superior" qualities of their race. In daily life, their main interests were eating, drinking, women, card playing and the like.

## **News**

This section presents brief news stories about happenings in Ukraine and events in the world of interest to Ukrainian readers. Many of these stories shed light on some matter, which makes them useful for researchers of that period. One of the items states that on March 18, the Germans shot 485 Ukrainian prisoners in Rivne, because some prisoners had killed a German official and a Dutch guard during their escape. The latest date on the news items is April 9, 1943.



Свобода народам і людям  
За Українську Самостійну Соборну Державу!  
За сильні національні державні повноваження народу!  
Повноважені народи єдналися в боротьбі проти імперіалізму!

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОІМ СЛАВА!

# ІДЕЯ І ЧИН

Видно Презид Організації Українських Націоналістів  
Самостійного Державництва (ОУНСД)

Рік II.

1942.

№ 4.



В дні 30 червня 1941-го року волею Українського Народу  
було проголошено у Львові Самостійність України.

## З М І С Т

	стор.
Українській Народі!	1
Уласенко Б. М.: Власний труд	3
Дуч П. Т.: До питання внутрішніх переміщ української національно-визвольної боротьби	6
Борзова Я. В.: Україна і Польща	10
Херсонський Ю. М.: На зворотному фронті	15
У важкому круті	20
— Фронт	20
— Сала землі і боротьби	21
— Німеччина від весни 1943 року	22
— У пошуку нової гарматної м'яси	24
— Українське робітництво в Німеччині	25
Вістах	27

### З наших пресових видань

- ЦЕНТРОН — орган Центрального Уряду
- ЗА СВОБОДУ УКРАЇНИ № 1
- ВІСНІ УКРАЇНИ № 1
- КОРАБ № 11
- ПІСОДА УКРАЇНИ № 1
- ВІСТІ № 3
- ІНФОРМАТОР № 4

### Наші видання

- НЕПОВНИЙ ТЕКСТ ІНСТРУКЦІЙ ДО АЛІМЕНТАЦІЇ УРАДУ
- «І. Ковач» УКРАЇНА, який був, який є і який буде. Книга (100 сторінок)
- П. Вуко. ДІВЧИНА ДО ГІРЦІДУ
- ДМИТРО МИРОСЛАВ ОРИШК — українська воля
- ЗА ВІСНІ НАШ БОРЮТІСЬ
- ЗА УКРАЇНУ — спомини (100 сторінок)
- Борзова Я. В.: УКРАЇНА І РОСІЯ
- Я. Савенко. ПІВІСНІ ПУКІВ ЖІТТЯ І БОРЮТІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (Віршівний збірник віршів Українців)

## УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Два роки минає з тієї хвилини, коли в день 30 червня 1941 року було проголошено відродження і *Самостійність Української Держави*. Це був могутній акт волі українського народу, що по двох довгих десятиріччях московсько-більшевицької неволі заявив своє священне право на самостійне державне життя. Це був яскравий доказ невмирущості української нації, що, по героїчно закінчених Визвольних Змаганнях 1917-21 років, незалежно від безперервного окупантського терору, ні на мент не зрезигнувала зі своєї державності і не перервала боротьби за неї. І хоч боротьба ця принесла великі жертви українському народові, хоч сотні тисяч кращих його синів гинули на далеких степах Туркестану, серед морозів Льодового океану або в тюрмах НКВД, то це ні трохи не послабило волі українського народу до самостійного життя. І, коли на німецько-більшевицькому кордоні впали перші стріли, коли друга імперіялістична війна почала переноситися на землі України, тоді пролунав могутній голос, що доказував, що *живе і не вмирає український нарід, що, на про усім ворожим силам, він знову встає до вільного і незалежного життя!*

Широкою хвилею радості, запалу й захоплення прийняли українські народні маси Акт 30 червня 1941 року. По всьому краю, над Дністром і Дніпром, пройшли могутні народні маніфестації, що щиро вітали відродження української державності. Це здійснювалася завітня мрія гнобленого й експлуатованого окупантами народу, що тепер давав свобідний вив своєї волі.

Одночасно швидким темпом проходила по всій Україні організація зруйнованого окупантськими режимами і війною державного життя. Українські народні маси, що в Українській Самостійній Соборній Державі бачать гарантію свого повного і незалежного розвитку, взялися до організації нового порядку на українських землях.

Але тут же прийшов удар. Так само, як в 1918 році московсько-більшевицькі імперіялісти не визнали проголошеної тоді в день 22 січня Самостійності України і на молоду Українську Народню Республіку послали війною банди Муравйова, так само в 1941 році новий імперіялістичний, німецький загарбник зразу ударив по українській державності, ліквідував її вільний Уряд, громив організоване українське національно-державне життя. Українську землю він порізав штучними кордонами, він створив сміхотворні Райхскомісаріати, Галицькі Губернії і Трансністрії, насильно вириваючи живе тіло з одного материка. Він завів на українських землях нечуваний терор, Україну обернув у колонію, а українські народні маси — в працюючих рабів. Цю ганебну свою роботу німецькі імперіялісти прикривають ширмою „визволення” України від большевизму. Це так само,

---

Див. стор. 177: Поменшена репродукція титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 4), з ілюстрацією, присвяченою Актові 30 червня 1941. В декоратії заголовка цього числа — лише загальнонаціональний герб — тризуб.

Див. стор. 178: Поменшена репродукція звороту титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 4), із змістом числа та списком найновіших видань ОУН.

як в 1916 році большевики „визволили” нас від Української Держави, цебто від нашої волі і від нашого хліба.

Та помилялися німецькі і імперіялісти, коли думали, що легко поведуть український нарід в ярмо. Вільнолюбивий український нарід, як і всі другі поневолені народи Сходу, не погодився протягом довгих 23 років із московсько-большевицькою неволею і вів із нею безперервну боротьбу. Тому також він не погодиться з новою неволею, в яку пхнув його новий, німецький, імперіялістичний загарбник! Український нарід не буде пасивно приглядатися своєму винищуванню і зуміє оборонити своє право на існування і самостійне життя.

При тому український нарід свідомий, що тільки цілковитий розгром імперіялізмів у спільній боротьбі всіх поневолених може принести йому волю. Тому тільки на шляхах революційної боротьби шукає український нарід свого визволення. Він знає, що загнані в тупик та передбачуючі свій упадок німецькі і московсько-большевицькі імперіялісти намагаються і намагатимуться приєднати для себе український нарід, щоб примусити його кривавитися за їхні імперіялістичні інтереси. Сьогодні, під впливом виснаження на фронтах та в наслідок зросту революційних сил поневолених народів, німецько-московські імперіялісти прикидаються приятелями українського народу, а навіть його самостійного життя, та кличуть його у спільний з ними фронт.

*Але з тими, що нещадно розгромили наші самостійницькі Акти з 22 січня 1918 і з 30 червня 1941 року, з тими, що терором і насильством відповіли на нашу самостійницьку боротьбу, — український нарід а один спільний фронт не піде, за їхні імперіялістичні інтереси кривавитися не буде і себе обманювати не дозволить!*

Український народе!

*Твоя організована політично-збройна сила повстане тільки в твоїй всенародній, в єдиному фронті об'єднаній, революційній боротьбі всіх верств і всіх земель українського народу проти німецько-московських імперіялістів. Помочі в Твоїй визвольній боротьбі Тобі від окупантів не ждати! Вони ніколи не дозволять на організування сили, яка відтак могла б стати небезпечною для них. Москва, як і Берлін, хоче здобути для себе гарматне м'ясо, щоб відтак нас ще більше поневолити! Волю Україні принесуть і українську державу здобудуть не колоніяльні українські частини в німецькій чи большевицькій армії, але одна, незалежно від волі німецьких чи московських окупантів, організована революційно-визвольна сила українського народу.*

Український народе!

З кожним днем росте і міцніє фронт поневолених народів проти німецьких і московських імперіялістів. Український нарід — це одне могутнє звено цього фронту. Без визволення України, без відбудови української державности — не здобути волі другим поневоленим народам Сходу!

Український народе!

Сучасна імперіялістична війна вступила в свою вирішальну стадію. Поруч з послаблюванням імперіялістів, вони то обіцянками, то збільшенням терором намагаються вдержатися на українських землях. На залицяння і маневри мусимо відповісти скріпленою національною чуйністю. Будьте

обережні, коли, змушені своїм важким становищем, вовки приходять до вас в овечій шкірі! На скріпленій терор відповімо скріпленою організацією *самооборони!* *Український нарід хоче і буде жити і тому не дасть себе мовчки винищувати!*

Ставайте в ряди революційно-визвольної боротьби з імперіялізмами!  
Зміцнюймо єдиний революційний фронт українського народу!  
За свободу народам і людині!  
За право кожного народу на вільне самостійне життя!  
За Українську Самостійну Соборну Державу!  
За новий, тривалий і незнищимий 22 січня 1918 і 30 червня 1941 року!

м. постою, 30 червня 1943

**Слава Україні! – Героям Слава!**

**Провід  
Організації Українських Націоналістів**

\* \* \*

**УЛАСЕНКО Б. М.**

## **ВЛАСНИМ ТРУДОМ**

**(На маргінесі Постанов ІІІ-ої Конференції ОУНСД)**

Одною із найголовніших цілей німецького імперіялізму в нинішній війні з червоною Москвою являється опанування України та колоніяльна, економічно-соціальна експлуатація багатств українських земель. Німецькі імперіялісти говорять про це цілком одверто. При тому, основним фактором у своїй політиці визнаючи голу фізичну силу, вони, консеквентно реалізуючи свої загарбницько-колоніяльні плани, застосовують найжорстокіший терор на всій підбитій території Східньої Європи.

Чому Україна є основною ціллю німецького імперіялізму в його політиці на сході Європи?

Величезні багатства України лягли в основу сили московського імперіялізму. Свідомість цього факту штовхнула німецьких імперіялістів на підбій України. Гітлер і його імперіялістичні дорадники, плануючи загарбання українських земель, хотіли позбавити Москву головної бази її імперіялістичної сили та одночасно здобути для себе міцну опору під будову своєї імперії в Європі. Отже, ключева позиція України на сході Європи являється причиною найжорстокіших боїв між імперіялізмами Москви і Берліна, які у повній свідомості, що без підбою України не можливе довготривале опанування східньо-європейських просторів і народів та їхня політично-економічна гегемонія на сході Європи, кладуть найбільші жертви, щоб вдержати українські землі у своїх загарбницьких руках. При тому не забуваймо, що Москва стала осередком поневолення, експансії, визиску і грабунку та здобула передумови для ведення широкої імперіялістичної політики тільки від часу цілковитого поневолення України.

Нині німецький імперіялізм старається знищити Москву, щоб самому диктувати волю цілій Європі, і знову Україна мала б стати джерелом, твердою опорою і базою для нового хижака в Європі, — цим разом для німецького імперіялізму, мала б стати наріжним каменем при будові жорстокої тюрми народів цілої Європи.

Тому ми твердимо, що без існування української самостійної і соборної держави не можливе тривале існування суверенних національних держав європейських народів, а зокрема поневолених нині народів Східної і Північної Європи та тривалий мир.

Серед яких умовин приходиться нам вести визвольну боротьбу?

В сучасній світовій війні беруть участь, крім московського і німецького імперіялізмів, ще й інші імперіялізми, які, маючи на меті тільки власний інтерес, запрягли до боротьби з ворожими собі імперіялізмами чужі сили. Зокрема англо-американський імперіялізм у своїй боротьбі з німецьким імперіялізмом зручно використовує московсько-большевицьку мілітарну силу для розгромлення Німеччини. Той факт, що Україна знаходиться між двома воюючими таборами, з яких кожен є ворожим Україні, створює дуже важкі умови для повстання української держави і для боротьби українського народу за ідею самостійно-державного життя. Скупчення ворогів української державности в одному з воюючих таборів неминуче принесло б видвигнення української справи другим блоком як одної із цілей війни. Але цього нема. Тому нині Україна знаходиться між молотом і ковадлом. Німецький і московський імперіялізми трактують її як колоніальний об'єкт. В меншій мірі, але теж по-колоніальному й по-імперіялістичному, трактують її або хочуть її так трактувати румунський, мадярський та польський імперіялізми. Англо-американський світ, заінтересований у розбитті Німеччини і її союзників, на першому плані ставить існуючі реальні мілітарно-політичні сили, які нині мають змогу протиставлятися німецькому імперіялізмові і тим самим ламають політично-мілітарну силу нового імперіялізму, що створює для англо-американців загрозу та унеможливорює їм реалізувати їхні плани побудови європейського ладу, опертого на принципі рівноваги політичних сил та забезпечуючого їм свободу політичних і господарських впливів в Європі. Нарешті — акція історичних ворогів України та неознайомлення інших народів з українською справою створює ряд важких перешкод для українського народу у самостійницько-визвольній боротьбі на міжнародньому відтинку. Тому ані Англія, ані Америка не трактують української державности як справу міжнароднього значення, але як внутрішню московську чи польську. Принаймні нині так є.

Перед лицем такої несприятливої для української державности політичної ситуації на міжнародньому відтинку невідкlichною вимогою для українського народу являється вести визвольну боротьбу за визволення українських земель і з'єднання їх в одну соборну і незалежну державу тільки на платформі власних сил, в принципі відкинувши орієнтацію на чужі сили, а зокрема на історичних ворогів України.

Тому, що український самостійницько-державницький рух завжди стояв на цьому принципі і на ньому будовав свою зовнішню міжнародню і внутрішню політику, наслідком було те, що в широких верствах народу твердим бажанням і переконанням та панівним гаслом стала думка: власним трудом здобути владу на своїй землі.

Довгі десятки літ визвольної боротьби самостійницько-державницького елементу посилила процес кристалізації української самостійницької думки серед народніх мас, а свідомість того, що тільки українська держава створить умови для всебічного розвитку та забезпечить усі політичні і соціальні права, яка стала власністю широких верств українського народу, дала їм силу класти найбільші жертви за українську самостійницьку ідею. Серед жорстокої боротьби з окупантами, в якій Україна понесла сотні тисяч жертв, зложених в ім'я свободи народів і людини; та одночасно при пасивному ставленні, а то й при активній співучасті багатьох народів Європи у поневоленні та фізичному винищуванні нашого народу зродилося гасло, яке окреслює життєву правду для нашого народу і є доказом його політичної зрілості, а саме: здобудеш українську державу — або згинеш без неї! Здобути ж державу можна тільки працею, зусиллям в боротьбі всіх верств народу проти всіх ворожих Україні імперіялізмів. Тому наша визвольна програма спирається на організованих самостійницько-державницьких і революційних силах усіх шарів української нації.

Ведучи визвольну боротьбу з окупантами на платформі власних сил, з їхніми планами нещадним гнітом й експлуатацією українського народу зробити з нього раба на власній землі й знищити його як націю, українські самостійницько-державницькі сили мусять в першу чергу ліквідувати „впливи серед українського народу партійницьких угруповань та опортуністично-зрадницьких одиниць і груп, що під різними видами проповідують порозуміння з окупантами і з ними співпрацюють, чим намагаються послабити волю українського народу до боротьби та допомагають окупантам закріплювати на Україні колоніальну систему" (П. Ш. Конф.). А далі вони мусять протиставитися „усім капітулянтським спробам демобілізувати волю українського народу до боротьби шляхом сутерування народнім масам надії на зовнішні сили" (П. Ш. Конф.).

А такі надії намагається поширити німецька і московська пропаганда. Німецький імперіялізм намагається обманути поневолені ним народи перспективою свободного і культурного життя в т. зв. Новій Європі, обіцяючи позитивно розв'язати для них національні і соціально-економічні питання по закінченні війни, та, лякаючи Європу більшевизмом, хоче втягнути народи Європи до боротьби з Москвою, а на ділі за свої імперіялістичні цілі. В українському ж народі пропаганда др. Геббельса, яка горлає про справедливість і культурне життя в т. зв. Новій Європі під проводом Німеччини, проголошуючи українців своїми союзниками, хоче збудити „надії на добру волю німців змінити свою імперіялістичну політику в Україні та визнати в майбутньому право українського народу на незалежне державне життя". Насправді ж німецьким імперіялістам йде про відвернення уваги українців від ідеї самостійного і державного життя та про змобілізування якнайбільше української сили на гарматне м'ясо для ошадження німецької крові.

Не інакше підходить до української справи й большевицька політика, якій теж йде про зн[ище]ння духовно-моральної і фізичної сили народу. Облудою і оманними обіцянками большевики намагаються підготувати собі ґрунт в душах українського народу для його поневолення, дуже добре здають собі справу з того, що морально-духовна сила і відпорність народу на ворожі отруйні й розкладові гасла є основним елементом у провадженні визвольної боротьби на платформі власних сил. Тому вони, говорячи про вільне і культурне життя

в СРСР, опираються на вислужницько-агентурних і зрадницьких елементах народу та разом з ними закликають весь нарід до боротьби з німецьким націонал-соціалізмом, що важкою стопою загарбника придавив усе життя на Україні й у своїх планах та конкретними потягненнями хоче навіки закріпити за собою володіння плодючими і багатими українськими землями.

В обох імперіялістів ціль і методи ті самі!

Поборюючи всі спроби співпраці з окупантами і орієнтацію на ворожі Україні політичні центри, надії на чужу поміч і пасивне вичікування на чужу зовнішню допомогу та, врешті, резигнацію із самостійницько-державницького ідеалу, тобто ідеї інтернаціоналізму і федералізму, — ми мусимо ясно здавати собі справу з того, що обмежитись тільки до того було б безглуздя, н[ер]озумно, і це не довело б до мобілізації всіх національних і політич[н]их сил України для боротьби проти московського і німецького імперіялізмів та до приєднання до неї зовнішніх політичних сил, а зокрема поневолених народів. Нам іде про здобуття в сьогоднішньому укладі міжнародних сил і в сучасній стадії визвольної боротьби українського народу незалежної позиції не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому міжнародньому відтинку. Тому, кидаючи найбільш прогресивні гасла свободи народам і людині та спільного фронту визвольної боротьби всіх поневолених народів проти імперіялізмів в ім'я побудови на етнографічному принципі національних, незалежних держав, — ми, твердо стоячи на платформі власних сил, „визнаємо, що тільки організований збройно-політичний чин українського народу під керівництвом його революційно-визвольного проводу доведе до створення УССД, а назовні принесе Україні визнання і респект усіх других народів і держав" (П. Ш. Конф.). І це є саме наша концепція визвольної боротьби на платформі власних сил.

Незнання української справи, нещадне побороювання ідеї української державности ворогами України на міжнародньому форумі і, врешті, несприятливі умови нинішнього укладу політично-мілітарних сил у світі тільки підтверджують правильність нашої політики, базованої на принципі власних сил.

Здобуття власним трудом влади на своїй землі — це є той збройно-політичний чин українського народу, який викине окупантів з України і їхню владу замінить владою українського народу, тобто владою українських селян, робітників, бійців і трудової інтелігенції.

Нині ми стоїмо перед моментом розвалу німецького і московського імперіялізмів, що довершується в боротьбі з ними поневолених народів та у самовинищуючій імперіялістичній німецько-московській війні.

А покищо „проведення і здійснення революційно-визвольних планів і цілей нашої боротьби за УССД, небезпека червоного і білого московського чи другого зовнішнього імперіялізму інших народів, окупантські плани і практики німецького імперіялізму, вимоги збереження українських народніх мас та організування їх планової оборони і самооборони перед масовим фізичним винищуванням та цілковитим економічним грабунком окупантами, — ставили і ставлять перед нами завдання поширювати, скріплювати та творити нові окремі осередки організованої сили народу" (П. Ш. Конф.). Бо тільки організовані сили народу є найбільшою загрозою для загарбників-імперіялістів.

Вже існуючі організовані сили народу (сили організованих самостійників-державників, які вже третє десятиріччя ведуть боротьбу за УССД, дальше оборонні і самооборонні частини українського населення Північно-Західних і Осередніх, Східних і Південних земель України, що повстали в наслідок вивозів



на каторжні роботи до Німеччини, як реакція на економічний грабунок, масові розстріли і нелюдське трактування стариків, жінок і дітей та нищення матеріальних і культурних надбань народу) мусять злитися в одне русло і стати ядром, яке розпочне збройно-політичний чин цілого українського народу (що зродяться в кризовий момент сьогочасної імперіялістичної війни) і доведе до повстання УССД. Небезпека ж занархізування, зотаманщення і розпорощення організованих нині оборонн[и]х і самооборонних сил народу диктує вимогу підпорядкування їх одному всеукраїнському визвольно-революційному про- водові, завданням якого було б створити з них дисципліновану і пробойову збройно-політичну силу українського народу, готову і придатну до боротьби за УССД.

Серед успіхів і невдач визвольної боротьби українського народу проти загарбників українських земель, по містах і селах України виростили, загартувалися і набрали бойового досвіду ряди борців, що за всяких умов незмінно несуть свої бойові самостіяницько-державницькі прапори.

В недалекому майбутньому український нарід докаже, що тільки власним трудом здобувається владу на своїй землі та що тільки збройно-політичний чин цілого українського народу доведе до створення УССД.

\* \* \*

ДУМА П. Т.

## ДО ПИТАННЯ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕШКОД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Не перший це раз призадумемося над причинами нашої бездержавності. Є в нашій літературі ряд основних праць, що ґрунтовно розбирають минулі історичні роки народу, вишукують причини і прапричини його росту і упадку, сміливо називають по імені всі недуги народнього організму і часто в згущених кольорах розмальовують перешкоди, що або спричинили неволю, або з цієї неволі не дали змоги народові вийти. Що для здобуття державности потрібно не лише самої внутрішньо-національної визвольної готовости, це ясне, бо тут не малу роль грають і моменти міжнароднього порядку. Та в нас чи не найважливішими причинами були і є сьгодні якраз перешкоди внутрішні. Про них, звичайно, тяжко, а то й не доцільно багато говорити, щоб, замість оздоровлюючого позитиву, не попасти чи не викликати у других психози слабости і хворобливої безнадійности, що їх витворює свідомість багатьох негативних прикмет національної спільноти. Коли ж ми все ж будемо називати по імені ті перешкоди, що сьгодні гальмують наш визвольний процес, то зобов'язує нас до цього свідомість великих вирішальних днів, що вже грядуть і засліпленість багатьох земляків, що цих перешкод не бачать чи їх бачити не хочуть. Нам довелося жити в велику добу світових воєн, коли на карту історії

випливають озброєні імперії, коли у взаємному їх змаганні часто приходять хвилини, в які протягом одного дня валиться одна держава, а другого повстає нова. Сучасна війна в своєму закінченні, треба сподіватися, таких нагод принесе багато, особливо для бездержавних народів. З другого боку, коли цих нагод не використаємо ми, коли в цей період не створиться на наших землях власна держава, тоді будьмо свідомі вже сьогодні всіх наслідків такого стану. Ясно вже тепер, що тоді, може, і століття треба буде чекати на нові вирішальні події, якщо взагалі буде ще місце для нас на землі. А коли так, коли сьогодні стоїть питання руба бути чи не бути, то зробімо відповідні висновки і шукаймо виходу вже тепер. Хто ж не усвідомить собі цього тепер, то хай поцікавиться долею хоча б тих наших земляків, що їм судилось в зимі і на весні цього року міняти декілька разів „визволителів” (Лівобережжя). Хитрування і вичікування на чужу поміч вже нічого не допоможуть, тут треба лише боронитися, і то боронитися спільно з усім народом.

Які ж, в такому випадку, перешкоди гальмують сьогодні національно-визвольну боротьбу українського народу?

До першої і найважливішої належить хронічна вже для частини нашої інтелігентської верстви недуга, що нею є *орієнтація на чужі сили*. Ми вже не раз бачили в історії цього роду явище, бачили також усі трагічні наслідки, що мусіли прийти опісля. Раз це були засоби до боротьби за владу, то знову це прямо вислужництво „татарських людей”, врешті, культурна і національна асиміляція бояр, князів і старшин, а все це в результаті провадило до політичної орієнтації на чужі, ворожі Україні центри. Традиція власного незалежного державного життя, хоча і збереглася й існує серед українського народу, не є таким цементуючим чинником, що зумів би вже сам по собі з'єднати і зорієнтувати на себе весь національний елемент, як це, нпр., є у других народів, що недавно втратили державу. Велика частина народу радо підставляє вуха під чужий вітер і все ще чогось шукає поза власними межами, власними ідеями. Це сьогодні особливо виразно можна бачити на бувших підмосковських теренах. Росія, біла і червона, мала змогу особливо старанно „дбати” про український нарід. До кого не промовляли віра православна, слов'янський дуб, чи диктатура пролетаріату, або великоруська культура у всіх своїх царицах, то напевно промовили заслання, тюрми, розстріли, одним словом — терор. Щільно ізольовані від подиху супротивних Москві ідей, українські маси, помимо своїх одчайдушних поривів до самостійного життя, виростили скривлені. Якраз це скривлення і є великою перешкодою в політичній орієнтації на власні сили. Проживаючи поколіннями в національній російській імперії, частина наших земляків влюбилася в великий її простір, в широкий стиль багатонаціональної держави, в одну шосту земної кулі і тепер не вміє чи не хоче думати державно-політичними категоріями власної самостійності на своїх землях. І з того в них таке шукання інтернаціональних, космополітичних і всесоюзних концепцій, і з того в них віра в доктрини, теорії й утопії. Тут треба дошукуватись і денационального процесу, що так помітний головним чином у великоміських центрах України. За всеохоплюючими, вселюдськими ідеями загубились вони чи забули власну батьківщину і, напевно, невідомо попали під московський вплив. Таким чином, Москва стала для них центром, з яким зв'язують свої мізерні надії, на який орієнтуються політично, з яким зв'язують і свої соціально-економічні плани. Брак віри у власні сили, безперспективність національно-визвольної боротьби, а разом з тим глибоко вкорінена імпотенція волі — це

і є симптоми політичної хвороби, що все таки має пристановище в українському середовищі, і то не лише в бувших підмосковських займанщинах, але, на жаль, і західніх та еміграційних скупченнях. Там однак проміноючим центром є ще досі Берлін або нова якась світова метрополія, що в майбутньому може поцікавитися українськими землями. З цими центрами пов'язується державно-визвольні змагання народу, з їх силою і ростом утотожнюється кращу долю України, а тим самим реальну політичну думку базується на чужій силі чи чужій інтервенції. Для тих, що йдуть власним визвольним шляхом, ці люди мають лише згідливу назву „мрійників”, „фантастів”, „лицарів абсурду”, собі голосно присвоюючи прикмету „реальних” політиків. Таким чином, зродилися і діють сьогодні в Україні опортуністичні групи чи течії, що цілковито переставили себе на бік ворога. Обидві ці групи тим більше кричать проти самостійників, чим ближчою й очевиднішою стає загибель їхніх покровителів. Для людей опортуністичного типу і середовища немає власної визвольної-національної концепції, бо в них немає віри в спроможності нації, в силу і правильність її ідеї. Замість будувати свою силу, незалежну і тривку, вони втішаються панцерними дивізіями імперіялістичних загарбників і ці дивізії готові скріплювати кров'ю своїх земляків, щоб лише таким чином втриматися на поверхні життя. І це, звичайно, триває доти, доки не прийде загибель їхнього пана. Тоді ті, що ще вчора не бачили народу, ні тим більше його сили, якраз у нього починають шукати охорони й опіки. Але і тоді це не триває довго. Приходить новий пан, а з ним і нова орієнтація на чужу, тим разом уже іншу силу.

Це і є та глибока недуга, що колодою лежить на нашому визвольному шляху. Зняти б її нам — тоді справа державного будівництва стомилевими кроками пішла б вперед. Покищо це ще основна перешкода.

Дальшою перешкодою української національно-визвольної боротьби являється ставлення до цієї боротьби деяких наших політичних партій, що в сучасний момент або докінчують своє животіння, або обмежують свою роботу зовнішньополітичним відтинком. Їх сліди видні частково на Західній Україні, більше — на еміграції. На Осередніх і Східніх Землях України вони жодної роботи не проводять, мас не організують, українського народу до боротьби за Самостійну Україну не ведуть. Бо де сьогодні на широких степах України які-небудь позначки існування і діяння колишніх голосних українських політичних партій? Їх тут немає. Тут є лиш народня маса, що її одна частина тупіє в безнадійності, друга з конечности орієнтується на большевиків чи Москву взагалі, третя йде за покликком українських самостійників і стає в ряди борців за Українську Самостійну Соборну Державу.

Було б нормальним явищем, коли б відповідно до такого стану на українських землях виглядала ситуація і поза ними. Коли б відповідно до об'єданого фронту українського самостійництва на землях існував такий же фронт поза ними. Одначе, так не є. В той час, як на широкій Україні не бачимо представників жодних партійних груп, що тут у ширших розмірах проводили б роботу й організували б маси проти волі окупанта і серед його нещадного терору, тоді поза Осередніми і Східніми землями, значить перш за все на еміграції, а частково також на Західній Україні, десятки партійних груп і групок збирається „репрезентувати” Україну і захищати її інтереси в чужинних державних передпокоях. В той час, коли на землях іде завзята боротьба самостійницької

ідеї, в той час, коли на Україні, а не де інде, вирішається доля українського народу в його боротьбі проти німецького і ще більш небезпечного, бо також ідейного, московського окупанта, від названих партійних і групових середовищ немає жодної підмоги тим, що мають відвагу вести цю боротьбу в найважчих умовах.

І це є одна з важливіших перешкод визвольної боротьби українського народу. Бо такий стан дозволяє окупантам на прекрасну гру. Вони, з одного боку, нещадно давлять на Україні кожний самостійницький прояв, з другого боку, використовують для своїх інтересів дрібні політичні групи, що, завдяки опіці окупанта і в час, коли йому це потрібно, — виростають до „поважних” „репрезентацій народу”, „захищають” перед світом його інтереси, допомагають окупантові творити на Україні різномірні фікції для обману українського народу та для прикриття справжніх цілей ворожого імперіялізму. Бо, відірвані від земель і не маючи власної організованої сили, такі „репрезентації” мусять скоро стати іграшкою в руках окупанта. З другого боку, окупант, що для зовнішнього світу грає з такими групами, здобуває для себе добру нагоду для скріплення ударів по самостійницькій ідеї.

Як багато інакше виглядали б справи, коли б самостійницька боротьба українського народу була репрезентована назовні одним збірним тілом! Тоді всі спроби окупанта маневрувати в українській справі зустрілися б з рішучою волею такого тіла, що мало б за собою цілу Україну, бо репрезентувало б її волю. Тоді була б унеможливлена гра різномірних спекулянтів, що нічого, дослівно нічого не репрезентуючи, уможливають чужинцям встрявати в українські справи. Тоді також великого скріплення дізнав би внутрішній український самостійницький фронт на землях.

Нарешті, здається, найбільш вкоріненою перешкодою є поділ українських мас по двох, витворених під'яремним життям, духовно-світоглядових і громадсько-культурних ментальностях. Цього лиха ми не заховаємо, і заховувати його не доцільно. Раз воно існує, так, значить, треба про нього сказати.

Одна ментальність — це Схід України, друга — Захід. Одна і друга мають свої позитиви, і про них говорити тут не будемо. Мають вони, однак, і свої негативи, і їх треба назвати по імені, щоб обидві сторони, темпераючи їх, могли, врешті, створити здорову синтезу одної соборної духовної і суспільної особовости. Чим грішить сьогодні Схід? Шукаючи причини політичної орієнтації частини українських мас на московський центр, ми вказали на духовно-світоглядове скривлення, що повстало в наслідок довгого однобічного впливу Москви на Україну. Це скривлення охоплює і другі царини життя. Найвиразнішим його симптомом є т. зв. московський комплекс головним чином міського інтелігентського українського елементу. Досить глибоке зросійщення, байдуже, яким шляхом воно повстало, помітне сьогодні насамперед у способі думання, в оцінці життєвих явищ, далі — побуті, в розмовній мові, в етично-моральних і сімейно-звичаєвих основах. Духи Толстого і Достоевського, Горького і довгої черги других ослаблювали, а то й кастрували принцип національного першинства, глумом заплывували святощі нації; і, таким чином, щора[з т]о поширювався круг духовних калік. Москва і московський край поволі ставали „родіною” і для частини наших земляків, а руський нарід і Росія — спільною батьківщиною, спільним суспільством раніше руським, згодом православним, слов'янським, пролетарським, а тепер советським. Національну

приналежність зведено до вузького територіяльного регіонального почуття і тим самим позбавлено його всієї його політичної гостроти. До ознак цієї ментальності належить і бажання, головним чином суспільних низів, стягнути все до свого рівня, до рівня нуля. Не здорове традиційно-козацьке намагання піднятися вище, дорівняти другим у суспільній драбині, шляхетне змагання за першенство, а егоїстичне зрівнювання вниз, гравітація до найнижчого, щоб тільки не було багатших, кращих, мудріших.

Ще і ще можна було б відмічати, витягати й аналізувати негативні ознаки цієї ментальності, що, на жаль, охопила досить великі круги суспільності.

Не без негативів є й український Захід. Там найбільшим лихом є комплекс загумінку, цей відомий вузькопровінційальний патріотизм, що унеможливило багатьом перебудуватися на широкі плятформи всеукраїнського визвольного фронту. Це насамперед брак віри у спроможності і державотворчі здібності решти земель, це вузькість концепцій, планів і організацій, що в консеквенції доводить до розпихання себе ліктями на малому просторі й одному середовищі. Це самозакоханість у своєму подвір'ячку, дрібна амбіція малих людей, що бояться ступити на широкі шляхи історії. Там коли і наслідують кого, то особливо Захід, і то не завжди в його позитивних сторонах. Схід оцінюється неправильно, його недооцінюється, примикається очі на його життя, незалежно від того, що в планах завжди вміщується себе якраз на Сході. Там нема тієї стихійної підсвідомої динаміки народніх мас, що одного дня вулканом розливається, як це є на Сході. Все там попухлядкеване, взяте в штивні рямці вузької системи. Звичайно, і Захід, як і Схід, не однорідний, і узагальнювати цих прикмет не треба. Тільки в їх обосторонній гармонії, в добірній синтезі цих двох ментальностей разом із виєлімінуванням крайніх негативів — створюється здоровий, органічний, новий тип українського державника.

Помимо всіх цих перепон українська національно-визвольна боротьба планоно розвивається і здобуває щора[з т]о більші результати. Вистарчить порівняти хоча б сучасний стан із станом 1939 року. Ідея українського самостійництва не є мрією; вона стає прапором у житті найширших кругів українських народніх мас. В горнилі самостійницько-визвольної боротьби українського народу перетоплюються і зникають також всі недоліки. Тільки в спільній боротьбі всіх верств цілого народу затираються різниці, які є між поодинокими його частинами. Також тільки в революційній боротьбі, а не в дрібній політичній спекуляції можуть бути ліквідовані всі перешкоди, що стоять тяжкою завадою на шляху до нашого визволення. Одною з основних передумов здобуття Української Державности являється внутрішня тугість, ідейна й організаційна сконсолідованість народу, зокрема його керівництва. Це означає ліквідацію внутрішніх перешкод національно-визвольної боротьби українського народу. —

\* \* \*

*В процесі боротьби за Українську Державу ми вважаємо найближчим, найважливішим завданням — творити з нашої Організації міцну всеохоплюючу революційно-політичну Організацію провідного активу з усіх верств, оперту на всіх шарах народу, яка охоплювала б усі Українські Землі!*

**Із Постанов П. Конференції ОУН — Квітень 1942**

**БОРОВИЧ Я. В.**

## УКРАЇНА І ПОЛЬЩА

Польсько-українські взаємини майже такі старі, як українська і польська історія. Від найдавніших часів до останніх днів вони були надзвичайно складні, а попри те повні безлічі трагічних елементів. Ці взаємини ніколи не могли [уложитись]\* „ідеально” уже з тої причини, що в давнину це були два відрубні *сусідські* державні організми, а в нових часах два *сусідські* народи.

Сусідські спори двох держав чи пізніше двох народів були все живими й актуальними на всій земній кулі. Причини до спорів були не всюди однакові, але існували вони беззастанно й безпереривно. Коли натякнемо тільки на німецько-французькі граничні чи радше сусідські спори, чи французько-англійські, чи еспансько-англійські, то зрозуміємо, що віковічні польсько-українські чи то територіальні, чи релігійні, чи політичні спори не були і не є в історії ніяким екзотичним проявом. Ці спори були, є і далі будуть. І ніякий договір, ніяка сусідська мирна умова їх одним махом ані [не] ліквідує, ані не вирівняє.

Та все ж ці спори залежно від обставин і доброї волі обох сусідів могли б на деякий час притихати, перериватись чи хоча б послаблюватись. Щоб доводити до такого стану самі спори і весь спірний матеріал — на те треба великої культури, політичного розуму і взаємоповаги обох сусідів. На жаль, на українсько-польському сусідському відтинку цих об'єктивних даних ні в давній, ні в новій історії якось не помічалось багато. А вже найменше взагалі проявлялись і майже не унагляднювались вони по польському боці.

Щоб не заглиблюватись надто в надри історії, вистарчить для прикладу спинитись тільки на кількох датах давньої історії. Переломовий в історії західно-українських земель 1349 р. започаткував польську політику в Галичині так класично, що пізніше вона цілими вже віками принципово не змінялась по польському боці. Король Казимир, підбивши галицьку землю, насамперед взявся за нищення провідної української верстви, цебто боярства. І скоро винищив його не тільки вогнем і мечем, але й політикою позбавлення всяких прав і привілеїв. Повноправною могла бути тільки католицька польська шляхта, для якої були доступні уряди, привілеї, багатства, відібрані від православних бояр, і т. п. Фізично не винищена відразу частина українського боярства, щоб врятувати свою екзистенцію, переходила на католицтво, польщилась і за таку ціну ренегатства пробивала собі шлях до урядів, впливів, почесностей та вигідного життя на прадідівських землях. Але чи від того Галичина стала польською? — Ні! Зате залишилися актуальними методи тодішньої політичної „асиміляції” з XIV ст. і в XX-тому столітті. Пригадаймо методи примусового перетягання численних, залежних від польської державної машини в своїй екзистенції українців спершу на римо-католицьку віру, а потім на польську національну сторону за часів Австрії, а зокрема за часів відновленої польської держави від 1920-1939 р.! На диво, і від тих найсвіжіших засобів польської державно-асиміляційної і денационалізаційної політики український характер Галичини,

---

\* В оригіналі: ускладнитись.

а тим більше Волині не змінився. Отже, при таких польських методах XIV і XX віку такі ж самі результати в загальному характері землі, але зате не такі самі в витворюванні пересиченої взаємним недовір'ям, упередженням і ворожнечею сусідської українсько-польської атмосфери.

Перейдімо до другої історичної дати, а саме: до 1569-ого року. Він приніс славетню Люблинську унію. В чому вона полягала? З польського боку ніби на засаді об'єднання „рівних з рівними". А на ділі це було погребання всякої рівності щодо українців, бо всі українські землі приєднано безпосередньо до польської корони. Багато українських князівств ліквідовано, на місце князів насаджено воєводів, а князівські й боярські землі роздавано польській ненаситній шляхті. Литва нібито дістала автономію разом із деякою частиною білоруських земель, що ввійшли до Литви, але теж не надовго. Наслідок цієї „унії" був такий, що Польща не могла дати собі ради з повстаннями литовських і українських князів та внутрішньо чимраз то більше розхитувалась, зокрема ж від часу, коли прийшли: елекційність королів, а з нею по кожній черговій елекції нездорове поширювання і закріплення магнатських і шляхетських привілеїв, вимушване перед виборами кожного королівського кандидата.

Польща хотіла рятувати себе ще одною „унією" в 1596 р., тим разом церковною у Бересті. Ця „унія" принесла ще більше внутрішнє розстроєння і вкінці повну декомпозицію польської державності та дала українцям таку силу, як козаччина.

Всі договори, які Польща заключала і підписувала з козаками, були постійно зривані. Зривала їх Польща насамперед тому, що серед польської шляхти та магнатства панував погляд і переконання про морально оправдане ламання договорів з козаками, бо вони, мовляв, були негідним партнером, вони були чимсь нижчим і гіршим від польської шляхти. А договори можна заключати і треба дотримувати їх тільки тоді, коли партнер був у всіх відношеннях рівний польській шляхті. Отже, шляхта могла заключати договори зі своїми власними королями (пакта конвента), з чужими володарями, але не з „хлопством", за яке вважали козаків. В історії козацько-польських взаємин доходило до такого страшного напруження та трагічного шалу ненависти, що магнат Чарнецький не завагався знищити гріб Богдана Хмельницького та геть зліквідувати його тлінні останки. Знову ж автор Галицького договору з Польщею, гетьман Іван Виговський, що зірвав із Москвою та розбив московську армію під Конотопом, діждався від поляків за це такої відплати, що його польська салдатеска замучила насмерть. Чому ж це сталося? То просто тому, що серед тодішнього польського магнатства, шляхти, кожний український впливовий політичний діяч, зокрема такий, що з ним поляки мусіли пактувати, вважався за звичайного „бунтівника", якого терпіли тільки доти, доки він був сильний, доки його боялись.

Люблинської унії поляки не дотримували, зокрема на українському відтинку, не зважаючи на те, що в її основу лягло гасло „рівні з рівними", це значить магнати з магнатами. Але для них українські магнати і князі були теж меншовагітним елементом, бо вони були православні. Одним словом, завжди знаходилися „моральні" улагоднюючі мотиви для виправдування шляхетського віроломства і недотримання слова щодо українців. Таким чином, віками наростала велетенська ненависть між обома народами з причини польської несловності. Крім того, ця ненависть розросталась до розмірів якоїсь апокаліптичної потвори ще й з приводу уніатської акції, яку поляки від

Берестейської унії огнем і мечем проводили серед українського населення.

Але, не зважаючи на це, по українському боці все були люди, які йшли на співпрацю з поляками в політичному розумінні, бо вважали її необхідною з уваги на московську загрозу для українства. Усі вони, ці ризиканти-українці, ні разу в Історії не найшли по польському боці певного і лояльного контрагента. Всі вони переживали гіркі досвіди польської несловности, польського крутіїства, польської жорстокости і, зрештою, розчарувань у своїх починах.

\* \* \*

В критичні хвилини польської історії, коли ціла польська державна будова хиталась, поляки були дуже „свободолюбні” для українців, бо намагались їх приєднати гаслами „рівні з рівними” і за „нашу і вашу волю” до спільної боротьби за спасення Польщі. Коли ж Польщі як держави не стало, тоді намагались тягнути такими самими гаслами до повстань, революцій і т. д.

З ментом, як ситуація укладалась корисно для їх справи, — нещадно гнобили українців, не керуючись ніякими моральними стимулами якоїнебудь зобов'язаности по відношенню до них. Для них тільки такі українці були певні та добрі, які передбачувались на поляків. Була ж у них певна порода громадян, що звали себе „генте рутені, націоне польоні”, які були великими польськими патріотами, а своє українське походження виводили на світ тоді, коли треба було перед світом заманіфестувати, що, мовляв, українці є за поляків та їх домагання.

Вже по цілковитому розпаді Польщі, коли в муках родилася конституція в Австрії, на слов'янському конгресі у Празі подавали себе за „русинів” такі славетні ренегати, як граф Дідушицький, князь Сапіга та інші. Вони робили це для того, щоб цілковито сторпедувати впливи і значення тодішньої справжньої делегації українців на конгресі.

Усі спроби налагодження польсько-українських взаємин у Галичині за часів уже конституційної Австрії ніколи ні до чого не довели, знову ж таки через нелояльність і крутіїства польського контрагента. Ні проби Лаврівського, ні Сембратовича, ні Романчука з т. зв. новою ерою на польсько-українському політичному горизонті не довели ні до чого позитивного. Навіть витривала і вперта акція Олександра Барвінського в тому напрямі, щоб сяк-так налагоджувати українсько-польський „модус вівенді” за австрійських часів, закінчилась таким великим крахом, що Ол. Барвінський став на склоні літ своїх найбільш невимолним противником яких-небудь переговорів із поляками на загальнополітичній темі. Де ж причина цього явища? Там же, де була за часів Люблинської і Берестейської унії, де була за часів Зборова, Білої Церкви, Гадяча і т. д. В Австрії поляки були сильніші впливами і тому намагались використовувати українців для своїх цілей хвилевими пактами, а не договорювались з ними тривало, бо до того, на польську думку, так як перед сотнями літ, українці не були гідн[і]. Словом, польська політична мегаломанія, польська шляхетська традиція віроломства, польська старовинна засада „не гонорово, але здраво”, езуїтська „архикатолицька” політична і релігійна доктрина „ціль освячує засоби” — довели до того, що нова польська політична



еліта, цебто новочасна польська демократія, не тільки не позбулась тих політичних помилок, а навпаки, удосконалила їх, пристосувавши до нових часів і нового духу віку.

Польща 1919-1939 рр. „договорювалась" з українцями так само, як колись шляхетська і за австрійських часів польсько-австрійська політична верхівка. Найпомітнішою спробою налаштування польсько-українських взаємин у новій Польщі була т. зв. нормалізація польсько-українських відносин, започаткована на весну 1935 р. Над усіма основними тезами нормалізаційної політики Польща до двох років так ґрунтовно перейшла до порядку денного, що з них нічого не лишилось. Нормалізаці[і]ю переводили українці з варшавським урядом. Вже першого року її почала торпедувати польська суспільність у Сх. Галичині, зокрема у Львові, а третього року депонувала її „рештки" розполітикована польська армія в особі різних всевладних генералів і полковників, що фактично репрезентували цю армію.

Коли пригадаєте собі бодай найважливіші моменти з історії польської політики по відношенню до українців у т. зв. відродженій Польщі за 20 років, то зробите такий самий висновок про істоту польської політики, як його робили перед новою Польщею українські історики і письменники, як, наприклад, великий Шевченко чи Гоголь („Гайдамаки" і „Тарас Бульба"). Але там автори робили висновки з історії старої Польщі, шляхетської Польщі. Нам треба шукати джерел для політичних висновків таки в новій Польщі.

Польща стала такою великою, як була, завдяки винятковій політичній кон'юнктурі у Версалі і завдяки большевицькому, тоді ще слабому правлінню в б. Росії. На сході вона мала велетенського своїми потенціями можливостями і тому грізного сусіда в виді Союзу Советських Республік, на заході — роззброєну, правда, але теж страшну для Польщі своїми спроможностями Німеччину. Який же політичний висновок зробила вона з цього свого положення? Ніякого! Під проводом вихованої на польському езуїтизмі польської ендєції (т. зв. національної демократії, по суті польської шляхетсько-шовіністичної і імперіялістичної партії, що проповідувала винищення українського народу), вона орієнтувалася на перепоеу перемогою і через те, здеморалізовану тоді Франці[і]ю, а крім того жила фантомами старої своєї орієнтації на Росію, цебто тепер таки на большевицьку Росію. Внутрі вона повела політику винародовлювання непольських народів великими засобами, а в цьому числі також колонізацією, експропріацією, терором і насильною асиміляцією. Переворот Пiлсудського з 1926 р. на перший погляд ніби перервав цей процес ендєцької закордонної і внутрішньої політики. Але це тривало коротко. У закордонній політиці польські рейки почали переставляти нібито на іншу сторону, зате у внутрішній політиці змінились тільки люди на відповідальних становищах, але політичний дух по відношенню до неполяків, зокрема до українців, лишився той самий. Сталось навіть ще щось гірше, бо до українців почали прикладати дві мірки: іншу до галичан, а іншу до волиняків. Затє зовсім перекреслили право на існування українців на Холмщині, Поліссі і Підляшші. Волинь стала експериментальним критиком. Її відмежовано кордоном від Галичини.

Так як ендеко-хієнопастівська (під „пястом" треба розуміти польську дрібноміщанську партію, що шукала опертя в польських селянських масах. Коли йде про її ставлення до других народів, це також шовіністична й імперіялістична партія) кліка не думала виконувати своїх міжвародніх зобов'язань супроти

Східн. Галичини — так само робила нова пілсудськівська державно-політична верхівка („пілсудськівцями" називала себе польська правляча верхівка в роках 1926-39. Частиною цієї групи були давні співробітники Пілсудського. Загалом творили перебіжчики з різних політичних таборів і весь аполітичний елемент, ідейно не окреслений, а то й безхребетний, що в кожній державі орієнтується на тих, хто має в даний момент владу). Так як ендеко-п'ястівці не поважали навіть своїх власних законів про воєвідську автономію для трьох галицьких воєвідств і про заснування українського університету, так само було і за Пілсудського, з тим, що тут знов прийшло одне погіршення, а саме: одностороннє вимовлення Польщею в Союзі народів [Ліга Націй] договору про охорону прав національних меншостей.

Доба Пілсудського в Польщі дала нам славетню пацифікацію, цебто карні відділи польських окупантів в 1930 р., що вславилися голосним терором та масовим нищенням українських народніх мас і української культури, дала нам замикання і висаджування в повітря православних храмів на Холмщині, і навіть на Волині, принесла нам війну з українськими метрикальними урядами, систематичну колонізацію в розмірах небезпечніших, ніж за ендеко-п'ястівського панування, війну з українськими культурними й кооперативними установами, політику Корпусу Охорони Пограниччя (прикордонної сторожі Польщі) з перетяганням цілих сіл із православ'я на католицизм на Волині і взагалі подвійну експропріаційну політику на всіх українських етнографічних територіях, а саме: політику цивільної адміністрації і дику, погромницьку політику не покликаних до неї чинників військової влади. Одним словом, у Польщі Пілсудського, й особливо пілсудськівців по його смерті, віджили й унаочнилися усі методи польської політики сперед століть, веденої польською шляхтою, магнатством та єзуїтами. Ясно, що така внутрішня політика не могла внутрішньо консолідувати Польщі. Навпаки, вона мусіла її тільки розкладати, розхитувати і скорим темпом доводити до стану повної внутрішньої декомпозиції. Війна 1939 р. перервала цей процес разом з існуванням Польщі. Польща між такими двома сусідами, як Німеччина і СРСР, в таких границях і при таких внутрішніх відносинах утриматись на довшу мету не могла.

\* \* \*

Двадцятирічне існування відновленої Польщі наочно доказало, що для польської політики досвід історії не мав ніякої вартости, але зате дуже високо цінувалась там традиція правління давньої шляхетської Польщі. Тепер, коли Польща лежить, знов знаходяться між поляками цілі групи, які намагаються підходити до українців з усякими гаслами і т. зв. ягайлонськими ідеями про спільні завдання та цілі в справі спільного „визволення". „Рівні з рівними", за „нашу і вашу свободу" — це гасла старі, як Польща, і скомпрометовані поляками від віків, а все одно вони ними користуються, шукаючи допомоги для рятування себе. Нема сумніву, що Польща сама ніколи не буде такою сильною, щоб витримати напір зі сходу і заходу, особливо ж не може бути такою сильною стиснена в свої етнографічні межі. Але, власне, в тому річ, що вона ніколи не думає про етнографічні межі на випадок відбудови. Їй усе усміхаються її історичні межі з часів ягайлонської доби. Отже, примануючи

українців до помочі в відбудові втраченої держави, поляки приманюють їх фактично до нового польського ярма. Інакше уявлялась би справа, коли б поляки бажали спільними силами відбудувати Польщу й Україну як окремі держави на їхніх етнографічних територіях! Тоді можна б з ними поважно на цю тему говорити. Але річ в тому, що таких поляків нема. Так само не признають права на державне самостійне життя ані білорусам, ані литовцям. Ягайлонська комбінація „Польща, Литва і Русь” як „триєдина трійця” — ось ідеал кожного поляка. Мегаломанія в житті і політиці — ось страшний хробак, який точить польську психіку і душу!

З чисто людських, гуманних мотивів хотілося б співчувати страдальному тепер польському народові, але коли вчитаєш в якихось „Кресах всходніх” (польська підпільна газета) таке орієнтаційне політичне гасло для поляків, як псевдоукраїнську приповідку на Волині, що, мовляв, коли було „да! да!” — була біда! — коли прийшло „гут! гут!” — всіх сильно б’ють, — а буде добре, аж прийде, „дзень добри!” — тоді не можеш надивуватися політичній наївності не тільки статті революційного автора, але й обмеженості цілого польського середовища, яке він репрезентує. Як же таким співчувати, коли вони не поправні навіть тоді, як доля б’є їх пекельне дошкульно. Звідки ж береться таке наївне інтерпретування і не тільки це, але й подавання до вірування іншим цього примітивного „афоризму”, придуманого, безперечно, якимсь поляком та підсуненого іншим за нефальшований оригінал? „Бажання є батьком думки”. Ось у чому треба дошукуватись генези цього плиткого і наївного опису настроїв серед українського населення Волині. Поляки хотіли б, щоб так було, тим часом сучасна дійсність Волині вказує, що там, не зважаючи на страшну дійсність, ненависть до поляків своїми полум’яними язиками сягає до неба. Причини кольпортування такої приповідки серед поляків треба шукати знову ж таки в їх одній тезі, що випливає з мегаломанії, яку вони застосовували в своїй політиці супроти українців в усіх історичних добах. Ця теза полягає на такому розумуванні: український нарід (людек) є в основі добрий, покірний, лояльний і навіть потрібний, оскільки його ніхто не бунтує. А бунтували його колись православні українські шляхтичі, пізніше козацькі діячі, а тепер українська інтелігенція. Отже, ця приповідка, хоч яка дурна, має величезне значення при оцінюванні політичної ментальності і психіки сучасного поляка. Він схильний в найліпшій мірі думати, що так думає і на прихід того „бажаного” „дзень добри” на Волині чекає кожний селянин, але він зовсім не вірить в те, щоб там так думав український інтелігент. Бо той інтелігент усе і всюди стояв і стоїть сучасному полякові на заваді. З ним бажав би говорити на політичні теми, перетягати на свою сторону, для своїх ідей, розкривати йому перспективу ідилії майбутнього гармонійного польсько-українського мирного і навіть „братнього” співжиття, але обов’язково і виключно тільки у Польщі, то значить у Польщі з Волинню, Галичиною і, може, навіть з Правобережжям України.

\* \* \*

Вдумуючися глибше в історію польсько-українських відносин, аналізуючи минулу й сучасну польську політичну ментальність, приходиш до глибокого пересвідчення, що ніколи з поляками ні до чого пунтьного і певного не договоришся, коли обстоюєш політичну незалежницьку і державницьку

українську національну ідеологію. Об'єктивні умови національно-державної української рації наказували б жити в приязних взаєминах із Польщею з уваги на великого спільного ворога Москву. Знов же об'єктивні умови національно-державної польської рації наказували б полякам жити у приязних відносинах до державної України ще й з уваги на польського західного сусіда Німеччину. Однак, ці дві тези себе виключають тому, що поляки в своїй мегаломанії усе будуть собі легковажити як не одну, то другу небезпеку. А будуть це робити з тієї причини, що віритимуть у свою „силу”, але досягнути коштом поневолення і українців, і білорусів, і литовців. На беззастережне признання української державності в українських етнографічних межах вони не годяться навіть тоді, коли політично лежать напів притомні, розторочені колесами історії.

Який же вихід із того положення, де вічним сусідом є Польща? Вихід простий! Пактувати з поляками про мирне співжиття тільки тоді, коли в наших руках є щонайменше така сила, як у них. Тільки тоді вони будуть поважати наше право на життя, і тільки тоді бодай на деякий час вони будуть респектувати підписувані ними з нами договори. Хвилеве наше ослаблення вони завжди використають для себе, на що ніколи в історії не йшли *ми*. Поляків до лояльності партнера можна наломити тільки силою і то силою наглядною.

Сьогодні український нарід, який від останніх визвольних змагань в 1917-20 роках ні на мент не перервав своєї боротьби за власну державу, розпоряджається певною організованою політичною силою, яка й є основою української визвольної політики. Ця сила є також чинником, який дозволяє нам одверто говорити про конечність розв'язки питання нашої боротьби на польському відтинку. Ми свідомі того, що перед лицем небезпек, які грозять усім поневоленим народам Сходу від німецького і московського імперіялізмів, тільки спільний фронт поневолених проти імперіялістів і ліквідація внутрішніх спорів є одинокою правильною відповіддю поневолених воюючим імперіялізмам. Це треба також прикладати до взаємовідносин двох народів — українського і польського. І тому ми сьогодні проти боротьби на цьому відтинку, тому ми також за знайдення мирних шляхів розв'язки існуючих питань між обома народами. Якщо ж боротьбу цю польська верхівка хоче нам накинати, то це буде завзята боротьба всього українського народу проти ворожих імперіялістичних зазіхань.

Але одночасно ми свідомі труднощів, які стоять на шляху до порозуміння. Ми свідомі зокрема того, що вся психіка польської верхівки, спосіб її думання, її стало шовіністичне наставлення, її імперіялістичні мрії стоять поважною перешкодою на дорозі до порозуміння. Усе минуле наших взаємовідносин, увесь зібраний в історії досвід учить нас, що польська верхівка, навіть в хвилинах найбільших трагедій і терпінь власного народу, не хоче відректись від планів поневолення других народів, зокрема України, Білорусії і Литви. І тому, бажаючи знайти миру розв'язку справи, ми організуємо власні сили, бо це одиноко може переконати польських імперіялістів у безвиглядності їхніх загарбницьких планів та конечності порозуміння з українським народом, який від польського народу нічого не хоче, на польській землі не зазіхає, але має достатньо багато сили, щоб кожнчасно відстояти свої права на власну державу.

І це мусить стати аксіомою нашої політики по відношенню до поляків. В протилежному випадку нема рації „годитись” і договориюватись з ними, бо з цього нічого не вийде. Так каже історія цілих віків. А з неї треба таки дечого вчитись.

ХЕРСОНЕЦЬ Ю. М.

## НА ЗВОРОТНОМУ ПУНКТІ

### I

На українських землях проходить зараз низка процесів, що матимуть далекосягле значення для їх дальшої долі. Один із них відбувається серед української молоді. Він настільки цікавий і важливий, що варто зайнятися ним дещо ближче.

Керівні чинники ССРСР приділяли молоді дуже багато уваги. Це не випадкове явище; воно мало свої глибші основи в планах кремлівських верховодів. Які ж були ці плани?

Для кожного, хто уважно слідкував за внутрішньою еволюцією відносин всередині т. зв. ССРСР, для кожного, хто вмів бачити не декларативний, а фактичний бік цих відносин, було ясно, що Радянський Союз — це чергова, по московському царстві і російській імперії, форма російського імперіялізму. Зокрема останнє десятиріччя не лише в цьому напрямі найменших сумнівів. В цей час зліквідовано рештки і так невеликої самостійності поодиноких республік, а процес централізації влади, що почався ще в епоху воєнного комунізму, знайшов своє правне закріплення в сталінській конституції 1936 р. Єдиний невідимий ССРСР став фактом. Та цього кремлівським можновладцям було ще замало. Вони в рамках одної держави думали перетопити кілька десятків національностей в одну націю. Так дійшли вони до концепції т. зв. советського народу. Першим кроком в цьому напрямі стали намагання політичної й культурної уніфікації населення, що населявало ССРСР.

Не може бути найменшого сумніву в тому, що уявляло собою творення т. зв. советського народу. Це було ніщо інше, як замаскована большевицькими лозунгами русифікація; мільйони українців, білорусів, грузинів і цілий ряд менших народів мали раз назавжди згинуть в російському морі.

Взявши до уваги ці плани, нам стане ясною большевицька ставка на молодь. Саме на терені молоді мала рішатися доля т. зв. советського народу. В дітбудах, організаціях жовтеният, піонерів, комсомолу та школах мала виростати нова т. зв. советська людина. Матеріальних засобів у цьому напрямі не жалувано. Звідси деяке упривілеювання молоді в порівнянні з сірим советським громадянством. Це не означає, що ця молодь мала в достатній кількості все, що їй необхідне. Це означає тільки, що в скупих спроможностях ССРСР потреби молоді задовольнялися швидше і дбайливіше, ніж потреби інших груп населення.

\* \* \*

Чи кремлівські можновладці досягнули своєї мети? Чи вдалося їм захопити свою ідеєю українську молодь?

Ми навмисне в такий спосіб формулюємо наше питання. Для нас *суттєве не механічне прийняття марксистського світогляду, а те, наскільки*

*комуністична ідея стала у цієї молоді рухомою силою тоді, коли н/є с/тало „сонця сталінської конституції”.* Бо щойно від 1941 року комунізм української молоді почав проходити свою життєву пробу. І саме ці два останні роки наочно довели, що серед української молоді російський комунізм глибоко коріння не запустив.

Як реагує українська молодь на сучасну дійсність? Відповідь на це питання висвітлить нам життєва орієнтація сучасного молодого покоління, а разом з цим наявність чи відсутність певних ідейних поштовхів її поступування.

Є частина молоді, що не заглиблюється в сучасну дійсність. Прибита матеріальними злиднями, вихована в душі безумовного послуху владі, нездібна побачити перспектив визволення, приймає гірку дійсність пасивно як якесь елементарне нещастя, допуст Божий чи фатум. Настроєна на індивідуальне збереження свого існування, позбавлена соціального нерву, того, що каже гуртуватися і „миром — громадою обух сталить”, вона була й є зняряддям окупантської влади, не здатна до організованої боротьби за краще завтра своєї своєї нації.

Є друга категорія. Це ті, що вміють спостерігати, свідомі великої загрози, що нависла над цілою національною спільнотою, але не здібні активно боротися. З одчаю йдуть шляхом найменшого опору. В горілці, танцях і інших сумнівної вартости „втіхах” пробують забути жорстоку дійсність. Це патефонно-танцювальні типи — духовні нащадки „мочеморд” Шевченкової доби, непродуктивні й імпотентні, як і їх духовні предки.

Є треті. Ці реагують, але їх реагування не завжди доцільно переведене, самочинне, не організоване. От, прим., минулого літа, як повідомляв „Вісник Української Інформаційної Служби”, в Дніпропетровську покінчило з собою п’ятеро дівчат, що не хотіли їхати на роботу до Німеччини. Вони залишили картки із словами: „Ніколи не будемо рабами”. Безперечно, можна бути навіть гордим, що наші дівчата вибирають радше смерть, ніж моральні і фізичні знущання ворога, але куди доцільніше зробили б вони, якщо б віддали всі свої сили, а в потребі й життя революційній боротьбі. Ворогові революційна боротьба страшніша, ніж самовбивства.

Організовано протиставляється сучасній дійсності четверта група молоді. Одна її частина ще, на жаль, у большевицьких рядах. Друга знайшла вже шлях до організованого українського самостійництва і бореться в його лавах на обох головних — протинімецькому і протибольшевицькому — фронтах Української Національної Революції. І саме вони, ці вчорашні піонери і комсомольці, ці повні неопітського запалу, готові на все вояки української революції, саме вони наповнюють нас вірою, що в майбутньому вся українська молодь стане на правильний шлях боротьби за український національний ідеал, Українську Самостійну Соборну Державу. Ряди цих молодих борців зростають, і саме цей ріст дає нам право говорити про *зворотний пункт*, на якому знаходиться зараз українська молодь. Це пункт, шлях від якого веде не до советської Москви, а до власного українського Києва, символу не тільки славної бувальщини, але великого майбутнього Української Нації.

## II

Ми не дивуємося сьогодні фактові духовного збільшевичення частини української молоді. Ми можемо дивуватися тільки тій потужній відпорності,

що дала їй змогу після стількох років найбільш вирафінованих психологічних експериментів большевиків зберегти принаймні частково українськість своєї душі. Адже ж це молодь виховувано здалека від справжньої історії тих, чию кров вона має у своїх жилах. Історію її нації починали для неї від жовтневої революції. Все, що було перед тим, анексували для Росії або оплюгавлювали російські Карамзіни, Іловайські. Так було з величною добою старої князівської України, так було з героїчною епопеєю козаччини, так було з Визвольним Зривом 1917-1920 рр. Завданням советського виховання в Україні було *знищення історичної пам'яті* української молоді. Вона мала задовольнятися пайкою, спрепарованою в різних московських історичних кабінетах, з явною русифікаційною метою.

Черговим засобом було тенденційне понижування вартости української культури й орієнтування молоді на велику „братню” культуру російського народу. Культурний сепаратизм трактовано нарівні з політичним, а його носіїв ліквідовано як „ворогів народу”. Натомість йшли намагання зіпхнути нашу культуру на ступінь провінційального примітивізму. Все це йшло в супроводі пеанів на честь цієї культури, національної формою, соціалістичної змістом.

Советську економічну науку також запряжено до російського імперіалістичного воза. Україні — проти всіх засад здорової економіки — визначувано місце в євразійському господарському просторі, щоб представити її більш „невід'ємною” частиною червоної Росії.

Головний, одначе, наступ пішов на ідеологічному фронті. Тут большевики всякими методами намагалися оплюгавити ідею української державности взагалі, а українського самостійництва зокрема. „Вороги народу”, вислужники міжнародного капіталізму, агенти чужих розвідок і десятки інших ідіотизмів кидали большевицькі агітатори при допомозі живого й друкованого слова на українських державників. Українську ідею плямовано назадництвом, а носіїв її жовтоблакитними, з архівів XIX століття витягнутими, шараварниками — в протиставленні до „наукового” марксизму і його „поступових” визнаців.

Молодь, що виростала під постійним барабаним тріскотом большевицької пропаганди, герметично замкнута від оточуючого світу, позбавлена змоги контролювати твердження советської „науки” із справжньою об'єктивною наукою, заабсорбована різними ударними кампаніями, соцзмаганнями і іншою стахановщиною, прямо не мала часу роздумувати над проблемами, що то тут, то там виринали перед нею. Чи ж можна дивуватися, що частина цієї молоді стала марксистською у своєму світогляді? Ні! Але ми далекі від роблення з цього трагедії, тим більше, що знаємо ціну цього марксизму. Сьогодні він — це святиня без Бога. Молодь держиться його подекуди силою інерції і з браку іншого світогляду. *Комуністичної ідеї, що ворушила б душі цієї молоді* (говоримо про масу, а не про гурти), що заставляла б її до активности, того центрального пункту світогляду, його моторного ядра — *немає*. Українська молодь же носіїв нової для неї ідеології українського самостійництва. Цю ідею несуть вже сьогодні її власні товариші — вчорашні піонери і комсомольці, що їх душі запалила ідея, що саме тепер на всіх просторах української землі проходить успішно найважчу пробу, пробу заліза і крові — ідея Української Самостійної Соборної Держави.

\* \* \*

Немалу роллю в цьому процесі відіграла сучасна війна. Военна суматоха дала українській молоді деякі можливості піддати аналізу советське виховання і советську науку. Кожна зустріч з українцем, що не мав „щастя" виростати під „сонцем сталінської конституції", ворушить думку, зроджує нові проблеми, запліднює душу новими ідеями. В результаті — українська молодь почала усвідомлювати собі справжнє обличчя російського большевизму. За заслоною інтернаціональних фраз вона встигла побачити справжнє лице кремлівських можновладців. Лице червоних кольором, але білих цілями Пурішкевичів, що вміють маскувати себе всім, аж до фрази про боротьбу з великодержавним російським шовінізмом включно. Аргументи про те, що, мовляв, в СРСР реалізовано дружбу народів й інтернаціоналізм, бо при його кермі стоять і грузин Сталін, і росіянин Молотов, і жид Каганович — не представляють для неї жодної стійкості. Це типово російська риса ці чужонаціональні походженням елементи провідної верстви Росії, слідна зокрема від часів Петра 1-го. Мініхи, Остермани, Багратіони, Паскевичі, Лоріс-Мелікови і Дзержинські — усі ці німці, грузини, українці, вірмени і поляки — усі вони, поза походженням, нічого спільного із своїми націями не мали, усі вони служили, байдуже — білому чи червоному, але одному і тому самому російському імперіялізмові. Говорити тут про якийсь інтернаціоналізм — більш ніж наївність.

Українська молодь побачила, що основним елементом всієї політики Москви був і є звичайний хижачький імперіялізм, той самий, що кидав Боголюбських на Київ, Петрів під Полтаву, Катерин на Запорізьку Січ, Ленінів на Донбас, Кривий Ріг і лани золотої української пшениці кожний раз з іншими лозунгами, але завжди з тією самою метою — імперіялістичного загарбання України.

Вчорашні піонери і комсомольці питають, *чому* саме в найбагатшій в Європі країні мільйони людей згинули від голодної смерті? Чому саме в Україні, а не десь серед пісків центральних російських областей?

Вчорашні піонери і комсомольці питають, *чому* при допомозі револьвера мусіли кінчати своє життя Хвильові, Скрипники, чому ліквідовано Шумських, Волобуєвих і тисячі інших борців червоного жовтня, чому репресовано тисячі фанатично відданих ідеї комунізму українців? І знаходять одну відповідь — ту, що їй дав незабутній автор „Вальдшнепів": тому, що компартія перетворилася потихенько у червоного Івана Калиту, „собірателя русской землі", а Калиті вони служити не хотіли.

Вчорашні піонери і комсомольці питають, *чому* советські історики плямують Мазепу зрадником? Що спільного має це з марксизмом? Чому героєм лишився Димитрій Донской, не зважаючи на те, що зрадив хана? Хай відповідять, чому зрада одного є героїзмом, а другого „ізменой". Хай вяснять, звідки та подивугідна єдність поглядів Петра, його попів, що кидали „анахтему" на великого гетьмана, Карамзінів, Гловайських з Покровськими і цілою плеядою других істориків СРСР? Може тому, що Мазепа буржуй, феодал? А чим же був Петро? Шахтарем на Уралі чи батраком у якійсь підмосковській „деревне"?

Таких „чому" ставить молодь десятки і знаходить відповідь одну: марксистська ідеологія стала звичайним знаряддям російського імперіялізму таким самим, як колись лозунг оборони православія чи гасло захисту слов'янського світу.

Ми далекі від зоологічного шовінізму і не проповідуємо знищення ро-



сійського народу. Наше гасло „свобода народам і людині“. Але російський нарід має багато простору для життя, простору на багато відсотків не використаного. Пригадуємо хоча б Сибір, багатий своїми підземними і наземними багатствами, з його малою густістю населення. Не забороняємо нікому жити на його землі, користуватися плодами власної праці, але не хочемо також вічного грабунку наших земель. Хочемо мати наше вугілля і залізо для себе, хочемо нашу пшеницю консумувати самі, а не годувати нею шосту частину земної кулі або — як це було донедавна — давати її по демпінгових цінах європейським буржуям за девізи, потрібні на фінансування якогось перевороту в Мексичі чи Парагваї. Маємо досить цього добра, і коли наше становище не погоджується з толкованим Сталіним чи Кагановичем марксизмом — не порадимо. Український нарід живе не для того, щоб служити експериментальним кріликом для чужих доктрин, все одно — марксистських чи фашистських.

### III

Українська молодь віднаходить себе. З історії пізнає велич власного народу. Вона приходить до гордої свідомости, що ми не безбатченки, що ми одна із найстарших націй європейського простору. Нація, що, осівши на цій землі перед кількома тисячами літ, витримала степову навалу, і ані готським ордам, ні навалі гунів і полчищам Чингісхана не вдалось її рушити відділя. Це наші предки самі, без чужої варязької допомоги, здвинули великий державний організм, що протягом п'яти сот літ, в *гідній* великій нації спосіб, боронив *справжні* вартості європейської культури перед заливом Сходу, виконуючи при тому загальносвітову місію.

Українська молодь горда з гранітних постатей Святославів, Володимирів, Мономахів, Романів, тих, що будували держави, як і з тих Іларіонів, Смолятичів і авторів Слова про Ігорів похід, що творили культурні цінності, її захоплює розмах, буйність, лицарськість, енергія, широкі задуми героїв козацької доби. Доби, що зродила Вишневецьких, Трясил, Гунь, залізну когорту Хмельничан, тих величних Кричевських, Богунів, Морозенків, Кривоносів, Немиричів. З німим подивом глядить на титанічну постать геніяльного Хмеля. Її увагу приковує і „останній козак“ Дорошенко, і останній великий гетьман — Мазепа. Українська молодь з гордістю відмічує велику живучість нації в той час, коли вона, здавалося, приречена на смерть. Не без схвилювання слідкує за її відродженням, за сторіччям, що львиним к[р]юком наблизило нас до виконання нашого найвищого ідеалу.

Але не тільки це. З рідної історії пізнає вона, що її нація одна з передових, якщо йде про великі ідеї, що за них змагається людство від тисячоліть, а які й досі не найшли своєї повної реалізації. Ідеї свободи, пошанування людської гідности, вільности думки, справжнього демократизму. Україна не знала рабства, тиранії, кастовости. Тільки у нас був можливий головокружно швидкий шлях від вчорашнього кріпака до козацького полковника, тільки у нас були можливі появи Бурлаїв, Дреждалих, Донців, Тиш і цілої плеяди представників суспільного низу, що займали такі високі пости в козацькій ієрархії. Не забудьмо, що це було XVII-те сторіччя!

Українська молодь починає пізнавати і рідну культуру. Вона глядить на Київ не тільки як на найстарший політичний, але й культурний центр європейського Сходу. Це ж з Києва йшла культура до всіх сумежних країв. Це ж з Києва лунало Іларіонове „Слово”, це ж під його, Києва, крилами співав Боян свою безсмертну пісню про Ігорів похід. Це ж Могілянська Академія стягала тисячі студеїв з Московії, Польщі, Балканів. Правда, ми не дали світові ні Шекспіра, ні Стефензона, ні Паскаля, але яка нація, живучи в наших умовах, дала б його? Ми цілі століття мусіли боронитися або стояти зі зброєю при нозі, і то в той час, коли староримське „інтер арма сілент музе” (в часі воєн мовчать музи) зберігало свою повну силу. Умови нашого історичного буття дозволяли час-від-часу вистрілювати культурно-творчій енергії народу великими, світової вартости творами, але не дозволяли на систематичну, безперервну культурну творчість, що *тільки* на її базі виростають великі письменники, митці, філософи, винахідники. Але, не дивлячись на це, український нарід все ж видав генія світової слави Шевченка, таких загальновідомих письменників, як Коцюбинський, Леся Українка.

Українська молодь починає визволятися спід сутєстії російських геополітичних і економічних теорій. Вона бачить, що її Батьківщина має усі природні дані для того, щоб жити і розвиватися самостійно, і вона приходить до висновку, що тільки Українська Самостійна Соборна Держава покладе край колоніальному грабункові краю й економічній нужді її мешканців.

А в результаті — віра в свою націю. Віра, що її так завзято, так рафіновано нищив кожний грабіжник-окупант. Ця віра, що біла потужним ритмом у „Слові” Іларіона, віра, що пронизує козацькі літописи й Історію Русів, віра, що гори двигає, ота віра починає знаходити своє місце у серця української молоді. Вона спалює почуття меншвартісности, що казало соромитися української мови чи навіть приналежности до української нації, почуття, що його так доткливо прищиплювали і білі Валдуєви, і червоні Хрущови. На місце почуття нижчости приходить горде почуття власної вартости і сили, приходить віра у велике майбутнє лицарського, трудолюбивого, багато обдарованого українського народу, що успішно перетривав найбільші хуртовини, які знає історія людства. Міцніше віра в Україну. Не в ту вишивану „неньку” скиглів і шараварних мрійників. Ні! Віра в Україну Завойов[ни]ків, Мономахів, Хмельницьких, Богунів, Петлюр і Коновальців; Україну, що кров'ю Миронів, Легенд, Шерстюків, Щепанських і тисячі найкращого свого цвіту документує свою незломну волю *жити власним, вільним, людським життям*.

Віра в Україну, що бореться і перемаже.

\* \* \*

Українська молодь бачила одних окупантів, бачить і других. Одні хотіли з неї зробити яничарів, другі — рабів. Вона бачить, що рятунок для неї тільки у боротьбі за Українську Державу. Молодь знає, що тільки у цій новій, вільній Україні вона матиме змогу повного вияву своїх сил. Тільки тоді до її розпорядимости стоятимуть низові і середні школи, університети й технічні інститути, гуртожитки і стадіони не за ціну ренегатства, співпраці з НКВД, за ціну крові і горя своїх найближчих. В українській державі молодь житиме справді вільним життям, оточена піклуванням, матиме всі права на працю,

науку. Вона не знатиме примусу, насильства, страху перед НКВД, концтабором і „стенкою”. Вона зможе на повну ширину розгорнути свої молодечі крила, виявити всі свої здібності, бо тільки власна держава створить передумови цього справжнього життя без національного чи расового гніту.

Молодь з фанатизмом приймає ідею Української Державности. Для неї ця ідея — це символ боротьби за новий світ, світ свободи, справедливості, добра. Вона рветься до активної реалізації цього нового світу. У боротьбі за нього нав'язує до світлих традицій попередніх поколінь молоді. І тих, що ходили в нарід, і тих, що творили Революційну Українську Партію, і тих, що лягли на засніжених полях Крут, і тих, що в лавах Української Армії перейшли важкий, славний шлях до Сонця Волі. І, нарешті, тих, що в сумерках конспірації під керівництвом Спліки Української Молоді і других самостійницьких організацій боролися за один і той же самий ідеал. Від цієї боротьби вона не відступить. Руїна, що в ній опинився нарід, її не відстрашить! Крики про нереальність її мрії її не захитають, кривавий терор окупантів її не заломить.

Вона рішила досягти те, що слабодухам здається неможливим. Її рішучість — не із солом'яного запалу, але з твердої волі тих, що перед ними *перемога або смерть*. *Вчора було цієї молоді сотні, сьогодні є її тисячі, а коли на цей шлях стануть сотні тисяч і мільйони — остаточна перемога буде, за нами! В це віримо твердо, віримо непохитно!*

\* \* \*

## У ВОЄННОМУ КРУТІЖІ

### ФРОНТИ

На відтинку східного фронту після закінчення зимової офензиви большевиків та „абвершляхт-у” німців йде підготовка обох партнерів до нової офензиви. — На т. зв. кубанському причілку не вгавають бої зі змінною натугою. Большевики хотіли б за всяку ціну викинути звідти німців і цим очистити підкавказькі терени. Німці ж боронять свої позиції або оперативну базу в планових наступках.

На західному відтинку фронтів 9 травня ціла німецька імпреза в Африці закінчилася поразкою німців. Німецько-італійські війська в Африці зліквідовано, згл. взято їх в полон. Впав німб непереможности генералфельдмаршала Роммеля, що ще так недавно самовпевнено заявляв: „Що ми зайняли, тримаємо міцно!” Боротьба за Середземне море розвивається по лінії невдач Німеччини. Найбільше втратила при цьому Італія, бо всі африканські посілости опинилися остаточо під англійською окупацією, а сама Італія терпить від безупинних нальотів ворожих літаків. Аліанти недавно на конференції в Каїрі заявили, що віднині безнастанно будуть бомбити італійські міста аж до капітуляції Італії. Вони хочуть приневолити Італію до сепаратного миру. В Каїрі перебуває від якогось часу грецький король, очікуючи дальшого розгортання воєнних дій, цим разом вже на європейському континенті.

Мадярщина стягає свої військові частини зі східного фронту, мабуть, у зв'язку з візитою регента Горті у квартирі Гітлера. Між іншим, інформують, що Горті заявив, що Мадярщина вже більше війська на східній фронт не може дати, тим більше, що Мадярщина не має жодних імперіалістичних планів у сучасній війні.

Характеристичним є факт, що в цілій серії візит державних мужів т. зв. союзних держав у Гітлера не було представника Фінляндії. Це, як також заява Фінляндії про те,

що не буде вести офензивної війни, недвозначно говорить про становище Фінляндії у сучасній війні.

Всі знаки вказують на те, що з некорисним розвитком подій на фронті союз держав, склесений німцями, починає хитатися.

## СИЛИ НІМЦІВ І БОЛЬШЕВИКІВ

Війна, що триває кілька літ, вичерпує сили воюючих сторін. Колосальна воєнна машина пожирає всі резерви, всі припаси та вичерпує нагромаджені сирівці. Статистичних даних ні про втрати, ні про здобутки воєнного потенціалу жодна воююча сторона не опублікує з відомих і зрозумілих причин. І тому висновки про зовнішні сили противників можна поробити, обсервуючи фронтові частини, їх моральний стан, їх озброєння, одягнення та прохарчування. Спостереження про сучасний стан сил большевиків і німців можна було найкраще поробити під час зимових дій на східньому фронті.

У німців помітне заломання. Під впливом подій на фронті і некорисного для них розвитку подій в заплілі, німці втратили ту самопевність, з якою колись виступали. Всіх огорнула паніка. Нпр., в Рівному німці вечорами не виходили з помешкань, а коли вже йшли, то з відкритими наганями й нарядженими гранатами. Таке ж заломання помітне серед війська. Під час зимової офензиви німці панічно втікали. Цю паніку найбільше ширили всякі представники цивільного німецького управління (ляндіврти, комісари, жандармерія, фольксдойчі), що поспішно організовували ева[к]уацію. Військові частини не знали не раз, де є большевики, бо, як говорилися у воєнних зведеннях: „німецькі війська відв'язалися від ворога". Коли несподівано з'являлися большевики, то німці не знали, чи це фронтові частини, чи партизани. Упадок Харкова, Ворошиловграда, Ростова й інших місцевостей до решти захитав віру німецького вояка. Більшість місцевостей німці віддавали без боїв. Населення, бачачи таке моральне заломання німців, втратило взагалі розспект перед ними. Легенда непобідимости німецького вояка перестала існувати. Це — насамперед психічне заломання німців — дозволило большевикам просуватися вперед. Паніка й хаос, серед якого кожен рятував себе (в Сталіно одні втікали автами, інші йшли з клунками пішки, і, хоч просилися на авта, ніхто не хотів їх брати), дозволили большевикам добитися певних успіхів. Коли б большевики були сильніші, то могли б дальше гнати німців. Німці уже перестали вірити в перемогу.

Не краще представляється й большевицька армія. Населення глибоко розчароване й здивоване виглядом Червоної Армії. Очевидці большевицької офензиви подають: Большевицькі частини входять до залишених німцями міст у безладді, як череда. Бійці бояться ввійти до домів. В с. Миколаївці, бажаючи ввійти до будинку сільради, казали наперед іти місцевій жінці до середини, самі відважилися піти щойно за нею. — Одні марширують безладно пішки, інші ідуть на худих виснажених конях, на бричках і колюшнях. Бійці виснажені маршем та голодом, постачання не налагоджене. Тому харчуються продуктами місцевого населення чи радше місцевих колгоспів. Обмундирування дуже різнорodne. — На зайнятих теренах заохочують вступити, а потім беруть силою до Червоної Армії і зараз пхають на фронт. По національному складу [—] більшість москалів. На населення вигляд большевицьких армій зробив негативне враження, що доводить до твердження: „СССР побудований на брехні". Симпатии большевиків зневірилися, а деякі з них віднаходять шлях до самостійницької ідеї.

Ці описи фронтових частин обох воюючих імперіялізмів говорять про одне, що моральна та матеріальна сила наших ворогів послабла. Тим морально заломаним воякам і бійцям воюючих сторін ми протиставимо вічно живі, молодечі сили українського народу, що, натхнені великою ідеєю правопорядку на своїй землі й бажанням волі, підуть у бій до перемоги.

## НІМЕЧЧИНА ПІД ВЕСНУ 1943 РОКУ

Важкі удари, що градом посилалися на Німеччину під кінець 1942 і на початку 1943 року, примусили весь німецький нарід та його провід вперше в цій війні задуматися серйозно над можливістю катастрофи. Слова промови Черчіля з 11 лютого ц. р. вже не викликали серед німців, як це досі бувало, глузливих насмішок, а тільки крайнє пригноблення. Черчіль, м. ін., сказав: „Цього року нам ще не вдасться перемогти Гітлера, він ще доволі сильний, але якщо це не станеться на другий рік, то напевно в 1945 році. Його доля припечатана". — Але і на цей рік заповів Черчіль вельми грізні речі. Він сказав, що 1943 рік буде роком великої офензиви союзників у Західній Європі проти держав осі. Цю боротьбу альянти повинні перевести протягом 9 місяців, цебто до листопада ц. р. Що це є не тіл[ь]ки пусті слова, це німці вже дошкульно відчують на власній шкірі. На Сході грозила німцям цієї зими катастрофа. Цього вже навіть не пробували скривати німецькі вожді. — „Важко боротись у Росії... Це важкий противник... Завзяті хвилі боротьби зресли до гігантських меж... Ця завзятість є вже варварством", — стверджує маршал Герінг, а др. Геббельс у своїй промові з 18. II. ц. р. сказав м. ін.: „Навала ступу проти честигідного континенту Європи вибухла цієї зими з такою стихійною силою, яка ставить у тінь усі людські та історичні уявлення", — а далі: „Небезпека більшає. Тому треба діяти негайно, швидко і основно, бо може бути пізно... На Сході маємо справу з пекельним політичним диявольством... Захід в небезпеці... Європа в небезпеці...".

Це від Сходу. А від Заходу? — Німецька преса з притаєною тривогою лише, що американці постановили „нарешті вже раз основно і назавжди цивилізувати німецьких варварів". — За словами діло не стало. На німецькі міста, а то вже й села градом сиплються альянтські бомби. Населення в паніці. Даремно намагається преса затушувати справжній стан, сильно зменшуючи число жертв нальотів. Нпр., після одного нальоту на Берлін на початку березня ц. р., коли то альянтські летуни скинули на німецьку столицю багато 2[- і] 4-тоннових бомб, німецька преса подала число вбитих на 191, а ранених на 264. А між тим статистичні круги подають довіреним людям такі, більше зближені до правди, цифри: майже 2.000 вбитих, понад 9.000 ранених, 18.000 без даху над головою. Ще страшніше виглядають західно-німецькі міста. В Ессені на загальне число 660.000 мешканців в наслідок бомбових атак лишилося біля 250.000 без даху над головою. Що може вдіяти німецька пропаганда супроти тих фактів? Др. Геббельс так потішав жителів Есену: — „В 1939 році ніхто не важився навіть у своїх мрях найсміл[и]віших сподіватися, що коліс можна буде загнати оборонні лінії так далеко в ворожий обшир, як це в дійсності сталося. Але таким чином Німеччина держить у своїх руках неповторну нагоду...". — Але ж це є якраз те, чого німецький обиватель найбільше жахається: застрягли ми, мовляв, по саме нікуди, а тепер ні взад, ні вперед. А міністр Альфред Розенберг пропонує в „Фелькішер Беобахтер" (18. 4. 43.), щоб відтепер вживати на окреслення американців тільки кріпкого слова „гангстер з Нью-Йорку", а їх бомби, кидані на безборонних жінок і дітей, називати „гангстерськими бомбами".

Однак, від того німцям ніяк не стає легше. Пересічний німецький загал вже втомлений війною і бажає собі якнайшвидшого її кінця.

Але німецький провід ще не подається. В лютому ц. р. Геббельс з наказу свого фюрера проголосив „тотальну мобілізацію": — „Змобілізувати мільйони ще не вичерпаної енергії — це наказ хвилини... Дати Фюрерові оперативну базу, щоб він міг спробувати цього літа завдати большевизмові вирішальний удар", — сказав др. Геббельс. Німецька пропаганда піднесла кличі „Тоталер кріг— курцестер кріг" (Тотальна війна — найшвидша війна), а малюючи задалегідь всі страхіння програної війни, ставить дилему: „Перемога — або большевицький хаос", — „Перемога — або панування жида" і т. п.

В своїх промовах і статтях др. Геббельс сильно підкреслює кріпкий „стан тотальної готовости для концентрації всіх сил до війни і перемоги" — в рядах німецького громадянства, але на ділі справа не представляється так світло.

Якщо в перших трьох роках війни „німецький нарід почав вірити, що перемога є чимсь samozрозумілим" (слова Герінга), якщо ще влітку 1942 р. молоде німецьке подружжя

з підвищеним збудженням голосно мріяло про „геррліхес лебен” (чудове життя) в найкращих місцевостях Кавказу, то сьогодні всі вже опустили носи. Серед німців мало хто вже вірить у „зіг” (перемогу). Натомість підносяться голоси: „Як довго це ще триватиме?”, „Що станеться з нами, як програємо війну?” Перспектива ще двох-трьох літ війни є для пересічного німця страшна. Тому тотальна мобілізація не викликала в Німеччині найменшого захоплення. Її проведено під моральною пресією, в найчорніших красках мальованих страхіть програної війни та під погрозами великих кар. Зокрема на рештки німецького студентства іде натиск у тому напрямі, щоб студенти „спонтанно” зрезигнували з дальших студій і спішили рятувати „фатерлянд”. Німецьке громадянство з тривогою думас: „Ну, це вже останні резерви. А що буде далі?” Про настрої і переконання німців свідчать, м. ін., численні великі червоні плакати на мурах міст, що появляються що кілька днів, з іменами страчених громадян за „підготовку до державної зради”. Цими зрадниками є расові німці, чоловіки й жінки, в віці, головним чином, 33-50 літ.

Економічне положення Німеччини все більше гіршає. Справа прохарчування завдає німецьким громадянам все більше турбот. Шириться спекуляція..

За 1 кг. сала платять 120 РМ. Всюди великий попит на алкоголь. Влада вже навіть не карає суворо за спекуляцію. На вулиці зустрічається щораз більше жебраків. Від інвалідів аж кишить. Коли війна потриває ще зо два роки, то на здорового чоловіка з цілими руками, ногами й очима будуть зглядатися і німо питати: „Як це ви служили фатерляндові, що ви ще цілі?”

Під час одного нальоту на Берлін англіїці скинули в робітничих дільницях летючки з таким віршем:

„Пролетер ім норден унд остен,  
Бляйбт ругіг ін грен беттен.  
Вір коммен нох маль відер,  
Абер відер цу ден райхен унд феттен”.

*(Пролетарі на тівочі і сходи,  
спокійно спить собі в постелі.  
Ми ще раз прийдемо сюди, але  
знов до багатих та ситих”).*

Того роду заспокоюючі листівки роблять своє. Німці починають шептати між собою: „Коли навіть програємо, то всіх нас хіба не винищать”.

Партія і гестапо добре бачать наростання невдоволення і змучення внутрі. Тому поспішно збільшують і перевіряють засоби безпеки. З „СА” організовано допомічну поліцію, т. зв. „ляндвахе”, яка часто контролює помешкання в пошукуванні за „чужими” людьми. Та хоч петля на горлі німецького народу затискається щораз дужче, нарід знаходить собі слова розради, глузуючи з своїх погоничів. По всій Німеччині кружляють глузливі пісеньки й анекдоти. Нпр., останньої зими була в Німеччині дуже поширена (легальна) популярна пісенька:

„Ес гегт аллес форібер, ес гегт аллес форбай”...

Нарід додав до неї такі слова:

„Цуерст гегт дер фюрер, данн гегт ді партай”...

(По-українськи:

„Усе це пройде, усе промине,

І фюрера і партію теж дідько тірве”).

Після того невинну пісеньку „Ес гегт аллес..!” заборонено.

Для загалу німців не є вже тайною, що військовий провід Німеччини не бачить вже ніякого виходу зі сліпої вулиці. Цьому поглядові дав вираз один дотепний австріяк, що повісив на пам’ятнику австрійського героя маршала Радецького у Відні таблицю з написом:

„Комм герунтер, лібер райтер,

Денн гефрайтер вайсс ніхт вайтер”

(„Зійди до нас, герою ладний, бо ефрейтор вже безрадний”).

Про те, що в Німеччині настає вже етап безпорадності, неладу і балагану, свідчить, м. ін., спосіб і результат проведеної з великим шумом „тотальної мобілізації робочих сил”. Нпр., у Відні зголосилось до праці дім фронту коло 50.000 жінок. З того числа прийняли продовж кількох днів 10.000, але зараз же відправили яких 5.000, як нібито нездібних. Так то з тих 50.000 кругло 45.000 чекає на свій „айнзац” (запряження до роботи) дома. Причина: брак сировини у воєнноважливих заведеннях. М. ін., відомий завод „Сіменс” заявив, що нові сили прийме тільки тоді, коли дістане сирівці.

Стримання советської офензиви, „вундер ам Донец” (чудо над Дінцем), не викликали вже одушевлення. Німці з тривогою очікують заповідженої інвазії альянтів на європейській континент. Жахають їх Балкани, Туреччина. Загал німців знає, що й Італія вже втомлена війною, а радше — вже „на викінченні”, що в Італії і серед решти „союзників”-васалів панує ненависть до Німеччини. М. ін., уступлення Чіано пояснюють тим, що Гітлер накинувся на нього з гострою лайкою за нездарність Італії. З східного фронту мали вже стягнути італійські війська, а стягають тепер малярські. В Болгарії теж зросли протинімецькі настрої в зв'язку з підготовкою до загальної мобілізації. Щоб втримати при собі Болгарію, Гітлер відступив їй недавно Сербію для окупації.

Німецька пропаганда на всякий лад намагається заспокоїти німців. Преса розписалася про т. зв. „атлантийський вал”, цебто про систему укріплень вздовж цілого побережжя Західньої і Південної Європи. Це мало б бути „найвище досягнення модерної фортифікаційної штуки”. На цьому валі мали б полатати собі зуби всі ворожі сили. За той час може прийти корисна для німців розв'язка на Сході. Зрозумівши, нарешті, вагу людського матеріялу в цій війні, німці організують з народів Сходу Європи „добровільчі” батальйони і легіони для боротьби з большевизмом. Перемога, мовляв, певна.

Так говорить преса й пропаганда. Однак, серед загалу німців закріплюється думка, що їм врешті-решт прийдеться таки оборонятись проти цілого світу на свої власних, старих кордонах.

## В ПОШУКУВАННІ ГАРМАТНОГО М'ЯСА

Як відомо, на початку війни на Сході німці відмовляли іншим народам, головню східнім, права носити зброю. Тепер справа ця виглядає дещо інакше.

Побачивши, що власними силами їм Москви не розбити, німецькі імперіялісти намагаються запрягти до свого воза другі народи і змусити їх кривавитись за їхні інтереси. Звідси німецькі намагання здобути для себе гарматне м'ясо серед поневолених народів. Намагання німецьких імперіялістів йдуть під облудливим гаслом спільної боротьби з большевизмом. Кожний, однак, хто правильно оцінює німецькі заміри, знає, що йде тут про те, щоб чужими руками розбити одного імперіяліста, а відтак ще більше поневолити підбиті народи і на місце московської збудувати німецьку тюрму народів.

В такій ситуації ставлення поневолених народів до німецьких імперіялістичних намагань може бути тільки негативне. Поневолені народи готові до боротьби з Москвою і її вони ведуть, але в ім'я власних національних держав, а не за німецьку імперіялістичну „нову” Європу. Поневолені народи не будуть проливати своєї крові за ворожі їм імперіялістичні інтереси. В цьому переконуються німецькі імперіялісти на всіх окупованих теренах. Тільки наївні одиниці або свідомі політичні спекулянти можуть віддавати свій нарід у руки воєнного молоха німецького імперіялізму.

Багато здорового глузду по відношенню до німецьких змагань виявили поневолені балтійські держави. І їх хочуть німці запрягти до свого імперіялістичного воза, і їх тягнуть на гарматне м'ясо. Німці вже давно запропонували литовцям створення легіону литовських добровольців для боротьби з большевизмом. Але не на наївних натрапили. Нелегально існуючий комітет усіх литовських партій зажадав від німців ясного і виразного окреслення платформи, на якій мала б відбутися литовсько-німецька співпраця, а зокрема зажадали ясного і недвозначного поставлення справи литовської *державности*. Без виконання цих основних передумов литовці відмовилися активно ангажуватись по

німецькій стороні. Литовці не хочуть ні на одну хвилину забути про всі насильства німецької „політики” в їх країні по відношенню до литовського народу. Вони не переходять до денного порядку над глузливими голосами німецьких керівних мужів і німецької преси про „2-мільйоновий нарід — обломок” (шпліттерфольк) та над насмішками німців зі змагань литовського народу до самостійного державного життя. Литовці не хочуть бути німецькими невільниками. Тому, коли німці не взяли до уваги природних литовських домагань, тоді згаданий Литовський Комітет видав до всього литовського народу заклик *ne ėmi* до гарматно-м'ясного легіону. Вербункова акція почалась 1 березня ц. р., та, хоч проходила під пресією адміністративних чинників, дала дуже мізерні результати. До 15. III. зголосилося ледве 200 „добровільців”. Загал литовців (у віці 17-45 літ) пішов у підпілля. Цього німці ніяк не сподівалися. Ген. комісар виїхав поспішно до Берліна по інструкції. В цілій Литві сильно зросло внутрішнє напруження. Литовці приготовані до найгірших репресій, але й готові до самооборони. Чи відважуться німці на вкинення Прибалтики в хаос анархії, це покаже найближче майбутнє. Литовці, однак, добре вже зрозуміли, що метою німців є тотальне знищення ненімецьких народів, а особливо малих прибалтійських. Вони бачать, як німці переводять в життя закон про реприватизацію. Тому, що яких 90 відсотків литовських селян не було в силі здати повністю накинених їм контингентів, німці передають литовську землю в приватну власність німецьким зайдам.

Литовський нарід ще в роки свого незалежного, державного існування зрозумів ту істину, що серед хижих сусідів: москвинів, німців і поляків — тільки великий український нарід є його єдиним, щирим і природним союзником у боротьбі за незалежне існування. Сьогодні ці істину розуміють вже не тільки литовці, але й інші загрожені у своєму існуванні малі народи Сходу Європи, Кавказу і Середньої Азії. Від російського та німецького імперіялізмів всі ці народи можуть чекати тільки найважчого поневолення, експлуатації, фізичного винищування. „Визволителі” готові їм ласкаво признати тільки один „привілей”: „добровільно” стати гарматним м'ясом у їх загарбницькій війні.

Ні, на таке діло ніхто розумний не піде. Шлях, вказаний у „Відозві” Проводу Організації Українських Націоналістів Самостійників Державників до всіх поневолених народів Європи, Кавказу і Середньої Азії, — це *єдиний* сьогодні і на майбутнє шлях для всіх заінтересованих народів. І на цей шлях вони вже виходять. „ОУН” для них сьогодні означає „Організація Угнетєюних Народов”. Вже твориться один фронт всіх поневолених Москвою і Німеччиною народів для спільної переможної боротьби за „Свободу народам і людині!”

## УКРАЇНСЬКЕ РОБІТНИЦТВО В НІМЕЧЧИНІ

Сьогоднішня Німеччина переповнена робітниками з усіх країн Європи.

Щодо кількості, то на першому місці стоять, без сумніву, робітники-українці. Однак, що торкається життєвих умов чужинецького робітництва в Німеччині, то треба відразу сказати, що загал українського робітництва стоїть в цьому відношенні на останньому місці.

На першому місці стоять тут робітники з заприязнених держав і народів, як італійці, хорвати, словаки, а останнім часом також чехи (Зміна курсу у відношенні до чехів наступила з початком 1943 р.). Їх трактують самі німці, ними піклуються їх держави, вони можуть діставати все потрібне від родин.

Другу групу творять робітники з країн „західної культури”, як французи і бельгійці. Німці відносяться до них добре. Вони теж дістають з дому одягові і харчові посилки.

До третьої групи можна зачислити білорусів, поляків і українців з теренів колишньої польської держави, а до четвертої, останньої, українців і інші національності спід советського ярма.

Українське робітництво з ЗУЗ, чи то колишні полонені з польської армії, чи втікачі перед большевицькою окупацією, жило від осені 1939 р., можна сказати, в добрих умовах.



Українці належали до упривілейованих народів-чужинців у Німеччині. Працювали 8 годин денно, половину суботи й неділю мали вільну. Український робітник навіть на селі одержував 25-45 РМ у місяць, українці одержували картки на одяг, могли вільно ходити, могли переходити з немилої для себе праці до воєнного підприємства, де зароблялось до 1,20 РМ за годину і т. д. Можливості культурно-національної праці серед українського робітництва також були задовільні.

Все це, однак, вже безповоротно минуло. Зміна на гірше і щораз гірше позначилася виразно вже під кінець 1941 р. Причиною тої зміни є в першу чергу політичний момент, а саме те, що німці скинули, нарешті, маску і заграли з українцями у відкриті карти, брутально накладаючи свою лапу на Україну. Дальшою причиною є помітне погіршення воєного та економічного стану Німеччини. Найважчі обмеження з того приводу застосовано, очевидно, до „малокультурних" народів Сходу Європи, а до них „висококультурні" німці зараховують в першу чергу українців, зокрема з СУЗ. Українцям, ходити в терені чи хоч би вийти на місто, за який-небудь промах чекає їх страшний карний табір; за невинні, навіть товариські, зв'язки з німецькою жінкою грозить українцеві кара смерті. Харчі обмежено до голодного мінімуму. Одяг можна дістати в крайньому випадку, і то тільки старий, а навіть подертий. Дістати дерев'яне взуття — це велика ласка. Не диво, що захворюння й смертні випадки з простуди є тут на денному порядку.

Німецькі наставники трактують українського робітника як раба: б'ють його по лиці руками і гумовими палками, замкають без їжі до карцеру, відсилають для покарання в поліцію; стягають штрафи, зменшують зарплату, збільшують обтяження і т. д. Мешкальні відносини по лягах жахливі.

В одну кімнату пакують 20-70 чоловік, і то різної національності. Кімнати взимку не були опалювані, а коців до накривання бракувало. Гігієнічні умови також не відрадні. Купалень ані теплої води немає, прачок — теж.

В результаті — загальне завошивлювання. Через недостачу лікарської опіки гонять до праці зовсім хворих людей. „Культурні" німецькі наставники часто влаштовують собі вночі шопку з контролею чистоти ніг, при чому гонять серед ночі роздягнених людей до миття ніг у зимній воді і т. п. — Час праці збільшився до 12 годин, про суботню попуднівку немає вже й мови, бо часто і в неділю треба йти до праці. — По „спільних кухнях" розживаються шайки злодіїв, очевидно, коштом робітників. Також в управі фабрик і лягрів часто трапляються злодійські кліки з замазаними руками. Т. зв. „мужі довір'я" — українці при ДАФ (Німецький Фронт Праці) — не мають на практиці ніякого значення. Директори заводів викидають їх попросту за двері.

Ще розмірно найкраще живеться робітникам на польових роботах і взагалі в сільському господарстві. Хоч працюють тут важко — по 12-16 годин, то бодай не голодують. Гірше живуть лісові робітники та робітники у менших заводах. А вже незавидна доля вуглекопів і взагалі гірників. Дальше — чим більше місто й завод, тим важче життя робітника. Характеристичним явищем у житті робітника в Німеччині під цю пору є втеча з воєнних заводів на село, де принаймні є можливий харч.

Українські робітники, як і взагалі „ост-арбайтери", творять найбільш упосліджену і визискувану частину чужинського робітництва в Німеччині.

Їх навіть не називають українцями, тільки „совет-руссіш". Це, в повному значенні слова, новітні невольники. Харч мають найскупіший і найгірший від усіх інших робітників.

Проте, їх заставляють до найважчих і найбільш шкідливих для здоров'я робіт, м. ін., у хемічних заводах. Ніяких карток (харчових, одягових, на тютюн) — не дістають; їх зарплата — це радше жebraцька милостиня (3-7 РМ в тиждень). Їм заборонено розмовляти не тільки з німцями, але й з робітниками інших національностей. Назовні відзначають їх латками з написом „Ост".

В усіх відношеннях їх трактують як некультурних дикунів. Довший час не дозволяли їм на свободний вихід у місто. Щойно останнім часом їм дозволили виходити в місто раз на тиждень.

Треба цілком певно сподіватися дальшого процесу погіршування життєвих умов

робітництва в Німеччині взагалі, а українського зокрема. Українські робітники в Німеччині засуджені на нужденне животіння і повільне конання з голоду й важкої праці або й на швидку загибель від бомб.

\* \* \*

## ВІСТКИ

### З УСІХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ

Грабіжницьке „господарювання” німецьких окупантів в Україні довело до того, що сьогодні в багатьох селах ОСУЗ і ПдСУЗ немає вже майже ні одної корови.

— З одної тільки Запорізької області видерли німці 416.000 тон збіжжя в той час, як 40 відс. посівної площі лежить облогом через недостачу посівного матеріалу.

— В Житомирщині хтось убив двох німців і перекладача, які пиячили й робили галабурди. Німці з помсти за це вистріляли 120 людей разом з дітьми.

— В деяких районах України гестапо видало наказ про те, що населення мусить поздоровляти кожного стрічного німця, під загрозою кари — 25 буків.

— З одної тільки Ворошиловградської області вивезли німці на каторжні роботи до Німеччини кругло 100.000 українців, цебто пересічно 3.000 з кожного району.

— Новим засобом нищення українського молодяку є, м. ін., набір т. зв. „ремісничих новаків” (річники 1926-28) до заводів і фабрик, де їх примушують так само важко працювати, як і дорослих.

— Німці ліквідували вже в Україні всі громадсько-суспільні, наукові та культурно-освітні товариства й організації, створені заходами українських діячів влітку 1941 року. Лишилося лиш кілька сільськогосподарських шкіл. — Тепер гестапо попирає подекуди творення по селах т. зв. „самодіяльних гуртків для піднесення культурного рівня населення”, з прихованим наміром виявити й ліквідувати активніші й інтелігентніші елементи в Україні.

— В „Верхньодніпровській Газеті” від 16 грудня 1942. появилось офіційне повідомлення про те, що на майбутнє слід вживати в адміністрації тільки німецьких термінів:

„дорф” (зам. село), „дорфшульце” (зам. староста) і т. п.

— В січні ц. р. всі єпископи православної церкви одержали від ген. комісаріятів лист без підпису й печатки, такого змісту:

„Призначаю Вас єпископом у мойому ген. комісаріяті. Ліквідую Вашу залежність від Ваших церковних зверхників. Ви залежні тільки від мене і дієте самостійно. Священники також залежні від мене. Про знімання або призначування священників Єпископат буде повідомлений”.

— „Найгіршим лихом” в Україні називають німці самостійницький рух серед народні[ї]х мас України, або т. зв. „бандера-беvegунг”. Один з гебітскомісарів сказав: „Один націоналіст страшніший від п'ятьох комуністів”. Для поборювання самостійницького руху гестапо організує сітку агентів і сексотів, зложену в більшості з московсько-комуністичних запродавців.

— Вивезеним зимою ц. р. з Галичини членам „веркшцу” на Кавказ, до Армавіра, німці суворо заборонили розмовляти з цивільним населенням, мовляв — це „шпигуни”. В Краснодарі ж заборонили їм вдаватися в розмови з кубанськими козаками, кажучи, що це „комуністи”. Таким робом німці намагаються не допустити до того, щоб українці з усіх земель України зговорилися між собою про свою спільну долю.

— Усі тюрми в Україні переповнені на 70 відс. українцями, арештованими під закидом самостійницької діяльності. В їх числі є також нижче 14 років.

— На мітингу в театрі в Дніпропетровську 20 лютого ц. р. наш землячок, голова міської ради др. Соколовський різко виступив проти „наївних фантастів, що йдуть

проти большевиків і проти німців за Самостійну Україну", — [...]Самостійники, — гримів німецький підлиза, — думають перестарілими категоріями Петлюри. Своєю роботою вони вносять хаос і унеможливають співпрацю з німцями. Якщо вони не опам'ятаються, тоді треба буде їх винищувати, як грізних шкідників і ворогів". — Так грозив німецький наймит українським самостійникам, роблячи їм — всупереч намірові своїх хлібодавців — найкращу рекламу.

— В Трансністрії румуни далі проводять найбільш безсоромний грабунок. Тільки за урядовими даними, вивозили вони взимку з Трансністрії до королівства кожного місяця 5.000 вагонів самих харчових продуктів. З фабрик і заводів вивезли всі машини й устаткування, з МТС-ів забрали трактори й комбайни, з Одеси вивозять трамваї і рейки, а з порту всі човни й судна. Ліси, яких у Трансністрії було понад 190.000 га, вирубують дощенту і вивозять. — Румуни йдуть рука-в-руку з російськими білогвардійцями, організованими в РОВС (Русскій Общевоїнскій Союз), згл. СРО (Союз Русскіх Офіцеров). На березень 1943 вони навіть збиралися передати в цілій Трансністрії всю владу рускiм. Біломосквини переводять дуже інтенсивну русифікацію всього життя в Трансністрії.

— Румуни вважають своїм „післанництвом" в Трансністрії — „поширювання православного християнства". З цією метою наслали сюди т. зв. „Православну Місію", що охоплює собою кілька сот румунських ченців „місіонерів" під проводом україножера „отця" Скрібана. Ці „місіонери" ведуть скандальне життя, а при тому биттям і іншими засобами фізичного насильства змушують українців ходити до церкви, хр[и]стити дітей і т. п. Це називається офіційно „воюючий христ[и]янізм". — Румуни вважають своїм „найбільшим досягненням" — повне викорінення в Трансністрії „липківщини, або самосвятів", та створення „єдиної святої православної церкви". В цій церкві виключний голос мають рускiе.

— В Трансністрії жиди мають вільний доступ до праці в адміністрації і торгівлі, а радше спекуляції. Комуїстичні мають теж тут найкращі умови для своєї діяльності і

пропаганди. Високі румунські чиновники дуже часто йдуть їм на руку.

— В Галичині німецька влада конфіскує майно тих громадян, що з якої-небудь причини не ставилися „добровільно" на примусову працю на місці або в Німеччині. На се[р]ла накладають з того приводу збірні кари в висоті до кільканадцяти тисяч злотих.

— 18 березня ц. р. на Волині мав місце факт звірського погрому німецькими душогубами села Ремель. Німці вимордували тут понад 600 українців всякого віку, їх майно пограбували, а село спалили. Людність боронилась, як могла. В рукопашних боях згинуло 20 німецьких посіпак.

— На ПЗУЗ німці зовсім розгромили створену власними руками організацію т. зв. „Щуцманшафт-у". Кілька сотень роззброєних щуцманів вивезли кудись на захід, частину, особливо галичан, розстріляли. Багато щуцманів зійшло зі станиць із зброєю в ліси. Німці видали відозву, в якій звивають „втікших щуцманів — українських націоналістів — вернутися до служби і не слухати в майбутньому [«] підбурювачів з ОУН[»]".

— На початку березня ц. р. німці розстріляли в Крем'янці 40 українців з групи арештованих під замітом організування української влади влітку 1941 року. При згаданому розстрілюванні дуже мужню поставу зайняли — лікар др. Роцинський, його жінка і ще один сотник кол. петлюрівської армії. Др. Роцинський розірвав німецькому опричниківі щокую і, вирвавши в нього машинний пістоль, приготувався вже до пострілу, але впав прощитий ворожими кулями. Інших в'язнів, що боронилися проти садизму німців, кати мусіли наперед пов'язати, а шойно опісля стріляти.

— На терор і провокації з боку польських осадників, сексотів і комуїстичних ячейок українське населення на ПЗУЗ почало відповідати самообороною, винищуючи всіх прихованих ворогів українського народу.

— Червоні партизани на ПЗУЗ укріплюються в лісах, громадають всякі запаси й насильно мобілізують в свої ряди українських селян. За інструкціями згори, вони намагаються заперечити факт свого

підпорядкування Москві, натомість голосять, що вони стоять у порозумінні з „світовою демократією“, цебто Англією і США, та що б'ються за „Суверенну Соборну Українську Державу“ з демократичним устроєм. При тому „михоходом“ натякають, що політика Сталіна пересувається на „більш праві“ рейки, так що можна, мовляв, „зовсім певно“ розраховувати на занехання комуністичного устрою, а зокрема — за знесення колгоспної системи. Та московське шило ніяк не дається скрити в мішку.

— Німці уникають боїв з патизанами, натомість окопуються й обводять колочим

дротом свої домівки і т. зв. „шпїцпункти“ (точки опору) з 50-60 людьми залоги. Контроля на залізницях і шляхах — збільшена.

— Щоб задобрити німецьких окупантів і зберегти власну шкіру, опортуністичні круги української інтелігенції в Луцьку подали на руки ген. комісара Волині й Поділля „Меморандум“ від 26 березня 1943., в якому пропонують ряд заходів для „встановлення спокою та порядку в житті на нашій території“.

— Через ПЗ[У]З від місяців їдуть на східній фронт німецькі ешелони з якимись дуже законспірованими матеріалами. Люди певні, що це гази.

### ОГЛЯД ПРЕСИ

Німецька преса з іронією згадує про „інвазійну гарячку“, в яку впало тепер англо-американське громадянство. Англійська преса пише про необхідність якнайшвидше одночасної офензиви на Німеччину з заходу і сходу. „З Карфагена на Рим!“ — гукають англійці, за японською пресою. Аліанти мають намір, м. ін., захопити Балеарські острови. Робиться відповідний натиск на держави Іберійського півострова.

— Совети нібито домагаються негайного перемаршу британських військ з Месопотамії через Туреччину на Дарданели. — На східньому фронті одна і друга сторона серед сновидної тишини протягом ряду тижнів напружує всі свої людські й технічні сили до „останнього рїшаючого бою“. Преса нагадує слова Сталіна з 1. травня ц. р.: „Віднині не сміємо відступити ані п'яді землі“. — Англо-американські армії в Єг[і]пті, Сирії й Іраку готові до діяння. — Разом з тим, як пише „Дойче Альг. Цайтунг“ з 30. IV. англійці посилили натиск на народи Близького Сходу, насамперед на іракську армію, щоб роздобути серед них „гарматне м'ясо“ — і то, як підкреслює нім. газета, „без рекомпенсації“. Бачать чуже під лісом... — Французька армія ген. Жіро для боротьби з державами осі має вже швидко досягнути цифри 400.000.

— Загроженої інвазією, італійці далі побренькують шаблею і повторяють за Муссоліні: „Ми вернемося до Африки або взагалі перестанемо існувати“. Італійці

покладають тепер надію на стратегічний трикутник „Сіцилія—Сардинія—Кріт“ і заявляють про свій новий „африканський ірредентизм“. Аліанти стараються якнайшвидше здрушити цей ірредентизм безупинним градом бомб, киданих на Італію й Сіцилію. — Передбачуючи упадок Італії, большевицька пропаганда особливо розперезалась проти римського папи, того „найстрашнішого ворога свободи народів, що керує війною з Ватікану“. — „Ватіканська сила, — кричать большевики, — мусить бути з[н]ищена“.

— Один естонець, що втік із советської армії, оповідає про жахливу харчову ситуацію в СССР. В одному тільки Ленінграді мало згинути продовж останньої зими понад 300.000 осіб.

— За відомостями з преси, довіреними особами Сталіна в військовій ділянці є тепер „нові люди“ — Васілевський і маршал Воронов. З старих маршалів ще тільки Тимошенко керує одним відтинком фронту (північним). Решта советських маршалів (Будьонний, Ворошилов, Жуков, Шапо[ш]ніков, Кулик) в тіні і в неласці. — В Грузії, Вірменії й Азербайджані — ще [в] квітні ц. р. проголошено винятковий стан.

— В ході останньої зимової офензиви большевики мали втратити кругло 2 мільйони чоловік і понад 10.000 танків. Німці ж нібито втратили тільки невелику частину цього числа.

— З кругло 60 передвоєнних держав ще тільки 10 зберігають нейтральність.

— Довголітній противник Японії — марш. Чан-Кай-Ші розпоряджається зараз 304 дивізіями, що нараховують кругло 2.800.000 чоловік. З того числа 108 дивізій мають бути партизанські і комуністичні банди.

— Становище на Балканах: Відомий вождь сербських повстанців Дра[за] Мігайлович зірвав з комуністичним рухом, виповідаючи війну наемникам Москви. Через те в лютому ц. р. советський уряд проголосив його „зрадником і прихильником держав осі”. Також англійський уряд „з солідарності” з Москвою охолодив свої відносини до емігрантського югославського уряду. — Драза Мігайлович як військовий міністр і єдиний законний намісник короля Петра II в Югославії, ставить метою своєї боротьби створення під керівництвом Білграда — Балканської унії, до якої ввійшла б і Греція, і Болгарія. — Натомість найвизначніший ватажок большевицьких партизан Др. Ів[ан] Рібар, кол. білградський адвокат, що діє переважно в Чорногорії, стремить до створення на Балканах низки советських республік. В Хорватії борються комуністичні партизани під проводом „Тіта” (Йосип Броз спід Загребя).

— З вміщеного в пресі листа-подяки українських втікачів з ОСУЗ довідуємося, що в січні і лютому ц. р. було переповнено втікачами від большевицького наступу усе Правобережжя, Волинь і Поділля. Тому запізнені втікачі мусіли шукати приміщення в Галичині, де їх дуже гостинно прийняло українське громадянство.

— „Краківські Вісті” з 18. IV. приносять з[в]ідомлення з наради представників Холмщини та Підляшшя в Любліні. Довідуємося з нього, що на згаданому терені були спроби ширити недовіря і роздор між українцями на віроісповідному тлі. М. ін., появилися тут анонімні „Листи до братів-українців”. Представники обох українських віроісповідань якнайгостріше заплямували всякі спроби ширити між українцями боротьбу на релігійному підкладі та підкреслили з натиском, що „інтереси загальнонаціональні повинні домінувати всеціло над партикулярними”.

— Новий німецький розпорядок у справі вільних від праці святкових днів для православних і греко-католицьких підданих райху передбачує тільки п'ять вільних

святкових днів у році: 7-го, 8-го і 19-го січня та Великодний і Зелений понеділки. Розпорядок далі вимагає, щоб і в ці святкові дні селяни по змозі працювали, бо для Богослуження мають або дуже ранні, або пізні вечірні години.

— Щоб завербувати більше охотників до „СС-Стрілецької Дивізії Галичина”, міський староста др. Геллер видав розпорядження про примусовий перегляд усіх чоловічих річників 1917-1925 з метою набору до Служби Праці, зазначаючи, що тільки українці, які зголосилися до дивізії, є звільнені від обов'язку явки до праці. — Одночасно губернатор Галичини др. Вехтер нагадав охотникам, що „передумовою боротьби зо зброєю є праця з ризикалем”. При тім губернатор загрозив суворими карами за незберігання „порядку і дисципліни”.

— Про ставлення англо-американського світу до большевиків пише газета „Сатердей Івнінг Пост” за [?] травня ц. р.: „Президент (Рузвельт, зам. ред.) знає, що програна і роззброєння держав осі витворить в Європі порожнечу від советського кордону аж до англійського каналу, а також у Східній Азії. Завдяки розбиттю Німеччини і Франції, совети стануть одинокою мілітарною потугою в Європі. В таких умовах московський медвідь кидав би велику тінь на Захід. Всі повоенні плани демократії є узалеженні від того, в який спосіб задумує Кремль використати цю свою силову позицію. Обличчя післявоєнного світу залежить більше від Сталіна, ніж від Рузвельта і британських керівників”.

— Як повідомляє „Франкфуртер Цайтунг” за 20 травня ц. р., в результаті продовженої німцями насильно колонізації Познанщини німецькими родинами з Галичини, Буковини, балтійських країн і др., сьгодні села Познанщини є на половину польські, а на половину німецькі. Але, як зазначає газета, поляки живуть там уже „не як власники землі, але як робоча сила”. Про одну німку з Галичини (фольксдойче) газета пише, що її чоловіка взяли до армії, а сама вона господарює „на 56 (!) моргах” і має „одного польського робітника”, а з біржі праці старається дістати ще одного польського хлопця на пастуха. Отже, відбирати у поневолених народів землю, поселювати на ній своїх колоністів, а з місцевого населення робити рабів на

власній землі — ось мета німецького імперіалізму на підбитих теренах Сходу. Це також один із образів т. зв. Нової Європи. — Український і фінський народи завжди в'язали вузли щирої приязні. Це відноситься до минулих взаємин обох народів, як також до сучасної хвилини. Фінська преса дає завжди докази щирої приязні до наших змагань за власну державу. Як повідомляє газета „Українець у Фінляндії“ № 4, цього року прийняла фінська преса річницю проголошення Української Держави в день 22 січня 1918 року просторими згадками й статтями. Наводимо деякі статті у виїмках:

„Каушпалегті“, Гельсінкі, пише, м. ін., під [заголовком „Національний день України 1943 р.“: „Боротьба ще не закінчена, і важко пророкувати, коли настане той день, коли Україна вступить у ряди самостійних народів та розпочне свою працю будівничого вільної духовної і матеріальної культури. Однак, завзятість, з якою українці виплекали свої вольнолюбні мрії, та особливо жертви, що їх вони впродовж сторіч охоче приносили для будуччини, гарантують певний прихід щасливих для них часів... Ми в Фінляндії завжди плекали симпатії до українського народу, бо самі знаємо гіркі досліди з Москвою, що намагається знищити душу й життя поневолених нею народів... Також Україні припадає колись в Європі велике завдання. Бо українці зможуть раз назавжди припинити московську повільність на захід. Перед тим, однак, поки зможе Україна перебрати на себе цю гігантську місію, вона мусить збудувати свою власну хату. Дуже бажано, щоб вона могла здійснити це якнайскорше“.

„Гуфвудстадеблядет“, Гельсінкі, просторо оповідає в своїй великій передовій статті про історію України та її відвічну боротьбу проти Москви. Щоденник кінчас: „Українські патріоти живуть вірою й надією та святкують урочисто 22-ге січня як свій національний день. Це свято пригадує ім той короткий період, коли українська держава над широким Дніпром жила своїм щасливим життям, вільним від нестерпного большевицького гніту“.

„Лькка“, Оулю: „Сьогодні ще напевно не допотять прапори в Україні, хоч це й день її самостійности. Бо грізні бої шалють на східних кордонах старої козацької держави. Однак, надії на будуччину в цю хвилину зовсім інакші над Дніпром і Дністром, ніж перед кількома десятиріччями, не дивлячись на війну й труднощі“.

„Калева“, Оулю: „Самостійницька думка ніколи не вмирала серед українців. В усьому світі, де тільки живуть українці, святкують вони 22-ге січня як день своєї самостійности... З різних поглядів було б бажаним, щоб цей великий і господарчо забезпечений нарід, нарешті, отримав спроможність самому кермувати своїм краєм. Коли б розвиток подій прибрав цей напрямок, це означало б вирівняння сил у Східній Європі в майбутньому. Потворний велетень сходу отримав би таким способом нову противагу“.

— Німці на Балканах залишили тягар оборони від партизанів місцевому „мирному населенню“ під проводом фольксдойчів, а самі обмежуються тільки охороною воєнно-важливих об'єктів та комунікаційних шляхів.

— Хорватський уряд створив для боротьби з партизанами власну дивізію СС-ів. Дуже дивно виглядає недавня „зміна варті“ в Хорватії. Як повідомила преса, поглавник звільнив від обов'язків усіх доглавників, ад'ютантів і комісарів Усташі та в її головній квартирі.

— В Болгарії шириться хаос, зростає внутрішнє напруження. Нарід не вдоволенний із загальною мобілізацією, бо не хоче вступати в дальші німецькі авантюри. — Замішання збільшуються; часті терористичні замаху на чільних представників державної адміністрації й сучасного режиму. — За дозволом, а радше з наказу німців болгарські військові відділи під проводом ген. Ніколова вмарширували на територію Сербії для боротьби із „комуністичними бандами“.

— Для противаги американсько-жидівським впливам В Африці й на Близькому Сході, англійці починають знову форсувати старі плани панарabsької унії, користуючись при тім як маріонеткою і ег[и]петським прем'єром Нагас Пашею.

**Заповіді підпільної газети**

Я Твій довірений приятель, що приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови і тому бережи мене як зіницю ока!
- Обережно мене читай — в полі, або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи ше[п]отом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких, як Ти і тому злочином є тримати мене: „З хати до хати, з рук до рук!”
- Передавай мене лише тим, до кого маєш довір'я, і які як і Ти після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а заховати вже нема часу; інакше шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Самостійну Українську Державу.

СЛАВА УКРАЇНІ!



---

**Друже!**

- Прочитай і дай другому прочитати.
- Зроби виписки і передай їх другому.
- Поширюй наші думки і ідеї в розмовах і в своїх писаннях.
- Доказуй своєю працею і боротьбою, що Ти український самостійник-державник.
- Складай датки на *революційний фонд* і таким чином допомагай у сьогоднішній нашій визвольній боротьбі.  
Цього від Тебе бажає сьогодні Україна!

---

**З хати до хати, з рук до рук!**

---

З ДРУКАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ  
САМОСТІЙНИКІВ ДЕРЖАВНИКІВ

(Resume)

This issue of the journal must have been prepared for print in June or July, 1943, as the OUN Leadership's anniversary proclamation, which is published in it, is dated June 30. Also marking this anniversary is the title page illustration. However, the latest dates provided with the news published in this issue are in May. The journal, which is thirty pages in length, consists of four political and ideological articles, two information articles, the above-mentioned proclamation and some brief notes.

**OUN Leadership: "Ukrainian People!"**

This proclamation is published to mark the second anniversary of the declaration, on June 30, 1941, of the revival of the Ukrainian independent state. It states that the declaration was met with great enthusiasm by the Ukrainian people. However, the Germans stifled this attempt at Ukrainian rebirth, arrested premier Ya. Stetsko and other members of the government, divided up Ukraine with artificial boundaries and implemented a brutal colonial regime. The proclamation compares the German occupation to that by Russian Bolsheviks in 1917 and later, giving examples of the ruthlessness and barbarism of both powers. It states that recently, both of the occupying powers were experiencing difficulties in their war efforts, and had begun to court the Ukrainians, hoping to win their favour and be able to use them as cannon fodder (at this time, the campaign for the creation of the "Halychyna" Division had begun). The proclamation calls on its readers not to support the powers of occupation, but to fight against them in the underground army in concert with other enslaved nations.

**B. M. Ulasenko: "By Our Own Efforts"**

This article explains some of the resolutions of the Second and Third OUNSD Conferences and applies them to current events. The author begins with an analysis of the international situation, which leads him to conclude that the situation of the Ukrainian people is difficult and complex. The two empires — Hitler's Germany and Stalin's Russia — are waging war with the aim of turning Ukraine into a colony. Thus neither can be an ally of Ukrainians in their struggle for freedom. The other countries involved in the war are allied to one or the other of the empires, and for that reason, support their policies towards Ukraine.

In such a situation, Ukrainians can count only on their own political and military powers, as well as on those of other enslaved nations, who, like Ukrainians, are fighting for freedom. The author hopes that the war will engender conditions which will make possible a victorious struggle for liberation by the enslaved nations.

Further, the author writes about the Ukrainian armed self-defense units, which were organized in response to the brutality of the German occupation and were operating in Volyn and in Central Ukraine. He believes that all the insurgent formations should unite under a single leadership and that the main goal of their battle should be an independent, united Ukrainian slate. The author also condemns those Ukrainians who in the difficult time of war were collaborating with the occupying powers.

**P. T. Duma: "Internal Obstacles to the Ukrainian National Liberation Struggle"**

In the view of the author, the chief obstacle to the struggle for Ukrainian statehood is the political orientation of many Ukrainians towards foreign powers, in particular, Russia.



The majority of Ukrainians lived for whole generations within the Russian Empire, in isolation from the rest of the world and deprived of political freedoms. This created an orientation towards Moscow as the centre of political, cultural and economic life. People got used to the great spaces of the empire, its organization, customs, beliefs, theories and Utopias; in the past, they had had "the little father, the tsar"; after the revolution, they had the idea of the proletariat. Anyone who protested or resisted these things was mercilessly persecuted or killed, while those who cooperated with the authorities had successful careers. This situation led to disillusionment, psychological impotence, denationalization. The most difficult period was that under the Bolsheviks, who eradicated all the active elements of the Ukrainian nation. Some Ukrainian activists outside the USSR also suffer from the illness of orientation towards foreign powers.

An important drawback to the Ukrainian cause is the fact that in Greater Ukraine, which until 1939 was part of the USSR, the population is poorly organized. The Soviet Russians physically eliminated all Ukrainian political and cultural activists, and the people have still not freed themselves of fear of NKVD terror and the psychosis of mass hopelessness. Recently, the OUN has made important political gains in those regions, and it is attempting to activate the population. Some organizations that are agents of Moscow also have influence in the area. Other Ukrainian political groupings are active only in Western Ukraine and abroad; they are not making any attempts to build up their organizations in Ukraine or lead the people in struggle against the powers of occupation, and for that reason, they have limited prospects.

Another obstacle in the struggle is the difference in mentality between "easterners" and "westerners," that is, Ukrainians from Central Ukraine and those from Halychyna. In the eyes of the westerners, easterners are devoid of national consciousness, are Russified in their lifestyle, lack national pride, are oriented towards the lowest common denominator rather than striving for improvement, suffer from national inertness and so on. The faults of the westerners include lack of faith in the abilities of Ukrainians from other regions, and a provincial patriotism and self-love, which gives rise to narrow political ideas and plans. The author believes that Ukrainians should be aware of their faults and try to correct them.

The real name of the author is Dmytro Mayivskiy.

### **Ya. V. Borovych: "Ukraine and Poland"**

In this article, the author examines Ukrainian-Polish relations over a thousand years of recorded history. Taking a polemical approach, he states that normal relations existed between the two nations only when both had independent states. However, when Ukrainians were made part of the Polish state, the Poles very quickly forgot about having promised equality, and implemented a brutal policy of discrimination and assimilation.

Halychyna first fell under Polish rule in 1349. Ukrainian nobles who opposed the new regime were killed or fled abroad and their lands were taken by Polish nobility. The rest were deprived of influence, except for some renegades who converted to Catholicism. Ukrainians living in cities soon lost their rights, while foreigners were granted royal privileges. The same policy was applied in the rest of Ukraine after 1569 (the time of the so-called Lublin Union). At that time, Ukrainian nobles united with Polish ones as "equals" in a single state. But Poland cancelled the former principalities and other offices, handed the "free" lands to Polish magnates and Ukrainian turncoats and introduced religious and national discrimination, which was further complicated by the advent of Church Union (1596) and persecution of Orthodoxy. For these reasons that state lasted for only seven decades, then was shaken by the 1648 uprising of Ukrainian cossacks led by Bohdan Khmelnytskyi.

The author reminds the reader of the brutality of this and later Polish-Ukrainian wars,

which forever destroyed Ukrainian faith in the Polish state. Worst of all, the author believes, is the fact that having resurrected the Polish state in 1918, after 150 years of captivity, the Poles again set out to "conquer" Byelorussian, Lithuanian and Ukrainian territories and implement a policy of discrimination and persecution of national minorities. The attitude of Polish politicians did not change even after Poland was again destroyed by Hitler and Stalin in 1939.

The author believes that it is worthwhile to join with the Poles in a common struggle for freedom. However, he calls for caution, as Polish politicians have dreams of occupying Ukrainian territories.

The author's real name is Vasył Mudryi.

### **Yu. M. Khersonets: "At the Turning Point"**

The author of this article talks about young people living in regions of Ukraine which had been part of the USSR since the 1917-1920 revolution. In general, these young people have no Ukrainian national education, as they grew up during the period of NKVD terror, which included the elimination of the intelligentsia in 1929-32, the mass famine in villages in 1932-33, the lawlessness of the Yezhov period during the 1930's and the pre-war NKVD terror in 1940-41. Ukrainian books and institutions were destroyed, teachers were killed and everyone involved in educating children, including parents, terrorized. The regime made every effort to indoctrinate the youth.

The author divides young people into the following four categories: (1) inactive young people, who are focused on their own private lives and interested only in surviving the hardships brought by German occupation; (2) energetic young people who look for happiness and forgetfulness in drinking, dancing and other diversions; (3) individualists who are resisting or reacting on their own – for example, the five girls from the Dnipropetrovsk region who committed suicide rather than go to work in Germany; (4) active young people, who are fighting for the political and human rights of their people. Unfortunately, many of these young people are under the influence of the Soviet Russians, and this is because they have not had the opportunity to become acquainted with the ideas of the Ukrainian liberation movement.

The real name of the author is Mykhaylo Palidovych.

### **In the Whirlpool of War**

This section of the journal provides information in the form of short articles on a variety of topics. An article entitled "The Fronts" speaks of the situation on the Eastern, African and Italian fronts and tells of the activities of Hitler's Finnish and Hungarian allies. "The German and the Soviet Forces" speaks about the demoralization that is evident at the German front in Ukraine. The Germans retreated from Kharkiv, Luhansk and Rostov almost without fighting. "Germany in Early Spring 1943" informs about the extreme hardships and the demoralization experienced by the Germans as a result of the prolonged war, police terror and bombings by the Allies. For example, in Essen, 250,000 people, almost half of the population, was living outdoors. In ruins. "Looking for Cannon Fodder" speaks of the Germans' attempts to fill out their army with non-German units, including those composed of Ukrainians. Mobilization is being done under the slogan "common battle against Bolshevism," but no political promises are being made. "Ukrainian Workers in Germany" tells of the terrible treatment of Ukrainian workers. The best-treated workers in Germany were those from "allied" countries – Italy, Romania, Hungary, Czechoslovakia, etc.; treated

much worse were those from the occupied countries of Western Europe; treated very badly were those from occupied countries in Eastern and Southern Europe — Poland, Serbia, the Baltic countries and Western Ukrainians; treated worst of all were the so-called *Ostarbeiter*, workers from the USSR, whose living conditions differed little from those in German concentration camps.

## **News**

This article provides information in brief "From All Regions of Ukraine" and from the press — "Press Review." It mentions such things as the German policy with regard to the Churches, the penetration of the Gestapo by NKVD agents, the deportation of 100,000 people from Luhansk province to work in Germany and so on. Some of the news comes from Volyn, where an armed resistance has begun to operate. In that region, the Germans had overcome the Ukrainian *Schutzmann* unit, which was carrying out guard duties, disarmed them, took them to Germany, imprisoned and even shot some, so many of them fled to the UPA. The Germans burned the village of Remel and murdered 600 peasants; in Zhytomyr they shot 120 in revenge for the killings of two Germans; in Kremyanets they shot 40 arrested Ukrainians. The rest of the information published in this section refers to German policy in Ukraine, the activities of Soviet partisans and the situation in general.



Свобода народки і землі  
За Українську Самостійну Соборну Державу!  
За вічну незалежну державу повсюдності народів  
Повстанські народи. ЄДИНАЮТЬСЯ в боротьбі проти імперіалізму!

СЛАВА УКРАЇНІ! ВІД ГЕРОІВ СЛАВА!  
**ІДЕЯ І ЧИН**

Видав Євгенія Організація Українських Націоналістів (ОУН)

Рік II.

1942.

№ 5.

ЗА САМОСТІЙНУ СОБОРНУ  
УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ!



СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОІВ СЛАВА!

## З М І С Т

	стор.
1. Постанови III-го Надзвичайного Великого Збору . . . . .	1
Два роки боротьби . . . . .	1
I. Програмові постанови . . . . .	6
II. Політичні постанови . . . . .	8
2. Ю. М. Моряк: Одним фронтом назустріч майбутньому . . . . .	11
3. А. С. Борисенко: На шляхах збройної боротьби . . . . .	16
4. В. Д.: Час не чекає . . . . .	19
5. З ваших листівок . . . . .	22
6. Вістки . . . . .	23

## Пресові видання ОУН

- ЦЕЯ І ЧИН
- ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ
- ДО ЗБРОЇ
- ВІСТІ
- ІНФОРМАТОР
- БЮЛЕТЕНЬ
- ЮНАК
- ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ
- ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВІСНИК

## Інші видання

- НЕПОВНИЙ ТЕКСТ ПОСТАНОВ II. КОНФЕРЕНЦІЇ ОУН
- П. Коваль: УКРАЇНА, якою була, якою є і якою буде. Київ (двоє видань)
- П. Дума: ЛИЦЕМ ДО НАРОДУ
- ДМИТРО МИРОН-ОРЛИК — пропан'ятна акація
- ЗА ЩО НАМ БОРОТИСЯ?
- ЗА УКРАЇНУ — співаник, (двоє видань)
- Веровий М. В.: УКРАЇНА І РОСІЯ
- Я. Стелуц: ТИСЯЧА РОКІВ ЖИТТЯ В БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ  
(Короткий нарис історії України)
- Коваленко І. М.: ЦІЛІ І МЕТОДИ ІМПЕРІАЛІСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА  
ОКУПОВАНИХ ТЕРЕНАХ
- ПОСТАНОВИ IV-го НАДЗВИЧАЙНОГО ВЕЛИКОГО ЗБОРУ ОУН



**ПОСТАНОВИ**  
**III-го Надзвичайного Великого Збору**  
**Організації Українських Націоналістів,**  
**що відбувся в днях 21-25 серпня 1943 р.**  
**(Неповний текст)**

**ДВА РОКИ БОРОТЬБИ**

Весною 1941 р. незадовго після закінчення нарад II-го Великого Збору ОУН наступили різкі зміни в ході імперіялістичних воєнних дій. Німецькі та російські імперіялісти, відкинувши всі дипломатичні ходи і замасковані маневри, вступили у відкритий воєнний конфлікт. З моментом вибуху німецько-більшевицької війни точка тяжіння світових подій пересунулась на терени Східної Європи. Таким чином Україна стала не тільки предметом імперіялістичних зазіхань, але й ареною найбільших і найжорстокіших в історії воєн. В результаті воєнних успіхів німецької армії в 1941-42 рр. вся українська територія опинилася була на деякий час під німецькою окупацією.

З приходом нового окупанта наступили в Україні великі політичні зміни. Не змінився, щоправда, сам факт політичного гніту, економічного визиску та фізичного винищування українського народу, змінились однаке його форми. Нічим не замаскована гітлерівська програма поневолення та брутальна колоніальна практика поставила зразу цілий український народ в дуже важке становище. Нова дійсність заставила всю масу, та кожную одиницю зокрема, задуматись над своїм положенням.

Німецька політика масового грабунку та насильства створила своєрідну атмосферу для зросту політичної свідомости серед найширших народних мас.

Коли б СРСР був знищений і український народ стояв тільки перед загрозою закріплення німецької окупації, тоді розвиток його політичної свідомости йшов би прямою лінією, яка веде логічно і невідхильно до чітко оформленої національної програми в теорії та єдиного фронту всіх політичних сил в практиці. Однаке, процес цього політичного росту ускладнював наступ російсько-більшевицького імперіялізму. Сам факт існування СРСР та Червоної Армії становив і становить реальну небезпеку повороту в Україну большевицького режиму. Переслідуючи немовби лише окремі прошарки народу, московсько-більшевицький режим створює для решти народу фікцію мирного і спокійного життя та забріхану перспективу щастя й добробуту на майбутнє. Большевицька окупаційна система, в

---

Див. стор. 221: Поменшена репродукція титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 5), із ілюстрацією, на якій є написи: „За Самостійну Соборну Українську Державу” (вгорі) та „Слава Україні! Героям слава!” (знизу).

Див. стор. 222: Поменшена репродукція звороту титульної сторінки журналу *Ідея і чин* (1943, 5), із змістом і списками підпільних пресових і книжкових видань.

противагу німецькій, гальмує політичну активізацію цілої маси та утворення одного фронту з усіх політичних сил народу.

Характерно, що політично німецький гітлеризм та московський большевизм на українському терені не знищували себе. Йдучи окремо та переслідуючи свої окремі цілі, вони на практиці тільки полегшували собі роботу. Частина слабого елемента, залякана маревом повороту большевизму, бачила порятунок в німецькій силі, інша частина суспільности, бита німецьким колоніальним чоботом, вибирала, на свою думку, менше лиха, тобто очікувала порятунку від большевиків. Коли в Україні, подібно як і інших країнах Східної Європи, частина народу орієнтувалась і сьогодні орієнтується на большевиків, — то це в першу чергу історична заслуга німецької колоніальної системи.

Подвійний німецько-большевицький наступ створював дуже важкі умовини для поширення української державної думки. Справу робив складною ще й той факт, що обидва окупанти України в 1941-42 рр. являли велику військову силу. Приймати в таких умовинах програму української державної самостійности, це означало, за словами Міхновського, вірити „всупереч логіці фактів“. Здається, що ні один поневолений народ не мав у своїй історії такої важкої і складної ситуації. Тільки дякуючи колосальній життєвій силі українського народу, можна було перейти цей період переможно. Це не значить очевидно, що політичний похід української революційної думки був легкий, що політичні успіхи здобуто малою ціною. Не час розкривати сьогодні практичний перебіг політично-організаційної роботи та всі зв'язані з нею труднощі. В найтяжчих умовинах, цьковані і гнані сильними окупантськими апаратами, в глибокому підпіллі, повсякчасно насторожені, в безперервному русі і дії, відстояли кадри ОУН свої політичні позиції, пішли в наступ і поширили їх.

Пройдений дворічний шлях позначений великими жертвами. Дмитро Мирон-Андрій, Іван Клімів-Легенда, Микола Лемик, Сергій Шерстюк, Щепанський та сотні і тисячі інших політичних бійців лягли в нерівній боротьбі, стверджуючи кров'ю незламну волю народу жити на своїй землі вільним життям.

Масові розстріли під Зв'ягелем, в Києві, в Ягольниці під Чортковом, в Рівному й Львові, розстріли в Кривому Розі, Кременчузі, Житомирі, Джанкой та в інших містах, вкрили Україну новими братніми могилами, які, поруч козацьких, говоритимуть у вічність про незламне героїство великого народу.

У ці важкі роки ОУН відстояла не тільки моральні позиції української національної революції — ОУН створила в цей час всі практичні передумови для того, щоб перейти у наступ і здобути остаточну перемогу. Поруч пропагандивної роботи, багато уваги, часу й енергії приділено поширенню організаційного апарату. В результаті організаторської роботи ціла українська територія покрита сьогодні всеціло організаційною мережею. Таким чином політичний провід має в своїх руках міцний виконавчий апарат, який дає можливість переводити політичні дії та реалізувати політичні плани на території цілої України.

Поширюючи організаційну мережу, залучуючи активний елемент в організовані лави, ОУН постійно тримала руку на пульсі світових політичних подій. Час відносної стабілізації на фронтах використано не лише для



розбудови організації. Будуючи організовану політичну силу на всіх землях України, Провід ОУН приглядався пильно до життя в Україні і реагував на кожну подію так, як цього вимагало добро найширших мас українського народу. Інакше бути не могло, бо ж ОУН стала з гущі народу поповнюватись найкращими й найактивнішими його представниками. Тому й Провід Організації, не зважаючи на жертви своїх кадрів, тримав її постійно в стані боротьби з ворогом за найелементарніші життєві права народу.

Вісью оборони народу перед окупантським терором були дві справи — вивіз до Німеччини на каторжну роботу і грабунок хліба. Оцінюючи обидві ці справи як свідому і планову акцію ворога, розраховану на фізичне винищення народу, ОУН виступила зразу з гострою протидією. Натуга і форма організованого опору стояла в залежності від сили організаційної мережі в даному терені, від того, наскільки населення розуміло загрозу ворожої акції та було психічно підготовлене підняти боротьбу, вкінці, від вимог тактики нашої боротьби на поодиноких теренах України. Тому й практичні результати акції були в окремих теренах різні. Найбільші успіхи в цьому відношенні мали північно-західні області Волині й Полісся, де було повністю зірвано вивіз робочої сили в самих її початках, тобто весною 1942 р. Селянство тих теренів також не допустило ограбити себе з харчових продуктів. Крім названих двох справ, актуальних для цілої України, в програму самооборони й боротьби включались також інші справи, більш чи менш пекучі для окремих теренів.

Так в постійному русі і боротьбі активізувався народ, росла й міцніла його організована політична сила — ОУН. Жертви ОУН не пішли на марно. На місце поляглих у боротьбі приходили нові численні загони.

І для широких народніх мас активна боротьба дала тільки успіхи. Там, де народ зразу ж пішов на боротьбу з окупантом, результати її корисні і великі. Спротив проти вивозу на каторжні роботи до Німеччини потягнув за собою очевидно деякі жертви, але ціною тих жертв залишилась молодь в Україні на своїх місцях. В цей спосіб організації вдалося у великій мірі зменшити число тих, що їх насильно вивезли до Німеччини, де вони щоденно гинуть від нальотів та від штучно організованого голоду і пошестей в німецьких таборах. Тому й народ збагнув після деякого часу правильність постановки ОУН і з повним довір'ям пішов за її новими закликами. Рівночасно нарід зрозумів шкідницьку роботу всіх опортуністичних чи агентурних установ, наставлених німцями на Україні, які закликали й досі закликають народ їхати до Німеччини на певну смерть. Є ясным, що всяка наша визвольна боротьба станула б неможливою, коли б окупантові вдалося позбавити нарід його воєнно здібного елемента, зокрема молоді.

Весна 1943 р. принесла помітне вирівняння в переведенні політичних кампаній ОУН. При весняних спробах набору в „ясир" зустріли німці масовий спротив і на Волині, і Поліссі, і в Галичині, і в Осередніх та Східніх областях. Чигирин, Кривий Ріг, Ново-Московськ висунулись на чоло одностайного і повного спротиву. Подібно стоїть справа з німецьким грабунком хліба.

Весна 1943 р. принесла нові зміни в укладі світових політичних сил. Великі зміни виявились якраз в німецького і російського імперіялістів. Процес винищення і занепаду сил воюючих імперіялістів ішов в останніх роках систематично й невпинно, але наслідки його виявились лише

весняними місяцями 1943 р. Поразки німецької армії на фронтах сигналізують наближення катастрофи. Передвісники цієї катастрофи показуються уже не тільки на фронті. В той же самий час затріщала ціла система німецького імперіялізму і виявила безліч загрозливих розколин. З того моменту вона хитається постійно і силою суперечностей у своїх основах іде до неминучого розвалу. Подібні явища видні й у большевиків. Командування Червоної Армії не було в силі використати небувалого шансу, який створився після повного розвалу південної частини німецького східного фронту. Виявилось, що ані Червона Армія, ані господарські тили СРСР не мали тоді сили для серйозніших військових дій. Розлучливий крик про поміч аліантів у вигляді другого фронту, знявся ще голосніше. З того часу успіхи Червоної Армії — це у великій мірі результат послаблення Німеччини, прискішеного активним наступом аліантів у Африці, на Сіцилії та цілому повітряному європейському обширі.

Життя знову виправдало нашу тезу про деструктивний характер московського й німецького імперіялізмів, про суперечності в їх середині, які ведуть їх до розвалу при серйознішому потрясенні. Війна стала тим струсом, що виявив слабкість німецької і московсько-большевицької імперій. Поневолені народи одержали реальну можливість із середини успішно вдарити в те, що, всупереч конструктивним тенденціям людства, творять злочинні елементи, одержимі жаждою влади і легкої наживи. Наша орієнтація на власні сили народу на початку війни видавалась слабшому елементу утопією. Наша постійно підкреслювана теза про те, що ми шляхом революції будемо вирішувати кінець війни й її остаточний вислід, що ми вирішуватимемо долю України і майбутній в ній лад, не одному видавалась „вірою проти надії”. Нашу практично-політично-організаційну роботу звали тоді спізнаним „донкіхотством” і наші вороги, і деякі земляки, які були засліплені фальшивим блиском, головню німецького імперіялізму. Розвиток подій останніх двох років та наша посильна політична робота підтвердили життєвими фактами нашу основно-політичну тезу. А вона була для нас одною з найістотніших правд, вона служила у нашому поході і за маяк і за кермо.

Правильна політична постановка, планові і обдумані політичні кампанії, тверда принциповість та вперта і послідовна практична робота дали поважні успіхи. Переломовими для східних областей були весняні місяці 1943 р. Ріст політичної свідомості й активності широких мас прибрав тоді шкере темпо. Довкруги ідеї Самостійної Української Держави гуртувались вже не одиниці, не громади, але все населення терену. В той же приблизно час населення північно-західних областей Волині й Полісся почало маніфестувати готовість до активної військової дії. Практичним висловом того стала Українська Повстанська Армія (УПА) на північних і Українська Народня Самооборона (УНС) на південно-західних землях.

\* \* \*

Звітові доклади і дискусія проведені на III. Надзвичайному Великому Зборі виявили, що багато нових питань вирішено в роботі. Провідні кадри ОУН виявили в тому відношенні багато еластичності і політичного такту. Характерне при тому те, що вирішення були правильні, тобто йшли по лінії

основних ідеологічних і політичних тез ОУН. Перехід до нової тактики йшов у боротьбі і був диктований не теоретичними міркуваннями, але вимогами самого життя. Практика встигла дати докази правильності цих змін. III-ій Надзвичайний Великий Збір ОУН прийняв до відома тактику в минулому та визнав правильним її перехід до збройних форм.

Життя видвигнуло також багато питань характеру програмового. Зі справою програми зв'язані три основні питання ідеологічної природи — питання нації, суспільності і держави.

III-ій Надзвичайний Великий Збір ОУН бере в основу, подібно як і всі попередні збори, живу історичну правду про незначимість нації — найвищої органічної людської збірноти. Тому й в основу політичного ладу в світі бере національний принцип. Тривким і справедливим може бути той лад, що базується не на доктринерських тезах, але на відвічних законах життя. Система вільних народів і самостійних держав — це одинока і найкраща розв'язка питання порядку в світі. Спроби упорядкувати світ на інших основах, не дали ніколи позитивних результатів. Всі понаднаціональні державні твори — імперії виявлялись завжди чинниками історичної реакції і занепаду. В імперіях завжди один нарід поневолює і веде до занепаду інші народи.

Тому ОУН обстоює право всіх народів на самостійне життя у власних державах, на повний їх культурний і економічний ріст, бо тільки таким шляхом іде людство до поступу.

Борючись за визволення українського народу, ОУН організує політичну співпрацю з другими поневоленими народами вже сьогодні і буде співпрацювати з усіма вільними народами в майбутньому. Але основою цієї співпраці є тільки взаємна пошана і визнання права всіх на вільне життя. Історичну еволюцію нації в монолітну суспільність хоче ОУН прискіпити шляхом знищення всіх економічних і соціальних нерівностей. Вважаємо, що в сучасну історичну добу є всі дані для побудови такого економічного ладу, який дасть рівні шанси праці, заробітку всім громадянам. Знищуючи всі форми експлуатації кляси клясою, створимо в Україні справедливий суспільний лад.

Тільки при такому суспільному ладі буде запорука, що державна влада не стане на службі одній клясі, буде організуючим, плануючим і керуючим органом цілого народу.

В таких умовах і сама держава з механічної об'єднуючої форми стане живою організацією народу.

Ідеалом нової суспільності є вільна одиниця. Вільний почин людини буде основною рушійною силою суспільного життя. Але цей вільний почин може йти тільки в суспільному напрямі і не сміє в жодному разі йти по лінії шкурницьких інтересів та в результаті вести до визиску інших „вільних” людей, подібно як це буває в умовах капіталізму.

По лініях отчих думок ідуть програмові постанови III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН. Постанови ці — це здобуток нашої політичної теорії і практики останніх двох років. Вони являються конкретним оформленням ідеї майбутньої української держави. Життя і дальша боротьба принесуть нові здобутки, вони дадуть можливість оформити програму ще більш чітко й детально.

Оформлюючи програму, бачив у ній III-ій Надзвичайний Великий Збір ОУН не лиш мету, до якої наближаємось в наших умовах боротьби. Програма мусить бути також могутньою зброєю, що причиниться до побільшення наших сил і улегшить нашу перемогу.

Рівночасно III-ій Надзвичайний Збір ОУН займався цілим рядом питань сучасної політичної дійсности. Тут згадаємо справу приходу большевиків, справу збройної сили і справу об'єднання. Вирішення Великого Збору знайшли частинно свій вислів у наведених тут постановках, частинно у напрямних праці і конкретних вказівках для Проводу й Організації. Прийняті напрямні й інструкції вже реалізуються і будуть реалізуватися в міру розвитку внутрішніх і зовнішніх подій.

Одним з головних питань, до яких мусів Великий Збір зайняти становище, є нова большевицька окупація українських земель. Тут не місце говорити про цілий план дальшої нашої боротьби, тут треба тільки ствердити, що, по думці Великого Збору, єдино *політично і мілітарно зорганізований* нарід зможе зберегти себе перед винищенням большевиками та продовжувати свою боротьбу за власну державу. Практика большевицького наступу з весною ц. р. і теперішнього наступу показує, що большевики йдуть на свідоме знищення українського народу. Не важно, чи це діється шляхом нещадних розстрілів, чи насильним гоненням невишколених мужчин і жінок на першу лінію фронту під німецькі кулемети. Для нас важно, що большевики продовжують в цей спосіб методи насильної мобілізації українців до Червоної Армії та наслідують тактику німців забирати з України воєнно здібний елемент.

Перед цєю небезпекою мусить нарід боронитися. Говоримо *нарід*, бо тут не йде про якусь його частину, про самостійників чи несамостійників; тут йде про кожного українця — селянина, робітника, і[n]телігента. Нехай ніхто не обманює себе тим, що його особисто большевики не заторкнуть.

Український нарід, який не хоче себе дати безборонно вирізувати на жидівський лад, мусить зазіханням большевицьких імперіялістів протиставитися організовано і збройно. Це не значить, що ми маємо кожночасно і незалежно від зовнішніх умов іти на повний зудар. Про момент зудару будуть рішати вимоги доцільности і напрямні визвольної боротьби. Але це значить, що большевицьку окупацію зустрічає український нарід підготований і готовий обстоювати свої народні права. Коли йде про форми боротьби під німецькою і большевицькою окупацією, то вони впливають і будуть впливати із кожночасних умов та з цілей, які в даний момент хочемо осягнути. Незалежно однак, від того, підготова, чи радше практичне здійснювання того завдання, проходить вже сьогодні. Це напевне не завчасно, бо творення політично-збройної сили народу вимагає дуже багато часу, а збройні відділи, що мають стати зав'язками армії, є завжди продуктом довгої підготовки й боротьби.

В зв'язку з сучасною політичною ситуацією й нашими завданнями стоїть справа участі цілого народу в боротьбі. Це питання також основно розглянув Великий Збір. Українська держава — це добро всіх громадян України, тому за неї мусять всі боротися. З другого боку, сьогодні небезпека грозить всьому народові, тому всі його сини мусять стати до боротьби. Навіть тисячі найбільш відданих борців не здобудуть України, коли ввесь нарід не прийме участі у боротьбі. Хто цього не розуміє або хто, розуміючи,



Кирило Осьмак, президент УГВР - нар. 9 травня 1890 в м. Шишаки на Полтавщині, закінчив Московський сільськогосподарський інститут, діяч УПСР, Української Центральної Ради та учасник Визвольних Змагань; в'язень радянських тюрем у 1929-1930, 1938-1940 і 1944-1960; помер у Владімірській тюрмі 16 травня 1960 (Фото: Наталя Осьмак)



Роман Шухевич (Тарас Чупринка, Тур, Р. Лозовий) - нар. 17 липня 1907 в м. Львові - голова БП, головний командир УПА в 1943-1950, голова П. 1944-1950; жур. *Ідея і чин* вмістив низку постанов та ін. офіційних документів очоленої ним від ОУН; заскочений ворогом, загинув у бою 5 березня 1950 в Білогірці під Львовом (Портрет, тут дещо змінено, виконав В. В. Горецький, 1.020 x 710 см, олія, 1953)

відтягається від боротьби, — той дезертир і народній шкідник, і так його нарід буде трактувати.

Тому ОУН як керівник революційно-визвольної боротьби взиває до безпосередньої участі в боротьбі всіх громадян. ОУН не бореться за Україну для себе, вона не бореться за владу на Україні, ані за форму влади. Про владу і її форму буде рішати сам нарід і його найкращі представники. Але сьогодні ОУН являється передовим керівником визвольної боротьби народу, тому й кличе других до цієї боротьби. Ніхто не може стояти збоку. Великий тягар боротьби мусить весь нарід взяти на свої плечі. Окремі ділянки сучасної визвольної боротьби, головню військова, вимагають ряду фахівців. Вони серед українського народу є, й вони на його службу мусять спішити. ОУН вважає, що обов'язком кожного українського громадянина є служити українській визвольній справі і цю вимогу буде конс[ек]вентно здійснити. Завдяки цьому в цей спосіб будуть також, по думці Великого Збору, створені передумови для об'єднання всього народу, яке доконається єдино у боротьбі. Тому розбудовуючи поодинокі форми визвольної боротьби та притягаючи до неї якнайширші маси, ОУН рівночасно визнає, що ліквідація партійних спорів та всеукраїнське об'єднання є одним з основних завдань в сучасний момент.

*Серпень 1943 р.*

\* \* \*

*„Перед нами великі завдання суспільного й державного будівництва і кожен повинен віддати свою волю, душу й руки на службу цьому ділу. Ми повинні віддати на це всю свою енергію, бо тільки таким чином досягнемо своєї мети“.*

*Симон Петлюра*

## **I. ПРОГРАМОВІ ПОСТАНОВИ**

Організація Українських Націоналістів бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціального питання в цілому світі.

ОУН бореться проти імперіялістів й імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політично та визискує економічно інші народи. Тому ОУН бореться проти ССРСР і проти німецької „Нової Європи“.

ОУН з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних і фашистсько-націонал-соціалістичних програм і політичних концепцій, бо вони є інструментом завойовницької політики імперіялістів. Тому ми проти російського комуно-більшевизму і проти німецького націонал-соціалізму.

ОУН проти того, щоб один народ, здійснюючи імперіялістичні цілі, „визволяв”, „брав під охорону”, „під опіку” інші народи, бо за цими лукавими словами криється огидний зміст — поневолення, насильство, грабунок. Тому ОУН бореться проти російсько-більшевицьких і німецьких загарбників, поки не очистить України від усіх „опікунів” і „визволителів”, поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави (УССД), в якій селянин, робітник й інтелігент могли б вільно, заможньо і культурно жити та розвиватися.

ОУН за повне визволення українського народу спід московсько-більшевицького та німецького ярма, за побудову УССД без поміщиків, капіталістів, та без большевицьких комісарів, енкаведистів і *партійних паразитів*.

В українській державі влада вважатиме за найвищий свій обов'язок інтереси народу. Не маючи загарбницьких цілей та поневолених країн і пригноблених народів в своїй державі, народня влада України не витратиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська народня влада всі економічні ресурси та всю людську енергію спрямує на побудову нового державного порядку, справедливого соціального ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

\* \* \*

У лавах ОУН боряться українські селяни, робітники та інтелігенти проти гнобителів, за УССД — за національне й соціальне визволення, за новий державний порядок та новий соціальний лад:

1. а) За знищення большевицької й німецької експлуататорсько-кріпацької системи в організації сільського господарства. Виходячи з того, що земля є власністю народу, українська державна влада не накидуватиме селянам однієї форми користування землею. Тому в Українській Державі допускатиметься індивідуальне та колективне користування землею, в залежності від волі селян.

б) За безплатну передачу селянам західніх українських областей всіх поміщицьких, монастирських та церковних земель.

2. а) За те, щоб велика промисловість була національно-державною власністю, а дрібна кооперативно-громадською.

б) За участь робітників у керівництві заводами, за фаховий, а не комісарсько-партійний принцип у керівництві.

3. а) За загальний восьмигодинний робочий день. Понаднормова праця може бути тільки вільною, як і кожна праця взагалі, і робітник отримує за неї окрему плату.

б) За справедливу оплату праці, за участь робітників у прибутках підприємства. Робітник отримуватиме таку зарплату, якої потрібно для забезпечення матеріальних і духових потреб цілої його сім'ї. При річних підсумках господарського стану підприємств, кожний робітник одержуватиме: у господарсько-кооперативних підприємствах дивіденд (належна йому частка річного прибутку), а в національно-державних — премію.

в) За вільну працю, вільний вибір професії, вільний вибір місця праці.

г) За свободу профспілок. За знищення стахановщини, соцзмагань, підвищування норм та інших способів експлуатації працюючих.

4. За вільне ремесло, за добровільне об'єднання ремісників у артілі, за право ремісника вийти з артілі та індивідуально виконувати працю й вільно розпоряджатися своїм заробітком.

5. За національно-державну організацію великої торгівлі, за громадсько-кооперативну дрібну торгівлю та за дрібну приватн[у] торгівлю, за вільні базари.

6. За повну рівність жінки з чоловіком в усіх громадських правах і обов'язках, за вільний доступ жінки до всіх шкіл, до всіх професій, за першочергове право жінки на фізично легшу працю, щоб жінка не шукала заробітку на праці в шахтах, рудниках та інших тяжких промислах і в наслідок цього не руйнувала свого здоров'я. За державну охорону материнства. Батько сім'ї одержуватиме, крім плати за свою працю, додаткову платню на утримання жінки й неповнолітніх дітей. Лише в таких умовах жінка матиме змогу виконувати свій важливий, почесний і відповідальний обов'язок матері й виховательки молодого покоління.

7. а) За обов'язкове середнє навчання. За піднесення освіти і культури широкої народньої маси шляхом поширення мережі шкіл, видавництва, бібліотек, музеїв, кіно, театрів тощо.

б) За поширення вищого й фахового шкільництва, за неперервний ріст висококваліфікованих кадрів фахівців на всіх ділянках життя.

в) За вільний доступ молоді до всіх вищих навчальних закладів. За забезпечення студентства стипендіями, харчами, мешканням та навчальними приладдями.

г) За всебічний гармонійний розвиток молодого покоління — моральний, розумовий та фізичний. За вільний доступ до всіх наукових і культурних надбань людства.

8. За пошану до праці інтелігенції. За створення таких моральних основ праці, щоб інтелігент, будучи цілком спокійний про завтрашній день та про долю сім'ї, міг віддатися культурно-творчій праці, мав потрібні умовини для праці над собою, постійно збагачував свої знання та підвищував свій розумово-культурний рівень.

9. а) За повне забезпечення всіх працюючих на старість та на випадок хвороби чи каліцтва.

б) За широке запровадження охорони народнього здоров'я, за поширення сітки лікарень, санаторій, курортів та будинків відпочинку, за збільшення лікарських кадрів. За право працюючих на безплатне користування всіма закладами охорони здоров'я.

в) За особливу державну опіку над дітьми й молоддю, за поширення сітки дитячих ясел та садків, санаторій, таборів відпочинку та спортивних організацій. За охоплення всієї дівтори та молоді державними закладами опіки та виховання.

10. а) За свободу друку, слова, думки, переконань, віри і світогляду. Проти офіційного накидання суспільності світоглядних доктрин і догм.

б) За вільне визнання і виконання культів, які не суперечать громадській моралі.

в) За відокремлення церковних організацій від держави.

г) За культурні взаємини з другими народами, за право виїзду



громадян за кордон для навчання, лікування та пізнання життя й культурних надбань других народів.

11. За повне право національних меншостей плекати свою власну по формі й по змісту національну культуру.

12. За рівність всіх громадян України, незалежно від їх національності в державних та громадських правах та обов'язках, за рівне право на працю, заробіток і відпочинок.

13. За вільну, українську по формі й по змісту культуру, за героїчну духовість, високу мораль, за громадську солідарність, дружбу та дисципліну.

\* \* \*

## II. ПОЛІТИЧНІ ПОСТАНОВИ

### (Неповний текст)

#### A. До міжнародньої ситуації

1. Сучасна війна — це типова війна між конкуруючими імперіялізмами за панування над світом, за новий поділ матеріальних багатств, за здобуття нових сировинних баз і ринків збуту та за експлуатацію робочої сили.

2. Воюючі імперіялізми не несуть світові жодних прогресивних політичних або соціальних ідей. Зокрема т. зв. німецька „Нова Європа" й московський „советський союз" являються запереченням права народів на свободний політичний і культурний розвиток у власних державах та несуть всім народам політичне й соціальне поневолення. Тому перемога імперіялізмів у сучасній війні й побудова світа на імперіялістичних принципах, була б тільки хвилевою передишкою у війні та скоро довела б до нових ударів між імперіялізмами на тлі поділу воєнної добычі та нових суперечок. З другого боку, визвольні рухи поневолених імперіялізмами народів стали б зародком нових конфліктів та революцій. Таким чином перемога імперіялізмів у сучасній війні довела б до хаосу й до дальших страждань мільйонових мас поневолених народів.

3. В теперішній момент сучасна імперіялістична війна вступила у вирішальну стадію, яка характеризується:

- а) вичерпанням сил імперіялізмів,
- б) зростом суперечностей між імперіялізмами,
- в) зростом боротьби поневолених народів.

Рівночасно сучасна війна являється зовнішнім допоміжним чинником, що зближає національні й соціальні революції поневолених народів.

4. Реакційні й протинародні плани німецького расистського імперіялізму поневолити інші народи, терористичні німецькі методи на окупованих теренах і боротьба поневолених народів проти т. зв. Нової Європи приспішили повний політичний крах німецького імперіялізму. Тепер, під ударами своїх імперіялістичних противників та у висліді визвольної боротьби поневолених народів, зближається Німеччина також і до неминучої мілітарної поразки.

5. Большевицька Москва, ідейно-політично скомпрометована й матеріально ослаблена, використовує для себе терористичну політику німців на окупованих теренах та доставки альянтів на продовження війни.

Тільки страх перед німецькою окупацією й внутрішній сталінський терор заставляють бійців Червоної Армії далі воювати. Величезні втрати людського й воєнного знаряддя поглиблюють внутрішню кризу московського імперіялістичного режиму. Скрутна харчова ситуація в нутрі країни й висадка альянтів в Європі та загроза большевицьким планам з того боку заставляють большевиків приспішити власний наступ.

Ціллю большевиків є, під ширмою т. зв. оборони батьківщини, відігрітого слов'янофільства й псевдореволюційної фразеології, здійснити напрямні московського імперіялізму, а саме: опанувати Європу, а в дальшу чергу весь світ. Вихідною базою для здійснення московських імперіялістичних планів є Україна, з її природними багатствами. Дальшими базами в планах московського імперіялізму являються Балкани, Прибалтика й Скандінавія.

6. Незалежно від розбіжностей, які існують між альянтами, ведуть вони війну за знищення своїх конкурентних противників, в першу чергу німецького імперіялізму. Черговим завданням альянтів являється знищення японського імперіялізму. Для знищення отих противників альянти використовують і будуть старатися якнайдовше використовувати московський імперіялізм. Рівночасно в інтересі альянтів не є опанування Європи большевиками, й вони змагають у сучасній війні до послаблення, а в дальшу чергу й до зломання московського імперіялізму. Продовження війни на східному фронті й взаємне винищування німецького й московського імперіялізмів іде по лінії інтересів альянтів. Ціллю альянтів, а зокрема Англії, на європейському суходолі являється розгромлення або принаймні істотне послаблення всіх великодержав Європи та побудова такого ладу, що забезпечував би їм вирішальний голос в Європі й повну свободу англосаксонських політичних і економічних впливів. Для здійснення тих цілей альянти опановують або змагають до опанування найважливіших баз довкруги Європи або в самій Європі (Сіцилія, Апенінський і Балканський півострів, Скандінавія, Кавказ).

7. Поневолені народи і їх визвольна боротьба — це один із найважливіших елементів у дальшому розвою сучасної політичної ситуації. Мілітарна перевага імперіялізмів у сучасний момент ще гамує повний вияв сил поневолених народів. Але в міру поглиблення кризи війни, міцніють сили поневолених народів і зближається момент національних і соціальних революцій, а поневолені народи стають новим вирішальним політичним чинником. Єдино на плятформі нової політичної концепції поневолених народів, що — в противенстві до імперіялізмів — гарантує кожному народові право на власну національну державу й забезпечує йому соціальну справедливість, може бути побудований справедливий лад та вдержаний тривалий мир між народами.

8. Близький мілітарний крах Німеччини на Сході та повна ідейно-політична компрометація московського імперіялізму, ставить перед поневоленими народами Сходу завдання боротися проти імперіялістичних гнобителів в ім'я перебудови Сходу на нових принципах свободи народам та їх самоозначення у вільних незалежних державах та звільнення народів і людини від політичного гніту й економічної експлуатації. Тільки шляхом

національних і соціальних революцій поневолених народів Сходу, що проходять під прапором нових прогресивних ідей і боротьби народів проти імперіялізмів, може бути знищений московсько-більшевицький імперіялізм.

9. Україна стоїть в центрі сучасної імперіялістичної війни. За панування над Україною й її експлуатацію борються московські і німецькі імперіялісти. Рівночасно Україна як носій прогресивних ідей серед усіх поневолених народів стає вирішальним чинником у підготовці революції на Сході. Україна є першою, яка піднесла на Сході прапор рішучої боротьби поневолених народів проти імперіялістів, і вона почне період національних і соціальних революцій. Тільки у спільній боротьбі українського народу з іншими поневоленими народами Сходу може бути розбитий більшевизм. Відбудова Української, Самостійної, Соборної Держави забезпечить відбудову і тривале існування національних держав інших народів Східної, Південно-Східної та Північної Європи та поневолених народів Азії. Тільки при існуванні Української Держави може бути забезпечене тривале існування тих народів, що у взаємному порозумінні й співпраці на принципах права кожного народу на власну державу, на справедливий соціальний лад та економічну незалежність зможуть ставити опір всім зазіханням ворожих їм імперіялізмів. Таким чином буде забезпечений тривалий мир і мирний національний, соціальний та культурний розвиток тих народів.

## **Б. До внутрішньої ситуації на українських землях**

### **І. ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ**

10. Незалежно від ударів, які досі одержала Німеччина на всіх фронтах, її політика на окупованих українських землях іде далі по лінії повного політичного поневолення й нещадного колоніально-економічного грабунку українського народу.

11. Большевицькі агенти московського імперіялізму на українських землях (большевицька партизанка, т. зв. Народня гвардія) шляхом ширення розкладу між українським народом, провокуванням німецьких ударів та винищенням українського самостійницького елемента, готують окупацію всіх українських земель большевиками.

12. Недобитки білого російського імперіялізму (Власов, Союз Русских Офицеров) не творять самостійної політичної сили. Вислужуючись чужим імперіялізмам та прагнучи до відбудови реакційного поміщицько-капіталістичного ладу, вони не мають серед українського народу жодного політичного впливу, а російський елемент штовхають до більшевизму.

13. Польська імперіялістична верхівка є вислужником чужих імперіялізмів та ворогом свободи народів. Вона намагається запрягти польські меншини на українських землях і польські народні маси до боротьби з українським народом та помагає німецькому й московському імперіялізмові винищувати український народ.

14. Національні меншини України, свідомі спільної долі з українським народом, борються разом з ним за Українську Державу!

## II. ВНУТРІШНЬО-УКРАЇНСЬКИЙ СТАН

15. Сучасний період визвольної боротьби українського народу позначається великим зростом національної свідомості й політичної активності на всіх землях, що виявляється у:

а) зв'язанні народніх мас з революційно-визвольною програмою й тактикою Організації Українських Націоналістів,

б) в безпосередній участі мас в боротьбі, зокрема у її нових самооборонних та військових формах.

16. Усі спроби опортуністичного табору скерувати визвольну боротьбу українського народу за УССД на манівці співпраці з окупантськими імперіялізмами та дочепити українську визвольну справу до планів отих імперіялізмів, розбилися об рішучий спротив українських народніх мас.

17. Організація Українських Націоналістів є одиноким, вповні незалежним самостійницьким керівником революційно-визвольної боротьби українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу.

### В. Наші цілі

18. Організація Українських Націоналістів бореться за Українську Самостійну Соборну Державу, за право кожного народу на самостійне державне існування, за визволення поневолених народів від імперіялізмів, за побудову справедливого політичного й соціального ладу.

### Г. Методи й форми нашої боротьби

19. Єдиний шлях для здійснення наших цілей — це революційна боротьба українського народу і всіх інших поневолених народів проти імперіялізмів Берліна й Москви, яка приспішить поразку обох імперіялізмів та через національні революції поневолених народів доведє до відбудови їх національних держав.

20. Тільки одностайною боротьбою український народ здобудє Українську Самостійну Соборну Державу. Тому нашим завданням є залучити якнайширші народні маси до планової, активної боротьби. В сучасний передреволюційний період залучування народніх мас до боротьби проходить у формі їх активної участі:

а) є політичних діях,

б) в самооборонних діях,

в) у військових діях.

21. Об'єднання українського народу буде здійсненє єдино в боротьбі. Прагнучи до об'єднання українського народу, орієнтуємось сьогодні на елементи, здібні до революційної боротьби.

22. Збройна сила українського народу — це основна передумова перемоги в його боротьбі за УССД.

23. Наші цілі здобудемо, вийшовши поза межі України та зв'язавши нашу боротьбу за УССД з боротьбою інших поневолених або загрожених імперіялізмами народів, зокрема народів Сходу, Прибалтики й Балканів, пропагуючи й реалізуючи наше гасло волі народам і людині й права кожного

народу на самостійні національні держави та протиставляючись реакційним концепціям і планам імперіялізмів.

24. Організована збройна й політична сила українського народу — це єдина гарантія успіхів на зовнішньому відтинку нашої боротьби.

25. Ведучи боротьбу проти імперіялістичних гнобителів України, ми стоїмо за вилучення всіх другорядних фронтів. У наших зносинах з сусідніми народами розраховуємо на співпрацю з їхніми народними масами та з їхніми революційними неімперіялістичними елементами й поборюємо всіх попутчиків імперіялізмів.

**Д. Пропущено [sic]**

**Ю. М. Моряк**

## **ОДИМ ФРОНТОМ НАЗУСТРІЧ МАЙБУТНЬОМУ**

Немає, здається, сьогодні жодного українця, який не відчував би, що живемо у винятковий, важливий у наслідки, великий час. Кожний відчуває, що кривава, глибоко[аль]ного характеру хуртовина готова принести й для нас момент, що їх всього кілька в півторитисячелітній українській історії. Момент тої міри, що пам'ятні дати 1648 чи 1917 року.

Один вдумливий погляд на міжнародно політичну і мілітарну ситуацію та положення на українських землях вистачає, щоби відчути і ствердити, що цей момент невідхильно гряде. Та не це для нас найважливіше. Найважливіше, щоби він застав нас як націю *готовими*. Бо докладніша аналіза зовнішньої і внутрішньої ситуації та оцінка розвиткових тенденцій бігу подій вказують виразно і недвозначно, що *момент, який гряде, може принести нам ще раз великий шанс, що від його використання залежатиме наше бути або не бути*. І вже тут відразу хочемо якнайбільш виразно підкреслити одне: *використання або прогавлення цього великого моменту залежатиме в першу чергу від нас самих*.

\* \* \*

Щоби повстала українська держава, мусять бути сповнені дві передумови. Перша: українство мусить творити силу, здібну використати першу сприятливу нагоду для її будови. Друга: мусить заіснувати відповідна для цього міжнародна кон'юнктура, що її творять власні і чужі політичні та мілітарні дії. З огляду на це створення власної мілітарної та політичної сили це центральна проблема нашої революції і державного будівництва. Заки прийдемо до розгляду можливостей творення нашої сили, скажемо коротко про сьогоднішню ситуацію. Коротко тому, що вона достатньо з'ясована у політичних постановках III НВЗ ОУН. Ми підкреслимо тільки найважливіші її елементи і доповнимо

їх там, де це, з уваги на нашу тему, покажеться потрібним. Перший елемент — це послаблення імперіялістичних потуг, що б'ються в першу чергу за Україну. Відноситься це зокрема до Німеччини. Саме протягом останнього року на верхів'ях Кавказу, румовишах Сталінграду та пустинних позиціях Ель-Алямайну, знайшли могили німецькі сні про Близький Схід, Індію, про панування над світом взагалі. Послаблення видно теж і на другому боці фронту. Воно може дивно виглядає говорити про послаблення большевицької потуги тоді, коли червона парова тача[н]ка докотилася до Дніпра. Большевики сильні слабисто Німеччини, приневоленої стягати щораз нові дивізії на Південь, сильні зокрема її колоніяльно-грабіжницькою політикою на окупованих теренах європейського Сходу. Їй завдячує червона Росія свою внутрішню сцemen-тованість, завзяття своїх бійців, моральні агути — позицію оборонця усіх придувлених брутальним германським чоботом народів і клас.

Другий елемент — це наростання суперечностей між Англією й Америкою з одної сторони — большевицькою Росією з другої сторони. Де джерело суперечностей? В першу чергу в суперечностях їхніх воєнних цілей, що є виразниками найбільш сутніх, життєвих інтересів сьогоднішніх союзників. Що є основною воєнною ціллю большевицької Росії? Ніщо більш, як здобуття шляхом збройних дій Червоної Армії та шляхом революції [в н]утрі поодиноких держав влади над дальшими п'ятьма-шостими земного гльобу. Цього свідомий не тільки Сталін, але й так само добре Черчіль. Яку мету знову ставить собі Велика Британія? Вдержання, закріплення і дальше поширення своєї імперіялістичної потуги. Рузвельт прямує до здобуття політичного й економічного верховодства США у світі, до творення на подобу античного Риму нової системи, яку можна окреслити як „пакс амерікана“. Сьгодні на перешкоді усіх тих плянів стоїть Німеччина, тому усі три б'ють Гітлера. Завтра, коли його не стане, поруч Японії або після неї прийде на чергу Сталін, грізний не тільки своїми територіальними апетитами, але й внутрішнім змістом своїх ідей.

Нас в першу чергу цікавить тенденція розвитку англо-російських взаємин. Погляньмо в історію. Побачимо, що від сотень літ Англія старалася не допустити до гегемонії в Європі жодної з європейських держав. Їй була потрібна т. зв. рівновага сил, бо тільки в тій системі вона могла грати ролю політичного арбітра на європейському континенті. В ім'я тієї рівноваги вона ламала еспанську „непобідиму армаду“ Пилипа II, воювала з Нідерляндами в XVII ст., організувала коаліції проти Наполеона, вела кримську війну проти Росії, першу світову війну проти Німеччини.

Сьгодні теж воює вона напевно не за те, щоби на місце Гітлера над каналом станув кремлівський червоний самодержець. Та це ще не все. Шляхи експансії так білої, як і червоної Росії направлені на тільки в сторону Європи. Вони спрямовані так само на Індію, Близький Схід, Босфор і Дарданели. Від ряду літ прямує Росія до виходу на Індійський океан. На шляху до нього Месопотамія, один із силових центрів великобританської імперії, важлива не тільки як ключова позиція англійських володінь, але й як база з велетенськими матеріальними ресурсами. Без іракської нафти уся морська і повітряна флота від Гібралтару по Калькуту й від Каспія по Ріг Доброї Надії стає нічим більш, як купую заліза. Чи можна за тих умов сподіватися легкого просування большевицької Росії в Європу? Вважаємо, що вже похід на Балкани може викликати певні комплікації. Не забуваймо, що англійським союзником є нейтральна покищо Туреччина. Вона не захоплена перспективою п'ятираменної

зорі на колишній [С]вятій Софії в Стамбулі так само, як протягом двох століть не була захоплена перспективою побачити там трираменний хрест.

Ми ствердили вгорі постійне вичерпування сил обох наших найгірших ворогів-окупантів, а даліше наростання протиріч у таборі противників Німеччини, зокрема між Англією й ССРСР. Хто не вірить в чуда в політиці, тому ясно, що провал Німеччини — це kwestія часу. Це раз. Два: англо-советські протиріччя можуть перетворитися в ході дальшої війни, по заломанні німецької потуги, у збройний конфлікт. Чи Англія вийшла б з нього переможцем, це залежатиме в великій мірі від її політики. Коли піде з аналогічною до німецької колоніяльною програмою, програє, так як і Німеччина. Чи у випадку своєї перемоги ставитиме на відбудову великодержавної Росії? Треба сподіватися, що ні. Це суперечило б її життєвим інтересам. Яку ж політичну систему схотіла б тоді накинути європейському Сходові? Ясно, що найкориснішу для себе. Чи накинула б, це залежало б теж у великій мірі від того, що вона на тому Сході застала б. Конкретно: від стану чинної виявленої державницької зрілості і реальної політичної і збройної сили народів, що заселяють східно-європейські простори.

Є й інша можливість. Большевики задовольняться кордонами з 1941 р. з деякими незначними поправками. Воно не зліквідувало б протиріч, що найбільше [—] відсунуло б остаточну розгрівку на ближче неокреслений час. Тоді в нових умовах мусів би український народ вести дальшу боротьбу за своє існування.

Із сучасного міжнародного політичного положення впливає один важливий для нас висновок. Він звучить: *дальший хід війни криє у собі можливості створення тих зовнішньо-політичних передумов—розгром двох головних імперіялізмів, — що необхідні для створення УССД.* — Ми глибоко переконані, що в тих умовах збірне, одним центром кермоване і до максимальної натуги доведене зусилля цілої нації дасть нам змогу досягнути цього, за що кривавились, але чого не досягнули наші попередники з епохи 1917-20 рр.; дасть нам реально, з території населення і влади зложену українську державу.

\* \* \*

Внутрішні передумови повстання української державности — це в першу чергу передумови створення такої української сили, що дала б нам змогу використати цю нагоду, що її принесе кінцева стадія війни. Заки прийдемо до їх з'ясування, зробимо кілька зауважень на тему елементів тої сили. Що творить ці елементи? В першу чергу мобілізуюча ідея. Її український нарід має. Шляхом довгої еволюції політичної думки знайшла вона своє найчіткіше, найбільш виразне і яскраве оформлення в ідеології ОУН. Це одна з найбільш прогресивних ідей нашої доби взагалі. Ідея української держави — ось центральна точка програми ОУН. Держави, якої внутрішній устрій відповідатиме її основній цілі: служити добру цілого українського народу. В ній не буде місця для панування класи над класою; вона не знатиме категорій визискуваних і визискувачів. Вона запевнить волю, працю, хліб та змогу вияву усіх творчих потенцій українського народу взагалі та кожного його члена зокрема. Такої ідеї бракувало нам в 1917 р., і це була одна із причин нашої поразки.

Однаке, сама ідея не вистачає. Вона стає рушійною силою тоді, коли опановує маси. Наша ідея, як ідея політичного і соціального визволення українського народу, — їх опанувала. Гекатомби жертв, що лягли на шляху до її здійснення протягом хоча б останніх років, говорять самі за себе. Боротьба не припиняється ні на мент. Власне, в сучасний момент десятки тисяч найкращих синів народу стоять у завзятій боротьбі з наїзниками. За ними мільйонові маси тих, які знають, за що йде бій. Вони ставлять себе повністю до диспозиції тих, що творять фронт української революції, готові кожної хвилини на поклик.

З почуттям гордості можемо говорити про українськ[і] народні маси. Гордості, якої ніколи не відчуває той, хто, відірвавшись від них, не має змоги стверджувати тієї велетенської еволюції, що її пройшли наші маси протягом останніх чотирьох літ. Ідея української державності вросла в душу мас, і жоден терор її звідти не вирве — хіба разом з душею. Українська державність перестала бути смілою мрією молоді. За час від 1920 до 1943 р. український народ випробував на своїй шкідлівій п'яті окупацій. З тих „проклятих років" він виніс науку „Здобудеш Українську Державу або згинеш без неї".

Говорячи про маси, треба окреме місце відзначити інтелігенції. Що уявляє собою вона? Заки дамо відповідь на це питання, мусимо попередити відразу, що тут торкнемося однієї із найбільш болючих проблем нашої дійсності. І коли стверджуємо, що тільки збірне і одним центром кероване зусилля дасть нам змогу використати зовнішню ситуацію, то мусимо усвідомити собі, що реалізація цієї вимоги залежна саме від ставлення до неї української інтелігенції.

Чи це означає, що вона стоїть осторонь революційно-визвольної боротьби? Ні! Є частина, що від років зв'язала свою долю на життя і смерть з цією боротьбою. Вона, не зважаючи на криваві жертви, що десяткують її ряди, несе далі весь тягар керівництва цією боротьбою і відповідальності за її вислід.

Є друга частина. Вона політично не активна. Боротьба за хліб насущний — у декого погоня за наживою — пасивне вичікування якоїсь „зміни" — ось основний тон її життя. У великій історичній хуртовині вона виявляє тільки одну жур[б]у: перетривати, принести цілу голову з цієї завірюхи. Всіма фібрами своєї душі вона прагне миру. Миру за всяку ціну, не питаючись багато, що він їй принесе. Прикро стверджувати цього роду речі, але це факт. І коли в тінь минулого відходить тип селянина, що в своїй хаті „з краю" бачив заповуку свого існування, то тип інтелігента, що струсиним „нейтралітетом", аполітичністю та лоялізмом змагає до збереження своєї нужденної вегетації, продовжує своє існування даліше.

Приходимо до третьої, останньої частини. Серед неї можна б виділити дві менші групи. Одну з них творять легалісти, які ціною активної лояльності хочуть — як кажуть — запевнити українському народові можливості культурного вияву та соціально-економічного розвитку. Є між ними стовідсоткові агенти чужих сил: — це одиниці, решту ж творять припізнені принайменше на п'ятдесят літ „українофіли-культурники", „органічніки". Їх гасло: використання т. зв. легальних можливостей національно-суспільної праці. Ми далекі від твердження, що все те, що вони роблять — непотрібне. Ми зазначаємо тільки, що нація у політичному змислі цього слова, не може замикати себе до вузьких рямок культурництва, зокрема тоді, коли йде про „бути чи не бути". Зрештою, культурництво як концепція ставання народу в рямах стабілізованої на довгі роки окупантської системи є явним абсурдом *сьогодні*. Сьогодні період українофільства за нами, а хто пропагує його засоби,



засоби боротьби з-перед півстоліття, цей тягне націю назад. Новітні українофіли мусять зрозуміти, що не культурництвом, не органічною працею, а революційною, збройною боротьбою здобудемо власну державу. Ця свідомість між ними поволі назріває. Чим швидше назріє, тим краще для нації і для них самих. Другу групу творять рештки колишнього українського політичного світу. Вона уважно слідкує за бігом подій, по-своєму готується до участі в боротьбі, але під теперішню хвилину активно її ще не веде. В додатку, вона розбита на кілька взаємно конкуруючих осередків і груп.

Ще раз пригадаємо з'ясовані вже передумови: збірне і одним центром кермоване зусилля. Слово „збірне” вимагає включення всіх суспільних верств, а слов[а] „один центр” — скоординованості дій усіх політичних угруповань.

В цей спосіб у двох площинах — соціяльній і політичній — мало б бути зреалізоване об'єднання усіх українських сил, мобілізація і включення їх, згідно з вимогами нашої політичної стратегії, в активну збройну чи політичну боротьбу.

Гасло об'єднання на нашому ґрунті не нове. Протягом останніх двадцяти літ його конечність кілька разів накидувала сама політична обстановка нашого національного життя. Кілька разів висувалося його на чолову проблему нашої політики. Діялось це завжди у винятковий час, у хвилинах загроз або на передодні подій, що могли мати вирішальний вплив на дальшу долю української нації. Такий момент переживаємо й сьогодні; не диво, що гасло об'єднання під одним керівництвом настирливо вимагає своєї позитивної розв'язки.

І вона мусить бути в той чи інший спосіб знайдена. Ясно, що ані зараз, ані в майбутньому ми не можемо собі дозволити на луксус груповості і політичного самсобіпанства частини української інтелігенції.

Чи є реальні основи для цього об'єднання? По нашому найглибшому переконанню — так! Не легковажимо і не заперекуємо, що існують різниці світоглядів, політичних концепцій, тактики. Але сьогодні, коли історичний годинник показує п'ять перед дванадцятьою, — усі ці різниці — це другорядні справи. У такий момент мусить висунутись на перше місце те, що нас лучить — наша спільна мета.

Активна боротьба за УССД, — це та реальна платформа, що на ній повинно dokonатися об'єднання усіх сил, що на ділі, а не словом прямують до неї. Питання тактики нині простіше, чим коли-небудь в минулому. Може, колись, коли політична обстановка нашої боротьби оферувала широку скало у виборі засобів тактики тієї боротьби (українізація на СУЗ — парламентаризм і органічна праця на ЗУЗ), питання такої платформи насувало труднощі. Сьогодні навіть найбільший легаліст — якщо має відвагу думати — мусить прийти неодмінно до одного висновку: *шлях до нашої мети — це шлях революційної, збройної боротьби у найширшому розумінні цього слова*. Ясно, що прийняття одної тактичної платформи вимагатиме від других політичних осередків планового включення себе в цю революційну боротьбу.

Спільна політична платформа, — це перша передумова об'єднання. Другою є активна праця в ім'я УССД усіх політичних осередків, що під сучасну хвилину існують, але чинної участі у боротьбі не приймають. Передумова, що не вимагає широкої аргументації. Ясно, що *об'єднуватися в користь можна тільки з тими, що вже борються і в боротьбі цій показали свою живучість*. Об'єднання з політичними імпотентами ще ніколи нікого не підсилює. На цьому становищі став ІІІ НВЗ ОУН. 21-а точка його постанов звучить: „Об'єднання

українського народу буде здійснене єдино в боротьбі. Прагнучи до об'єднання українського народу, орієнтуємося сьогодні на елементи, здібні до революційної боротьби".

Остається ще третя передумова. Нею є відмова поодиноких політичних середовищ від монополістичних тенденцій. Українська держава має служити для цілого українського народу. Вона ні в якому разі не сміє бути доменом чи експлуатаційним тереном якоїсь одної групи. Якщо йде про нас, то ми завжди ставили справу виразно й ясно: не Україна існує для ОУН, але ОУН для України. І коли у постановах III Великого Збору ОУН є мова про те, що „ОУН є одним єдиним вповні незалежним, самостійницьким чинником революційно-визвольної боротьби українського народу за УССД", то це являється ствердженням фактичного стану, який існує зараз, але це ні в якому разі не означає претензій до диктатури в майбутньому. Про форму і підмет влади рішатиме народ у майбутній українській конституанті. Не приймаємо засади монополності. Кров наших найкращих друзів ллється за Україну, а не за державні посади. Але такого самого становища вимагаємо від других. Воно у нас останню серйозну перешкоду на шляху до так потрібної сьогодні єдності.

Ще кілька слів відносно форми об'єднання. Це незвичайно вразливе питання, це та підводна скеля, що на ній найлегше розбитися кораблеві нашої внутрішньої політики. Ми могли б поминути це питання, якщо ми хотіли б дипломатизувати, якщо гасло об'єднання вважали б тактичним маневром. Так воно не є. В інтересі справи, за яку боремося, вважаємо вказаним говорити одверто й мужньо: не йде нам про ліквідацію людей чи гуртів, що поза нами. Хочемо ліквідації внутрішніх фронтів, хочемо з'єднати усіх українських патріотів в одну велику бойову громаду, кермовану одним проводом. В ньому повинні знайти місце найсильніші мізки, і найтвердіші волі, що їх під сучасну пору має українство. Про нього не сміє рішати жоден партійний клоч, тільки дійсна, у боротьбі виявлена вартість індивідуальностей. Йде не про репрезентацію, а про генеральний штаб української нації. Як найсильніша в сучасну хвилину політична організація, вважаємо нашим обов'язком підняти ініціативу для створення цього штабу. Хочемо його творити з другими українськими політичними середовищами. Хочемо, щоб вони підійшли до цієї справи без жодних скритих думок, так як підходимо ми. Хто відмовиться, понесе усі наслідки цієї відмови. Всеукраїнський провід виросте, але виросте без нього. Український народ вміє відрізнити борців, що ставлять на карту все, з життям включно, від політичних спекулянтів і витягне з цього розрізнення усі практичні висновки. *Для аматорів теоретичного політикерства і ліній найменшого опору місця сьогодні немає.*

\* \* \*

На початку другого уступу нашої статті ми подали нашу ідею і опановані нею народні маси як елементи нашої сили. — З хвилиною ліквідації партійного роз'єднання серед інтелігенції, остання перестане бути елементом нашої слабости, а стане третім, великої ваги елементом нашої сили. Тоді буде змога рушити й ту її частину, що в наш великий час обмежилася до свого подвір'ячка. Вона буде позбавлена аргументу, яким ширмує досі — мовляв — нема одного загально визнаного центра, а проводів тої чи іншої політичної

організації вона підпорядкуватися не може, з уваги на ті чи інші принципові чи тактичні розходження. Зрештою, цей загально визнаний всеукраїнський центр буде вивінуваний не тільки в моральний авторитет, але й силову екзекутиву. Гряде час, коли заклики і вмовлювання у відношенні до тих чи інших аматорів „хати з краю" і „нейтральних" уступлять місця твердшим засобам, без яких не обходиться влада навіть найбільш під оглядом патріотизму заавансованих держав. Ані англійська, ані навіть японська армія не складаються з добровольців. Не робім собі ілюзії. Української держави не побудуємо, спираючись тільки на засобах пропаганди. Там, де вона не вистачає, мусить прийти чинник сили.

Центр, про який ми говоримо, потрібний не тільки на внутрішньо-українському форумі. Він не менш важливий із зовнішньо-політичних мотивів. Правда, ставляємо на власну силу, але це не означає відмови від активної зовнішньої політики. Її не може провадити десять центрів — тільки один. В противному випадку будемо мати те, що мали вже в 1918 р. і чергових роках, де українські дипломати взаємно дезаву[лю]вали себе і компрометували українську справу. Це не сміє повторитися. Говорити може тільки один умандатований до цього орган. У світі числяться тільки із з'єднаними і сильними.

З моментом об'єднання на внутрішньо-українському відтинку наше зусилля стане збірне і кермоване одним всеукраїнським центром. Тоді теж буде сповнена вимога про максимальну натугу цього зусилля. Про нього рішатиме кожночасно центр. Внутрішні передумови до створення української державности будуть сповнені.

Під кінець ще кілька зауважень. Сьогоднішня ситуація виказує куди більшу мінливість, чим кілька місяців тому назад. Вона вимагає спільного перетворювання народу в один спаяний фронт. Вона змушує до творення в приспіваному темпі збройної сили та певних органів державного апарату. І тут саме зачинається іспит нашої державницької зрілості. В сьогоднішній ситуації треба діяти негайно і рішучо. Гра йде за найвищу ставку, яка тільки в житті якоїсь нації існує. На карту поставлене саме існування української нації. З'єднані в один бойовий моноліт — встоїмось. Розбитих розчавить нещадне колесо історії. Немає іншого вибору, як революційна боротьба всього народу одним фронтом. На цьому фронті мусить знайтися кожний українець.

\* \* \*

**А. С. БОРИСЕНКО**

## **НА ШЛЯХАХ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНЬСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ (УПА)**

Вже по рокові німецької окупації, доведене до краю гітлерівським терором, арештами та розстрілами провідних людей, ловленням та вивозом до Німеччини на повільну смерть молоді, паленням сіл за мнимий зв'язок з

большевицькими партизанами, безприкладним економічним визиском, непосильними панщизняними роботами, биттям, знущанням та наругами, — населення України зрозуміло, що тільки організована збройна самооборона зможе охоронити його перед фізичним знищенням, яке планує ворог, та охоронити його добуток перед цілковитим пограбуванням. Тим більше, що добре озброєні банди большевицьких партизан із своїх баз на Білорусі посунулися зимою 1942-43 рр. лісами далеко на південь та, не зустрічаючи на своєму шляху ніякого спротиву з боку німців, опанували Пінщину, Кобринщину, Берестейщину, Ковельщину, Сарненщину, Костопільщину й частинно Житомирщину, Луччину та Рівенщину. Ці банди, до яких прилучилося місцеве шумовиння та злочинці, не чіпаючи німецького загарбника, почали грабувати населення, забираючи в нього останню одягу, худобу й збіжжя, та стріляли свідомих українців.

Для боротьби з большевицькими бандами висилали німці в ліси, без належного озброєння та забезпечення амуніцією, відділи української міліції. Одночасно тим самим міліціонерам, які билися, гинули в лісах, з большевиками, карні відділи німецької поліції і гештапа розстрілювали родини та палили хати, нібито за зв'язок з червоними партизанами.

З часом, роззухваленим безсиллям мирного населення, німецькі поліційні посіпаки почали примушувати українських міліціонерів розстрілювати своїх же братів, ні в чому неповинних українських селян — село Кортіліси на Ковельщині, яке вистріляла німецька поліція, забиваючи біля 2.000 осіб, — або копати ями для масово розстрілюваних гештапом, в порядку залякування місцевого населення — свідомих українців: чоловіків, жінок і дітей — село Цумань на Луччині, де розстріляно кілька тисяч людей з довколишніх сіл.

Зустрівшись з гідною поставою української міліції, яка відмовилася стріляти до мирного населення чи копати ями для розстріляних гештапом людей (с. Цумань), німецька влада в березні 1943 р. розпочала ліквідацію української міліції, поголовно виарештовуючи міліціонерів по станицях та спроваджуючи їх за дрови в табори по великих містах.

Щоб дорештн стероризувати українське населення, гештапо перевело в березні масові арешти та розстріли української інтелігенції по містах. Тоді саме, серед багатьох інших, згинули в Крем'янці подружжя лікарів сл. п. Рошинських. Оборонні заходи населення, стосовані до того часу перед ловленням та вивозом до Німеччини, як денні і нічні варти, втікання молоді до лісу вже себе не виправдували, бо німецька поліція ще вночі обступала село, поголовно вистрілювала все населення, від найстаршого дідуся до немовляти в колисці, доробок грабувала, а хати та клуні пускала з димом. Таким чином німці знищили село Ремель Олександрійського р-ну на Рівенщині в лютому 1943 р., де згинуло около 400 людей. У відповідь на жорстокий національний і соціальний гніт, український селянин, щоб оборонити своє та своєї сім'ї життя перед нападом німецьких посіпак та кровожадних енкаведистів з большевицьких партизанських банд, щоб охоронити свій дорібок від грабунків, щоб не дати видерти своїм дітям останнього куска хліба, — випорпав дбайливо захований кріс з перешчаними та, злучившись з такими ж, як сам, односельчанами, створив *перші збройні відділи самооборони* — Української Повстанчої Армії, готовий до загину битись в обороні своєї правди. І робітник, на якого в містах полюють німецькі людолови, щоб вивезти, без можливості повороту додому — на каторжні роботи до Німеччини, і інтелігент, якого гештапо виарештовує й

розстрілює тільки за те, що він може бути провідною одиницею народу — кидають працю й дім, щоб творити загони Української Повстанчої Армії. Ув'язнена ж українська міліція, свідомо своїх обов'язків перед народом та завдань, які станули перед нею, силоміць пробивається крізь дрти до решти друзів, які організовано, із зброєю в руках, зійшли зо станиць творити дальші частини УПА.

Тим часом ряди Української Повстанчої Армії щораз збільшуються своїми воєнними діями, вона захоплює все нові й нові терени, з кожним днем росте її боева спроможність, твориться Головна Команда УПА, та Команди поодиноких Груп, Сьогодні УПА вже не партизанка, це *зав'язок майбутньої української збройної сили*, це будуча державна Українська Народня Армія, яка вже сьогодні збагачується усіми видами зброї та вишколюваними стрілецькими, підстаршинськими, старшинськими й військових спеціалістів — кадрами.

УПА бореться за здобуття Української Самостійної Соборної Держави на етнографічних українських землях, за новий державний порядок у ній та справедливий соціальний лад. Тому в рядах УПА борються всі громадяни України, яким дорога її державна самостійність.

УПА бореться проти імперіялістів як спричинників поневолення одного народу другим, і тому веде нещадну боротьбу як із гітлерівською Німеччиною так і з большевицькою Москвою, які ведуть сьогодні війну між собою за те, кому з них політично та економічно панувати в Україні.

Визнаючи право кожного народу мати власну незалежну національну державу на своїй території, УПА закликає всі поневолені народи Європи й Азії до одностайної боротьби зо сталінським московським та гітлерівським німецьким імперіялізмами, які зазіхають поневолити народи.

Зваживши умови, серед яких перебувають в німецькому полоні бійці Червоної армії, що їх мільйони голодом, холодом і пошестями виморив та планово виморює далі гітлерівський режим, щоб рештки полонених загнати у т. зв. добровольчі батальйони, яких кидається і на внутрішній фронт для поборювання визвольної боротьби поневолених Німеччиною народів, між іншими й українського, — УПА повела на українських землях *широку пропагандивну акцію в тих батальйонах*, пропагуючи *ідею спільної боротьби всіх поневолених народів з імперіялістами*. Акція дала гарні висліди. При УПА вже повстали *національні відділи грузинів, узбеків, вірменів, татар* і інших народів, які плече-об-плече з українцями борються за кращу долю свого народу, за свої власні національні держави, за краще завтра світу.

Вже перші бої УПА з большевицькими партизанськими бандами та каральними відділами німецької поліції принесли новосформованим частинам гарні осяги.

В тяжких і численних боях розбила УПА численні бази большевицьких партизан та очистила від їхніх банд Рівенщину, Житомирщину, Луччину, Костопільщину, Ковельщину, Крем'янецьчину, південну Сарненщину та Берестейщину й, користаючи з цілковитої прихильности та помочі населення, звільнює крок-за-кроком все нові терени Волині, Полісся, Поділля, Житомирщини й Київщини.

Від березня 1943 р. починаючи, українське село розправилося з сотками ляндрівців та інших п'явок народу, провчило не один грабіжницький відділ німецької поліції і СС-ів. Постійно, Яполоть, Чудви, Бічаль, Велика Любаша, Іванова Долина на Костопільщині; Бережки, Новостав на Крем'янецьчині; Смига,

Замчисько, Білогородка, Студійка на Дубенщині; Цумань, Колки на Луччині; Жуків, Серг[і]ївка, Бугрин на Рівенщині; Турійськ, Доротинь на Ковельщині; Дружкоп[і]ль, Горохів на Горохівщині і ще десятки й сотки назв сіл Волині, Поділля, Полісся, Житомирщини, Кам'янець-Подільщини, Київщини, в обороні яких, або в околиці яких бойові відділи УПА звели бій з німецькими загарбниками, проречисто свідчать про волю українського народу боронити свій край перед ворогом. А здобути в боях на ворогах кріси, фінки, кулемети, гранати, гранатомети, гармати, авта — вірно служать вправній руці українського повстанця у його боротьбі із захланним московсько-большевицьким та гітлерівсько-німецьким імперіялізмами.

Як же відповів на появу та воєнні дії УПА гітлерівський режим на Україні, бо про утікаючі большевицькі партизанські банди, в зустрічі з якими рішає тільки сила, нема чого писати?

Німецький поліційний хижак, що випася на українському салі й хлібі в запіллло фронту, не маючи відваги йти в ліс битися з українськими повстанцями — всю свою лють звернув на безборонне мирне населення найближчих до міста сіл.

На цих розбійницьких виправах німецькі грабіжники не один раз дістали доброго прочухана від повстанських загонів. В одній з таких сутичок, 5 км. від Луцька, гебітскомісар, втікаючи з розбитого авта, залишив в ньому зброю і шапку! Після таких прочуханів, залякана німецька адміністрація дає наказ кілька день підряд бити до поблизького лісу з гармат (Ковель, Луцьк), висилає літаки кидати на болота запальні бомби (Сарненщина, Костопільщина, Крем'я-неччина), а танкетками з шос обстрілювати підозрілі кущі (Луччина, Дубенщина); по залізницях повагом суне бронепотяг, стріляючи час-до-часу „в небо“, аж поки повстанці, підорвавши йому шлях наступу й відступу, не виполошать його назавжди з своєї „республіки“ (Володимирщина).

Згадати тут треба ще про поставу польського елемента на Північно-Західних землях. Він насамперед йшов назустріч сталінській партизанці, даючи їй допомогу інформаціями, харчами, приміщенням і активною співдією. Це довело до конфлікту з автохтонним українським населенням. Тоді польський елемент почав оглядатись за новим опікуном і знайшов його у німцях, з'єднуючи собі їх службою у „шущманштафтах“, творених німецьким окупантом для пацифікації українського населення. Ясна річ, що треба було протиставитись їм теж.

Так у безперервних боях, постійній небезпеці гартується український нарід у боротьбі за свою незалежність. Справу УПА вважає своєю кровною справою, бо ж кровними зв'язками пов'язані бійці УПА з усіма землями України. Сьогодні в УПА є краші елементи з усіх українських земель. Не зламати ворогам волі українського народу. Маючи перед собою ціль — здобуття УССД, свідомий величезних завдань, які в зв'язку з цим стоять перед ним, український нарід непохитно й непереможно іде до своєї мети. Здаючи собі справу, що тільки *одинок* збройна сила зможе вибороти й закріпити свою державність, а в сучасний момент оборонити й охоронити його перед наїзницьким терором, український нарід, не оглядаючись на ціну й жертви, посвячує УПА всі свої сили, працю й уміння.

Сьогодні УПА вже в другому періоді своєї діяльності. Це період закріплення й розбудови. Перед УПА, як перед зв'язком української народної армії станув ряд завдань адміністративно-технічного й господарського порядку, що стоять перед кожною армією. Завдання ці УПА вміло

розв'язує, не зважаючи на труднощі, що стоять ще перед Україною. УПА як певна збройна сила народу являється одним з гарантів нашої перемоги. Бо тільки організований і озброєний нарід зможе вдержатися й перемогти в переломові дні заламлювання і пересування фронтів і кордонів на Сході, в дні поразок одного імперіялізму й змагань другого відновити своє панування над Україною. Тоді про долю України вирішить збройна й політична сила українського народу.

\* \* \*

За рідний край, за нарід свій  
За долю-волю йдуть у бій.  
Приходить час, занявся світ  
І вільним душам шле привіт;  
Озвіться всі хто є навкруг:  
Хто низький раб. Хто волі друг!

**Б. Грінченко**

**В. Д.**

## **ЧАС НЕ ЖДЕ**

### **КІЛЬКА ЗАВВАГ НА ТЕМУ ЗБРОЙНОЇ СИЛИ**

Двадцять літ не сходила із сторінок української — зокрема націоналістичної — преси проблема збройної сили. Вона була одною із тих тем, що до них заєдно поверталися історики, політики, публіцисти. Потреба аналізу причин нашого програшу в 1917-20 рр. накидувала цю тему протягом згадуваного періоду нашої історії.

Не будемо переповідати тут історії років революції, років, що так фатально заважили на дальшій долі українського народу. Ми твердимо тільки, що Визвольні Змагання програли ми через нашу політичну незрілість. Українська збройна сила в 1917-20 рр. була якраз вірною відбиткою цієї незрілості. Ми не хочемо цим твердженням стягати її з тих висот, на які вона себе своєю героїчною боротьбою поставила. Ми можемо тільки, за одним із наших передових політичних письменників, повторити, що перед героїзмом і моральною величчю українського вояцтва 1917-20 рр. стоїмо із німим подивом, бо всякі слова похвали були б блюзнірством. Та це ні на мент не заслонює нам факту, що українська збройна сила з епохи Визвольних Змагань ні під чисельним, ні під матеріально-технічним оглядом не відповідала масштабам тодішньої боротьби. Нам вкажуть на чотирикутник смерти і ворожу бльокаду як на причини цієї неспівмірності. Ні. Її корені сягають 1917 р., цього справжнього року прогайнованих можливостей. Тоді не бракувало ні старшинських кадрів, ні рядовиків, ні зброї, ні технічного виряду, ні інших матеріальних засобів. Не будемо дискутувати, скільки мільйонів могла Україна вислати для оборони своїх кордонів. На всякий випадок, більше чим тих кількадесят тисяч, що могли б

вистачити Люксембургові чи Монако — але не державі, що на кількох фронтах мусіла відстоювати, із зброєю в руках, своє право на вільне життя.

Пи[т]ання, про які ми згадували вгорі, не лишилися без наслідків. Сьогодні доказувати просторо в теоретичній площині вагу збройної сили — це те саме, що вломлюватися у відкриті двері. Сьогодні, коли фрагментарно обговорювану тут тему видвигають сама дійсність і перспективи дальшого розвитку подій, ми хотіли звернути увагу на кілька моментів практичної натури.

Пересічний український громадянин погоджується із твердженням, що великі проблеми теорії розв'язується *кров'ю і залізом*. Не завжди, однаке, здає він собі справу, скільки часу, енерг[і]ї і фахового знання вимагає оформлення обох згаданих елементів у той складний механізм, що йому на ім'я *армія*. Про що йде? Якраз про те, щоб український народ мав цю армію *на час*. Бо час не жде.

Не будемо тут з'ясовувати ні зовнішню ні внутрішню-політичної ситуації. Це зроблено у постановвах Надзвичайного Великого Збору ОУН. Ми підкреслимо тільки певний розвал одного і можливість краху й обох головних окупантів. Йде про те, *щоб цей момент не застав нас не підготованими політично чи мілітарно*. Сьогодні знаходимося в тій стадії війни, що годі точно означити реч[е]нець мілітарного заломання цього чи іншого імперіялізму. Це може прийти за рік, а може прийти і за кілька місяців. Не улягає сумніві, що ми використаємо черговий великий шанс тоді, коли матимемо співмірну до завдань, що собі їх ставимо, збройну силу. Мусимо тямити, що тільки збройна сила у виді Окремого Загону Січових Стрільців давала реальну базу плянам Українського Національного Союзу і Директорії. Вона, врешті, внівець обернула всі наміри блогвардійщини покористуватися Україною як базою для відбудови царської Росії. Саме Січові Стрільці були ядром протигетьманського — чи, вірніше, протиросійського — повстання в листопаді-грудні 1918 р. Мусимо пригадати собі теж, що збройно-політичний чин 1-го листопада 1918 р. був можливий тільки тому, що його ініціатори диспонували певною військовою силою. Саме українці вояки львівської залоги і легіону Українських Січових Стрільців були реальною базою для Українського Військового Комітету, що перевів чин 1-го листопада.

Де і в якій формі можемо тепер творити збройну силу? Під німецькими крилами? Ясно, що ні, і тому треба використовувати інші можливості. Безперечно, у вирішальний момент будемо змушені використати усе, що тільки буде до використання, але ставити можемо тільки на ті збройні частини, що ними свобідно диспонуємо, що б'ються тільки за українські інтереси. Їх треба творити вже. *Чекати „пригожих умов” — годі, бо творити армію тоді, коли треба вже буде діяти, буде запізно.*

Армія за один день не повстане. Протягом тижня можна зібрати узброєну товпу і ніщо більше. Організування армії, гідної того окреслення, вимагає щонайменше довгих місяців. Не знаємо, скільки їх нам лишилося, і тому мусимо поспішати. *І тому нині всякі дискусії на тему передчасности мусять замовкнуті. Громадянство мусить зрозуміти, що сьогодні є вже зав'язки цієї збройної сили, побудовані на всеукраїнській понадпартійній і понадкласовій площині, на плятформі активної збройної боротьби за УССД. Розуміти, і витягнути з того всі практичні висновки.*



Наша ставка на збройну силу не є теоретичним „вірую”. Ні. Вона є програмою, що її реалізуємо *вже*. Саме в останньому році ми вийшли із підготовчої стадії і приступили на деяких теренах до організації нашої власної збройної сили. У висліді — Українська Повстанча Армія на Волині і поодиноких теренах Правобережжя та Українська Народня Самооборона на ЗУ Землях. Зав'язки збройної сили існують не як продукт постанови при зеленому століку, а як *життєва konieczність* народу, що не дозволить себе вирізати, як жида, а дальше, — як *вияв суверенної волі* створити найважливі передумови до будови УССД. Тут саме генеза УПА й УНС.

Збройне рам'я українського народу, що саме у згаданій формі повстало, виростало в першу чергу для самооборони. ОУН — як керівник визвольно-революційної боротьби українського народу — поступаючи згідно з вимогами своєї революційної стратегії, підготовляла й підготовляє реальну силу народу, але старається не вводити її передчасно у бій з окупантами. Тільки там, де український нарід має до діла з большевицькими й німецькими провокаціями, зокрема з ославленим мордуванням жінок і дітей та нещадним економічним грабунком, він збройно борониться. Большевицькі партизанські банди, що їх завданням є підготовляти нову окупацію України Московією, були змушені скоро відчутти, що їм нічого шукати на українських землях. Також запальні „герої” з німецьких карних експедицій, що ведуть війну з жінками і дітьми, були з[м]ушені зрозуміти, що вони знаходяться не в Камеруні ані в Дойчес-Остафрік[а], але в Україні. В тій Україні, що для гостя має хліб, а для загарбника зброю. Спорт, який вони почали вправляти — нищення на татарський лад українського населення — починає і їх коштувати кривавих і численних жертв. Смішно при тому слухати, коли німецькі запальні чинники погрожують репресіями за те, що український нарід творить збройні частини. Хто говорить про репресії у відношенні до українського народу в сучасний момент, той забуває, що ми не жида. Наші вороги мусять зрозуміти, що ніякі репресії не відведуть українського народу від його твердого рішення збройно боронитися і збройно підготовлятися до здобуття своєї держави. В цьому рішенні українського народу активно боротися перед ворожим терором не може нічого змінити провокаційна агітка большевиків і німців. Большевицькі партизанські банди намагаються баламутити український нарід, представляючи себе оборонцями його інтересів. Вони усіма можливими засобами намагаються винищувати самостійницький елемент, зокрема українські збройні частини. Але це не вийде. Український нарід добре пізнав, хто так[а] імперіалістична Москва, і тому виповів нещадну боротьбу хижацькому московському імперіалізмові. А на спроби большевицької партизанщини нищити національний актив — відповідаємо зброєю.

Безуспішною буде також німецька провокаційна агітка. Вона на весь лад намагається вмовляти, що українська збройна боротьба — це допомога Сталіну, а навіть, що вона ним аранжована. Не варто було б цим провокаційним аргументом займатися, якщо б не знаходилися серед українських інтелігентів такі наївні, що цю брехню повторяють. Тому потрібна наша відповідь.

Український самостійницький рух не потребує від німецьких імперіалістів визнання його як протибольшевицької сили. Ми боролися проти большевиків ще тоді, коли сьогоднішні „оборонці Європи” засідали зі Сталіном при одному столі. Сьогодні це наше становище не змінилось. Бо хто бореться за Самостійну Україну, той мусить боротися проти Сталіна, так само як і проти Гітлера. А

щодо того, що наша збройна боротьба це — послаблення Німеччини і поміч Москві, то тут треба сказати ось що:

1. Якщо йде про лиття води на сталінський млин, то цей закид спрямований на хибну адресу. На сталінський млин найбільше води налив і ллє своєю колоніальною політикою сам Гітлер. Налив і ллє до того ступня, що цей млин почав його самого молоти. Сьогодні Сталін спирається більше як колинебудь на багнетях німецької колоніальної політики.

2. Німеччина стоїть [на]передодні розвалу. Вона є силою, яка з українських земель відплине. Це правда. Але рівночасно правда, що за нею йде друга ворожа нам сила — московський імперіялізм. До оборони перед ним ми мусимо готовитися. Оборона вимагає підготовки вже сьогодні. Вона мусить відбуватися на теренах, зараз окупованих німцями. Коли німці в цій підготовці українському народові перешкоджають і коли своєю безглуздою політикою далі б'ють по ньому — він мусить боронитися і вести збройну підготовку незалежно від волі німців.

3. УПА і УНС *на зараз* мають в першу чергу завдання вишкільного характеру. Цим характером визначається обсяг їх дій. Попри це йде самооборона. Але, як сказано, вишкіль частин не проходить з дня на день. Тому смішно було б, коли б ми якраз з огляду на німецьку провокаційну агітку відкладали справу, що є основною справою нашого визволення.

Врешті, треба сказати: Ми розуміємо, що нашим ворогам не подобаються збройні частини українського народу. Ми знаємо, що, напр., Сталінові не подобається те, що українські збройні частини не вдаряють у військові транспорти на східній фронт. Не порадимо. Ми підняли боротьбу в ім'я свободи українського народу, і *цілло нашої боротьби зумовлена суверенність наших рішень і дій, суверенність цілої нашої політики*. Іншими словами: *Поступаємо так, як цього вимагає наш український інтерес* — без огляду, чи це комусь подобається, чи ні.

Накінець, ще одна справа: відношення громадянства до проблеми збройної сили. Поминаємо селянство. Воно дає для цієї справи все, що може дати, й тому не про нього йде. Ми сказали вгорі, що армія — це незвичайно складний механізм, який вимагає цілих кадрів фахівців не тільки для поодиноких стягів (родів зброї), але й помічних служб. Їх — ці кадри — мусить дати українське місто. Воно їх дає — але замало. Воно мусить зрозуміти, що час декламацій про добу „жорстоку, як вовчиця“, і святкових промов на одних теренах уже минув, на інших минає. Приходить час активної боротьби. Щоби вона була успішна, у ній мусить взяти участь кожний українець: селянин, робітник, інтелігент. На спостерегання збоку, на засаду „без мене обійдеться“ місця немає. *В українські мізки мусить врости свідомість, що тільки власна армія уможливить нам здвигнення і закріплення української держави та що наших дипломатів слухатиме світ тільки тоді, коли за їх словами стоятимуть готові до бою армії. Даймо із себе все, щоби вони стали дійсністю.*

\* \* \*

*Свободу, рівність, візьмуть тільки сильні народи. Тільки ті, що не бояться боротьби, що свою свободу скроплять кров'ю своїх.*

*Микола Міхновський*

## З НАШИХ ЛИСТІВОК

Просування большевицької армії на захід висунуло на весь ріст проблему боротьби з червоним імперіялізмом. Перед цією проблемою стоять не тільки українці, але й усі загрожені цим імперіялізмом народи Східньої Європи й Західньої Азії. ОУН протягом років проповідувала потребу спільного фронту поневолених московським імперіялізмом народів. В 1943 р. цей фронт перестав бути побажанням, а став реальною дійсністю. В УПА знайшли своє місце кращі сини всіх народів, що так, як і ми, заінтересовані у розвалі російської тюрми народів. З метою поширення цього фронту — побіч інших заходів у цьому напрямі — видала ОУН у місяцях вересні-жовтні ц. р. ряд листівок до поодиноких народів Сходу Європи й Азії: грузинів, туркменів, татар Поволжя, таджиків, узбеків, казахів, башкирів, калмиків й удмуртів. Листівки видані російською мовою. Подаємо деякі уривки в перекладі українською мовою.

### *З листівки до туркменів:*

Нащадки хоробрих племен салагири, таке і сарипів! Український народ закликає Вас до визвольної боротьби проти німецького і московського імперіялізмів. Ви сини героїчного народу, що створив вільну культуру на берегах Аму-Дарі, оазисах Теджена і Мургаба. Руїни Мерва, Несси є безмовні свідки величі Вашого народу. Протягом сторіч Ви героїчно захищали у боротьбі з Іраном і Москвою свою волю, свою державу. На неодноразові спроби чужинців — Тамерлана, іранського шаха Верди — оволодіти Вашою батьківщиною Ваші предки на чолі із звитязцем Або виявляли одчайдушну відвагу.

А даліше:

Прийшов 1918 рік. Найбільше національно-свідомі елементи Вашого народу намагаються створити Туркменську державу і відродити колишню велич свого народу. Але большевицька Москва жорстоко придушила Вашу спробу відродити незалежну Державу. Загнані большевицько-московськими полчищами в красно-водські степи, в безводну пустиню Кара-Куми, туркменські національні партизани і тут не склали зброї, а продовжували боротьбу за визволення свого народу. В кінцевій частині листівки читаємо:

При нашій Українській Повстанчій Армії існують національні загони народів Сходу. На Україні Ви маєте можливість збирати сили для боротьби за Вільну Незалежну Туркменію.

Не будемо воювати за інтереси Москви, а за свої держави. Хай московські імперіялісти самі вмирають за свої божевільні плани підбою і звірячого панування. Наведемо ще кінцевий заклик до грузинських добровільців у рядах німецької Армії. Ось він:

### ГРУЗИНСЬКІ ДОБРОВІЛЬЦІ!

Залишайте німців і переходьте із зброєю в руках до українських повстанчих загонів. Наші загони б'ються з німецькими і большевицькими катами.

Війна продовжується. Німецький імперіяліст падає на коліна. Сходять кров'ю, втрачає сили і російський завойовник. Все більше відходять від большевизму його тимчасові союзники.

Москва намагається ціною наших жертв завоювати нові країни.

Грузини! Не будемо вмирати за німецькі грабунки, не будемо вмирати за московський імперіялістичний розбій. Український нарід закликає Вас до спільної боротьби з нашими спільними ворогами. Ідїть разом з українськими повстанцями, формуйте свої національні загони. З цими заганами Ви будете прориватися до своєї рідної Грузії і там приєднаєтеся до загальнонародного повстання проти завойовників.

Ми знаємо, що лише жорстокою боротьбою уярмлені Москвою

народи доб'ються своєї державної незалежності і заживуть людським життям.

**Слава свободолюбивому грузинському народові!  
Хай живе Незалежна Грузія!  
Хай живуть Незалежні Держави всіх народів Сходу!  
Хай живе Українська Самостійна Держава!**

Постій. Вересень 1943

**Організація Українських Націоналістів (ОУН)**

## ВІСТКИ

### **ОСЕРЕДНІ І СХІДНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ**

В перших днях серпня поширено в Донбасі на заводі ім. Сталіна самостійницькі листочки.

В Маріуполі арештовано коло 20 українців за самостійницьку діяльність.

В Сталіно арештовано коло 30 чоловіків, майже всі росіяни-робітники, які поширювали українську націоналістичну літературу, перекладаючи її на російську мову.

7 серпня 1943 р. відбувся у м. Сталіно (Юзівка) мітинг з докладом „Сталин или Гитлер". Про стан Червоної армії говорив старший сержант Шпарук. Він, м. ін., сказав: „В передовій лінії червоноармієць дістає 800 гр. хліба — на половину з половиною — табак і якщо є — консервне американське м'ясо. Свого немає. В тилкових частинах годують гірше. Я перейшов до німців, бо не хочу воювати: а вмирати все одно — що там, що тут. За спиною червоноармійців стоять «заградительные отряды», які стріляють кожного втікача. В останні часи бачив я в армії хлопців із 1927 року. Кількість жінок на фронті росте. Вдома осталися лише старі та діти. З теренів, що їх відбито в німців беруть податки за весь час і за той, коли були німці. З фронту брали в свій час війська, щоб придушити повстання в Азербайджані".

20. VIII. на заводі Петровського (Дніпропетровськ) відбулася тайна нарада німців-промисловців. В дискусії на тему відношення українського робітництва до німців секретар шефа чорної металургії фон Заац заявив, то коли по приході німців 90-95 відсот. робітництва було за німцями.

то тепер — не більше як 10-15 відсот. Причина: німецька поведінка.

На Лівобережжі брали німці до копання окопів поголовно жінок і 12-літніх дітей.

Під час відступу німці зовсім знищили Сталіно. Шахти, заводи та підприємства висаджено в повітря. Ментальні доми, кіна, театри спалено. Всіх мешканців примусили відступати на Правобережжя. Хто ховався — стріляли.

Від 2. IX. 43 весь Донбас палав. Ще 3. IX. розклеїли німці в Сталіно афіші, що треба продовжувати мирну працю, а вже 4. IX. був наказ до евакуації.

Слабість німців підтверджує факт, що населення не виконує німецьких наказів, і вони лишаються без відгуку. Є багато сіл, з яких на роботу виїхало лише 5-10 відсот. обов'язаних.

Останньо німці дали наказ подати списки жінок, які в цьому році не виробили 50 трудоднів. Цих жінок забрано до будови залізничних шляхів.

Червоні партизани намагаються доповнити свої ряди шляхом вербункової акції серед населення.

Велике враження зробила вістка, що в рядах УПА є національні меншості. Населення тішиться, що спільний фронт боротьби поневоленних народів став дійсністю.

Вночі на селі не показується ані один німець. З „шпінцунктів" ідуть до місцевостей, що є осідком гебітскомісарів, й там сплять під охороною.

### **ПІД РУМУНСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ**

В першій половині вересня дійшло до кризи уряду Антонеску. Причиною було жадання німців відступити Трансїстрію,

лати нові частини на фронт і робітників до Німеччини. Антонеску не погодився. Німці відповіли певними репресивними заходами. Наслідком був зріст проти-німецьких настроїв, зменшення адміністративного апарату в Трансністрії, перехід з колгоспної системи господарювання на приватно-власницьку.

В румунській пресі зустрічається частіше слово „Україна” — „українці”, чого до цього часу не було...

### **ІЗУЗ**

В боротьбі УПА з німцями розвіюється зовсім Легенда про непереможність німців. Вони щораз частіше користуються поляками та мадярам[и]...

В Здолбунівському районі відділ УПА здобув у місяці серпні 12 авт тягарових і багато збр[о]ї.

Мадяри та поляки напали на церкву в с. Ступно біля Мізоча, ограбили її та знищили. В повороті зустрілися з відділом УПА. Прийшло до бою, де згинуло 40, а ранено 16 мадярів і поляків.

В рядах УПА зростають відділи грузинів, узбеків, білорусів, які хочуть боротися зі Сталіном та Гітлером.

Трапляються щораз частіше випадки дезерції серед німців. Дехто з них переходить до УПА. Збройна акція впливає сильно на них, дехто каже, що „Гітлер капут, Сталін капут — Україна гут”.

В Луцьку німці повели арешти серед інтелігенції, духовенства та частинно робітників: арештовано понад 100 осіб.

24. VII. спалено дотла с. Тулиців Турійського району. Повстанці звели бій з німцями, у якому впало 180 німців.

В Крем'яччині розбито карну німецьку експедицію. Кілька німців із вермахту перей[ш]ло до УПА й заявили готовість боротися проти партійців і гестапо. Казали, що гестапо так само трактує в Німеччині їх родини, як тут українців.

Німці розкинули з літаків летючки, де говорять про те, що всі мусять вернутися з лісів, шоби „всі річники чоловічої та жіночої статі, що підлягають обов[’язку] праці, і крім цього вся зайва людська робота сила, в[и]їхали негайно на роботу до Німеччини. Коли в селі буде знайдена яка[сь] зброя — відповідає все населення”. Підписаний генералкомісар Волині і Поділля — Шене.

### **ПРОПАГАНДИВНА ОФЕНЗИВА**

Окупанти, не спроможні знищити вільно-революційного руху зброєю, почали з небувалою силою пропагандивну офензиву. Займемося насамперед німцями. Що закидають німці ОУН й УПА? Ніщо більш тільки... большевизм. У листівці „Слухай, український народе” читаємо наступне:

„Москва дає накази ОУН. З тайних наказів і вказівок, що попали нам в руки, видно, що кремлівські жиди стоять у зв’язку з ОУН. В тих тайних наказах, що скоро будуть опубліковані, ОУН означається як національно замаскована большевицька бойова частина”.

Мало цього. Німці випускають летючки за підписом шефа штабу Червоної армії Василевського із закликом, мовляв, ваші мрії про самостійність не реальні, переходіть до нас, а ми введемо вашого провідника Бандеру у склад українського совітського уряду. Тиждень пізніше німці верещать про співпрацю ОУН з Москвою, покликуючись на... листівку Василевського. І так у безконечність.

А большевики? Ті закидують „тільки” вислугування німцям. Слухайте: „Відколи ОУН, — питають «радянські партизани», — керівники якої і зараз сидять в Берліні на німецьких харчах і за німецькі марки видають свої газети, стала оборонцем народу?” А даліше: „маємо документи, опублікуємо їх, з яких видно, що керівна верхівка ОУН, бандеровців і бульбовців, і зараз контактується з гестапо, одержує за це гроші і за тридцять срібняків продає свій народ. Роблять вони це, щоб відвернути народ від збройної боротьби проти німців, відірвати маси від радянських партизан”.

І одні, і другі „грозять” від ряду місяців опублікуванням „тайних” документів. Досі якось їх не опублікували. Пождемо, може, незабаром читатимемо видане у Москві звернення Кайтля, шефа німецького Головного Командування. Большевики понятливі, може, в пропаганді теж чогось під німців навчаться.

### **ЗУЗ**

З Тернополя повідомляють, що німці збираються ліквідувати ОУН дорогою

наскоків на села; при цьому користуються списками з 1941 р.

Поляки вимордували в звірський спосіб у Бу[ч]аччині 20 свідомих українців.

16. IX. німці окупили село Шляхтинці в Тернопільщині, перевели ревізії й арештували біля 20 українців.

Подібний випадок був 17. IX. в селі Дубівцях, де арештовано багато українських громадян.

В Бережанщині грасував відділ бавдінст-поліції, що складається з польського елемента міста Бережан.

В селі Лігятин зробили німці при допомозі бавдінст-поліції облаву на селян: старших забрали на роботу до „лігеншафту“, — молодших до бавдінсту.

19. VIII. до Ниркова (Заліщики) приїхало нім. військо й жандармерія, скликали людей коло церкви, щоби — мовляв — перевірити, чи всі є мешканцями села. Людей забрали на роботу, частинно до „лігеншафту“, а частинно до Німеччини.

Червові партизани, що оперували в Карпатах, розбиті. Вони одержали по радіо наказ вертатися малими групами на схід. Серед них панує повна дезорганізація і хаос.

## ВОЄННІ ДІЇ

Літня советська офензива, яка в липні і серпні проходила досить мляво, довела в місяці вересні до несподіваних наслідків. Ще під кінець серпня, після евакуації Харкова (23. 8.) і Таганрога (30. 8.), німецька преса писала, що за 8 тижнів боротьби совети здобули всього біля 15.000 кв км терену, платячи за це дуже високу ціну: кругло 1,6 мільйона солдат, біля 270 панцерних бригад, понад 5.000 гармат і т. д. В місяці вересні німці почали, правдоподібно, під впливом подій у басейні Середземного моря, формальний відступ із Лівобережжя і з Кубанського мостового причілка. 8. 9. евакуйовано Сталіно, 11.9. — Маріупіль, 17. 9. — Новоросійськ і Брянськ, 23. 9. — Полтаву й Анапу, 25. 9. — Смоленськ, Рославль, 28. 9. — Темрюк.

Звідомлення Верховного Командування Німецьких Збройних сил від 24.9. згадує вже про спроби большевиків переправитися через Дніпро. Ці спроби вдалися большевикам у районі Запоріжжя—Дніпропетровськ, Кременчук, Київ і гирло Прип'яті.

Тепер німецька преса заговорила про „тактику еластичної стратегії“.

„Втрачаючи терен, — пише преса, — німці виграють на скріпленні сил і здобувають резерви“. При тому „залишають за собою радикальне знищення залишених теренів“, „справжню Са[г]ару“... —

Советська офензива продовжувалася в місяці жовтні далі.

8. X. осягнули большевики три перші більші переходи через Дніпро: біля Кременчука, Черкас і на північ від Києва.

Вилом у нім. лініях між Кременчуком і Дніпропетровськом поширився у напрямі Кривого Рогу.

22. X. совети перейшли Жовті Води.

29. X. червона армія стояла вже 70 км на захід від Мелітополя. Крим залишився без сухопутного зв'язку.

28. X. московське радіо подало широкий опис боротьби за Київ. Місто оточене зі сходу, півночі і півдня.

Бої біля Вітебська та Великих Лук стають все більші. За швайцарськими вістками (29. X.), німці пригтовляються до евакуації балтицьких країн.

Події в Італії в вересні 1943 р. знову поставили німців перед важкою пробою. 8 вересня уряд Бадоліо прилюдно об'явив капітуляцію Італії, при чому вийшло на яву, що перемир'я з альянтами підписано в Сіракузах ще 3 вересня. Німецькі фельдмаршали, заздалегідь підготовлені до цієї можливості, зреагували негайно. В усій Італії, в Півд. Франції, на Балканах і островах почалося роззброєння „бадоліан-ських“ військ. В загальному роззброєно понад пів мільйона італійських солдат. Не всюди пішло воно гладко. В багатьох місцях прийшло до кривавих сутичок між недавніми союзниками. Напр., острів Ельба піддався німцям щойно 18. 9., місто Спліт і острів Корфу здобуто щойно 28. 9., а острів Кос 3. 10. Зате Сардинію мусіли німці покинути (20. 9.). Одночасно велися бої в Півд. Італії з альянтським десантами. Німці відступили з Калабрії й Апулії в район Саперно. На початку жовтня лінія фронту проходила на висоті Неаполя. 5.10. німці покинули острів Корсіку.

Король Віктор Емануїл і маршал Бадоліо втекли до альянтів. Своєю тимчасовою столицею вони проголосили місто Барі. Натомість під німецькою окупацією створено вже 9 вересня „Національний фашистський республіканський уряд“, на

чолі якого від 15. 9. став визволений німцями Муссоліні. Так прийшло до поділу італійського народу на два ворогуючі табори. Муссоліні творить нові фашистські військові відділи для боротьби проти альянтів, а престоло-наслідник Умберто формує з обеззброєних частин нові загони по альянтському бою.

В половині жовтня уряд Бадоліо проголосив війну Німеччині.

Із скупих німецьких комунікатів недвозначно видно, що загал італійського народу таки не бажає співпраці й співжиття з німцями. Проти німців, як окупантів, починає все більше підноситися всенародне повстання.

Користуючись із заломання Італії, Хорватія ліквідувала всі принижуючі її державні договори з Італією і в той спосіб унезалежнилась від Італії, але зате попала в ще більшу залежність від Німеччини. Те саме сталося з Албанією, яка теж проголосила свою „незалежність“.

В своєму маніфесті від 28.9. з нагоди 3-їх роковин „Пакту Трьох“ мін. Ріббентроп закидає альянтам „егоїзм, злу волю і грубий гін панувати над чужими країнами й народами, отже, найзвичайніший імперіялізм, і то в найгіршому розумінні“. — Натомість німці і їх союзники — це, на думку Ріббентропа, „бідні народи“, яким є зовсім чужі вищеперераховані гріхи.

5. X. Туреччина іменувала бувшого посла в Білгороді Каргелева своїм представником при уряді югославського короля Петра, який перебуває в Каїрі.

Лондонське радіо подало вдруге про заворушення у словацьких військах, що є при зенітній артилерії в західних областях Німеччини.

Турецький президент мав кількадедні розмови з послами Англії і США в зв'язку з московською конференцією.

12. X. Черчіль повідомив, що Португалія відступила Англії бази на Азорах. В заміну за це Португалія одержить, м. ін., харчі.

Головнокомандувача в Півд. Італії Кессельрінга відкликаю. Причини: ворогування між ним і Роммелем.

В день 2 листопада ц. р. появилася кінцевий комунікат про московську конференцію. Участь у ній брали: Гелл, Іден і Молотов. Крім них були ще військові дорадники. Народи тривали 12 днів. На

конференції — згідно із змістом комунікату — вирішено:

1. Поглиблення співпраці альянтів — зокрема на військовому відтинку — для якнайшвидшого закінчення війни.

2. Питання кордонів СССР — в першу чергу західніх — буде поладнане дипломатичним шляхом.

3. Створення комітету колективної безпеки із представників США, Англії й СССР. Осідок комітету — Лондон.

4. Створення нової міждержавної установи, аналогічної до давньої Ліги Націй.

5. Заведення в Італії справжнього демократичного устрою.

6. Покарання винуватців цієї війни.

7. Покарання німецьких спрчинників розстрілу польських старшин під Катинем. (При цьому пункті слід зауважити, що в московському тексті резолюції замінено слово „польських“ — словом „італійських“).

8. Участь совєтських генералів у т. зв. інвазійному штабі.

На маргінесі конференції слід зазначити наступне: постанови, то їх подаємо, є тільки частиною постанов, що їх прийнято на конференції. В комунікаті подано те, що всі три конферуючі сторони вважали за потрібне подати. Кожна із них вважає конференцію своїм успіхом. Яким, однак, шляхом піде розвиток їхніх взаємин, залежатиме не так від паперових резолюцій, як від дальшого ходу подій і — що найголовніше — від співвідношення реальних сил трьох конферуючих партнерів.

Турецький міністр закордонних справ Менеменджоглу відбув у Каїрі розмов[у з] Іденом, що повертався з Москви. Розмова, що її заініціював Іден, мала на меті втягнути Туреччину до війни проти Німеччини і її союзників. Туреччина ухилиється від участі у війні, постійно заявляючи про мирний характер своєї політики і відсутність яких-небудь планів територіяльних здобутків.

5. XI. В Неаполі відбулися збори прихильників 71-літнього графа Сфорци. Учасники жадали абдикації короля. Цього ж самого дня відбулася конференція між королем, гр. Сфорцією і марш. Бадоліо. Справа абдикації Віктора Емануїла і його сина князя Умберто актуалізується. Королем мав би стати шестилітній син пре-

столонаслідника князя Умберто — Емануїл. Регентом мав би бути марш. Бадоліо, а прем'єром міністрів — граф Сфорца.

У Лондоні відбулося прийняття на честь сина останнього австрійського цесаря Карла-Роберта. На прийнятті, що його влаштували англійці, були присутні, м. іншим, папський нунцій і еспанський посол у Лондоні князь Альба.

[Є]пископ Загребу виступив у відчитаному по церквах пастирському листі проти введення загальної відповідальності громад за саботажі і вбивства. Розпорядження про загальну відповідальність видав поглавник Анте Павеліч. Приклад гідний до наслідування і поза межами Хорватії...

ВТокію закінчилася конференція східно-азійських держав. В 5-ому пункті напрямних говориться про konieczність „знищення расових різниць”.

Біля острова Бугенвіль відбувся великий бій між американцями і японцями. Американці, як подають японські комунікати, мали понести дошкульні втрати. Бої на східному фронті тривають в незменшених масштабах даліше. Большевики намагаються знищити німецькі армії У закруті Дніпра двома клинами: один із Києва на південний захід, другий із гирла Дніпра на північний захід. З нагоди здобуття Києва в день 6. XI. відбувся в Москві великий парад. Роздано декілька „орденів Богдана Хмельницького”.

### Заповіді підпільної газети

Я Твій довірений приятель, що приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови і тому бережи мене як зницю ока!
- Обережно мене читай — в полі, або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи шепотом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких, як Ти і тому злочином є тримати мене: „З хати до хати, з рук до рук!”
- Передавай мене лише тим, до кого маєш довір'я, і які, як і Ти, після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а заховати вже нема часу; інакше шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Самостійну Українську Державу.

**СЛАВА УКРАЇНІ!**





**Друже!**

- Прочитай і дай другому прочитати.
- Зроби виписки і передай їх другому.
- Поширюй наші думки і ідеї в розмовах і в своїх писаннях.
- Складай датки на *революційний фонд* і таким чином допомагай у сьогоднішній наш[і]й визвольній боротьбі.
- Доказуй своєю працею і боротьбою, що Ти український самостійник-державник.  
Цього від Тебе бажає сьогодні Україна!

---

**З хати до хати, з рук до рук!**

---

З ДРУКАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

(Resume)

This issue of the journal was prepared for print some time in November 1943, for the latest date on the news published it is November 6. It consists of twenty-four pages of text plus four printed cover pages. The most important piece published in this issue, taking up ten pages of print, is titled "Resolutions of the Third OUN Extraordinary Grand Assembly," which took place on August 21-25, 1943. The journal also includes three theoretical-political articles, brief information pieces and some notices. Following are summaries of the most important materials.

**Resolutions of the Third OUN Extraordinary Grand Assembly**

The resolutions are presented in three sections — an introduction entitled "Two Years of Struggle," then "Program Resolutions" and "Political Resolutions." The first and third sections, we are told, consist of selected texts. What made this assembly unusual is that it codified the OUN's change of position from that of favouring a single party system, to that of political pluralism. Also changed at this time were the OUN's political, economic and social programs. The basic thrust of the political program became the struggle for independent states of air the enslaved nations of the world and full political and social rights for national minorities. Guarantee of freedom was to be found in the equality of all citizens before the law and free elections. In the economic sphere, the authors suggest a radical reform of the Soviet system, with the new system being based on a combination of private, cooperative and state ownership, a free market, and the removal of privileges from party members or other groups. The system of land ownership, security of employment for workers, engineers, intellectuals, etc., is set out in detail. Also worked out in detail is the social program, which includes free medical care, care for women, youth and other groups within the population.

The resolutions passed at this assembly became the basis of OUN's political program in Ukraine. Later assemblies only "clarified" or added to the program, and underground publicists strove to complete it theoretically.

**Yu. M. Moryak: "In One United Front Toward the Future"**

The author believes that an extraordinary international situation is brewing, which will give Ukrainians and other nations the chance to win their freedom. He discusses what the strategy and tactics of the struggle for freedom in these circumstances should be.

After defeat at Stalingrad and in Africa, he says, Germany is headed for collapse. The USSR plans to grab the Dardanelles and at least part of Europe. This may lead to a conflict with Britain, which will not allow Russian hegemony in Europe. Even should such a conflict not occur, revolution may break out within the USSR before the end of the war.

Ukrainians must be ready for such eventualities; they should have the idea of an independent state and be organized and united under an authoritative nation-wide leadership. Some steps have already been taken in this direction: Ukrainians have a program for the future Ukrainian state, as well as a strong armed underground and army (UPA). However, the present armed struggle does not cover all Ukrainian territories or include all classes of society, nor are all political forces yet united. The author focuses most of his attention on matters which call for improvement.

The real name of the author is Mykhayto Palidovych.

### **A. S. Borysenko: "On the Path of Armed Struggle"**

In this article, the author describes the origin, growth and activity of UPA units in Volyn and Polissya. In his view, the UPA was formed because of the need to defend the population from the terror of Soviet partisans and German police units. At the end of 1942, the Soviets sent into the forested regions of Volyn their parachutists and partisans, who were to destroy German supply lines to the front. To keep themselves alive, the Soviets robbed peasants of clothing and food. In retaliation, the Germans burned Ukrainian villages and massacred the inhabitants – for example, this happened in the villages of Kortylisy, Tsuman and others. To carry out these punitive actions, the Germans tried to use police and guard units composed of Ukrainians. When they refused, the Germans disarmed them and imprisoned or shot them. This led to mass desertions by members of these units to the UPA. At the same time, the Germans began to carry out mass arrests of workers and intellectuals, who also were escaping to the UPA.

The first UPA units originated in 1942 from small self-defense groups that had been formed in order to defend villages from various bands, Red partisans and Germans. As German terror increased, they grew, taking in refugees from German terror. The UPA Supreme Command was organized, along with commands for military regions and territorial administrations. Along with the UPA, units were organized, composed of people from other Soviet-dominated nations, who saved themselves from German prisoner-of-war camps by serving the Germans and were now deserting to the UPA. In early spring, the UPA began offensive operations, destroying German administrations in villages, releasing prisoners, Soviet prisoners-of-war, Ukrainians taken for work to Germany, etc. During the summer months, the UPA broadened its activities to include all of Volyn and Podillya right up to the Dniipro River, and it grew in strength; for these reasons, the author views it as the nucleus of a future Ukrainian army.

The author's real name is Rostyslav Voloshyn. He was an UPA organizer in Volyn, a member of the OUN Leadership, and later, the UHVR General Secretary of Internal Affairs.

### **V. O.: "Time Does Not Stand Still – Some Thoughts on the Subject of an Armed Force"**

The author discusses the need and importance for the liberation of a nation of having its own army. He believes that Ukrainians lost the liberation struggle of 1917-20 mainly because at that crucial moment they lacked an army which could defend their young state.

The author believes that circumstances are again approaching which will give Ukrainians the chance to throw off the foreign yoke and renew their own state. To do this, an army will be needed. As at present, such an army cannot be organized openly. It must be organized underground. The nucleus of such an army already exists – it is the UPA. The activity of the UPA must be broadened to include all regions of Ukraine; It must build up all types of armaments and all services. For the present, UPA activity should be limited to defending Ukrainians from enemy terror and to training. In due time, this army will strike with its full strength to defend the reborn Ukrainian state.

### **"From Our Leaflets"**

This brief article provides information about UPA propaganda carried out among foreign soldiers serving with the Germans, in particular, non-Russian former Red Army soldiers. The article cites from leaflets circulated among Turkmen and Georgians and comments on them. The leaflets remind the soldiers of the enslavement of their nations by the Soviet Russians and call on them to join the battle for freedom against both Stalin and Hitler.

## **News**

This section gives brief information about major events occurring in Ukraine and the world. The data was gathered by the underground from the press and from German and foreign radio broadcasts. Information is given under the following headings: "Central and Eastern Ukrainian Territories," "Under Romanian Occupation," "North-Western Ukrainian Territories," "Western Ukrainian Territories," and "Events of the War."

Свобода народам і людині!  
 За вільні національні держави поневолених народів!  
 Поневолені народи — єднайтеся в боротьбі проти імперіялістів!

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

## Ідея і чин

Видає Провід Організації Українських Націоналістів

Рік III

1944

№(6)

### ЗМІСТ

Од нині во єдино. • Український народ! • Що далі? • До українсько-польських взаємин. • Відозва I Конференції Поневолених Народів Східньої Європи і Західньої Азії. • Один місяць у Червоній Армії. • Вістки.

### „ОД НИНІ ВО ЄДИНО...”

*... Од нині во єдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини Єдиної України — Західньо-Українська Народня Республіка і Наддніпрянська Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які вмірали кращі сини України. Од нині є Єдина Незалежна Українська Народня Республіка!..*

*(Акт Злуки — Київ, 23. I. 1919)*

Тому 25 років — упали ці великі історичні слова на Софійському Майдані із уст найвищої Української Влади.

Тому 25 років — історія України виходила після довгих сторіч нерівної боротьби на шлях своєї Соборницької Волі.

В тривожні дні революційної хуртовини, в зловіщому грюкоті гармат, по всьому світу залунало тверде, незломне українське слово: Од нині во єдино..!

Це говорила українська нація своє предвічне „Вірую” всупереч зазіханням наїзників. Це присягали українські мільони по той і цей бік насильного кордону. Бо за присягу цю на предківські скрижалі — клали свої буйні голови юнацькі без вагання сотні тисяч українського вояцтва.

Із гомону кривавого родився злотий гомін...

Мов вихор, що ламає дуби, пролетіла над усією Українською Землею неблаган[н]а стихія революції і в українській крові затопив неситий варвар Українську Волю...

---

Див. стор. 262: Поменшена репродукція титульної сторінки шостого числа журналу *Ідея і чин* з початку 1944 р.



... покрушилися копія..., поломалися щити... Та всупереч жорстокості і насильству наїзників, українська земля родила і родить нових і нових переємників древньої слави...

Встають вони з глибоких надрів українського чорнозему і вслухуються в гомін, що стоїть над цією прекрасною й замученою країною...

І пізнають, що гомін цей — це гомін злотих днів... гомін тривожних і прекрасних січнів..., гомін присяги української сили і волі:

— Од нині во єдино! —

Заслухані в ньому ідуть вони, щоб серед бурі і руїни, яку несуть Українській Землі неситі наїзники — сталінсько-гітлерівські імперіялісти, посеред тисячів українського трупу, своєю кро[в'ю] і чином здійснити несповнену мрію батьків...

Ідуть вони, і їхній хід вже чує увесь світ, чують хижакі Півночі й Заходу...

Ідуть і мечами своїми пишуть Україні вічний, тривалий і світлий Акт Нової Злуки...

### УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ !

В полум'ях другої імперіялістичної війни зустрічаємо новий 1944 рік. Довкруги нас йде кривава борня імперіялістичних вел[е]тнів за володіння над світом.

Воєнним пожаром палає також Україна. Його розпалили імперіялістичні хижакі Москви і Берліна за те, кому з них поневоловати український наїд, кому експлуатувати наші бага[тс]тва, кому перетворювати Україну в колонію.

Але величезні жертви приходиться платити сталінсько-гітлерівським загарбникам за їхні розбійницькі плани. Оце вже третій рік триває їхне змагання і море солдатської крові ллється на фронтах. Раз-у-раз схвачують себе московсько-німецькі імперіялісти в залізні обійми і стікаючи кро[в'ю], намагаються взаємно повалити противника на землю.

В парі з тим іде їхня нещадна і планова боротьба проти українського народу. Прикриваючи свої загарбницькі плани брехливими фразами про „визволення” України, несуть імперіялісти Москви і Берліна безперервне винищування українському народові. Видираючи собі взаємно поодинокі терени нашої землі, вони сіють на ній пожарища й могили, вони д[о р]ешти грабують наші бага[тс]тва, вони десятки тисяч наших братів і сестер нещадно розстрілюють, наповнюють ними тюрми і концлагери, насильно ведуть на каторжні роботи в Москву й Німеччину, або змушують проливати українську кров на фронтах за їхні імперіялістичні інтереси. В час, коли німецькі загарбники, стративши надію вдержатись в посіданні українських земель, палять і нищать наші гарні міста і села та їх жителів, а Лівобережну Україну вже обернули в руїни, новий сталінський окупант до решти винищує український наїд та терором і розстрілами намагається знову підкорити собі Україну. В цей спосіб обидва імперіялісти використовують планово сучасну війну на те, щоб раз назавжди зламати силу України.

Але розбиваються і остаточно розі[б'ю]ться всі плани сталінсько-гітлерівських імперіялістів об живу силу українського народу! *Український наїд живе і жити буде!!!* Незалежно від усіх окупантських знущань і терору він вперто і послідовно йде шляхом нещадної боротьби проти ворожих

загарбників та продовжуватиме свою боротьбу аж до повної перемоги та відбудови Української Самостійної Соборної Держави.

1943 рік приніс нові пожари України, він посилив окупантський терор, але рівночасно він приніс активну *самооборону Українського Народу*, що знайшов в собі доволі живучої сили, щоб доказати цілому світові, що український народ не дозволить себе безкарно винищувати, що він не стане знаряддям в руках ворожих імперіялізмі, що він не дасть добровільно своєї праці і крові для загарбницьких цілей Москви і Берліна, а перед їхнім терором буде себе боронити. І саме з тією метою повстала Українська Повстанча Армія й Українська Народня Самооборона, що від ряду місяців стоять в успішній обороні життя і майна українського населення. І хоч нашу самооборону намагався зараз окупант зламати терором, то тим не менше він мусів дуже скоро переконатися, що не вдасться вже йому взяти мільйони на каторжні роботи до своїх заводів, що не дістане він добровільно рекрута на фронт, що минули вже безповоротно часи, коли він наказував вивозити останнє зерно з України і заставляв наш нарід голодувати.

### ***Український Народе!***

Наша тактика самооборони, що її ми прийняли в 1943 році, показала ся єдино правильною в тій ситуації, в якій тепер знайшовся український нарід. Ми не йшли і не йдемо тепер на остаточний удар з окупантами, бо ми знаємо, що їхні сили ще завеликі, але рівночасно ми боронимо себе перед знищенням в свідомості, що сили московських і німецьких імперіялістів щораз більше вичерпуються, що між воюючими імперіялістичними бльоками нарастають все нові суперечності, що будуть доводити до нових ударів, що рівночасно, в парі з тим, кріпшають організовані сили українського народу і других поневолених народів, які змагають до остаточного розвалу хижацьких імперіялізмів Москви і Берліна та *перемінять сучасну розбійницьку імперіялістичну війну у національно-визвольну війну поневолених народів*.

В такій ситуації треба українському народові *видержати* у важкій хуртовині та вперто протиставляти ся всім намаганням ворожих нам імперіялізмів винищувати український народ.

І тому, вступаючи в новий рік нашої боротьби, ми кличемо український нарід до посиленої *розбудови українських самооборонних сил*, бо вони одинікі гарантують наше збереження перед московським і німецьким окупантом!

Московсько-большевицькі імперіялісти насильно гонять свої армії щораз глибше в Україну, а відступаючи німецькі загарбники грозять знищенням усьому народові, і тому *весь нарід* мусить стати на свій власний захист! Нехай ніхто себе не обманює надією, що він сам себе збереже перед ворогом! Наш рятунок тільки в організованих рядах цілого народу! Крім того в такій ситуації тільки національні відступники можуть рятувати свої голови, лишаючи народні маси на поталу ворогові!

### ***Український Народе!***

Організація Українських Націоналістів самостійників, що від двох десятиріч керує революційно-визвольною боротьбою Українського Народу, і що одинока з усіх політичних угруповань, ніколи не покинула свого



народу в його кризових хвилинах та завжди вела його на нові шляхи боротьби, — на початку нового року — кличе Тебе зберегти віру в нашу остаточну перемогу та організовано станути на захист Твоїх міст і сіл. У *всенародній самообороні* передержимо сучасний кризовий момент та створимо *передумови* для нашої розправи з окупантами.

Не дамо себе нікому безкарно винищувати!

Не дамо себе запрягти до воза чужих імперіялістичних інтересів Москви і Берліна!

Женім від себе всіх вислужників Москви і Берліна, що присипляють народню чуйність та хочуть видати безборонні народні маси в руки кривавим імперіялістам!

Розбудовуймо власні організовані кадри!

За всенародню самооборону Українського Народу!

За Українську Самостійну Соборну Державу!

Ставайте в ряди борців за Самостійну Україну!

Слава *Україні!*

*Героям Слава!*

Постій, 1 січня 1944

—

Провід  
Організації Українських Націоналістів

\* \* \*

## Ю. М. МОРЯК

### ЩО ДАЛІ?

Події на східньому фронті поставили все українство перед новою проблемою. Поставили перед питанням тактики в новій дійсності, створеній більшовицьким походом на Захід, походом, що про його кінець ні в часовому, ні в територіальному відношенні *не можна сьогодні нічого певного сказати*. Тим не менш ми мусимо з'ясувати собі основні елементи нашої поведінки принаймні на найближчий час. Займатися тут проблемою тактики українства в випадку окупації всіх українських земель більшовиками, не будемо. Хочемо зате вказати на ті засоби, що повинні дати нам змогу *врятувати* з пожарища, яким стала сьогодні Україна *те, що врятувати можна* і що врятувати *треба*.

Відповідь на поставлене в заголовку питання не належить до легких.

Вона тільки частково може бути оперта на реальних фактах: в більшості вона базуватиметься на тенденції розвитку воєнних і політичних подій.

#### I

В першу чергу нам потрібно з'ясувати собі, що саме врятувати можемо і що врятувати мусимо. При відповіді на це питання мусимо вийти з основної мети, за яку цілі покоління клали і далі кладуть гекатомби кривавих жертв: *відбудови Української Суверенної Держави*. Яким шляхом не пішли б події, ми знаємо одне: *навіть у найважчих умовах не відречемося від неї*. І коли сьогодні нам накреслюємо шляхи нашої дальшої дії — то йде нам в першу чергу

про збереження живої субстанції народу і його державницьких сил, як елементу, *що необхідний для реалізації нашого найвищого ідеалу*. Як другу точку наших дій ставимо *далше творення тих передумов, без яких заіснування Української Держави немислиме*.

А тепер відносно фактів і згадуваної перед хвилиною тенденції розвитку подій. Йде нам про факти, що вказують на ставлення більшовицьких можновладців до всього українського народу на новозанятих теренах взагалі, а поодиноких його груп зокрема.

Першу наочну лекцію дала тимчасова окупац[і]я східних областей України в лют[ому]-березні 1943 р. На основі багатьох звітів від членів ОУН, які залишилися в цих областях, можна було скласти собі докладний образ поведінки більшовицької влади на свіжо „визволених” землях.

За першими частинами Червоної Армії сунули відділи НКВД. Вони в першу чергу намагалися вилувити т. зв. „ворогів народу”. Як знаємо, нема в СРСР людини, якої не можна б було підтягнути під це широке поняття. Попали туди звичайно національно-активні українці, а в дальшу чергу допоміжна адміністрація, поліція та службовці німецьких установ. Їх ліквідовано масовими розстрілами.

А решта населення? Боездатних мужчин мобілізовано до Червоної Армії і нев[ив]інованих, з паршивенькою зброєю, а то й без неї, кидано на вірне знищення на фронт. Працездатний елемент, переважно жінок, притягано до допоміжної військової служби, або до праці в фабриках. У спокої залишали тільки старих і дітей. Разом з тим шло матеріальне нищення — чи радше грабіж того всього, що населення зуміло заховати від попереднього грабіжника. Маємо на думці здирання останніх лишків харчевих продуктів, одягу, взуття. Все це мусить населення здати на потреби голодної й ненасиченої північної „родіни”. Словом, проводилося повне нищення „інородців” у всіх можливих для цього нищення форм[а]х.

Відомості, одержувані протягом останніх місяців ні в чому не змінюють поданої вгорі картини. Зрештою ніхто з тих, що знає дійсну природу більшовизму, не робив собі ніяких ілюзій щодо поведінки сталінської челяді, якій безглузда німецька політика уможливила дівратися до втраченої два роки тому України.

Чи можна в такому разі залишити цей елемент, що в першу чергу буде виставлений на знищення фізичною ліквідацією? Відносн[о] активної частини громадянства справа ясна: ми мусимо її зберегти.

Але ми мусимо думати не тільки про збереження національної субстанції, але й про наше майбутнє. В хвилину історичного катаклізму наше ставлення мусить бути ставленням свідомої свого призначення національної спільноти, що навіть у найважчий час не випускає з поля зору ідеалу вільного державного життя. Може слабодухи, скептики й мелянхоліки здвигнуть плечима. Їм вже вживається кінець України як національно-політичного організму. Ні, панове. Живемо на нашій землі п'ять тисяч літ, перетривали готів, гунів, обрів, татар, переживемо як нація й сучасну світову хуртовину.

І ми свідомі одного: *ідеал української державності опиниться поза межами можливого тільки тоді, коли ми самі відмовимося від нього*.

Ми далекі від зменшення небезпеки. Ми знаємо, на що спроможні більшовики і ми здаємо собі справу з того, що ситуація більш, ніж поважна. Поважна, але не безнадійна. Наше твердження ґрунтуємо на тенденції розвитку

подій, що поруч з'ясованих [вг]орі фактів, які висвітлюють ставлення більшовизму до нас, служитиме базою наших кінцевих висновків.

## II

Сучасне воєнне і політичне положення позначене посиленням наступом альянтів, в першу чергу більшовиків — на німецьку фортецю. Її ломлять поволі, з трудом, але ломлять. Сьогодні не має жодних серйозних основ, які давали б право сумніватися в остаточному крахові Німеччини. Зробивши низку грубих і вирішних політичних помилок — зокрема в своїй політиці на Сході Європи — Німеччина йде назустріч неминучій катастрофі. Коли вона наступить — годі сказати. Та не це для нас найважливіше. Нас цікавить в першу чергу питання, як укладатимуться взаємовідносини тих сил, що залишаться на полі бою після розгрому Німеччини, тобто Англії, Америки й СРСР. Кожна з цих держав має свої інтереси, але тоді, коли англо-американські суперечності не виступають надто яскраво, то інтереси Англії й Америки, з одного, а советської Росії, з другого боку, виключають себе взаємно.

Загроженою є передусім Англія. Москва не відмовилася й не відмовиться від ідеї світової революції: „Ми, на горе всім буржуям, світовий пожар роздуєм” — опці слова Блока — це не тільки патетична фраза поета — але реальна програма більшовизму від 1917 р. по сьогоднішній день. Є певна основна різниця у характері англо-німецького конфлікту, а (покищо дипломатичного) англо-советського. В першому Англія воювала й воює за свою гегемонію у світі, а зокрема в Європі. При другому, що назриває, йде про більш основну річ — йде про її існування взагалі. І коли вона наважилася в ім'я верховодства на війну з Німеччиною, то тим більше муситиме вести її з більшовиками в ім'я власного національно-державного збереження.

Наші передбачування можуть викликати враження занадто сміливих, зокрема сьогодні, після московської і тегеранської конференції, де, згідно із твердженням німецької пропаганди, Англія й Америка дали советській Росії вільну руку в Європі. — Про цю конференцію скажемо ще кілька слів. Тепер у першу чергу цікавить нас питання, чи англійці свідомі загрози, що насувається зі Сходу. Про те можна *прослухати* децю між рядками англійських авдіцій, можна прочитати й в англійській пресі. Ми одначе наведемо слова цього добродія, що від кількох літ монополізував у себе право перестерігати Європу перед зрадою з боку „перфідного Альбіону”.

У 45 числі тижневика „Дас Равх” від 7. XI. ц. р. у статті п. н. „Внутрішня Англія” шеф німецької пропаганди Др. Геб[б]ельс, спираючись на однозгідне твердження кількох тисяч німецьких полонених, що саме перед кількома тижнями повернулися з Англії, м. ін. пише, що підзорливість, щоби не сказати ненависть у відношенні до советського Союзу, який намагається творити в Європі доконані факти, і в цей спосіб розбивати останні надії англійців на перемогу, *наростають по другій стороні* (себто в Англії. — *прим. наша*) *з дня на день* (Підкреслення наші).

В тому самому числі знаходимо ще інші інтересні для нас статті. Одна з них має заголовок „За третю світову війну”. Про англійську концепцію дальшого ведення і закінчення війни в Європі автор пише: „Німецькі армії мали б на Сході винищувати себе й одночасно руйнувати терен советської території до того дня, доки обі потуги не впадуть обезсилені на землю, щоб признати лондонський арбітраж”. А дальше: „Йде про те, щоб виждати моменту і з

невеликими силами з'явитися на континенті та влаштувати мир відповідно до свого бажання".

А як дивляться на ці справи американці? У щоденнику „Кракавер Цайтунг” від 20. XI. 1943 маємо наведені погляди заступника президента Рузвельта, Воллеса і зближеного до кругів Білого Дому журналіста Вальтера Ліпмана. Воллес перед кількома місяцями дослівно висловився в той спосіб: „Через підступність планування і в наслідок егоїзму, мир ч. 2 може бути перетворений у світову війну ч. 3”. Ліпман говорить ще більше відкрито. Ось кілька цитатів із його стат[т]ей, призначених для шведської преси: „Одне є певне, — пише Ліпман, — якщо тим разом не пощастить створити мир, то ми будемо приготуватися сей час до найближчої війни”. А далі: а об'єктивне питання, чи треба очікувати мира, чи війни, залежить від цього, чи питання пограничних теренів між Росією і Аглантійськими потугами буде вирішене шляхом свободної умови, чи диктатом і дипломатичною пресією”.

Ми згадували вгорі про московську і тегеранську конференції. Можна здогадуватись, що на ній дійшло фактично до політичних уступок в Європі в користь Советської Росії. Цим заплатили західні альянти ціну за кров тисячів советських бійців, що впадуть ще в боротьбі з німцями. Але ми знаємо, що про кордоні рішати будуть не постанови при конференційному столі, *але відношення реальних сил, яке заіснує післ[я] розгрому Німеччини*.

Як знаємо, кремлівські можновладці підносять пр[е]тенсії до проливів, і то не тільки Босфору, чи Дарданелів, але Суезу й Гібральтару, до летунських і морських баз в Єгипті і Туреччині. Кажуть, що з весною м. р. Англія пропонувала Советам обсаду своїми арміями південного крила, що стояло в Україні. Америка віддавна заявляє охоту одержати для війни з Японією бази на Зеленому Клині і Сахаліні. Не важко вгадати, що криється за цими домаганнями, чи виявами доброзичливості.

\* \* \*

В світлі суперечностей у воєнних цілях, непогодимості інтересів і таємної політичної гри, слова про третю війну перестають бути побожним бажанням заінтересованих, чи фантазією ко[м]бі[н]аторів. Вони стають тією реальною можливістю, яку необхідно мусить брати до уваги той, хто не хоче дати заскочити себе подіям.

Більшовицька парова тачанка котиться щораз-то даліше на Захід. Дуже можливо, що перекотиться і через усі наші землі. Де зупиниться? Є люди, які твердять, що на кордоні Сяну і Буга. *Воно не виключене*. Але навіть тоді це була б тільки зупинка, а не кінцева станція совітського імперіалістичного поїзду.

Треба сподіватися, що він поїде даліше. Після розгрому німецької армії [є]дина Англія й Америка *могли б* його зупинити.

Англія провадить війну [п'я]тий рік, але, [в н]аслідок економічного господарювання, вона не б[а]гато сил, зокрема, якщо йде про сухопутну армію, втратила. Американська воєнна машина щойно розмахується. Зате про людські і матеріальні ресурси СССР годі сказати щонебудь певного. Одне певне, що вони абсолютно більше надшарпані, чим у їх західних партнерів. Російська бочка має також своє дно. Жінки і кільканадцятьлітні хлопці на фронті є на це проречистим доказом.

Але вислід передбаченого конфлікту являється не тільки проблемою матеріальних сил. Як доказує історія, зокрема досвід сучасної війни, Росію важко розбити самою мілітарною силою. Безперечно вона буде одним із вирішних чинників, але не одиноким. Вислід конфлікту, що назриває, залежатиме теж від того, наскільки гасла і концепції, що їх видвигнуть західні альянти, відповідатимуть усім європейським народам — в першу чергу народам східньої Європи. Є ясне, що без участі поневоленних червоною Москвою народів, кожна нова війна з Росією закінчиться тим, чим скінчився похід Наполеона, інтервенція Антанти 1918-20 рр. і сучасна німецько-більшевицька кампанія.

Англія свідома наслідків закріплення большевизм[у] в Європі. І тому думаємо, що, якщо Англія *буде воювати проти совітської Росії*, то не із сантименту для європейських народів, але в ім'я власних інтересів, в ім'я своєї власної шкури.

За те ж саме будуть воювати й інші народи Європи, ті, що більшовизму не хочуть. А тих є більшість. Можна передбачувати, що ця війна буде ведена не за створення на Сході якогось нового санітарного кордону, не за кафтан безпеки для божевільного у своїй імперіалізм[і] грузина, але за створення стану, при якому цей кафтан стане зайвий: *за повне знищення більшовизму*.

Український народ, який бореться за власну державність, мав би в цій ситуації безперечно великий шанс розправитися з большевизмом, заатакованим усіми європейськими народами.

Беремо другу можливість. Большевизм опанує, якщо не цілу, то більшу частину Європи і намагається закріпити у ній своє володіння. Що ж тоді? Чи це означає, що ми разом з другими поневоленими народами станемо погноєм большевицької потуги? Ні! Коли большевизм протягом двадцяти років після жовтневої революції мусів зживати гро своєї енергії на поборювання відосередніх сил України й інших поневоленних народів, то нового набутку у формі одної чи двох сотень мільонів європейців, він не стравить. В Європі буде мати справу із старими державними, викристалізованими і пружними народами. Цей сам большевизм, що протягом двадцяти років зосереджував свій натиск в першу чергу в Україні, муситиме поширити площину цього натиску з усіма впливаючими з цього консеквенція[ми]. Він не дислокуватиме у достатній мірі ні ідейними, ні матеріальними силами для вдержання європейських теренів назавжди. На цих теренах він скоріше чи пізніше програє, а його програш, що прийде як вислід революційної боротьби усіх поневоленних — а в тому числі й українського — народів створить передумови для завершення наших державницьких змагань. Як бачимо, ні при першій, ні при другій можливості місця на резигнацію і безнадійність немає. І котру з них не брали б ми до уваги, кожна приносить певні перспективи не тільки дальшого існування, але а політичного визволення.

### III

Висновки? В першу чергу охорона zagrożеного елемента від фізичної ліквідації. Ця охорона можлива тоді, коли *наша поведінка* у критичному часі відповідатиме ситуації, в якій опинимося. Народ мусить зрозуміти в першу чергу те, що в сучасну пору рішається і рішатиметься доля ба[г]гатьох націй і тому він на жодні передчасні акти одинцем іти не може. Дальше. Під большевицькою окупацією залишиться основна маса нашого населення. Годі вже сьогодні говорити про тактику українства у той час. Одне є певне. *Якщо большевики*

*схотять нищити народ фізичними зас(о)бами, стрінуться із збройною самообороною того народу. Як останній засіб приходить еміграція. Хто може емігрувати? Тільки ті, що дійсно загрожені, але фізично неспроможні користати з інших засобів самоохорони. Куди? На всякий випадок не туди, куди дехто виб[и]рається, бо там буде голод, бомбові нальоти, а крім цього повна політична блокада.*

Ще одна вказівка на час дальшого походу більшовиків на захід і відвороту німецької армії. Йде про відношення до німців. Німеччина, що стоїть перед катастрофою, не становить для нас загрози, якщо її місцеві чинники не підуть на безглузді в концепції і варварські у реалізації репресії у відношенні до українського населення. Німеччина, що програє — вживаючи відомого вислову — не варта костей одного українського партизана. Збройна боротьба з німцями в тому етапі не доцільна. Може бути мова тільки про конечну самооборону. Ми свідомі, що сталінські наймити підхоплять це місце як ілюстрацію для своїх тверджень про спілку „українських фашистів” з німецькими націонал-соціалістами. Нам зовсім не залежить на тому, що ці бандити пера чи етеру, що повних два роки славили „найгеніяльншу політику” Сталіна, яка полягала на підкріпленні Гітлера збіжжям, нафтою й іншими господарськими добрими ССРСР, говорять зараз про нас. Не оглядами на їхню демагогію, а оглядами добра власного народу керуємося і будемо керуватися у нашій політиці.

Під кінець ще кілька завваг.

*Враховуємо можливості збройного конфлікту західних альянтів з большевиками. Але тим не мени основою наших змагань лишається моральна і фізична сила українського народу і тому нашим завданням являється збереження і розбудова цих сил усіми засобами, що стоять до нашої розпорядимості. У світлі цього ствердження, з[в'я]зування нашої справи із цілістю сучасної світової політики немає нічого спільного із т. зв. орієнтаціями. Ми в сотий раз хочемо підкреслити, що позиція українського народу в кожному укладі сил, який витвориться у час боротьби європейських народів з ССРСР і після його розвалу, [з]алежить в першу чергу від його власної сили.*

В такий час, як сьогодні, мусимо діяти зрівноважено, але рішуче і швидко. Свідомість великої загрози, свідомість того всього, що може ще трапитися на нашому життєвому шляху, мусить посилити наше почуття спільноти цілого народу. Мусимо творити одну, тією самою ідеєю спаяну громаду. Нашою поставою мусимо дати доказ, що ми станули на висоті вимог, що опановуємо і найважчі ситуації.

*Бо від вияву всього того, що велике у нашій національній душі, залежить наше майбутнє.*

**Л. М. КАРПАТСЬКИЙ**

## **ДО УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН**

На сторінках нашого органу вже декілька разів була заторкнена справа українсько-польських взаємин. Наше ставлення до польського народу з'ясовано в постановках II і III конференції нашої Організації, а зокрема проаналізовано цю проблему в статті „Україна і Польща”, що появилася в „Ідеї і Чин”, ч. 4.

Сьогодні вертаємося ще раз до цієї самої проблеми, бо вважаємо, що вона є надто важлива в сучасному положенні обох народів, українського і польського, а від її такої чи іншої розв'язки залежатиме, чи в майбутньому укладі сил в Середній та Східній Європі Україна і Польща знайдуть належне їм місце.

Рівночасно, заакцентовуючи важливість проаналізування та розв'язки українсько-польського питання, здаємо собі докладно справу з усіх труднощів, які стоять на перешкоді до його позитивного вирішення. Тут маємо вже діло з цілим рядом найрізномірніших комплексів, витворених сторіччями ворожнечі і взаємної боротьби обох народів та політикою тих зовнішніх сил, що були і є заінтересовані в поневоленні обох народів. Розв'язати ці комплекси — це важке завдання, бо, наприклад, загально закорінений в обох суспільностях є погляд, що українсько-польську проблему можна вирішувати єдино мечем.

А проте, ми й надалі не вагаємось розглядати цю справу, свідомі того, що на те є труднощі, щоб їх побороти, і тільки люди слабкі і боязкі лякаються великих та складних проблем. Бо саме в цьому виявляється державна зрілість якогось народу: бачити проблему і спокійно, по мужеськи, розглядати її та шукати доріг до її розв'язки, а не з легковаженням, обуренням, а то й просто негуючи її, перед нею втікати. Вважаємо також, що краще, щоб два народи, між якими існують хоч би як прикрі та болючі спори, заглянули сміло правді в вічі і самі між собою вирішували свій спір, ніж мав би це робити хтось третій. Інакше, ці народи будуть нагадувати тих двох сусідів, що в суперечці за межу посварилися та вхопились за зуби, аж вкінці справа опинилась перед судом, який їх так довго судив, аж обидва сусіди стратили не тільки клаптик землі, за який сперечалися, але ціле своє поле та весь свій дорібок. Пізніше зорієнтувались, що вони не є вже самостійними господарями, але призначена для них доля наймитів.

Протягом довгих віків, від зарання історії обох народів, відносини між ними не були приязно-сусідськими. Обидва народи, український і польський, находилися весь час в стані ворожнечі і боротьби, незалежно від цього, які форми ця ворожнеча і боротьба прибирала. При цьому Польща була завжди тією агресивною стороною, що старалася поширити свою територію на Сході коштом українських етнографічних земель. Це робила Польща в тому часі, коли під натиском германського світу тратила свої західні етнографічні землі в користь німців. Україна вела боротьбу зі східною навалою, а Польща використовувала ситуацію і прилучувалась до одного зі спільних ворогів, щоб коштом українських земель дещо тереново скористати, що в дальшому допроваджувало до її упадку. Україна на своєму історичному шляху займала постійно дефензивне становище супроти Польщі, боронячи свої землі перед її посяганням. У загальному слід відмітити, що Польща, після упадку української Київської та Галицько-волинської Держави, потрактувала всі українські землі

як терен своєї політично-територіальної та економічної експанзії на Сході.

Вправді Польща видвигнула прегарний і великий клич „за вашу і нашу свободу” як ідейно-політичну програму співжиття двох рівнорядних народів, українського і польського, і їх спільної боротьби за майбутнє обох народів. Але на ділі вона, використовуючи цей клич як засіб для накиннення українському народові своєї опіки і волі, завела на українських землях форми повного національно-політичного, соціального, культурного і релігійного гніту. Таким чином Польща в певних періодах історії ставила український нарід зі свого партнера-союзника в позицію раба.

Від того часу Польща завжди виявляла тенденції розглядати український нарід і його державницько-визвольні змагання як свою внутрішню справу навіть тоді, коли наслідком такої політики „за вашу і нашу свободу”, на півночі виріс *третій*, який погодив спір за межу в той спосіб, що й Україна й Польща втратили свою державну незалежність.

Цей підхід до українського питання, розглядати його як внутрішню польську справу, так глибоко вкоринився в психіку польської суспільности, що і сьогодні загал польського громадянства ніяк не може погодитися з українськими визвольними змаганнями за державність, а до можливості відродження української держави ставиться наскрізь негативно, не допускаючи навіть думки, що існування української держави може бути корисним також і для Польщі.

На основі дотеперішнього історичного досвіду приходиться ствердити, що вікова ворожнеча та боротьба між українським та польським народами мала для обох народів катастрофічні наслідки. Вони довели до внутрішнього послаблення України і Польщі, а вкінці до їх упадку, що його вже безпосередньо спричинили зовнішні ворожі сили, які скапіталізували боротьбу обох народів для себе.

Боротьба між українським та польським народом уможливила ріст північного, колись незамітного московського князівства, а на Заході дала нагоду зрости в силу та сконсолідуватися прусько-німецькій державі. І Московщина і Прусія, чи радше германський світ, стали поважною загрозою для обох народів та вкінці здійснили свої плани, загарбуючи українські та польські землі і поневолюючи обидва народи.

Ось це конкретний вислід польсько-української ворожнечі і боротьби, викликаної посяганням Польщі на українські землі.

Звичайно, історичні помилки повинні бути наукою та дороговказом, щоб на будуче їх не повторяти. На жаль, історія не навчила нічого. Коли світова війна закінчилась європейською революцією і всі народи взялись за будову своїх національних держав на принципі самовизначення народів, то війна між Польщею і Україною наново розгорілася. Коли Україна боронила свої права на самовизначення, то Польща видвигала історичні аргументи, намагаючись оправдати свої претенсії до частини українських земель. Давні концепції знову взяли верх над здоровим розсудком.

Українська Держава, яка вела одночасно війну проти московських більшовиків, впала. Польща — здавалося б — виграла, бо одержала Західно-українські землі. Та не слід забувати, що вже тільки в двадцять літ пізніше впала також Польща, а її упадок був також логічною консеквенцією ліквідації Української державности, що наступила у висліді поділу українських земель між Москвою та Польщею.

Такий зовнішньо-політичний уклад сил — на Заході Німеччина зі своєю



політикою експанзії на Схід, а на Сході Москва зі своєю політикою експанзії на цілу Європу — поставив Польщу, обтяжену наслідками своєї політики в відношенні до українського народу і його змагань, в кліщі, яких вона розбити не могла.

В обличчі тієї загрози кидається вона то в одну, то в другу сторону, щоби врешті власти жертвою підбою своїх хижацьких сусідів. Пішовши на політику підбою і поневолення в відношенні до України, Польща не могла в таких умовах вести незалежної зовнішньої політики взагалі, а знайти позитивну розв'язку українсько-польської проблеми зокрема. Польща завжди розглядала українську національно-визвольну боротьбу як основну загрозу для своєї державности і за тією загрозою не хотіла бачити загрози з боку Москви і Німеччини. Українське питання, наслідком польської політики негачії, Польщу внутрішньо послаблювало, а ворогів Польщі і України зовнішньо зміцнювало.

Хто знає, як виглядав би сьогодні уклад політичних сил в Середній та Східній Європі, коли б відносини між Українською і Польською Державами в 1918 р. були інакше уложились, коли б у тому часі була оминута взаємна боротьба і коли б вкінці, навіть після зайняття більшости українських земель большевицькою Москвою, політика польських державних чинників в відношенні до українського народу, не була політикою негачії.

На цьому місці можна було б основніше аналізувати цю політику за останні роки, вказувати на її помилки та ставити питання: „хто винен?” Та ці речі є загальновідомі; докладно розтрусати питання вини не маємо наміру, свідомі того, що взаємними обвинуваченнями українсько-польських відносин не оздоровимо.

Конста[]туємо їхню аномальність, а довести до злагодження українсько-польських взаємин та вслід за тим до розв'язки всіх спірних питань між обома народами може тільки шире обосторонне бажання, тверда воля та здоровий політично-державницький розум. Коли розглядати українсько-польську проблему з історичної перспективи, то можна набрати переконання, що якась мирная розв'язка згори засуджена на невдачу. І тому поставимо питання: Чи є можливим перш за все злагодження, а в дальшому й остаточне поладнання відносин на українсько-польському відтинку?

Треба сказати, що деякі елементи (релігійні, соціальні), які могли б поглиблювати так, як колись в минулому, ненависть між двома народами, саме життя вже викреслило.

Найбільшою перешкодою для нормалізації взаємовідносин між українським і польським народами залишаються й надалі слідуючі елементи, глибоко закорінені в психіці польського громадянства та його керівних кругів:

1. Вперте заперечування права українського народу на власну державу.
2. Намагання трактувати український нарід нездібним до власного державного життя, якому вслід за тим Польща повинна дати опіку чи його визволити.
3. Тракткування українських земель як теренів своєї територіальної і політичної експанзії.
4. Тракткування української проблеми як своєї чисто внутрішньої справи.

По суті це все означає, що Польща і далі провадить політику боротьби зі змаганнями українського народу за власну державу. Український нарід, навпаки, не бореться з Польщею і її визвольними змаганнями. Український нарід бореться за свою державу, за володіння на своїх землях, не посягаючи на чужі,

тим самим і польські, землі, за свою державно-політичну самостійність і суверенність.

Зрезигнувати з тих своїх прав і з боротьби за них український нарід, як зрештою кожний нарід, не може і не сміє. І тому тільки в залежності від ставлення польської сторони до українського народу та його змагань можуть укладатися відносини між обома народами. Злагіднення польсько-українських відносин сьогодні і мирна розв'язка українсько-польського питання взагалі можливі тільки на платформі визнання польською стороною української державності на украї[н]ських землях та при умові, що Польща ні тепер, ні на будуче не буде посягати по українські землі.

Та, абстрагуючи від питання можливості злагіднення і розв'язки українсько-польських відносин, треба поставити ще одно найважливіше питання, наскільки злагіднення та розв'язка українсько-польських відносин так у сучасний момент, як і в момент найближчого майбутнього є доцільним та виправданими інтересами обох народів, зглядно держав.

Відповідь на це питання дає вже сам перегляд незаперечних історичних фактів, які наочно доказують, що ворожнеча та боротьба між обома народами не лежать в їх інтересі. Навпаки, ця ворожнеча й боротьба доводила до упадку і поневолення одного і другого народу Німеччиною і Москвою. Класичний приклад цієї правди відчувають обидва народи сьогодні на своїй шкірі.

Отже, в ім'я інтересів обох народів, треба шукати іншого поладнання, то значить: залишити взаємне винищування, ворожнечу і ненав[и]сть, бо це тільки може doprowadити до відруження в українсько-польських взаєминах, приспішити розв'язку цього питання взагалі та скріпити сили обох народів.

Сьогодні ще виразніше, як коли-небудь у давнині, український і польський народи знайшлися перед цією самою спільною загрозою. Обидва народи мають тих самих ворогів: Німеччину і Москву. Один з них в передсмертних судорогах старається ще вдержати українські і польські землі, другий, наче дикий звір, смертельно ранений, витягає вже по ці землі свої хижацькі криваві лапи. Вибору тут для обох народів немає, а орієнтуватися на котрого-небудь із ворогів було б політичним божевіллям, бо вигреш одної чи другої сторони є одночасно зв'язаний з загибеллю обох народів.

Коли б у висліді нинішньої світової хуртовини прийшло до відбудови Української Держави без одночасної відбудови державної незалежності Польщі, або до відбудови Польської Держави без одночасної відбудови державности України, то в одному і другому випадках треба тоді рахуватися з неминучістю короткотривалого існування відновлених державних організмів.

Так само спроби творення нових форм тіснішого і тривалішого співжиття і співпраці народів і держав Середньої і Південно-східньої Європи без державної незалежності України чи Польщі — це ще одна ілюзія і втеча від дійсности.

І тут виринає дилема: Чи йти втертими шляхами наших пращів, чи шукати нових шляхів, по яких обидва народи не дійшли б до цих катастроф, що їх переживали в минулому.

З української сторони перешкод до злагіднення українсько-польських взаємин немає. Український нарід не має жодних імперіялістичних замірів у своїй політичній концепції і не посягає по жодні польські землі.

Український нарід бореться за Українську Самостійну Соборну Державу,

Український нарід бореться за право самовизначення на всіх етнографічних землях.

Український нарід заступає концепцію перебудови європейського Сходу на засадах створення національних держав.

Український нарід змагає до тісної співпраці між усіма поневоленими Москвою і Німеччиною народами.

Український нарід бореться за справедливий, політичний і соціяльний лад. Поневоловати і визискувати він нікого не хоче.

Український нарід бореться за рівність усіх громадян України, незалежно від їх національності, в державних і громадських правах та обов'язках, за рівне право на працю, заробіток і відпочинок.

На цій площині український нарід готов співпрацювати з усіми європейськими народами. На цій площині є також можлива співпраця між обома народами, українським і польським.

Наше ставлення до польського народу узалежене виключно від цього, чи польський нарід у сучасну грізну хвилину, що може заважити на майбутній долі обох народів, спроможеться на те, щоб визнати нашу ідейно-політичну програму за правильну. Сьогодні, коли обидва народи кривавляться в жорстокій боротьбі зі спільними ворогами, наспів для цього пригожий момент.

Мусимо однак ствердити, що такого розуміння історичних проблем, що стоять сьогодні перед обома народами, по польській стороні ще немає, натомість голосними є кличі „ні п'яді землі з українських територій, що входили в склад Польської Держави до 1939 р., в українські руки”.

Мало того, можна почути навіть голоси, що Польща не може обмежуватися до своїх східних кордонів з-перед 1 вересня 1939 р., а повинна сягнути ще далі на схід і включити в склад Польської Держави інші українські землі як „історично польські” терени. Досі ще немає доказів на те, щоб польській політиці дотично позитивної розв'язки українсько-польських взаємин просвічували навіть ті думки, що їх все ж таки деякі, дуже нечисленні, польські діячі в часі двадцятилітнього існування Польщі проповідували і трагічні дні, що їх переживають поляки і українці, передбачували. Навпаки, діють ще сьогодні деякі польські крути, що приготують польську суспільність до кривавої розправи з українцями, яким погрожується новими репресіями та новим національно-політичним гнітом. Роздмухується до небувалих розмірів пристрасті національної ворожнечі та впоюється в душі польського громадянства, що найбільшим ворогом польської державності є українці та Українська Держава, супроти чого бліднуть та сходять на другий план дійсні вороги, Німеччина і Москва. На Західно-українських землях деякі польські групи творять свої бойові відділи з вістрям, спрямованим виключно проти українців. Ця ворожнеча і безглузда боротьба прибрали в останньому часі жахливі форми фізичного винищування і можуть незабаром перетворитися в різню обох народів, що відбуватиметься при акомпаняменті репоти їх ворогів.

Форми такої боротьби ми вважаємо за недопустимі і, коли б це мало діятись з української сторони, то вважали б ми це за вияв невідповідальних елементів і такі явища рішуче осудили б. Та останнє слово тут за польськими керівними кругами. Від їх ставлення до українських державно-визвольних змагань і від того, чи потраплять вони вгасити роздмухані пристрасті національної ворожнечі в польській суспільності, буде залежати дальший розвиток українсько-польських відносин.

Треба б сьогодні відкинути пристрасті й почуття ворожнечі, що на них

зложилось наше дотеперішнє історичнє буття, а підійти та перевести державно-творчу працю в будові двох держав між двома спільними ворожими імперіялізмами Москви і Німеччини. Час до цього чи не останній.

\* \* \*

## ВІДОЗВА

### 1-ої Конференції Поневолених Народів Сходу до народів Східньої Європи й Азії

*В днях 21-22 листопада 1943 р. відбулася на теренах опанованих Українською Повстанчою Армією 1 Конференція поневолених народів Східньої Європи і Західньої Азії. Конференція винесла ряд постанов відносно дальшої спільної боротьби проти російського та німецького імперіялізмів, та звернулася до поневолених народів з відозвою, яку саме передруковуємо.*

*Редакція*

#### Дорогі брати і сестри !

В тяжкі хвилини лютування імперіялістичної війни, в час гибелі мільонів наших братів на фронті і винищування наших родин в запіллі, в час варварського нищення нашого майна та пам'яток культури по наших містах і селах — звертаємося до вас з братнім закликком: *станьте одностайно до оборони життя і майна вашого і ваших рідних, станьте до боротьби проти ворогів людства — паліїв війни!*

Хто ж і для чого розпочав цю страшну і жорстоку війну? Хто являється винувником мільонних вбивств і страждань невинних? Хто мусить понести кару за народне горе? Проти кого нам боротися?

Сучасну війну розпочали і ведуть правлячі імперіялістичні верхівки Берліна і Москви — німецькі націонал-соціалісти і російські большевики.

Війна ведеться за те, котра з імперіялістичних клік має надалі поневолювати і експлуатувати народи Європи і Азії. Імперіялісти рішили, що їм замало нагробованих земель, замало загарбаних багатств, замало підбитих народів, вони хочуть ще більше поширити свої імперії, ще міцніше придушити гноблені ними народи і затягти до такого ж ярма нові.

Прямуючи до цих розбишацьких цілей, імперіялісти силою змобілізували весь здоровий елемент поневолених і гноблених ними народів та погнали його на фронт. Мільони синів України, народів Кавказу, Середньої Азії, Надволля і Уралу знаходяться сьогодні в окопах, віддаючи життя за своїх гнобителів. В той же час в запіллі НКВД тероризує їхні родини, знущається над ними. В тилу запрягають до непосильної праці у военных заводах стариків та дітей, видаираючи в них з рота останній кусень хліба.

Війна вже погубила мільони бійців, зруйнувала народні господарства як поневолених, так і воюючих народів. Однак, кінця війни ще не видно. Для випередження альянтів на Балканах, кремлівські „вожді” кидають

непідготовлені військово-солдатські маси в безнастанний наступ під вогонь німецької зброї. Ще не закінчилась війна з Німеччиною, а вже сталінська кліка, внаслідок загарбницьких задумів на Балканах і в Середній Європі попадає в нові конфлікти, готується до нових воєнних дій. Ще не вигоєні одні рани, а вже готуються удари для нанесення нових.

Та даремні надії імперіялістичних катів, коли вони думають, що й далі народи пасивно виконуватимуть їхні накази. Сьогодні вже не тільки поневолені народи, але й маси народів, з яких вийшли правлячі імперіялістичні верхівки, побачили все безглуздя і весь злочин теперішньої війни. Зараз всім стало ясно, що *безперспективне змагання на фронті постійно доводить і в кінці-кінців приводить до повного спустошення рідних земель і знищення народів. Всі зрозуміли, що мусить припинитися безглузда бійня народів, що мусить наступити переміна.*

Однак, яка має бути зміна і як до неї дійти?

Чи може наступити зміна, коли залишаться при владі існуючі імперіялістичні кліки? Чи може наступити суттєва зміна, коли залишиться дотеперішній державний лад насильства і експлуатації? Відомо ж, що державний лад, побудований на поневоленні одних народів другими, породжує змагання до дальшого підбою і дальшого поне[в]олення, породжує імперіялізм. Устрій, побудований на поневоленні одним народом других, неминує веде до імперіялістичних воєн і руїни.

Щоб вийти з сьогоднішнього трудного становища, припинити лише війну замало. Для цього необхідно повалити цілий державний устрій, знищити імперіялістичні кліки і побудувати новий лад на сході Європи і в Азії. Цей лад виключить можливість поневолення одного народу другим, виключить всякий імперіялізм і гарантуватиме повну волю розвитку кожного народу. *Цей лад мусить бути побудований на системі незалежних держав кожної нації на своїй етнографічній території.*

Здійснити цей лад можна тільки в безпощадній боротьбі з імперіялістичним[и] правлячими верхівками, тільки шляхом національної революції. В боротьбі проти спільних гнобителів — сталінського й гітлерівського імперіялізмів — необхідний єдиний фронт всіх народів Сходу, керованих своїми національними проводами. Для перемоги національної революції потрібний підйом мільйонних мас. Поневолені народи Сходу вже вступили на шлях цієї священної боротьби. В цій боротьбі вони добились вже поважних успіхів. Національні повстанчі армії і відділи в Україні, на Кавказі, в Середній Азії і в Прибалтиці високо підняли прапор боротьби проти імперіялістів, обороняючи свої народи перед грабунком імперіялістичної наволочі та визволяючи цілі терени від імперіялістів, борючись за повну національну незалежність своїх народів. В повній солідарності з ними ведуть таку ж боротьбу проти імперіялістів народи Західної Європи (національна повстанча боротьба на Балканах, у Франції, Норвегії, Бельгії, Голандії, і т. д.). Слідом за цим боротьба поширюється на території Європи та цілої імперії ССРСР, втягаючи до повстання всі поневолені народи, також російський та німецький народи, придавлені власними імперіялістичними кліками.

Мільйони бійців Червоної Армії розсіяні по цілій Європі і Азії, — в окопах на фронті, в заплілі, в німецькому полоні, в національних баталіонах при німецькій армії; мільйони робітників у воєнних заводах, в колгоспах, на

каторжних роботах в Німеччині і в Сибірі, — це велика армія національно[ї] революції Сходу, це — запорука її перемоги.

*Бійці Червоної Армії! Дорогі наші брати в окопах!* Своєю героїчною боротьбою ви проганяєте німецьких імперіялістів з рідних земель. Одначе ви виконусте лише половину роботи. За плечима у вас жирує на народному горі другий імперіялізм — сталінський. Він такий же ворог народів, як і німецький імперіялізм, він так же поневолює і експлуатує народи, як і німецький. Поверніть свою зброю проти нього. Бийте його так нещадно, як б'єте зараз гітлерівську наволоч. Творіть військові революційні протисталінські, протиімперіялістичні національні організації. Нав'язуйте контакт з національними революційними повстанчими арміями і переходьте до них організованим порядком — індивідуально та цілими військовим[и] частинами.

*Робітники воєнних заводів!* Не помагайте імперіялістам своєю працею в запллі вигублювати ваших братів на фронтах. Виготовлену вами зброю, муніцію захоплюйте в свої руки і бийте нею ваших гнобителів — імперіялістів, передавайте її національним повстанчим арміям та відділам.

*Приналежні до чужонаціональних баталіонів при німецькій армії!*

Гітлерівські окупанти використали ваше тяжке становище в полоні і вашу волю битися проти сталінського імперіялізму, погнавши вас на фронт братовбивчої війни. При вашій допомозі гітлерівські імперіялісти хочуть поневолити ваших рідних на батьківщині, а потім і вас знищити як непотрібний елемент. Не дозволяйте використовувати себе проти ваших братів! Ваше місце не при німецьких дивізіях, а в революційних протиімперіялістичних національних повстанчих арміях. Нав'язуйте з ними контакт, ширіть національно-революційну свідомість серед своїх товаришів та зі всіма боєприпасами переходьте до своїх Повстанчих Армії, де ж їх немає, сміливо творіть такі.

*Працюючі інтелігенти!* Не посилюйте своєю працею державного апарату насильства над народами! Вступайте спільно зі своїми народами в революційну боротьбу проти імперіялістичних катів. Покидайте уряди, з'єднуйтеся з відділами своїх національних Повстанчих Армії та віддайте свої знання для їх скріплення. Своєю працею помагайте двигнути єдиний фронт народів в боротьбі проти імперіялістів за свої Національні Незалежні Самостійні Держави.

Революційними силами народів у спільнім фронті боротьби проти імперіялістичних загарбників повалимо існуючий лад насильства і збудуємо новий лад, оснований на справедливості і волі народів і людини.

Геть імперіялістичну війну!

Смерть імперіялістичним хижакам більшовицької Москви і націонал-соціалістичного Берліну!

Смерть Гітлерові і Сталінові!

Геть гітлерівську „Нову Європу" і більшовицький ССРСР!

Хай живуть національні революції поневолених народів!

Хай живуть незалежні національні держави всіх народів Європи і Азії!

Хай живе мир і дружба вільних народів!

Президія:

1. Голова — Левченко — професор, 2. 1-й Заступник — Фізул — лейтенант, 3. 2-й Заступник — Гогія — майор, 4. Секретар — Шірмаг — учитель, 5. Секретар — Дружний — мінометник, 6. Секретар — Зелена — лікар.

Очолуючі національні делегації:

1. Білоруську — Дружний — мінометчик, 2. Кабардинську — Баксан — піхотинець, 3. Черкеську — Джігіт — артилерист, 4. Осетинську — Храм — учитель, сержант-піхотинець, 5. Грузинську — Гогія — майор технічних військ, 6. Вірменську — Антранк — воентехнік 1 рангу технічних військ, 7. Азербайджанську — Чайлі — лейтенант, учитель, 8. Татарську — Тукай — ст. сержант кавалерії, службовець, 9. Чуваську — Скварцов — [с]сержант-піхотинець, 10. Башкирську — Кагарман — піхотинець, 11. Казахську — Джуман — технік, кавалерист, 12. Узбекську — Шірмаг — танкіст, учитель, 13. Українську — Стеценко — професор гуманітарних наук.

\* \* \*

## ОДИН МІСЯЦЬ В ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ (оповідання очевидця)

Наша установа почала вже евакуацію. Фронт наближався...

Моя праця була розкидати листівки. Ночами розносив я їх до близьких сіл.

Коли фронт вже зовсім наблизився, я zorganizував дві підводи, щоб можна було чотирьом чоловікам вчасно виїхати. Та це нам не вдалося. Вночі захопили наш терен червоні війська. Вранці, коли перші червоноармійці (дві чоти 409 стрілецької дивізії, 677 полку) входили в село, дехто вибігав з хат зустрічати їх хлібом-сіллю.

Через два дні зайшов в село особий відділ і проголосив мобілізацію усіх чоловіків від 16-53 року життя.

Всіх мобілізованих пігнали (в чому були одягнені) під с. К., де заночували серед степу, під вибухами стрілен. Нас гнали в напрямі Дніпродзержинського „форсувати" Дніпро. Туди ранком приїхав до нас комдив і, оглянувши нас, сказав: „Что же вы гоните их на м'ясо, ведь они же не необучени. Отправитъ на обучение!" Тоді погнали нас в с. С., де „обучались" божевільно 15 днів. Спали в окопах, на добу 6 годин, решту часу використувано для вправ.

Потрапили ми в мінометну роту і з перших же днів одержали звання старших сержантів, а пропонували нам звання офіцерів, лейтенантів, якщо ми дамо згоду стати командирами стрільц[і]в.

По закінченні 15-денної муштри, нас відправили обмундированих на фронт. Ішли ми в напрямі Кременчука 3 дні і ночі без відпочинку. В тому місці Дніпро був вже в руках большевиків. Під обстрілом німців перепливли ми човнами на другий беріг ріки. Цілу добу йшли паралельно до Дніпра 7 км в напрямковій горішнього його бігу. Аж тоді вступили в бій.

Танків з нами не було. З перших хвилин виказалася наша частина нездатною до бойових операцій. Бракувало снарядів та мін, і тому нас мінометчиків

відіслали на передову лінію. Автомашин було мало, а якщо були, то переважно американки для перевоження гармат.

Які зміни стались в большевицькій армії?

Командний склад зовсім нікчемний. Українці, які йдуть на фронт майже невідготовані, падають від ворожих куль, як мухи. Багато з них бажає поранення, щоби потрапити в шпиталь, щоби таким чином відтягтись від фронту. Деякі дезертирують. Відношення росіян і українців до жидів — неприхильне.

Кожна дивізія йде на відпочинок з фронту тоді, коли залишиться із цілого її складу 40 %. Та звичайно коли до такого стану ця дивізія дійде, її відсилають на доповнення інших, а далі знову на фронт.

„Особий отдел” старанно працює, особливо на фронті. Вербує жадних [на] гроші людей і ними користується. Але й для таких новоспечених сексотів пощади немає... Вони переживають страхіття фронту так само, як і інші. Їхнім завданням серед фронтової завірюхи є вишукувати невдоволених і тих, що не вірять советським інформаяям.

Фронт — цікавий. Під селом Н. ворог зосередив оборону. В наших же машинах бракувало бензини і тому ми не мали змоги добратись до своєї огневої позиції. Шофери заявили про те полковникові, а він відповів на це: „Мне ваших машин не нужно, мне нужны орудия, чтобы стрелять. Все берите карабины в руки и марш на передовую”.

Доставка харчів погана, армія йде голодна. Те саме з муніцією.

Щоб дістати мін, треба гнати коні галопом і тоді за добу можна здігнати частину і привезти — 50 шт. мін.

Колі армія займає села, грабує все, що попаде в руки, переважно харчі.

Для пропаганди відкрито церкви. Якийсь [є]пископ подарував свою золоту корову „на подстройку” танкової колони „Красний Октябрь”.

Фронт перейшли ми вдвох під Ханським (Божедарівс[ь]кий район). З нами бажало перейти багато хлопців та перейти були можливості тільки двом.

В тилах німців на полях зустрічали ми німців-дезертирів, які там переховувалися.

Дня 17. XI. заявив мені друг, що ми вже натрапили на з[в'я]зок.

Листопад 1943

\* \* \*

*Українські мечі перекуляються на рала тільки тоді, коли гасло — Незалежна Держава Українська — перетвориться у дійсність і забезпечить отому ралові можливість зуситковувати рідну плідючу землю з 17 незчисленими багатствами не для потреб третього, або другого з половиною чи якого іншого інтернаціоналу, а для устаткування і зміцнення власного державного добра і збагачення рідного народу.*

**С. Петлюра**



## ВІСТКИ

\* Відступаючи з українських земель, німці не перестають продовжувати свою терористичну політику у відношенні до українського народу. На всіх українських теренах, окупованих ще німцями, проходять масові розстріли українських самостійників та насильно забораних німцями закладників.

\* Як передові стежі большевицьких армій, кидають сталінсько-большевицькі імперіалісти банди своїх партизан на терени окуповані німцями. Большевицькі партизани не так проводять (с)аботажеві акції проти німецького зазілля, як радше тероризують населення, розпитують за українськими самостійниками, мордують вартісних одиниць села, граблять майно та насилують жінок.

\* Підбунтовувані польськими імперіаліст[та]ми, продовжують деякі крути польської меншини на українських землях вислугуватися сталінським і гітлерівським загарбникам. В польських селах большевицькі партизанські банди знаходять часто приміщення, поляки також дають їм інформації про стан поодиноких українських сіл. Рівночасно польський міський елемент використовує кожну нагоду, щоб помагати гештапові винищувати український нарід. Головний конти(н)гент, ріжнородних гештапівських вкслужнихів, фольксдойців, тайних німецьких агентів, баншущів тощо, рекрутується на українських землях з поляків.

\* З другого боку польські бойвки тероризують українські села, мордуючи провідних одиниць сіл, в тому також жінок. В самій тільки Грубешівщині польські бандити вимордували понад 300 свідомих українців, в першу чергу інтелігентів.

\* В зв'язку з аліянтськими налетами на Софію, болгарський уряд покинув столицю й перенісся до одної місцевості, віддаленої на 60 км від Софії.

\* Японський уряд теж наказав евакуацію Токіо, користуючись наукою, що її дають налети на Берлін.

\* Натиск аліянтів на Еспанію зростає. Аліянтська преса домагається позитивного полагодження таких справ: 1. інтернувати італійські кораблі, 2. Припинити вивіз товарів до Німеччини, 3. Відкликати останки „Блакитної Дивізії” зі східнього фронту, 4. Припинити діяльність іспанських агентів у Північній Африці.

\* При кінці січня ц. р. убито на Литві шефа поліції.

\* Бувший болгарський посол у Лондоні Николай Мончилов засуджений софійським судом на кару смерти за „державну зраду”.

\* Москва змагає постійно до советизації європейських країв, утворюючи ряд „урядів” і „комітетів”. Так у Москві повстав „Комітет патріотичних поляків”, а в Лондоні „Клуб поступових поляків”. Вони є прямим зряддям у большевицьких руках.

\* Як відомо, Корнійчука назначено комісаром закордонних справ України. Першим його актом було жадання прилучити до УРСР Холм, Грубешів, Ярослав.

\* В Москві повстав комітет „Вільна Німеччина”, на чолі якого став ген. Зайдліц, який попав у совітський полон під Сталінградом.

---

**З ДРУКАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ**

**IDEYA I CHYN, Vol. 3, No. 1 (6), 1944**  
**(Resume)**

This is the shortest issue of the journal, being only sixteen pages in length. It contains two official proclamations, two articles, a memoir and brief news reports about events of the day.

Published first in the journal is an official commemoration of the twenty-fifth anniversary of the Act of Union of the Ukrainian National Republic and the Western Ukrainian National Republic into a single state on January 23, 1919. The document is entitled "From Now On United." It is written in an emotional style and emphasizes the historical importance of the union of Ukrainian territories into one single state.

**OUN Leadership: "Ukrainian People!"**

This proclamation, dated January 1, 1944, is dedicated to the armed struggle of the Ukrainian Insurgent Army (UPA). It begins by examining the existing political situation. The Second World War was being fought for control over the world, including Ukraine. Ukraine was being ruined by the war operations. Furthermore, both occupying powers, Bolshevik Russia and Nazi Germany, were taking advantage of the war to exterminate Ukrainians as a people. Both occupiers were using Ukrainians as cannon fodder.

1943 was notable as the year in which Ukrainians began a struggle for liberation in the ranks of the UPA and the Ukrainian People's Self-Defense (UNS). The present task of that struggle was to defend the population against physical extermination and economic plunder. The strategic goal of the armed struggle was to build up a Ukrainian army and coordinate the Ukrainian armed struggle with the struggles waged by other captive nations, in order to transform the imperialistic war into a war of national liberation of all captive peoples.

The proclamation calls on Ukrainians to build up their armed forces, organize the defense of villages and cities, foster among the population belief in their ultimate victory and endurance under difficult conditions. The proclamation assures the Ukrainian people that the OUN will always be with them in their struggle.

**Proclamation Issued by The First Conference of the Captive Nations of the East to the Nations of Eastern Europe and Asia**

This conference took place on November 21 -22, 1943, in Kremyanets county in Volyn. Taking part were representatives of thirteen nations of the USSR, who were serving in their national units on UPA-held territory. This conference created an action coordinating committee and issued various documents, including this proclamation.

In the general address, titled "Dear Brothers and Sisters," the proclamation characterizes the war as an imperialistic war, in which both Bolshevik Russia and Nazi Germany are fighting for the enslavement of small nations. Both empires are ruthless and brutal. For that reason, for the nations of Eastern Europe and Asia there was no way out, but to organize themselves and fight in a common front for freedom. The proclamation mentions that in many countries of occupied Europe and in many republics of the USSR, armed struggle is being waged against the occupying powers. This struggle needs to be strengthened and waged in unison, so that it could become a powerful force.

The proclamation also contains separate addresses to Red Army soldiers, workers of war factories, soldiers in foreign battalions of the German Army (made up of former prisoners-of-war) and the working intelligentsia. Red Army soldiers are called on to establish national-based units and turn their weapons against the imperialists. A similar appeal is made to workers of war factories: they should hand over weapons to the insurgents and rise up against their oppressors. Soldiers in foreign battalions of the German Army are advised not to fight

against the insurgents, but on the contrary, to help them or come over to their side, bringing weapons. And the working intelligentsia, according to the proclamation, should work for their people and lead their nation's struggle for freedom.

#### **Yu. M. Moryak: "What Now?"**

In this article the author discusses what should be done in the case of a re-occupation of Ukraine by Bolshevik Russia. As of early 1943, the Soviets were again occupying various provinces of eastern Ukraine. Reports from these regions paint a gloomy picture. Behind the Soviet Army come large NKVD detachments, which organize mass terror, directed against the Ukrainian people. They are staging mass executions by shooting those accused not only of being "German collaborators," those who had been part of the administration and police during the German occupation, but also of being self-aware, conscious Ukrainians. All men above the age of sixteen are being mobilized and without any proper training, are then sent to the front to face mass extermination. Women are being herded to collective farms and forced to rebuild destroyed factories. The whole population is on starvation rations, as the administration was taking everything away for the state and for the front. Thus the Ukrainian resistance is faced with the question of how to defend the people against annihilation and how to continue the struggle for freedom.

Analyzing the international situation, the author comes to the conclusion that the Allies have already broken Germany's military might. It is only a question of time when Germany will be finally defeated. The author considers two possible developments in future international relations: (1) There could be a conflict between the Western Allies and the USSR. The reason for the conflict would be Stalin's desire to seize at least half of Europe, which would threaten the balance of power in Europe and pose a threat to Great Britain. (2) The USA and Britain could allow Stalin to gain control of Europe, in which case many free European nations would find themselves under the Russian boot. Given either of these two developments, Ukraine would still have a chance to continue its liberation struggle. Even if Stalin were to grab half of Europe, the situation would not be worse, than at present. The newly-enslaved nations would struggle for their freedom and Ukraine would thus have new allies.

The author believes that armed struggle against the Germans should be limited to necessary forms of self-defense. The Germans are no longer a threat to Ukraine. Instead, all forces should be turned against Soviet Russia, which was taking advantage of the war, in order to physically annihilate the Ukrainian people.

The writer's real name is Mykhaylo Palidovych.

#### **L. M. Karpatsky: "On Ukrainian-Polish Relations"**

The author compares Ukrainian-Polish relations to the behaviour of two peasants, who disputed for so long over the boundary of their properties that they had to sell them to cover court costs. Then they were obliged to go to work for someone else. This is what happened to the Ukrainian and Polish states in the seventeenth and eighteenth centuries, and again during the period of the Russian revolution in 1917-1920. And it appears that in future it would happen again. Although both nations are under the German boot and are being threatened with enslavement by the Russians, a new Polish-Ukrainian conflict has broken out. This will lead to further enslavement of the two nations.

The author takes the position that only mutual cooperation and an alliance between Poland and Ukraine could ensure for these nations lasting peace and freedom. This would also ensure freedom to other small nations of Eastern and Central Europe. For that reason, Polish and Ukrainian leaders must come to reason and instead of the traditional enmity, foster friendship and cooperation. The author makes a particular appeal to Polish political

circles to change their attitude. The Poles want not only to take for themselves large areas of Ukrainian territory, but to deny totally the Ukrainians' right to statehood. It is understandable that Ukrainians can not agree to such treatment. The author believes that this situation must change. Political leaders of the two nations have to realize that their future lies in friendship and cooperation and that they must strive for those goals. The real name of the author of this article is Mykhaylo Palidovych.

### **"One Month In the Red Army"**

These are the memoirs of a Red Army soldier who was mobilized in the Dnipropetrovsk *oblast*. He spent two weeks there undergoing training, then was assigned to a unit of minethrowers. He fought his way across the Dnipro River near Kremenchuk, spent two weeks taking part in offensive operations, then found himself behind German lines. The author describes some of his experiences and talks about the chaos reigning in the Red Army, the lawlessness of the NKVD, relations among soldiers from different nations, anti-Semitism and the like.

Свобода народів і людей!  
На Українському Синодальному Соборі Держави!  
За вічні національні державні повелення народів!  
Повстанні народи, чим ширше в боротьбі проти імперіалізму!

СЛАВА УКРАЇНІ! ВІД ГЕРОІВ СЛАВА!

# ІДЕЯ І ЧИН

Видає Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Рік III.

1944.

№ 7.

## З ОСТАННЬОЇ ХВИЛИНИ



Ділямося сумною вісткою, що дня 26 травня 1944 року в год. з ранку згинув трагічною смертю на стійці в 30 році життя

славної пам'яті **МИХАЙЛО ПАЛІДОВИЧ - КАРПАТСЬКИЙ**, головний редактор органу Проводу ОУН „Ідея і Чин“, б. головний редактор „Бюлетеня“ ЗУЗ, б. член Краєвого Проводу ОУН, секретар III-го Великого Збору ОУН, провідний член Організації Українських Націоналістів і відзначний український публіцист.

Ширшу згадку про життя й діяльність с. п. Михайла Палідовича - Карпатського подамо в черговому числі „Ідея і Чин“.

Провід  
Організації Українських Націоналістів

Постій, 26 травня 1944 р.

## З М І С Т

	стр.
1. Вировий В. В.: Сталінсько-большевницькі імперіалістичні намагання і наша відповідь. . . . .	2.
2. Садоний О. С.: Куди прямиють поляки? . . . . .	8.
3. Михайло Палідович-Карпатський (+): Довкруги Ізяслі. . . . .	14.
4. Г. С.: Під сучасну хвилянку.—Вістки.—Наші втрати. . . . .	16.

Свобода народам і людині!  
За Українську Самостійну Соборну Державу!  
За вільні національні держави поневолених народів!  
Поневолені народи, *єднайтеся* в боротьбі проти імперіалістів!

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

## Ідея і чин

*Видає Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН)*

Рік III

1944

№ 7

### З ОСТАННЬОЇ ХВИЛИНИ

#### сл. † п.

*Ділимося сумною вісткою, що дня 26 травня 1944 року в год. 5 ранку згинув трагічною смертю на стійці в 30 році життя*

*славної пам'яті МИХАЙЛО ПАЛІДОВИЧ-КАРПАТСЬКИЙ, головний редактор органу Проводу ОУН „Ідея і чин”, б. головний редактор „Бюлетеня” ЗУЗ, б. член Краєвого Проводу ОУН, секретар III-го Великого Збору ОУН, провідний член Організації Українських Націоналістів і визначний український публіцист.*

*Ширшу згадку про життя й діяльність сл. п. Михайла Палідовича-Карпатського подамо в черговому числі „Ідеї і Чин”.*

Провід  
Організації Українських Націоналістів

Постій, 28 травня 1944 р.

Див. стор. 285: Поменшена репродукція титульної сторінки сьомого числа журналу з другої половини 1944 р. з повідомленням Проводу ОУН про смерть Михайла Палідовича-„Карпатського” та зі змістом журналу.

ВИРОВИЙ В. В.

## СТАЛІНСЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКІ ІМПЕРІАЛІСТИЧНІ НАМАГАННЯ І НАША ВІДПОВІДЬ

### I

Якщо говорити про плани й тактику московсько-большевицького імперіалізму у відношенні до України в сучасній війні, то треба перед цим зробити одне принципове ствердження: сучасний большевизм, керований кремлівською сталінською верхівкою, є вірний спадкоємець традицій російської імперії та є одна з форм московського імперіалізму. Вистачить проаналізувати принципи напрямні політики Сталіна в сучасній війні, його намагання опанувати Фінляндію, балтицькі держави, Балкани, доступи до Адріатики, Дарданели, Суец, Близький Схід, щоб поза сталінською маскою побачити бородате обличчя Романових. Звичайно, плани сталінської кліки сягають далі, вона намагається з часом підбити весь світ; але ж бо в час, коли Романови мали в своєму арсеналі обмежені імперіалістичні „ідеї” слов'янофільства і православ'я, Сталін, влучно послуговуючись марксівською діалектикою, прагне загорнути під своє панування народи всього світу, бо, мовляв, його „ідея” ширша. Бо так широко сьогодні розрослися апетити спадкоємців колишніх татарських васалів з-над річки Москви.

Що на практиці несе народам сталінський імперіалізм? Зайво повторяти: повільне замазування національно-політичного обличчя, політичне й соціальне поневолення, винищення народньої субстанції та спихання до ролі тягла й раба, в планах „братнього” кремлівського імперіалізму. Доля всіх підбитих Москвою народів, зокрема Прибалтики й України, проречисто про це говорить.

З якими планами прийшов зараз сталінсько-большевицький імперіалізм на Україну? Планів сталінського імперіалізму у відношенні до українського народу в сучасний момент треба шукати в двох площинах:

I. в ідейно-політичній і

II. матеріально-силовій.

Якщо йде про першу справу, то головна мета московського імперіалізму — *ідейно-політично скомпromетувати український нарід і його самостійницько-визвольну боротьбу в очах світу*, представляючи її як акцію, інспіровану чужими силами. Водночас московські імперіалісти змагають до того, щоб морально розкласти український нарід, нацьковуючи його проти самостійницької ідеї та її представників, щоб в той спосіб примусити його шукати порятунку в Москві, чи то в „геніального керівителя” Сталіна, чи то в батюшки-царя як єдиних захисників народніх мас. Червоною ниткою в'ється крізь історію українсько-московських відносин оце намагання московського імперіалізму. Українські гетьмани, провідники національно-визвольної боротьби — це, за словами Москви, чужі агенти й вороги власного народу. В своєму відношенні до українського народу большевики ні трохи не змінилися від старих царських реакціонерів. Для них Мазепа також зрадник, — не тому, що він „поміщик і феодал”, бо ж Петро I хоч і цар та деспот, а всією большевицькою історіографією величається, — а прямо тому, що він український самостійник, як Петлюра, як Коновалець, як ОУН і УПА, як увесь сучасний самостійницький рух.



Василь Мудрий - нар. 19 березня 1893 в с. Вікно Скалатського пов. - пом. 19 березня 1966 в Нью-Йорку, США; перед Другою світовою війною діяч і лідер УНДО, співробітник РЗЗ при Проводі ОУН у 1943-1944, перший віцепрезидент УГВР, автор статтів у жур. *Ідея і чин* під псевдонімом - "Я. В. Борович" (Фото: Зб. док. М.Л.)



Ростислав Волошин ("Павленко") - нар. 1911 в Волинській губернії - предсідник ІІІ НВЗ ОУН, член БП ОУН від 1944, предсідник ІІІЗ УГВР, генеральний секретар ГСВС У від 1944, автор статтів у жур. *Ідея і чин* під псевдонімом "А. С. Борисенко"; загинув у бою 22 серпня 1944 в с. Нижні Дрогобицької області.





Тамара Мартинюк - із Рівного, зв'язкова УПА; розстріляна Гестапом у рівенській тюрмі влітку 1943 (Фото: ЛНУ, стор. 640 [+14])



Ганна Мартинюк - із Рівного, мати Тамари, власниця книгарні, де містився зв'язковий пункт УПА; розстріляна Гестапом у рівенській тюрмі влітку 1943 (Фото: ЛНУ, стор. 640 [+14])



Володимир Стасів - керівник, інспектури ОУН; розстріляний німцями в 1943 (Фото: ЛНУ, стор. 640+15)



Зиновій Гойсак - із Дашави Львівської області, воїн УНС, потрапив у німецький полон; розстріляний німцями в 1943 (Фото ЛНУ, стор. 640 [+35])



Харитя Кононенко, доктор-агроном - нар. 18 жовтня 1900 в Миколаївці Полтавської губернії - жіноча й суспільна діячка, організатор УЧХ в Рівному в 1941-1943, заарештована Гестапом за співпрацю з УПА; розстріляна восени 1943 в Рівному в тюрмі.



Ольга Бродяк (нар. в с. Глецава Тербовельського пов. Тернопільської області - пом. 194? в Авшвіці), замучена Гестапом.



Олег Кандиба (Олег Ольжич) - нар. 8 липня 1907 в Житомирі - діяч ОУНм, член ПУН; загинув у німецькому кон-№ центральному таборі Саксенгаузен 9 червня 1944 (Фото: ЛНУ)



Дмитро Штендера - нар. 1922 в с. Волиця Барилова Радехівського р-ну, в'язень польських і німецьких тюрем, підрайоновий ОУН; за зв'язки з УПА на Волині розстріляний німецьким СД в рідному селі восени 1943 (Фото: Адам Штендера)



Дмитро Скряга - нар. 1922, вояк УПА; загинув у бою з німцями в Сокальському пов. (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+51])



Модест Скопляк (1921-1944) - діяч ОУН, учасник похідних груп на Придніпрянщину; загинув на Уманщині (Фото: *ЛНУ*)



Василь Загакайло ("Жук", "Зелений") - з с. Побук, Львівської області, вояк УПА; загинув у бою з німцями в с. Верхнє Синевиднє в 1944 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+37])



Петро Стефанів - вояк УНС, потрапив у німецький полон; розстріляний в Стрию в 1943 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+40])

Треба признати, що в проводжуванні цієї політики поборювання українського народу і його визвольних змагань московські імперіялісти дуже консеквентні: з однаковою впертістю і забріханістю та злобою вони [п]отворяють протягом сторіч свої брудні лайки на адресу України.

Бо що нового приніс і несе нам зараз большевицький окупант?

Треба відповісти, що, всупереч поперед[н]ій агітці, большевизм не змінився ні дрібки не тільки в принципових засадах, але також в його постановці до поневолених ним народів, зокрема до України. Перед нами ряд видань, листівок і звернень до українського народу, до громадян УСССР, до ОУН і УПА, до українських самостійників. Всі вони, звичайно, підписані „урядом УРСР”. Нам ясно: московські імперіялісти ніколи не виступали одверто, вони самі ніколи не зверталися до українського народу. На те в них їхні лакеї і підніжки, оці гречухи, корнійці, корнійчуки, що під командою москаля Хрущова дбають про інтереси московського імперіялізму на Україні.

Про що пишеться в названих листівках і зверненнях?

Коли читаєш їх, створюється враження, що так само мусіли писати ставленики Романових на Україні, від Петра і Катерини починаючи, а Миколою кінчаючи. Бо, як сказано, сторіччями з однаковою забріханістю впевняє Кремль, що ми не ми, а чужі агенти, що український нарід своєї держави не хоче, що одного він прагне, а саме: жити й працювати під керівництвом і на славу імперіялістичного Кремля. Московсько-большевицькі імперіялісти виходять із засади, що немає найбільшої брехні, якої довгим повторюванням не можна було б втовкмачити масам в голову.

Та *цим разом* сталінська кліка і її брудні виступники на Україні помилилися. Акції, що вони її зараз підняли, акції, скерованої на скомпрометування українського народу і його визвольної боротьби в очах світу й українських мас, *ім не виграти*. Навпаки, *цим разом* вони її мусять програти.

До такого твердження уповноважнює нас вся самостійницько-визвольна боротьба українського народу та її характер, зокрема в останній трирічний період, цебто в період німецької окупації України.

Тут треба пригадати деякі моменти минулого. Літом 1941 р, проходив на українських землях могутній процес відродження української самостійницької ідеї. Український нарід використовував виторену війною ситуацію (большевицькі окупанти валились, а німці ще не встигли опанувати українських земель), щоб доказати свою здібність до державного життя. Це було задокументоване не тільки проголошенням Акту Самостійности України, проти волі німців, в день 30 червня 1941 р. і створенням Державного Правління, але також широко проведеною акцією державного будівництва на низах, на усіх землях і в усіх клітинах суспільного життя.

Та скоро, бо вже в перших тижнях німецької окупації прийшов удар. Німцям забажалося зробити колонію з України, і тому вони зразу вдарили по всьому українському організованому житті. Почалась акція організування сумної пам'яті „Рейхскомісаріятів”, насаджування німецьких поміщиків, поворот колоністів, насильні вивози в Німеччину, нечуваний грабунок майна, нищення української культури, розгром шкільництва, знущання над людиною, масові вбивства полонених, концтабори, тюрми, розстріли та ін. Чи треба перераховувати усі розбійницькі методи німецького колоніального панування на Україні протягом останніх трьох років?

Як відомо, головні удари німецького імперіялізму пішли по українському

самостійницькому русі та по його борцях. В першу чергу зробили німецькі імперіялісти недолугу, зрештою, спробу скомпрометувати самостійницький рух як... большевизм. Дослівно так само, як зараз намагається Сталін і його п'ятолизи представити нас як агентів фашизму. Звичайно, що на таку вихватку тупого пруського розуму важко було кого-небудь набрати. Це не вдалося тим більше, що рівночасно йшло з боку большевицьких агентів, що лишилися на Україні, як і з боку самого Кремля, вже тоді, цебто в 1941-42 рр., намагання скомпрометувати нас як німецьку агентурну силу. Але тут наші вороги, власне кажучи, прорахувалися. Народні маси побачили, що тут щось не доладу. Чому? Бо: 1) нарід читав самостійницько-визвольну підпільну літературу, наші листівки і звернення, 2) нарід бачив революційно-визвольну боротьбу Організації Українських Націоналістів в терені, а зокрема бачив відношення німецьких окупантів до українського самостійницького руху та його представників.

Ще перед початком війни на Сході в квітні 1941 р. Організація Українських Націоналістів недвозначно з'ясувала становище українського самостійницького руху до всіх можливих змін на Сході, заявляючи, що „Організація Українських Націоналістів проводить свою самостійницько-визвольну боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу далі, *не залежно від всіх можливих територіяльно-політичних змін на Сході*” (Постанови II Великого Збору ОУН, квітень 1941 р.). В цей спосіб було дано вислів майбутній політиці самостійницького руху на випадок війни на Сході та можливої окупації України німцями.

Становище ОУН показалося правильним. Німці зразу вдарили по українській державності, арештуючи членів Державного Правління та провідних членів ОУН, а зокрема її провідника Степана Бандеру. Тому політика й боротьба українського самостійницького руху в новій, німецькій окупації пішла по лінії, передбаченій ще II-им Великим Збором в квітні 1941 р. Потім становище до німецької окупації та лінія й тактика боротьби були виразно з'ясовані в постановах трьох конференцій ОУН: з вересня 1941 р., квітня 1942 р., 1 лютого 1943 р. та постановах III Великого Збору ОУН із серпня 1943 р. Всі названі постанови були оголошені, і в них було стверджено, що: 1) український нарід проводить безкомпромісову боротьбу за власну державу в новій дійсності проти німецьких окупантів, 2) що подібно, як гітлерівська Німеччина намагається поневолити Україну, большевицька Москва ніколи не зрезигнує з багатих українських земель та завжди намагатиметься відновити своє панування над Україною.

Та побіч цих постанов, йшла практична робота в терені. Народні маси, як сказано, не тільки читали самостійницькі підпільні видання, але вони бачили також самостійницькі організовані кадри. Вони бачили, що за самостійницьку роботу німці стріляють її борців так само, як це робили большевики, і тому дуже скоро пізнали, якими брехливими були німецькі і сталінські агітатори, що намагалися клеймити націоналістів як чужих агентів.

Але не тільки це. Завдяки широко проведеній революційно-визвольній роботі в народніх масах не тільки відродилась давня віра в чистоту і єдиноправильність самостійницької ідеї і її непереможність, але також *найширші* народні маси почали встрявати до безпосередньої революційної боротьби. В українському самостійництві вони відчували велику ідею і відроджену традицію колишньої могутньої української держави. Крім того, живучи під сталим гнітом

окупанта, *народні маси України почали шукати в самостійницькому таборі захисту і охорони перед німецьким терором*. Бо, — це треба якраз тепер ствердити і це треба принести до відома також усім гречухам та корнійчукам, — протягом 3-ьох років німецької окупації єдиною силою, що ініціювала і керувала *обороною народу* перед гітлерівським визиском і знущанням, були українські самостійники. Це український самостійницький рух був перший, який вже в перших днях німецької окупації підняв гасло боротьби з гітлерівським насиллям, і то не за якою-небудь підтримкою ззовні, але власними силами проти по зуби озброєного німецького загарбника, в ім'я волі і свободи народу.

В пам'яті нас усіх живуть ще дві ославлені німецькі акції — а це грабунок хліба та вивіз населення до Німеччини. Проти цих акцій, проти виголодження українських народніх мас та проти висилання їх на каторжні роботи підняла ОУН своє рішуче слово. В численних листівках і зверненнях українські самостійники клика[л]и противитись німецьким намаганням і не дати себе пограбувати або вивезти в Німеччину. Це було в 1942 р.

В 1943 р., коли ОУН перейшла до збройно-політичних акцій, коли, в наслідок бажання українського народу боронитися перед німецьким терором, почала організуватися Українська Повстанська Армія (УПА), — вона, оця УПА, перейняла збройну охорону українського народу, його синів і дочок, його хуторів і хліба, перед рукою окупанта. *Історія 1943 р. на Україні — це історія безперервних боїв УПА з німецькими карними відділами, німецькою поліцією, з лядвїртами і др.* Тисячі німецьких карателів платили тоді своїми головами за свої заміри грабувати Україну. В цей спосіб ОУН проводила висунене нею ще в 1942 р. гасло: „Ні одного чоловіка більше в Німеччину, ні одного пуда хліба німцям”.

Що тоді робили сучасні „визволителі” українського народу, оці геніяльні Сталіни, Хрущови й гречухи? Де тоді вони були? Вони, що в 1939-41 рр. годували Гітлера українською пшеницею та українським вугіллям та уможливили йому в цей спосіб пізнішу окупацію України, не інтересувались в той час долею українського народу! Мало цього! Вони в той час насилали на наші землі свої бандитські партизанські загони, що під рекламою боротьби з німцями тільки й робили, що на свій лад грабили населення. Перед німецьким терором вони народу, взагалі, не хоронили, а своїми визначними [sic] ударами з німцями провокували цілево німецькі репрес[і]ї на українські села. Нічого дивного, що, б'ючи головного грабїжника — німецького окупанта, мусіли українські збройні відділи УПА бити також його сталінських підпомагачів, охороняючи мирне населення також від їхнього грабунку. Чи не тому така ненависть сталінів і хрущових до УПА та ОУН? Чи не тому сиплять вони сьогодні своїми брудними лайками на весь український нарід та його самостійницький рух? Чи не тому вони знову сьогодні не можуть знайти нічого розумнішого, як називати українських самостійників агентами фашизму?

Але ми вже сказали. Цим разом вороги українського народу прорахувались. Свою брудну акцію — скомпрометування української самостійницької ідеї — вони мусять програти. Бо хто сьогодні повірить Сталіну та його лакеям, що українські самостійники — це агенти фашизму, коли маси провідного кадру ОУН, разом зі своїм провідником Бандерою, від початку німецької окупації, цебто вже три роки, запроторені в німецькі концтабори, коли тисячі українських самостійницьких борців німці розстріляли? В листівці „До учасників т. зв. УПА та УНРА”, підписаній Гречухою і Хрущовим, питаються вони: „Чи хоч одного

німецько-гітлерівського ката вбила ця оунівська зброя? Чи вчинили загони УПА хоч один збройний виступ проти гітлерівців?" А ми в свою чергу мусимо спитати: хто споміж жителів України не висміє цілий уряд УССР, чуючи такі запитання. Чейже цілій Україні відома боротьба УПА проти німців. Україні, однак, відома боротьба УПА також проти агентів НКВД, і тому ми розуміємо всю лють хрущових. Не так, зрештою, ще давно скаженіли гестапівці на УПА і називали її большевицькими партизанами, але від того ні УПА, ні ОУН, ні українська самостійницька ідея не послабли, тільки зросли. Вони не послабнуть також від гавкання сталінських собак.

Ми стверджуємо: завдяки довговіковій самостійницько-визвольній боротьбі українського народу, зокрема в період останньої німецької окупації, українська самостійницька ідея, ідея Української Самостійної Соборної Держави (УССД) і весь самостійницький рух здобули на українських землях позицію наскрізь *незалежного політичного чинника*, і ніякій ворожій, сталінсько-большевицькій чи німецько-гітлерівській, агітці не вдасться їх скомпрометувати. В новій большевицькій дійсності на українських землях цей розвиток ідеї й руху українського самостійництва піде по лінії щораз більшого скріплення. Завдяки своїй боротьбі українські самостійники змусили т. зв. уряд УССР про них заговорити. Те, що сталінські імперіялісти називають сьогодні ОУНівським чи бандерівським рухом і що вони намагаються представити як чужу агентуру, є *органічним, наскрізь незалежним визвольним рухом українського народу*. Так само клеймила Москва колись мазепинство й петлюрівщину. Проте, ідеї Мазепи й Петлюри не вдалось Москві знищити. Вона віджила знову у формі сучасного самостійництва ОУН і УПА, щоб довести визвольну боротьбу українського народу проти ворожих йому сталінсько-гітлерівських імперіялістів до переможного кінця. Про це народні маси України знають. Тому не замилити їм очей жодними вихватками сталінських окупантів чи їхніх агентів на Україні.

## II

Побіч намагань ідейно-політично скомпрометувати український самостійницький рух та його борців, шукають московсько-большевицькі імперіялісти ще й в другій площині „розв'язки" українського питання. Ми назвали її матер[і]яльно-силовою площиною. На мові кремлівських опричників це значить *матеріально грабувати Україну та фізично винищувати синів та дочок українського народу, вдаряючи в першу чергу в його інтелігентський, провідний та самостійницький елемент*. Також тут Сталін і його кліка можуть відкликуватися до своїх романовських попередників. Доля гетьмана Полуботка, ув'язненого Петром I, доля зруйнованих Батурина і Запорізької Січі, доля тисячів козаків, що конали в болотах Петербурга, доля Шевченка, Грушевського, Єфремова, Косинки, Влизька, Фальківського, доля Героїв спід Базару і доля мільйонів померших голодовою смертю в 1921 і 1933 рр. — це символ політики московського імперіялізму у відношенні до українського народу. Треба сказати, що сталінсько-большевицький режим „удосконалив" у тому відношенні царські методи. Коли царат вдаряв у першу чергу в провідників, крем[лів]ські головорізи не завагалися вдарити також *по цілому українському народові, по масах*, щоб винищити не тільки верхівку, але *низи також*, цебто народню субстанцію, щоб змусити український нарід також

фізично вмерти. Бо як інакше оправдати кривавий масовий терор над мільйонами селянства, як пояснити штучне викликування голодовки на багатій Україні? Якщо це були лиш безвідповідальні господарські експерименти, чому тоді не було такого голоду в біднішій Москві? Ні, не про господарські експерименти тут йшло. Тут йшло про *планове винищення українського народу*, тут йшло про те, щоб змусити українського селянина покидати свою хату та гинути на бруках міста голодовою смертю або дати себе „добровільно” переселити поза межі України. Тій самій меті завжди служили масові вивози українських селян, робітників і інтелігентів у Казахстанські степи чи в глибоку Азію. Московські імперіялісти, білі чи червоні, завжди змагали до того, щоб *викинути український нарід з його рідної землі*, а на Україні поселювати чужинців. Зрештою, цю підступну політику веде сьогодні Кремль знову, поселюючи на знищеному війною Лівобережжі чужонаціональні елементи. Хіба ж можна не бачити, що тут йде наскрізь планова політика, скерована на ліквідацію України як окремого національного організму? Характерним є, що тепер говорять т. зв. енкаведівські частини большевицьких загонів, що окуповують Україну. Вони таки одверто заявляють українським селянам, що по війні Україні більше не бути, що на українські землі прийдуть переселенці з півночі, а українців або знищать, або переселять в Азію. Чи дослівно не те саме, що так недавно заповідали гітлерівці? Чи не ясно, отже, що український нарід має справу з ворожим йому спільним сталінсько-гітлерівським блоком та що єдиний вихід — це боротьба проти обох ворогів людства?

Коли весною 1943 р. большевики зайняли частину Харківської, Полтавської та Дніпропетровської областей, вони, значить, їхні НКВД-івські частини, жорстоко розправлялися з українськими селянами, робітниками та інтелігентами за їхню згоду „співпрацю” з німцями. Ми знаємо, як ця „співпраця” виглядала, бо ми ще не забули німецького терору. Але коли потім німці відбили деякі райони названих областей, вони вирізували в них цілі села впень, мовляв, за співпрацю з большевиками. Так було й є також зараз.

Чи не одна тут лінія політики Сталіна й Гітлера? Обидва вони змагають до знищення українського народу, до того, щоб перемінити Україну в колонію, а на багатих українських степах поселити своїх пузатих гітлерівців чи других зайдів. І тому, власне, сталінсько-гітлерівським імперіялістам оголосив український нарід нещадну боротьбу. Тому скаженіють вони на нас з люті і тому обкидають брудними лайками.

Сучасну імперіялістичну війну розглядають московсько-большевицькі імперіялісти як особливу нагоду для того, щоб фізично винищити український нарід. Бо як інакше пояснити ославлені насильні мобілізації в червону армію всього чоловічого елемента зайнятих областей? Новозмобілізованим не дається жодного або найбільше 2-тижневий вишкіл і часто без зброї кидається в ославлену першу лінію. Зброю кажуть змобілізованому здобути від німців. В цей спосіб ціла *перша лінія фронту — це гарматне м'ясо* в дослівному розумінні. На кожному відтинку фронту перша лінія вкриває своїми трупами поле бою. Не підлягає жодному сумнівові, що цей спосіб масового кидання невишколених і неозброєних бійців на фронт не служить мілітарним, але іншим — політичним цілям. Бо яку бойову вартість можуть мати бійці змобілізовані в Проскурові, що їх уже в Т[ернополі] кидають на фронт, коли в них нема ні вишколу, ні зброї? Ні, не про воєнні цілі тут йде. Тут йде про єдиний план кремлівських імперіялістів масово знищити український нарід, позбавляти його рештків його



боездібного елементу, щоб в дні слабости ССРСР і напередодні революції зробити Україну нездібною до якої-небудь збройної акції.

Поруч масової мобілізації планують московсько-большевицькі імперіялісти ще одну вилазку на знищення живої сили українського народу. Вони намагаються в дні наступу червоної армії на українські землі стероризувати українське населення. До того стараються московські імперіялісти використати також насильно змобілізованих бійців з першої лінії фронту для того, щоб їх кинути проти українського народу, проти УПА. Ми знаємо, що в першій лінії фронту йдуть новозмобілізовані росіяни, грузини, татари, українці та другі народи, а шойно за ними йде НКВД. І тому всі ці насильно змобілізовані бійці не повинні дати себе вжити як знаряддя для винищення українського народу. Бо український нарід не є ворогом других поневолених народів, але, навпаки, організовує спільний фронт усіх поневолених Сходу для боротьби проти большевицької імперіялістичної кліки.

Натомість *перед терором НКВД мусить і буде український нарід боронитися*. Рівночасно український нарід, якого збройним раменом є УПА, буде боротися проти всіх елементів у червоній армії, що дали себе звести большевицьким імперіялістичним горлорізам та знущаються над українським населенням, вбивають українських мужчин, вгвалтують українських жінок, грабують їхнє майно.

### III

Такі є плани і тактичні прийоми та заходи сталінсько-большевицьких загарбників у відношенні до українського народу в сучасній війні. Зокрема сьогодні, в новій большевицькій окупації на українських землях ці підступні намагання набрали дуже гострих форм.

Кремлівські воєнні палачі змагають до підбою всього світу. Запаморочені від успіхів, вони вже одверто закидають свої агентурні сіті по всій Європі, в Африці та Америці. Рівночасно, однак, у знову окупованій Україні зустрічаються вони з посиленою революційно-визвольною боротьбою українського народу. Вони знають, що в міру просування на захід вони зустрінуться з такою боротьбою також інших народів.

[А в]тім Україна — це для них випадова база для дальших підбоїв — це хліб, залізо і вугілля. Тому якнайсильніше треба вдарити по українському народі. Тому за всяку ціну скомпрометувати його визвольну боротьбу, тому відділяти маси від проводу.

Та марні сподівання Кремля! За українську самостійну ідею, за чистоту наших визвольних змагань пролялось море української крові! Вже найновіший етап нашої протинімецької боротьби коштував нам великих втрат. Та кров борців довговікової визвольної боротьби українського народу, а зокрема кров провідників постатей ОУН, пролята протягом останніх 3-ьох років, не пішла на марне. Завдяки правильній політичній постановці українського самостійницького табору ми стали для всієї України і для наших союзників. для поневолених народів Сходу, і, зрештою, не тільки для них, справді незалежницькою силою і єдиним серйозним керівником і представником визвольної боротьби українського народу. Сьогодні це треба в ім'я історичної правди ствердити: український самостійницько-революційний табір, очолюваний Організацією Українських Націоналістів, є, чи не єдиною політич-

ною організацією в сучасній Європі, що діяла й діє як *наскрізь незалежницький політичний чинник, без якої-небудь допомоги ззовні, зданий виключно на власні сили у своїй боротьбі проти двох найбільших імперіялізмів сучасної доби, проти сталінського більшовизму і гітлерівського націонал-соціалізму.*

Цю боротьбу мав відвагу український нарід підняти в перших днях сучасної війни і рішений її провадити аж до повного розвалу сталінсько-гітлерівських імперіялізмів та відбудови Української Самостійної Соборної Держави.

Для нас не підлягає жодному сумнівові, що, власне, в цьому факті повної політичної незалежності полягає велика сила українського народу. Про це знають добре наші сталінсько-гітлерівські вороги, і тому зрозумілими є їхні намагання вдарити український нарід, власне, з цього боку. В нашій доцьогочасній боротьбі ми не в'язалися з жодною зовнішньою силою, ми були тільки і є зараз готові співпрацювати з усіма народами й державами, що визнають нашу визвольну боротьбу й наше право на Українську Державу та що готові так, як ми, боротися проти сталінсько-гітлерівських імперіялізмів. Під гаслом свободи народам і людині, під гаслом вільних національних держав поневолених народів на їх етнографічних територіях та під гаслом спільної боротьби проти Сталіна й Гітлера, український нарід організував і організовує вільний фронт поневолених народів Сходу та готовий до співпраці з кожним другим народом.

Разом з цим, український нарід, підготовляючись до остаточної розправи з московсько-більшевицькими імперіялістами, не дасть себе на цьому шляху спинити також методами масового фізичного большевицько-енкаведівського терору. Проти намагань фізичного винищування своїх провідників, своїх самостійницько-революційних борців та всієї народньої маси нарід *буде боронитися.* Український нарід є не тільки духовно здоровий і зразу розкриває підступні большевицькі намагання його розкладати з нутра, але він також фізично настільки здоровий і організований, щоб не дати себе безкарно винищувати сталінсько-енкаведівським посіпакам. Чого не вдалось здійснити гітлерівсько-гестапівським опричникам, того не доконають НКВД і всякі головорізи. Український нарід живе і жити буде і цю свою волю і право до життя зуміє боронити перед кожним непрошеним наїзником.

\* \* \*

**САДОВИЙ О. С.**

## **КУДИ ПРЯМУЮТЬ ПОЛЯКИ?**

Є правди, існування яких, здавалось би, ні в кого не може викликати сумніву. Вони ясні й очевидні для кожної здібної думати людини і для цілого народу. Сюди, напр., належить правда про те, що воюючі зараз імперіялізми: *російський більшовизм і німецький націонал-соціалізм — змагають до поневолення всіх народів Європи, а далі й цілого світу та що кожний із поневолених народів не може шукати шляхів свого визволення в якій-небудь співпраці з названими імперіялізмами, а, навпаки в нещадній боротьбі з ними.*

Логічним висновком з цього і рівночасно другою безсумнівною правдою є *вимога спільного фронту всіх поневолених народів проти большевизму і Гітлеризму*. Під спільним фронтом треба розуміти спільну боротьбу поневолених народів під гаслом побудови вільних національних держав кожного народу на його етнографічній (національній) території. Єдино на такій ідейно-політичній платформі можлива співпраця і успішна боротьба проти спільних ворогів, а також забезпечення тривалого миру в майбутньому. Основа, на якій обидва імперіялізми планували і планують побудувати світ, цебто їхні плани поневолення народів не витримали проби життя. Проти ненаситних імперіялізмів піднялися всі поневолені народи, борючись за власні національні держави. Цілком зрозуміло, що коли якийсь поневолений народ, що бореться за свою державу, сам схотів би поневолювати других, цебто підігравати в себе імперіялістичні інстинкти, то він мусів би зразу ж виключити себе із спільного фронту поневолених народів та включитись мимовільно у фронт імперіялістів, ставши при цьому союзником Гітлера або Сталіна.

Це ясно, і здавалось би, що зайвим є про це говорити. Але, насправді, є люди, які того не розуміють. Найкращим прикладом цього є польська верхівка, що, горляючи на весь світ про свою боротьбу проти гітлерівського окупанта, стала прямим наслідником і союзником сталінсько-гітлерівських імперіялістів і має не гірші від них загарбницько-імперіялістичні плани у відношенні до своїх сусідів, а зокрема у відношенні до українського народу. Для нас ясно, що таким чином польські імперіялісти ведуть свій народ до катастрофи. Зрештою, не перше в історії.

Цією проблемою займались ми вже не раз. Зараз хочемо пригадати ще раз основні справи.

В першу чергу — наше ставлення до поляків. Український народ, що зараз бореться за власну державу проти російсько-большевицьких і німецько-гітлерівських загарбників, веде свою боротьбу під гаслом свободи народам і людині та визнає право кожного народу на власну державу. Український народ не робив винятку також і у відношенні до поляків. Ми визнаємо право польського народу на власну державу. Цю свою позицію ми висловили в наших офіційних виданнях, а на другій Конференції ОУН в квітні 1943 р. ми виразно заявили стремління мирної ліквідації другорядних фронтів, до яких зачисляємо всі фронти, за винятком большевицького і гітлерівського. У своїй політиці порозуміння з сусідніми народами ОУН, як самостійницько-революційний чинник і організатор української визвольної боротьби, була послідовна і, треба сказати сьогодні одверто, добилася виразних успіхів. Тільки на польському відтинку цих успіхів ми не добилися. Так є, хоч ми не обмежилися декларацією, але робили конкретні спроби порозуміння в ім'я спільного фронту проти Гітлера й Сталіна. Всі наші намагання в тому напрямку аж надто добре відомі польським офіційним чинникам, вони, зрештою, стверджені обосторонніми документами. Де треба шукати причини того, що досі розбивалися всі спроби українсько-польського порозуміння?

Відповідь на це питання ясна: головною перепорою в налаштанні українсько-польських взаємин є польська імперіялістична верхівка і імперіялістично-загарбницькі апетити деяких польських політичних кругів.

Бо яке відношення польських імперіялістів до українського народу?

Воно заключається в двох моментах.

Польські імперіялісти:

1. не визнають прав українського народу на власну державу і український нарід розглядають як нарід, призначений бути поневоленим Польщею і московським імперіялізмом,

2. заперечують право українського народу на західно-українські землі та вважають їх стало своєю територією.

Ставлення польських шовіністичних імперіялістів у відношенні до українського народу визначається цими двома моментами.

Це від них, зі сторінок їхніх органів сиплються на український нарід найбільш ганебні лайки, це вони беззастанно цькують своїх земляків до боротьби з українцями, це вони проповідують гасла взаємної різни. Розбещена польська імперіялістична шляхетчина не може ніяк погодитися з думкою існування українського народу, вона сьогодні готова йти на співпрацю зі своїми найбільшими ворогами, з Москвою і Берліном, в ім'я отої цілі, — знищення українського народу.

Не можна [п]ри тому сказати, щоб таке становище займали тільки деякі польські імперіялістичні шовіністичні круги. Також офіційні емігрантські [п]ольські урядові чинники не багато від них різняться. Правда, вони в своїх деклараціях говорять про право українського народу на власну державу, рівночасно, однак, українців зі ЗУЗ називають своїми громадянами і погрожують їм своїми судами за їхню самостійницько-визвольну діяльність.

Отже, польські імперіялісти затроюють атмосферу, підбурюють своїх земляків та унеможливають яке-небудь порозуміння. Зрештою, така атмосфера витворюється не від сьогодні. Її творили ославлені пацифікації, руйнування церков на Холмщині (в мирний час, і то державною польською [п]оліцією!) та інше.

Нічого дивного, що така атмосфера мусіла зродити наслідки *в практиці*. Практику польських імперіялістів і підбуреної ними польської вулиці у відношенні до українців можна звести до двох головних „проявів”:

1. безприкладне вислугування польських імперіялістів гітлерівським і сталінським загарбникам та безпосередня їхня участь у ліквідації українців.

Тут треба зазначити, що польські імперіялістичні круги завжди послуговувалися державним апаратом на те, щоб поборювати українців. Таку політику вели вони в чужій, австрійській, державі, це саме робили в своїй власній, польській, державі, це роблять і зараз. З другого боку, німецькі окупанти дуже радо приймають агентурницькі послуги польських імперіялістів, щоб при їх допомозі винищувати український нарід на українських етнографічних землях. Подібну політику вели німці на ОСУЗ, де до свого поліційно-адміністративного апарату запрягали білогвардійців, НКВД-истів і інших, що допомагали їм тероризувати українське населення;

2. безпосередній польський терор по відношенні до українців, в першу чергу масові вбивства українських громадян, а то й винищування цілих сіл з жінками, старими й дітьми включно.

Що торкається першого, то самі поляки не заперечують того, що жоден нарід в Європі не дав німцям стільки фольксдойчів та донощиків гестапо, як поляки. В польських підпільних організаціях провокація є масовим явищем. Однак, те, що на польських землях окреслюється як національну зраду, на українських землях поляки прикривають ореолом героїства. Польська верхівка запрягає на ЗУЗ своїх агентів до служби в гестапо на те, щоб вони помагали

ліквідувати український самостійницький рух. Тисячі доказів і документів стверджують цей факт. Польських агентів гестапо й кріпо, польських службовців бавдінстів, лігеншафтів, польських коханок німецьких крайс-гавптманів і ляндвїртів, польських фольксдойчів, польські карні експедиції на українські села, польські зондердіни і багато інших німецько-польських грабіжників пізнали досхочу українські села й міста протягом трьох років німецької окупації.

Коли з початком 1943 р. українське населення північних ЗУЗ, зокрема Волині, доведене до краю німецькою окупаційною політикою і терором большевицьких партизан, перейшло до збройних форм самооборони, польська імперіялістична верхівка Волині, польські ксьондзи і колоністи зразу підбурили все польське населення до боротьби проти українців. Так, отже, в час, коли український нарід став до збройної охорони свого життя і майна перед сталінсько-гітлерівськими імперіялістами і коли кривавився в боротьбі за вільне життя, польські колоністи, що налізли на українські землі й жили там як меншина, не то [що] не дали допомоги українському населенню, ані не зберегли неутралітету, а, навпаки, взяли активну участь у боротьбі — по стороні сталінсько-гітлерівських бандитів. Разом з німцями польські шуцмани пускали з димом цілі українські села, визначаючи особливою жорстокістю у вбивстві українських безборонних жінок і дітей. Рівночасно польські колонії на Волині стали головним осідком і прибіжищем для большевицьких парашутистів і агентів, так що в такій обстановці український нарід, який виповів нещадну боротьбу Сталіну й Гітлеру, мусів боронитися також і перед їхніми польськими вислужниками та агентами.

Друга форма польської боротьби проти українського народу, поруч вислутовування імперіялістам, — це безпосередній терор польських боївків супроти українського населення, здійснюваний на *українських* землях, цебто на землях з переважною українською більшістю. Польським шовіністам не важно, що, напр., в Галичині живе три і пів мільйони українців, а поляків біля 900 тис. Вони до тошноти співають свою пісню про „креси всходне” і скріплюють свій терор над українським населенням, при цьому треба ствердити, що вся так зв. ославлена боротьба польських організацій проти німців ведеться на ЗУЗ на практиці єдино і *тільки проти українців*. Ми маємо документальні дані — інструкції і вказівки польських підпільних організацій, які безсумнівно стверджують цей факт.

Що торкається терору польських боївків на українських землях, то треба зараз зазначити, що в сучасній війні він є дуже застарілої дати. Це треба підкреслити в ім'я історичної правди та з огляду на польські намагання перекинути відповідальність за польський терор на українців. Отже, масові вбивства провідних українців почали поляки на Холмщині вже в квітні 1942 р., цебто дослвно тоді, коли з українського боку на II Конференції ОУН було стверджено право польського народу на власну державу та було стремління до порозуміння з поляками. У списку помордованих поляками на Холмщині *передовиків* нашого організованого життя начислено за 1942-43 рр. — 394 особи. При тому треба зазначити, що сюди входять тільки визначні постаті нашого громадського життя, цебто провідники народу, проти яких *планово* був направлений терор польських імперіялістів. Минулі місяці 1944 р. вказують на нечуваний зріст помордованих поляками жертв, яких число вже досягло кілька *тисяч*. Зараз польські боївкарі проводять планове винищування *цілих сіл* на

Холмщині і Грубенивіщині, палячи хутори та вирізуючи впень все населення разом з жінками і дітьми.

Рівночасно польський терор відбувається на решті ЗУЗ, зокрема в Галичині. Протягом цілого 1944 року польські бандити застосували стріляння українських поліцистів у Львові і в других містах Галичини. Рівночасно польські організації наказували українським провідним одиницям залишати українські землі, посилали їм присуди смерті і часто ці присуди виконували. Зокрема, вони застосовували оці методи до українських діячів науки (проф. Ластовецький). Всі існуючі на ЗУЗ польські організації розбудували цілі плани масової ліквідації українців та з цією ціллю почали творити боївки. Сьогодні цілі ЗУЗ вкриті польськими озброєними бандитами, що проводять свою розбійницьку роботу по українських селах і містах, з цілого краю доходять до нас все нові вістки про підпали, грабунки і вбивства українців. Терор польських шовіністів супроти українського народу *на його рідній землі* з кожним днем зрост[а]є...

Наведемо деякі дані про „діяльність” польських організацій.

*Поляки на службі німців і їх ганебні доноси на українців*

*Бережанщина:*

1) Домбрувка [В]інценти, працює в кріпо та є членом польської організації. Він подав список 21 українців, яких розстріляно в Бережанах.

2) Петрикув Рудольф, працює в кріпо, є шефом сітки конфідентів. Розстрілював сам укр. політ. в'язнів. Вбив українця *Заяця* зі Свистільник.

3) Клецор Станіслав, донощик кріпо. Видав німцям Теренчука Василя зі села Підвисоке.

*Рогатинщина:*

1) Гольдштайн Ян, видав НКВД Ониська Миколу, Штуцького Миколу з Зелібор і Трохима Афтанаса з Кунова, тепер є донощиком гестапо.

На донос поляків німці арештували в с. Людвиківка Фігурку Василя і по дорозі до Рогатина розстріляли.

*Підгаєччина:*

1) Біла Євгенія, полька з Новосілок, донощиця жандармерії. Видала Кардаша Василя.

2) Мушинський Теофіл, агент кріпо і рівночасно провідник польської місцевої організації. Виготовив „чорний список” українців і дав на гестапо.

3) Рац Густав, агент кріпо та член польської організації. Видав Крив'яка Дмитра зі с. Шумлян.

4) Цівінський Адам і Новак Стефан з с. Боків, донощики кріпо та члени польської організації. На їх донос арештовано 2 українців в с. Бокові. Під час арештів поляки Крупа Казімеж і Цєсля Ян ввели німців по хатах.

Таких фактів можна навести сотні.

А тепер про терор польських боївок:

Дня 21. X. 43 польська боївка в числі 5 осіб вбила в с. Стрийці (Збараж) двох свідомих українців: Крука і Шербатюка.

Дня 6. I. 43 польська боївка вбила в с. Чагарі (Збараж) двох українців, Литвинчука і Бригідера, та спалила господарство Даниловича.

Дня 7. II. 43 польська боївка вбила в с. Чернихів священника о. Василькова, а його жінку важко ранила.

25. X. 43 в с. Деренівка (Теребовля) поляки вбили Кляпішуру Теодора і Сердечного Олексу.

19. XII. 43 польська боївка вбила двох синів солтиса Луцького зі с. Хатки (Теребовля).

19. XII. 43 польська банда в Переголовичах (Грубешівщина) вбила 18 осіб, в тому числі 2 жінки. Також на Грубешівщині поляки вбили в Старому Селі цілу родину: Коксянтіна Мілевича — 56 р., Адама Мисика — 33 р., Евдокію Мисик — 30 р., Софію Мисик — 2 р., Володимира Мисик[а] — 6 р. і Ніну Фукель.

Тут треба зазначити, що одна з польських банд, що в весняних місяцях ц. р. виїхала з Варшави на Грубешівщину в числі 350 осіб, знищила понад 500 українців. Пересилка банд з Польщі на ЗУЗ стала в останньому часі *системою* польських організацій.

Для прикладу наведемо: на основі зізнань одного з польських бандитів, затриманого органами ОУН, стверджено, що на Зборівщину в березні ц. р. приїхало з Варшави 600 бойовиків, із Волині — 400. До них приділено ще 500 місцевих бандитів. Завданням цієї групи було в першу чергу ліквідувати українців в повіті.

Ми навели дані тільки з попередніх місяців. В останньому часі польський терор кількакратно зріс. Документи про терор поляків супроти українців будемо публікувати.

Таким способом хочуть польські імперіялістичні підбурювачі винищувати український нарід та будувати Польщу на українських землях. Служба з гестапо та безпосередній терор боївок стали найкращою польською зброєю проти боротьби українського народу з німецьким окупантським режимом.

В останньому часі польські імперіялісти використовують ще один відтинок для боротьби з українцями. Відтинок большевицький. В засаді поляки давно вислугувались большевикам, це вони ж разом з Москвою ділили 1921 р. Україну, вони в 1943 р. давали всяку можливу піддержку большевицьким партизанам на Волині. Зараз таке вислугування большевикам і допомога їм у винищуванні українського народу дістали з польського боку офіційне підтвердження.

За повідомленням польського радіо з Лондону 5 квітня 1944 р., польський еміграційний уряд Міколайчика оголосив заяву співпраці між т. зв. польськими збройними силами в краю та червоною армією. Польський уряд підтвердив, що в багатьох випадках польські збройні сили співпрацюють з наступаючими большевиками, зокрема на Волині.

Слідуючого дня, 6 квітня, польський командир в Лондоні Соснковський назвав у комунікаті місцевості цієї співпраці, вчислюючи райони Ковля і Володимира Волинського.

Що означає оця офіційна декларація і ці факти? Вони кажуть, що польські імперіялісти, в ім'я своїх претензій до ЗУЗ (бо ця співпраця з большевиками має місце власне на ЗУЗ), йдуть в одному фронті з найбільшими ворогами всіх поневолених народів — большевиками. Нам не інтересно, як на цій „співпраці” з большевиками вийдуть поляки. Ми певні, що Сталін зуміє їх в свій час притиснути та знайде для них доволі місця в своїх концтаборах. Ми тільки ствердили факт, що польські імперіялісти йдуть в цей спосіб на ганебний злочин, що зовсім компрометує їх в очах всіх поневолених народів, що зараз загрожені гітлерівсько-сталінським імперіялізмом. Своєю ганебною співпрацею стають польські імперіялісти союзниками Сталіна та ворогами всіх поневолених большевизмом народів. Як видно, зрада і агентурне вислугування чужим імперіялістичним силам стали невід'ємною прикметою польських імперіялістів.

Вислугуючись Гітлеру, не відмовляють вони також своїх послуг Сталіну, щоб тільки заспокоїти свою сліпу ненависть до українського й інших народів, що входили в склад Польщі.

Тому не дивно, що большевики теж розхвалюють поляків за їхню співпрацю з ними. Починаючи від Хрущова, Гречухи, Корнійця, Корнійчука (мужа Ванди Васілевської) — так званого уряду Української Советської Соціалістичної Республіки і кінчаючи всякими редакціями большевицьких газет на Україні (зокрема на Волині) і редакціями червонопартизанських газет, всі вони з базарною лайкою накинулись на визвольні рухи поневоленних народів ССРСР, зокрема на український визвольно-революційний рух, і виступають „оборонцями”, бо є ще далеко від Варшави, польських імперіялістів, колоністів і всякої експлуататорської агентурної польської верхівки на Україні, що сотнями років гнобила і визискувала трудящих — робітників і селян українського народу.

В своїх відозвах, летючках і статтях всі вони промовчують агентурно-вислужницьку діяльність польських імперіялістів Гітлеру по відношенню до українського народу за те, що поляки пішли на таку ж чорну і низьку агентурно-вислужницьку службу до большевиків і допомагають останнім сьогодні гнобити, поневолювати і мордувати український нарід.

Та цілий світ знає, що польська верхівка, а не хто інший розпочала польсько-український конфлікт.

Своїми відозвами і зверненнями урядові большевицькі чинники піддержують польських імперіялістів-осадників і експлуататорів на Україні, виступаючи проти трудового українського народу, зриваючи тим самим з себе маску і показуючи цілому світу, що їхній галас про „соціяльну справедливість”, „боротьбу з експлуататорами, поневолювачами-імперіялістами” є тільки облудна брехня, якою вони прикривають свою власну імперіялістичну політику, що вона нічим не різниться від гітлерівської або польсько-шовіністичної — по відношенню до українців, білорусів, литовців (яких довгий час поневолювала шляхетсько-панська Польща і землі яких польські імперіялісти узяляють собі складовими частинами Великої Польщі (від моря до моря) і інших народів. Та хай польські імперіялісти знають, що, допомагаючи большевикам і виступаючи проти визвольно-революційної боротьби українського народу, що бореться в єдиному революційному фронті поневоленних народів ССРСР, постава яких засвідчена 1-ою конференцією поневоленних народів Сходу Європи і Азії в дні 20-22 листопада 1943 року, — вони тим самим виступають проти визвольно-революційної боротьби, бо послаблюють спільний революційний фронт білорусів, татар, грузинів, азербайджанів, вірменів, узбеків і десятків інших поневоленних большевиками народів, і що тим самим стягають ненависть до польського народу всіх цих поневоленних народів.

Для українського народу співпраця польських імперіялістів зі Сталіном має ще одну сторінку. Маємо на увазі практику цієї співпраці. Про це говорять звіти з теренів ЗУЗ, окупованих большевиками, і тайні інструкції польських боївок.

Отже:

1) у фронтовій полосі польські боївки під маскою т. зв. диверсійних акцій проти німців проводять масові акти терору на українських селах;

2) в містах і селах, захоплених большевиками, польські боївкарі у співпраці з НКВД-истами винищують всіма способами український самостійницький елемент, що остався на місцях для боротьби з НКВД.

Такі є факти. Про що вони говорять?



Український нарід знаходиться в сучасний момент в одному з найважчих періодів своєї визвольної боротьби. Боротьби, що веде він за своє право на життя, за власну Самостійну Державу. Він веде її проти своїх жорстоких ворогів і ворогів всіх поневолених народів — російського большевизму і німецького гітлеризму. В цій ситуації дістав український нарід удар ззаду: від польських імперіалістичних верховодів та сталінсько-гітлерівських агентів, що засіли на наших землях і є тут абсолютною меншиною. Зі становища українських інтересів на українській землі — це зрада Україні. Український нарід далекий від того, щоб цілу польську меншину, що живе на ЗУЗ, обвинувачувати в зраді. Всім національним меншинам, отже і польській, гарантує український нарід повні права в Українській Державі, і там, де сьогодні зустрічаємося з лояльним ставленням польської меншини до нас, відповідаємо їм тим самим. Але перед імперіалістичними верховодами та сталінсько-гітлерівськими агентами мусимо боронитися. Хто включається в союз і в порозуміння з окупантами, не може жадати від нас іншої відповіді, як ту, яку даємо окупантам. Український нарід не дозволив себе безкарно поневолювати ні Гітлеру, ні Сталіну і мав відвагу підняти н[ер]івну, але успішну боротьбу проти двох найбільших мілітарних потуг світу. Є ясным, що в такій ситуації український народ не дозволить також безкарно знущатися над собою польським верховодам, що стали прямими агентами Сталіна або Гітлера.

Зі сталінсько-гітлерівськими агентами на наших землях *будемо боротися, як боролися і боремося з їхніми хлібодавцями.*

\* \* \*

*Український Нарід ніколи не погодиться з окупантським поневоленням і буде продовжувати свою революційно-визвольну боротьбу аж до відбудови Української Самостійної Соборної Держави.*

## МИХАЙЛО ПАЛІДОВИЧ-КАРПАТСЬКИЙ (†)

### ДОВКРУГИ ІНВАЗІЇ

Від двох з половиною років не сходить зі шпальт світової преси справа другого фронту. Його створення мало б започаткувати останню фазу сучасної війни. Взята в кліщі англо-американських армій, з одного боку, большевицьких [—] з другого, мала б Німеччина остаточно скапітулювати.

Протягом довгих місяців другий фронт був предметом побажань большевицьких можновладців; рівночасно в англо-американській пресі йшли теоретичні дискусії про можливості й перспективи цієї ризиковної імпрези. Знову ж німецька преса приймала ці дискусії з легковаженням, заявляючи самовпевнено, що атлантичний вал дасть гідну відповідь усім аматорам тріумфального маршу на Берлін.

Від кількох тижнів картина змінилась. Большевицька Росія посилила свій натиск у напрямі негайного утворення другого фронту: в Англії почалися на

більшу скалю підготовчі кроки на інвазію. Із сторінок німецької преси зникла іронія і легковажність. Німеччина починає дуже серйозно враховувати можливість десанту. Велику офензиву, що її почали англо-американські війська в день 12. V. в південній Італії, оцінює німецький провід як маневр, якого завданням являється притягнення і замороження на південно-італійському фронті якихос[ь] великих німецьких сил і відвернення уваги від вирішального удару на Заході.

Як оцінювати цю метушню, що приходить під сучасну хвилину по другій стороні каналу? Стоїмо, дійсно, в обличчі недалекої інвазії чи маємо до діла з черговим епізодом війни нервів — ось питання, що хвилює сьогодні кожного: і політика, і сіру людину вулиці.

Не підлягає найменшому сумнівові, що західні альянти готовляться до якихось більших бойових операцій на Заході і Півдні Європи. І англійці, і американці свідомі конечности другого фронту. Свідомий того і Сталін. Його слова в цьогорічному 1-травневому наказі про те, що Німеччина впаде під спільними ударами із Заходу та Сходу — це не чемностева фраза. Сталін здає собі справу з цього, що його власних сил замало, щоби остаточно розторопити Німеччину. Звідси щораз нагальніші домагання інвазії.

Але саме тут справа ускладнюється. Ні англійці, ні американці не спішать з нею. Немає сумніву, що справа інвазії — коли дивитись на неї з чисто військового боку — дозріла до своєї реалізації. Але війна — коли пригадати собі класичний вислів Клявзевица — є нічим іншим як продовженням політики іншими засоб[а]ми. І саме не мілітарні, а політичні моменти грають у справі другого фронту вирішальну роль.

Є воно в політиці так, що кожний союз, кожний договір є тривалий так довго, як довго діють чинники, що змусили дані держави до союзу чи договору. Сьогоднішніх союзників — західних альянтів й СССР — еднає боротьба з Німеччиною. Спільних позитивних цілей у них немає: є тільки негативна — знищення Німеччини. Є ясне, що з осягненням цієї цілі шляхи кон'юнктурних союзників розійдуться. Їх позитивно окреслені цілі — їх „за" не тільки що різні: вони виключають себе взаємно. Зокрема, відноситься це до Англії і СССР.

Як відомо, конкуренція між Англією та російським імперіялізмом датується не від сьогодні. Большевизм — цей гідний у своїй хапчивості [с]падкомець білого імперіялізму, не тільки не звузив площин тертя між обома державами; противно — він їх поширив, зокрема у двох останніх роках. Просування в бік Індії, поширювання своїх впливів на Близькому Сході, експансія в напрямі Адріатичного моря — це все відоме від двох сторіч. Але Сталін перевершив у апетитах своїх коронованих предтеч. На місце старорежимної „тройки", він запрягає до воза російського імперіялізму марксистський трактор. Тепер преться він не тільки в Іран чи Балкани, але... в Африку.

Не зашкочить в цьому місці пригадати собі реєстр большевицьких посягань. Змагання до керівництва в Чунцінському Китаю (руками китайських комуністів), підризна, хоча більш законспірована, як перед війною, робота большевицьких агентів в Індії, просування в бік Перської затоки, кертична робота на Близькому Сході й Єгипті, большевизація Балканів при помочі Тіта, апетити не тільки на Босфор і Дарданели, але й Суец (купівля акцій суецького каналу), робота сталінського годованця Єрколі в Італії, Богомолова в Алжирі, поминаючи апетити на терен Середущої Європи, балтицьких держав й Норвегії, — ось далеко не повний перелік в той чи інший спосіб задокументованих претенсій

імперіялістичної Москви. Усі ці терени хоче обняти своїми проміннями вусате кремлівське „сонечко“, забуваючи не тільки про народи, що замешкують ці терени, але і про інтереси союзника, якого невральгічні пункти вже атакує або збирається атакувати.

Передумовою для здійснення цих планів Кремля являється: а) розбиття Німеччини, б) ослаблення — в першу чергу мілітарне — західніх альянтів, зокрема Англії.

У світлі цих фактів нам зрозумілі доцьогочасні перипетії з утворенням другого фронту. Він потрібний і західнім альянтам і Сталінові. Але кожному в іншій ролі.

Кремль, що від трьох років несе головний тягар війни з Німеччиною, із задрістю та неспокоєм дивиться на мільйонові армії своїх союзників. Вони грізні не тільки для свого теперішнього ворога: мілітарний англо-американський п'ястук може у відповідний момент опинитися у безпосередньому сусідстві Сталінового носа. А, як відомо, таке сусідство не дуже приємне. І тому Сталін у сучасний мент нічого собі так не бажає, як чоловічої атаки армій Айзенговера на англантичний вал. Немає сумніву, що ця атака пожерла б сотні тисяч вояків, десятки тисяч танків і літаків. Це був би млин, що лишив би позаду Верден й усі зразки матеріалових боїв з часу першої світової війни. Хто б не переміг у тому змаганні, — все одно: це була б Піррова перемога. Чи мав би переможець силу успішно протиставитися маршеві червоної армії в глибинну Європи — це питання, на яке годі дати відповідь. Але що таке викривавлення західніх альянтів і Німеччини — це *головний шанс* Сталіна, — це не підлягає найменшому сумнівові.

Західні альянти досі і не спішилися з висадкою. Вони найрадіше із зброєю при носі приглядалися б взаємному німецько-більшевицькому винищуванню, щоби вдарити *тоді*, коли це буде для них найвигідніше, і *тім*, де це буде найдоцільніше. Вони далекі від того, щоби приймати диктат Москви відносно часу і місця удару, бо вони мають свої інтереси на оці. А ці — як загалом відомо — з інтересами Москви не покриваються.

Від кількох тижнів множаться позначки, які мали б вказувати на те, що англійці й американці підготовляються серйозно до якихось дій на більшу скалю. Німецьке р[о]звідувальне летунство стверджує концентрації альянтської воєнної та транспортної флоти на східньому побережжі британського острова. Чи дійде, справді, до висадки? Три можливості слід брати до уваги. Перша: англо-американське командування на основі даних, що їх маєм, сподіється успішної висадки і швидкого — хай і важкими втратами окупленого — маршу в глибину Європи, щоби якнайдалше на Сході зустрітися з арміями свого „союзника“. Безперечно, в тому випадку західні альянти зважаться на висадку. Існує друга можливість: інвазійний штаб, беручи до уваги силу німецьких армій і оборонних споруд, не хоче ставити все на одну карту. Але з політичних оглядів треба якусь спробу висадки зробити. І вона може бути зроблена. Нетуно з січня ц. р. може служити класичним зразком операції, коли висадка удається, але більші операції застрягають у позиційній війні із заяло[ж]еними комунікатами про „незначні бойові дії“. Валяться гори, родиться миша. Здається, що цією старою латинською фразою можна б повністю віддати характер такого підприємства. Ясне, що накресливши точно такому підприємству його ролю, західні альянти інвестуватимуть в ньому стільки сил, скільки буде потрібно для вдержання такого висадного причілка, який гратиме куди більшу ролю в

аліант[ь]кій пропаганді, чим стратегії. Третя можливість. Кампанія на південно-італійському фронті. Її вважають німці відтягальним маневром. Одначе, найближчі тижні покажуть, що було головним ударом, а що — маневром. Бо так само добре можуть бути маневром приготування над атлантичним валом для замаскування справжнього удару в Італії, з метою викинути Кессельрінга і Граціяні з Апенінського півострова і зробити з північної Італії випадову базу на Балкани, Австрію, Францію. Ясно, що це буде так зв. другий фронт — не там, де цього бажав Сталін — йому не лишиться нічого іншого, як погодитися з цим, не дуже приємним для нього, фактом. Як би не покотилися далші події, найменше правдоподібною є можливість, щоби західні альянти — свідомі цілого ризика — ткнулися, під пресією ССРСР, у якусь безглузду авантуру, яка коштувала б їх мільйони жертв, а яка у кінцевому наслідку дала б Сталінові панування над Європою, а то й над цілим Старим Світом. Бо не для перемоги Сталіна вони ведуть цю війну. Звідси ця гра між ними і ССРСР. Покищо тільки в політичній площині. А в тій грі „геніальний батько і визволитель” поповнив одну капітальну помилку: він занадто швидко і занадто брутально, на типово азійський лад, виявив свою розперезану захланність. В час, коли німці стояли ще за Дніпром, він вже роззявлював пащу, збираючись поглинути в ній (вибачте — визволити!) не тільки народи Середушої чи Південно-Східньої Європи, але й алжирських арабів. Крок рішуче не політичний і з уваги на своїх союзників і тих, кого збирався він „визволити”. І коли сьогодні, крім платних агентів або звеличників здалека (отже, звеличників з непорозуміння і глупоти), большевицька Росія не має симпатій у світі; коли в лавах її власних союзників падають щораз частіше слова про „третю війну”; коли в міркуваннях англо-американців про інвазію не маловажну ролю грають огляди на т. зв. союзника; коли, врешті, сама інвазія прибирає позначки теж і протибольшевицької імпрези, — то тут немала заслуга „геніального” Йосифа Віссаріоновича. Бо саме *справа інвазії* — її місце і час — ось пробний камінь союзу Англії і Америки з ССРСР. Все інше: заяви, взаємні компліменти, а навіть політичної концесії, — все це має одну мету: держати при собі советського ведмеда так довго, як довго він до торощення Німеччини потрібний.

На кінець кілька слів про справу, яка так чи інакше зв'язана з сподіваною інвазією. Маємо на думці надії на східньому фронті. В час, коли пишемо ці рядки, східній фронт стоїть на місці. Як розвинуться далші події — ось питання, що цікавить кожного українця.

Німецька стратегічна концепція в сучасний мент першу ролю приписує т. зв. антиінвазійному фронтові. Виходить із заложення, що там западе вирішення. Звідси тактика еластичної оборони на Сході. І тому слід приймати до уваги можливість дальшого просування червоної армії в Європу. Але саме там раніше чи пізніше прийде до збройного конфлікту, в якому, в наслідок ослаблення головних партнерів, ініціатива почне переходити до європейських націй, що досі грали тільки незначну ролю в дужаннях світових імперіялістів. Мусимо приготуватися, щоби в той час на терези історії кинути не тільки своє слово, але й свою політичну та мілітарну силу.

Г. С.

## ПІД СУЧАСНУ ХВИЛИНУ (ПОЛОЖЕННЯ В ТЕРЕНІ)

Війна далі шаліє на українських землях. Велика їх частина опинилася під большевицькою займанщиною, решта ж і надалі залишилася під німецькою окупацією. І по цей і по той бік фронту намагаються ворожі імперіялізми накласти важке ярмо на шию українському народові, — і по цей і по той бік фронту протиставиться український народ цим намаганням уперто і завзято. На багатьох теренах цей спротив виявляється у формі збройної боротьби під керівництвом і на[з]вою УПА (Українська Повстанська Армія). Ця боротьба повсякчасно свідчить перед цілим світом незламне бажання українського народу жити своїм вільним життям, у власних державно-політичних формах. Ця боротьба — це незаперечний доказ глибокої органічності і великої живучості українських визвольних змагань.

Що воно справді так, яскраво свідчить факт, що, поза фронтовою боротьбою, вся лють окупантів, ненависть — так большевиків, як і німців — звертає[ть]ся насамперед проти українського визвольного руху, що всюди і завжди ці вороги нишпорять за українськими самостійниками, переслідуючи їх з усією безоглядністю і жорстокістю. Все це доказ, що український визвольний рух — це сила, з якою, хоч-не-хоч, треба рахуватися.

Усім відома тенденція большевиків представити перед світом справу так, начебто Україна прагне добровільно з'єднатися з Москвою, немо[в]би український народ дивився на большевиків як на своїх визволителів, чекав на них та радісно вітав їх прихід. Большевицька пропаганда біла і б'є з цього приводу в великий дзвін тріумфу, намагаючись повинні крилатих брехливих фраз прикрити живу дійсність. Проте, це їй не вдається, бо жива дійсність кричить про щось зовсім інше, і, нарешті, це ж сама большевицька пропаганда мусить признати певні речі, їй дуже немілі, які немилосердно б'ють по ній самій.

Виявилось все це в усій повноті з тією хвилиною, коли большевики дійшли до теренів, на яких діяльність УПА була особливо жива і добре зорганізована, цебто на землях по цей (правий) бік Дніпра, передусім же на Волині. Перейшовши Дніпро, большевики вже ясно мусіли заговорити іншою, як досі мовою, *бо були до цього примушені тією дійсністю, що тут застали, а саме: фактом існування української збройної сили*, непримиримо до них ворожої, і фактом мобілізації всенародньої свідомості українською визвольною ідеєю, українськими самостійницькими гаслами і кличами.

І ось почали большевики, при допомозі літаків, засипувати українські землі мільйонами примірників своїх брехливих відозв. До підпису під цими відозвами Москва притягнула своїх виласлужників-маріонеток — гречух, корнійців, тичин та інших і шумно проголосила їх „представниками(?) великого українського народу"... Завдання таких відозв ясне: вони мають провести глибоку диверсію серед українського народу, спричинити деморалізацію в українських самостійницьких лавах.

Всі ці німецько-большевицькі наклепи, всі оті заклики, відозви, летючки мають для нас інше значення, а саме: вони якнайкраще стверджують факт сили українського націоналістичного державницького руху, його вкорінення [і]

поширення в українському народі, його живучість і непереможність. Даремно німці і большевики закликають український народ уважно приглянутися до обличчя українських самостійників, бо це обличчя йому здавна знане. А яке дійсне обличчя німців і большевиків, про це український народ мав і має змогу переконатися щодня.

Большевики приходять на українські землі як запеклі вороги українського народу і його національних та державницьких змагань. Тільки вступають вони в якусь місцевість — місто, село чи хутір — зараз же йде їх перше запитання: „Де націоналісти, бандерівці, УПА”. Про це вони допитують всюди і кожного, а хто каже: „Не знаю”, — того б'ють, арештовують, розстрілюють. Таких фактів безліч.

Большевики з великою люттю знищують всякі могили, хрести, написи, що ними український народ вшановує борців за самостійну Україну. З ненавистю накидаються на подибувані у священників церковні книги, писані українською мовою, як взагалі на кожний прояв української окремішності.

З українським населенням большевики поводяться як грабіжники. Грабують все: одяг (навіть дитячий!), взуття (стягають прямо з ніг), харчі, корови, свині, коні, вози, взагалі забирають все, що можуть, без різниці — від багатих і бідних. Забирають усе це добро з хат, комір, хлівів, а навіть вишукують і розкопують земляні криївки. Людей зневажають, б'ють, жінок масово гвалтують, арештовують, вішають і розстрілюють, передусім т. зв. „контрреволюціонерів”, куди вони зараховують майже весь український народ. Мужчин, у віці від 18-55 років життя, поголовно мобілізують і після короткого вишколу або і без вишколу, часто навіть неозброєних, кидають на фронт.

В цій ганебній роботі дуже часто помагають большевикам (червоноармійцям і партизанам) польські шовіністи, збаламучені своєю імперіалістичною верхівкою. Таких випадків є дуже багато (на Волині і в Галичині — в Тернопільщині, Березанщині, Підгаєччині, Радехівщині, Брідщині й інш.). Так, напр., в звіті з Березанщини подають; „Поляки роблять доноси. Поляки із с. Завадівка й Гута Монастирська водять большевиків до українців і вказують їх як бандерівців. Поляк із с. Маливоди, над Стрипою, Чічер Томко, говорив червоноармійцям, що в сс. Раковець і Соснів — самі бандерівці. В Підгайцях поляки зайняли Союз Кооператив (український) і вже його впорядковують”. — Польські шовіністи всюди використовують прихід большевиків для винищення українців, роблять доноси й дають інформації про український самостійницький рух і всіх свідомих українських людей.

Загально стверджуємо, що на українських землях уся праця польських імперіалістів, а передусім польських політичних організацій, спрямована виключно проти українців. З метою винищення українського народу йдуть вони на співпрацю не лише з большевиками, але і з німцями (з гестапом і кримінальною поліцією). Збаламучені польські колоністи гуртуються по більших осередках, там організують збройні банди і роблять терористичні напади на українські села.

Свої терористичні акції проводять польські шовіністи часто в спілці з поляками-фольксдойчами, що служать при німецькій поліції. Бо хоч фронт наблизився, німецькі поліційні чинники продовжують свою терористичну роботу. Арештовують українців, головно, в Рогатинщині, Перемишлянщині і Зборівщині. Проти українського населення перевели німці низку терористичних кампаній у спілці з поляками та фольксдойчами. Так, напр., у Чортківському

повіті спалили двоє сіл — Ягольницю Ст[ару] і Садки. В Суслівці знищено 18 господарств. Знищено Слобідку Струсівську. Всі ці села повністю знищено. Були теж випадки нищення окремих господарств. Під час цих погромів німецько-польські бандити живцем кидали людей у вогонь, розстрілювали, кого попало, навіть малих дітей. Загальне число жертв 80-100 осіб. Усі ці погроми спровоковані польськими імперіялістами. Особливо багато сіл знищили і далі нищать польські банди на Холмщині (нпр., сс. Ліски, Костяшин, Ульгівок, Потуржин, Малків на Грубешівщині), по-варварськи вирізуючи українське населення. Число польських і польсько-німецьких звірств, грабунків, мордувань, руйнувань таке велике, що цього всього ні списати, ні перерахувати.

Проти оскаженілого наступу німецько-большевицького ворога та його польських підпомагачів веде український народ завзяту боротьбу під проводом УПА. В цій боротьбі він не зневірюється, не падає духом, а, навпаки, твердо і непохитно вірить, що перемога буде таки його.

*Україноці! Сталінсько-гітлерівські імперіялісти намагаються нас знищити. Акцією всенародної самооборони даймо відповідь на окупантські намагання.*

\* \* \*

## ВІСТКИ

### З краю

Большевицькі парашутисти нещадно грабують українське населення, нагробовані речі продають або міняють за горілку. Всюди розпитують про „бандерівців“.

22. III. 44 большевицький літак скинув кільканадцять червоних терористів-парашутистів над присілком Рудники-Гулак (Підгаєцький р-н). Коло присілка Нарва-Носів 24. III. 44 р. вступив з ними в бій відділ повстанців. Бій тривав від 2-ої до год. 17.30. В наслідок бою вбито 6 парашутистів і здобуто 5 фінок, 6 пістолів Токарева і малий радіовисильний і приймальний апарат, гранати та інше.

2. IV. 44 біля Кам'янок (Рава Руська) большевики скинули групу парашутистів. Один із відділів УПА звів з цією групою успішний бій, 4 парашутисти попало в полон.

3. IV. 44 відділ УПА роззброїв і зліквідував б. Тудор[к]ович (Сокальщина)

партизанський большевицький відділ в числі 27 чоловік[].

7. IV. 44 українські самооборонні відділи звели в околиці Станиславова бій з большевицькими парашутистами. Одну парашутистку зловлено. Крім численної зброї, здобуто теж 3 радіовисильні і радіоприймальні апарати.

В селі Гоголеві (Сокальщина) відділ самооборони наскочив на партизанську групу. Червоні командири були такі п'яні, що партизанам ледве вдалось вивести їх у ліс і втекти.

В день 14 березня 44 німці провели акцію на українські села Болшів, Болшівці і Слобідку Болшовецьку. Села ці розграбили й спалили, а людей мордували. Військо, що провадило цю акцію, було різноманітне: німці, фольксдойчі, поляки. Місцеві поляки допомагали напасникам, показуючи їм, де нищити господарства зовсім та вбивати людей, а де тільки частинно. В Станиславові забраних з цих сіл людей допитували майже виключно поляки — працівники гестапо.

*Героїчна самооборона села Болшова:*

16. 3. 44 відділ німців, той самий, що попереднього дня пограбував і спалив дощенту сс. Болшівці і Слобідку Болшовецьку, підступив під с. Болшів (Рогатинський р-н). Відділ нараховував близько 300 людей, в тому числі багато поляків з околичних сіл: Слободи Кокільницької, Загір'я. Населення Болшова організувало збройну самооборону. По відділові німців, що підійшов під село, відкрито вогонь. Відділ відступив, залишаючи на полях кількох убитих. Описля німці вислали на село три панцерні авта та три легкі танки. І на цей раз населення відбило наступ, здобуваючи від німців одне панцерне авто. Лише завдяки добре організованій самообороні німцям не вдалося спалити села.

10 квітня 80 добре озброєних гітлерівців і польських вислужників приїхали до села Комарева, Сокальського р-ну (Львівської обл.). Банда грабувала село і стріляла на людей. Озброєна молодь Комарева разом із бойовиками сусідніх сіл зустріла німецько-польських розбійників вогнем. Убито 5 поляків, 1 німця, 2 німців важко поранено.

В селах Тарновиця Лісна і Надвірній поляки зустрічали червону армію, прикрасивши доми червоними прапорами. Зразу ж по її приході зорганізували теж свою міліцію.

23. 3. 44 в селі Волохові (Станиславщина) розбито валку німців, що складалася із 40 підвід. Здобуто багато зброї, уніформ та харчових припасів.

В с. Бондарові к. Калуша, члени польського підпілля, зокрема Козіцький, Жураковський та Луцький, уже довгий час провадили донощицьку роботу проти українського визвольного руху. Дня 29. III. 43 з польсько-німецької руки впала група з 10 чоловік і 5 вантажних возів.

29 березня 13 польських бандитів увірвалися в село Слободу, Рогатинського р-ну, і почали тероризувати українське населення. Місцева бойова група прогнала терористів, знищивши 4 із них, а 2 важко ранивши.

В с. Язениця Польська (Сокальщина) поляки запросили представників большевицьких банд на проти українське віче, де вони жалілися на українців. Після віча поляки повели большевиків до с. Язениця

Руська і вказували будинки свідомих українців, намовляючи до грабунку.

В с. Горпині поляки обводили большевицьких партизан по селі, допомагаючи їм у грабунках.

На тимчасово зайнятих теренах Підгаєччини большевики проводили мобілізацію чоловіків від 18-55 року життя. В с. Соснів із змобілізованих виділено 10 поляків, які сповняли функцію допоміжної поліції та доносили на українців, щоб тим прислужитись большевикам.

5. IV. 44 поляк Крементовський Яцко з с. Гнильче спрямував большевика до хати українця Сміха Павла. Червоноармієць провів докладну ревізію і, не знайшовши нічого, заявив господареві, що його наслали поляки.

Того ж дня поляки Залевський Франко і Белінська Кароліна наслали большевиків до господаря Осипа Керсана, де проведено докладну ревізію. Під час обшуку нічого не знайдено. Большевики заявили, що їх направили туди поляки.

29 квітня в с. Кропивники, Калуського р-ну, німецько-польська банда почала грабувати людей і палити хати. Невеличка бойова повстанча група знищила в завзятому бою 43 бандити.

До Рогатина прибуло 25 осіб зондердінсту для підсилення жандармерії. Зондердінст — це самі поляки: вони дуже погано поводяться з населенням.

На теренах Зборівщини поважну кількість большевицького війська творять польські партизани. Вони дико поводяться з населенням, грабують і розстрілюють українців.

В дні 11 по 15 квітня польські банди чотирикратно насакували на українське село Копанки, в Калушціні. Бандити спалили понад 30 хат, вимордували 15 осіб і пограбували селян. В боях з самообороною згинуло понад 80 польських бандитів.

В Перемишльщині і Сяніччині поляки використовують всякі можливості, щоб гестапівськими руками нищити українців. Нерідко вдаються до підлої провокації. Недавно, нпр., розкинули поміж своїх людей листівки за підписом ОУН. На таку польську провокацію гестапо відповідає арештами свідомих українців.

В Ярославщині значно зроста актив-



ність польських банд, які одержують підкріплення із Заходу. Метою їхніх акцій є, звичайно, життя й майно українських громадян.

Німецькі імперіялісти намагаються всіми способами скомпрометувати український самостійницький рух. В час, коли вони окупували ОСУЗ, а зокрема Північні ЗУЗ, вони називали акції УПА большевицькою роботою. В той час вони зіпсували багато паперу на листівки, в яких шпаямували УПА як большевицьку агентуру. Але нарід дуже скоро відкрив цю брудну німецьку вилазку і німцям не повірив. Від того часу проплило багато води в Дніпрі. Німці були змушені зрезигнувати з України, і їм на зміну прийшли сталінські імперіялісти. Вони не менше Гітлера грабують Україну і винищують український нарід. І тому проти нового загарбника підняв український нарід свою революційну боротьбу, зокрема збройні відділи УПА в большевицькому запіллі завдають нищівних ударів опричникам НКВД, що на т. зв. „звільнених” областях знову тероризують українське населення. Оцю боротьбу українського народу за власну державу намагаються тепер в свою чергу використати гітлерівські імперіялісти. Вони і їхні наємники з німецьких газет українською мовою і в німецькому радіо починають вихвалити загони УПА на ОСУЗ під большевицькою окупацією, заявляючи, що УПА співпрацює з німцями. Так, отже, за словами брехливої німецької пропаганди, УПА переродилась із „большевицької агентури” — в „німецького союзника”. Але хто повірить таким брехням німців та їх п'ятолизів і агентів? Всьому українському народові і всьому світові відомо, що УПА бореться зарівно як проти німецьких, так і большевицьких загарбників за Українську Самостійну Державу. Через те скріплюють обидва окупанти свій терор проти УПА і всього українського народу. Бо відомо, що хоч німці вихвалюють УПА на ОСУЗ, то, нпр., в Галичині і на Волині, ними окупованій, вони змушені зводити з УПА важкі бої, називаючи її [вояків] „бандитами”, яких треба знищити в німецькому запіллі. Тому ні німцям, ні большевикам не вдається скомпрометувати УПА і визвольні змагання українського народу. УПА є збройним раменем українського народу і

гарантом остаточної перемоги українського народу в його боротьбі за Самостійну Українську Державу.

*Що пишуть поляки?* „Інформатор” [число] 7 з дня 1. IV. 1944 р. подас наступне: „Дорогою через лондонське радіо одержали ми вістку, що, за уповноваженням польського уряду, командант Польської Краєвої Армії на Волині зголосився у команданта советських збройних сил в Рівному для обговорення умов співпраці”.

„Глос Жолнежа” з 2. IV ц. р. пише: „В дні від 9-12 березня відділи Краєвої Армії перевели чималу відплатну акцію на Сагрннь і околиці”. А дальше.....відділи К. А. заатакували в Опцеві українських боївкарів, витиснули їх із села, при чому зліквідовано кількадесят українців, а 19 березня село Опців порядком відплати спалено”.

Дальше знаходимо інформацію про те, що 17 березня спалено Жабче. При тому зазначено: „кількадесят українців страчено”.

### 3-ЗА КОРДОНУ

*Берлін:* Із Стокгольму (Швеція) повідомляють, що урядовий большевицький часопис „Правда” гостро заатакував польський еміграційний уряд в Лондоні, заявляючи, що він б'є по інтересах Сов. Союзу і є гальмою у співпраці між аліянтами і СССР.

В останній промові перед англійською палатою громад заявив прем'єр Черчіль, що Москва не має жодних імперіялістичних планів. Треба сумніватися, щоб одверте просування московсько-большевицьких імперіялістів і їхні плани у відношенні до балтицьких народів, Скандінавії, Балканів, Північної Африки та Італії, що мають служити bastіонами комуністичної революції, мали б бути не знані англійським політикам.

*Лондон:* З приводу останніх дебатів в англійській палаті громад про закордонну політику Англії пише знаменито поінформований в закордонних справах англійський часопис „Обсервер”, що останні дебати про закордонну політику Англії, які проходили в палаті громад, показали дві школи думання в справі закордонної політики Англії: 1) *протиевропеїську* і 2) *про-*

европейську. Перша школа англійських політиків спирає свої плани майбутнього порядку в світі на 4-ьох союзних державах: Англії, США, Китаю і ССРСР. Ця школа відмовляє європейським державам в участі в порядкуванні повоевними відносинами, а цим самим відвертає увагу Англії від європейських справ. Друга, натомість, обстоює думку, що Європа має взяти активну участь у повоевному співробітництві з великими союзниками. Але це має бути Європа під проводом Англії, якій європейська рівновага сил не є байдужою справою. В першу чергу Англія мусить тісно співпрацювати з Францією, а також активно цікавитися іншими європейськими державами. Прихильники другої, проєвропейської, школи переможуть, бо вони знаходять підтримку всього англійського громадянства, яке виявляє велике заінтересування в першу чергу європейськими справами, а також за ними стоїть традиційна політика англійської імперії, яка перш за все є європейська держава.

Лондонське радіо передає слова ген. Александра про причини німецьких невдач. Він каже, що Німеччина програє, бо зігн[о]рувала основні принципи історії. Найгіршою є війна на два фронти. Завжди треба побити одного противника і аж тоді ставати проти другого. Завдяки блудам Гітлера, німці стоять зараз перед обличчям остаточного краху.

*Лондон:* Прем'єр Черчіль подав відомості про допомогу Англії для Сов. Союзу за час від 1. X. 1941 — 31. III. 1944 рр. Між іншим. Сов. Союз одержав від Англії: 5.031 танків, 6.000 літаків, багато іншого озброєння, медикаментів і харчових продуктів на загальну суму 80 мільйонів фунтів стерлінгів.

*Лондон:* Прем'єри британських домініонів виголосили в Лондоні промови. Ось уривки з них:

*Кертін* (прем'єр Австралії): „Ця війна може бути альянтами повністю виграна або повністю програна, якогось посереднього виходу з неї немає. Англія — країна свободи, і якщо б вона була переможена, то свобода зникла б з лиця землі. Так думають усі домінії“.

*Фрезер* (прем'єр Нової Зеландії): „До-

мінії вже цілковито дозріли до самостійного життя, їхні вузли з метрополією легкі, як повітря, а водночас сильні, як сталь“.

*Лондон:* Мін. закрсправ Англії Іден подав до відома про наслідок переговорів між США і Англією, з одного боку, та Іспанією — з другого. Іспанія зобов'язалася:

1) обмежити постачання вольфраму (тунгстену) до Німеччини до 20 тонн місячно;

2) ліквідувати нім. консулят в Танжері і обмежити діяльність нім. агентів в Іспанії;

3) стягнути еспанські добровольчі відділи із Сходу.

Коментатори англ. преси назначують, що Німеччина спрваджувала одну третину всього запотребування вольфраму з Іспанії і давала цьому металу першість в імпорті. Багато вольфраму одержувала Німеччина з Португалії, але весь його транспорт переходить через Іспанію. Тепер стає сумнівним, чи Іспанія при власних обмеженнях згодиться перепустити цей товар з Португалії через свою територію; із свого боку США і Англія зобов'язалися знести обмеження довозу власних товарів до Іспанії.

*Лондон:* В англ. палаті громад питали мін. закрсправ Ідена про прояви антисемітизму в польській емігр. армії та про лихе трактування в цій же армії українців і білорусів. Іден відповів, що англ. уряд звернув увагу польського емігр. уряду на прояви антисемітизму в польській армії і вказав йому вжити відповідних протизаходів; щодо українців і білорусів, то уряд доручив англ. амбасадорові при польській уряді зібрати точні інформації в цій справі.

Рахуючись із можливістю знищення залізничної комунікації у Франції та в інших західних теренах, німці задалегідь підвозять автомашини артилерію на атлантичне побережжя.

Англійське міністерство авіації подало в травні ц. р., що за перших 4 місяці 1944 р. з нальотів на ворога не вернулося 2.158 бомбардувальників, які стаціонували в Англії. За квітень 1944 р. альянтська авіація з Англії скинула на Німеччину і окуповані терени 37 тисяч тонн бомб.

*Берлін:* Один з полонених сов. старшин сказав: „Большевики втратили в цій війні

щонайменше 25 мільйонів вбитими. Щодо союзників, то більшовики здають собі справу з капіталістичної структури Англії і Америки і знають, що з ними боротьба неминуча".

*Лондон:* Німці в Голляндії масово купують цивільні убрання, а також просять знатніших голландських громадян про видачу їм свідоцтв про поведінку в Голляндії за час окупації. В цей спосіб хочуть уникнути в майбутньому кари, що їх жде як воєнних злочинців.

*Лондон:* В Данії зростає саботажний рух проти нім. окупанта. Данські саботажники останньо знищили в півд. Данії телефонну сітку.

Рузвельт і Черчіль опублікували спільний комунікат про хід підводної війни за м. квітень 1944 р. У комунікаті стверджується,

що число затоплених ворожих підводних човнів за квітень 1944 р. було більше від числа затоплених торговельних кораблів союзників,

*Берлін:* Москва зарядила переселення малих кавказьких народів могапетанської віри в Сибір. Тут ідеться, головно, про племена: кабардинців, інгушів, чеченців і осетинів. Ці народи все були джерелом рев. кипіння на Кавказі і ставили гострий спротив Москві.

Середземноморська авіація в останні тижні дуже інтенсивно бомбардує Румунію. Головнокомандувач середземноаліантської авіації ген. Ікер заявив, що продукція румунської нафти знизилася до одної четвертої частини тої кількості, яка була перед нальотами, наслідком нальотів.

\* \* \*

## НАШІ ВТРАТИ

В день 9 березня 1944 р. розстріляно гестапівськими опричниками сл. п. **Івана Кліма** (нар. 1909 р.), провідного члена Організації Українських Націоналістів, б. члена Краєвого Проводу Південно-Східньо-Українських Земель. Згинув у розквіті віку, в час, коли справа, що її від наймолодших років служив, вимагає якнайбільше людей саме цього типу, до якого належав сл. п. Іван; людей, що юність духу й енергійного чину поєднують із розважністю та досвідом зрілої людини.

Сьогодні ще не час розкривати усі сторінки його, працею багатого, життя. І тільки деякі фрагменти цього життя можемо згадати на цьому місці. Юним гімназистом знайомиться сл. п. Іван із визвольно-революційним рухом, очолюваним в той час Українською Військовою Організацією. Він вступає в її ряди, а коли агенти УВО перебирає Орг. Укр. Нац., Він віддає себе всього до її розпорядження: своєю молодечу енергію, свій розум. Характер і провідницькі здібності швидко висувають його в ряди передових революційних борців. На кожному із чис-



ленних постів, що на них стояв сл. п. Іван, Він вмів здобути собі пошану підкомандних, призначення — зверхників. Пе-

реслідування польської поліції чи часті арешти не відстрашують Його від праці. Він не знав, що таке хвилевий запал. За Його спокоем і погідною усмішкою завжди крилася крицева міць духу. Був людиною, що її характеризує холодний запал, був з тих людей, що, раз станувши на шлях революційної боротьби, йдуть ним, не зважаючи на труднощі і небезпеки, аж до кінця.

Саме такий характер визначував і дальший напрям Його роботи.

Арештований в 1936 р., Він мужньо переносить рафіновані тортури поліційного слідства. Засуджений на довічне тюрму, Він у вересні 1939 р., завдяки розвалові Польщі, опинюється на волі. Тюрма нищить Його здоров'я, але духу не ломить.

Недавній в'язень стає знову до праці. Весною 1941 р. рушає як провідник одної з похідних груп на Схід і на новому терені, у Дніпропетровській області, розвиває самостійницьку діяльність. Тут знову натрапляє на переслідування, цим разом німецької поліції. Змушений залишити на короткий час Дніпропетровську область. Він швидко повертається туди назад. Тереном Його праці став Донбас, цей український Донбас, що його так інтенсивно русифікував ще царський уряд, а потім — большевицький.

Важка і небезпечна була ця праця. Але сл. п. Іван не признавав ні важкості, ні небезпек, де йшло про рідну справу. Завдяки цьому Він став одним із перших піонерів самостійницького руху в Донбасі. Відкликаний на ЗУЗ, одержує спеціальне завдання. Арештований в день 11.1.1944 р. і переведений до тюрми в Дрогобичі, захоче прикметний Йому з попередніх років гарт духу. Жодна з організаційних таємниць (а знав їх багато) не дістається ворогові.

Двомісячне слідство, під час якого Він був підданий середньовічним тортурам гестапівських опричників, закінчується, врешті, трагічним фіналом в день 9. III. 1944 р. на ринку в Дрогобичі.

Спокійний, зрівноважений, як завжди, з гордо піднесеною головою пройшов сл. п. Іван свій останній шлях і з окликом „Слава Україні” впав, прошитий кулями німецьких катів.

Сл. п. Івана в живих немає. Відійшов туди, куди протягом 1943 р. пішли два Його молодші брати, що теж полягли смертю вояків революції.

Але сальва окупантів — ні цього з гачкуватим хрестом, ні з п'ятикутною зіркою — не вб'ють ідеї, не вб'ють визвольного руху старого державного народу!



**Дунець Теодор (Максим)**, народж. 21. I. 1921 р. в Ходорові, син міщан.

Від 1939 р. працює в активі як провідник робітників в цукр. заводі. 1941 р. переходить до С. [Б.], як районний провідник, 1942 р. переходить до друкарства. В „Празі” працював від 1942 р. як технічний керівник аж до дня 10. XII. 1943 р.

Сл. п. Дунець, належав до незамітних працівників, тим однак не менше всеціло відданих справі борців самостійницького руху. В розгарі боротьби в важких умовах окупантської дійсності згинув на стійці в день 10 грудня 1943 р.

**Заповіді підпільної газети**

Я Твій довірений приятель, що приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови, і тому бережи мене, як зіницю ока!
- Обережно мене читай — в полі або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи шепотом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких, як Ти, і тому злочином є тримати мене: „З хати до хати, з рук до рук!”
- Передавай мене лише тим, до кого маєш довір'я, і які, як і Ти, після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а заховати вже нема часу; інакше — шануй мене, бо я йду будити нарід до великого революційного діла — будувати Самостійну Українську Державу.

СЛАВА УКРАЇНІ!



**Друже!**

- Прочитай і дай другому прочитати.
- Зроби виписки і передай їх другому.
- Поширюй наші думки й ідею в розмовах і в своїх писаннях.
- Складай датки на *революційний фонд* і таким чином допомагай у сьогоднішній нашій визвольній боротьбі.
- Доказуй своєю працею і боротьбою, що Ти український самостійник-державник.
- Цього від Тебе бажає сьогодні Україна!

**З хати до хати, з рук до рук!**

---

З ДРУКАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

(Resume)

This volume begins with a "last-minute" announcement about the death of the editor-in-chief of *Ideya i chyn*, Mykhaylo Palidovych ("Karpatskyi") on May 26, 1944. The announcement was signed on May 28 by the OUN Leadership. We can assume that by that time this issue of *Ideya i chyn* was ready for print. More detailed information about Palidovych is announced for the following issue of the journal. This issue also contains a notice with photographs about the deaths of Ivan Klymiv, member of the territorial (*krai*) OUN Leadership for South-Eastern Ukraine, and Teodor Dunets ("Maksym"), technical director of the underground press, code-named "Praha." This issue has twenty-four pages and consists of four articles and some brief news stories. The following are summaries of the articles.

**V. V. Vyrovyi: "Stalinist Bolshevik Imperialist Efforts and Our Response"**

The author begins by asserting that Bolshevism is a form of Russian imperialism. However, Stalin aims even further than the tsars, to rule the whole world; internally, his goal is to rapidly assimilate or to destroy the captive nations.

In the ideological and political sphere, the Soviets are attempting to demoralize and subvert the captive nations, branding their struggles for freedom as foreign intrigues. These same tactics were used by the tsars. For example, Peter I declared *Hetman* Ivan Mazepa a traitor. The Bolsheviks now accuse Ukrainian independentists, especially the OUN, UPA and UNRA formations, of serving the Germans. The author reviews the history of the German-Ukrainian conflict from the Act of June 30, 1941, in order to demonstrate how consistently Ukrainians had fought against German occupation. He ends with the assertion that neither Ukrainians nor other nations will believe the Russian-Soviet lie.

In the sphere of action, Russian imperialists struck at the leading Ukrainian elements, in order to plunder Ukraine and gradually assimilate the people. The tsars eliminated only leaders and "rebels," but the Bolsheviks are massively killing not only the leading elements, the intelligentsia, but even the ordinary population. The author cites the following examples: the artificial mass famines which caused the deaths of peasants in 1921 and 1933, mass executions in prisons, and deportations and killings of people in Siberian concentration camps. Most recently, there have been mass "arrests and murders of people for fabricated "collaboration with the Germans;" sending mobilized men to the front without any training or weapons to face German machine guns; and deportations and executions for collaboration with the UPA.

The author's real name is Myroslav Prokop.

**O. S. Sadovyi: "Whereto Are the Poles Heading?"**

The author of this article begins by asserting that all the nations of Central and Eastern Europe are threatened by German and Russian imperialisms, and for that reasons, should fight together for independence. This idea is the cornerstone of Ukrainian liberation policy, more specifically, of OUN policy. Ukrainians have tried to establish joint action with Poles, but so far, have not been successful. In fact, Polish-Ukrainian conflicts have worsened. For this, the author blames the Polish political leadership.

Right-wing Polish groupings do not even recognize the Ukrainians' right to their own state. More progressive groups recognize this right, but regard western Ukrainian territory as part of Poland. On this territory, Polish partisans of all leanings have been fighting in-

discriminatory against nationally-conscious Ukrainians, especially political activists. Large numbers of Poles have been working in the German apparatus of occupation and combating Ukrainians both secretly and openly through German channels (the Gestapo, different police units, the administration, enterprises). At the same time, Poles have been collaborating with Soviet partisans, waging joint actions against Ukrainians. And since early 1942, the Polish underground has been killing Ukrainian cultural and community activists, especially in the Kholm region, where 394 Ukrainians were killed in 1942-43. In Volyn, where the Ukrainian police has been deserting to join the UPA, many Poles have joined German police units and have engaged in brutal destruction of Ukrainian villages. In Polissya, Poles have also collaborated with Soviet partisans. The author gives brief descriptions of a number of Polish actions, which support his accusations.

At the end of the article, the author threatens punishment of Poles who take armed action against Ukrainians. He rests on the position that Poles living on Ukrainian territory should be loyal to their masters, the Ukrainians, especially when the latter are fighting for their freedom.

The author's real name is Myroslav Prokop.

### **Mykhaylo Palidovych ("Karpatskyi"): "Thoughts About the Invasion"**

The author points out that the press and other media have been talking for over two years about an Allied invasion of Western Europe, but only now does it appear that the Allies are preparing a landing. The author speculates about the Allied plans and considers four possibilities. The first is that the Allies will make their landing from the Atlantic. They will attempt to break German resistance and move rapidly as far as possible to the East, in order to prevent the Red Army from going far into Europe. The author believes that Britain, in particular, would not allow the USSR to dominate in Europe. The second possibility is that the landing will take place with a small force, for purposes of propaganda, while the Allies in fact wait for the Soviets to exhaust themselves further. The third possibility is that the landing will be just a diversionary manoeuvre, to pull German forces away, while the main strike is made into the Balkans. The secondary aim of this plan would be to limit even further the Red Army's movement into Europe. The fourth and final possibility is that the Allies will open a second front, suffer enormous losses, and Stalin will succeed in seizing all of Europe. The author immediately rejects this possibility, for the Allies have all they need to make an intelligent plan. He concludes that the invasion, its time and place will be the litmus test of the alliance of the Western Allies and the USSR.

### **H. S.: "At the Present Moment (the Situation In the Field)"**

This brief article describes the situation on the Ukrainian territories through which the front was moving. The author says that right to the end, the Germans behave like an occupying power. While they retreat, they destroy all they can, leaving behind ruins. They regard the UPA as an enemy second only to the Red Army. Soviet propaganda, until the Red Army crossed the Dnipro River, spoke mainly about the welcome given to the Red Army by the populations of the "liberated regions." Now it is viciously attacking the UPA and "Banderites," and Soviet planes are dropping anti-UPA leaflets into the areas from which the Germans retreat. On the territories they enter, the Soviets behave like an army of occupation. They are destroying graves, crosses, monuments, inscriptions and other national treasures. Red Army soldiers are stealing clothing, food and cattle, searching for hiding places, raping women. The Soviets quickly organize their administration and immediately mobilize all men

aged eighteen to fifty-five. Then they impose quotas on the villages, etc. The author also complains about Poles living on Ukrainian territory, who first collaborated with the Germans and now collaborate with the Soviets, and speaks of the most recent incidents of destruction of Ukrainian villages by the Polish armed underground in the Kholm region.

### **News**

These news stories are divided into two sections: "From Inside the Country" and "From Abroad." The first section contains brief accounts of events that took place on Ukrainian territory, particularly skirmishes with various forces of occupation (Germans, Soviets, Polish underground units) and terrorist actions against the Ukrainian population. The second section presents political news stories from abroad, which were taken from foreign radio broadcasts or from the German press or radio.



Воля народам і людині!  
 За Українську Самостійну Соборну Державу!  
 За вільні національні держави поневолених народів!  
 Поневолені народи, *єднайтеся* у боротьбі проти імперіялістів!

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

## Ідея і чин

*Видає Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН)*

Рік IV

1945

ч. 8

### ПОВІДОМЛЕННЯ

Дня 22 серпня 1944 р. в с. Гаї Нижні, Дрогобицької області, загинув у бою з большевицькими окупантами Славної Пам'яті Друг *Ростислав Волошин-Горбенко (Павленко)*, родом з Волині, один з найстарших і найбільш заслужених членів ОУН, Член Проводу Організації Українських Націоналістів, визначний організатор самостійницького революційно-визвольного руху на Західних і Північно-Західних Землях України, б. Краєвий Провідник ПЗУЗ. Сл. п. Друг Волошин-Горбенко був в'язнем польських тюрем, двічі в'язнем польського концентраційного табору в Березі Картузькій, був головою Української Студентської Репрезентації, членом Президії ЦеСУС-а, членом редакційних колегій журналів і газет: „Студентський Шлях”, „Студентський Вісник”, „Український Голос”, „Наш Клич”, „Вісті”, „Бюлетень Краєвого Проводу ОУН-ЗУЗ” і ін. За часів першої большевицької окупації Сл. п. Друг Волошин-Горбенко був в'язнем большевицької тюрми, потім в час державного будівництва 1941 р. з рамени Українського Державного Правління обняв пост Голови Обласної Управи Рівенської області. Під час німецької окупації Друг Волошин-Горбенко попав у німецьку тюрму, а вийшовши з неї, кинувся знов у вир революційної боротьби. В 1943 р. був Предсідником III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН.

Організація збереже пам'ять про Друга Волошина-Горбенка як про відданого сина українського народу, невтомного і незломного борця за його визволення, енергійного і вічно життєрадісного Революціонера.

Вічна слава Його Світлій Пам'яті!

Кров і Дух Його поведуть нас у дальшій боротьбі!

Слава Героєві Української Революції!

14. XI. 1944 р.

ПРОВІД  
 ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

**СЕРГІЙ ДМИТРІВ****В НОВІЙ ДІЙНОСТІ**

І знову український народ став віч-на-віч з владою, що близько 25 років залізними кліщами сталінсько-енкаведівського режиму душила його за горло та пила його живучу кров. Слідом за відступаючим гітлерівським людоїдом на українську землю хмарою насунули криваві колони російсько-большевицького імперіялізму. Тепер уже всі українські землі „визволені” і на них знову рясним дощем спадають усі „благодаті” сталінської системи.

Український народ, українські робітники й селяни та трудова інтелігенція завжди були свідомі того, що поки в ССРСР при владі Сталін і його партійно-большевицька кліка, доти в ССРСР ніяких змін на користь народним масам не може бути. Про це завжди говорили українські революціонери. Вони вказували, що ССРСР — це державна машина російсько-большевицького імперіялізму, що втілює в собі гноблення і визиск людини і народів та породжує все нові загарбницькі війни. Українські революціонери завжди підкреслювали, що надіятися на основні зміни соціального державно-правного положення народів у рамках сьогоднішнього ССРСР було б помилкою, однозначною з самогубством. Але все ж таки були люди, що вірили в правдивість тих різних вісток про т. зв. зміни в ССРСР, що їх, з наказу імперіялістичного кремлівського центру, поширювали в час гітлерівської окупації України агенти російсько-большевицького імперіялізму з тим, щоб відвернути народні маси від того шляху боротьби, який їм вказував український революційний визвольний рух. Вже перші кроки діяльності нововстановленої советської влади показали, наскільки облудними були всі надії на корисні для народу зміни в ССРСР та віра в правдивість шептаної большевицької пропаганди.

З поворотом советської влади вернулись усі дотеперішні невідступні її сопутники: злидні, нестачі й голод, важка примусова каторжна праця, соціальні і політичні утиски, гніт і неволя для робітників, селян, для широких кіл службовців, — а вигідне життя й достатки та розкоші для нквд, партійної кліки та вищої державної бюрократії і для всіх тих, що, втративши почуття особистої гідності та честі, запродали душу і стали співцями кремлівського диктатора та терористично-гнобительського режиму.

Відновлено сталінські колгоспи та знову прикріплено до них селян, як кріпаків до поміщицького двору за панщини. Встановлено ту саму систему кріпацько-невільничої праці, ту саму систему трудоднів і грабунку колгоспів за допомогою обов'язкових поставок, „добровільних” продажей державі, нагромаджень, внесків, податків і ін. Як було досі, так і тепер господарем колгоспу не є працююче в ньому селянство, а партійно-большевицька кліка і державна советська бюрократія — слуги й виконавці волі російсько-большевицького імперіялізму. За колгоспним селянством залишено тільки право схвалити накинений згори господарський плян, працювати до повного фізичного виснаження та тішитись злиднями, що їх створює система сталінських трудоднів. Нововстановлена советська влада не обмежилась тільки тим. Вона силоміць видерла від селянства все те, що воно вбергло від

ненажерливого німецького окупанта. В забріханій большевицькій пропаганді це називається „добровільною” здачею селянством хліба, м'яса, грошевих ошадностей для Червоної армії і державі „з вдячності за визволення”. Цей нечуваний грабунок села спричинюється не тільки тим, що СССР стоїть зараз перед великими харчовими труднощами та що коштом недоїдання й голоду українського селянства російський імперіялізм знову оце пробує прохарчувати загони своїх захисників. Йдеться також про те, щоб, викачавши з українського села всі запаси харчів, тим міцніше прикувати його до колгоспу і системи трудоднів, зробити його цілковито залежним від режиму з перших таки днів відновлення советської влади.

Віджили довоєнні советські закони, які ставили робітника в положення раба, прикріпленого до місця праці і примушеного працювати в умовах, в які кидає його режим. Віджила відома советська система норм виробітку, стахановщини і зарплати, що була засобом нечуваної в світі експлуатації робітників. Віджила стара советська практика на виробництві разом зі страхітливою системою кар за т. зв. спізнення і „дедарство”. Відновили діяльність большевицькі профспілки — еластичне знаряддя в руках державної і партійної машини для всебічного визиску і гноблення робітників. Як і раніше, за робітниками не залишено жодного права вільно об'єднуватися і таким чином відстоювати свої права й інтереси. В подібній ситуації знайшлися широкі кола службовців і працівників різних советських установ. Коли до цього додати ті особливі харчові труднощі, в які попав СССР в наслідок війни і сталінсько-колгоспної системи сільського господарства, то можна собі уявити розміри тієї нужди, що її переживає тепер робітник і службовець в СССР.

Щоб вдержатись при владі, Сталін і його партійно-большевицька кліка, як показує дійсність, дотримуються тих самих методів правління, при допомозі яких виконували владу досі. Брехня, обман, підступ і терор — це єдині їх методи. Нема жодних особистих і громадянських прав, свободи думки і преси, свободи творити громадянські і професійні об'єднання та організації. Народні маси можуть користуватися тільки тими організаціями і об'єднаннями, що їх творить партія і її експозитура — советський уряд для своїх протинародних цілей. Вільне слово і незалежну критику переслідує нквд. Друкарні і папір у руках партії та нквд, в їх руках вся преса і книжки, а тому й служать вони цілям, що їх ставлять собі партія і нквд. Увесь апарат державної адміністрації під виключною контролею партії, партія і тільки вона, а не народ, його формує. Гореславна сталінська конституція, що своєю нечуваною забріханістю про т. зв. демократичні вільності прикриває диктатуру і самоволо Сталіна та його кліки, і надалі залишається в силі. Отже, практика режиму залишається незмінною.

Ще раз дали себе відчуті сталінська „дружба” народів і „безмежні” національні „вільності” в рамках СССР. Відчув їх наново український народ з перших днів „визволення” Червоною армією. І цього факту не дається закрити виданням законів про утворення союзних комісаріятів оборони і закордонних справ. Російський великодержавницький шовінізм, що його в інтересах „атечественной” війни розпочав російсько-большевицький імперіялізм, гуляє сьогодні так широко, що сам здирає маску з СССР як країни національних „вільностей” і „дружби”. Вчора російсько-большевицька пропаганда голосила ще про рівність усіх народів у рамках СССР, сьогодні вже одверто говориться про „опіку” з боку „старшого брата — російського народу” і його культурну вищість. Вчора ще можна було тут і там говорити про гнобительську політику

російських царів і їх генералів в Україні, сьогодні можна про них говорити тільки як про „друзів" і „визволителів" українського народу. Щораз частіше назву ССРСР змінюється старою назвою Росія, а термін „советський" терміном „російський". Російсько-большевицька пропаганда все частіше забуває, що в склад ССРСР входить багато не російських народів, які мають своє історичне велике минуле, свою культуру і мову, які далеко відмінні від культури і мови російського народу, і починає торочити про єдиний советський народ.

Советська влада зразу ж після свого повороту на українську землю застосувала жорстокий терор супроти українського населення під покришкою боротьби з тими, що стояли на службі гітлерівській оку[п]ації. Ще не висохли тюремні каземати від крові розстріляних і закатованих озвірілим гестапом сотень і тисяч українців, як знову наповнились тюрми українцями і полялась невинна українська кров. Це сталінські „органи безпеки" розпочали своє нове живно на нашій землі. Це російсько-большевицький імперіялізм винищує живі сили України, щоб обезкровити її і таким чином тримати український народ у своїх хижацьких обіймах.

Сталінський антинародний гнобительський режим цим, одначе, не задовольняється. В своїй безсоромності і злочинстві він посувається ще далі. Під маскою боротьби з гітлерівським імперіялізмом Сталін і його кліка проводять в Україні відому „добровільну" мобілізацію в Червону армію, забираючи всіх чоловіків, м[о]лодих і старих, придатних до військової служби, і напівкалік. Часто без буд[ь-я]кого військового вишколу, без належного забезпечення зброєю, одежею, харчами, без забезпечення потрібними провідними кадрами кидають сталінські псарі новомобілізованих на фронт у першу лінію на німецькі танки і кулемети. Не може бути ніякого сумніву, що тут не йдеться про поповнення новими резервами проріділих рядів Червоної армії. Тут справа в іншому. Тут ідеться про те, щоб, користуючись з умов війни, винищити фізичні сили народу і таким чином унеможливити його революційну боротьбу за волю. Російсько-большевицький імперіялізм зацікавлений у тому, щоб з трупів українського народу будувати барикади, за якими ховатимуться сталінські „воїни і герої". Тільки антинародний, проклятий режим професійних злочинців і душоубів, прибраних у маршальські і генеральські уніформи, здібний на такі ганебні і підлі діла.

Всіх тих, що їх не можна кинути на фронтову м'ясорубку, та сама советська влада запрягає на каторжні роботи при таких умовах, в яких людині нічого іншого, крім повільної голодової смерти, очікувати не можна. Як за часів татарських наскоків гнали людей табунами в ясир, як за часів окупації кривавого Гітлера гнали людей табунами на примусові роботи в Німеччину, так за панування „рідного батька", „ясного сонечка" тирана Сталіна женуть з України табунами жінок, дітей, старих на всякі непосильні роботи в шахтах, руднях, лісах, болотах. Звичайно, і тут усі „вдоволені" з голодної зарплати, „щасливі" нелюдськими життєвими умовами — повільним конанням, безмежно „вдячні" тиранові, що створив їм таке „прекрасне і чудове" життя. Ось ті благодаті, що ними обсипає сьогодні народні маси влада „робітників і селян" — большевицька партія, советський уряд і „батько і вождь народів Сталін".

Але все ж такі було б запереченням дійсности твердити, що жодних змін у ході цієї страхітливої війни в ССРСР не сталося. Ні, зміни в ССРСР наступили.

Поперше, ті всі благодаті, що їх зазнають народні маси в ССРСР, своїми розмірами далеко більші і різноманітніші, ніж були до війни. Тому тепер ще більше чути крик про щастя, радість, культурність, свободу і заможність, про доброту, гуманність, велич і геніальність Сталіна. Бо так уже завжди в житті буває, що коли комусь чогось бракує, про те він завжди думає й говорить. Подруге, введено погони, маршальські й генеральські уніформи, титули, відзначення, привернено в почот „друзів народу” царів, генералів, відгребано зі згарищ історії „атечество”, допущено попів та архимандритів та дозволено молитись. Оце ті зміни і досягнення, що їх здобули народи „під геніальним” керівництвом Сталіна і більшовицької партії у наслідку 25-річного соціального будівництва і чотирирічної кровопролитної імперіялістичної війни. Це одночасно дороговказ, в якому напрямі далі вестиме народи злочинницька імперіялістична кліка — Сталін і його спілка — та зайвий доказ того, чого треба очікувати людині і народам тоді, коли б у кінцевому наслідку імперіялістичної війни Сталін і його кліка не полетіли в ту безодню, яку вони готують народним масам і всім противникам більшовицького режиму.

\* \* \*

Як же ж сприймають робітники й селяни, трудова інтелігенція та народи, що стогнуть у ярмі сталінсько-більшовицької неволі, оту жахливу сьгоднішню дійсність? Якими настроями живе сьгодні багатомільйонна маса воєцтва Червоної армії — про те чи не найкраще говорить факт нечуїного терору в заплілі і армії. Посилена діяльність органів нквд, заповнені тюрми, палення сіл і масові розстріли, рейди спеціальних каральних частин нквд, нервова метушня „асобих атделов”, постійні арешти й екекуції в Червоній армії, безнастанні „заходи” „заградітельних атрядов” позаду бойових ліній вказують, що в царстві кровожерливого Сталіна справи стоять таки погано. До кремлівських воріт все виразніше доходять відгуки того величезного невдоволення, що охопило мільйони гноблених, визискуваних, поневіренних робітників, селян і службовців всіх тих народів, що їх „ушасливлює” імперіялістична сталінсько-більшовицька кліка. Соціальный і економічний гніт і визиск, жахлива нужда і злидні, національні і політичні утиски, довготривала безглузда війна, нездібність сталінського військового керівництва і спричинені ним нечувані втрата людського елементу на фронтах у наслідок типового для російського імперіялізму способу ведення війни (в нас, мовляв, людей вистачить — давай перемогу за ціну мільйонових людських втрат) і ін. виводять народні маси з пасивного бездіяльного стану. Чи робітник, селянин, службовець в тилу, чи червоноармієць на фронті — всі вони все голосніше ставлять питання: що ж далі, в ім'я чого працювати дозагину, проливати кров, коли жодних перспектив покращання відносин немає?

Війна ще виразніше відслонила сторінки сталінсько-більшовицької системи. Війна відкрила всю облуду і забріханість режиму. Впродовж 25 років витискали з людей кров і піт, гнобили і визискували. Сталін і його кліка за ціну вигідного і розкішного життя купували десятки і сотні різних писак, журналістів, поетів, письменників, „науковців”, які в найпривабливіших кольорах змальовували те,

що для „добра” трудящих накоїв тиран і його підлізні та яке „щастя” чекає трудящих у майбутньому.

Безсоромний напад на 4-мільйонову Фінляндію, що, мовляв, стала несподівано загрозувати 180-мільйоновому ССРСР, насилля в країнах Прибалтики (Литва, Латвія, Естонія), загарбання Західної України й Білорусі під плащиком „возз'єднання”, вторгнення в Румунію і захоплення Північної Буковини та Бесарабії, підлабузнювання до Гітлера і зазіхання на балканські країни і чорноморські протоки вмотали, нарешті, ССРСР в імперіялістичну війну та здерли маску зі Сталіна і його партійно-большевицької кліки як захисників миру і будівничих ладу, в якому знищено експлуатацію і поневолення людини і народів. Показалося, що за соціалістичною большевицькою фразеологією приховує на ділі своє свиняче рило російсько-большевицький імперіялізм, який після жовтня в умовах советської влади встиг організуватися в нових формах, прийняв нові, більш витончені і гнучкі методи роботи й, підкривши собі партійно-большевицьку кліку зі Сталіном на чолі, приступив до реалізації своїх старих мрій і ідеалів „большевицькими, сталінськими темпами”. Виявилось, що Сталін і його спілка, кладучи основи нового „соціалістичного” ладу за рахунок поту і крові трудящих, клали на ділі основи для російсько-большевицького мілітаризму й імперіялізму, що, говорячи про мир, Сталін і його спілка готувались до нових воєн в ім'я інтересів російсько-большевицького імперіялізму. Такий, а не інший зміст мали сталінські п'ятирічки, колективізація, ганебні сталінські маневри в ділянці національної політики, творення нової національної по формі та соціалістичної по змісті культури, ліквідація пережитків капіталістичної ідеології в свідомості мас і ін. Будова соціалізму в одній країні стала по суті новим типом імперіялістичної держави. Розбудова господарства послужила не піднесенню матеріального добробуту народних мас, а виключно цілям мілітаризму.

Сталінсько-большевицький режим завжди пробував пишатися тим, що організацією шкільництва уможливив народним масам освіту і дав їм змогу користуватися всіма здобутками культури. Але ж і тут виявилось, що йшло не про дійсну освіту для народних мас і про піднесення їх культурного рівня. Йшло про те, щоб вишколити ті десятки і сотні тисяч фахових кадрів, що їх вимагала справа розбудови господарства, що її планували і переводили російсько-большевицький імперіялізм і його захисник Сталін у воєнно-імперіялістичних цілях. Сталін і його спілка були поставлені перед такою самою необхідністю, перед якою стояли всі інші імперіялізми капіталістичних країн, коли йшло про економічну експлуатацію колоній.

Не зважаючи на те, що в ССРСР під покровом ВКП(б) прийшов до голосу і до керми російський великодержавницький націоналізм, який, скориставшись з нагоди „будови соціалізму в одній країні”, зумів побудову „нового соціалістичного ладу” спрямувати на рейки російського державного капіталізму у відповідності до потреб нового типу російського імперіялізму — большевицького, Сталін і його кліка — слуги і виконавці волі російсько-большевицького імперіялізму — не перестали послуговуватися в пропаганді відламками ідей Жовтневої революції і товчуть завжди: все те, що вони робили і роблять, це і є те, чого бажали і в ім'я чого боролись і гинули мільйони робітників і селян у період громадянської війни на теренах колишньої царської Росії. Відрізавши країни і народи ССРСР від решти світу непроходимим муром, Сталін і його спілка при допомозі всіх могутніх модерних засобів пропаганди

й агітації вбивали в голови позбавлених всякого зв'язку зі світом народних мас, що в СРСР створено „радісне і щасливе життя”, що в СРСР знищено соціальний гніт і визиск людини, знищено національний гніт і панування одного народу над іншими, що в СРСР іде швидким темпом „до сяючих вершин людського щастя — до комунізму” тоді, коли, мовляв, поза СРСР панує тільки жахлива темрява, злидні, голод, нелюдський визиск і гніт народів і людини. Цей дикий танок большевицької пропаганди має свою глибшу причину. Тут іде про те, щоб приховати перед трудящими той факт, що Сталін і його спілка створили в СРСР справді щось зовсім протилежне тому, про що вони говорили і говорять, що, знищивши старе і будуючи нове, Сталін і його спілка створили на ділі тільки нові форми для старого лиха. Хто сьогодні не бачить, що, знищивши старі кляси, нинішнє „соціалістичне” суспільство, сформоване в СРСР, не знищило класових суперечностей; воно тільки поставило основи, на яких виростають і все більше ростуть у силу нові кляси, нові суперечності, нові умови гноблення і нові форми боротьби на місці старих. На місце капіталізму, опертого на систему приватної власності на засоби виробництва, виріс особливого типу державний капіталізм, опертий на систему націоналізації землі і всіх засобів виробництва. В умовах цього особливого типу державного капіталізму виростають нові особливого типу кляси й особливі форми визиску людини, особливі форми соціального гніту і національно-політичного поневолення. Партія, не бачений досі в історії розвитку людського суспільства державний апарат політичної і господарської адміністрації, бюрократичний апарат профспілок, червоноармійське офіцерство, професура і безмежні загони найманих писак і т. зв. діячів мистецтва, які стали до послуг новим володарям, — ось ті середовища, з яких виростає нова суспільна упривілейована кляса, яка засобами перманентного масового терору береже свої панівні класові позиції, придушує мільйони робітників і селян та нижчих службовців соціально та експлуатує економічно. І ця нова кляса виконує диктаторську владу в державі. Ту панівну диктаторську позицію встигла вона закріпити за собою „законно” параграфом до решти забріханої сталінської конституції про те, що керівна ролля в усіх галузях суспільного і державного будівництва забезпечується за большевицькою комуністичною партією. Та одна стаття конституції зводить нанівець увесь демократизм цієї гореславної конституції. Гнобительський і паразитний характер нової кляси зовсім не міняється від того, що формується вона з елементів, які вийшли і виходять з робітників, селян і трудової інтелігенції. Стара буржуазія не рекрутувалася з феодальної шляхти. Вона йшла з міщанства, ремісників, торгівців. Те, що американський мільйонер Форд за молодих років був простим робітником, не зміняє пізнішого соціального обличчя Форда як капіталіста. Але як буржуазія, дійшовши до влади, знайшла спільну мову з шляхтою і феодалами, проти яких повела революцію, так само нова російсько-советська буржуазія знайшла і знаходить спільну мову з різними колишніми царськими чиновниками, політичними-діячами, дипломатами, професурою і генералами.

Російсько-большевицький імперіялізм насильно зупиняє розвиток національної культури підкорених народів щодо її змісту, допускає зате її розвиток щодо форми, намагаючись одночасно влити в неї потрібний йому зміст: признає до деякої міри історичне минуле підкорених народів, фальшуючи, однак, його в найбільш безсоромний спосіб на те, щоб показати, що ні в минулому, ні тепер, ні в майбутньому підкорені народи без „допомоги” з боку

„старшого брата” не могли б існувати. Російський імперіалізм допускає формальне визнання права на державну незалежність і творить навіть ілюзії її форми у вигляді союзних республік для того, щоб таким чином міцніше держати їх у своєму підкоренні, але доводить культурну меншевартисть підкорених народів масковано, проповідуючи прогресивність і „всесвітньо-історичне” значення всієї попередньої дворянсько-царської, поміщицько-буржуазної і сучасної російської культури, накидаючи її підкореним народ[а]м на місце їх власної, не сіє розбрату між пануючим і підкореним, а проповідує любов грабованого, поневіряного, гнобленого „молодшого” до „великого і могутнього старшого брата”. Хіба ж не в тому ця різниця між політикою царизму і політикою російського большевизму в Україні? Русифікація України присвічувала всій політиці царизму, вона присвічує й нині політиці большевизму. Імперіалістична війна царя Петра I була „атечественной вайной” з Карлом XII за береги Балтики. Розбудова царем Петром I кріпосницької держави й опертя її на дворянстві було „прогресом”. Союз Петра I з польським королем служив інтересам оборони „родіни”. Але визвольна війна гетьмана Мазепи проти царя Петра I, який прагнув до ліквідації державної самостійності України і повного її поневолення та який, остаточно втопивши Україну в крові, накинув їй насильно страшне ярмо соціальної і національно-політичної неволі, — це вже „ізнамена родіне”. Союз Мазепи з Карлом XII для спільної боротьби з Петром I — це вже спроба Мазепи віддати Україну „в кабалу шведам”. Спроби Мазепи опертись на козацькій старшині — це реакція. Цар Петро I — герой російського і великий друг українського народу. Мазепа — зрадник і ворог обох народів. Державна самостійність для російського народу — так. Державна самостійність для українського чи іншого народу — ні. Тут вже потрібна „опіка” з боку „старшого брата”. Імперіалістична війна Сталіна і його спілки — це прогресивна „атечественная вайна”. Боротьба за національну і соціальну волю українського народу — це вже боротьба за віддачу України в кабалу чужоземним капіталістам. Оце вся ідеологія „старшого брата”. Це його розуміння дружби. Це його розуміння рівності. Це також ідейні позиції ВКП(б) зі Сталіном на чолі. Сталін і його спілка — вся його ВКП(б) — ідеї соціалізму в національному питанні заступили ідеями російського шовінізму. Право кожного народу на повну національно-політичну волю, отже, на державну самостійність, що його проповідував соціалізм у ССРСР, з усією брутальністю насилувано і на його місце поставлено російський великодержавницький імперіалістичний лозунг про „допомогу” і „опіку” з боку „старшого брата”, про непорушну єдність ССРСР, про існування т. зв. союзних республік „як невід’ємних складових частин великого ССРСР”. Таким чином, замість союзу вільних самостійних національних держав, ССРСР став одною централізованою державою російсько-большевицького імперіалізму, поодинокі т. зв. союзні республіки стали тільки його адміністративно-територіальними провінціями, якими керують за зразком царських генерал-губернаторів кремлівські секретарі ЦК партії. Всім відомо і ми про це вже згадували, що тим чинником, який виконує диктаторську владу в ССРСР, є ВКП(б) зі Сталіном і клікою у проводі. Вже зі самої організаційної будови ВКП(б) визирає нахабна пика російського великодержавництва. Коли для таких „союзних” республік, як українська, білоруська і ін., існують окремі ЦК партії, підпорядковані повністю ЦК ВКП(б), то для т. зв. РСФСР і цього нема. ЦК ВКП(б) є одночасно ЦК для РСФСР або, інакше, ЦК ВКП(б) є ЦК російської комуністичної партії большевиків,



і це російський ЦК партії, ЦК російсько-большевицьких шовіністів верховодить у цілому ССРСР, у цих т. зв. союзних республіках. Він і здійснює програму російсько-большевицького імперіялізму. Тому зовсім зрозуміло, чому Сталін і його партійно-большевицька кліка від традицій Паризької комуні повернули до традицій російських царів і їх гончих псів, до ідеології царславних „єдїнонедєлімцев” і їх ганебної практики. Так стоїть справа з національною політикою Сталіна.

Те, що в т. зв. УСССР існує, даруйте за слово, уряд ради народних комісарів, в склад якого входять тожє українці, що в т. зв. УСССР поет, який займався досі тільки писанням віршів на честь тирана, стає нині комісаром-міністром або навіть заступником голови ради народних комісарів, отже, самого Хрущова, — ні в чому не змінює колоніального становища України „в складі великого ССРСР”. Одначє, цей факт говорить про всю декоративність державности УСССР і її верховних органів. При допомозі імен бажанів, тичин, корнійчуків і ін. Кремль намагається створити для українського народу ілюзію державности і незалежности. Це саме торкається всіх інших т. зв. союзних республік.

Зовсім природно, чому сьогодні широкі народні маси, биті злиднями і тероризовані, втратили всяку віру в сталінські обіцяні блага в майбутньому комуністичному ладі, що про нього стільки всі наслухались з уст сталінсько-большевицької пропаганди. Широкі маси робітників, селян, службовців, червоноармійців усіх національностей готові сьогодні стати на прою з невисною системою. Щораз більше людей прислухається до тієї боротьби, що її розгорнув проти сталінсько-большевицького режиму український народ. Все міцніше стають на ноги озброєні маси поневолених російсько-большевицьким імперіялізмом народів. В ССРСР створилися всі об’єктивні умови для великої соціальної і національної революції. Вона назріває з усією історичною неминучістю. Могутні кроки нової революції чути вже сьогодні в ССРСР скрізь: в тилу, в колгоспах, фабриках, заводах, в армії на фронті. Чує її Кремль і тому так скаженіє.

Звичайно, сьогодні Сталін і його спілка латають прориви всякими маневрами, щоб ще раз одурити гноблені ними народи і відвернути їх від революційного шляху боротьби та при тому зловити інші народи й „ущасливити” їх сталінсько-советською системою, видають нові закони про т. зв. перетворення комісарятів оборони і закордонних справ і пробують переконувати світ, що тут іде про корінні зміни в державно-правній і політичній структурі ССРСР в напрямі надання т. зв. союзним республікам суверенних прав. Мало, одначє, нині в ССРСР наївних, які вірили б в пропагандивне сталінсько-большевицьке тлумачення виданих законів та зв’язували б з ними надії на якісь серйозні зміни. Якщо такі наївні все ще існують, то найближчий час переконає їх, наскільки їх ошукали сталінсько-большевицькі брехуни і гнобителі.

Вдержатися при владі Сталінові і його спілці допомагає той факт, що багато людей не бачить ще сьогодні іншого виходу, коли йдеться про боротьбу з гітлерівським імперіялізмом, як тільки далі продовжувати воювати в рядах Червоної армії. Ті люди ненавидять Сталіна і його режим та чекають нагоди, щоб розправитися з Сталіном і його режимом так само жорстоко, як безоглядно і жорстоко Сталін і його нквд розправлялись і розправляються з тими всіми, що стояли за правду і волю людини і народів. Це торкається однаково українців, білорусів, узбеків, грузинів, росіян і ін. Всі ті люди в дальшому ході війни

переконаються, що Сталін і його спілка не спроможні закінчити війну, як цього вимагають інтереси народів. Вони переконаються, що єдиний успішний шлях боротьби з гітлерівським імперіялізмом — це шлях, що його вказують українські революціонери і Революційний Комітет Поневолених Народів. Це шлях одночасної боротьби проти обох імперіялізмів — гітлерівського і російсько-більшевицького.

\* \* \*

**М. К.**

## УКРАЇНЬСКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА

У грізний час, коли на українських землях шаліли, виснажуючись у кривавій війні, дві ворожі тотальні окупаційні сили — німецько-гітлерівський і московсько-більшевицький імперіялізми, сталась в Україні велика історична подія: створилась *Українська Головна Визвольна Рада*. Створилась вона на Великому З[б]орі в середині 1944 р. з представників усіх національно-визвольних сил українського народу на всіх рідних землях і поза кордоном, які визнали за єдино правильний — *самостійницький принцип* у боротьбі за *Українську Самостійну Соборну Державу*.

На Великому Зборі, розглянувши докладно внутрішнє й міжнародне становище України, представники опрацювали й одногосно прийняли свою політичну *Платформу* і свій внутрішній *Устрій* та видали перший *Універсал* до Українського Народу. Незабаром після цього Українська Головна Визвольна Рада видала друком свою *Платформу* й *Універсал* у великих накладах, у формі афіш і листівок, які розійшлися широко серед українського народу в краю і за кордоном.

З уваги на важливість заснування Української Головної Визвольної Ради та розгорнення її діяльності, з'ясуємо докладніше її видання.

### ПЛЯТФОРМА УГВР

схоплена у трьох розділах, які вияснюють ідею, цілі та програмові основи УГВР. Ось вони:

*[I]. Загальне положення.* У вступі нав'язує УГВР до славної нашої традиції „створення самостійної Української Держави та боротьби за її закріплення в 1917-1921 рр.“; пригадує, що ця „Українська Держава впала внаслідок чужого завоювання, зумовленого недостатнім внутрішнім об'єднанням українських національних сил“; указує, що „це чуже панування позначилось небувалим гнітом, масовим грабiжництвом українського народу, поверненням селянства й робiтництва в справжнє крiпацтво разом з нещадною експлуатацією і винищенням мiльйонoвих мас голодом і терором“; стверджує, що „це страшне і криваве лихоліття впродовж 25-ти років навчило українські народні маси, що ніякий чужий політичний та соціальний устрій не піде їм на користь і що *тільки власна національна суверенна держава є єдиною передумовою і запорукою*

*нормального життя і розвитку нації та її культури, матеріального і духовного добробуту народних мас".*

Далі виявляє, що „сучасна війна між двома тотальними силами, московсько-большевицьким та німецько-гітлерівським імперіалізмами, ведеться за оволодіння в першу чергу українських земель як вихідних позицій до панування в східній, а навіть у всій Європі". Стверджує, що „обидві ці сили – *непримиренні вороги ідеї української державности*".

Але ж „ця війна виснажує також наших ворогів і провадить їх до соціального і політичного розкладу". І „це створює сприятливі умовини для визвольних прагнень поневолених народів та полегшить їм остаточну перемогу".

Тим то „*Необхідно:*

„а) у вирі сучасної тотальної війни *оборонити український народ* та його провідні кадри перед фізичним знищенням,

б) *повести його до боротьби за своє визволення і власну суверенну державу*".

„Для здійснення цих завдань потрібний *єдиний всеукраїнський національний фронт*, організований на основі *об'єднання всіх діючих національних українських сил*, які прагнуть до української суверенної держави".

„Тому за *ініціативою Української Повстанчої Армії (УПА)*, що утворилася в процесі збройної боротьби українського народу проти грабунків і насильства окупантів над мирним українським населенням, організувався з представників усіх українських земель та українських політичних середовищ *всеукраїнський провідний центр* під назвою: *Українська Головна Визвольна Рада (УГВР)*".

II. *Цілі і завдання УГВР. Цілі:* „*Об'єднати і координувати дії всіх самостійницько-визвольних сил українського народу на всіх землях України та поза ними для національно-визвольної боротьби проти всіх ворогів українського народу, зокрема проти московсько-большевицького і німецько-гітлерівського імперіалізмів, за створення Української Самостійної Соборної Держави (УССД)*".

УГВР перейняла на себе такі три головні завдання:

„*Керувати* всією національно-визвольною боротьбою українського народу аж до здобуття державної незалежності і створення органів незалежної державної влади на Україні.

„*Репрезентувати* як верховний всеукраїнський центр сучасну політичну боротьбу українського народу в краю і за кордоном.

„*Створити перший український державний уряд та скликати перше українське всенародне представництво*".

III. *Основні ідейно-програмові принципи.* З уваги на те, що перша й найвища наша мета — це „збереження життя нації, національної єдності й культури" та що головною запорукою цього збереження і нормального розвитку „нації" є „національна суверенна держава, то *українська нація в цей час повинна віддати всі свої сили на здобуття і закріплення власної держави*". Тим то „всі політично-активні українські чинники повинні *skonсолідуватися* в боротьбі за самостійну українську державу" — з тим, що боротьба ця „буде провадитися незалежно від політичних впливів сторонніх сил".

„На цій підставі УГВР визнає такі принципи своєї діяльності:

I. УГВР прагне до відбудови Української Самостійної Соборної Держави

на всіх землях українсь[к]ого народу засобами революційної боротьби проти всіх ворогів державної самостійності українського народу, зокрема проти большевицьких і німецьких окупантів, та у співпраці з усіма прихильниками такої самостійности.

2. УГВР твориться на принципі повної політичної незалежності своїх прагнень від впливів сторонніх національних сил і чинників.

3. УГВР об'єднує всі українські політично-провідні елементи незалежно від їх ідейного світогляду та політично-групової приналежності, що стоять на ґрунті політичної суверенності української держави та політичної незалежності українських визвольних прагнень".

4. У політично-соціальної діяльності УГВР визнає і змагає *забезпечити*:

„а) народно-демократичний спосіб визначення політичного устрою в українській державі шляхом загального народного представництва; б) свободу науки, світогляду і віри; в) розвиток української національної культури; г) справедливий соціальний лад в українській державі без класового визиску і гноблення; д) [sic] справжню законність в українській державі і рівність усіх громадян перед законом; є) громадянські права всім національним меншостям на Україні; є) право рівних спроможностей на освіту для всіх громадян; ж) вільну ініціативу у трудовій господарській діяльності для всіх громадян, регульовану вимогами і потребами цілоти нації; з) вільну форму трудового землекористування з визначенням мінімальних і максимальних розмірів для індивідуального землекористування; и) усупільнення основних природних багатств України: землі, лісів, вод і підземних скарбів, — з передачею вільних земель у постійне користування трудових хліборобських господарств; й) [sic] удержавлення важкої індустрії і важкого транспорту, передачу кооперативним об'єднанням легкої і харчової індустрії, право широкого вільного кооперування дрібних продуцентів; і) [sic] вільну торгівлю в нормованих законодавством межах; к) вільний розвиток ремесла та право на творення індивідуальних ремісничих майстерень і підприємств; л) право на вільну працю для фізичних і розумових працівників та охорону інтересів селянства й робітництва соціальним законодавством.

5. УГВР провадитиме свою боротьбу за УССД в союзі з усіма поневоленими народами Європи й Азії, які борються за своє визволення і визнають право України на політичну її незалежність.

6. УГВР прагне до порозуміння і до мирного співжиття з усіма сусідами України на принципі взаємного визнання права мати власні держави на етнографічних землях кожного народу".

## УСТРІЙ УГВР

схоплений в шости розділах: I. Ціль і завдання; II. Великий Збір; III. Президія; IV. Генеральний Секретаріат; V. Генеральний Суддя і VI. Генеральний Контрольний. Устрій цей з'ясує докладно: організаційну побудову УГВР, завдання, обов'язки, права і відповідальність її членів. За постановами цього устрою на першому Великому Зборі одноголосно обрано: *Президента*, трьох його *Заступників* і чотирьох *Членів Президії УГВР*; обрано *Голову Генерального Секретаріату*, який для поодиноких ділянок праці покликав окремих Генеральних Секретарів — це виконавча влада УГВР; нарешті, обрано *Генерального Суддю* та *Генерального Контрольного*, які створили свої *Колегії*.

УГВР як найвищий керівний орган українського народу затримує за собою виключне право *єдиного репрезентанта* політичної волі всього українського народу *перед зовнішнім світом*. Тим то УГВР, що діє безпосередньо на рідній землі, має своє *Представництво* за кордоном, що пов'язується найтісніше з життям свого народу та опирається на реальні сили Рідного Краю.

Перший Великий Збір видав до Українського Народу перший

### УНІВЕРСАЛ УГВР,

що ґрунтується на найсуттєвіших думках Плятформи УГВР. Універсал цей у врочистих словах нав'язує до будови Української Держави в 1917-18 рр., до кривавої боротьби за Неї, яку Український Народ зберіг у своїй душі по сьогодні як священну спадщину предків і на сторожі своєї волі поставив від карпатських верхів по Дон і Кавказ збройні кадри своїх синів — *Українську Повстанчу Армію*.

„Сучасне українське покоління нехай буде горде, що саме йому доведеться в героїській боротьбі *завершити будову* української держави.

Це велетенське завдання вимагає ще більшого, ніж досі, завзяття, ще більшої відданості справі, а перш за все *об'єднання всіх самостійницьких сил під одним політичним проводом*.

І тому, щоб об'єднати всі національно-визвольні сили українського народу, щоб з одного центру керувати його визвольною боротьбою, щоб перед зовнішнім світом репрезентувати його політичну волю та щоб протиставитися спробам ворогів української держави розбивати єдиний самостійницький український фронт, — створилася *Українська Головна Визвольна Рада*. Вона переймає від тепер керівництво визвольною боротьбою українського народу”.

„Українська Головна Визвольна Рада є найвищим і єдиним керівним органом українського народу на час його революційної боротьби, аж до створення Уряду Української Самостійної Соборної Держави.

Українська Головна Визвольна Рада *присягає* Тобі, Український Народ:

*Боротись* за те, щоб Ти був єдиним володарем на своїй землі, за справедливий соціальний лад без гніту і визиску, за знищення кріпацтва і вільну працю селянина на власній землі, за вільну працю робітника, за широку ініціативу трудящого населення в усіх галузях господарської діяльності, за повноту розвитку української національної культури.

Українська Головна Визвольна Рада *кладає* на вівтар боротьби за ідеали *свою працю і своє життя*”.

„Українська Головна Визвольна Рада вітає боротьбу інших поневолених народів за своє визволення. З ними, зокрема з нашими сусідами, бажаємо жити в добросусідських взаєминах та співпрацювати у боротьбі проти спільних ворогів”.

Нарешті, клянучись пам'яттю героїчної боротьби і лицарської смерти наших славних предків, Українська Головна Визвольна Рада закликає весь Український Народ:

*„Ставай до боротьби за свою Волю і за свою Державу, єднайся у своїй боротьбі, крись у своїй вірі!”*

Два місяці пізніше, у вересні 1944 р., появилася за кордоном

[див. далі]

## ВІДОЗВА УГВР

*„до всіх насильно вивезених з України земляків наших та тих, що були змушені покидати свої рідні землі“.*

Відозву цю видало закордонне Представництво УГВР. Звернена вона до українців на чужині взагалі та головно у Німеччині, де тепер перебуває понад три мільйони українців, в тому щонайменше половина боездатних чоловіків.

Відозва ця починається *ствердженням*, що проти ненависних гітлерівського і сталінського імперіялізмів створився великий революційний фронт поневолених народів.

„На Сході перед веде у цій святій боротьбі український народ. Сотні тисяч його вірних синів і дочок — наших братів і сестер з фанатизмом і самопожертвою героїв одчайдушно борються проти імперялістичних загарбників, зразково об'єднані в дисципліновану й ідейно могутню Українську Повстанчу Армію. Вони борються за свою суверенну, справді вільну і ні від кого не залежну Українську Державу“.

Далі Відозва *сповіщає*, що в Україні створилась Українська Головна Визвольна Рада, яка очолює революційну боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу.

„На цей шлях боротьби вступив увесь український народ. На всіх українських землях, від Кавказу до Карпат, від Прип'яті до Чорного моря, йде сьогодні завзята боротьба українського народу проти сталінсько-большевицьких загарбників, що знову поневолюють Україну. На сталінські намагання знищити нас як націю український народ відповів активно — збройною боротьбою проти окупанта“.

Далі Відозва *закликає* всіх українців на чужині „на службу великій визвольній справі, на допомогу нашим рідним землям“.

„В новій дійсності мусять усі українці... виступити одною лавою як незалежний політичний чинник, що бореться тільки за Українську Державу у спілці з усіма народами, які готові визнати право українського народу на державне життя та його боротьбу проти німецького та московського імперялізмів“.

Нарешті, *закликається* усіх українців, „які розкинені сьогодні по чужині, перш усього до *єдності, до спільної боротьби* рам'я в рам'я з нашими братами з рідних земель“.

*„Хай велика ідея нашого визволення і кривава боротьба наших братів єднає нас в одному всеукраїнському визвольному фронті“.*

\* \* \*

*[Від редактора:]* Ось ідейно-політичне обличчя Української Головної Визвольної Ради та початкова її діяльність у краю і за кордоном у світлі її власних друкованих видань. І треба ствердити, що з'ясована тут її ідеологія була віддавна мрією і тугою всіх національно-думаючих українців. А викристалізувалася вона в конкретну політичну дію у вогні революційно-визвольної боротьби українського народу проти ненависних і людожерних німецько-гітлерівського і московсько-большевицького імперялізмів. Тим то створення Української Головної Визвольної Ради в середині 1944 р. — це справді одна з найзамітніших і

найбільших національно-політичних подій в Україні за останню чверть сторіччя. Організація Українських Націоналістів, що завжди ставилась позитивно до всіх здорових національних починів, що завжди організовувала й виховувала народ до найбільших завдань нації, що справу революційної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу завжди ставила на першому місці, — вітає створення і діяльність Української Головної Визвольної Ради.

\* \* \*

## II. ДУМА

### ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНЕ ОБЛИЧЧЯ БОЛЬШЕВИКІВ

В наслідок невдалої і ганебної загарбницької гітлерівської війни, що великою мірою причинилася до затримання внутрішнього процесу розкладу ССРСР, і в наслідок революційно-визвольної боротьби підбитих німцями європейських народів та серйозної збройної і господарської допомоги з боку англо-американців, - большевики здобувають тепер на воєнних фронтах щораз нові перемоги. Червона армія, хоча і ціною велетенських людських жертв, все ж посувається на захід, промочує Росії шлях в Європу й утврджує її керівну позицію на міжнародній арені. Москва цим разом широко розмахнулась і, почувши під ногами твердий ґрунт, починає виразно відкривати своє великоросійське імперіалістичне обличчя. Мирні договори з Румунією, Фінляндією і Болгарією, з одного боку, а диверсійна політика у „визволеній” Польщі і Югославії, з другого, недвозначно вказують, що большевицька верхівка не думає на цих теренах маскувати своїх загарбницьких планів. Те, що діється тепер в Італії, Франції, а зокрема в Бельгії і Греції, де комуністичні елементи почали вже відкриті дії з метою опанування державної влади, вказує, що большевики не позбулися своїх розкладових дій щодо інших держав і що вони діють швидко і з поспіхом. Цей поспіх одночасно бачимо в творенні міжнародної профспілкової організації, а зокрема в закріплюванні за собою вирішального впливу в організації міжнародної воєнної безпеки, який конкретно сформульований у проекті конференції, що відбулася в Думбартан-Оксі [Dumbarton Oaks (Вашінгтон)]. Місце Росії там заздалегідь забезпечене, і сьогодні кремлівські володарі східно потирають з радости руки і розплановують наступ „на світ” згори, зсередини і збоку аргументами голої військової сили.

Так виглядає дійсність. Але помилявся б той, хто сьогодні всі ці „переможні” ходи Москви переоцінював би, так, як помилилися вже не одні і не один раз у минулому, а зокрема недавні адоратори Гітлера. Те, що сьогодні спостерігаємо, далеко від *справжньої* дійсності, на яку складаються, крім часто невидних на перший погляд національних і соціальних процесів, ще й усі потенційні первні, заховані в ідейно-політичній структурі сьогоднішніх кандидатів на володарів світу. Людина і її відношення до життя, а зокрема нації і їх взаємовідношення — все це справи дуже складного порядку, і щоб їх оцінити чи передбачити їхній розвій, треба бути насамперед *об'єктивним* глядачем.

Це в першій мірі пригадка деяким нашим (на жаль!) землякам, що невілничко дивляться на життя крізь облудні ухвали ЦК ВКП(б) та в сліпій надії на неминучу виграну Сталіна допомагають йому вогнем і мечем навертати український народ на московсько-большевицьку віру. Та, на щастя, народні маси в основі правильно оцінюють ситуацію і, не зважаючи на всі ускладнення, що їх принесла війна, вміють відрізнити правду від брехні, своє від чужого, тривале від хвиливого. Отже, в обличчі такого якраз росту большевизму і нездорового стану в таборі українських комуністів, існує потреба проведення аналізу тих гасел, що їх Москва подає сьогодні до вірування. *Це ж бо йдеться про життя нації, а ніхто інший, здається, так дуже не загрожений у своєму існуванні наступом Москви, як саме Україна.*

Розглядаючи сьогоднішнє ідейно-політичне обличчя большевиків, треба об'єктивно ствердити, що складається воно з двох основних елементів: елементу *національно-російського* як першого і суттєвого і елементу *інтернаціонально-комуністичного* як більш формального, другорядного. Помилівся б той, хто сьогоднішню Москву оцінював би лише однобічно, хто, як наприклад, німецька пропаганда, бачив би лише її комуністичний бік або, як англійська, лише російський. ССРСР — це не колишня дореволюційна Росія, глуха і сліпа до всього, що діялося не лише на широкому світі, але і в середині країни, це також не Росія Леніна—Троцького, Росія доби Жовтневої революції, спрямована в своїй дії на здійснення ідей світового пролетаріату. *Росія Сталіна — це своєрідна синтеза соціалістично-комуністичних ідей Маркса, Енгельса, Леніна з реакційними національно-великоросійськими ідеями Романових та інших.* Перещеплення ідей Маркса на російський ґрунт, до речі, не придатний і не підготовлений до їх реалізації, безперечно, створило, цінною велетенського потрясіння, щось нове по формі, але ніяк не по суті. До того ще російські комуністи, змонопольовувавши в своїх рухах керівництво світової пролетарської революції, дуже швидко довели до повного викривлення соціалістичних ідей, до їх скарикатуровання і спрIMITIVІЗОВАННЯ і тим самим стали на ділі їхніми першими гробокопателями. Та це й не дивно, бо, власне, марксівське твердження про „буття і свідомість” у тому місці і в тому розумінні якраз і виправдало себе. Саме великоросійський національний побут, оця всеросійська чи всесоюзна „пчова”, що на неї склались і своєрідна ментальність, і економічні та культурні первні, і психологія власного доробкевичівського подвір'ячка, — дали змогу максимально розвинутися всім тим реакційним первням дореволюційної Росії, що їх з такою силою намагався зрвати колись жовтневий революціонер. В тому то й суть, що визнавці й реалізатори світової пролетарської революції переджовтневої доби були в більшості вірні своїм ідеалам лише до часу створення собі власного підприємства в підсонні колишньої царської імперії. З бігом часу й у наслідок цілковитої ізоляції від решти світу та деяких особистих „порахунків”, вони еволюціонували в напрямі виразного й оновленого великоросійського імперіалізму. Звичайно, такий перехід від марксівського соціалізму до „соціалізму в одній країні” не відбувся шляхом чергової революції, — бо навіщо ж було тоді проливати стільки крові в період 1917-го року, — а відбувся, поза „дрібною” чисткою, шляхом повільного додавання до ідейно-політичного змісту все нових і нових елементів національно-російських та відніма[н]ням і запереченням тих усіх „великих і широких” інтернаціонально-комуністичного порядку елементів, що мали б зобов'язувати до дальшої жертвенної боротьби в ім'я визволення всього пролетаріату.



Вершком цього наближення і є сучасні „новости”, так добре знані і вживані за царської Росії, що їх впровадив тепер Сталін під гучні „аплодісменти” всієї шовіністичної московської публіки і „наших” прапорщиків кремлівського престолу.

Останньо гучно відсвятковано в ССРСР 21-у річницю *Жовтневої революції* Знову, як і в попередні роки, виголошено „великих слів велику силу” во славу пролетарської революції. І могло б здаватися сірому глядачеві, що справді ССРСР — це країна робітників і селян, авангард світової революції, що справді — це непохитний бастион ідей соціалізму і комунізму. Все б своїми, зовнішніми формами підтверджувало таку думку, за винятком, може, зрештою дрібних декораційних форм довокруги колишніх пролетарів. Та об’єктивно поглянувши на саме життя ССРСР чи хоча б прочитавши останні „Заклики” ЦК ВКП(б), зразу побачимо, в чому справа. Це не важливо, що й сьогодні комуністичні теоретики втішаються офіційним визнанням з боку правлячої большевицької верхівки. Єзуїти колись на Україні були офіційно визнавачами ідей Христа, та це їм не перешкоджало здійснювати найбільш ганебну окупаційну політику польських магнатів. А відомі германські хрестоносці — лицарі Тевтонського ордену також прикривались прапором христ[и]янства. Та всім відомо, що під їхніми релігійними „опікунчими” крилами литовське плем’я було знищене д[о] т[л]а. Чи може хто сумніватися в тому, що члени цих католицьких орденів не керувались своїм, опертим на релігійних догмах, сумлінням? Та яка потіха з цього? Історичний досвід учить, що *імперіялісти завжди знаходили собі якусь, звичайно, модну і „миролюбну” ідею, яка ставала лише ширмою для їхнього голого загарбництва і насильства. І горе тому, хто повірив ширмам, кличам і прапорам. Він був або знищений, або ставав невіляником чи зрадником-яничаром.*

Бо що спільного мають, наприклад, сьогоднішні члени компартії з тими революціонерами, що діяли в кінці XIX сторіччя, на початку XX і в період 1917 року? Поза назвою і вивченням Маркса, здається, нічого. Колись був порив в ім’я покращання долі всіх „гнаних і голодних”, колись було бажання струснути світ у його основах і збудувати новий, кращий і більш справедливий лад, колись була ідея всесвітньої пролетарської революції. А сьогодні все це кудись відійшло, забулось та ще дремає в грубих томах соціалістичних теоретиків, а люди стали *„звичайними собирателями землі руской”, трубадурами боролатого слов’янофільства та ще „боевими” союзниками буржуазно-капіталістичного світу.*

Причин тут багато. Однією з них є і те, що теоретики соціалізму хоча і багато де в чому мали рацію, як от у справі боротьби робітників з буржуазним визиском, в питанні забезпечення робітникам культурного, матеріального і суспільно-правного положення, — то, однак, у своїх передбаченнях розвитку людства вони заплутались у лабіринті суперечних собі теорій. Вже сьогодні ясно, що т. зв. теорії *„концентрації капіталізму”* і *„пролетаризації мас”* не знайшли підтвердження в житті. Бо ані не наступило безконечне централізування капіталу в руках жменьки капіталістів, ані пролетаріят не обнижував до безконечності свого життєвого рівня, і тим самим так догматично проголошена неконечність збройної класової боротьби у вигляді т. зв. *пролетарської революції* не виправдала себе. Поодинокі держави й народи шукали й знаходили виходи з ненормального і шкідливого соціального положення та творили нові соціальні внутрішні форми чи лише реформи, в яких був забезпечений дальший органічний

прогрес. *Виявилось також, що не класові інтереси основні і вирішальні в житті, а, власне, національні, державні. Цей привело до розподілу світу, замість на два воюючі між собою табори пролетарів і капіталістів, до двоподілу на нації поневолені і нації панівні. І сталося це в той самий час, коли „засоби й способи виробництва” ні в чому не були ревелюційні, а, значить, і так широко аргументований історичний матеріалізм показався хиткий і нестислий, не говорячи вже про діалектичний матеріалізм, який в міру розвитку науки зазнає щораз нових ударів.*

Ясно, що і в ССРСР наступив інший процес, як це треба було б сподіватися на підставі марксовських і лєнінських теорій. Зі всесвітніх позицій перейдено до побудови „соціалізму в одній країні”. Для цього знайдено теоретичну надбудову в творах Лєніна, а саме: „закон нерівномірного розвитку капіталізму”, і почалась під стогін народних мас насильна реалізація штучних теоретичних плинів колишніх кабінетних теоретиків. Чи означає це, що „вожді світового пролетаріату” відмовились від оборони експлуатованих робітничих мас у капіталістичних країнах, чи, іншими словами, формальні керівники комуністичного інтернаціоналу перестали інструментувати організований світовий пролетаріат і наштотувати його на збройну боротьбу з капіталістами в ім'я побудови соціалізму? Ні! Все це існувало й існує сьогодні, не залежно навіть від формального розпусчення Комінтерну. Та справа в тому, що *всі ці інструкції вже йдуть не по лінії дійсного інтересу працюючих, а по лінії інтересів звичайного російського великодержавного імперіялізму. Основною метою цих збраних в інтернаціональну форму великоросійських шовіністів є не намагання добитися „до вершин людського щастя — до комунізму”, а збереження власного тепленького гніздечка, творення п'ятої колонії в середині других держав і звичайна агентурна робота, що має з черги уможливити завоювання й окупацію інших держав.*

Що так воно є, досить проглянути останній довоєнний період офіційної зовнішньої політики ССРСР, так дуже подібної до політики колишньої царської Росії. Насамперед осінню 1934 р. приступив ССРСР до Ліги народів, цебто засів до спільного стола, власне, з тими „теоретичними” ворогами працюючих мас, з якими колись воював і проти яких, згідно з накресленими собі завданнями, організував збройну боротьбу. Тоді, у зв'язку з відродженням німецького мілітаризму, це було зумовлене „потребами вдержання миру”. Коли ж цей самий мілітаризм почав свій завоювницький похід, ССРСР приступив до союзу з ним і на спілку з сьогоднішнім проклятим Гітлером поділився чужими підбитими країнами. Багатства „країни соціалізму”: вугілля, паливо, збіжжя, — їхали великими транспортами в Німеччину, власне, в гітлерівську Німеччину, яка вже тоді (1941 р.) міцно затягала гестапівську петлю на шиї працюючих мас усіх європейських народів. Які це були петлі, то „вожді світового пролетаріату” швидко і самі перекопалися. Та тоді це було „оправдане і законне” в процесі „визволення пролетаріату”. Країна „соціалізму”, замість стати в обороні *покривджених, причинилася, власне, до їх ще більшого поневолення.* І цього не зміє ні пізніша збройна боротьба з Гітлером, ні сьогоднішні перемоги, до речі, зумовлені іншими моментами. А далі, як оправдати безсоромний напад на Фінляндію в 1939 році, бо не можна поважно трактувати твердження про „загрозу” з боку тієї 4-мільйонної держави. В цей час за згодою Гітлера прилучено до ССРСР Західну Україну, Західну Білорусь, Буковину і Бєсарабію та балтійські держави: Литву, Латвію і Естонію. Населення цих земель насильно

піддано всім жорстоким експериментам будівничих „соціалізму”. Сотні тисяч людей заслано на каторжні роботи в Сибір і степи Казахстану, а решту трудящих тюрмами і розстрілами привчала Москва до послуху. Так виглядали на практиці великі ідеї „визволення, свободи і демократії”.

Та прийшли важкі дні німецької агресії, і колишні керівники світового пролетаріату мусіли здорово поступитися в своїх дотеперішніх ідейних позиціях на користь західних буржуазно-капіталістичних союзників. Треба було розпустити Комінтерн, припинити звернення в бік світового пролетаріату, змінити де в чому конституцію і замінити дотеперішній інтернаціональний гімн — національно-великоросійським, не говорячи вже про дрібні переміни внутрішнього порядку, як от повернення прав церкві тощо. Який же це глум над усіма колишніми категоричними твердженнями соціалістичних теоретиків про „шляхи розвитку людства”, яким розчаруванням є це для тих, що ще вірили в подібні утопічні ідеї. *СССР ясно і виразно порвав зі старими божками і став поклонятися ще старішим богам імперіалістичної Росії. Сталін і Всесоюзна Комуністична Партія (большевиків) по волі чи по неволі переключилися на рейки ганебної пам'яті царських чиновників і тим самим колесо історії почали повертати назад.*

З архіву колишньої відмерлої доби витягнуто на денне світло „прогресивну” ідею, на цей раз „слов'янофільство” і почато її офіційно пропагувати. Не місце тут розправлятися з того порядку політичною концепцією, бо про неї самі большевики списали колись багато паперу, і нам тут також нічого більше додавати не треба. Та, власне, вибір цієї саме концепції з призначенням на експорт говорить виразно, про що саме йдеться сьогоднішнім володарям Кремля. Не маючи змоги за „клясовим принципом[”] залучувати поодиноких теренів до своєї метрополії, вони переключилися на „слов'янофільство”, як природно „найближче” й „органічне” сьогоднішнім володарям Росії. Що це, за словами Маркса, Енгельса, Леніна, „чорна реакція” — колишніх учасників Жовтневої революції сьогодні не обходить.

На експорт призначено всього 8 із 54 закликів ЦК ВКП(б) до 27-ої річниці Жовтневої революції. Решта 46 — це заклики до громадян ССРСР, бійців, робітників, селян і інтелігенції, щоб ще більше працювали для перемоги над Гітлером. Всі заклики до зовнішнього світу — це звернення до поодиноких народів (власне, „народів”!) і держав, а саме: англійців, американців, югославців, поляків, французів, чехословаків, народів Європи, що борються проти Німеччини, і „братів слов'ян”, — з подякою або закликом до боротьби з німцями. Ні одного слова про боротьбу „робітничої кляси” з буржуазією, ні одного заклику до „світового пролетаріату”. Де ж тоді поділися всі, такою високою ціною здобуті міжнародні ідеї соціалізму, комунізму, де ж загубилися широко аргументовані наукові основи історичного матеріалізму, коли в 27-му річницю пролетарської революції не чути ні одного гасла з того асеналу, а на світовій арені залишилися лише народи, нації, держави? А, може, „комуністам” сказано щось більше? В одному з закликів читаємо: „Комуністи і комсомольці! Будьте в перших рядах борців проти німецько-фашистських загарбників!” І все! А, може, Сталін у своїй промові з нагоди роковин сказав щось хоч одним словом? Ні! Ціла промова його — це підсумки боротьби „радянського” і союзних народів з Німеччиною, а всі звернення — це прохання до англо-американських союзників про втримання і забезпечення повоєнної безпеки. До того стилю допасований і теперішній головний лозунг дня, що є

одночасно офіційним більшовицьким привітом і теж призначений на експорт, а саме: „Смерть німецьким загарбникам". *Все це наочно вказує, що на порядку дня першу роллю грають питання не класового, а національного порядку, а це означає, що хотось колись таки помилявся.*

Міг би хтось сказати, що саме такий ідейно-політичний зміст „країни переміщеного соціалізму" зумовлений тимчасовим укладом сил на міжнародному терені і що на практиці московські комуністи залишилися і надалі вірні своїм ідеям. Так тоді треба було б відповісти на питання, чому на загарбаних землях Західної України, Західної Білорусі, Буковини, Бессарабії і балтійських держав проведено проти волі працюючих клясичної форми окупаційну політику, не кажучи вже про внутрішньо-політичні прийоми в самому ССРСР, що зводяться у наслідку до повної русифікації і господарської експлуатації всіх поневолених народів. Колись Сталін сказав, що „революції не імпортуються, а виростають в самому народі", чого ж тоді на теренах Румунії, Фінляндії і Болгарії, з одного боку, а Польщі і Югославії — з другого, Червона армія і загони агентів НКВД і НКБ почали здійснювати великоросійську імперіялістичну концепцію, що, в залежності від політично-економічного та стратегічного значення поодиноких країн, проходить більш чи менш максимальними чи мінімальними прийомами. *Та одне спільне є у всіх кроках і намаганнях більшовиків у тих країнах, а саме: 1) фізично ліквідувати боєздатний елемент на німецьких фронтах, 2) господарчо експлуатувати країну і працюючих (за „договором" і за звичаєм „граб награвленне" і 3) морально розкладати поодинокі суспільності шляхом ініціювання внутрішньої боротьби, контролі всієї преси і літератури та організуванням своєї агентурної сітки, щоб таким чином послабити сумезні європейські народи і міцно взяти їх у свої обійми.*

Кажуть, що „апетит приходить з їдженням". Коли це правда, то апетити намісників московських царів таки дуже великі. Рішення конференції в *Думбартан-Оксі* в питанні про організацію безпеки після війни розкривають імперіялістичне обличчя московських більшовиків до краю. За проектом тієї конференції, має бути створена міжнародна організація під назвою „Об'єднані нації", в якій будуть запевнені *сталі* місця представникам ССРСР, Англії, США і Китаю (а згодом і Франції). Представники цих великодержав творитимуть „*Раду безпеки*", яка буде виконавчим і керуючим тілом. Решта представників будуть обиратись на один чи два роки. Чи треба щось до цього додавати? Чи не є це на ділі глум над усіма так галасливо проголошеними фразами про „рівність" і „демократію". „Вожді світового пролетаріату" поділилися світом з іншими великодержавами і цей поділ закріпили міжнародним союзом. Хто ж тепер мав би стояти на сторожі працюючих мас, поневолених народів і загально покривджених і експлуатованих мас? Може, ці, що провадили колись на барикади робітників і селян в ім'я великих інтернаціональних ідей? Керівники пролетаріату задалегідь віддали всі вирішення „*Генеральній асамблеї*", цебто представникам пануючих режимів, отже, не завжди приятелям працюючих мас. Це ще раз підтвердило думку, що її колись у доступі широти сказав покійний Хвильовий: „*З'ли сужні сини революцію, захпали її в раковину з калом*", а „*лозунги 1917 р. стали фарисейством і матеріалом для спекуляції*".

Не інакше стоїть справа і в середині „держави робітників і селян". Як основну мету ставив собі колись соціалізм покращати соціальне становище робітника. Тим часом замість „*соціальної волі*" прийшло прикріплення робітника до варстату його праці, прийшли норми виробітку, злидні, недостатки

і нові „соціалістичні” методи експлуатації — т. зв. стахановщина. Робітника позбавлено права вільно об'єднуватися, а профспілкові організації стали на ділі експозитурою правлячої кліки. Така сама доля зустріла і селян. Прикріплені до колгоспів, вони мусять відробляти трудовні, за які одержують плату, що ледве чи вистачає на прожиток. Держава, а радше правляча верхівка, перевівши націоналізацію землі і всіх засобів виробництва, на ділі замість соціалізму побудувала чистої форми *державний капіталізм*, тим важчий і жорстокіший, що облудно фірмований кличами з архіву колишніх соціалістичних теоретиків.

Не приходиться сьогодні говорити і про т. зв. „демократичні права”. Свобода слова, думки, друку чи зборів не існує. Громадянинові вільно лише схвалювати „геніяльні” директиви з центру або критикувати других за не точне їх виконання. Все інше карається законом як „контрреволюція[”]. Зрештою, і сама сталінська конституція в статті 126 цілком забезпечує комуністичній партії керівну ролу в державі. Чого ж тоді шукати за „демократією”?, *Диктатура пролетаріату* — це по формі диктатура компартії, а по суті диктатура Сталіна і його кліки. *Сьогоднішня Росія — це, побіч Німеччини, найбільш тоталітарна держава в світі*. Це, звичайно, не перешкоджає більшовикам на весь голос кричати про їхню найбільшу демократичність.

Щораз більше на місце „*всесвітньої культури*” приходять, за офіціальними директивами партії, культура російська по суті і по формі. Відгребано і дано до вірування стару історію Росії з царями, генералами, попами, і розпочалась наукова аргументація шляхів розвитку російського імперіалізму. Російська мова стала обов'язковою у всіх царинах життя і на всіх теренах, спихаючи інші мови до ролі етнографічного говору.

Не розв'язали більшовики і „*національного питання*” в душі хоча б „ленінської національної політики”. Ідея самовизначення і державної незалежності стала найбільш неприйнятливою і небезпечною для „батьків і вождів народів”. У зв'язку з національним ренесансом підбитих Москвою народів і з їхнім невпинним стремлінням унезалежитися політично, московські більшовики, для більшого пов'язання їх з Росією, створили т. зв. *союзні республіки, що на ділі є звичайними адміністративними одиницями scentралізованої держави „робітників і селян”*. Не змінює цієї справи і введення союзних комісаріятів оборони та закордонних справ. СССР, за офіційним конституційним формулюванням, є „державою робітників і селян”, отже, не державою націй. „Кожний громадянин СССР є разом з тим і громадянином кожної союзної республіки”. А це значить, що ніякої формально-правної суверенності т. зв. союзних республік бути не може до того часу, поки не наступлять засадничі зміни цілої советської конституції. А що до того не йде, те наочно бачимо в швидкими темпами будованому „радянському патріотизмі”, „атечестві”, „родіне”, що останньо прямо утотоженні з російським патріотизмом, з Росією. Їй — Росії і російському „великому” народові, „старшому” братові всіх народів СССР — належить першість, подяка, слава за всі „ласки”, що він їх дає іншим народам. На сторожі цього панівного становища росіян стоїть комуністична партія, яка всіма засобами поліційної держави приневолює підбиті народи до послуху. Вірно думав колись Хвильовий, коли писав у другій частині „Вальдшнепів”: „Це той самий руський інтелігент-інтернаціоналіст, який з охотою говорить про самовизначення націй... тільки не тих, що входять у Радянський Союз; який всюди бачить петлюрівщину... і не помічає своєї устряловщини; який і досі думає, що

українська культура існує... як австрійська інтрига. Словом, це саме той інтернаціоналіст, який під своїм космополітизмом ховає звичайнісінький собі зоологічний націоналізм".

Та помилкою було б думати, що в ССРСР вже цілком нічого не залишилося з інтернаціональних ідей соціалізму і комунізму. Ще залишилась комуністична партія при владі, „ради трудящих“, профспілки, „Червона“ армія, а серп і молот, п'ятираменна зірка і клич „Пролетарі всіх країн, єднайтеся“ все ще пишуться на всіх почесних місцях. І на експорт Москва задержала ще трохи зброї з арсеналу всесвітнього пролетаріату. А якже! „У великому хазяйстві все пригродиться!“

От хоча б тепер „конспіративно“ пачкується „дещо“ в Італію, Францію, Бельгію, Грецію з метою послаблення імперіялістичних конкурентів великоросійського великодержавництва. Словом, *сьогоднішні володарі Кремля, хоча і переклочилися явно на національно-російські імперіялістичні рейки, не відмовляються, однак, від дотеперішніх „червоних“ інтернаціональних позицій. А це вказує, що „кандидат на володаря світу“ — Сталін широко розвівся на двох окремих стільцях.* І, може, було б все в порядку, коли б не те, що ті два стільці починають під „любим батьком“ розсуватися. Причина в тому, що на двох стільцях довго сидіти таки не можна. *Ідеї російського імперіялізму та ідеї всесвітньої пролетарської революції є діаметрально різні, суперечні і взаємно себе виключаючі, і хто хотів би їх поєднати чи їх визнати, то швидше чи пізніше мусить провалитися.* Те, що дотепер вдалося більшовикам вдержатися на поверхні життя, ще не вказує, що так мусить бути і надалі. Історія знає багато прикладів подібного часового розквіту. *СССР і його сьогоднішні ідейно-політичне обличчя — це суміш всяких суперечностей, де штучно та насильно пов'язані ідеї інтернаціоналізму з московським імперіялістичним месіянством, ідеї комунізму зі слов'янофільством, ідеї демократії з диктатурою, кличі „класової боротьби“ бойовим союзом з буржуазією, ідеї найбільш „гуманістичних“ утопій з диким режимом нищення всякої індивідуальності, соціалістичні теорії з соціальною нерівністю, ідеї рівності народів з першентвом Росії і російського народу, ідеї самовизначення і незалежності з „радянським атчеством“, ідеї федерації з деспотичним централізмом, теорія безкласового суспільства з творенням нової класи большевицьких вельмож, атеїзм з використанням церкви для своїх цілей, протифашистські кличі з творенням по суті власного фашизму, ідеї свободи з найбільшим поліційним апаратом зноблення і терору, ідеї миру з крайнім мілітаризмом, методи підривної роботи Комінтерну зі спільним міжнародним керівництвом у „Лігах народів“ чи „Об'єднаних націях“, заяви про невтручання в чужі внутрішні справи з імпортуванням іншим народам внутрішнього розкладу й анархії.*

Дозвольте, всім у житті, а зокрема в політиці, бути таки не можна. Сьогоднішнє ідейно-політичне обличчя більшовиків — це такі мішанина всяких суперечних собі елементів *прогресу і реакції, утопій і дійсности, брехні і підступу,* це вересклива какофонія мелодій і тонацій, словом, велика нерозбериха, що напевно криє в собі два основні елементи: вибуховий матеріал і вогонь. Треба лише деякого часу і потрясіння, щоб все це розірвалося і назавжди поховало тих, що все це натворили.

А втім не виключене, що Сталін захоче в міжчасі *пересістися* на один із двох стільців і тим рятувати ситуацію. Та це справа не так проста. Правдою

є, що сьогоднішні англо-американські союзники Сталіна бажають бачити ССРСР країною, зацікавленою лише самою собою, і пильно придивляються до його експортного ідейно-політичного багажу. Підє Сталін дальше по лінії їхнього бажання — то ясно, що попаде в конфлікт з комуністами, зокрема не російської національності, а це означає його неминучий провал. Ста[н]є виразно на *комінтернівські позиції* — то силою факту викличе в теперішній ситуації збройний конфлікт з боку всевладних нині капіталістичних союзників. Подібно і в середині країни „робітників і селян”. Буде Сталін дальше пересідатися на *великоросійський шовіністичний стілець* — посилить сепаратистичні тенденції в існуючих союзних республіках, а зокрема в свіжо організованих „союзних державах” на європейських новоокупованих теренах. Пересядється на *чистий інтернаціоналізм* — то викличе опір московської панівної кліки, єдино-неділимців, слов’янофілів та інших реакціонерів. А ще не треба забувати, що в компартії щораз більше вимирає стара революційна генерація, що ґравітує до комуністичних ідей, а на її місце наростає нова — „радянська”, що задивлена в імперіялістичне месіянство Росії і поза нього вже не вийде.

Значить, і це не врятує ситуації. А тим часом друга світова війна добігає до кінця, незабаром, з упадком Гітлера, гасло „Смерть німецьким загарбникам” і ідея „визволення” з-під німецької окупації європейських народів стануть не актуальними, і треба буде Москві сказати щось нове і на експорт, і на внутрішній ринок. Чи зуміє цим разом Сталін вийти з ситуації, без основного потрясіння його володарства, покаже вже недалеке майбутнє.

\* \* \*

## АРСЕН ПАНАСЕНКО

### БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ З ДРУГОЮ БОЛЬШЕВИЦЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ

У другій половині 1944 р. завершилась повна окупація, чи пак „визволення”, українських земель сталінсько-більшевицькими імперіялістами. В середині жовтня цей факт відмічено більшовиками в окремих святкуваннях, акцентуючи при тому з особливою увагою допомогу „старшого брата” — російського народу „під мудрим керівництвом батька народів і геніального полководця маршала Сталіна”. З наказу червоного Кремля московсько-сталінські висланики в Києві не забули скласти „всенародну щиру подяку великому російському народові.., большевицькій партії... і главі радянського уряду, великому вождю народів і героїчній Червоній армії за могутню і рятівну допомогу, подану українському народові в організації боротьби проти німецьких загарбників і згуртуванні сил народу на відбиття і розгром ворога, у відбудові зруйнованого німецькими окупантами народного господарства Радянської України”.

Немов на кивок чародійної палички, посипалися в Москву задалегідь зредатовані сталінськими найманими слугами подяки, привіти, телеграми, мов тресовані собаки, завили на всі лади менші і більші большевицькі гавляйтери і гебітскомісари на честь „найгеніальнішого, наймудрішого...”.

А тим часом московський більшовизм, як вірний пересемець і продовжувач великодержавницьких заповітів і традицій старої „російської тюрми народів”, у відношенні до всіх поневолених Москвою народів, а зокрема у відношенні до українського народу і в другій окупації України у всіх своїх виявах і методах поневолення такий же самий, як і за час свого попереднього чвертьсторічного панування. Окупуючи вдруге Україну, він повів з особливою гостротою наступ на: 1) *ідейно-політичні позиції* і на 2) *фізичне й матеріяльне знищення українського народу та його революційно-визвольного руху.*

## I

Наступаючи на наші ідейно-політичні позиції, сталінсько-московські імперіялісти намагаються в першу чергу *вбити віру українського народу в можливість вільного життя без всебічної „допомоги старшого брата” — російського народу.* На підтвердження такого наскрізь фальшивого погляду вони не вагаються до своїх „аргументів” нагинати і нашу історію, „доказуючи”, що Україна без Росії не могла б проіснувати, що все, що було в Україні позитивне, сильне, гарне і могутнє, Україна завдячує Росії, що „волелюбний український народ на протязі всієї своєї історії мужньо відстоював свої землі і незалежність проти ворожих полчищ татар-кочовиків, тевтонських гунів, турецьких яничарів, польської шляхти, угорських магнатів, шведських баронів... *у братерському єднанні з великим російським народом, зв'язаним з ним спільною історичною долею.*” З такого наскрізь фальшивого реакційного становища оцінюється й освітлюється наше минуле і сьогочасне. І тому деспот-цар бездумно-шаблонний „європеїзатор” Росії Петро I, не зважаючи на те, що винищував чужі волелюбиві народи, що вогнем і кров'ю позначив свій шлях наїзду на Україну (1709 р.), славиться і далі більшовиками, як і за царських часів, а Мазепа, якого величав Шевченко, і тепер, як і за часів білоросійських імперіялістів, — „ізмєнник” — зрадник. „Ізмєннікі” — зрадники всі ті, що коли-небудь змагали до самостійної України. Зрадниками називається творців славетних 22-их Січнів 1918 і 19 рр., Петлюру, Коновальця, Міхновського, тавром зрадництва більшовики припечатують і сьогочасний український революційно-визвольний рух.

В наступі на наші ідейно-політичні позиції московсько-більшевицькі імперіялісти намагаються вказати народові на „повсякденне піклування большевицької партії й уряду Радянського Союзу” українським народом. На кожному місці у своїх писаннях *більшовики стараються підкреслити народові, що тільки „під сонцем сталінської конституції” українському народові живеться „щасливо, радісно і заможно.*” І тому „робітничя кляса Радянської України виявила залізну волю, незламність духу в боротьбі за... свою рідну радянську владу”; „багатомільйонове селянство Радянської України, що з допомогою партії і радянської влади створило свій колгоспний лад, зажило заможним, радісним і щасливим життям”; „інтелігенція дістала найширші можливості для застосування своїх здібностей і талантів”.

Та в цьому прекрасному змальовуванні „більшевицького раю” з повною послідовністю промовчується горезвісний голодік в Україні 1922 і 1932-33 рр., в яких гинули мільйони українських селян і робітників, не згадується про масові вивози на Сибір і Соловки, страшне знищення на біломорканалах, промовчується масові розстріли українських письменників і вчених, які,



змагаючи до *справжнього* розквіту національної культури, не погодилися „творити“ бездумні і гідкі дитирамби на честь Сталіна і партії, а кинули грізне для большевиків гасло: „Геть від Москви!“

Нарешті, третім виявом большевицького наступу на наші ідейно-політичні позиції є зайлий наступ на український революційно-визвольний рух, намагання вбивати большевицький клин між українськими широкими народними масами і їх провідним авангардом — українськими революціонерами-самостійниками. Найбільше большевицьке намагання в цій площині під сучасну пору — *скомпрометувати в очах світу революційно-визвольну боротьбу українського народу*. Щоб одурманити тих, які не знають справжнього стану, большевики називають українських самостійників-революціонерів „українсько-німецькими націоналістами“.

Та такі ворожі методи — компрометувати перекручуванням історичної науки, фальшуванням правди та веденням брехливої пропагандивної роботи, спрямованої проти революційно-визвольної боротьби — не нові. Адже українському народові добре відомі ще недавні намагання білої Росії переконати світ, що „України не було, нет і бить не может“. Білі російські імперіялісти намагалися „доказати“, що немає українського самостійного народу, що українці — це тільки „малоросійське плем'я“, невідривна частина великоросійського народу, яка лише мовним діалектом різниться від нього.

По лінії подібного заперечування самостійного українського народу йшла й німецька політика. Зразу ж після вступлення німців на українські землі в 1941 р. пішли в хід всякі „гюські теорії“, в більшості офіційних німецьких звернень писалося про українців не інакше, як лише про „тубільне населення“, заборонено поширювати літературу історичного і політичного змісту, а натомість розповсюджувано всякі псевдонаукові „твори“ про німецькі впливи на українську мову, фольклор, письменство, музику, мистецтво, архітектуру...

А тим часом український народ, не зважаючи на всякі намагання імперіялістів-загарбників, іде з повною послідовністю шляхом до здобуття державної самостійности. Про це знає весь світ, і не можна цього промовчати або перед світом приховати. І тут вороги вирішили за всяку ціну обезцінити, заплямувати, скомпрометувати змагання українського народу до самостійности. Такої методи вживали ще недавно німецькі окупанти. Вони кричали перед світом, що український національно-революційний самостійницький рух — це агентура червоного Кремля. Тепер цю саму зброю підносять і большевики, називаючи українських самостійників агентами такого ж, як і большевицький, кривавого гітлерівсько-німецького імперіялізму.

Та успіху тут большевикам не ждати. Український народ і цілий світ мали змогу не раз переконатися про однаково вороже ставлення українського самостійницького руху як до большевиків, так і до німецьких імперіялістів. Народ знав про це з підільних самостійницьких звернень і багатой літератури. Вороже ставлення до обидвох — німецького і большевицького — імперіялізмів визначили найкращі сини народу своєю кров'ю у боротьбі з ними.

## II

Крім наступу на наші ідейно-політичні позиції, *большевики намагаються з повною послідовністю винищувати український народ фізично та руйнувати його матеріальне надбання*, що в большевицькій інтерпретації зветься

„допомогою в організації боротьби проти німецьких загарбників і згуртуванням сил народу” та „відбудовою народного господарства України”.

Ще далеко до другої окупації більшовиками українських земель скрізь появилися більшовицькі партизани, які своєю руйнівницькою роботою перешкоджували у визвольній боротьбі українського народу, допомагали затягати народ у гітлерівське ярмо та не гірше за німецьких гестапівських опричників стріляли український свідомий елемент, палили та грабували українські села, а то й, вибившись на німецькі урядові становища (головним чином у поліційних органах), німецькими ж таки руками завдавали українському народові важких ударів.

Спільність менш чи більш координованих дій більшовицьких і німецьких загарбників проти українського народу і його визвольного руху, спільність подвійного наступу обидвох імперіялістичних хижаків скрізь там, де йшлося про знищення третьої, не залежної від них сили українського народу, дає повні підстави називати їх *сталінсько-гітлерівськими імперіялістами*.

Зразу ж після більшовицького „визволення” України проголошено мобілізацію в Червону армію 32-ох річників. В Червону армію забирали старих і молодих, здорових та напівкалік і часто без військового вишколу або з 2-тижневим вишколом, незодягнених і виголоднених кидано на „передову фронт”, де вони масово гинули під ворожим обстрілом.

Більшовицька мобілізація на Україні спричинена не тільки вимогами поповнити ряди Червоної армії, вона *засіб фізичного знищення народу*. В наслідок того добровільно на мобілізацію майже ніхто не пішов.

На Західних Українських Землях для успішного переведення „мобілізації” застосовано *облави*. Звичайно в ранішніх годинах або ще звечора обставлювано села військами і відділами НКВД, а потім уже починалася „мобілізація”. Але і такі методи не скрізь приносили більшовикам бажаний успіх. При „мобілізації” майже ніколи не обходилося без розстрілів зовсім неповинних громадян, шибениць або підпалів. В цьому відношенні нові „визволителі” аж ніяк не відстали від своїх горезвісних попередників — гітлерівських вішателів. Наприклад, упродовж тільки весняних місяців 1944 р. в невеличкому містечку Висоцьке (ПЗУЗ) публічно повішали більшовики понад 100 людей з цивільного населення. Родини повішаних вивезено на заслання, хати порозбирано, майно зграбовано.

Разом з „мобілізацією” проходять на українських землях страшний *матеріальний грабунок, підпали і терор*. Ось тільки деякі приклади:

В серпні 44 р. енкаведисти, переводячи „мобілізацію” з допомогою облави, пограбували населення та знасилювали при тому жінок у таких селах Сокальщини: Корчин, Стоянів, Поториця, Грушка, Зубків, Волиця Комарева, Андріївка, а в с. Куличків (14. VIII) розстріляно понад 30 людей, в тому числі і жінок. На сільське кладовище, де стояв штаб енкаведівського відділу, звозувано пограбоване в селах майно.

24. VIII. 44 р. відділ НКВД робив облаву на с. Глинну, б. Козівки (Тернопільщина). Вийжджаючи, енкаведисти запалили з двох боків село.

Під час облав 19. VIII. 44 р. в Станиславщині пограбовано такі села: Липа, Лужки, Слобода Болахівська, Церківна, Кальна, Ротічки, Мізунь, Кропивник, Пшеничник, Велдіж. У деяких з цих сіл пограбовано навіть церкви.

1-2. X. 44 р. в с. Чижичах, Новострілецького р-ну, Дрогобицької області.

під час облоги тероризовано в нечуваний спосіб населення. В Анни Пасічник більшовицькі кати повибивали вікна, запалили стіжок сіна, побили Пасічник Осипу, а потім наказала обидвом жінкам копати для себе яму і стріляли фінками їм понад голови.

Прикладом більшовицького гр[а]бунку українського населення можуть послужити такі дані: в одній тільки Полтавській області більшовики здерли з населення 340 мільйонів крб. на танкові колони і 480 мільйонів крб. на сталінські позики в той час, коли середньо колгоспник заробляє за трудовень 75 коп.

За часів німецької окупації на українських землях проголошено німцями т. зв. *збірну відповідальність*. Наслідок того був такий, що населення даних місцевостей відповідало життям і майном за буд[ь-я]ку шкоду, заподіяну німецьким „господарям”. М. ін., цей момент використовували більшовицькі емісари і часто провокували різні виступи, щоб таким чином німецькими руками винищувати мирне українське населення.

Сьогодні вже і в більшовицьких опричників офіційно існує т. зв. *родинна*, а на ділі і *збірна відповідальність*. Про родинну відповідальність пише в своєму „розпорядженні” начальник львівського обласного управління НКВД, комісар міліції ІІ рангу Е. Грушко так: „Сім’ї всіх осіб, які ухилитимуться від явки до органів радянської влади, а також і окремі члени їх сімей будуть негайно заарештовані і виселятимуться до Сибіру, а майно їх буде конфісковано”. Розпорядження появилася в грудні 44 р., але вже багато раніше була більшовиками застосовувана не тільки родинна (вивози), але і, за німецькими зразками, збірна відповідальність. Ось деякі приклади:

21. IX. 44 р. стрілець Верба в Ходорівському р-ні, Дрогобицької області, вбив майора — начальника НКВД. Розлючені енкаведисти заїхали до с. Букавина і розстріляли за те зовсім невинних людей: Павлишина Петра (58 років), Матуша Миколу (40 р.), Брика Івана (45 р.), Лучака Тимка (40 р.), Ката Івана (45 р.) і Шарана Миколу (50 р.).

27. IX. 44 р. ходорівське НКВД спалило в с. Піддністринах господарства Федор Анни і Гунцева Василя за те, що їх сини не пішли в Червону армію.

Одною з метод фізичного знищення є *вивози українського населення на заслання*, де воно наражене на каторжні роботи і повільне голодове конання.

Дня 8. XI. 44 р. поморянське НКВД, Львівської області, наїхало на село Снович і арештувало 4 родини на вивіз у Сибір. Місцеві селяни зробили за селом засідку і в наслідку розігнали енкаведівських собак та звільнили односельчан.

Тільки в м. жовтні 44 р. в трьох підльвівських районах більшовики вбили 69 цивільних осіб, поранили 4, арештували 158, в тому числі 42 дівчини, вивезли на заслання 25 родин, спалили 250 господарств.

В зимових місяцях більшовики почали більш масово вивозити населення. І так тільки в місяці грудні заплановано вивезти з Новострілецького району, Дрогобицької області, 210 родин. Вивезено лише 140 родин, але не в повному складі, бо населення не давало себе вивозити й ховалося від більшовицьких людоловів.

Самооборона українського народу незвичайно турбує сталінських імперіалістів. Найбільше їхня увага звернена зараз на вишукування нових способів і засобів „усмірення” українського народу. В цьому відношенні перше місце займає сталінський терор. Сталінські гади тероризують українське населення нечуваними методами. Відділ НКВД Золочівського району, Львівської

області, переводив 14. XI. 44 р. облаву на с. Тростянець Малий. Відділ УПА під ком. Т., що стаціонував у цьому селі, з боєм відступив із села. В бою вбито одного лейтенанта і двох енкаведистів. Озвірілі сталінські гади, вертаючись до Золочева, по дорозі зустріли 12 робітників, що вертались із праці на шахті, і в дикунський спосіб їх, ні в чому неповинних, помордували. Між робітниками був 60-річний старик і 16-річний юнак.

Одним з большевицьких засобів обмежування і знищування українського населення є т. зв. *переселенча акція*. 750 тисячам українців на захід від т. зв. лінії Керзона наказано покинути свою батьківську землю і переїздити на схід. Таке „переселення” тісно зв'язаних з батьківською землею головним чином українських селянських родин рівняється повному матеріальному обмежуванню. Українське населення Холмщини, Підляшшя, Лемківщини і Засяння аж ніяк не бажає покидати своєї прадідівської землі. За большевицькими дорученнями, т. зв. міліція обивательська, на спілку з деякими большевицькими імперіалістичними прихвостнями — польськими шовіністами, старається терором дошкулити українцям і таким чином змусити їх покинути рідні землі. Озвірілі большевицькі міліціанти разом з дикунськими польськими шовіністичними виродками в деяких селах Холмщини (Пересоловиця, Черничин, Гвоздів і ін.) помордували і повкидали в криниці неповинних українських чоловіків, жінок і дітей.

У відповідь на нечуваний в історії большевицький терор, на примусову гонитву на фронт до боротьби за чужі, ворожі інтереси сталінських вельмож, у відповідь на шибениці і розстріли, на грабунок матеріальних надбань народу, насилування, на вивози на каторжні роботи, на фізичне винищування — український народ розгорнув широку самооборонну боротьбу. Перше місце в цій боротьбі займає *збройна сила українського народу — Українська Повстанча Армія*. Подаємо деякі самооборонно-збройні виступи УПА:

Від 5. II по 5. IV. 44 р. Українська Повстанча Армія звела успішні бої в Костопільському, Лубенському, Кременецькому, Бердичівському районах та в лісах Житомирщини. В боях загинуло 850 чекістів, внутрішні війська НКВД зазнали дошкульних ударів. Здобуто поважну кількість зброї.

В засідці на шосі між Рівним і Гощею відділ УПА розбив колону автомашин, в якій їхав генерал Ватутін, командуючий іншим українським фронтом зі своїм штабом. Ранений генерал встиг утекти, залишивши свою шинелю і документи, які забрали повстанці. Від ран Ватутін помер у Києві. Большевики проголосили, що він ніби помер у наслідок „важкої недуги”.

26. III. 44 р. в с. Яполоть, на Рівенщині, повстанчий відділ розбив 26-ий батальйон внутрішніх військ НКВД. Убито близько 100 сталінських гайдуків, стільки ж поранено. Здобуто 4 кулемети, багато крісів і автоматів.

На Волині повстанці збили кілька большевицьких літаків, які тероризували мирне населення. Одною літака, що вимушений був стати під лісом, захоплено неушкодженим. З протитанкових крісів повстанці підбили кілька танків.

12. IV — 15. IV. 44 р. відбулися бої відділів УПА з загонами НКВД на Рівенщині. Убито 80 ворогів та коло 150 ранено.

15. IV. 44 р. в р-ні Людвиполя (Полісся) загін УПА звів бій з большевицьким прикордонним полком. Бій тривав цілий день, повстанці проломили чотири ворожі лінії. Окупанти залишили на полі бою 147 убитих. Здобуто 1 важкий і 4 легкі кулемети, 1 гранатомет, 22 кріси і кілька тисяч амуніції.

В середині квітня 44 р. в Огризківцях (Лановецький р-н) і Вайжулові 3000

сталінських терористів, які готувались напасти на мирне населення, оточили три сотні повстанців. Червоні погромники розбіглись під димовою заслоною з запаленого ними села, залишивши свій табір і 30 трупів.

23-24. IV. 44 р. великі бої звели загони УПА з большевиками на Гурбах (Крем'янецьчина). Ворог кинув у бій 30 тисяч військ нквд, оснащених всіма родами зброї. Повстанці в цьому бою виявили велику відвагу і хоробрість. Червоні тільки на одному відтинкові втратили 120 убитими.

29. IV. 44 р. одне із з'єднань відділів УПА прийняло бій зі спецвідділами військ нквд, які нараховували до 2 тисяч. Терористи саме в той час готувались напасти на мирні українські села. У наслідку бою, в якому большевики застосовували танки, вбито 203 енкаведисти, в тому числі 1 майора, 2 капітанів, 11 лейтенантів. Знищено цілий штаб рівненського спецвідділу. Повстанці здобули зброю і важливі документи.

Від 23. IV до 22. V. 44 р. одне із з'єднань УПА на Поліссі звело 7 боїв з військами нквд. Убито 465 і ранено 190 ворогів.

5. VI. 44 р. біля с. Сандраки, Хмельницького р-ну (Вінничина), 500 большевицьких окупантів заатакували нашу повстанчу сотню. Бій тривав 2 години. Ворожі втрати біля 75 вбитими і 50 раненими.

Активну діяльність проявляє місцевий відділ УПА в Кам'янецькому (Дніпропетровщина). Повстанці в багатьох селах винищили агентів большевицького імперіялізму, роззброїли „стрибків”, голів сільрад і колгоспів. Населення захоплене боротьбою українських повстанців і всіляко їм допомагає.

2. VIII. 44 р. один з відділів самооборони в бою біля с. Первятичі, Сокальського р-ну, вбив большевицького капітана, лейтенанта і взяв у полон 5 рядових бійців, яких нагодовано і звільнено.

9-11. VIII. 44 р. коло с. Головська (Дрогобицька область) сотня УПА під командуванням хоружого Р. у бою з большевицькою групою в силі куреня знищила кілька десятків сталінських наймитів.

У серпні 44 р. один з відділів УПА на Підкарпатті звів 3-годинний бій з 2,000-ною большевицькою групою. Окупанти втратили 30 вбитими (серед них майора і лейтенанта) і мали 7 підвід ранених. У цьому бою хоробро бився друг Заєць зі Східних Земель, що кілька разів поривав свій рій до рукопашного бою, поки не впав від ворожої кулі з окликом: „Друзі! Вперед! За Україну!”

10. VIII. 44 р. повстанці знищили біля с. Тростянець (Бережанщина) 14 енкаведистів.

12. VIII. 44 р. відділ УПА розбив загін з 200 енкаведистів, які провадили до Золочева зловлених на облаві людей. Їх усіх звільнено.

13. VIII. 44 р. біля с. Сердиці, Городоцького р-ну, самооборонний відділ зробив засідку на енкаведистів, підмінувавши дорогу, якою вони їхали тероризувати наші села. Міна вибухла, знищила авто і поранила кількох сталінських посіпак.

13. VIII. 44 р. в с. Тучапи, Городоцького р-ну, в бою з 50 енкаведистами повстанці знищили 8, між ними полковника, майора, 2 лейтенантів і одного сержанта нквд.

17. VIII. 44 р. два енкаведисти провадили до Комарна (Дрогобицьчина) 20 арештованих українців. Один озброєний селянин, зустрівши їх, убив одного конвоєра і звільнив усіх арештованих.

16-18. VIII. 44 р. відділ УПА під командуванням Г. відбив від большевицьких посіпак до 250 арештованих українців.

17. VIII. 44 р. відділ повстанців під командуванням П. зробив наскок на райцентр Комарно. Після одногодинного бою повстанці розбили тюрму і визволили 25 арештованих енкаведистами мирних українських людей. Приміщення НКВД закидали гранатами. Після цих відвідин у Комарні 3 дні не було сталінської влади, а енкаведисти майже цілий місяць виїздили з міста наніч.

17. VIII. 44 р. відбувся цілоденний бій між 200 окупантами і самооборонними відділами в с. Руда (Рогатинський р-н). Вбито підполковника, 4 старшин та коло 80 дрібніших бандитів.

17. VIII. 44 р. дві сотні большевицьких погромників при допомозі двох танкеток і двох мінометів оточили ліс біля с. Підгороддя (Рогатинщина), де було 80 чоловік самооборони. Після цілоденного бою окупанти відступили, втративши 3 авт, лейтенанта і 19 рядових погромників.

21. VIII. 44 р. 27 енкаведистів провадили арештованих українських селян. У засідці самооборонного відділу біля с. Піски, Щирецького р-ну, знищено міноу авто, вбито всіх конвоїрів і звільнено арештованих.

23. VIII. 44 р. в околиці с. Жовчів, Рогатинського р-ну, відбула самооборона 150 зловлених людей, яких провадили енкаведисти з Галича до Рогатина.

28. VIII. 44 р. біля с. Соколе, Сокальського р-ну, відбувся 6-годинний бій між куренем большевицьких окупантів та самообороною разом з відділом УПА під командуванням Л. Ворог втратив 25 убитими та багато раненими.

28. VIII. 44 р. невеликий повстанчий відділ вдерся до райцентру Копичинці (Тернопільщина), розбив будинок НКВД та інші окупаційні установи і в повному бойовому порядку повернувся до свого місця постою.

2. IX. 44 р. біля с. Рекшин і Стригавці, Бережанського р-ну, самооборона в бою з червоними вбила 20 бандитів і кількох ранила.

2. IX. 44 р. відділ УПА під командуванням Р. відбив біля с. Войнилова (Станіславівщина) біля 100 арештованих українців, убито 20 окупантів.

2. IX. 44 р. банда енкаведівських грабіжників, йдучи на лодоловку, натрапила за с. Дерешевом (Поморянський р-н, Львівщина) на заставу самооборонного відділу. Втративши 5 вбитими, бандити подалися в напрямі с. Стриганці, але попали на нову засідку, де згинуло 20 ворогів.

Повстанча група ім. Перуна між сс. Грабівно і Підзвіринець, Комарнянського р-ну, відбула 4. IX. 44 р. 7 арештованих зі с. Повергів. Із 57 погромників-конвоїрів убито 45, одного полонено.

Великий бій розгорівся між ватагою енкаведистів і відділом УПА під командуванням сотенного Ю. 5. IX біля с. Барані Перетоки, Сокальського р-ну. Знищено 70 бандитів. В цьому ж р-ні 15. IX повстанці розгромили сталінських людоловів біля с. Київ. Ворог утратив 80 убитими і мав 120 ранених.

На початку вересня біля с. Колодіївки (Станіславівщина) зав'язався бій між рейдуючим відділом УПА і енкаведівськими грабіжниками. Вмілим маневром командир Х. увів в оману окупантів, і вони довгий час стріляли по своїх. Вороги втратили 50 вбитими.

7. IX. 44 р. повстанці під командуванням Г. зліквідували 11 енкаведистів, між ними 9 старшин,

9. IX. 44 р. біля с. Стоки (Бібрецький р-н, Львівщина) відділ УПА під командуванням Г. звів два бої з великими відділами енкаведистів, підтримуваних артилерією й танками. Повстанці знищили до 300 окупантів, між ними 12 старшин.

Невелика група українських повстанців зробила 11. IX. 44 сміливий наскок

на районну тюрму в Струсові (Тернопільщина). Всіх арештованих визволено, а тюрму спалено. Убито 6 енкаведистів, між ними начальника нквд і секретаря нквд, здобуто 2 кулемети і 6 автоматів.

12. IX. 44 р. відділ УПА під командуванням Р. зробив наскок на м. Лисець і Богородчани (Станіславівщина), де була залога з 1300 окупантів. Убито коло 170 сталінських посіпак, знищено будинок военкомату та інші будинки.

13. IX. 44 р. біля с. Воля Велика (Миколаївський р-н), над Дністром, відділ УПА звів бій з большевицьким відділом в силі куреня. Ворог утратив 38 убитими.

15. IX. 44 р. відділи УПА під командуванням Б. і К. витримали цілоденний бій з переважаючими силами сталінських погромників, які втратили в бою полковника, 18 старшин і коло 80 рядових розбійників.

18. IX. 44 р. в с. Гайдайка, Тербовельського р-ну, повстанці знищили 14 енкаведистів.

18. IX. 44 р. транспорт арештованих українців під конвоєм 30 енкаведистів на шляху Лопатин—Радехів попав на засідку самооборони. Конвоїри у паніці втекли, залишаючи кілька вбитих, серед них 2 лейтенантів. Арештованих звільнено.

19. IX. 44 р. відділи УПА під командуванням О. і Б. в бою з трьома сотнями большевиків біля Урмана і Вульки, Бережанського р-ну, вбили 97 червоних посіпак, здобули 3 міномети та іншу зброю й амуніцію.

У другій половині вересня сталінські погромники, вертаючи з облави на с. Гостів, Товмацького р-ну, попали на повстанчу засідку. Ворог втратив 3 авт та коло 30 вбитими і раненими, між ними майора і лейтенанта.

20. IX. 44 р. в с. Качанівка вбито секретаря підволочиського райпарткому Багренцова.

21. IX. 44 р. біля с. Букавина, Ходорівського р-ну, 25 енкаведистів зустрілися з повстанцем — розвідником Вербою. З револьвера Верба вбив начальника райвідділу нквд і майора та ранив ще двох терористів. Під ворожим обстрілом Верба віддалився і виконав своє розвідче завдання.

23. IX. 44 р. біля с. Трійця (Львівська обл.) самооборонний відділ звів 3-годинний бій з 1000-ним загonom большевиків, які втратили багато вбитими і раненими. Вбитих вивезли вони 6 підводами, а ранених — кількома автами.

23. IX. 44 р. в с. Дібринів, Рогатинського р-ну, відділ С. звів бій з одною сотнею червоних загарбників. Ворог утратив коло 50 вбитими, між ними ст. лейтенанта рогатинського нквд, та кілька десятків раненими. Здобуто 3 кулемети, 3 „фінки" і 21 кріс.

24. IX. 44 р. сотня УПА під командуванням Ш. і самооборонний відділ цілий день вели бій з окупантами в с. Олеші (Станіславівщина). Ворог утратив майора, капітана, ст. лейтенанта і понад 120 рядових большевицьких наймитів.

30. IX. 44 р. біля сс. Унів і Пнятин (Львівщина) 700 червоних окупантів 26 разів атакували відділ УПА. Червоні втратили коло 170 вбитими (в тому числі полковника і 7 лейтенантів) та до 120 раненими.

В одному з останніх рейдів по Острівському і Здолбунівському р-нах (Волинь) відділи УПА зробили 48 засідок та звели кілька відкритих боїв, у яких знищено 300 енкаведистів, здобуто 13 кулеметів, 23 автомати, 18 півавтоматів, 48 крісів, 14 тис. амуніції, відбито 148 змобілізованих чоловіків. Повстанці на здобутих автомашинах проїхали з піснями через 16 місцевостей, де провели значну масово-політичну роботу.

В с. Березів Старий, біля шосе Коломия—Делятин, вночі з 13 на 14. IX. 44 р. енкаведисти влаштували собі забаву. Користаючись з темної ночі, під будинок, де забавлялися енкаведисти, підійшов відділ УПА під ком. С. На знак червоної ракети повстанці обскочили всі виходи. У наслідку короткого бою по большевицькому боці впало 52 вбитими.

19. IX. 44 р. сотня УПА ім. Богуна під ком. Н. звела два успішні бої з прикордонними військами нквд б. гори Рабинець, в Коломийщині. У наслідку вбито 14 енкаведистів і багато ранено.

24. IX. 44 р. відділ УПА під ком. С. зробив наскок на містечко Солотвина, в Станиславівській області. Дві чоти повстанців вдерлися до міста, спалили будинки нквд, нквд та випустили біля 80 в'язнів. Вбито 17 большевиків, 12 ранено.

6. X. 44 р. відділи УПА під ком. О. і С. звели бої з енкаведистами в Космачі, б. Коломий. Убито 17 сталінських бандитів.

9. X. 44 р. в Берездові Середньому (Коломийщина) наша боївка звела бої з енкаведистами, при чому по ворожому боці впали 1 майор, 4 старшини і 17 рядовиків-енкаведистів.

На полонинах, б. села Грамітни (Коломийщина), довший час перебував вишкільний табір УПА. Зібравши про табір інформації, большевики запланували на нього вдарити 10. X. 44 р. о 6 год. ранку. В силі 3-ьох сотень вони почали з двох боків наступати, намагаючись перевести оточувальний маневр. Після цілоденного бою большевики відступили, втративши 49 убитими і багато раненими.

На відділ УПА ім. Богуна наскочив 12. X. 44 р. в с. Жукотині (Коломийщина) відділ енкаведистів Коршівського району в кількості 29 осіб. Після короткої перестрілки повстанці пішли в наступ. Вбито 13 сталінських посіпак, а 6 полонено. Між убитими: начальник коршівського нквд, 1 старший лейтенант, 4 молодші лейтенанти, прокурор і секретар районного комсомолу.

22. X. 44 р. на стаціонуєчий в с. Ліцава Горішня (Бірчанщина) відділ УПА повели наступ великі відділи нквд у кількості понад 1500 бандитів з трьома танками. Відділ прийняв ворогів боєм, в якому згнуло коло 100 большевиків, багато ранено та знищено 2 танки.

22. X. 44 р. повстанці відділу УПА ім. Богуна зробили засідку на шляху, що веде з Заболотова до Косова (Коломийщина). Дорогою над'їхали 4 енкаведисти. Повстанці підпустили їх на близьку віддаль і коротким вогнем усіх знищили. Згодом над'їхало ще 2 підводи енкаведистів, і по них відкрито вогонь. У загальному наслідку вбито 14 енкаведистів, в тому числі 1 молодшого лейтенанта, начальника районного нквд, начальника „стрибків”, прокурора і 2 сержантів.

16-17. XI. 44 р. большевики робили облави на села і ліси Галицького р-ну. В с. Селищі вони наскочили на відділ УПА, що ним командував Р. Відділ звів бої, в якому впало понад 100 большевиків убитими.

Під час рейду відділу УПА „Стріла” під ком. Х. знищено 20. XI. 44 р. б. Перегінська (Станиславівщина) большевицьке авто і двох большевиків, 21. XI звільнено цим відділом з большевицьких рук 15 арештованих громадян, 23. XI спалено 2 великі мости на р. Лімниця.

24. XI. 44 р. о 22 год. відділ УПА в силі двох роїв напад на будинок нквд у Станиславові. Обстріляно кулеметами стійкових. Другий відділ у той час почав обстрілювати центр міста гранатометами. Большевики, не зорієнтувавшись



у ситуації, почали між собою стрілятися. У місті зчинилася паніка. Повстанці відступили без втрат, вбивши кількадесят окупантів.

4. XII. 44 р. відділ УПА „Орли” під ком. Ж. вдарив на районний центр Тисьмениця, Станиславівської області. Знищено будинки НКГБ, НКВД і воєнкомату, вбито біля 30 большевиків.

20. XII. 44 р. большевики робили облаву на Малечів (Стрийщина). Одна сотня УПА наскочила на них, вбивши 22 сталінських бандитів.

20. XII. 44 р. сотня „Змії” під ком. П. вдарила на районний центр Товмач, Станиславівської області, звільнюючи з тюрми 45 в'язнів. У вуличних боях убито біля 60 большевиків, знищено будинок міліції і тюрму.

28. XII. 44 р. сотня „Полтавці” під ком. сл. п. сотенного Максима звела великий бій з десятикратно більшими силами наступаючих большевиків біля с. Кореличі, Перемишлянського р-ну, Львівської області. В цьому бою впало 367 большевиків убитими і понад 150 раненими. По боці повстанців загинуло 19 вбитими, між ними і сл. п. сотенний Максим, та 6 легко ранено.

На українських землях проходить важка боротьба всього українського народу з большевицькими наїзниками. У цій боротьбі й українському народові приходить платити великими кривавими жертвами. Та це боротьби не припинює і не припинить, український народ і далі боротиметься, аж до повної перемоги за Українську Самостійну Соборну Державу!

\* \* \*

## ВІСТКИ

### Політика московсько-большевицьких імперіалістів

За вказівками з Москви, грецькі комуністи, об'єднані в військову формуцію п. н. „Елас”, на початку грудня 1944 р. підняли повстання проти грецького національного уряду Папандреу з метою паралізувати англійські впливи в Греції, на які опирався згаданий уряд. Цим повстанням керував комуністичний штаб у Софії (Болгарія), звідки грецькі комуністи через Македонію і Тракію одержували постійну допомогу. В справу скоро вмішалась Англія, підтримуючи своїми військами грецький національний уряд. Розгорілася жорстока боротьба, головню в столиці Атенях і порті Пірей, що потягнула за собою тисячі вбитих і ранених з обох боків. Для поладження грецької проблеми виїжджав у Грецію Черчіль, а також кількаразово займалась цим питанням англійська палата громад. Щоби рятувати свій престиж, Англія вирішила силою придушити повстання

грецьких комуністів, впроваджуючи в дію проти них більшу кількість дивізій, літаки і танки. Щойно під пресією англійських військ, не маючи надії в сучасних політичних обставинах на допомогу з Москви, грецькі комуністи прийняли 14. I. 45 р. умови перемир'я, подиктовані англійським командуванням. Та, як підкреслює англійська преса, цим грецька справа остаточно не поладжена, і труднощі існують далі. В Греції різко проявилися суперечності інтересів Англії та СССР, і тільки хвилева кон'юнктура не дозволила, щоб ці суперечності перемінилися в одвертий збройний конфлікт між Англією та СССР.

Американський часопис „Ньюйорк-Геральд” подає, що в США діє біля 3.700 большевицьких агентів, які під різними претекстами одержали урядове Право в'їзду і вештаються по цілм краю.

Комуністичні партії на Балканах під проводом висланця Москви — Тіто заключили договір про створення з балканських

держав Союзу Балканських Соціалістичних Республік.

За відомостями шведської преси, більшевики вивезли з Румунії півтора мільйона робітників на Сибір. Багато робітників румунського нафтового промислу заладано в Констанці на кораблі і вивезено в невідомому напрямі.

Зі Стокгольму повідомляють, що більшевицький уряд виготовив план переселення мешканців Естонії, Латвії, і Литви в Азію. На їх місце мали б населити корінних москалів.

Москва зажадала від Ірану нафтових концесій у північній частині країни. Уряд Ірану під впливом американців відкинув домагання большевиків. В Ірані відбуваються численні большевицькі демонстрації, що домагаються большевизації Ірану.

СССР не взяв участі в міжнародній лєтунській конференції, яка відбулася в листопаді 1944 р. в Чикаго. Як причину бойкоту цієї конференції большевицький уряд подав обставину, що на цю конференцію запрошено Іспанію, Португалію і Швайцарію, які ведуть різку протисовєтську політику.

З приводу промови Сталіна в 27-мі роковини Жовтневої революції писав англ. часопис „Манчестер Гардіян”: „Сталін стоїть під враженням будучої агресії Німеччини, яка в майбутньому знову могла б загрожувати СССР. На думку англ. щоденника, це не являє великої небезпеки в майбутньому. *Куди більшою небезпекою для миру є справа поділу Європи на західну європейську і східну большевицьку, до чого прагне політика Сталіна.* Розбиття Європи на дві частини висунуло б знову питання Німеччини, яка відіграла б ролю язичка при возі, а це довело б знову до світового конфлікту”.

У Фінляндії вбили большевицькі агенти проводницю жіночої військової організації „Лоттас”.

Сталін зажадав від де Голя визнання советської Польщі, на що де Голь і погодився, як видно з факту обміну дипломатичними представниками між Парижем і Любліню.

10. XII. 44. СССР заключив договір про союз і співпрацю з Францією. За відомостями з нейтральних і численних англійських джерел, євєтсько-французький до-

говір був складений у найсуворішій таємниці перед Англією і США.

Москва зааранжувала в Болгарії великий монстр-процес проти членів б. болгарського уряду, регенційної ради і парламенту. Московсько-большевицькі верховоди домагаються для всіх обвинувачених смертної кари.

31. XII. 44 р. переіменено польський Комітет Національного Визволення в Любліні в Тимчасовий Уряд Польської Республіки. Москва негайно акредитувала при цьому уряді свого дипломатичного представника, вижидаючи визнання нового польського уряду Англією і США. *Тим часом Англія і США склали офіційну заяву, що вони визнають тільки лондонський польський уряд як правий уряд Польщі.* Першим актом нового польського уряду в Любліні було позбавлення членів польського лондонського уряду прав польського громадянства.

В Білгороді (Югославія) відбулася велика комуністична демонстрація, що домагалася уступлення югославського короля Петра.

З Женєви повідомляють, що большевики готують новий релігійний манєвр, запляновуючи скликання синоду східних церков під покровительством Москви.

З доручення Москви створено при кінні грудня 1944 р. в Дебrecині т. зв. Тимчасовий Національний Уряд Мадярщини, якого завданням буде прийняти умови перемир'я з Москвою і виконувати їх.

### Протибольшевицька боротьба

Шведський часопис „Морген Тіднінген” повідомляє, що в Фінляндії зростає протибольшевицький рух.

В Естонії ведеться підпільна боротьба проти московсько-большевицьких імперіалістів. Так, наприклад, у столиці Естонії, Талліні, вбито 25 чільних енкаведистів, а між ними Ігерзена, провідника комуністичної партії Естонії. Московські верховоди не сміють показатися нічю на вулицях міста. Населення Естонії втікає масово в ліси, де творяться організовані партизанські загони для боротьби з московсько-большевицькими імперіалістами.

За інформаціям хорватського інформ-

бюро, в Західній Болгарії розгорілася протибольшевицька партизанка. Виконано низку атентатів і саботажів.

В Сербії ведуть протибольшевицьку боротьбу повстанські загони „Четників” під командуванням генерала Дрази Михайловича.

В Південній Франції zorganizували большевики еспанську большевицьку армію, що начислює: понад 20 тисяч чоловіків. Всі вони озброєні в найновішу зброю. Штаб цієї армії знаходиться в Парижі; в його склад входять бувші комуністичні еспанські генерали. До Парижа прибула також з Москви еспанська комуністка Долорес Ібаррурі-Пасіонарія. Мадридський часопис „Альказар”, реєструючи ці факти, заявляє, що Іспанія не забула большевизму і готова ще раз боротися з ним.

З Женеви повідомляють, що комендант Бургоса, герой естонської національної війни ген. Яге знищив у провінції Наварра еспанські большевицькі банди, які, за наказом Москви, продерлися туди з Південної Франції для ведення підготовчої роботи для повалення генерала Франка. Втрати большевиків виносять 3.000 вбитими і раненими.

Американський часопис „Ньюйорк Таймс” повідомляє з Люблина про зріст польського підпільного руху в підсоветській частині Польщі, який, за інформаціями репортера згаданого часопису, набрав масових розмірів.

Большевицьке радіо і преса постійно називають польський еміграційний уряд у Лондоні „зрадниками”, а членів Польської Армії Крайової — „бандитами”.

Московське радіо подає, що „бандити” з ПАК dokonують часто атентатів і саботажів.

### До англо-советських взаємин

В Тегерані (Іран) відбулася советсько-іранська нафтова конференція, яка викликала поважне занепокоєння в Лондоні з того приводу, що справи іранської нафти були досі застережені виключно для Англії і США.

В Югославії в останній час відживає *конфлікт англо-советських інтересів* (Тіто — король Петро). Король Петро, що недавно під натиском Англії погоджувався на

фактичний стан, створений Тітом, відмовився тепер визнати владу Тіта і його умову з прем'єром Шубачичем. Большевики організують проти короля демонстрації, домагаються його уступлення.

### Закордонна політика Англії

З приводу великої дебати про закордонну політику Англії в англійській палаті громад (24-25. V. 44 р.) писав близький до англійського міністерства за справ часопис „Обсервер”: „Остання дебата про закордонну політику Англії виявила дві школи англійської закордонної політики: *протиевропейську й проєвропейську*. Перша школа опирає свої шни майбутньої організації світу на 4-ьох союзних державах: Англії, США, ССРС і Китаю. Ця школа відмовляє європейським державам приймати участь у порядкуванні повоєнними відносинами, а цим самим відвертає увагу Англії від європейських справ. *Проевропейська школа англійської закордонної політики обстоює зовсім протилежну думку: Європа повинна взяти активну участь у повоєнному житті під політичною командою Англії. Ця політична школа має всі шанси на перемогу, бо знаходить підтримку переважної більшості англійського громадянства та отримується на традиційній політиці Англії, в основі якої лежить рівновага європейських сил*”.

Після московської візити б. прем'єра польського еміграційного уряду в Лондоні Миколайчика в серпні 1944 р. писав передовий англійський часопис „Таймс”: „*Комуністична Польща не могла б бути гарантією безпеки на сході Європи*”.

Англійський часопис „Обсервер” ось що пише про майбутні англо-бельгійські взаємини: „Після війни Бельгія не може вести самостійної політики. Вона мусить тісно співпрацювати з Англією. Англія мусить мати військові бази на території Бельгії”.

З приводу поїздки Черчіля з візитом в Париж у половині листопада 1944 р. вся англійська преса широко заговорила про створення блоку західних держав, до якого ввійшли б: Англія, Франція, Бельгія, Голляндія, Данія і Норвегія. Часопис „Економіст” заявляє, що *блок західних держав спрямований проти ССРС*. Французький часопис „Франтірер” підкреслює, що

Москва не бажає собі західно-європейського блоку. Англійський часопис „Таймс" підкреслює, що Черчіль настоював на внутрішню єдність французького народу, яка є поважно загрожена більшовицькими заціями. Сильна Франція, на думку англійських політиків, є запорукою рівноваги політичних сил в Європі і гарантією майбутнього миру.

В дебати над політичною ситуацією в Греції, що відбулася 19. XII. 44 в англійській палаті громад, деякі послі підкреслювали, що *розвиток грецьких подій (боротьба англійців з грецькими комуністами) дає основу думати, що англійський уряд розпочав на терені Греції політичну розгрівку з деякими державами* (натяк на СССР — прим.ред.).

Англійський амбасадор у Греції прийняв делегацію грецьких робітників, запевняючи їм матеріальну допомогу Англії грецькому робітництву (видано 300.000 харчових порцій щоденно).

В Афинах відбулася велика проанглійська маніфестація. Англійський командувач у Греції генерал Скобі заявив у своїй промові до грецького народу, що *Англія захищатиме незалежність Греції проти всяких зацій, звідкіля б вони не походили.*

16. I. 43 р. прем'єр Черчіль зложив заяву в англійському парламенті, що *Англія визнає тільки польський лондонський уряд.*

В тій самій промові Черчіль підкреслив, що він однозгідний з недавньою заявою Рузвельта про те, що *Атлантійська Карта буда висловом щирих намірів союзників і зобов'язує в повній силі на майбутнє.*

### Політика США

Президент США Рузвельт оголосив договір, заключений між США, СССР і Англією, про окупацію Німеччини і Японії. Договір передбачає окупацію Німеччини і Японії союзними військами навіть у тому випадку, коли б ці держави скапітулювали в той час, як бойові дії йтимуть ще перед їхніми кордонами.

Зі Стокгольму повідомляють, що *тамошне посольство США зложило 900 тисяч шведських корон для Союзу Національного Визволення Балтійських Держав.*

6. I. 45 р. президент Рузвельт дав послання до американського конгресу. В цьому посланні Рузвельт підкреслив, що союзників лучить не лише спільна небезпека, але й надія на співпрацю в майбутньому. Далше американський президент *ствердив, що між союзниками існують поважні різниці думок на поладження європейських проблем, доказом чого є справи Польщі та Греції, зовсім не легкі до розв'язки.* Рузвельт завважив, що *творення т. зв. тимчасових урядів, які противляться волі народу, не доведе до упорядкування політичних відносин в Європі. Якщо не буде згоди між союзниками, то це доведе до анархії міжнародного життя, а в дальшу чергу до вибуху III-ьої світової війни. Одначе, дехто про це забув* (натяк Рузвельта на СССР — прим. Ред.) і з цинізмом *використовує труднощі в Європі для власних інтересів.*

9. I. 45 р. президент Рузвельт запропонував конгресові 4-ий воєнний бюджет на 53 мільярди доларів, т. зв. „бюджет перемоги". В своїй бюджетовій промові Рузвельт підкреслив, що не слід бути оптимістом, якщо йдеться про закінчення війни. Війна з Японією потриває ще довго і вимагатиме великих матеріальних і людських вкладів.

Уряд США вніс до конгресу два законопроекти:

- 1) закону про обов'язковий військовий вишкіл;
- 2) закону про загальний обов'язок праці.

В мотивах до цих важливих законопроектів підкреслюється, що США, зірвавши з засадою ізоляціонізму (невмішуння до позаамериканських справ), мусять провести велетенську мобілізацію військових і робочих сил, бо майбутня міжнародна ситуація вимагатиме від Америки чуйности і сили.

Президент Рузвельт вислав телеграму до коменданта грецьких національних військ, в якій запевняє його в своїй прихильності і допомозі та просить зберегти толеранцію у відношенні до переможених грецьких ворохобників.

В середині січня 1945 р. президент Рузвельт і прем'єр Черчіль проголосили в Вашингтоні спільну декларацію про подання допомоги європейським країнам, звільненим від німецької окупації. Декларація ви-

правдує дотеперішній брак належної допомоги труднощами корабельного транспорту й обіщос, що в найближчому часі справа покращає.

#### Політика нейтральних держав

На домагання аліантів Португалія затримала доставку вольфраму для Німеччини (вольфрам — цінний сировець для виробу протипанцерних гармат, літаків і т. п. — прим. Ред.).

Схиляючись в бік аліантів, Туреччина зірвала 15. VII. 44 р. дипломатичні взаєми-

ни з Німеччиною, а 3.1.45 р. — з Японією. Зі Стокгольму повідомляють, що втікачі з балтійських країн, які втекли до Швеції перед німецьким терором, відмовились прийняти пропозиції ССРР вертатися до батьківщини, як довго вона залишиться під окупацією Москви. Ці втікачі надалі остаються під опікою шведського уряду. Також польський (большевицький) лоблинський уряд звернувся з апелем до польської еміграції в нейтральних країнах вертатися до краю. Поляки, однак, не повертаються.

\* \* \*

## ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

На українських землях проходить важка, жорстока і нерівна боротьба. За осягнення найвищої ідеї нації — здобуття державної самостійности й соборности — борються багаточисленні ряди українських селян, робітників, інтелігенції. За Велику Справу, за визволення з-під ворожого ярма сини і дочки Соборної України стали дружнім фронтом від Попраду до кавказьких верхів, від поліських болот по Чорне море. В авангарді цієї боротьби — українські революціонери-самостійники.

На українській землі, рясно политій кров'ю борців-героїв, ростуть нові когорти безстрашних воїнів. Шлях до волі й перемоги вказують їм Ті, що для народу не щадили праці, поту і життя — Борці-Герої Української Національної Революції.

\* \* \*

За останні два роки боротьби українського народу за волю впали десятки тисяч його синів і дочок. Тут згадаємо тільки деяких з них. В глибокій пошані клонимо голови перед усіми знаними і незнаними Впавшими за Велику Справу:

22. VIII. 1944 р. в с. Гаї Нижні, Дрогобицької області, згинув у бою з большевицькими окупантами сл. п. Друг *Ростислав Волошин-Горбенко (Павленко)*, Член Проводу ОУН, визначний організатор революційно-визвольного руху, відомий суспільно-політичний діяч на Західних і Північно-Західних Землях України.

*Пантелеймон Сак (Могила, Всеволод, Сила, Коваль)*, родом з Київщини, Краєвий Провідник ОУН на Осередніх і Східних Українських Землях, редактор підпільного органу „За Самостійну Україну“, автор численних статей, брошур і відозв, автор книжки „Україна — якою була, якою є і якою буде“, визначний



Микола Дужий ("Вировий", "Мирон"), сотн. УПА - нар. 13 грудня 1901 в с. Карів Рава-Руського пов., громадський і політичний діяч, секретар "Просвіти" (Львів, 1930-1939), ред. жур. *Повстанець*, секретар на ПВЗ УГВР, член УГВР; у жур. *Ідея і чин* його статті з'явилися під псевдонімами - "М. К."; в'язень тюрем і ГУЛагу СРСР від літа 1945; помер коротко після звільнення 18 травня 1955 р. у Львові (Фото: П. Дужий)



Михайло Палідович ("Карпатський", "Херсонський", "Моряк", "Денис") - нар. 23 серпня 1914 в Миколаївці на Львівщині - діяч ОУН, член КП ОУН, головний ред. жур. *Ідея і чин* (ч. 6 і підготував автор статей під псевдонімами - "Ю. М. Моряк", "М. Херсонський", "Л. М. Карпатський"); загинув траг. 26 травня 1944 б. сс. Стільське те Лівівського р-ну на Львівщині (Фото: Ірина Петру



М. Вергун і М. Мандрівний - з м. Дивина (тепер Кобринський р-н, Білорусь), вояки УПА, які потрапили в полон; розстріляні в тюрмі НКВД в 1945 (Фото: І. Х., стор. 211)



Іван Габрусевич (\"Джон\") - нар. 1902 - визначний діяч ОУН, публіцист; загинув у німецькому концентраційному таборі в Саксенгаузен 16 травня 1944 (Фото: П. М., Рев., стор. 35)



Юліян Гуляк (\"Токар\", \"Марко\", \"Рен\") - нар. в Жизномирі Бучацького пов. - в. о. провідника Львівської області, опікувався підпільною радіостанцією \"Вільна Україна\"; загинув від німецької кулі 19 липня 1944 в околиці Бібрки (Фото: Зб. док-МЛ)



Йосип Позичанюк (\"Шаблюк\", \"Шугай\", \"Євшан\") - нар. 1911 в с. Дашів Київської губернії, член УГВР, письменник і редактор підпільних видань ГК УПА та УГВР; загинув у бою з військом НКВД 21 грудня 1944 б. с. Юшківці Ходорівського р-ну (Фото: о. І. М. Чинченко)



Пилип Кравець ("Сірко") - фельдшер куреня УПА "Бойки"; загинув у бою з військом НКВД 7 січня 1945 р. в лісі над річкою Стрий. (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+50])



Юрій Липа - нар. 1900 в Одесі - лікар, письменник і громадський діяч, лікував вояків УПА; закатований вояками НКВД 21 серпня 1944 в Яворівському р-ні (Фото: Зб. док. М.Л.)



Михайло Пужак, отець - із с. Мокротин Львівської області, чернець оо. Василян у Жовкві, капелян невстановленої сотні "Сагайдачного"; загинув від кулі НКВД в 1945 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+26])



Андрій Шукатка - із с. Побук Скільського пов., окружний ОУН, відійшов у лютому 1942 на підпільну працю в Придніпрянщині, де пропав без вістки (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+32])





Микола Загакайло - із с. Побук Львівської області, воєк УПА, потрапив у німецький полон; розстріляний в Стрию в 1944 (Фото: ЛНУ, стор. 640 [+58])



Марія Ходак - із Мостиськ Львівської області; замордована польською партизанкою восени 1944 (Фото: ЛНУ, стор. 640 [+50])



Кость Цмоць ("Град", "Юра", "Модест") - нар. 1914 в с. Верхнє Синьовидне Львівської області, працював по лінії СБ; організував викрадення з німецької тюрми Дм. Грицяя та Я. Старуха, а пізніше О. Гасина; загинув у бою з військом НКВД 21 грудня 1944 б. с. Юшківці Ходорівського р-ну (Фото: ЛНУ, стор. 640 [+50])



Василь Макар ("Безрідний") - реф. СБ при КП ОУН ПЗУЗ в 1943-1944; загинув у бою з військом НКВД 14 квітня 1944 (Фото: Володимир Макар)

спільно-політичний діяч, загинув героїською смертю, розстріляний німецькими катами в київській тюрмі 1943 р.

*Володимир Федак-Граб*, визначний член ОУН, учасник II Великого Збору ОУН, бувший Красвий Провідник, згинув героїською смертю в німецькій гестапівській тюрмі в Берліні 29 квітня 1943 р.

*Іван Габрусевич-Джон*, визначний провідний член ОУН, один з перших піонерів українського самостійницького революційного руху, автор політичних й ідеологічних праць, учасник II Великого Збору ОУН, згинув у німецькому концентраційному таборі в Оранієнбургу в м. червні 1943 р.

19. VII. 1944 р. згинув у боротьбі з німецькими окупантами член Краєвого Проводу ОУН на ЗУЗ сл. п. *Юліян Гуляк-Токар (Марко, Рен)*. В особі сл. п. Друга Гуляка-Токаря Організація втратила одного з найкращих своїх організаторів, людину великого досвіду. Сл. п. Друг Гуляк-Токар увесь свій молодий вік віддав організаційній праці, вісім років бачимо його на керівних постах. Справі визволення України посвятив Він себе всього, віддав їй все, що йому було найдорожче. Сл. п. Друг Гуляк-Токар — це революціонер безкомпромісовий і нещадний у боротьбі з ворогами. Притаманна йому безпосередність і велика тактовність приєднували собі людей, здобували прихильність і довіря.

1. XI. 1944 р. загинув у бою з большевиками в Чорному Лісі (Станіславівська область) визначний революціонер, б. Краєвий Провідник, учасник III ВЗ ОУН, член Головної Ради ОУН *Василь Турковський-Петрович (Павло)*. Сл. п. Друг Турковський-Петрович поєднував у собі прикмети непересічного організатора і бойовика.

21. XII. 1944 р. загинув у бою з большевиками *Йосип Позичанюк-Шаблюк (Шугай, Євшан, Стожар, Устим Чубенко)*, родом з Дашівського р-ну, Вінницької області, член Головної Ради ОУН, один з перших піонерів українського самостійницького руху на ОіСУЗ, політ'язень німецьких тюрем і засланець концентраційного табору, непересічний публіцист і письменник, автор численних видань ОУН, редактор підпільних газет „За Самостійну Україну“, „За Українську Державу“ і ін., учасник III Надзвичайного Великого Збору ОУН, визначний представник молодого українського покоління Оі-СУЗемель, що, не зважаючи на довгу большевицьку неволю, невинно бореться за ідею української державної самостійності.

В березні 1942 р. згинув під час тортур у будинку німецького гестапа в Дунаївцях Окружний Провідник ОУН Кам'янець-Подільської області сл. п. *Вій*.

*Гриць (Боженко, Милій)*, родом зі Стрийщини, обл. зв'язковий ОУН, загинув у бою з німецькими жандармами в Кіровограді 8. I. 1943 р.

*Льонгин Шостак* (родом з Плетеного, к. Ташлика, Кіровоградської області), *Кривий* і *Дейдей* (родом з Галичини), організатори революційно-визвольного руху в західній Кіровоградщині, розстріляні 30. I. 1943 р. німецьким гестапом у Кіровограді.

*Холодний*, Окружний Провідник ОУН Летичівської округи, Кам'янець-Подільської області, загинув у березні 1943 р. в бою з німецькими жандармами.

*Петренко-Зелений*, Окружний Провідник ОУН в Кам'янець-Подільській області, загинув у бою з німецькою поліцією 28. IV. 1943 р.

*Петро Ворон*, організатор революційно-визвольного руху в Новомосков-

щині, Дніпропетровська область, згинув у бою з німецькими поліційними агентами 1. VII. 1943 р. в с. Знаменівка, б. Новомосковська.

*Павло Іскра*, Окружний Провідник ОУН, заступник командира повстанчої групи УПА, розстріляний гестапом у Бердичеві 4. VII. 1943 р.

*Черник*, родом з Сокальщини, згинув у боротьбі з німецько-більшевицькими агентами 29. VII. 1943 р. в с. Глодоси, Кіровоградська область. Черник був членом Окружного Проводу ОУН на ОіСУЗ.

1. VIII. 1943 р. в Бугрині, Рівенщина, згинув, замордований жахливим способом німецькими катами, виховник і політичний керівник одної групи УПА *Рудящий*.

*Чорнояренко*, родом з Кам'янського району, Дніпропетровської області, організатор революційно-визвольного руху в Солонянщині, впав у серпні 1943 р. в бою з агентами німецької поліції.

*Гліб*, родом з Галичини, член Окружного Проводу ОУН Криворіжжя, *Мороз*, родом з СУЗ, і *Пилип* згинув від німецьких куль у Кривому Розі у вересні 1943 р.

Організатор і командир групи УПА *Незнаний* згинув у бою з большевицькими партизанами 4. IX. 1943 р. б. Ружина в Тибівських лісах.

*Василь Гадада (Олесь, Юрко)*, родом з Жовківщини, надрайонний провідник ОУН Кам'янського, Окружний Провідник Криворіжчини, член Обласного Проводу ОУН Дніпропетровської області, згинув у бою з німецькими агентами 9. IX. 1943 р.

*Граб*, родом з Ходорівщини, б. Обласний Провідник м. Львова, провідник м. Коломиї, довголітній полтв'язень, згинув 4. X. 1943 р. в бою з німецькою жандармерією б. Коломиї.

В боротьбі з большевиками згинув на ПЗУЗ на початку 1944 р.: [*Василь*]<sup>1</sup> *Макар-Безрідний*, родом з Сокальщини, довголітній визначний член ОУН, політичний в'язень, засланець концентраційного табору в Березі Каргузькій,<sup>2</sup> член Краєвого Проводу ОУН на ПЗУЗ, один з організаторів боротьби з німецькою і большевицькою окупаціями; Обласний Провідник ОУН *Пастушенко*, працівник штабів УПА *Іташка*, керівник підпільних друкарень *Сайгор* та курінний УПА *Лайдака*.

*Процик*, абсолювент медицини, довголітній заслужений член ОУН, згинув геройською смертю, закатований гестапівцями в німецькій тюрмі в Берліні в м. грудні 1943 р.

*Гриць Яворів*, довголітній визначний член ОУН, Обласний Провідник Вінницької області і Полтавської області, згинув геройською смертю, закатований у німецькому концентраційному таборі в Авшвіці.

*Володимир Яворів*, довголітній член ОУН, член Обласного Проводу ОУН Рівенської області, згинув геройською смертю, закатований у німецькому концентраційному таборі в Авшвіці.

В німецькому концентраційному таборі в Авшвіці зимою 1943-4 р. замордовано і спалено біля 100 українських політичних в'язнів — самостійників.

13. II. 1944 р. на шляху Ферлеїв—Мелна, пов. Рогатин, згинув геройською смертю в бою з німецькими жандармами обласний референт пропаганди

1. В оригіналі неправильно подано: Іван. — *Ред.*

2. Василь Макар був в'язнем польської тюрми з вироком на сім років, а засланцем у Березі Каргузькій (1934-1935) був його брат — Володимир Макар. — *Ред.*

Тернопільської області, редактор „Самостійника” сл. п. *Борис-Єфрем*. Важко ранений ворожими кулями, добив себе з власної пістолі, щоб не попастися живим у руки ворогові.

26. II. 1944 р. трагічно згинула член Краєвого Проводу Юнацтва *Галя З. (Уляна)*, організатор революційно-визвольного руху на СУЗ, чільна виховниця юнацтва.

Від німецьких куль загинули провідники й непересічні виховники юнацтва ЗУЗ, члени Краєвого Проводу Юнацтва *Беркут, Андрій і Остюк*.

Сл. п. *Моряк*, Окружний Провідник Коломиїщини, впав від большевицької кулі в с. Вербів, Підгаєцького повіту, 2. IV. 1944 р.

7. IV. 1944 р. впав від большевицької кулі б. Окружний Провідник Станиславівщини, організатор бойових відділів у Станиславівській області сл. п. *Мирон*.

Курінний *Тарас Онишкевич-Галайда*, визначний член ОУН, довголітній політв'язень, член Обласного Проводу ОУН, організатор революційно-визвольного руху на ОіСУЗ (Житомирщина, Київщина, Дніпропетровщина), учасник II ВЗ ОУН, згинув в Острові, б. Сокаля, в боротьбі з польськими імперіялістами 9. IV. 1944 р.

В травні 1944 р. в с. Перевозець, повіт Калущ, згинув трагічно сл. п. *Байда*, Обласний Провідник ОУН Станиславівської області.

Сл. п. *Прут*, член обласного відділу СБ, згинув у Добромилі, б. Перемишля, від куль німецького жандарма 20. V. 1944 р.

Сл. п. *Кедр*, Обласний Провідник Львівської області, згинув трагічною смертю 16. VI. 1944 р.

19. VII. 1944 р. у нерівній боротьбі з німецькими варварами загинув б. член Краєвого Проводу ОУН-ЗУЗ, б. Краєвий Провідник Юнацтва і Обласний Провідник ОУН Львівської області сл. п. *Ярослав Моряк*.

В червні 1944 р. згинув у боротьбі з німецькими наїзниками член Обласного Проводу ОУН Дрогобицької області сл. п. *Жук*.

Під час переходу фронту в тій же області впали від большевицьких куль члени Обласного Проводу ОУН сл. п. *Марко, Рік і Номад*.

21. VIII. 1944 р. згинув у боротьбі з большевиками на Яворівщині визначний письменник і публіцист Др. *Юрій Літа*, виконуючий обов'язки лікаря в УПА.

8. IX. 1944 р. згинув у бою від большевицьких куль зразковий вишкільник, член обласного осередку пропаганди у Львівській області, виховник сл. п. *Катинський*.

В жовтні 1944 р. загинув у бою з большевиками сл. п. пор. *Федір Польовий-Поль*, командант старшинської школи УПА.

В листопаді 1944 р. загинув у бою з большевиками сл. п. пор. *Ярема*, б. член Обласного Проводу ОУН.

3. XII. 1944 р. загинув у бою з большевиками член Краєвого Військового Штабу УПА-Захід *Сергій*.

21. XII. 1944 р. загинули в бою з большевиками *Всеволод, Град і Орел: Всеволод (Чумак)* — визначний член ОУН, організатор революційно-визвольної боротьби на ЗУЗ і ОіСУЗ, поєднував у собі прикмети непересічного організатора і бойовика;

*Град (Юра, Модест)* — визначний член ОУН, довголітній політичний в'язень, учасник II Великого Збору ОУН, учасник багатьох героїських боїв з військами НКВД в час першої і другої большевицької окупації;

*Орел* — довголітній член ОУН, б. обласний військовий референт, один з організаторів УНС—УПА, учасник героїських боїв з німецькими, большевицькими окупантами.

*Слава Борцям за волю України!*

*Слава Героям Української Національної Революції!*



*Сл. п. Михайло Палідович-Карпатський (Херсонець, Моряк, Денис),* головний редактор органу Проводу ОУН „Ідея і чин”, б. Голо[вний] редактор „Бюлетеня ОУН-ЗУЗ”, б. член Краєвого Проводу, секретар ІІІ-го Надзвичайного Великого Збору ОУН, загинув 26. V. 1944 р. Він упав на стійці в час виконання своїх обов'язків, в розпалі боротьби, в час, коли наша визвольна

---

Над текстом посмертної згадки про Палідовича-„Карпатського” міститься згори на стор. 35 оригіналу його фотографія, обведена чорною рамою, яку, з технічних причин — невизначених її друк на сірому тлі, не можемо з чіткістю тут відтворити; див. стор. 358.

справа вимагає якнайбільше борців і провідників типу сл. п. Друга Палідовича-Карпатського.

Життєвий шлях сл. п. Михайла Палідовича-Карпатського — це шлях боротьби українського революціонера-самостійника, що цілком віддав себе справі Української Національної Революції. Його повна відданість Революції, індивідуальні здібності, твердий характер ведуть Його від посту члена рядовика аж до найвищих постів в Організації. Його не ломлять ні тюрма, ні важкі умови підпільного життя.

В початках своєї організаційної праці сл. п. Палідович-Карпатський організовує підпільні кадри, потім Він їх виховує. На обох ділянках революційної роботи виявилися всі цінні прикмети сл. п. Палідовича-Карпатського як українського революціонера. Але найкраще Він виявив себе в улюбленій публіцистичній діяльності. Будучи ворогом всякого дилетан[т]ства, Він довгою і впертою працею над собою створив передумови для своєї пізнішої, повної успіхів публіцистичної праці. Тут перед сл. п. Палідовичем-Карпатським було велике майбутнє. Як головний редактор націоналістичних видань, а зокрема центрального органу Проводу ОУН „Ідея і чин”, виявився сл. п. Палідович-Карпатський як один з найбільших талановитих сучасних молодих українських публіцистів. Його вперті і основні студії нашого минулого давали Йому змогу пов'язувати минуле з сучасним, а сучасну нашу революційно-визвольну боротьбу ставити на твердих основах героїчної історичної традиції українського народу.

Сл. п. Михайло Палідович-Карпатський відійшов від нас у розквіті свого віку, коли заповідався буйний розвиток Його індивідуальності. Сл. п. Палідович-Карпатський був людиною твердих моральних засад і невгнутаго характеру. Як людина проникливого розуму, Він ставив перспективи, шукав шляхів та вказував напрямні нашому рухові; як провідний член ОУН був зразком революціонера й провідника.

*Слава Героєві Української Революції!*

\* \* \*

## ВИДАННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В 1944 році під гітлерівською та большевицькою окупаціями вийшли на Україні такі політичні документи, революційна і пропагандивна література: ОУН видала такі *пресові органи*:

*Ідея і чин*, чч. 6, 7.

*Самостійна Україна*, ч. 9.

*За Українську Державу*, чч. 1, 2, 3, 4, 5.

*Вісті Української Інформаційної Служби*, чч. 1, 2, 3.

*Бюлетень ЗУЗ*, січень, ч. II.

*Самостійник*, чч. 2, 3.

Видано звернення Проводу ОУН до українського народу (січень, червень).

*Брошури*:

О. Садовий: Куди прямують поляки?

І. Ольгович: До характеристики сьогочасної міжнародної ситуації,

Л. Левкович: Про міжнародне положення,

Ф. Чагрів: Польське питання,

[...] На допомогу пропагандистам.

*Листівки:* „Робітники” та близько двох десятків друкованих гасел.

Українська Головна Визвольна Рада видала:

Перший Універсал Української Головної Визвольної Ради (у формі плякатів і листівок),

Плятформа Української Головної Визвольної Ради,

Звернення Закордонного Представництва УГВР до всіх українців, які перебувають поза межами України.

Українська Повстанча Армія видала:

*Бойовий правильник піхоти*, I, II, III, IV частини,

Присяга воюка Української Повстанчої Армії,

*Повстанець*, ч. I, 16 стор., журнал для бійців УПА,

*Український Перець*, ч. [?, 1]0 стор., сатиричний журнал,

*Слово к бойцам и командирам Красной Армии* — брошура,

*За що бореться Українська Повстанча Армія* — брошурка українською та російською мовами.

Листівки за підписом Командування УПА-Схід і УПА-Захід та від імени Українських Повстанців:

Трудовий народі СССР, Що таке УСССР?, Робітники України, Робітники транспорту України, Селяни України, Красноармейці (російською мовою), Молодь України, Чи знаєш Ти? Брати червоноармійці (українською та російською мовами), Червоноармійці і командири (українською і російською мовами), За що борються Українські Повстанці? — ілюстрована листівка, До всіх корнійчуків, гречух, тичин, бажанів, сексотів, донощиків, лакеїв та інших ще живих агентів сталінського кривавого імперіялізму, Оповідання про те, як большевики революцію з'їли, як Сталін перевішав українських комуністів та про найвищих секретарів компартії на Україні, Лист колгоспників України до ката народів Йоськи Сталіна, Повстанче яблучко (коломийки).

## ЗМІСТ

1. Повідомлення.....	[...]
2. Сергій Дмитрів: В новій дійсності.....	[...]
3. М. К.: Українська Головна Визвольна Рада.....	[...]
4. П. Дума: Ідейно-політичне обличчя большевиків.....	[...]
5. Арсен Панасенко: Боротьба українського народу з другою большевицькою окупацією.....	[...]
6. Вістки.....	[...]
7. Впали на полі слави.....	[...]
8. Видання революційної літератури.....	[...]

**IDEYA I CHYN, Vol. 4, No. 8, 1945**  
**(Resume)**

This issue of the journal begins with a notice from the OUN Leadership about the death on August 22, 1944, in battle with the NKVD, of the General Secretary of Internal Affairs of the Supreme Ukrainian Liberation Council (UHVR), Rostyslav Voloshyn ("Horbenko," "Pavlenko"), who was also a member of the OUN Leadership Bureau. The notice provides information about his political activity. There is also a notice about the death of the journal's editor-in-chief, Mvkhayfo Palkjovych ("Karpatskyi," "Khersonets," "Moryak," "Denys"), and a list of 68 notable underground activists, including 10 UPA officers, who had been killed over the last two years. There are also four longer articles and some brief news about important events. The length of the journal is 36 pages.

**Serhiy Dmytriv: "In the New Reality"**

This article discusses the general situation in Ukraine under renewed Soviet occupation. Although written in a sharp polemical tone, it contains much information and its analysis of the empire's "new" ideology with regard to Ukraine was original for its time.

The author mentions propaganda gestures made by the Soviet authorities towards Ukraine, such as the establishment of a Commissariat of Defence and External Affairs within the "government" of the Ukrainian SSR, and shows that they, like all similar moves to give "rights" to the republic, are hollow and fictitious. Just as hollow and false are the claims made about social and political improvements in the USSR. Soviet rule has brought with it a return to serfdom in the form of collective farms; the population is deprived of all rights and workers are being exploited. Under the pretext of punishing those who collaborated with the Germans, massive terror has been applied against all nationally conscious Ukrainians. Mobilization into the Red Army is used as a means of exterminating Ukrainians, because recruits are being sent to the front without being properly armed or trained.

Next, the author discusses the rebirth of great state Russian nationalism during the wartime period. Not only have traditional Russian uniforms, decorations and military ranks been revived, but "socialist ideas have been replaced by Russian chauvinistic thinking." For example, there has been a return to traditional Russian historiography; Russian military leaders and tsars, even Ivan the Terrible, are constantly praised. The history of Ukraine and other enslaved nations is being crudely falsified. Russian conquest of other nations is characterized as progressive, a form of defence and assistance. The administration of all republics has been totally centralized. The author terms the Soviet system "great Russian state capitalism," controlled by a clearly defined "class of exploiters," composed of leaders of the Party and state apparatus.

The author's real name is Mykhaylo Stepaniak. At the time, he was a member of the OUN Leadership. He was a native of the Stanyslaviv oblast, a lawyer by profession, and was before WW II an activist of the Communist Party of Western Ukraine.

**M. K.: "Supreme Ukrainian Liberation Council"**

This article informs about the establishment of the Supreme Ukrainian Liberation Council (UHVR) and especially, about its constitutional documents — "The Platform of the UHVR," "The Structure of the UHVR," "The General Proclamation of the UHVR" and "The Appeal of the UHVR to All Our Countrymen Who Have Been Deported from Ukraine or Were Obligated to Leave Their Native Land." The author cites at some length from the more important sections in the documents. For the less important, he provides a brief summary. His main



focus is placed on "The Platform of the UHVR," which explains the UHVR's political program. This article is important because it appears in the journal of the OUN Leadership, and thus reflects the OUN Leadership's official position towards the UHVR. It finds the formation of the UHVR "the great historical event of the last quarter century," and takes a positive view of the UHVR's political program, which, although less radical than the OUN program on social issues, did put more emphasis on democracy as the political system of the future Ukrainian state. Speaking on behalf of the OUN, the author of the conclusion wishes the UHVR success in solidifying its role as leader of the struggle for a Ukrainian state. The author of the piece about the UHVR is Mykola Duzhyi. He was a historian, UPA captain, community activist and editor of popular and scholarly publications. At the time of the liberation struggle, he was a member of the OUN Leadership, as well as of the UHVR, and a member of the UPA Supreme Command.

### **P. Duma: "The Ideological and Political Face of the Bolsheviks"**

In the view of this article's author, the transplantation of Marxism to Russian soil was unsuccessful. In Russia, socialism took on the qualities of Russian autocracy, chauvinism, Messianism and other features of the Tsarist empire. Workers and peasants have been deprived of rights and turned into poverty-stricken serfs of state capitalism. Other ideas of socialism, such as internationalism, equality, freedom and democracy have disappeared or become nothing more than propaganda rhetoric. The dominant slogans of the Soviets reflect the traditional ideas of the Russian empire, as seen in the revival of the ideas of Russian militarism, pan-Slavism and Orthodoxy.

However, the Soviets are maintaining the external trappings of socialism, in order to make use of them internally and externally. Thus, the ideas of internationalism and unity of the proletariat are used to justify the policy of Russification and suffocation of the enslaved nations. The ideas of class struggle and the struggle for freedom of colonial peoples are only for "export," in order to organize Communist parties dependent on Moscow, aimed at destabilizing the capitalist countries. These external trappings allow the USSR to convince naive foreigners that it is a worker state, whereas, in fact, in the words of the author, it is, along with Germany, "the most totalitarian state in the world."

The author's real name is Dmytro Mayivskiy. A teacher by training, he became known in the underground as a talented organizer, innovative political publicist and editor of underground publications. At the Third Grand Assembly of the OUN he was elected to membership in the OUN Leadership Bureau.

### **Areen Panasenکو: "The Battle of the Ukrainian People Against the Second Soviet Occupation"**

This informative article is divided into two parts. In the first part, the author gives a general review of the Kremlin's policy towards Ukraine in the post-war period and its battle against the Ukrainian armed resistance. In the second part, he provides a chronology of the UPA's battle operations. His descriptions of individual encounters are very brief, but provide the most important information, such as the date, place, strength of the two sides, character of the encounter, its result and so on. The period covered is from March 1944 to the end of the year.

Since the return of the Soviets to Ukraine, the "government" of the Ukrainian SSR has launched a wide-scale campaign of expressing "thanks from the Ukrainian people" to the Soviet "government" and to the "great Russian people" for liberating them from the

Germans. The Russian empire and the "superior" qualities of the Russian people are being constantly praised. In essence, these racist theories do not differ from those of Nazi Germany, although they are masked by Marxist terminology. While this propaganda is being voiced, the NKVD, under the pretext of battling against German collaborators, is persecuting on a mass scale nationally conscious Ukrainians, who are being imprisoned and executed in large numbers. Recruits into the Red Army are sent to the front without proper armaments or training, where they face total destruction. The methods applied by the NKVD on the territory of the UPA's operations are particularly barbaric. NKVD raids on villages and forests are accompanied by acts of terror against the civilian population, with killings, plunder, destruction and burning of property. The courts apply the death penalty widely and mass executions are taking place. For example, in the town of Vysotske in Volyn, over 100 prisoners were hanged during a single day. The principle of collective responsibility is being widely applied, not only with regard to the families of the "guilty" person, but even to their friends, acquaintances and whole villages or towns. Families of resistance members and of those, who supported them, are being deported to Siberia in huge numbers, where they die in large part from cold, hunger or slave labour. The fate of Ukrainian deportees from Poland is similar. They were often forced off their farms barehanded by the Polish army, and in their new places of settlement they were given no help. The author supports his arguments with facts taken from underground reports or direct observation. The author's real name is Petro Duzhyi.

Воля народам і людині!  
За Українську Самостійну Соборну Державу!  
За вільні національні держави поневолених народів!  
Поневолені народи, *єднайтеся* у боротьбі проти імперялістів!  
СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

## Ідея і чин

*Видає Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН)*

---

*Рік IV*

*1945 р.*

*№ 9*

---

### II. ДУМА

#### **БОЛЬШЕВИЦЬКА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ЄВРОПИ**

Не завжди події на міжнародному терені мусять розвиватися в бажаному для надії напрямі. От і тепер ми є свідки переможного маршу ворожої нам большевицької Москви в Європу і скріплювання її позиції у світовому масштабі. Та чи це має означати, що так має бути завтра? Зрештою, у змаганні поневоленого народу до власної держави і власного вияву всі міжнародні констеляції — це лише більш або менш вигідне тло, яке ні в якому разі не звільняє національного активу від обов'язку повсякчасно боротися за здійснення свого ідеалу. Якраз сьогодні, коли большевицькі війська штурмують Берлін, нам пригадуються 1918-20 роки, коли то український народ силою своїх малочисельних військ загороджував шлях червоним полчищам муравйових і будьонних, що через українські землі прямували на підбій Заходу. Світ тоді був глухий і сліпий на наші нерівні змагання. Ми, правда, не встоялися перед навалюю. Та ніхто не скаже, що ми зломалися, що покірно вклали шню у чуже ярмо. Народ наш швидко пізнав „вовка в овечій шкурі" та мовою зброї і крові відповів на насилля й окупацію. Може, й добре радив тоді полк. Євген Коновалець, щоб „пустити" большевиків в Європу. Чому якраз український народ мав бути тим оборонцем і захисником Європи перед новим наступом Джінгісхана? Чому, як колись у XII і XIII ст., ми знову мали сторіччя тратити на нерівні змагання з ордами Сходу, а Середня і Західня Європа в той час мала розвиватися культурно? Чи й тепер ми мали б бути лише „пограничними військами" європейської твердині? А, може, й справді, коли б не Каяла і не Калка, українська історія була б записала коротший період неволі й бездержавности?

Так, дивлячись сьогодні на те, як червона армія „визволяє" поодинокі європейські краї, ми лише зіставляємо собі деякі факти. Бачимо, що діється з недавніми надутими „моцарствами", державами, „штатами", республіками, королівствами — і нам стає... відрадніше на душі. Не зі злости й не тому, що „в злого сусіда хата горить". Ні! Чужим горем ми радіти не вміємо, бо самі

його добре знаємо. Але ми не можемо сьогодні не пригадати собі тих „сусідів” і їхньої постави щодо трагічних днів українського народу, і то саме в момент його змагання зі спільним ворогом. Ми не раз і не двічі наслухалися терпких слів під адресою національної зрілості, політичної виробленості і навіть лицарськості нашого народу. А сьогодні події дають нам перегляд і показ тих же моментів і в наших західних і південних сусідів. Коли ж сьогодні оформлені і здавна державні народи без жодного пострілу капітулюють і, мов п'яні, скочуються в обійми ворога, то це теж треба пам'ятати. І нам пригадуються слова одного польського письменника, що „впасти може й нарид великий, але зломитися тільки підлий”. Оці слова є сьогодні для нас мірилом вартості поодиноких національних спільнот, що стали віч-на-віч з великою небезпекою. Не задля похвал і признання, а в ім'я об'єктивної правди ми одночасно сьогодні з гордістю підсумовуємо нашу теперішню збройну революційно-визвольну боротьбу з московсько-большевицьким наїзником, і це нас морально скріплює та дає нам радісне почуття нашої національної себеважкості.

Та події розвиваються дуже швидко, і нам не вільно тратити дорогого часу. Ми бачимо, що Москва дуже запопадливо капіталізує на трупі німецької імперії свої успіхи. Нам нема причини журитися, коли ворожі імперіялісти заломлюються, але одночасно нам нема ніякого глузду допомагати імперіялізмові російському. Наш обов'язок саме тепер, коли російський імперіялізм, під ширмою „визволення”, загарбує поодинокі європейські країни, — розшифровувати його властиві загарбницькі цілі й методи і цим відкривати народам, поневоленим і загроженим Москвою, справжнє обличчя большевиків та накреслювати нові перспективи їхньої боротьби за волю. Це й є наш обов'язок, бо, власне, українці є народ, який не з віддалі й не з фільму оглядав большевицьку дійсність, а таки мав змогу десятиріччями жити в ній і дивитися окупантові прямо в зуби.

У цьому місці ми й хочемо сказати, що все те, що сьогодні проходить у питаннях державного будівництва, соціальної перебудови і світоглядкової переорієнтації, не є нічим випадковим, ні тим більше органічним для національного процесу чи прогресу в таких країнах, як Польща, Румунія, Мадярищина, Болгарія, Югославія й інші. Комуністичні теоретики й практики вже давно все те оформили у своїх творах, а кількадесятирічна практика большевиків все те лише підтверджує. Це, звичайно, не означає, що сьогоднішні вожді пролетаріату реалізують марксистсько-ленінську концепцію перебудови світу. Вони лише впрягли ті революційні теорії комуністичних утопістів до будови нової світової імперії, що для „маскіровки” зветься сьогодні ССРСР, а стратегію і тактику пролетарської революції використали для будови і росту нової метрополії світу — Москви. Суть справи не в тому, чи та оскільки корисні є всі ті соціальні переміни, що їх сьогодні проводиться у названих країнах, бо це справа окрема, сутонаціональна, внутрішня справа кожного народу, але в тому, що все те переводиться за видними директивами з Москви з метою не поліпшити соціальне становище селянина чи робітника, а включити його і цілий народ у нову політичну систему, в якій цей саме селянин і робітник буде лише рабом сталінських вельмож. Тим то, розглядаючи сьогоднішнє „визволення”, „демократизацію” і „націоналізацію” європейських країн, ми не будемо аналізувати всіх тих заходів, що їх так поспішно реалізують „тимчасові уряди”, але називатимемо по імені всі ті симптоми розкладу, що ворог непомітно

приціплює поодиноким суспільностям і креслить похилу площину, по якій вони скочуватимуться у провалля, оскільки не застосують превентивних засобів оборони.

Західна Європа, назагал, мало орієнтується в тому, наскільки змінилися більшовики від жовтневої революції до сьогодні. Все ще покують старі погляди про „країну перемігшого соціалізму”, „диктатуру пролетаріату”, „демократію”, „національну рівноправність” тощо. А тим часом сьогоднішній СРСР — це вже яскраво скристалізована російська імперія з усіма елементами імперіялістичної великодержави. Дивитися на нього крізь окуляри соціалістичних вождів XIX ст. і побожно всміхатися до його месіаністичного обличчя є такою наївністю, як вірити вовкові, що надів червону шапочку і вдає бабусю з казки...

Тут не місце казати, чому так сталося, бо для zagrożених народів це менш важливе. Ми скажемо лише, що ножиці між теорією і практикою були такі великі, а розчарування таке болоче, що більшовики мусіли робити тактичні стрибки, аж поки, нарешті, не докотилися до російського ультра націоналізму. Тут діяли закони, що зродилися в період будови соціалізму в одній країні. Зіставивши дві виключаючі себе ідеї, тобто „непримиримий марксизм”, який не визнає націй, лише кляси, з відосередньою тягою окремих націй до незалежності, тобто з „непримиримим націоналізмом”, — більшовики скапітулювали і стали по боці російської нації в ім'я засади, що краще мати один найчисельніший народ по своєму боці, ніж мати всі народи проти себе. Так зродився й оформився сталінізм, тобто російський імперіялізм, що надів червону сорочку й іде на підбій світу. І саме те, що цей імперіялізм іде під облудними гаслами соціалізму і демократії та шляхом і методом революційної доктрини марксистів, робить з нього дуже грізного й небезпечного ворога всіх поневолених і zagrożених народів, а зокрема тих, які, з уваги на своє географічне положення, знаходяться у близькій віддалі від території держави „робітників і селян”.

На чому опираємося ми, коли кажемо, що СРСР — не „бастіон світової пролетарської революції”, а російська імперіялістична держава, що під гаслами соціалізму здійснює свою великодержавну концепцію?

*Поперше*, на тому, що першість у керівництві державою віддано імперіялістичним елементам російського народу. Незалежно від того, чи в поодиноких союзних республіках є кваліфіковані державні працівники, кремлівський центр на всі керівні посади скрізь насаджує „істинно руських людей”, або таких, що для них власна національна приналежність вже лише забобон, а в усьому вони вже на ділі „руські”. Це ми бачимо на прикладі хоча б України, де в усьому періоді советської влади всі секретарі КП(б)У, отже, властиві диктатори країни, були й є чужинці — руські. Це саме діється і в інших союзних республіках. Це бачимо і в розміщенні людського матеріалу в червоній армії, де росіяні ставиться у більш вигідні умови, дається їх до панцерних та мотомеханізованих частин, де вони вигибають менше, ніж інші народи в піхоті. Те, що сьогодні син Грузії Джугашвілі сидить на кремлівському престолі, ще нічого не говорить, бо історія знає багато подібних прикладів, і вони якраз доказують, що ніхто так жорстоко не вміє розправлятися з іншими народами, як володар-аничар. Сьогодні, як ніколи раніше, розбуджується в російському народі почуття національної гордості, шовінізму, непримиренності і першості. Замінено пролетарський гімн на патріотично російський, і вже сьогодні кожна радянська дитина співає, що СРСР „сковала навік велика Русь”. Великоруське

піднебіння сьогодні скобоче і вся відгребана історія ганебної пам'яті царів грозних і петрів, царських генералів суворових, брусілових, кутузових, царських чиновників, отих усіх грибоєдових і інших. Червона армія точно й нерозривно пов'язана з традиціями царської армії, і вже сьогодні не можна розібрати, де царизм, а де соціалізм. На раменах пролетарських маршалів і генералів знову пишуться золоті пагони, блиском медалей і орденів світить кремлівський двір. З кожного слова, з кожного рядка советської преси пробиваються месіянстичні слова Андрея Белого: „Росія, Росія, Росія — Месія грядущего дня...”. А одночасно розстрілами, вивозами, засланнями, терором придушеться і знищеться все, що лише має хоча б відблиск національної ідеї іншого, неросійського народу.

*Подруге*, на тому, що в середині всього ССРСР, а зокрема на терені інших національних республік, областей і країв, проходить планований процес внутрішнього цементування усього населення ССРСР на базі однієї мови, однієї батьківщини, одного патріотизму, однієї держави, одного соціального устрою, одної культури, науки, мистецтва, однієї влади, партії, однієї столиці, а все це разом завершується однією „геніяльною” людиною, — „... на весь світ людиною”. Це й є на ділі творення однієї нації, навіть розуміючи під нацією те, що назвав Сталін, тобто спільність „мови, території, економічного життя і психічного складу, який проявляється в спільноті культури”. Яке місце займає сьогодні російська мова, не треба й говорити. Це ж — мова Леніна, мова „старшого брата”, мова країни „перемігшого соціалізму”. Спільність *території* забезпечено конституцією, бо кожний громадянин ССРСР є одночасно громадянином усіх республік. [А в]тім поняття „родина” не є однозначне з поняттям національної батьківщини, лише з усім ССРСР. Спільність *економічного життя* існує теж, бо сталінський лжесоціалізм побудований на всій території, й експлуатаційна система державного капіталізму дається взнаки всім працюючим. Щодо „*психічного ж складу*, який проявляється в спільноті *культури*”, то на те є мільйони доказів у кожній газеті, в кожному вірші, в кожному шкільному підручнику, в кожній науковій праці. Що це є, за офіційною термінологією, культура „соціалістична по змісту, а національна по формі”, — нічого не заваджає, бо поняття соціалізму вже давно в ССРСР нерозривно пов'язане з поняттям Росії. Це творення однієї советської нації, що є нічим іншим, як насильною асиміляцією інших народів і народностей в користь Росії, не кінчиться на вищеназваних елементах сталінської дефініції нації. Внутрішнє цементування проявляється і в намаганні прищепити всім народам ССРСР такі елементи, як от: расизм („єдинокровні братні народи”), мілітаризм (культ червоної армії), експансія („визволення” інших народів), традиціоналізм (відгребана стара історія), автаркія (повна господарсько-торговельна ізоляція), месіянзм, які в сумі дають те, що ми називаємо „... здійснитися в повноті силової натури”, тобто, коротко кажучи, розбудувати імперіялізм. Сталінська т. зв. „національна політика” є нічим іншим, як саме творенням однієї російської імперіялістичної нації.

*Потрете*, на тому, що в ССРСР відгребано старі царські, призначені на експорт імперіялістичні ідеї, що їх колись з такою пристрасною викорчовував міжнародний пролетар, — слов'янофільство і православ'я, дві ідеї, що в кожному своїм нерві пов'язані з реакційним режимом імперіялістичної Росії минулих сторіч. І знов, як і при всіх соціальних новостях, що їх пропагує большевизм, треба зазначити, що суть справи не в православ'ю як вірі, ані теж не в слов'янофільстві

як якійсь культурній міжнаціональній симбіозі, але в тому, що ці ідеї впрямлено в імперіялістичну концепцію сьгоднішніх володарів Кремля, і їх вони використовують для обдурювання й асиміляції інших народів. Чи ж треба пригадувати, скільки коли[с]ь царський уряд видавав грошей на поширювання слов'янофільства в країнах колишньої австро-угорської монархії, щоб лише викликати симпатії до Москви як столиці всіх слов'ян і тим самим орієнтувати поодинокі народи на Росію як „захисника" всіх поневолених слов'ян, як старшого брата, що „зведе всі слов'янські ріки до одного русского моря". Москва завжди мріяла про гегемонію в Європі, тим то вона мусіла шукати приманчивих ідей, коли не для всіх європейських народів, то хоча б для слов'ян. І слов'янофільство є на ділі нічим іншим, як яскравим русофільством. Це, зокрема, довів царський режим на тих „слов'янофілах", які думали будувати столицю слов'ян, але... в Києві. Вони, як от Костомарів, Шевченко й інші, звичайно, важко відстраждали за свої протиросійські ідеї. А що вже говорити про православ'я доби царату. Починаючи переяславською угодою Хмельницького, почерез усі руїни і зруйнування XVIII і [XIX] ст., православне духовенство, зокрема його верхівка цілковито була на Україні на агентурній службі окупанта. Не дивно, що коли жовтневий революціонер валив старі царські порядки в Росії, мусів жорстоко розправлятися і з православним духовенством як одним із найбільш видних і вірних представників тих порядків. Не дивно теж, що це духовенство так безнадійно скотилося у моральне провалля в період радянської влади, тобто в період офіційної безбожницької кампанії. У твердих умовах життя могли бути гідно витримати лише люди чесні й морально стійкі, а, звісно, агентурна служба таких людей не виховує. Сьогодні більшовики змінили тактику й залучили недобитків у своє імперіялістичне русло. І вчорашні переслідувані духовники співають сьогодні разом з чекістами, які колись саджали тих же духовників на гаряче, — „осанна товаришу Сталіну". На патріяршому троні, з ласки большевицького диктатора, засів росіянин, який і пишається своїм царським імперським титулом „патріярха московського і всієї Русі", нахабно забуваючи, що не Русь, а союз республік сьогодні, за офіційною термінологією, творить хребет держави. Та це все, звісно, має свою вимову і свою мету.

*Почетверте*, на тому, що цілість економічного життя. ССРСР побудовано за зразками імперіялістичних колоніальних великодержав. У підбитих країнах, як от Україна й інші, розбудовується великих розмірів добувно-сировинну промисловість, а всі виробничі заводи і фабрики приміщено в самій метрополії і таким чином поставлено силою факту підбиті країни в підлегле економічне становище. Союзні республіки для Росії є лише продовольчо-сировинними базами. Чи ж не багатомовним є факт, що вся важка промисловість України, тобто паливо (вугілля, нафта, торф), електрична енергія, руда, залізо, сталь, чавун, кольорові метали, хемічні продукти, різні машини і т. д., словом, усе те, що є основою індустріалізації країни і взагалі народного господарства, — не має навіть свого комісаріату в Києві, а підлягає безпосередньо урядові в Москві, який, властиво, і є урядом Росії. Це саме діється і з усіма видами транспорту, як от: залізничним, водним та повітряним. А навіть ті народні комісаріати промисловости, що існують в Києві, як от: харчової, рибної, м'ясної, легкої, текстильної, лісної і будівельних матеріалів, — не є самостійні, лише підлягають таким же комісаріатам у Москві й на ділі є лише їхніми експозитурами. Лише два комісаріати промисловости є „респуб-

ліканськими": місцевої промисловости і місцевої паливної промисловости, що їх московська метрополія великодушно відступила союзним республікам. Експлуататорську суть московського централізму найкраще можна бачити в зіставленні державних бюджетів; та тут не місце про ті справи широко писати. Це у наслідку доводить до того, що в руках жменьки кремлівських диктаторів-капіталістів наступила „концентрація виробництва й капіталу" (в їхніх руках і вирішальна роля в господарському житті), наступило злиття всього капіталу держави й суспільности та наступило утворення по суті „фінансового капіталу", а тим самим і фінансової олігархії. Зрештою, місце інших народів у російській соціалістичній імперії визначив Ленін у своєму виясненні „самовизначення народів аж до відокремлення". Він писав: „Ми не маємо підстав гадати, що нація в соціалістичному суспільстві набуде характеру економічно-політичної одиниці. З усіх передбачень видно, що вона матиме тільки характер єдності культури й мови, бо територіальний поділ може відбуватися тільки з огляду на потреби продукції, при чім про цей поділ мусіли б вирішувати не окремі нації відокремлено на підставі власної повновладности, але всі зацікавлені громадяни повинні вирішувати спільно". Тут можна шукати, між іншим, генези прилучення Криму, Кубані й інших українських районів безпосередньо до російської республіки. Та Ленін, коли те писав, ще думав про побудову соціалізму, а сьогодні Сталін усе те вже давно звів до будови російської імперії, і тільки.

*Поп'яте*, на тому, що большевики консеквентно реалізують стару царську концепцію розбудови Росії шляхом анексії ряду держав і країн. Тут треба згадати загарбання частини території Фінляндії в 1940 р. і загарбання західних земель Білоруси і України, Бесарабії, нарешті, балтійських держав Литви, Латвії й Естонії. Всіх їх насильно влучено в склад СРСР не за принципом визволення пролетаріату, а за історичними і стратегічними аргументами російської великодержави. Не треба згадувати вже про інші, раніше підбиті і поневолені країни, як от: Україна, Грузія, Азербайджан, Туркменія, Монголія й ін., бо це відбувалося в період т. зв. „воюючого комунізму". Сьогоднішні вожді Росії, хоча і прикриваються галасливою ширмою оборонців пролетаріату в інших країнах, на ділі, коли йдеться про інтереси Росії, вони не вагаються входити в спілку з найбільшими ворогами людства, як от з Гітлером у 1939 р., і допомагати їм у підбиванні інших народів. Як же ж інакше це пояснити, як не імперіялістичною політикою сьогоднішньої Росії? Що сказали б сьогодні Маркс і Енгельс, коли б встали з гробу й побачили, як реалізується їхня теорія побудови комунізму в світі? Ясно, що поставили б Сталіна в гідний йому почот царів і капіталістів. А не треба забувати, що на самій анексії справа не кінчається. Вслід за нею йдуть усі нещастя нечуваної і незваної в історії окупації. Вже першого дня насаджуються на прилученій території велетенських розмірів адміністративний апарат і поліцію, складені переважно з російських елементів, а далі йдуть арешти, вивози, розстріли, грабунок, переоцінка всіх національних вартостей, перевиховання народу і виховання молодого покоління в дусі рабської відданости Москві. Соціалізм і демократія — це лише ширми, за якими проходить жорстокий процес денационалізації і асиміляції.

*Пошосте*, на тому, що большевики під гаслом „визволення" з німецької неволі проводять т. зв. буржуазно-демократичні революції в зайнятих червоною армією країнах Середньої Європи, що має у наслідку довести до влучення цих країн як чергових трабантів до московської метрополії, а тим самим створити



підстави для повної гегемонії Росії в Європі. Московські большевики для підбою світу мають свою „домашню” ідею пролетарської револ[ю]ції, але в період боротьби з гітлерівською Німеччиною, коли треба було піти на бойовий союз з капіталістичними західними великодержавами, вони цієї ідеї використати не можуть. І тому сьогодні ворогом номер один став не марксіівський буржуй, а німецький фашист і взагалі фашизм, і проти нього вони звернули своє вістря, змонополізували та скапіталізували всю визвольну боротьбу поневолених німцями європейських народів. Що це не має нічого спільного з одночасною будовою соціалізму — це інша справа, але большевикам це не перешкоджає в середині „визволених” країн починати здійснювати соціалістичну революцію і тим каламутити воду в сумезних державах, щоб тим легше їх потім опанувати. Відроджений великоруський мілітаризм прямує втертим шляхом кожної переможної армії і з нього вже не повернеться. Народи, які цього не бачать і сьогодні допомагають йому та скріплюють його позицію в світі, дуже швидко побачать, до чого це все котиться. Польща, Болгарія, Чехословаччина й Югославія ще мають слов'янофільську принаду, а дехто і православну, а значить, крім цілком агентурних і чужих аргументів сили, будуть мати ще й психологічне тло, що їм полегшить скотитися в обійми п'ятираменного кремлівського поліпа.

*Повсьоме*, на тому, що большевики — під фірмою комінтерну або, як це є зараз, робітничої міжнародної профспілкової організації — проводять диверсійну роботу в усіх інших країнах світу, а зокрема в середині союзних сьогодні капіталістичних держав. Основною метою цих дій є не боротьба за покращання становища пролетаріату, а підривання сили конкуруючих великодержав та розбудова власної п'ятої колони, військової розвідки і всього того, що могло б у майбутньому придатися при творенні „Союзу Советських Соціалістичних Республік Світу”. Держава, яка не має імперіялістичних первнів, звичайно, не вміщується у чужі внутрішні справи. Большевики всією своєю комінтернівською і профспілковою діяльністю в світі, власне, доказують, що вони є імперіялістами, і то високої кляси.

*Повсьоме*, на тому, що СССР приступив до поділу світу з іншими великодержавами і цей поділ сьогодні закріплює міжнародною організацією, яка має служити охороною його інтересів. Всупереч усім голошеним гаслам про рівність і демократію, большевики перші видвигнули на конференції в Думбартон-Оксі наскрізь недемократичний принцип голосування та безсоромно забезпечили собі постійне місце в т. зв. „Раді Безпеки”, щоб таким чином мати спокійний час докінчувати процес насильної русифікації в середині своєї країни та консеквентно влучувати чергових сателітів до своєї кремлівської орбіти.

Ось головні риси імперіялістичного обличчя сьогоднішньої російської імперії, що, для замилення очей, виступає під облудною назвою „союзу республік”. Коли хтось проти когось зверне вістря большевицького імперіялістичного меча, а тих рис не бачить, то ясно, що він або хворіє на політичну „курячу сліпоту”, тобто *не може* бачити суті справи, або силою обставин став фізичним рабом і духовним кастратом, тобто *не хоче* вже їх бачити.

Нашим нещастям частково було те, що большевицький імперіялізм дотепер підкоряв переважно народи й народності, які не надто пам'ятали часи своєї історичної державності і для яких свідомість національної і соціальної волі була такою ж незаписаною картою, як і всі ленінські соціалістичні і комуністичні

теорії. Тим то Москва могла всю свою увагу повертати виключно в бік України й інших народів, які їй протиставлялися. Не диво, що всі намагання українських і інших протибольшевицьких сил в середині ССРСР: розвалити шляхом повстань, акцій і революції большевицьку тюрму народів, — не знайшли покищо свого успішного завершення. Сьогодні справа виглядає краще. Сьогодні вістря большевицького меча прикладено до горла таким державним європейським народам, як от: фіни, поляки, мадяри, румуни, болгари, серби, хорвати, словаки, чехи і це саме загрожує: шведам, норвежцям, грекам, туркам і іншим. Тут, для порівняння, треба пригадати, що найслабшим місцем у німецькій гітлерівській імперіалістичній стратегії було розпорошення німецьких сил на терені всієї Європи. Російський ведмідь сьогодні теж виліз зі свого „лігва" і грізно порикує по європейських столицях. І хоча щойно найближче майбутнє покаже, як це все для нього скінчиться, то ми ні на хвилину не сумніваємося, що його кінець буде подібний до сьогоднішнього німецького.

Не міняє справи і те, що, у протилежність німецькій відкритій окупаційній політиці, большевицька імперіалістична стратегія і тактика реалізується скритими, маскованими, хитрими прийомами і процес її розкладений на етапи. Це, безперечно, утруднить повну консолідацію протибольшевицьких сил, але на це немає іншої ради, як якнайшвидше розшифровувати всі ці „по пляну" пристосовувані сталінські заходи щодо „визволених" народів. Большевикам дуже полегшив Гітлер у реалізації їхніх загарбницьких плянів. Коли б не він, вони мусіли б були йти важким шляхом підготовки і проведення соціальних революцій в європейських державах. Пригадаймо собі всі дії комінтерну до вибуху другої світової війни. Тоді його діяльність зводилася до ініціювання і проведення саботажних і страйкових акцій, до легалізування своєї агентури — комуністичної партії, а коли це не давало наслідку — до творення т. зв. людських фронтів, що з черги видвигали домагання в роді шестигодинного дня праці, реорганізації профспілок, безконецних змін уряду, повної волі слова, друку, асоціацій, що було однозначне з большевицькою відкритою агітацією, а далі — домагання допустити советську пресу, літературу, фільми і т. д. І в той час, коли в самому ССРСР проходив процес нечуваної експлуатації працюючих, коли робітника насильно прикріплювано до верстату його праці, а сам він примирив з голоду і з надмірної стахановщини та в атмосфері жорстокого поліцейного терору, — большевицькі агенти анархізували європейські країни, каламутили воду, щоб тим легше було ловити свою рибку. У наслідку приходило до побільшення безробіття, невдоволення населення і взагалі до господарської кризи, а далі йшла і криза духовна. Комінтернівські апостоли, що в себе в ССРСР розбудовували величезних розмірів, по зуби озброєний військовий апарат, на європейських базарах в екстазі молилися до пацифізму, гуманізму, соціалізму й інших демобілізуючих ідей. Вони — устами деяких національно скастрованих елементів, в роді деяких „професорів", здекласованих елементів і шумовиння, а також частини чужонаціональних елементів — домагалися демобілізації, а то й повного роззброєння армій, знесення поліцій, тюрм і судів у справах політичних, словом, як це загалом називалося, боролися за „народну демократію". Очевидно, що така „демократія" була швидко демаскована, і комінтернівські агенти мусіли здавати одну за одною позиції на світовій арені в користь новим наростаючим національним рухам, які поставали як протівідтрукта на большевицькі намагання руйнувати їхню національну особовість.

Сьогодні справа змінилася. Скажений німецький імперіялізм своїми божевільними окупаційними практиками знову поставив більшовизм на ноги, бо дав йому в руки нову ідейну зброю, а саме: боротьбу за визволення європейських народів. І більшовики зрозуміли, що їм уже в сьогодиншній обставині комінтери у такому виді непотрібний, бо не методом „людових фронтів“, а ідеєю „національного визволення“ вони реалізуватимуть свою імперіялістичну концепцію. Під яким іншим претекстом увійшла б була червона армія до дев'яти європейських держав, якби не Гітлер? В якій іншій ситуації червону армію населення цих держав вітало б так, як все ж таки вітає сьогодні, після важких днів німецької неволі? Кожний в'язень тішиться, коли його звільняють з тюрми, і він, звичайно, усміхається не лише до того, хто звільняє його, але й до зустрічних людей, до сонця, до дерева, до рідної хати. Більшовики все це поспішно для себе капіталізують і в годину підйому закріплюють свою позицію формальними державними актами, в роді хоч би таких, як творення „тимчасових урядів“, складених зі своїх випробуваних ставлеників. Так, отже, треба сказати, що більшовики використали визвольні рухи поневоленних гітлерівською Німеччиною народів до розбудови власної імперії. Воно й є згідне з ленінськими думками: „Ленінізм учить нас глядіти на визвольницькі змагання поневоленних народів передусім з точки погляду класової, з точки погляду соціальної революції. Він ставить це питання під кутом *використання* великих революційних сил, що криються у боротьбі поневоленних націй за своє визволення“ (II-ий конгрес комінтерну).

Тактика в цьому питанні ось яка: найперше

а) з демократичною буржуазією підтримати в цілості визвольний рух поневоленого народу, що спрямований проти конкуруючого з СССР імперіялізму; опісля

б) допомігши червоною армією визволитися, піти з пролетаріатом, селянством та біднотою „визволеного“ народу проти буржуазії та поміщиків; далі

в) з пролетаріатом і сільською біднотою та середняком проти куркулів і решток дрібної буржуазії; а нарешті

г) разом з найбільш здеморалізованими елементами з погляду національної свідомості проти свідомих національно пролетарів і так до ліквідації нації.

І Ленін сказав тут своє слово: „Боротьба проти всякого гніту — безумовно так, боротьба за всякий національний розвиток... — безумовно ні“. В залежності від стратегічного значення поодиноких країн, справа формального влучення даного народу до „сім'ї народів СССР“ може відбутися на одному з вищеподаних етапів.

На теренах країв Середньої Європи, які „визволила“ червона армія, якраз сьогодні проходить другий етап реалізації більшовицької імперіялістичної концепції. Це й є надії продовження т. зв. ленінської „буржуазно-демократичної революції“, що її тактику визначив він ще в 1905 р. у своїй книзі: „Дві тактики соціал-демократії в демократичній революції“. Сталін показався добрим учнем Леніна, коли йдеться про пристосування його поглядів у питаннях соціології й політики, і, хоча в сьогодиншній дійсності „визволяє“ народи від німецької окупації, то зразу ж після „визволення“ приступає до реалізації ленінських плинів шляхом насильного ініціювання „буржуазно-демократичних революцій“ в середині поодиноких держав. Це йому вдається, бо червона армія має тепер

вільний в'їзд до кожної „самостійної” держави, а агенти нкб мають запевнену волю рухів. Ось що Ленін писав по тому питанню: „Ми повинні не забувати, що немає й бути не може в даний час іншого засобу наблизити соціалізм, як повна політична воля, як демократична республіка”. Ясно, що більшовики свідомо творитимуть оцю каламутну воду „буржуазно-демократичної революції”, щоб лише викликати максимальну гризню і внутрішню боротьбу між „буржуазними демократами” і „буржуазними реакціонерами”, чи, як то їх тепер вигідно названо, „фашистами”, викопуючи таким чином щораз глибше провалля в середині однієї національної спільноти і спихаючи, нарешті, т. зв. реакціонерів в умови нелегального підпілля і збройної оборони, а т. зв. демократів під опікувнці крила СРСР.

Щоб забезпечити собі повний успіх з тієї „демократичної революції”, більшовицькі імперіялісти йдуть утертим шляхом і пристосовують ту саму тактику в усіх „визволених” країнах. Це в основному зводиться до того, що більшовики чи, радше, їхні ставленики з місця виключають т. зв. реакційні елементи від керми державою. Сьогодні це проходить ще під фірмою боротьби з німецькими прислужниками. Докази цього бачимо наглядно в Польщі, де „армію крайову” не то, що відсунено від влади, але й переслідується терором. Це саме і в Фінляндії, де навіть соціал-демократи попали в неласку. Одночасно арештується, судиться і проклинається усіх вчорашніх спільників зі світу недемократичного або й демократичного, оскільки ці демократи сліпо не йдуть на московську вудку, як от деякі польські емігранти в Лондоні. Москва витягає в цих країнах на денне світло всяке шумовиння й асупільні елементи, дає їм необмежену владу знущатися над вчорашніми приятелями й таким чином свідомо наштовхує поодинокі національні групи на взаємну криваву боротьбу.

Та основною рисою, що надає виразу цілості цієї акції, є т. зв. *земельна реформа*. Вже Ленін сказав: „Послідовним борцем за демократизм може бути тільки пролетаріят. Переможним борцем за демократизм він може стати лише при тій умові, якщо до його революційної боротьби приєднається маса селянства”. Власне, на тому етапі більшовикам і потрібне селянство. Описля, коли вже будуватиметься соціалізм, селянство піде в кут, а керму державою перебере пролетарська диктатура. А покищо більшовики гарячково наказують негайно проводити розподіл землі у „визволених” країнах. Як це не дивно, але, власне, в час, коли ще на фронтах проходять криваві бої, Москва роздає землю поміщиків, і то не шляхом державної зрозумілої логічної реформи, а шляхом насильного, бунтівничого акту, щоб таким чином розвогнити соціальні пристрасті населення та поглибити внутрішні гризні й роздори. Таким чином більшовики знаходять собі у селянській масі надійного симпатика, бо, даючи йому „у власність” поміщицьку землю, вони тим самим його узалежнюють від себе, від того „уряду”, що цю його „власність” охороняє законом. Більшовики точно усвідомлюють собі роллю селянства в тім етапі. Ось як пише Ленін: „... селянство в даний момент заінтересоване не стільки в безумовній обороні приватної власности, скільки у віднятті поміщицької землі, одного з головних видів цієї власности. Не стаючи від цього соціалістичним, не перестаючи бути дрібно-буржуазним, селянство здатне стати повним і найрадикальнішим прихильником «демократичної революції»”. Як нахабно й нечесно все те виглядає, коли водночас ці самі більшовики знають, що в недалекому майбутньому вони віднімуть у того ж селянства не лише ту землю, що її тепер воно забрало від поміщика, але також і всю його батьківську,

залишаючи йому лише латку присадибної грядки, а його самого впряжуть у нове панцизняне ярмо колгоспів і радгоспів. І Ленін виразно обіцяє це: „Від революції демократичної ми зараз же почнемо переходити до... соціалістичної революції. Ми стоїмо за безперервну революцію. Ми не спинимося на півдорозі”.

Хай ці слова добре затамлять собі всі, що сьогодні радіють ласкавим сталінським „визволенням”, „демократією”, „наділом землі” і іншим. Прийде час, і все це зміниться в чорну неволю, бо Сталін будуватиме свій „соціалізм”.

І дивно нераз, як то не бачать східних намірів Москви, здається, політично грамотні суспільності європейських народів. Москва замилює їм очі всякими тимчасово залишеними старими формами, як от: прапор, герб, гімн і інші національні цінності, щоб лише викликати враження, що вони не проти патріотизму, незалежності, чи самостійності. А тим часом на п'єдестал національних героїв і геніїв видвигається нові історичні особи, зокрема ті, які коли-небудь задокументували свою відданість Росії чи соціалізму (бо Москва дає монополі на всі соціалістичні чи соціальні питання), одночасно виклинаючи все в історії, що йшло в розріз з інтересами колишньої Росії чи сьогоднішнього ССРСР. За формальними мирними договорами большевики запевнили собі зміст усіх видів пропаганди, мистецтва, літератури і таким чином на ділі цілком обмежили волю слова і друку. Чи ж треба підкреслювати, які це фатальні наслідки принесе для поневолених національних культур, для виховання молодого покоління. Не дозволяється ні на які легальні організації, які не були б приємливі Москві, бо все це зараз — контрреволюція, фашизм, німецька агентура. Можуть існувати лише державні організації і такі, як от: „товариство дружби з ССРСР”. Організується переважно з митців і науковців, з отих часто найбільш безхребетних елементів кожної нації спеціальні екскурсії до Москви і Ленінграду, щоб показати їм „братню” російську культуру і блиснути силою та сплямленою слізьми і кров'ю красою метрополії. Загально робиться великий шум довкруги театру, кіна, шкіл, масової політосвіти, профспілок, рад і т. п., щоб замішати народів в голову, зацікавити другорядними щодо основних питань нації справами і таким способом легше потім впрягти у своє ярмо. Нарешті, заключається на один стрій державні договори дружби і допомоги та післявоєнного співробітництва з ССРСР, щоб, з одного боку, давати большевикам необмежене право в'їзду в „самостійну” державу, а з другого, щоб творити в народі психологічний ґрунт для майбутнього прилучення до ССРСР.

Так, отже, виглядає сьогодні „буржуазно-демократична революція”, що проходить у „визволенних” червоною армією країнах.

Для повного образу, а зокрема перспектив, які стоять перед цими країнами, треба сказати і про практикований спосіб залучення поодиноких народів до себе. Деякі народи, як от балтійські (литовці, латиші, естонці), а також західні українці й білоруси, вже бачили, як це виглядає, і можуть поділитися враженнями і спостереженнями. Дуже часто чужинці, зокрема ті, що виростили і живуть у західних демократичних устроях, з недовір'ям дивуються, коли хтось каже їм, що в ССРСР усі вибори проходять під терором енкаведівського жандарма. Вони кожний державний устрій оцінюють по його конституції, а, звісно, конституція ССРСР належить до „найдемократичніших” у світі. Коли з газет довідуються про наслідок виборів до верховних органів, в яких за державними ставлениками голосувало 99,9% громадян і всі однозгідно

погодилися на сталінських кандидатів, то очевидно, що кожний західний європеєць глибоко переконаний, що СРСР — „найщасливіша країна". Суть справи в тому, що чужинці не розуміють самого слова „терор". Большевицький терор — це не європейський і не американський, це, в першу чергу, — сибірський. Якби не Сибір з усіма страхіттями концентраційних таборів і якби не та нелюдська ментальність членів пануючого режиму, можливо, що й советський терор європейзувався б. Та покищо кожний громадянин СРСР хворіє на вічну психозу страху, що має своє коріння не в нервовому перецуденні, а таки в конкретній оцінці жорстокої дійсності. Енкаведівські опричники добираються до кожної людини і, приклавши цівку нагана до грудей, схидно всіміхаються до майбутньої жертви, оскільки вона наважиться бути неслухняною. Так приходиться до „всенародного голосування", до вибору кандидатів і віддання голосів. Хто наважиться голосувати проти? А що вже казати про те, хто мав би відвагу погодитися поставити свою кандидатуру всупереч бажанням компартії. Вибрані люди, звичайно, випадкові і цілком непричасні до складних проблем державного життя, збираються разом і під гучні „аплодисменти" схвалюють всі постанови про „прилучення", „возз'єднання" тощо.

Перспективи, які стоять перед європейськими народами, оскільки вони мали б стати громадянами Советського Союзу, є зовсім нерожеві. Вже поминаючи всю примусову чистку суспільності від усіх національно-свідомих елементів, поминаючи і ту господарську руйну, яка наступить після насильної колективізації, експлуатації, що доведуть до повного зубожіння усіх працюючих, — „союзним народам" прийшлося би ще перевести глибоку переорієнку своїх культурних цінностей, і то з виразною метою руйнувати їхні самостійні первні в користь спільної „великої" російської культури. Прийшлося би навчитися жити в поліційній державі, в якій не вистачає бути лояльним, треба бути ще активним визнацем большевицької віри, повсякчасно усміхненим, радісним, щасливим учасником „нового життя". Це не важливо, що людині горем накіпіло серце, а шлунок домагається шматка чорного хліба, вона повинна радіти і веселитися, бо є „вільним" громадянином „вільної і щасливої" країни. Дюощицтво і співпраця з тайною поліцією належить тут до почесних обов'язків кожного громадянина, тим то після деякого часу люди стають мовча[з]ливі, недовірливі і покірні, безнадійними очима глядять у грізне майбутнє. Ми не згущуємо кольорів, малюючи оці перспективи європейським народам, що сьогодні радіють „визволенням". На теренах цих народів перебувають сьогодні громадяни СРСР, зокрема червоноармійці. Хто ще сумнівається в тому, як большевики господарюють у себе дома, хай спитає рядового бійця, але на поодинку, в момент його хвилевої щирости.

Перед європейськими народами на цілу широчінь стоїть таким чином питання організації збройної оборони перед новим жорстоким і грізним окупантом-імперіалістом. Не час вже на дрібні міжнаціональні міжусобиці, як „не час жаліти рож, коли ліси палають...". Всі минулі сварки за межу чи історичну кривду мусять зникнути, бо на порядку дня стали великі проблеми збереження вікової національної культури, збереження і захист мільйонів земляків, що вже завтра можуть стати невільниками і жертвами великої торми народів. Хай почуття власної національної підметности й себебарості скріплює свідомість успішного знищення гітлерівської Німеччини, що ще так недавно здавалася не переможною. Сьогодні Європа, а з нею цілий світ уже виразно собі усвідомляють, що не до миру прямує людство, а до нових воєн, може,

ще більш кривавих і жорстоких, як це було дотепер. Так і мусить бути, якщо має існувати правда, справедливість і воля. На „визволених” середньо- і південно-європейських народах тяжить, зокрема, відповідальна роля. Вони мусять своїми організованими всенародними революційними діями перші загородити шлях розгуканій большевицько-московській „тройці” і сказати своє тверде „куди”... В середині ССРСР вже дозріває і цементується в героїчних діях революціонерів революційно-визвольний фронт поневолених Москвою народів, і до нього треба нав'язуватися та співдіяти середньоевропейським народам. Треба пам'ятати, що тут надії можна покласти лише на себе самих. Перспективи перемоги великі, і не далекий вже час, коли світ здивується новим силам, що в середині большевицької імперії оформляться у грізний авангард борців за новий, справедливий порядок у світі та силою своїх революційних дій наблизитимуть день остаточного розвалу сталінської тиранії. На прапорах тих сил блищатимуть великі слова:

*Смерть большевицьким імперіялістам!  
Хай живе воля народів і людини!*

\* \* \*

## К. ДНПРОВИЙ

### ШЛЯХИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

Дві сили змага[ю]ться одна з одною у світі. Два непримиримі вороги, що не можуть знайти для себе спільного місця під сонцем. Дві ідейні напрямні, що ставлять собі за завдання перебудувати світ „по образу і подобию своєму”. Одна з цих сил — імперіялізм, друга — народи, що їх цей імперіялізм підкорює або хоче підкорити.

Імперіялізм основує свої сили на добре зорганізованому апараті насилля — політичній групі, на яку він спирається, та на армії — військовій машині, в яку він моральним та фізичним терором заганяє народні маси і змушує їх боротися за імперіялістичні цілі. Імперіялізм — це дозріла сформована сила, якої міць спочиває в його справному насильницькому апараті.

Друга сила, сила поневолених народів, у відміну від імперіялістичної сили, є морального характеру. Організаційна сторінка цієї сили ще дуже недомагає. Не можна ще навіть говорити про одноцілу силу цього чинника в сьогодишній міжнародній грі. Сила ця, радше, існує як стихійна, а у відношенні до деяких народів — як потенційна, не пов'язана зі собою, а часто розбита суперечностями між народами. Однак, не зважаючи на всі ті перешкоди, сила народів є чинник, який буде децидувати про майбутнє світу. Справа в тому, що це є сила молода, сила, яка народжується, яку побуджує і консолідує своїм замахом на волю народів сам імперіялізм. Чим більший натиск імперіялізму на народи, щоб їх поневолити, тим міцніше зростає відпір народів, тим яскравіше вони освідомлюють собі потребу єдності в боротьбі, тим на дальший плян відходять їхні дрібні суперечності. Свідомість дійсності, побудована на досвіді народів, пхає їх неминуче до шукання розв'язки питань волі на власному

шляху, до поставлення власної концепції перебудови світу і протиставлення її всім імперіялістичним концепціям.

Наша, українська боротьба є і мусить бути інтегральною частиною всієї протиімперіялістичної боротьби. Поперше, що рівнобіжно з нашими силами діють інші сили, які мають тих самих ворогів, що і ми, і тим самим стають природними нашими союзниками (поневолені імперіялізмом народи); подруге, що гнобительські сили діють у широкому масштабі, визначаючи нам місце в своєму наступі як одній із багатьох противних сил. Це наше фактичне положення ми повинні прийняти за вихідну точку нашої боротьби і, спираючись на реальні сили, що діють рівнобіжно з нами, почати наступ проти ворога на цілій розтягності його діяння. Занехання цього, незвернення уваги на потребу широкого фронту проти ворога може привести нас до ізоляції та поразки. Як видно з попереднього, силою обставин ми включені у другу діючу силу як інтегральна її частина. Ми є гнобленим імперіялі[зм]ом народом, отже, з природи являємося протиімперіялістичною силою, і це ми повинні взяти до уваги, пошукуючи сили, які мають повести наступ. Одначе, тут і стають перед нами всі труднощі, які зв'язані з формуванням цієї другої сили — сили гноблених імперіялізмом народів. Перед нами виступає несконсолідованість і слаба зорганізованість народів, виступає різна оцінка морального чинника у війні та значення у ній народних мас. З другого боку, стає привабливою готова військова сила одної з конкуруючих великодержав, яка не виявляє особливого заінтересування у поневоленні окремих народів. Ці труднощі дуже поважні. Як ми бачимо в дійсності, вони пхнули до орієнтації на імперіялізм [ма]йже всі європейські народи. Вони пхали до неї і деякі українські чинники, що, не вірячи в силу народів, орієнтувалися єдино на суперечності поміж великодержавами та старалися виграти ці суперечності для себе. Доля цих грачів, як ми бачили, наприклад, із Німеччиною, була дуже сумна. Одначе, вона не припечатала можливості народження іншого роду грачів, які переорієнтувалися б на іншу чужу силу, яка, на їх думку, була б краща за попередню, та на новий мотив почали б стару пісню.

У зв'язку з цим розглянемо можливості орієнтації на чужу, цим разом большевицьку силу. Але ж при такій орієнтації не приходиться говорити про українську державність. Можна тільки говорити про ті чи інші уступки російських імперіялістів у бік української культури, а радше — побуту. Українські комуністи, що думали здійснювати українську державність („з обмеженим суверенітетом“) у рамках ССРСР (Шумський, УКП-істи, Скрипник, Хвильовий, Косинка, Фальківський і їх ідейні співпучики), були безпощадно зліквідовані як такі, що не вмішалися зі своїми ідеями в рамках генеральної лінії. З української державності залишилася тільки „форма“, та й вона так обкроєна, що про державність у властивому розумінні слова не приходиться говорити. До „суверенного“ відома „уряду“ української совєтської держави належать всього такі чотири ресорти: освіти і місцевого промислу, соціального забезпечення і комунального господарства. Але „генеральна постановка“ в усіх цих галузях таки походить з Москви. Решта, тобто на практиці — цілість державного життя, увесь промисел, усе сільське господарство, всі соціальні, військові і зовнішньо-політичні справи безпосередньо чи посередньо керовані з Москви.

Український народ позбавлений права вільно вибирати органи своєї влади. Кандидатів до верховної ради за допомогою терору накидає народіві всесоюзна організація імперіялістів ВКП(б), керована з Москви. Ця організація керує.



тобто, в розумінні Сталіна, постановляє, перевіряє і поправляє „помилки” всіх державних і громадських організацій. Ні одна постанова ні уряду, ні суспільних організацій не може статися без її відома („Питання лєнінізму”).

Створення української армії большевицької імперіялісти підмінили назвою „українські фронти”. На цих фронтах не зроблено ні найменшого кроку в напрямі віддання керівництва арміями в руки українців, ані навіть у напрямі зовнішньої „українізації”, висловлюючись большевицьким терміном. Навпаки, все робиться, щоб якнайбільше зрусифікувати армію.

На економічному відтинку у відношенні до України проводиться колоніяльна політика. Взяти для прикладу хоч би бюджет УССР. Він виносить 4 мільярди карбованців. Тим часом сам промисел України, за советськими даними, дає 14 мільярдів доходів. Коли до цього додамо дохід із сільського господарства України, що становить майже половину доходу СССР, то перед нами ясно стане ступінь економічного визиску України.

Якщо б загально схарактеризувати цілість українського господарства, то воно є типowo колоніяльним. Україна — це, за большевицьким окресленням, „пшенично-бурячаний район” та, треба додати, сирівцева база для центрального імперського промислу, додаток (гітлерівський „небенлянд”) до московської та лєнінградської промислових округ, безхлібних та безсирівцевих.

Таке місце України визначили большевицькі імперіялісти у своїх п’ятирічних планах. І так, у першій п’ятирічці большевики асигнували на розбудову, позбавлених сирівцевих баз, московської і лєнінградської округ 4 мільярди карбованців, при чому увесь майже вклад пішов на розбудову обробного промислу (типове для метрополії), а в Україні в обробний промисел вклали всього 144 мільйони карбованців. Зате у добувний промисел заготовлення вугілля та металу для московського і лєнінградського промислу вкладено понад 2 мільярди карбованців.

Ці принципи советської господарки не мають нічого спільного ні з соціалізмом, ні з засадами економіки, бо ці останні і соціалізм, що на них спирається, вимагають розбудови промислу біля джерел сировини, а не творення штучних промислових центрів з політичних міркувань. Навпаки, така розбудова промислу типова для імперіялізму, який оправдує підбій народів потребою приєднати терени, багаті сирівцями, до промислових осередків. І справді, в таких умовах стає нездійсненною стаття конституції про відділення України від СССР, бо ж це означало б ломку цього устрою, побудованого на імперіялістичних засадах. Тому щоденно й втовкається в голови громадян України, що їх „навекі скovala велікая Русь” з імперіялістичним центром і що шкода й думати про якесь відділення.

Рівнобіжно з цим — і на цих самих засадах побудована — йде і „культурна надбудова” в Україні. „Передовий загін пролетаріяту” в Україні — комуністична партія ані за змістом, ані за формою, ані навіть за назвою не є українська. Зміст її — советський патріотизм, поняття, що в нас твердо стало синонімом всеросійського патріотизму. Батьківщиною його є не Україна, а Советський Союз, який в останній час щораз частіше став заступатися терміном — Росія. Провід її в центрі імперії — у Москві. Урядова і розговірна мова її — російська. Стил ь її життя, побут її коріннями своїми сидить далеко поза Україною, в народі російському, який імперіялістична кліка хоче нечесно використати для своїх кривавих загарбницьких шйянів, пхнути його до різні з іншими народами і тому підхліблює йому та зовнішньо наслідує його

обичаєвість. Навіть сама назва каже, що це не українська компартія, а компартія України. Коли б український народ потрактував компартію України як авангард і хотів піти її слідами, то шлях його вів би через відречення від українського патріотизму, української мови, українського стилю життя і, врешті, самої назви: українець, яку мусів би заступити назвою: советський громадянин в Україні. До цього й тягне всіма силами народи ССРСР компартія. Використовуючи зросійщення українських міст ще за царизму, компартія всіма силами старається затримати й поглибити це зросійщення. Російську мову об'явлено „городським язиком”, а українську — „колхозним”. В урядах, у вищих наукових закладах і в більшості середніх запроваджено російську мову. Учнів і студентів виховується в тому, що, мовляв, російська мова є вища, культурніша і що до „доброго тону належить” говорити російською мовою. Тому, коли запитали студента, чому він, живучи в столиці України, не говорить українською мовою, він відповів: „Дажє как-то странно говоріть в Києве по-українськ”. Становище української мови в „публічній опінії” як „колхозного язика” підтримується політикою партії і „уряду України”. Про це свідчать хоч би видавництва України. Наукові, поважніші речі, технічні університетські підручники, праці Академії Наук, особливо праці з ділянки техніки, медицини, економіки, соціології, історії видаються в переважній більшості російською мовою. Переклади з чужих літератур, західньо-європейської і інших, у бібліотеках в Україні можна зустрінути більше книжок російською мовою, ніж українською мовою. Подібно справа обстоїть і з самою російською літературою. З нею просто зазнайомлюють українського читача російською мовою. Підтверджують повише наше твердження і самі советські дані. І так, коли в 1936 р. кількість друкованих одиниць в ССРСР українською мовою становила 3 тисячі округло, то російською мовою вона становила 31 тис; тираж українською мовою був 69 мільйонів, а російською — 438 мільйонів екземплярів („Двадцять літ радянської влади”). Коли на підставі видавничої політики і політики у вищих наукових закладах судити про місце української мови в УССР, то вона у визначенні „уряду” УССР є, говорячи словами Драгоманова, мовою для „домашнього вжитку” („колхозним язиком”) та мовою жменьки аматорів-мовознавців. Тому, за словами одної комсомолки, „все українство УССР міститься на філологічному факультеті, це праця вузького кола людей, що вивчають особливості ССРСР”. У зв'язку з цим постає питання: де шукати причини такого стану речей? Чи він є особливістю „соціалістичного устрою” ССРСР, чи його коріння сидить у чому іншому? Відповідь на це питання можна дати шляхом проведення аналогії в цьому відношенні між ССРСР і іншими імперіалістичними державами. Як найбільше знану українським масам візьмемо довоєнну Польщу. Тут, не зважаючи на різниці в соціяльній структурі, бачимо цілком аналогічне явище до ССРСР: 1) Польські імперіалісти намагалися, хоч з меншим успіхом, накинути польську мову українській інтелігенції, як провідній верстві цієї частини українського народу, що знаходилася під Польщею. 2) Накинули польську мову та старалися цілком сполонізувати українські міста. 3) Звели у своїй урядовій програмі питання українства до питання регіонального (советського „колхозного язика”), до місцевої особливості. Подібне явище, з більшою чи меншою відміною, повторюється в кожній імперіалістичній державі. Воно виступає в поодиноких імперіалістичних державах з тим більшою яскравістю, чим більш радикальну асиміляційну і експлуататорську політику супроти поневолених народів провадять уряди цих держав. Вдаряючи по

пригноблених народах, імперіялісти б'ють у найважливіше, — б'ють у провідну верхівку, б'ють у міста, що є передовим ведучим чинником у житті народів. Асиміляція цих двох частин народу позбавить його мозку і позбавить основної економічної сили. Решту народу, позбавленого цих двох головних елементів сили, можна звести до якоїсь „особливості” та для святого спокою дозволити йому сак-так живогіти. Політика партії у відношенні до українського народу є політикою асиміляційною.

З черги розглянемо соціальні відносини в Україні. Соціальні відносини, змагання пролетаріату до влади, це було те перше і головне, з чим ішли українські комуністи, виступаючи проти української держави 1918 р. В ім'я цього вони відступили від ідеї самостійності українського народу, в ім'я цього частина з них погодилася на процес русифікації, що проходить зараз прискішеним темпом.

З чим залишилися тепер у цій ділянці українські комуністи й через них український народ? Кидаючи гасла большевизму, вони казали, що виборють для народних мас демократію — свободне рішення всіх державних і громадських прав самим народом. Далі вони казали, що виборють достатнє економічне життя і соціальну рівність, що шляхом будови безкласового суспільства усунуть причини воєн і знищать імперіялізм. Чи здійснили вони ці свої обіцянки перед народом? З цілою рішучістю треба ствердити, що ані одної з цих обіцянок вони не здійснили. Народну владу — демократію вони замінили диктатурою. Диктатуру пролетаріату, що мала бути звернена проти буржуазії, вони перетворили в диктатуру спочатку партії, а далі — кліки над народом і спрямовану проти пролетаріату і селянства. Ще Ленін казав, що диктатура пролетаріату — це по суті диктатура партії, але під тією умовою, що партію підтримують широкі народні маси. Коли ж можуть підтримувати партію маси? Тоді, коли вона задовольнила б їх національні й соціальні змагання. При большевицькій засаді різнонаціональної держави і першости російського народу та при економічному натискові на маси такого задоволення не може бути. Отже, партія не може бути підтримана масами і мусіла б або усунутися, або узурпувати собі владу всупереч волі народу та спрямувати диктатуру проти народу. Усвідомляючи такі альтернативи, Ленін лявірував, щоб за всяку ціну втримати зв'язок партії з народом. У важких обставинах він робив відступлення, чого виявом був НЕП. Сталін же згідно зі своїми „правами” і в наслідок розвою подій пішов на пролом і довів до диктатури кліки і своєї особистої диктатури. В наслідок зудару народних мас з правлячою верхівкою і безперервної боротьби з відосередніми національними рухами постала потреба створити біля правлячої верхівки упривілейовану верству, яка за ціну свого кращого становища тримала б в руках решту населення. Основою такої верстви і стала партія, що зайняла монопольне становище в суспільстві на керівництво державою. Її доповнили адміністративна і військова верхівка та різні видвиженці. Зі зростом національних і соціальних протиріч, зі зростом натиску на маси зростали і привілеї цієї панівної верстви. Остаточне правне своє затвердження як панівної класи знайшла ця верства у сталінській конституції, де їй гарантовано становище керівного ядра всіх державних і суспільних організацій. Спираючись на цій постанові конституції, упривілейована верства може диктувати свою волю всьому народові і народам, зорганізованим вже не за капіталістичним, а за соціалістичним, у большевицькому розумінні, принципом. Як наслідок усього в СССР на зміну старим клясам постали нові кляси, які опирають своє

становище не на приватній власності, а на розмірах у користанні з державних благ і на розмірах політичних прав. Різниця соціальна й економічна цих верств кидаються у вічі. З одного боку — правляча, диктуюча верхівка в усіх галузях життя народів, з другого — виконуючі, позбавлені права спротиву маси; з одного боку — верства, користаюча з повноти свободи і всіх культурних здобутків, з другого — прикріплені до верстату праці, схоплені в шори норм працюючі низи; з одного боку — платні, що доходять десятків тисяч, з другого — кілька сот карбованців; з одного боку — високі харчові норми, першокласні обіди, з другого — вічна баланда (напр., у Львові 5 категорій обідів). Такі здобутки принесли українському народові в соціальній площині українські комуністи.

Але не ліпше вони розв'язали і проблему імперіялізму. В публічних виступах большевицьких вельмож з Москви появляються одверті імперіялістичні вихватки у відношенні до інших народів ССРСР. І так, Фадєєв заявляє, що „русская земля” розкинулася від Балтійського моря до Тихого океану, від Чорного моря до Льодовитого океану. Ніби доповуючи і пояснюючи його, виривається з другою подібною заявою Мінін у своїй „Западной Україні”, заявляючи, що „Запаяная Україна” — це „ісконі русская земля, засельонная рускімі і українцями”, та автор статті про Герцена у „Правді”, де згадує сьгодні актуальні слова Герцена, що „вне Россії нет будущності для славянского міра”. Від подібних публікацій у видавництвах ССРСР аж рябіє, не виключаючи і видавництва УССРСР. Вони, ці прямі заяви, хіба ясно, без ніяких сумнівів показують, куди все котиться. Вони прекрасно пояснюють, чому піднімається така шумиха довкола „русской філософії”, „русской артиллерії”, „русской літератури”, вони пояснюють, що це значить, коли говориться про „особий склад русского ума” або що большевизм — твір „русской культуры” („Правда”). Нарешті, вони пояснюють, як треба розуміти твердження, що Москва — це столиця світового пролетаріяту (Баранський), а червона армія — це армія-визволителька, на якій лежить велика світова місія. Підсумовуючи повище, треба ствердити, що шлях орієнтації на большевицький імперіялізм не розв'язав проблеми самостійного існування українського народу, проблеми української держави, не дав перспектив розвитку української культури, не розв'язав ані соціальних, ані економічних проблем українського народу.

Такий шлях для українського народу відкриває концепція орієнтації на большевицьких імперіялістів. Погляньмо якнайдалше вперед по цьому шляху. Як з попереднього виходить, большевизм в ССРСР пересів із первісної своєї бази пролетаріяту народів ССРСР на базу російського народу та почав всіма силами й заходами шукати опори в російських масах. Тут і причини того підхлібного тону большевицьких імперіялістів до російського народу, тут причини того, що большевицька міжнародна кліка нагло запалала російським патріотизмом та прискореним темпом почала реґабілізувати виклятих ними ж царів і їх зашників. Але цей факт свідчить про щось більше, як перехід на позиції російського націоналізму. Він свідчить про банкрутство большевицького інтернаціоналізму, про банкрутство большевизму в національному питанні. В наслідок 26-річного панування большевизму виявилось, що в критичних хвилинах опертис на міжнародному пролетаріяті не можна, що здобути симпатії мас для воєнних цілей можна тільки, заґравши на національних інстинктах. Виявилось, що нація не є перехідне явище, зв'язане з періодом якихось соціальних відносин у суспільстві. Виявилось, що вона є далеко

тривалішою категорією і що зникнення її не може обумовитися самою економічною підбудовою, як і сформування її не наступило в наслідок самих економічних чинників. Звідси поворот до нації, але поворот не до всіх народів, а до одного — найсильнішого в ССРСР. Одначе, що означає цей поворот при затриманні політичної системи великодержави, при поході на Захід з метою включити в цю систему ще й інші народи. Що ж іншого він може означати, як не яскравий імперіялізм? Бо що ж можуть зробити большевики, провівши, припустимо, пролетарську революцію в Середній Європі, в Німеччині, зі своєю першістю російського народу, зі своїм „особим складом русского ума"? Чи ж можуть пересісти на раз уже збанкрутований коник міжнародного пролетаріату? Ні, вони цього зробити не можуть! Бо що ж тоді буде з розпаленим до білого шовінізмом серед кадрів сьгоднішніх виконавців імперіялістичних плянів Сталіна? Чи може їх Сталін переміняти на нові, ще не перевірені кадри новопідбитих народів? Цього зробити він не може, бо це означало б його загибель. Тому повороту від нового сталінського НЕП-у немає, а значить, немає повороту і до інтернаціонального комунізму. Остається тільки імперіялізм, опертий на шовіністичні російські чинники. Це, в свою чергу, створює йому відповідну позицію у міжнародних відносинах, іменно позицію поруч інших великодержав у світі. На цю позицію він у практиці вже й пішов, і це щораз більше очевидно для підкорених ним народів. Його політика гніту серед підкорених народів щораз більше пхає ці народи до боротьби. Вона наштотує народи шукати виходу з положення на шляху, не зв'язан[и]м з імперіялізмом, на шляху протиімперіялістичнім.

Відкинувши таким чином можливість орієнтації на чужу большевицьку імперіялістичну силу, треба нам розглянути сили гноблених імперіялізмом народів, що є основною силою, на яку ми можемо рахувати як на союзника у нашій визвольній боротьбі. Проблема майбутнього цих сил — це, з одного боку, проблема банкрутства імперіялістичної концепції, а з другого — проблема консолідації цих сил для спільної боротьби. Що торкається першого, то його визначає сьгоднішня практично-політична діяльність великодержав і їх пляни на майбутнє. Тривалість чи нетривалість їх плянів виявляється в тому, поскільки вони зможуть розв'язати наболілі світові проблеми сьгоднішнього та завтрашнього.

На порядку дня стоїть питання вільного життя народів і питання соціальної та економічної їх перебудови, що усунула б внутрішню анархію та „вічний хаос" ззовні.

В цих основних питаннях сьгоднішнього світу большевицькі імперіялісти займають позицію, яку їм диктує їх характер і яка виявляється в наступних основних змаганнях: 1) Заперечення суверенности народів і підпорядкування їх трьом найсильнішим великодержавам. 2) Поділ впливами у світі поміж найсильнішими імперіями на засаді співвідношення сил. 3) Тримання в середині народів стану соціального хаосу з метою вигравати відповідні соціальні групи для своїх впливів в середині народів. 4) Практика безпощадного грабунку слабших подоланих народів.

Імперіялістичне змагання підкорити народи вбирає імперіялізм у теорію великопростірних державних одиниць і теорію опіки сильніших народів над слабшими. На цю плятформу офіційно став большевицький імперіялізм. Свою великодержавну позицію він сформулював в ідею визволення слов'ян (всеслов'янські мітинги), а коли ця не покривалася з його цілями — просто в

ідею національної великої держави (читай аргументацію Богомольця у відповіді канадійським націоналістам).

Програму поділу впливами в світі та супрематії кількох великодержав над народами визначено на конференціях, що відбувалися впродовж сучасної війни, а зокрема на конференції в Думбартон-Оксі. На цій останній конференції створено конкретний плян повоевнної диктатури над народами. Згідно з пляном фактична влада у світі має спочивати в руках кількох сталих членів Ради Безпеки, які військовою силою гарантують реалізацію своєї волі. Роля народів, що мають брати участь у міжнародному тілі „аса[М]блеї“, є часто декоративна, бо вони нічого не можуть рішити без однозгідної апробати постійних членів Ради, а до того й не будуть розпоряджати ніякими військовими сил[а]ми, що надавали б поваги їх постановам.

По відношенні до себе керівні потуги змагають усунути всяку контролю. Особливо більшовики обстоюють домагання, щоб на випадок конфлікту одного з постійних членів Ради Безпеки, рішення не могло запасти, коли заінтересований член Ради Безпеки не дасть на нього своєї згоди.

Таким чином плянується оперта на багнеті система повоевнного миру, яка одні народи безпосередньо включає в рамки імперій, а другі — піддає своїй диктатурі шляхом накинєння волі за допомогою міжнародної організації. До цієї організації, скерованої проти суверенітету і свободи народів, заповідаються досить гостро. Офіційно виповіджено війну фашизмові, і під цим претекстом воюючі держави вміщуються у внутрішні справи тих неутральних держав, яких неутральнєтету їм ще не вдалося зірвати.

У відношенні до поконаних народів панує принцип поділу впливами, остаточно усталений на кримській конференції. На „визволєних“ терєнах большевицькі переможці підпорядковують собі цілість життя „визволєних“. Умови ці щодо поконаних народів обіймають наступні позиції: 1) Заперечєння суверєнності народів шляхом контролі внутрішнього життя. 2) Економічний грабунок (відшкодування та користання з усіх економічних ресурсів країни). 3) Втягєння народів у імперіалістичну війну. 4) Винищення невинігдних собі елементів. 5) Моральний розклад.

До чоґо доходить безсоромність і імперіалістичне хижацтво, свідчить, мабуть, єдина в історії своїм рабським змістом капітуляційна деклярація болгарського уряду. Таким чином рабська програма майбутнього дає свій передсмак сучасній практиці большевицьких імперіалістів. Оцінимо її зараз з точки погляду її перспектив. Її дві прикмети — це боротьба з народами і взаємна боротьба з другими великодержавами. Коли йдеться про першу прикмету, то треба мати на увазі, що большевицькі імперіалісти будуть мати до діла не з колоніальними народами, а зрілими народами європейськими, що жили державним життям. Боротьба з ними буде далеко важча, ніж з народами, що досі входили у склад їх імперії. Що більше, ми можемо сказати, що боротьба з ними буде настільки важча, що большевицькі імперіалісти з нею не справлятьєся. Нічоґо не поможе тут і використання ненормальних соціальних відносин у цих країнах. Зійшовши раз на позиції імперіалізму, большевики будуть змушені тягнути за собою всю оґиду імперіалістичного гноблення народів, з якою вони зараз йдуть в Європу, та вступати в боротьбу з щораз новими й новими народами.

Друга особливість імперіалістичної програми: панування над світом — так само не ворожить їм довговічності. Вже сьогодні, під час війни і при наявності

спільного конкурента, провадиться тиха, але запекла боротьба між великодержавними „приятелями”. Большевицька підризна акція на теренах, зайнятих союзними військами, змагає до того, щоб цілковито виперти з Європи своїх приятелів по зброї. Збройні виступи в Греції, виступи в Бельгії, Франції і інших країнах є цього свідоцтвом. Англо-американці, в свою чергу, криваво здушують ці виступи, вдаючи, що не знають, з чиєї руки вони походять.

При таких відносинах було б наївно думати, що якісь конференції та паперові акти припинять цю боротьбу та встановлять реклямований „тривалий мир”. Навпаки, мусимо, бути свідомі того, що боротьба триватиме і розвиватиметься, сягаючи з большевицького боку і по самі союзницькі народи. Серед цих останніх вже сьогодні большевики творять собі випадову базу при допомозі нової форми комінтерну — інтернаціональних профсоюзів.

Реасумуючи вище, мусимо зробити наступні висновки: 1) Большевицькі імперіялісти не несуть світові ніякої позитивної розв'язки наболілих проблем. 2) Народом большевицькі імперіялісти несуть ще більше поневолення, ніж те, яке було до сучасної імперіялістичної війни. 3) Планований мир — це тимчасова передишка, оперта на багнетах, що має уможливити набрати віддиху для дальшої, ще кривавішої боротьби. 4) Визвольна боротьба народів — це сила, яка буде валити зсередини і звалить імперіялістичне панування над народами.

Ліквідуючи фашизм, який по-своєму намагався розв'язати соціальну кризу в світі шляхом раціоналізації і господарської автаркії, переможці, в свою чергу, не дали нового, кращого ладу, а, навпаки, повернули до стану перед фашизмом, до повної господарської і політичної анархії. У всіх країнах „визволеної” Європи повторяється добре знаний стан з часів після першої світової війни: щокількамісячна зміна урядів, безконечні демонстрації, страйки і т. п. Як і після першої світової війни, постає перед народами завдання знайти вихід з хаосу і руїни. В сьогоднішній ситуації існує, однак, певна відмінність від тієї, з якою проводимо аналогію. Сьогоднішня ситуація зверху накинена народам переможцями. Вона і підтримується ними постільки, поскільки вона сприяє їх великодержавним цілям.

Шукаючи власної розв'язки важкого становища, щораз виразніше народи це розуміють і відчувають, раз-у-раз натрапляючи на спротив з боку большевицьких імперіялістів, які кожен їх самостійний спротив хрестять ім'ям зненавидженого фашизму та під цим прикриттям ліквідують. Врешті, фашистами стали всі, що не пішли на службу большевиків: і фінські соціал-демократи, і польські соціялісти та людовці, і балканські селянські демократичні партії. Зударяючись щораз більше з большевицькими імперіялістами, і чим більш посиленням стає змагання вийти з хаосу, — народи починають поєднувати боротьбу за економічну й соціальну перебудову країн з боротьбою проти імперіялізму взагалі. Народи поволі духовно емансипуються, а це їм полегшує своєю політикою большевицькі імперіялісти. Перед народами лишається тільки один приємливий вихід — шукати власної розв'язки всіх питань свого національного і соціального існування. Проти большевицького імперіялістичного гноблення народи видвигують гасла солідарности та дружби народів у світовому масштабі. В обличчі грізного імперіялістичного ворога відходять на другий план дрібні непорозуміння „за межу” між народами, імперіялістичні елементи в середині гноблених народів щораз більше втрачають ґрунт під ногами, а під натиском гнобителя все більше єднаються до спільного блоку боротьби проти нього. В

процесі боротьби проти большевицьких імперіялістів поволі викристалізуються у народів соціальні форми майбутнього. Ініціативу боротьби беруть у свої руки самостійницькі робітничі і селянські елементи, відкидаючи класові змагання реакційних правих буржуазних елементів та агентуру большевицького імперіялізму, що зараз штучно тримає народи в стані ліберально-буржуазного хаосу, а на майбутнє готує большевицьку деспотію. Соціальною програмою народів стає ідея співпраці і дружби безкласових національних суспільств.

Тимчасовий хаос, нескристалізованість, які панують ще в багатьох народів Середньої Європи, свідчать про те, що ідея боротьби народів за волю проти большевицького імперіялізму є щойно в стані народження, одначе, масова, стихійна і організована боротьба під різними видами і в супроводі покищо різних пропагандивних фраз доказує, що ідея вже родиться і що вже недалекий час, коли всі струмки боротьби зіллються в одне річище, в один протиімперіялістичний вал народів.

До середньо-європейського валу залучується і зіллється з ним вал східний. Цей вал має свої особливості. Тоді, коли на Заході ще панує хаос класової боротьби старого капіталістичного суспільства, на Сході цей тип боротьби вже не існує. Тут існує натомість нового типу неволя, яка не признає права народам на індивідуальний розвиток, заганняючи їх у спільну загороду, та основана в соціальному відношенні на пануванні жменьки упривілейованих вельмож над масою, позбавленою всякого голосу і всякої волі, аж до волі думки включно. Ці народи, взяті в лещата „казьонної“ програми, позбавлені права розпоряджатися своїм дорібком, змушені жити впроголодь. Це і є субстрат, з якого будується східний вал.

Підняти цей вал народних хвиль можна тоді, коли щільно підійдемо до життя народів Сходу. Треба відповісти на всі наболілі питання національні і соціальні народів Сходу. Розв'язка цих питань повинна виходити з конкретної дійсності і бути кроком вперед у відношенні до сьогоднішнього. Не можна шукати застарілих зразків, які могли б усунути деякі хиби теоретичної большевицької системи, але волокли б за собою старі болячки капіталістичної системи. Такий устрій не може прийнятися на Сході. Він не відповідатиме народам Сходу і не зможе їх потягнути до могутнього пориву. Народам Сходу треба дати перспективу дальшого походу вперед у протигагу сталінській протинародній реакції. Такі перспективи відкріє ідея волі: за повну волю народів і за повну волю людини в суспільстві.

Зірвати широкі маси до боротьби треба через підіймання їх проти безпосередніх їх гнобителів — сталінських доглядачів. Треба підіймати боротьбу за краще життя мас, за волю національну й особисту, за вільне володіння продуктами своєї праці, проти терору НКВД і партійних гайдуків, проти каторжної праці на війну, проти мобілізації, вивозів, відривання дітей від батьків і т. п. У цій боротьбі виплинуть революційні кадри, що таяться серед усіх верств советського суспільства. Революційні кадри на Сході таяться серед робітництва, визискуваного і гнобленого важкою працею, поставленого у важкі матеріальні умови та загнужданого сталінським поліційним режимом; вони таяться серед селянства, позбавленого продукту своєї праці, загнужданого накиненим йому режимом праці та підданого повсякденному теророві; вони є серед інтелігенції, що не продалась імперіялістам за ціну кращого життя коштом інших. Далі, революційні кадри на Сході продукують національний гніт — диктаторська



поведінка напливових імперських чинників, економічний грабунок, накинення чужої обичаєвості як „кращих зразків культури”.

Всі ці сили, що діють стихійно, треба підняти на ступінь свідомої, політичної боротьби, спрямувати в одне русло, русло політичної боротьби проти імперіялістичної верхівки Сталіна. Перше й початкове — це протиімперіялістичний фронт. До нього треба змобілізувати всі протиімперіялістичні сили Сходу. Треба створити платформу боротьби проти режиму, боротьби за волю народів і людини — за знищення кліки большевицьких вельмож, за право народів самостійно рішати про свою долю.

Могутнім ударом Сходу і Заходу зустрінути треба будовану большевицькими імперіялістами світову в'язницю.

\* \* \*

**М. В-АК**

## **БОЛЬШЕВИЦЬКА РОЗВ'ЯЗКА НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ**

Мета цієї статті — документально доказати, що: а) ССРСР — це нічого іншого, як лише нова російська імперія, та б) національний утиск в ССРСР не був явищем випадковим, не був роботою окремих людей „воротів народу”, а був глибоко продуманою реалізацією плянів Леніна—Сталіна, свідомою тактикою свідомого російського імперіялізму.

ССРСР — це нова форма російського імперіялізму, що новими, большевицькими методами, під гаслом „світової пролетарської революції” змагає до підпорядкування собі всього світу та встановлення цим шляхом російської світової імперії.

Большевицьку розв'язку національного питання треба розглядати: а) як розв'язку національного питання взагалі і б) як розв'язку національного питання в Росії. В суті речі призначенням і своїм завданням ці розв'язки одна від одної не відрізняються, бо і перша, і друга є засобом побудови російського імперіялізму. Лише в першому випадку обґрунтовано питання дальшого розвитку російського імперіялізму, а в другому подано методи втримання в рамках держави народів, поневолених Москвою раніше.

Російські большевики перший раз поважно обговорили національне питання і дали його розв'язку на VII-ій партконференції 1917 року (національне питання вони порушували і на попередніх конференціях та з'їздах, але на цій це питання було поставлене окремо і спеціально). Тут же було прийнято і обґрунтовано право „самовизначення” народів. Цікаво, чому це сталося саме на цій конференції.

1917 рік — рік початку революції, рік розвалу царської Росії. Падаючу імперію кинулися рятувати большевики. Врятувати Росію можна було лише через усунення того, що її підтримувало і нищило. А цим саме й було нерозв'язане

національне питання (бо ж соціальний момент для поневолених народів впливав із національного).

Народи, що досі входили в склад Росії, нетерпляче ждали її ослаблення, щоб, нарешті, відірватися і створити власні держави. Відірвання цілого ряду народів від Росії означало б повний її розвал як великодержави. А це суперечило плянам большевиків: врятувати Росію. Отже, треба було щось придумати, щоб ті народи лишилися при Росії, і відвернути їх увагу від самостійного національного самовизначення. Треба було тим народам дати „спільний фронт революції”. Це перша причина порушення на VII-ій партконференції національного питання.

Боротьба російських большевиків за владу йшла в першу чергу проти царату. До боротьби з царатом саме й була потрібна їм допомога інших народів. Про це дуже виразно говорить Сталін у своїх „Питаннях ленінізму” (розділ 4-ий, стор. 51). Конечність сильної й гострої боротьби проти царату була обґрунтована тим, що царат у той час був уособленням „русского жандарма”, символом поневолення народів, що і відштовхувало ті народи від Росії, тобто валило Росію. Отже, гостра боротьба большевиків проти царату мала — поза метою захоплення влади — прихильно наставити ці народи до большевицького руху, тобто до нової „неделімої”.

Большевики були свідомі того, що „центральна Росія” не може довго втриматися без допомоги країн, багатих на сировину, паливо, харчові продукти („Політика радянської влади в національному питанні в Росії”. — Сталін). Але ж ті країни горіли ненавистю до Росії, хотіли відірватися від неї. Щоб вдержати в одному цілім ті народи, треба було, як казав Сталін, „ліквідувати залишки недовіря до великоросів” (доповідь про проект конституції в 1936 р.). Своєю розв’язкою національного питання, а саме проголошенням *права* на „самовизначення” большевики і думали це досягнути. Це була друга причина порушення большевиками національного питання.

Тепер ближче познайомимося з текстом резолюції VII-ої партконференції про національне питання.

„За всіма націями, які входять у склад Росії, повинно бути визнане *право* на вільне відокремлення і на утворення самостійної держави”..., „ питання про право націй на вільне відокремлення не дозволено змішувати з питанням про доцільність відокремлення тієї чи іншої нації в той чи інший момент. Це питання партія пролетаріату (читай: Москва) повинна розв’язувати в кожному окремому випадкові цілком самостійно і точки інтересів всього суспільного розвитку й інтересів класової боротьби пролетаріату за соціалізм” (читай: з точки зору потреб російської революції. — Історія ВКП(б), стор. 180).

А в постановці цього ж питання взагалі, не лише в Росії, Сталін каже: „Це не значить, звичайно, що пролетаріат повинен підтримувати кожний національний рух, скрізь і завжди й у всіх конкретних окремих випадках. Річ іде про підтримку таких національних рухів, які спрямовані на ослаблення та знищення імперіялізмів, а не на їх скріплення і збереження. Бувають випадки: коли національний рух окремих поневолених країн іде в розріз з інтересами розвитку пролетарського руху. Само собою розуміється, що в таких випадках не може бути і мови про підтримку” („Питання ленінізму”, стор. 47).

Так само говорив Ленін, завдаючи питання: „Невже ж визнання *права* на самовизначення націй вимагає підтримки всякої вимоги, всякої нації

самовизначитися?" („Національне питання в нашій програмі". — Твори, т. V-ий).

З вищенаведених цитат ясно видно, що не кожна нація має право здійснити для себе право „самовизначення". Тут і виникає питання: коли і яким націям дається таке право?

Чиє національне питання большевики розв'язують позитивно, тобто: чий національно-визвольні рухи вони підтримують, — це сказали ми загально словами Сталіна („річ іде про підтримку таких національних рухів, які є спрямовані на ослаблення та знищення імперіялізмів"). Іншими словами, що думку можна передати так: большевики підтримують усі національні рухи, які спрямовані проти імперіалістичних конкурентів Москви в той чи інший спосіб. Для підтвердження цього наведемо кілька конкретних прикладів:

В 1917 р. Фінляндія зажадала від Тимчасового уряду Росії визнання права на відірвання і створення самостійної Фінляндії. Тимчасовий уряд на це не погодився. А як поставилися до цього большевики? „На чий бік ми повинні стати? — питається Сталін і відповідає: — Очевидно, на бік фінляндського народу, тому що не мислиме насильне удержання, якого б то не було народу, в рамках єдиної держави".

На перший погляд — ця цитата підтверджує правдивість большевицького визнання самовизначення народів. Але насправді — справа виглядає цілком інакше. Адже ж відірвання Фінляндії від Росії ні в стратегічному, ні в економічному відношенні не вплинуло рішуче негативно на хід большевицької революції в Росії, навпаки, визнання її самостійною державою мало для большевиків величезне пропагандивне значення, роблячи з них ніби оборонців поневолених народів. А коли врахуємо, що це був курс проти власного уряду „руського жандарма", то самозрозуміло, що цей факт міг інші народи наставити прихильно до большевицького руху. Ось і відповідь на питання, чому большевики визнали самостійність Фінляндії. Це було доцільне в даний момент, це було проти імперіялізмів — конкурентів Москви, що програмово того ніколи не визнавали.

Але як поставилися б [...] большевики в інших випадках? От, наприклад: „Я особисто, — каже Сталін, — висловився б, наприклад, проти відокремлення Закавказзя, беручи до уваги спільний розвиток Закавказзя і Росії, певні умови боротьби пролетаріату й інше" (промова на VII-ій всеросійській конференції РСДРП).

Яка ж корінна різниця! Поставимо знову питання: чому Сталін проти відокремлення Закавказзя? Бо відірвання Закавказзя від Росії вплинуло б на хід большевицької революції, а тим самим на силу Москви негативно в економічному відношенні (Баку) і стратегічному (відкрита брама для інших імперіялізмів). Те, що вможливило відірвання Фінляндії, тут себе не оправдувало, бо втрати були б завеликі. Відірвання Закавказзя не було спрямоване на послаблення і знищення ворожих російському імперіялізмів, воно і нищило б, підірвало б російський імперіялізм.

Дехто, однак, читаючи далі цю промову Сталіна („але якби народи Закавказзя все ж зажадали відокремлення, то і вони, звичайно, відокремилися б і не зустріли б з нашого боку протидії...") (там же), — може сказати, що Сталін не обстоює виключности „так", а подає лише власну думку, підтримуючи голос тих народів. На це даємо таку відповідь. Коли закавказькі комуністи-самостійники зажадали створення самостійних держав на Закавказзі

замість штучних федерацій, то їх виступ XII-ий з'їзд партії (1922 р.) осудив. Так само осуджено татарських самостійників (Султан Галієв), узбецьких (Фейзула Ходжаєв) і інших. Треба пам'ятати, що всі ці люди довгі роки боролися як члени компартії. Коли ж додати, що більшовикам щойно в 1936 р. вдалося остаточно збройною силою (акція Будьонного) знищити національні „ухили” тих народів, стає цілком ясно, що слова Сталіна про те, що закавказці не зустрінуть перешкод за відділення Закавказзя від Росії з боку більшовиків, є звичайнісіньким блахманом. Наведемо ще приклад:

„Ніхто не може, не має права насильно втручатися в життя нації, але це не значить, що с-д не боротиметься, не агітуватиме проти шкідливих установ нації, проти недоцільних вимог нації” (Сталін, „Марксизм і національне питання”).

Здається, ясно, але справа втім, що під „шкідливі установи” і „недоцільні вимоги” можна підтягти різні поняття. Напр.: мабуть „шкідливою установою” був би наркомат важкої промисловости й війська в УСССР, бо такого не було, а домагання цього було б також „шкідливим”. Під „недоцільні домагання” можна б підтягти не лише саму боротьбу за державу, але й такі справи, як, скажемо, школа, культосвітні чи інші установи. Нам тепер ясно, чому не прийнято до комінтерну, як рівну з компартіями інших народів, Українську Комуністичну Партію (УКП). Це було „недоцільне домагання” нації. Звичайно, що це не доцільне для московських імперіялістів, бо воно вимагало рівних прав українців з росіянами. А Москві краще, щоб український народ перед світом репрезентувався не сам, а через неї. Ясно також, чому більшовики виступили проти самовизначення Польщі. Це також було „недоцільне”. Під кутом російської імперіялістичної доцільности треба розглядати національну політику більшовиків. От тому то „недоцільним” було творити окрему республіканську чи партійну владу для російської республіки. Бо ж Верховна Рада ССССР була водночас Верховною Радою РСФСР. ЦК ВКП(б) був водночас центральною партійною владою для РСФСР. В суті речі це означає, що центральна влада в РСФСР, державна і партійна, є найвищою владою для всіх т. зв. союзних республік під маркою союзної влади. Це „доцільне” і не суперечить марксизмові.

Поза московською імперією більшовики цю справу розв'язують трохи інакше. Тут, звичайно, національний рух спрямований проти конкурентів Москви. Тому тут можна підтримувати ці рухи. Тому то „... боротьба єгипетських кущів і буржуазних інтелігентів за незалежність Єгипту є, по тих же причинах, боротьбою об'єктивно-революційною, не дивлячись на буржуазне походження і буржуазне звання лідерів єгипетського руху, не дивлячись на те, що вони проти соціалізму, — коли боротьба англійського робітничого уряду за збереження залежності Єгипту є з тих причин боротьбою реакційною, не дивлячись на пролетарське походження і звання членів того уряду, не дивлячись на те, що вони «за» соціалізм. Я вже не говорю про національні рухи других, більших народів, колоніяльних і залежних країн, як от: Індії, Китаю. Кожний крок їх до визволення, коли він навіть порушує права демократії, є ударом парового молота по імперіялізмі, є кроком безсумнівно революційним” (Сталін, „Питання лєнінізму”, стор. 48-49).

З цієї цитати видно, що в постановці питання в середині Росії і поза нею є корінні різниці. Боротьба закавказьких, середньоазійських чи українських самостійників є регресом, ухилом буржуазного націоналізму, хоч ті

самостійники є комуністами (УКП, Ходжаєв...), тоді як боротьба єгипетської буржуазії є революційною. В чому суть такої постановки? Відповідь проста. Всякий національний рух у межах Росії спрямований лише проти Росії, він валить російський імперіалізм, і тому більшовики його поборюють; національний рух поза Росією, спрямований проти конкурентів Росії, ослаблює їх силу, і тому більшовикам корисно його підтримувати (в данім випадку — проти Англії).

Хіба це не стара, добре знана й випробувана метода всіх імперіалізмів? Чи ж не так робила Німеччина у відношенні до ССРСР, „оплакуючи” волю народів, поневолених ССРСР, і водночас завойовуючи їх?

З цього виникає висновок: *визнання більшовиками права самовизначення є лише засобом здійснення і скріплення російського імперіалізму*. Підтвердженням цього є історія 26-річного їх панування. Зрештою, про це виразно каже сам Сталін: „Питання стоїть так: використані вже революційні спроможності, що в надрах революційно-визвольного руху поневолених країн, чи ні, і коли не використані — є надія основно використати ці можливості для пролетарської революції, перемінити залежні і колоніяльні краї із резерву імперіалістичної буржуазії в резерв революційного пролетаріату, в союзника останнього” („Питання ленінізму”, стор. 47).

Чи це дає якусь хоч частково позитивну розв'язку національного питання поневолених народом? Ні! Це лише міняє буржуазного пана на пролетарського — нового російського імперіаліста (перемінити з резерву буржуазії в резерв пролетаріату).

Про те, що національне питання більшовики використали як засіб збереження російського імперіалізму та що право самовизначення є звичайним знаряддям у їх руках, ще виразніше каже Сталін: „Я можу визнати за нацією *право відокремитися*, але це ще не значить, що її зобов'язав це зробити. Народ має право відокремитися, але він, залежно від умов, може і не скористатися цим правом” (доповідь на VII-ій конференції), іншими словами: якщо дане відокремлення корисне для російських імперіалістичних плямів, тоді його можна дозволити, а якщо ж ні, треба до нього не допустити. Більше коментарів тут не треба.

Тепер нам лишилося дати відповідь на питання: чи маємо слушність, утотожуючи більшовизм з поняттям російського імперіалізму, або: що є метою пролетарської революції? На це дає відповідь Ленін: „... розпад Росії, якого хоче ППС, відмінний від *нашої мети — повалення самодержавства*” (Ленін, „Національне питання в нашій програмі”). Значить, Ленінові йшлося не про визволення народів від національного гніту через розвал імперії, а про зміну форми влади, про зміну імперіалістичної влади — самодержавства, імперіалістичною владою, диктатурою російського пролетаріату.

Учень Леніна Сталін підтверджує це, кажучи, що „революція врятувала Росію від розвалу” („Статті і промови про Україну”). Що це значить? Знаємо, що в 1917-18 рр. від Росії відділилися майже всі поневолені народи, спричинюючи тим розвал російської імперії. Отже, думку Сталіна можна висловити іншими словами: революція зберегла російську імперію, силою поневоливши знов ті народи, що відірвалися були від Росії. І не дарма на 1-му З'їзді Рад ССРСР, 30. XII. 1922 р., з нагоди створення ССРСР, Сталін тріумфально заявляє: „... сьогоднішній день є ... днем торжества нової Росії

над старою". Безперечно, читаючи цю доповідь Сталіна далі, стрінемося з різними висновками, от хоч би: „Росія збрала довкола себе наро[д]и советських республік, щоб створити прообраз світового ССРСР". Але коли йдеться про прообраз світового ССРСР, то згори треба сказати, що це є прообраз *російської світової імперії*.

А тепер дещо про *методи* цієї політики.

Щоб прикрити свою дійсну мету і легше її осягнути, большевики проголосили клясову боротьбу. Клясова боротьба є, властиво, методом переведення російської революції на практиці. Тому то Ленін пише: „Соціал-демократія як партія пролетаріяту ставить своїм позитивним і головним завданням сприяти самовизначенню не народів і націй, а пролетаріятові кожної національності. Інтересам саме цієї боротьби повинні ми підпорядкувати вимогу національного самовизначення..." і „що марксист не може інакше, як умовно, і саме під вищеназваною умовою, визнавати вимогу національного самовизначення" („Національне питання в нашій програмі").

І тут Ленін нічого нового не приніс. Це перелицьовування старого „діли і пануй".

Лишилося ще обговорити, якими правами большевики наділюють ті народи, „які з тих чи інших причин вважають за краще лишитися в рамках цілого" — Росії. Та заки ми це обговоримо, треба спитати Сталіна: які ж то народи добровільно хочуть остатися в рамках цілого? Відповіді на це немає. Бо всі народи, що входять у склад ССРСР, прилучені до нього насильно. Але допустім недопустиме і скажімо, що якийсь народ хоче лишитися при Росії. Як ж його тоді права? Большевики йому дають „обласну автономію". Таким правом „обласної автономії" були наділені народи: український, білоруський, вірменський і інші, або, інакше кажучи, всі т. зв. „союзні республіки" були автономними областями одного цілого ССРСР. Большевики прийняли як розв'язку національного питання в Росії „обласну автономію" проти „культурної автономії". Чому? „Культурна автономія" дає право даній нації жити власною культурою скрізь, де б члени цієї нації лише знаходилися, напр., коли б українець жив у Москві, то він мав би право говорити там по-українському, і ніхто не мав би права сказати, що він говорить „мужицькою мовою" або що його „не панімаєт". При таких же правах в армії, скажемо, на Україні була б не лише українська мова, але й виховання її проходило б на прикладах української історії.

Але большевики прийняли „обласну автономію". Ось як характеризує її Сталін: „Вона (обласна автономія) не межує людей за націями, вона не зміцнює національних перегородок, навпаки, ламає національні перегородки і об'єднує населення для ... межування за класами ... і вона дає можливість найкраще використати природні багатства області й розвинути продуктивні сили" („Марксизм і національне питання").

Як видно з повищого, то справді варто було Сталінові так багато писати для оборони „обласної автономії". Бо справді вона дає неабиякі користі. От хоч би:

1. Держава (Москва) має право розкидати населення даної нації скрізь і змусити його підпорядкуватися впливам більшості (російським).

2. На терені області держава має право вводити державну (соціалістичну) мову, школу, культуру й інше, а даний народ не має права заперечити, бо це була б „оборона національних перегородок" або „недоцільні домагання".

3. Держава може всі промислові центри (фабрики, копальні) підпорядкувати собі безпосередньо, от як це є з Донбасом і Кривим Рогом.

Здається вистачить.

Не можна тут оминати також окреслення Сталінових форм цієї автономії: „Радянська автономія допускає найрізноманітніші форми і ступені свого розвитку. Від вузької адміністративної автономії (німці Поволжжя, чуваші, карели) вона переходить до широкої, політичної автономії (башкири, татари, киргизи). Від широкої політичної автономії — до ще більш розширеної її форми (Україна, Туркестан), нарешті, від українського типу автономії — до вищої форми автономії, до договірних відносин (Азербайджан). Ця еластичність радянської автономії становить одну з перших її переваг, бо вона дає змогу охопити всю різноманітність країн Росії...” („Політика радянської влади в національному питанні в Росії”).

Саме поняття центру й автономії [в]казує, що в даній державі є чинники (народи) надрядні і підрядні. А коли так, то чи така державна система є союзом рівних чи звичайною імперією? Про це чомусь Сталін не згадував... Про це і нічого було згадувати, бо РСФСР — це центр, який регулює за своєю імперіалістичною „доцільністю” оті форми советських автономій.

Що більшовики в данім випадку (національне питання) далеко пішли від царизму та вміло використали шляхом створення „автономій” і „республік” різноманітність країн Росії для збереження і скріплення російської імперії — це правда. Але нехай ніхто не думає, що ми хочемо цим оборонити „культурну автономію”. Ми того робити не збираємося. Ані культурна, ані обласна автономія не дає того всього, що народ потребує для життя і розвитку. Ми стоїмо на принципі, що таких народів, які бажали б остатися в рамках цілого, не було й не буде. Це питання ми заторкнули тому, щоб показати з усіх боків справжнє обличчя більшовицького імперіалізму. Метою наших висновків було доказати, що між імперіалістами буржуазними і пролетарськими для поневоленних народів різниці немає.

Відкидаючи всі автономії, культурні й обласні, знаючи, що немає таких народів-націй, які не хотіли б жити у власній державі, а добровільно пішли б „в рамки цілого”, тобто в чуже ярмо, — ми *видвигаємо систему вільних національних держав усіх поневоленних народів, побудованих на етнографічному принципі.*

\* \* \*

## А. ПАНАСЕНКО

### ЧОГО НІКОЛИ НЕ МОЖНА ЗАБУТИ...

Перші місяці 1945 р, позначаються великими міжнародними й між-державними переминами, які стоять у певному відношенні і до українського народу та його визвольної боротьби. Оце гітлерівська Німеччина, яка консеквентно прямувала до своєї катастрофи, опинилася вже на її порозі. Отак

неславно никне зроджений у пустих головах гітлерівських теоретиків мід про німецьку непереможність, розвіваються імперіялістичні сні про безподільне панування над іншими народами, а після коротких „світлих” днів гітлерівської імперії настає її сумерк...

Є у світі звичай, що під час конання і після смерті людини інші люди на основі обсервації її життя та взаємин із нею висловлюють про неї свій осуд. Сьогодні, після більш 3-річних дикунських страхіть гітлерівського панування в Україні та в обличчі нових таких же самих варварств сталінсько-большевицького імперіялізму, такий осуд у відношенні до конаючої гітлерівської Німеччини робить український народ.

Мета цієї статті — розкрити, що саме в час ганебного гітлерівського поневолення України та жахливого винищування українського народу в ім'я росту німецької „вищої раси” *сталінсько-большевицькі імперіялісти співпрацювали з гітлерівцями*. Головно й передусім там, де йшлося про знищення третньої в Україні — протиімперіялістичної сили — революційно-визвольного самостійницького руху українського народу.

Незатертим ганебним історичним фактом, явним доказом співпраці гітлерівсько-німецького і сталінсько-большевицького імперіялізмів є знаний советсько-німецький договір про ненапад, підписаний 23 серпня 1939 р., який — за словами тодішнього президента совнаркому СССР і наркома заксрав В. М. Молотова на засіданні Верховної Ради СССР від 31 жовтня 1939 р. — „поклав край ненормальним відносинам”, бо „прийшло зближення й установлення дружніх відносин між СССР і Німеччиною”. Обидва імперіялістичні хижаци тоді поділилися землями українського і польського народів і 28 вересня того ж року підписали в Москві „договір про дружбу і кордон між СССР і Німеччиною”. У своїй промові Молотов ще повідомляв, що „останні господарські переговори німецької делегації у Москві і проходять в даний момент переговори советської господарської делегації в Німеччині підготовляють широку базу для розвитку товарообміну між Советським Союзом і Німеччиною”. *Такі „дружні” і „нормальні” відносини між Сталіним і Гітлером заіснували саме в той час, коли останній вознем і мечем підбивав європейські народи і накладав на їх ший важкі ярма неволи, будуючи основу широкої гітлерівської імперії, яку, для замилення очей світу, охрищено потім невинною назвою „нова Європа”*. Але ж гітлерівські задуми бачив тоді весь світ, і їх не міг не бачити Сталін. Та, не зважаючи на те, Сталін пішов на повну співпрацю з Гітлером, леліючи хитру думку: дозволити гітлерівсько-німецькому імперіялізмові зводити криваву боротьбу з визвольними рухами поневолених Гітлером народів і, таким чином, підбивши в майбутньому знесилена тією боротьбою гітлерівську імперію, не мати великих перешкод із боку тих же визвольних рухів у побудові європейського СССР. Ясно, отже, що не прагнення дати долю і щастя європейським народам керувало большевицькою політикою, дарма що большевики найбільше горланили і горланять про „демократію” та про їх „найбільш дружелюбне ставлення до всіх народів”. *Большевицька політика проходила і проходить під кутом інтересів сталінсько-большевицького імперіялізму*. При тому всьому большевицькі вожді і політики, змагаючи до своєї мети, послуговуються всякими засобами, від безсоромної брехні до жахливого терору включно. Чи ж у своїй промові на засіданні Верховної Ради СССР 31 жовтня 1939 р. Молотов не говорив, що „балаканина про советизацію прибалтійських країн вигідна тільки ворогам і всяким



антисоветським провокаторам"? А Сталін у своїй доповіді з нагоди 24-их роковин жовтневої революції 6 листопада 1941 р. найвиразніше сказав: „У нас немає і не може бути таких цілей війни, як нав'язування своєї волі і свого режиму слов'янським і другим поневоленим народам Європи, очікуючим від нас допомоги. Наша ціль у тому, щоб допомогти тим народам в їх визвольній боротьбі проти гітлерівської тиранії, а після того уможливити їм цілком вільно влаштуватися на своїй землі так, як вони хочуть. Ніякого вмішування у внутрішні справи других народів" (И. Сталін, „О великой отечественной войне Советского Союза", ст[о]р. 32). Чи правду, отже, говорив Сталін, коли ці його слова сконфронтувати з теперішньою дійсністю? Чи справді большевики не вмішуються в справи других народів — польського, грецького, румунського, мадярського, словацького, чеського й ін.? Та не треба забувати, що в той час, як Сталін складав такі обіцянки, Советський Союз був дуже загрожений у своєму існуванні, й тому кожен рух, спрямований проти гітлерівського імперіялізму, був і в інтересі большевиків.

Та не тільки таке ставлення большевиків до інших народів світу. Воно таке ж „дружелюбне" й у відношенні до народів, які вже більш чверть сторіччя під їх режимом і яких вони вважають „інтегральною" частиною т. зв. советського народу. Пригадаймо виступ Сталіна по радіо 3 липня 1941 р. Він тоді говорив: „Колгоспники мають виганяти всю худобу, хліб здавати під охорону державним органам для вивозу в заплівні райони. Все цінне майно, в тому числі і кольорові метали, хліб і погінний матеріал, усе те, що не може бути вивезене, треба безумовно знищити...". Такий наказ *видав* „батько народів" Сталін, не зважаючи на те, що величезна більшість населення залишалася на рідних землях і мусіла мати хліб, щоб прожити. З того часу знані численні виступи українських селян і робітників (на дніпропетровських заводах), які зводили боротьбу проти вивозу хліба, худоби і машин, маючи на увазі не те, щоб все це передати німецьким окупантам, але щоб мати що їсти і мати верстат праці.

В середині 1941 р. місце сталінсько-большевицького імперіялізму перейняв такий же кривавий гітлерівсько-німецький імперіялізм. Мета його була ясна. Її визначили у своїх божевільних писаннях недоумні німецькі вожді. Наймаркантише з'ясовано її у гітлерівських політично-вишкільних матеріалах, що узмістовлюється у таких коротких, зовсім недвозначних словах: „Шлях до панування німців над усією Європою веде через підбій Східної Європи. Тут величезні простори. Тут Україна, батьківщина герман, колись держава готів і варягів. І тут, на сході Європи, в урожайній, безмежній Україні наше майбутнє. Це свята земля майбутнього німецького народу. І тут ми розживемося в добробуті і достатках та скоро і розмножимося. Нас тепер 100 мільйонів. Коли ж здобудемо Україну і Східну Європу та будемо мати ці хлібодаїні землі, тоді за 100 років зростемо до 400, а то й 500 мільйонів та заселимо самі всю Європу. Великою небезпекою в цьому є значна розмножувальна сила слов'янських народів. Але після війни слов'янські й усі інші негерманські народи будуть виселені з Європи. Уся Європа стане батьківщиною германської раси". Ось така божевільна теорія попереджувала гітлерівську практику в Україні.

Тим то зразу ж таки, згідно цих теоретичних залогень, за старими випробуваними окупантськими практиками: „діли і пануй", — українські землі розшатовано кордонами на генеральні губернії, райскомісаріяти, зони військових окупацій. Українських селян, робітників, інтелігенцію, за малими винятками продажних гадів, що цілком пішли на агентурну службу новому

займанцеві, поставлено в ролю рабів у відношенні до гітлерівських панів. Цього відношення навіть ніде не прикривалося. Скрізь поміщений напис: „Тільки для німців” мав кожному громадянину України пригадувати, що не він господар української землі, а створені новим гітлерівським „господарем” умови не давали не лише підстав на життя, але й на убоге, напівдикке животіння. Разом із тим в Україні проходив нечуваний матеріальний гніт, страшна експлуатація і повне обмеження культурного росту. „Тубільне населення”, або „люди в одягах строкатих кольорів”, — так залюбки висловлювалися про українців гітлерівці, намагаючись поволі усунути навіть наше національне імення. Диковинними німецькими розпорядками українці мали бути так обмежені в матеріальному відношенні, щоб не могли й подумати про ніщо інше, як тільки про те, як прохарчуватися на своїй багатій землі з ласки нового „господаря” — поневоловача. Шкільництво в Україні знищено. Бо гітлерівському панові було не цікаво мати вчених людей, це забезпечено тільки за „вищою расою”, а їй треба було тільки робочої сили. З України гітлерівські окупанти вивезли понад 3 мільйони здорових мужчин і жінок на каторжну фізичну працю, переслідуючи таким чином потрійну мету: 1) мати дешеву робочу силу; 2) усунути з України бойовий молодий елемент, найбільш здібний скріплювати ряди революційно-визвольних самостійницьких сил, що від самих початків німецької окупації пішли на широку політичну, а згодом збройну боротьбу з наїзником; 3) припинити, нарешті, таким чином природний приріст населення України. В церковному житті, для внутрішнього розбиття, окупант дозволяв множитися всяким сектам, які, проголошуючи, що „всяка влада від Бога” та „не треба противитися злу”, допомагали йому затягати на українські шні ярмо неволі. Одною з жажливих займаницьких практик було переселення населення України в інші райони, а на його місце насаджування німецьких колоністів і наділювання їм української землі. В сільському господарстві затримано большевицькі форми, як найбільш здатні до всебічної експлуатації і визиску селянства, змінюючи тільки вивіску з „колгосп” на „громгосп”. Коли ж до того всього ще додати масові розстріли ні в чому неповинних громадян України, арештування, прилюдне биття і катування, вішання, спалювання в душогубках, що треба вважати найбільшою ганьбою ХХ-го сторіччя, та, нарешті, підпали українських сіл, насильний вивіз населення України на Захід, грабунок музеїв і всяких культурних цінностей України під час відступу, — то це дасть тільки мініатюрний образ жажливої підгітлерівської дійсності в Україні 1941-1944 рр. Український народ, а зокрема український революційно-визвольний самостійницький рух робить підсумки того горезвісного періоду підгітлерівського панування.

Але в тому підгітлерівському періоді український народ виступав не лише в ролі страждальника. Він дав докази своєї великої живучості, створюючи активний опір окупантським затіям шляхом широкої акції роз’яснювання всіх ворожих намагань, підтримування на дусі та організування власної незалежної збройної сили — Української Повстанчої Армії. Під час свого перебування в Україні гітлерівський окупант завдав українському народові дуже важких ударів, але ж і самому йому довелося дорого платити за свої звірства. Свідки цієї боротьби — спалені українські хати і церкви, українська кров на стінах тюрем Києва, Львова, Рівного і Харкова, високі могили знаних і не знаних імен, героїв-борців за волю України. Свідки цієї боротьби — десятки тисяч гітлерів-

ських наїзників, які, шукаючи на чужих землях широких просторів і безвільних рабів, здобули тільки місце на власні могили.

Большевицька Москва пильно слідувала за тим, що діялося в Україні. В той час, коли Червона армія була змушена відступати, большевикам було менш цікаве те, як жив і як боровся український народ. Та щойно після німецьких невдач на Сході, коли зродилися можливості большевицького повороту на Україну, большевики Україні почали присвячувати більше уваги. Найбільшою небезпекою для большевиків, які не зуміли оборонити своїх кордонів і, зграбувавши народ та залишивши сотні тисяч кривавих жертв (у Львові — 10 тисяч, в Луцьку — 3 тис, в Дубні — 1 тис, у Вінниці — 10 тис), втекли далеко на схід, залишивши широкі народні маси на поталу, — було те, що народ перестав вірити большевицьким обіцянкам, а став активно скріплювати сили українського революційно-визвольного самостійницького руху. Червоний Кремль ще дужче затривожився появою в Україні збройної сили, УПА, яка в своєму ідеологічно-політичному заходженні поставила боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу проти обидвох імперіялізмів — гітлерівсько-німецького та сталінсько-большевицького.

І вже тоді сталінсько-большевицький імперіялізм опрацював способи й методи наступу на український самостійницький рух, переслідуючи подвійну мету: 1) розбивати його ідейно-політичні позиції, називаючи його агентурою найбільш зненавидженого — гітлерівського імперіялізму, щоб 2) шляхом цим разом своєї тихої співпраці з німецькими поліційними органами завдавати українському самостійницькому рухові якнайдошкульніших ударів, щоб таким чином промочувати собі шлях нового підбою України по меншій лінії опору. Так народилася нова співпраця імперіялістичних хижаків.

Бо як же пояснити той факт, що тоді, коли український народ кривавився в боротьбі з гітлерівськими поневолювачами, сталінські банди парашутистів і диверсантів так, як і гітлерівці, грабували й убивали українське населення та палили села.

Тут наведемо тільки деякі ганебні звірства цих „сталінських соколів”.

Сталінські парашутисти влітку й восени 1943 р. та на початку 1944 р. *пограбували* українські села: Смотричі[в]ку, Рудну, Тинну, Калинки, Корбчеївку, Смотрицького р-ну; Іваньківці і Бортівку, Саганівського р-ну, Кам'янець-Подільської області; села Олевського р-ну, Житомирської області; село Мар'янівку, Домбровицького р-ну; села Рудники і Черник, Цуманського р-ну; с. Омельно, Колківського р-ну; села Липів, Войник, Соснину, Туличів, Будків, Коритницю, Залчичі, Твориничі, Шельвів, Крухиничі і Маркевичі, Локацького р-ну, Рівенської області.

Сталінські парашутисти *спалили* українські села: Кривицю і Липицю, Сарненського р-ну; с. Скригитівку, Луцької області; с. Мокре, Лубенського р-ну; с. Кобильну, Межиріцького р-ну; с. Пнівне, Пинського р-ну; села Стару Рафалівку, Бабку і Вороне, Рівенської області.

Сталінські парашутисти *вбили*: 3 селян з с. Майданівці, Степанського р-ну; 6 селян в с. Підгороднє, 9 селян в с. Батьківці, 2 селян в с. Будараж, 3 селян в с. Мостах, Мізоцького р-ну. В с. Ступно, Мізоцького р-ну, по-звірськи знищили всіх стійкових, які оберігали село від гітлерівських варварів; в с. Красногірка, Сарненського р-ну, вбили 6 селян; 1 селянку — в с. Іваньківцях, Кам'янець-Подільської області; 20 селян вбили і спалили в с. Борове, Сарненського р-ну; вбили 60 селян в с. Стара Рафалівка, Рівенської області;

60 селян — в с. Радка, Демидівського р-ну, Рівенської області; вбили 180 селян, спалили б. 100 хат і зграбували 600 штук худоби в с. Карпилівка, Сарненського р-ну.

Тут обмежуємося тільки деякими випадками грабунку, підпалів і вбивств, що їх вчинили сталінські парашутисти. Щоб тільки порахувати всі злочинства сталінських розбишак із того часу, на те треба товстезної чорної книги. Таких випадків тисячі-тисячі по всій Україні. Отак спільно знищували український народ сталінські і гітлерівські імперіялістичні гади.

Але цього роду злочинства супроти українського народу далеко ще не вичерпують усієї гідоти сталінсько-большевицького імперіялізму. В наших руках знаходяться ще й *численні автентичні документи свідомої і планової співпраці большевицького НКВД з гітлерівським гестапом*. Деякі з них виявляємо на цьому місці:

Агент НКВД лікар з м. Клевань, на Волині, по псевді „Доктор” був посланий до гестапо як агент для роблення доносів на свідомих українців і винищення їх руками гестапо. На допитах цей агент зізнав, що він спричинився до спалення сіл і вистріляння людей у Рівенському р-ні, м. ін., села Ставок, б. Рівного.

Кухарук Микола з с. Корначівка, на Волині, агент НКВД, псевдо — „Кузнец”. На допиті 27. IX. 44 р. зізнав: „Через працівника гестапо Онуфрійчука з Олики я видав німецькому гестапо Миколу Мостовича з групою 8 людей, в тім числі професора Марченка з Луччини. Від мого зверхника по агентурній роботі я дістав наказ поборювати український революційний рух із допомогою німецької поліції. З тією метою я зв'язався з гестапом в Дубні і подавав інформації через агентку НКВД по псевді «Казанцова». Мною підготовлена акція 1. IX. 43 р. в с. Грядки, Вербського р-ну. Для прикриття своєї юдиної роботи, в порозумінні з німецькою поліцією я перебував у той час теж у селі Грядки і мав в час оточення села втікати не до лісу, а на поле, куди німецька поліція мала стріляти вгору...”.

Сидорчук Мілетій з с. Дермань, Мізоцького р-ну, агент НКВД з 1939 р. під псевдом „Іван”, зізнав про свою співпрацю з німцями: „Від начальника НКВД Соловійова я дістав інструкції зв'язатися з німецькою поліцією і за її допомогою поборювати революційну боротьбу українського народу. Я виконав таку роботу: доніс німцям про постій відділу УПА в с. Ляшівка, Острівського р-ну, що викликала акцію, в якій загинуло 4 особи. В травні 1943 р. викликано мною акцію на с. Дермань-Залужжя, в якій замордовано 64 особи та спалено всі господарства... Після розбиття повстанцями Мізоча я доніс німцям, що цукор повстанці повезли в напрямі с. Мостів, і це викликало бомбардування того ж села. На мій донос німці провели акцію в с. Ступні, де спалено кілька господарств. Я особисто спричинився до спалення цілого с. Бущі, с. Мізоча і с. Суймів, Мізоцького р-ну”.

Сокіл Адам, псевдо „Латук”, зізнав: „5-го січня 1943 р. за дорученням НКВД я здався у німецький полон. Для здобуття довір'я гестапо я дав брехливі матеріали про ряд полонених, яких німці розстріляли. В 1943 р. я за дорученням НКВД брав активну участь у поборюванні революційного руху, в паленні сіл та вимордовуванні населення німецькою поліцією”.

Ось тільки деякі факти, як на спілку з імперіялістичними бандитами Гітлера большевицькі імперіялістичні банди „визволяли” український народ. Там, де постало питання, кому грабувати народи і працюючі маси, імперіялісти гризлися між собою, як собаки. Як тільки постала загроза імперіялістам з боку

народів, тоді вони знаходили спільну мову та творили спільний фронт проти народу.

У від[п]овідь сталінсько-большевицьким імперіялістам на усі скажені їх напади на український народ ми запевняємо: ніякі діявольські пляни спільної боротьби проти народу, ніякі грабунки, вбивства і палення сіл бандами НКВД і НКГБ, ніякі „ідейно-політичні” брехні їх не врятують. Народ не сліпий. Він виразно бачить бандитське імперіялістичне обличчя. Спільний протинародний наступ імперіялістів на народ і їх співпраця залишається раз назавжди в народній пам'яті, їх ніколи уже не забути.

\* \* \*

## ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

*Мовчан*, заступник Обласного Провідника ОУН Запорізької області, загинув у бою з німецькими окупантами в квітні 1943 р.

*Лисий*, Окружний Провідник ОУН на ОіСУЗемлях, загинув від німецької кулі в Умані в червні 1943 р.

*Ярослав Петrenchо-Грaб*, Краєвий Референт СБ на ОіСУЗемлях, провідний член ОУН, загинув з рук німецьких опричників у листопаді 1943 р.

*Кость*, заступник Краєвого Референта СБ на ОіСУЗемлях, загинув у боротьбі з сталінськими бандами на Уманщині в січні 1944 р.

*Сторчан*, к-р куреня УПА-Південь, знаний з багатьох боїв проти німецьких і сталінських окупантів, загинув на Волині у гурбенському бою з большевиками 24 квітня 1944 р.

*Мамай*, родом з Полтавщини, к-р куреня УПА-Південь, знаний з боїв на ОіСУЗемлях та ПЗУЗ, учасник боїв на Гурбах, загинув у бою з большевиками 25 квітня 1944 р.

*Кропива*, начальник штабу УПА-Південь, член Краєвого Проводу ОУН, знаний з боїв проти гітлерівських і сталінських окупантів, загинув у бою з енкаведистами в с. Кордишеві, на Остріжчині (ПЗУЗ), 13. V. 1944 р.

*Омельян Грабець-Батько*, Провідник Генеральної Округи ОУН на Осередніх Українських Землях, к-р ГВО УПА, довголітній визначний член ОУН, що, не шкодуючи себе, все йшов у перших рядах революційного авангарду, загинув у бою з большевиками 10 червня 1944 р. на Вінниччині.

*Довбуш*, к-р куреня УПА-Південь, знаний з боїв проти гітлерівських і сталінських загарбників на теренах південної Волині, Вінниччини й Кам'янець-Подільщини, загинув у червні 1944 р. в бою з большевиками.

Генерал *Ступницький-Гончаренко*, начальник штабу УПА-Північ, полковник [А]рмії УНР, визначний військовий і громадський діяч, оточений з усіх боків большевиками, бився до останнього набою і загинув 30 липня 1944 р.

*Лемко*, визначний член ОУН, виховник молоді, організаційний референт Краєвого Проводу Юнацтва ЗУЗ, Провідник Генеральної Округи ОУН на ОіСУЗ, загинув у бою з большевиками 30 липня 1944 р. на Остріжчині (ПЗУЗ).

Майор *Макаренко*, визначний член ОУН, шеф штабу Воєнної Групи УПА-Північ, впав 8. VIII. 44 р. у боротьбі з німецькими окупантами.



Петро Дужий - нар. 7 червня 1916 в с. Карів Рава-Руського пов. - орг. реф. КП ОУН ПУЗ в 1942-1943, реф. пропаганди при Проводі ОУН у 1945, співробітник ред. жур. *Ідея і чин* (чч. 8 і 9), автор статтів під псевдонімами - Б. П. Низовий, М. В-ак, Арсен Панасенко; 4 червня 1945 потрапив у руки НКВД, в'язень до 1960; радянська преса помістила за Його підписом "Покаяння" в 1961 (Фото: П. Дужий)



Михайло Степаняк ("Лекс", "Дмитрів"), нар. Дзвиняч на Станиславівщині - юрист, діяч КПЗ, ОУН, провідник КП ОУН ЗУЗ у 1942-1943, згодом ОУН ПЗУЗ, автор статтів у жур. *Ідея і чин* під псевдонімом Сергій Дмитрів; раненим потрапив у руки НКВД 1944, в'язень ГУЛагу до 1961; після звільнення помер у селі 13 лютого 1967 (Фото: Ірина Слюзар)



Данило Король - із с. Черче Рогатинського р-ну, діяч ОУН та організатор незієднатикуваних відділів УПА; загинув 2 квітня 1945 з рук НКВД (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+41])



Меланія Король - із с. Черче Рогатинського р-ну, дружина організатора УПА Д. Короля; загинула від рук НКВД 31 вересня 1944 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+60])



Брати Михайло (зліва) та Іван Стефаники - із с. Яблунів Турківського р-ну. Михайло - нар. 1918 - вояк УНС, загинув у бою з німцями у вересні 1943. Іван - станичний ОУН, загинув у бою з НКВД в 1945 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+49])



Леонід Ступницький ("Гончаренко"), ген. - нар. 1891? на Полтавщині - підполк. Армії УНР, учасник Зимового походу Армії УНР, шеф Військового штабу УПА від серпня 1943 (потім Штабу УПА-Північ), організатор старшинської школи УПА "Дружинники"; загинув у бою з військом НКВД 30 липня 1944 б. Острогу Рівенської області (Фото: Юрій Ступницький)



Дмитро Грицай ("Перебийніс"), ген. - нар. 1 квітня 1907 в с. Дорожів на Самбірщині - військ. діяч ОУН, військ. реф. і член Проводу ОУН від 1941, в'язень у нім. тюрмі (грудень 1942 - листопад 1943), від листопада 1943 шеф ГВШ УПА; виконуючи місію на Захід потрапив при чесько-німецькій границі в руки ворога; повісився в тюрмі в Празі 21 грудня 1945 (Фото: Зб. док. МЛ)



Омелян Грабець ("Батько") - нар. 1 серпня 1911 в с. Нове Село Любачівського пов., - пров. Генеральної округи ОУН ОСУЗ і к-р ГВО УПА в 1944; загинув у бою з НКВД 10 червня 1944 в Вінницькій обл. (Фото: В. М. стор. 291)



Микола Свистун ("Ясень", "Ярбей", "Ворон") - нар. 1912 в с. Ордів Радохівського пов. -член УВО, ОУН, курінний УПА в 1943, к-р бою під Гурбами, шеф Штабу УПА-Південь у 1944; загинув у бою з військом НКВД (Фото: Д. К., стор. 96)



Сотник *Вадим*, військовий інспектор КВШ УПА-Захід, член ОУН, загинув у жовтні 44 р. в бою з большевиками.

Поручник *Ткачук*, член ОУН, ад'ютант команданта старшинської школи УПА, загинув у бою з большевиками 15. X. 44 р.

Поручник капелян о. д-р. *Рафайл*, духовник старшинської школи, загинув у бою з большевиками 15. X. 44 р.

Поручник *Гамалія*, курінний УПА, загинув 1. XI. 44 р. у бою з большевиками в Чорному Лісі (Станиславівщина).

*Мирон Голояд-Влодко*, визначний член ОУН, загинув у бою з большевиками 1 листопада 1944 р.

*Тимко Галів-Чорнобиль*, б. член Обласного Проводу ОУН, підреферент одної з референтур КП ОУН ЗУЗ, загинув у бою з большевиками 1 листопада 1944 р.

*Христя*, одна з визначних членок ОУН, загинула у бою з большевиками 1 листопада 1944 р.

*Панько*, к-р куреня УПА-Південь, учасник боїв на Гурбах, знаний з багатьох успішних боїв проти гітлерівських і сталінських загарбників на Волині, Вінниччині і Кам'янець-Подільщині та з імпозантних бойових рейдів у глибоке запілля ворога, загинув у бою з большевиками 15 листопада 1944 р.

Поручник *Евшан*, курінний УПА, загинув у бою з большевиками в листопаді 44 р.

Поручник *Нешип*, член штабу Воєнної Округи УПА, загинув у бою з большевиками в листопаді 44 р.

Поручник *Козак*, шеф штабу Воєнної Округи УПА, загинув у бою з большевиками 24. XI. 44 р.

Поручник *Сергій*, член ОУН, начальник одного відділу КВШ УПА-Захід, загинув 2. XII. 44 р. у боротьбі з большевиками.

*Корінь*, родом з Одещини, визначний організатор студентства в Одесі, впав 6 грудня 1944 р. у бою з большевиками разом із п'ятьма іншими членами ОУН.

*Свистун-Ясен* (Ярбей), начальник штабу УПА-Південь, провідний член ОУН на ОіСУЗемлях, визначний революціонер і командир, зразковий організатор повстанських відділів УПА, командувач боїв на Гурбах, загинув 8 грудня 1944 р. у бою з большевиками.

*Славко-Яр*, начальник зв'язку ОУН при Проводі ПЗУЗемель, загинув у бою з большевицькими бандами 8 грудня 1944 р.

Сотник *Карпенко Дмитро-Яструб*, родом з СУЗ, курінний УПА, загинув 17. XII. 44 р.

*Саблок*, к-р куреня УПА-Південь, заступник к-ра ВО УПА на Осередніх Українських Землях, знаний з боїв проти німецьких і большевицьких загарбників на Волині, Вінниччині, Кам'янець-Подільщині й Галичині та з рейдів у глибоке большевицьке запілля, загинув у бою з большевиками 18. XII. 44 р.

Командир Воєнної Округи УПА-Захід *Ударник* загинув 23. XII. 44 р. у бою з большевиками.

*Володимир Голояд-Чиж*, визначний член ОУН, загинув у бою з большевиками в грудні 1944 р.

*Чорний*, керівник одного з технічних осередків ОУН, зразковий організатор і бойовик, загинув 4 лютого 1945 р. у бою з большевиками.

*Григор*, керівник одного технічного осередку ОУН, загинув 5 березня 1945 р. у бою з большевиками.

*Хома-Альфред*, співробітник одного з осередків ОУН, загинув 14 березня 1945 р. у бою з большевиками.

*Іж*, Окружний Провідник ОУН, загинув у березні 1945 р. у бою з большевиками.

*Спартак-Помста*, визначний член ОУН, загинув у бою з большевиками 10. IV. 45 р.

**СЛАВА БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ!  
СЛАВА ГЕРОЯМ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ!**

\* \* \*

## ВІСТІ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

### Ворог знищує наші дорогоцінні пам'ятки

Немає на всій Україні ні одної такої місцевості, з якої або в якій не впали б на полі слави Борці за волю України. По всіх майже місцевостях України на вічну пам'ять Героїв місцеве населення насипало високі могили та поставило на них пам'яткові хрести. І от ці свідки нашої визвольної боротьби з усіма окупантами вкололи в очі большевицького варвара, він з лихою заїлістю взявся знищувати ці наші історичні пам'ятки, розкопуючи могили або ставлячи на них свої стовпи, обвішуючи їх большевицькими зірками і лозунгами — символами сталінсько-большевицької окупації України. Але ж народ з цим варварством окупанта веде священну боротьбу.

І так, наприклад, вночі з 1 на 2. XII. 44 р. на цілому терені Чортківщини (Тернопільська область) з усіх могил українських Героїв скинено всі большевицькі стовпи, а на їх місці знову поставлено високі хрести. Оськаженілий варвар-окупант зараз же в наступних днях познищував ці новопоставлені хрести: 3. XII. 44 р. в с. Біла, 4. XII в с. Стара Ягольниця, 5. XII в с. Ріпинці, 11. XII в с. Шульганівка та в усіх інших селах. Таке саме діється по всіх областях не тільки Галичини, але й Волині, де, наприклад, у с. Сехів, Сарненського р-ну, 17. XI. 44 р. окупант мінами висадив могилу українських Героїв. Усіх таких випадків годі і перерахувати.

Але по всіх цих місцевостях уже кілька днів пізніше появилися нові хрести на

могилах. І так, наприклад, за одну ніч із 24 на 25. XII. 44 р. з'явилися нові хрести на могилах у всіх селах Бучаччини в Тернопільській області. І скрізь наш народ зберігає славу пам'ять поляглих своїх найкращих синів — Борців за волю України.

### Большевицькі провокації

Сталінські виродки намагаються різними способами й засобами здобувати довір'я українського населення.

Наприклад, у с. Сільце (Підгаєччина, Тернопільська область) енкаведисти часто заходять до церкви, вдають, що моляться, навіть спішать класти голову під [Є]вангеліє. Також стараються заводити балачки з селянами, мовляв, вони щирі українці й ніколи не шкодили бандерівцям...

Такими „ягнятками” нероз прикидаються сталінські опричники. От 13. XII. 44 р. в с. Біла (Чортківщина, Тернопільська область) вони вбили трьох ні в чому невинних українців — двох чоловіків і одну жінку. Наступного дня вбивці намагалися поширити брехню, що це зробили нібито бандерівці...

А 19. XII. 44 р. ці самі вбивці в цьому ж селі зграбували в селянина Миколи Скрипника весь чоловічий і жіночий одяг, брешучи при тому, що вони нібито українські повстанці, борці за самостійну Україну. Але в цих убивцях і грабіжниках селяни добре пізнали сталінських виродків, бо вони вже нероз бачили їх у свому селі під час енкаведівських погромів.

9 і 10. II. 45 р. в м. Отинії (Станіславівщина) сталінські блазні застосували таку

пропагандивно-провокаторську методу: 30 енкаведистів, які знали українську мову, пішли вночі за місто на станцію Ворона, звідтіля у різних одягах (німецьких, советських, мадярських, цивільних) зі зброєю і без зброї ішли головним шляхом до міста зголошуватися на военкомат, нібито вони українські повстанці, які зрозуміли нецільність визвольної боротьби й ідуть прохати ласки у большевиків. У містечку були ці блазні д[о] полудня, а п[і]с полудні верталися назад, нібито відпущені военкоматом додому. Як стемніло, сталінські блазні тихесенько вернулися до містечка на свої квартири. Місцеве населення мало справді дуже смішне й безплатне циркове видовище.

Українське населення якстій розшифровує кожну пропагандивно-провокаторську гру окупанта.

#### Економічний грабунок

Разом з нечуванним терором Сталінсько-большевицькі імперіялісти проводять в Україні жакливе ежебрачування народу.

І так, наприклад:

У Кіровоградській області, з колгоспів якої зграбовано вже понад план 2 мільйони пудів хліба, тепер вимушено ще додатково здати 3.400 тисяч пудів хліба.

Колгосп Верхньо-Дніпровського р-ну, Дніпропетровської області, змушується здати поза плином ще 180 тисяч пудів хліба.

У колгоспах Щорського р-ну, Дніпропетровської області, за один день большевики здерли поза пляном 42 тисячі пудів хліба.

Із П'ятихатського р-ну, Дніпропетровської області, з якого здерто вже 300 тисяч пудів, постановлено додатково вивезти ще 150 тисяч пудів хліба.

У Скільському р-ні, Дрогобицької області, колпаківські партизани під час облав на українські села накладали на селян контрибуції по 200-300 кг збіжжя від господарства.

1. XII. 44 р. в с. Теодорівка, Сарненського р-ну, Рівенської області, сталінські партизани разом з енкаведистами пограбували населення.

2. XII. 44 р. в с. Борове, Сарненського р-ну, сталінські партизани пограбували у місцевого населення коні і корови.

5. XII. 44 р. в с. Селищі, Сарненського р-ну, 42 сталінські виродки пограбували місцеве населення, повибивали вікна в деяких хатах та постріляли худобу.

24. I. 45 р. в с. Олеша, Товмацького р-ну, Станіславівської області, енкаведисти під час обшуку зграбували у селянина Проця Мельничука 2 тисячі карбованців.

Конфіскага всього рухомого й нищення нерухомого майна всіх вивезених українських родин, непосильні податки, контрибуції та грабунок усього, що під руки попало, під час багаторазових обшуків і облав — це скрізь відома большевицька язва. А українські маси примірають уже голодом...

#### Знищення і вбивства

Сталінські кати жакливо знищуються над мирним українським населенням, тортурують і фізично знищують ні в чому невинних людей, не щадять при тому ні жінок, ні малолітніх дітей. Ось кільканадцять фактів:

6. XII. 44 р. в с. Касперівці (Заліщичина, Тернопільської області) сталінські кати розстріляли двох ні в чому неповинних молоденьких хлопців і голову сільради.

7. XII. 44 р. в с. Свидова (Заліщичина, Тернопільської області) нквд заарештувало громадянина Вишинського, який на тортурах при допитах збожеволів. Тоді сталінські опричники відпустили його додому. Але 10. XII. 44 р. знову кати приїхали, щоб забрати свою жертву. Скатований Вишинський у приступі розпуки зарізався.

9. XII. 44 р. в м. Устечко (Заліщичина, Тернопільської області) сталінські опричники вбили 16-річного юнака.

11. XII. 44 р. в с. Садки (Заліщичина, Тернопільської області) енкаведисти вбили двох старих чоловіків і двох молоденьких юнаків.

12. XII. 44 р. у присілку Хрипилів, с. Щитівці (Заліщичина, Тернопільської області), 6 міліціонерів-поляків і 1 енкаведист із Заліщик запаляли хату, а господаря, 60-річного старика Йосипа Мандзюка і селянку Варвару Товарянську, зв'язавши їм руки колючим дротом і виколовши очі, живцем вкинули у вогонь.

12. XII. 44 р. ці самі сталінські кати спалили в с. Вигода одну хату, а в с. Синьків (Заліщичина), запаливши хату, живцем

вкинули у вогонь господиню та ще вбили одного стрічного селянина.

28. XII. 44 р. в с. Красна (р-н Ланчин, Станиславівська область) сталінські бандити вбили господиню та спалили господарство за те, що в хаті знайшли 20 бохонців хліба.

В Стрийщині і Самбірщині під час облав від 15. XI. 44 р. — 15. I. 45 р. сталінські бандити зловили 276 мирних людей, з яких закатували 87 та поранили 18. Також грабували та по-звірськи били всіх людей без розбору.

12.1. 45 р. в с. Лолин (р-н Вигода, Станиславівської області) сталінські бандити вбили під час облати 40 осіб мирного населення.

20. I. 45 р. сталінські кати вивели із станиславівської тюрми двох в'язнів і повісили їх у середмісті на приготовлених шибеницях.

24. I. 45 р. 15 сталінських опричників, пройжджаючи з Надвірної до Солотвини та зустрівши по дорозі копальняних робітників, які працюють у Старуні (Станиславівщина), почали на них стріляти, при чому одного поранили, а решту, зловивши, побили. Коли ж робітники показали посвідки праці, їх звільнили, кажучи: „Нам це не шкодить, бо ви й так бандерівці...”.

27. I. 45 р. в с. Дем'янка Лісна (Стрийщина, Дрогобицька область) енкаведисти геть-чисто пограбували та знищили всі господарства, а людей вивезли в райцентр за те, що в цьому селі місцеві люди знищили 6 сталінських пропагандистів, які переводили мітинг.

5. II. 45 р. в с. Манява, Солотвинського р-ну, Станиславівської області, сталінські вирошки спалили два господарства під лісом та замучили ні в чому невинну 65-річну жінку.

На Осередніх і Східних Українських Землях большевицькі окупанти терором змушують жінок і дітей до найважчих фізичних робіт, не даючи їм за це навіть можливості користуватися будь-якими продуктами їх колгоспної праці. І так, наприклад, у с. Слобідка, Шелуківського р-ну, Вінницької області, окупанти покарали двох жінок карою по 5 років тюрми за присвоєння одного мішка колгоспної половини... Та це щоденні явища по всій Україні.

### Самооборона народу

Доведене до краю, українське населення скрізь організує свою самооборону перед звірствами сталінських окупантів:

7. XI. 44 р. самооборонний відділ у Сарненському р-ні, Рівенської області, із засідки знищив одного енкаведиста.

6. XII. 44 р. на 70 сталінських людоловів з Отинії, які переводили в с. Торговиця, Отинійського р-ну, Станиславівської області, облату, наскочив самооборонний куц, відбив зловлених в облаті людей, вбив 2 енкаведистів і 2 поранив, а 2 „істребітелей” взяв у полон. Решта напасників панічно втекла, залишивши 2 підводи награбованого селянського майна, яке віддано власникам.

13. XII. 44 р. до м. Устечко (Заліщичина, Тернопільська область) з напрямку Городенки вдерлася частина большевиків у цивільних одягах, а друга частина з кулеметами і мінометами розклася на другому березі Дністра. Разом було поверх сотні сталінських посіпак. Вони почали обстрілювати село. Нашвидку zorganizована самооборона, в якій приймали участь старики та діти, не допустила ворога в село. В цій самообороні героїською смертю загинуло 3 селян, а напасники втрапили понад 40 убитими.

17. XII. 44 р. самооборонний відділ в силі двох роїв зробив засідку на сталінських людоловів, які верталися з облати в с. Оглядів (Радехівщина, Львівська область). У бою знищено 23 енкаведистів.

19. XII. 44 р. в околиці с. Поточиська (р-н Черниліця, Станиславівська область) самооборонні кушеві відділи звели цілоденний бій з переважачими большевицькими силами. Ворог утратив 10 убитими й 1 вантажну автомашину з награбованими харчами.

26. XII. 44 р. самооборонний відділ зробив наскок на м. Топорів (Радехівщина, Львівська область). Висаджено в повітря будинок НКВД та приміщення „істребітелей”. Розбито „істребітельний баталіон” і знищено сексотів,

1.1. 45 р. сталінські людолови влаштували облату в с. Струпків (Станиславівщина), намагаючись вивести 5 родин. Місцевий самооборонний відділ заатакував напасників кулеметним вогнем, і вони в паніці втекли.

4. I. 45 р. в с. Ладичин, Микулинецького р-ну, Тернопільської області, самооборонний відділ звів бій з енкаведистами і стрибками. У наслідку 1 енкаведиста і 4 стрибків вбито, а 2 енкаведистів взято в полон.

5.1.45 р. самооборонний відділ у силі 20 чоловік зробив наскок на большевицьку залозу в с. Ладичин, Микулинецького р-ну, Тернопільської області. Знищено 5 енкаведистів. Викликана ворогові на допомогу сотня стрибків під вогнем 4 повстанських кулеметів панічно розбіглася.

5.1.45 р. самооборонний відділ зробив засідку на сталінських бандитів, які верталися з акції на с. Копитів (Сокальщина, Львівської області) і везли награбоване там селянське збіжжя. Вбито начальників нквд і нкбг та 8 „істребітелей”, відібрано збіжжя та здобуто зброю.

6. I. 45 р. в с. Пронятин, біля Тернополя, 20 енкаведистів обскочили хату, в якій квартирували 4 бойовики з самооборонного відділу. В бою вбито 3 енкаведистів та 4 ранено.

9. I. 45 р. 150 сталінських людоловів робили облаву на с. Чо[л]гани, Болексівського р-ну, Станіславівської області. Два самооборонні куші в силі 45 бойовиків знищили в бою біля 50 людоловів.

9.1.45 р. в с. Іванів Горішній (р-н Глубічок Великий, Тернопільська область) наші бойовики вбили прокурора Глубічанського р-ну та 2 енкаведистів.

13.1.45 р. в с. Городок (Заліщичина, Тернопільська область) в наслідок бою самооборонний відділ знищив 13 сталінських посіпак.

13. I. 45 р. в с. Купчинці (Тернопільщина) самооборонний відділ роззброїв місцевих большевицьких стрибків.

17.1.45 р. самооборонний відділ зробив засідку на 16 енкаведистів, які грабували населення в с. Скоморохи (Чортківщина, Тернопільська область). В наслідку бою знищено 15 енкаведистів.

16.1.45 р. на хутори коло с. Драганівка (Тернопільщина) з метою трусити й грабувати приїхало 15 сталінських льотчиків і натрапили на хату, в якій квартирували 2 бойовики зі самооборонного відділу. Вбивши 4 льотчиків, наші бойовики прорвалися з оточення. З легунської бази б. Маріянки напасники викликали собі на допомогу ще 200 льотчиків і одного літака.

19.1.45 р. в с. Заріччя (Солотвинський р-н, Станіславівська область) 1 бойовик самооборонного відділу вбив 2 старшин нквд.

19.1. 45 р. біля с. Ілавче (Теребовельщина, Тернопільська область) бойовики самооборонного відділу зі засідки знищили 1 енкаведиста і 4 сталінських стрибків.

4. II. 45 р. біля Солотвини (Станіславівська область) сталінські посіпаки попали на засідку самооборонного відділу, з якої двох посіпак вбито, а двох зловлено живими.

4.11. 45 р. зі Солотвини до Станіславова їхало 25 енкаведистів. Між Заріччям і Дзвинячем самооборонний відділ у силі роя зробив на них засідку і вбив 3 енкаведистів.

5. II. 45 р. біля с. Загвіздь (б. Станіславова) один бойовик самооборонного відділу вбив секретаря нквд і його приборчника.

8. II. 45 р. між сс. Пнів'є і Битків (Надвірнянський р-н, Станіславівська область) бойовики самооборонного відділу знищили в перестрілці 3 сталінських посіпак.

5. II. 45 р. вночі між сс. Ляцьке Шляхетське (Тисьменицький р-н) і Ворона (Отинійський р-н, Станіславівська область) 4 бойовики самооборонного відділу натрапили на ворожу заставу. В бою наш кулеметник убив 3 ворогів, а сам, важко поранений, бачачи своє безвихідне становище, розірвав себе гранатою. Друзі його виїхали з ворожої пастки щасливо.

9. II. 45 р. в с. Торське (Заліщичина, Тернопільська область) самооборонний відділ знищив 11 енкаведистів, між ними начальника нквд і його заступника.

11. II. 45 р. бойовики самооборонного відділу знищили 3 енкаведистів на шляху м. Надвірна — с. Лосєва (Станіславівська область).

Народна самооборона захоплює щораз ширші кола українських мас.

### 3 боїв УПА

Українська Повстанча Армія — політично-збройна, національно-визвольна сила українського народу — росте й могутніє в безупинній героїчній боротьбі проти сталінсько-большевицького імперіалізму — найлютішого ворога України:

17. VIII. 44 р. в лісі біля с. Городок, Маневицького району, Волинської області,

чота одного відділу УПА-Північ геть-чисто розбила засідку нквд.

25. VIII. 44 р. на урочищі Посторонне, біля Кухоцької Волі, Маневицького р-ну, Волинської області, відділ УПА-Північ під ком. О. звів бій з двома сотнями нквд. Ворог утратив біля 30 вбитими і біля 40 раненими.

4. IX. 44 р. в с. Грива, біля Кухоцької Волі, Маневицького р-ну, Волинської області, відділ УПА-Північ при участі підвідділу під ком. Б. звів бій з 72 енкаведистами, яких заскочено у шкільному будинкові. Ворог утратив 20 убитими і 40 раненими. Після короткого бою надїхала ворогові підмога в силі 18 енкаведистів, яку повністю розбито; вбито 16 сталінських бандитів. Разом ворог утратив 36 убитими і 40 раненими.

2. X. 44 р. на Піщатинських хуторах, Дедеркальського р-ну (Катербург, Тернопільська область), рейдуєчий відділ під ком. В. звів бій з енкаведистами, завдаючи їм важких втрат.

6. X. 44 р. на хутори Кринки, Камінь-Коширського р-ну, Волинської області, під час постою чоти одного відділу УПА-Північ напало на неї 50 енкаведистів. Ворога повністю розбито.

11. X. 44 р. у лісах біля с. Яргорів (б. Монастирицьк, Тернопільської області) одна сотня УПА, кількаразово заатакована більшою силою большевиків, звела з ними успішний бій: розбила дві большевицькі роти та визволила 15 арештованих українців.

11. X. 44 р. на повертаючих з облави в с. Медина (Галицький р-н, Станиславська область) сталінських розбійників наскочили два невеличкі відділи УПА. Ворога повністю розбито. Впало вбитими і потопилися б. 80 сталінських погромників. Чванькуваті енкаведисти панічно втікали, а, заскочені з усіх боків повстанцями, плакали та просили помилування.

16. X. 44 р. в год. 22-ій рейдуєчий відділ УПА під ком. В. разом з відділом УПА під ком. С. зробили наскок на большевицький районний центр Ланівці (Крем'янецьчина, Тернопільська область), під час якого обстріляно ворожі установи, знищено телефонну сполучу, позривано мости та знищено залізничні рейки.

25. X. 44 р. в с. Биківці, Дедеркаль-

ського р-ну, Тернопільської області, відділ УПА звів бій з енкаведистами і завдав їм дошкульних втрат.

28. X. 44 р. два рої відділу УПА „Лісовики” зробили засідку на 17 енкаведистів, які, після обшуків у с. Слав'ятині, їхали в напрямі Шумлянської Діброви (Підгаєччина, Тернопільська область). В бою знищено 8 енкаведистів і 3 полонено.

Від 28. X — 3. XI. 44 р. в Чорний Ліс (Станиславська область) большевики кинули на ліквідацію відділів УПА б. 15 тисяч війська з танками й гарматами, між ними спецвідділи нквд і нквб усіх районів області. 31. X. 44 р. курінь УПА „С” розбив великі ватаги большевиків та змусив їх відступити. 1. XI. 44 р. дуже завзято борючись відділ УПА під ком. Гамалії, пробиваючись з большевицького оточення. Плянована большевиками велика ліквідаційна акція не вдалася. У цих боях загинуло 38 українських повстанців, а ворог утратив понад 200 вбитими та дуже багато раненими.

29. X. 44 р. біля с.М. на Підкарпатті 3 роти сталінських бандитів шість разів безуспішно наступали на табір УПА „Верховинці”, втративши при тому б. 80 вбитими та багато раненими,

31. X. 44 р. повстанці відділу УПА „Б” б. Корчунку Дібринівського, Рогатинського р-ну, Станиславської області, знищили 4 енкаведівських розвідувачів.

1. XI. 44 р. відділ УПА „О” біля с. Слав'ятини, Підгаєцького р-ну, Тернопільської області, знищив у бою б. 70 сталінських посіпак.

4. XI. 44 р. відділ УПА під ком. Б. у Тростянецькому лісі, Долинського р-ну, Станиславської області, розбив вузькоколіїну залізничну машину та знищив усі залізничні мости.

4. XI. 44 р. рейдуєчий відділ УПА під ком. Б. в с. Нігині, Смотрицького р-ну, Кам'янець-Подільської області, зняв телефонний обсерваційний пункт та звільнив людей, призначених большевиками на вивіз у Донбас.

5. XI. 44 р. біля м. Отинія (Станиславівщина) розвідка одного з відділів УПА знищила 5 енкаведистів.

6. XI. 44 р. у с. Куяви, Ярмолинського р-ну, Кам'янець-Подільської області, повстанці знищили 3 енкаведистів.

8. XI. 44 р. біля станції Остоки, Сарненського р-ну, Рівенської області, українські повстанці зірвали большевицький ешелюон.

9. XI. 44 р. повстанці відділу УПА „Ж” зі засідки на шляху Новоселиця—Долина, Долинського р-ну, Станиславівської області, знищили 5 енкаведистів та звільнили 18 арештованих українських громадян з м. Вигоди.

10. XI. 44 р. в с. Залав'я, Сарненського р-ну, Рівенської області, 120 сталінських розбійників поверталися з награваним майном до Рокітна. Між Залав'ям і Рокітном українські повстанці зробили засідку. Зав'язався бій, з якого тільки 15 розбійників втекло живими. Решта трупом вкрила поле бою. Здобуто великі трофеї.

10. XI. 44 р. біля с. Сливки (Перегінський р-н, Станиславівська область) українські повстанці знищили 26 сталінських пропагандистів, які їхали на села влаштовувати мітинги.

11. XI. 44 р. в с. Княжолюка, Болахівського р-ну, Станиславівської області, українські повстанці розбили відділ енкаведистів, знищивши при тому 18 сталінських катів.

11. XI. 44 р. під час большевицької облави на Болохівські ліси, б. с. Болохів, Долинського р-ну, Станиславівської області, одна чота сотні УПА під ком. Б. розбила 3 большевицькі автомашини і, пробиваючись з большевицького оточення, знищила б. 90 сталінських напасників.

11. XI. 44 р. в с. Тростянець, Долинського р-ну, Станиславівської області, большевики наскочили на дві сотні УПА під ком. Р. і Я. В бою наші сотні знищили б. 60 сталінських напасників.

11. XI. 44 р. в с. Ямниця, Станиславівського р-ну, українські повстанці знищили 2 енкаведистів, між ними лейтенанта нквд.

12. XI. 44 р. в с. Ріпне, Долинського р-ну, Станиславівської області, 3 рої сотні УПА „Ж” наскочили на ворожий військовий магазин і забрали зброю.

14. XI. 44 р. між сс. Креховичі і Надіїв, Долинського р-ну, Станиславівської області, українські повстанці зірвали залізничні рейки, знищивши, при тому большевицьку охоронну стежу.

14. XI. 44 р. сотня УПА „Ж”, зміцнена

двома чотами сотні УПА під ком. І і двома чотами сотні УПА під ком. З., зробила наскок на м. Вигода, Долинського р-ну, Станиславівської області. Знищено понад 20 енкаведистів, здобуто 2 радіовисильні апарати й багато амунії.

14-20. XI. 44 р. рейдуєча сотня УПА „З” звела бій з большевиками, що робили тоді облаву на блюдницькі ліси, Галицького р-ну, Станиславівської області. Сотня повела зручний маневр, наслідком чого большевики звели між собою бій. Впало на полі бою біля 100 большевиків.

16. XI. 44 р. у с. Височанка, Галицького р-ну, Станиславівської області, один рій з чоти під ком. Ч. знищив 18 сталінських „істребітелей”.

17. XI. 44 р. українські повстанці виконали наскок на м. Товмач (Станиславівщина). Без пострілу знищено тюремну сторожу та визволено б. 150 ув'язнених українських громадян, а тюрму підміновано й висаджено в повітря.

18. XI. 44 р. в с. Загвіздь (Станиславівщина) одна чота УПА знищила 3 „істребітелей”.

19. XI. 44 р. в с. Янівка, Рожн[я]твіського р-ну, Станиславівської області, одна чота УПА знищила 4 енкаведистів, між ними начальника рожнятвіського нкб.

20. XI. 44 р. в с. Ляхівці (Богородчанський р-н, Станиславівська область) одна чота УПА знищила большевицьку заставу в силі 12 „істребітелей”.

20. XI. 44 р. два рої сотні УПА під ком. Д. зробили засідку на 220 сталінських людоловів, що поверталися з облави в с. Красна, Калуського р-ну, Станиславівської області. У засідці впало 13 людоловів убитими і 20 раненими.

20. XI. 44 р. між Перегінськом і Рожн[я]т[і]вом, Станиславівської області, сотня УПА „С” під ком. Х. знищила большевицьку автомашину. Та сама сотня

21. XI. 44 р. звільнила з большевицьких рук 13 арештованих українських громадян, а 23. XI. 44 р. спалила на р. Лімниці два великі мости.

23. XI. 44 р. біля с. Довге (Стрийщина, Дрогобицька область) одна чота відділу УПА „Б” розбила відділ енкаведистів. Визволено 80 арештованих громадян, знищено 52 енкаведистів та здобуто багато зброї.

23. XI. 44 р. біля с. Красна, Калуського р-ну Станиславівської області, сотня УПА під ком. О. знищила в большевицькому опорному пункті 11 сталінських розбішаків.

24. XI. 44 р. сотня УПА ім. Гамалії під ком. П. наскочила на м. Лисець (Станиславівщина). У с. Старий Лисець розбито заставу, а ворога в містечку обстріляно кулеметним і гранатометним вогнем.

24. XI. 44 р. сотня УПА „М” наскочила на м. Богородчани (Станиславівщина). Розбито будинки нквд, нкГБ, і воєнкомату. Ворог утратив понад 100 вбитими.

24. XI. 44 р. сотня УПА „З” під ком. С. наскочила на м. Солотвину, Станиславівської області. Повстанці спалили будинки нкГБ і нквд та звільнили б. 80 в'язнів.

24. XI. 44 р. в с. Завій, Калуського р-ну, Станиславівської області, дві чоти сотні УПА „З” вбили зі засідки б. 50 сталінських „істребітелей”.

24. XI. 44 р. відділ УПА „П” обстріляв з гранатомета будинки нквд і воєнкомату в районному осередку Стрілиська Нові, Дрогобицької області.

27. XI. 44 р. сотня УПА ім. Б. Хмельницького і сотня УПА ім. С. Петлюри на шляху Ворохта—Жаб'є (Станиславівська область) знищили 16 енкаведистів.

28. XI. 44 р. в с. Креховецька Буда (Станиславівщина) одна чота УПА під ком. Х., відбиваючись від погоні большевицького батальйону, знищила 7 сталінських погромників.

2. XII. 44 р. в с. Старий Лисець, біля районного осередку м. Лисець, Станиславівської області, сотня УПА „З” під ком. П. знищила зі засідки 18 сталінських посіпак. Проти нашої сотні виступив зі Станислава спецвідділ у силі 230 сталінських бандитів. У наступі наша сотня знову знищила понад 50 бандитів.

10. XII. 44 р. в с. Ворона, Товмаського р-ну, Станиславівської області, відділ УПА під ком. П. знищив 5 сталінських людоловів і звільнив 5 арештованих громадян. Тоді до села прийшли большевики в більшій силі та ще й в допомогу собі притягнули бронепотяг. І цим разом повстанці вигнали ворога з села, вбивши 10 сталінських бандитів.

11. XII. 44 р. біля с. Виноград, Отиїнського р-ну, Станиславівської області,

одна чота сотні УПА „С” знищила 8 сталінських погромників.

11. XI. 44 р. біля с. Росільна, Солотвинського р-ну, Станиславівської області, одна чота сотні УПА „М” знищила 15 і поранила 17 енкаведистів.

11. XII. 44 р. відділ УПА під ком. С. атакував районний осередок Яремче (Делятинщина, Станиславівської області). В бою убито й поранено біля 100 сталінських посіпак і спалено 12 ворожих автомашин.

12. XII. 44 р. дві чоти сотні УПА ім. І. Богуна під ком. М. зі засідки на шляху Делятин—Дора, у Станиславівській області, знищили 4 ворожі автомашини й 1 тачанку та вбили 28 енкаведистів.

12. XII. 44 р. третя чота сотні УПА ім. І. Богуна зі засідки на шляху Миклуличин—Ямне, у Станиславівській області, знищила 4 большевицькі автомашини і 3 підводи та вбила 36 енкаведистів.

12. XII. 44 р. одна чота сотні УПА „С” зі засідки в с. Дора, Делятинського р-ну, Станиславівської області, знищила 4 ворожі автомашини та вбила 30 енкаведистів.

12. XII. 44 р. відділ УПА „С” звів бій з переважаючою силою большевиків між сс. Виноград і Велесниця, Отиїнського р-ну, Станиславівської області, в якому впало понад 100 ворогів убитими.

13. XII. 44 р. сотенний Ч. з вісьмома своїми повстанцями наскочив на районний осередок м. Галич (Станиславівська область) та знищив там 10 енкаведистів.

14. XII. 44 р. в с. Брустури, Косівського р-ну, Станиславівської області, дві чоти сотні ім. Б. Хмельницького звели бій з ротою енкаведистів. Ворог утратив біля 30 убитими й раненими.

16. XII. 44 р. один відділ УПА зі засідки на шляху Зелена—Пасічна, Надвірнянського р-ну, Станиславівської області, знищив 22 енкаведистів.

16. XII. 44 р. біля с. Воля (Миколаївщина, над Дністром) сотня УПА ім. Гамалії під ком. П. наскочила на сталінських погромників, які гналися за місцевим самооборонним кущем. У бою ворог утратив 18 вбитими і 15 раненими.

16. XII. 44 р. в с. Ганківці, Заболотівського р-ну, Станиславівської області, добровільці, що відходили до УПА, знищили 18 кочуючих там сталінських лю-



доловів. По дорозі вбили ще 16 сталінських „істребітелей”,

17. XII. 44 р. біля с. Рафайлова, Надвірнянського р-ну, Станиславівської області, два українські повстанці вбили начальника нквб і поранили кількох енкаведистів.

17. XII. 44 р. відділ УПА „В” зробив наскок на районний осередок Стріліська Нові (Дрогобицька область). Повстанці звільнили 40 в'язнів і вбили 35 сталінських опричників.

17. XII. 44 р. під час наскоку на Стріліська Нові відділ УПА „П” зробив засідку на шляху Стріліська Нові — Бірка (Львівська область) і знищив 20 енкаведистів.

18. XII. 44 р. в с. Молодятин (р-н Печенжин, Станиславівська область) повстанці одного відділу УПА під ком. В. знищили 5 сталінських погромників.

19. XII. 44 р. в с. Чертіж, Журавенського р-ну, Дрогобицької області, одна сотня УПА відбила людей, призначених на вивіз, і знищила 14 сталінських людоловів.

21. XII. 44 р. в с. Глубоке, Богородчанського р-ну, Станиславівської області, одна сотня УПА вдарила на большевицький батальйон, який там робив облаву. Ворог залишив 12 убитих. Чотири дні пізніше сталінські „істребітелі” знову хотіли влаштувати облаву на село, але повстанці й цим разом змусили їх втікати.

22. XII. 44 р. в с. Красноставці, Снятинського р-ну, Станиславівської області, українські повстанці врятували перед вивозом 7 українських родин, вбивши 5 сталінських людоловів.

31. XII. 44 р. один курінь УПА в бою між Заболотовом і Снятином (Станиславівська область) знищив біля 30 сталінських окупантів.

2. I. 45 р. в с. Острина, Товмацького р-ну, Станиславівської області, українські повстанці знищили одну ворожу автомашину, вбили одного заслуженого большевика, поранили старшого лейтенанта військ нквд та схопили живцем одного „істребітеля”.

5.1. 45 р. в с. Рип'янка, Калуського р-ну, Станиславівської області, відділ УПА в бою з ротою погранвійськ нквд знищив біля 30 сталінських горлорізів.

5.1. 45 р. біля с. Старий Лисець (Станиславівщина) одна чота УПА під ком. М.

звела перестрілку з большевиками, від якої ворог утратив одного вбитого та більше десятка ранених.

7. I. 45 р. в с. Загвіздь (Станиславівщина) чота УПА під ком. М. знищила 4 енкаведистів.

7. I. 45 р. в с. Рибно (Станиславівський р-н) курінь УПА „С” звів бій з большевицьким відділом. Два дні пізніше большевики в силі двох батальйонів наскочили знову на с. Рибно. Відділ УПА оборонив село, знищив біля 80 сталінських напасників і спалив їм 2 грузовики.

13. I. 45 р. в с. Чорний Потік (р-н Печенжин, Станиславівська область) сотня УПА під ком. Д. звела бій з енкаведистами, які робили там облаву. В бою знищено біля 30 сталінських людоловів.

15. I. 45 р. в с. Вікторів, Галицького р-ну, Станиславівської області, одна чота УПА під ком. М. зловила 6 підстаршин нквд.

16.1.45 р. в с. Лука Мала (Скалатщина, Тернопільська область) відділ сталінських погромників зробив наскок на хату, в якій квартирували два українські повстанці, родом із східних областей України. Між повстанцями і погромниками зав'язався бій, в наслідок якого обидва повстанці, вбивши 12 і поранивши 16 погромників, загинули героїською смертю.

20. I. 45 р. 250 большевиків з Болехова наскочили на сотню УПА під ком. Б., яка квартирувала між сс. Тисів і Церківна (Болексівський р-н, Станиславівська область). Бій тривав цілий день. Большевики втратили понад 30 вбитими, а кілька попало живими в руки повстанців.

21. I. 45 р. біля с. Спас, Рожн[я]тв[і]вського р-ну, Станиславівської області, сотня УПА під ком. З. розбила большевицький відділ. Ворог утратив 10 убитими, а 15 зловили повстанці.

21. I. 45 р. в сс. Глубоке і Саджава (Богородчанський р-н, Станиславівська область) відділи УПА під ком. Р. і Б. звели бій з 400 сталінськими бандитами, підтримуваними двома літаками. В Глубокім знищено 132, а в Саджаві 16 бандитів.

21. I. 45 р. один відділ УПА наскочив на районний осередок Глубічок Великий (Тернопільська область). Знищено будинок воєнкомату, перервано телефонну сполуку

Тернопіль—Львів і Тернопіль—Броди та знищено 8 енкаведистів.

22. I. 45 р. 3 большевицькі роти напали на сс. Саджаву і Глебівку, Богородчанського р-ну, Станиславівської області, та почали облаву. На них вдарили сотня УПА „М” під ком. Б. та сотня УПА під ком. Ч. Большевики почали сильно наступати, їм на допомогу прибуло ще 2 роти. Для підкріплення повстанських сотень курінний Б. кинув у бій ще дві сотні під ком. О. і Ш. Почався запеклий бій. Большевики панічно тікали, залишаючи вбитих і ранених. Їм на допомогу надлетіло 6 літаків; вони обстрілювали й бомбардували наші відділи. Тоді большевики стягнули собі ще допомогу з Порогів, Солотвини та Надвірни в силі біля 600 штиків. В бою ворог утратив 150 вбитими та стільки ж раненими. Пошкоджено 1 ворожий літак. У цьому бою загинуло смертю героїв 12 українських повстанців.

23. I. 45 р. сотня УПА „З” під ком. Б. звела бій з двома ротами большевиків біля с. Посіч, Лисецького р-ну, Станиславівської області, наслідком якого впало 13 большевиків.

25. I. 45 р. в с. Ілавче (Тернопільщина) 22 енкаведисти оточили хату, в якій квартирував рій повстанців. Відстрілюючись, повстанці без власних втрат знищили 6 енкаведистів і 4 поранили.

26. I. 45 р. повстанці одного відділу УПА знищили осідок большевицьких стрибків в с. Малин (Теребовельщина, Тернопільська область).

26. I. 45 р. в с. Красна (р-н Ланчин, Станиславівська область) відділ УПА під ком. Х. знищив 3 енкаведистів.

29. I. 45 р. повстанці відбили від енкаведистів 12 українських родин з с. Козівки (Теребовельщина, Тернопільська область).

30. I. 45 р. в майданських лісах біля с. Майдан Горішний (р-н Ланчин, Станиславівська область) відділ УПА під ком. Х. звів бій, в якому ворог утратив біля 60 убитими.

31. I. 45 р. до с. Ходачків Малий (Тернопільщина) приїхало 150 сталінських погромників. В селі прийшло до зудару із 14-ма нашими повстанцями, які в цьому селі квартирували. У наслідку бою впало 14 сталінських погромників убитими і 7 раненими.

3. II. 45 р. в с. Космач (Яблонівський р-н, Станиславівська область) відділи УПА провели ліквідаційну акцію на сталінських бандитів, які тут квартирували. В наслідок кількогоднинного бою ворог утратив 30 убитими.

3. II. 45 р. біля сс. Прокурава та Шешори, Косівського р-ну, Станиславівської області, сотня УПА зробила дві засідки. У наслідку недовгих боїв ворог утратив біля 140 убитими і багато раненими.

4. II. 45 р. в с. Крехівці, біля Станиславова, одна чота відділу УПА „З” під ком. М. звела бій зі сталінськими бандитами; вбито одного капітана і двох лейтенантів військ НКВД.

6. II. 45 р. відділ УПА під ком. О. вдарив з лісу на сталінських лодолів, які переводили облаву в с. Коньчаки, Галицького р-ну, Станиславівської області. Людолови відступили, залишаючи 12 своїх убитих.

7. II. 45 р. в лісі між сс. Красна і Париці (Станиславівщина) сталінські бандити намагалися оточити відділ УПА „Г”. Зав'язався бій, який тривав кілька годин. Ворог утратив біля 85 вбитими.

7. II. 45 р. до с. Перехресне (р-н Жаб'є, Станиславівська область) підійшла група сталінських окупантів з Буковини. Один відділ УПА зробив засідку; вбито 9 напасників. Три дні пізніше біля 300 сталінських окупантів перейшли знову р. Білий Черемош та подалися на села Перехресне й Голови, шукаючи наших відділів. Під с. Голови відділ УПА зробив засідку та в двох потоках, якими проходили напасники, звів бій, в наслідку якого ворог утратив біля 90 убитими і 60 раненими.

8. II. 45 р. повстанці одного відділу УПА зробили засідку на шляху Теребовля—Будзанів (Тернопільщина), з якої знищено 18 сталінських грабіжників.

10. II. 45 р. в лісі біля с. Париці (р-н Ланчин, Станиславівська область) сталінські заїди наткнулися на відділ УПА. Зав'язався бій, в якому впало біля 100 заїдів.

11. II. 45 р. в с. Лосва, Надвірнянського р-ну, Станиславівської області, повстанці одного відділу УПА зробили засідку та знищили 3 енкаведистів.

12. II. 45 р. на шляху Поморяни—Зборів (Тернопільщина) три повстанці зробили засідку і вбили 3 енкаведистів, а 3 зловила живими.

14. П. 45 р. сотня УПА під ком. О. вдарила на сталінських людоловів, які переводили обласу в с. Братишів, Товмацького р-ну, Станіславівської області. В бою ворог утратив біля 60 убитими, між ними командира батальйону.

14. П. 45 р. біля с. Антонівка, Товмацького р-ну, Станіславівської області, повстанці знищили зі засідки 16 енкаведистів.

14. П. 45 р. в с. Стінка, Золото-Потіцького р-ну, Тернопільської області, повстанці звели бій зі сталінськими посіпаками. В бою ворог утратив біля 90 убитими.

25. П. 45 р. сотня УПА під ком. Ш. наскочила на сталінських людоловів, які робили обласу в с. Пшеничники, біля Тисьмениці (Станіславівська область). У наслідку бою вбито 5 людоловів.

27. П. 45 р. одна чота УПА наскочила на сталінських людоловів, які робили обласу в с. Загвіздь, б. Станіславова, та вбила одного лейтенанта і 2 старших лейтенантів нквд.

28. П. 45 р. в с. Тязів (Войнилівський р-н, Станіславівська область) коло залізничної станції одна чота УПА наскочила на залогу нквд і знищила 5 енкаведистів.

### 3 рейдів УПА

Українська Повстанча Армія, побіч боївних дій, проводить теж широкі національно-виховні акції серед українського населення шляхом пропагандивно-політичних рейдів. Ось деякі з них:

22. IV - 30. VI. 44 р. відділ УПА „Крути” під ком. Ч. влаштував політично-пропагандивний рейд по північній частині Правобережної України, доходячи під Київ, до Дніпра і долішньої течії Прип’яті. За 70 днів рейдуючий відділ пройшов 900 км дороги та провідав 17 районів, а саме: в Житомирській області — Олевське, Емільчине, Білокоровичі, Бараші, Коростень, Чоповичі, Малин, Радомишль, Овруч і Словечна; в Київській області — Бородянка, Іваньків, Димер, Чорнобил, Хабне і Новоселіччі; в Поліській області — Ельськ. Під час рейду відділ мав 3 бої і 8

сутичок зі сталінськими окупантами. Відділ виконав важливу пропагандивну роботу. Скрізь, кудюю він проходив, українське населення виявило прихильну поставу до нашої визвольної боротьби та сердечно вітало повстанців.

3-8. XI. 44 р. відділ УПА під ком. Б. зробив пропагандивний рейд по таких районах Кам’янець-Подільської області: Смотрич, Дунаївці, Ярмолинці і Сатанів. Відділ влаштував мітинги та роздав між населенням революційну літературу в 11 селах. Під час рейду повстанці звели з большевиками два великі бої. В одному з них на наш відділ наступало кілька большевицьких рот з допомогою 8 літаків. Але атаки ворога відбито без власних втрат. Відділ успішно виконав своє завдання.

10-18. XI. 44 р. відділ УПА „Трикутник Смерти” під ком. О. з участю політвиховника Г. зробив пропагандивний рейд з Галичини на Закарпаття. Під час рейду відділ влаштував ряд мітингів та роздав літературу між населенням. В деяких місцевостях (Луг, Говерля, Погорілець, Ясіня) відділ зводив бої з большевицькою міліцією.

27-29. XI. 44 р. відділ УПА „Сірі Вовки” влаштував пропагандивний рейд на Буковину. Між населенням роздано революційні листівки. Біля Топорівців звелено з енкаведистами бій, в якому запинув начальник чернівецького обласного нквд Морозов.

4. IX. — 7. XII. 44 р. відділ УПА під ком. В. влаштував пропагандивний рейд по трьох областях Правобережної України, провідавши 16 районів, а саме: в Кам’янець-Подільській області — Аннопіль, Берездів, Шепетівка, Полонне, Летичів, Межибож, Староконстянтинів, Гриців і Славута; в Житомирській області — Баранівка, Мархлевськ, Чуднів і Янушпіль; у Вінницькій області — Уланів, Хмельник і Літин. Під час рейду відділ звів з большевиками кілька боїв. Населення сердечно вітало українських повстанців і в усьому їм допомагало. Рейдуючий відділ повністю виконав своє важливе завдання.

## МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ

### Кримська конференція

Від 2-9 лютого 1945 р. відбулася в Ялті, на Криму, конференція, в якій взяли участь Рузвельт, Черчілль і Сталін. Предметом нарад були справи воєнного й політичного характеру. В протилежність до конференції в Тегерані, наради на Криму заторкали водночас і політичні питання. Щодо мілітарних питань союзники виявили повну згоду, зокрема, коли йдеться про остаточний розгром і капітуляцію Німеччини.

На чолі політичних питань висунулася справа Польщі. У наслідку союзники погодилися на лінію Керзона як східний кордон Польщі та утворили комісію, складену з Молотова, амбасадора Клярка і Гаррімана, яка має створити новий польський уряд на широких демократичних засадах. У склад того уряду мали б входити представники красних і закордонних демократичних угруповань Польщі.

Ватіканські справи розглянено тільки побіжно.

Третьою політичною справою, яка дочекалася свого вирішення, було питання способу голосування на міжнародній конференції в Сан-Франціско, що починається 25 квітня ц. р. Це тримають союзники в таємниці аж до самої конференції.

### Відгуки на кримську конференцію

Постанови кримської конференції знайшли живий відгук у політичних колах світу. Тільки в СССР подано офіційний зміст постанов майже без ніяких пояснень і коментарів.

В Англії постанови конференції викликали зацікавлення, даючи притоку до триденної дебати в палаті громад і в палаті лордів. В дискусії, що відбулася 3 березня ц. р., посли британської палати громад гостро критикували постанови цієї конференції, називаючи їх незгідними з політикою і честю Великої Британії. Найгостріше виступили посли консерватисти, лідером яких є Черчілль. Не зважаючи на це, консерватисти найбільш різко виступили проти постанов кримської конференції, стверджуючи, що їх взяла на себе Англія під примусом, підлягаючи чужій силі. Так само й урядова опозиція з послом Грінвудом гостро нап'ятувала ці постанови.

Дискусія обмежувалася виключно питанням Польщі, яке набрало великої ваги в англо-советських взаєминах. Промовці стверджували однозгідно, що постанови в справі Польщі не розв'язали питання, а, навпаки, ще більше його загострили. Взагалі, всі посли всіх політичних угруповань домагалися усунення з теренів Польщі польськевіцьких чинників та їхніх впливів, як теж створення справжньої демократичної та вільної Польщі. Назагал, панувала опінія, що питання Польщі є пробним каменем для англо-польськевіцьких відносин. Переважаюча частина послів висловлювала сумніви щодо того, чи большевики будуть респектувати міжнародні постанови і чи в практиці будуть їх притримуватися. З найгострішою критикою виступив представник палати лордів лорд Кренборн, який заявив, що кримська конференція була пробою рятувати мир між союзниками і що питання Польщі було пробою, чи СССР додержиться взятих на себе зобов'язань, що, однак, видається лордові Кренборнові сумнівним. В такому випадкові оставалась би тільки розпука, але Англія і в такому положенні не опустить Польщі й допоможе їй. Все, однак, вже незабаром виясниться, а до того часу Англія визнаватиме тільки польський лондонський уряд. На закінчення дебат промовляв мін. Іден, який ствердив, що Англія незламно буде продовжувати традиційну політику рівноваги сил в Європі і що не допустить до гегемонії іншої держави в Європі. Теперішній уряд не стратить з очей ніколи цієї політичної перспективи.

В США президент Рузвельт виголосив перед сполученими палатами конгресу й сенату промову, в якій здав звіт із кримської конференції. У вступі президент висловив свою велику радість, що постанови, а радше згода на конференції в Криму відсунула мариво війни, яка загрожувала союзникам. Положення, що заіснувало в Польщі, Югославії і на Балканах, загрожувало новою війною між союзниками. Справа миру й безпеки остаточно буде вирішена на конференції в Сан-Франціско, до якої президент прив'язує велику вагу.

Американські конгресмени теж поставили критично до постанов кримської

конференції, стверджуючи, що вона в кон-секвенції допровадить до поділу Європи на дві сфери впливів, що знову ж створює можливість збройного конфлікту. Щоденники пресового концерну [Герста гостро критикували постанови конференції, тим більше, що вона, власне, не принесла ніякої розв'язки політичних питань.

Закордонна політика Англії На чільне місце британської закордонної політики висувається щораз більше питання англо-советських взаємин. Існуючі розбіжностей між Англією і ССРС, не зважаючи на всі зусилля з боку Англії, не усунує, і через те сьогодні доходить до такого напруження між обома союзниками, що воєнний конфлікт між ними зближається, а можливості вибуху війни набирають щораз більш реальних форм. З можливістю цього конфлікту рахується не тільки загал громадянства, але передовсім чільні британські політичні мужі. В усіх політичних промовах і дебатах провідною думкою є питання, чи заіснує конфлікт, чи, може, вдасться його оминути. На основі опінії політичних кіл Англії виходило б, що конфлікт назриває і що війна між Англією і ССРС є неминуча. Останні політичні промови й дебати є, радше, приготуванням британської опінії до можливостей заіснування збройного зудару. Характерною є обставина, що як правляча партія, тобто консерватисти, так і опозиційна партія, тобто лейбуристи, цілком погоджуються в цьому питанні.

Провідник опозиції, лідер „Лейбур Парті" Грінвуд в одній зі своїх останніх промов, під час дебатів над закордонною політикою Англії, заявив, що становище ССРС може довести до нової, третьої світової війни, яка буде більш кривава від сучасної. В час дебат над постановами кримської конференції він висловив опінію, що ці постанови не згідні ані з політикою, ані з честю Великої Британії.

21 січня ц. р. під час дискусії в грецькій справі, прем'єр Черчілль склав заяву, в якій точно визначив напрямні британської закордонної політики. Англія опирає свою політику на засадах справедливости, постійного миру і пошанування демократії. Вона немає ніяких територіальних претекстів, не хоче нікого поневолювати, ані окупувати чужих територій, навіть ворожих

країв. Напрямні цієї політики різко суперечать напрямним політики большевиків, які переводять свої цілі шляхом насилля. На закінчення дискусії в справі Греції, міністр закордонних справ Іден одверто заявив, що на такі важкі проблеми, як у Греції, тобто на можливість збройних зударів, натрапить Англія скрізь в Європі після усунування німецької окупації, одначе, має надію, що не скрізь дійде до збройних конфліктів, так як це було в Греції.

3 березня ц. р., на закінчення політичної дебати в справі постанов кримської конференції, мін. Іден заявив, що політика Англії сторіччями змагає до того, щоб не допустити ніку з європейських держав цілком оволодіти Європою. Щоб втримати цю політичну рівновагу, Велика Британія вела шість великих світових воєн, і є мало правдоподібне, щоб коли-небудь яка інша великодержавна могла підбити й оволодіти всією Європою. На робітничому зібранні в Глезгов мін. Іден виголосив 22 березня ц. р. промову, в якій сказав, що Англія шість разів бралася за зброю, щоб оборонити Європу від гегемонії однієї з європейських держав, і сьогодні вона знову готова сповнити своє завдання.

### Закордонна політика США

У протилежність до політики Англії, яка поважно трактує можливість збройного конфлікту з ССРС, політика Америки, а зокрема през. Рузвельта, проходить в напрямі втримання світового миру за допомогою міжнародної організації, яка мала б силу вдержати мир і безпеку в світі. Цю тезу підтримує Рузвельт, який покладає великі надії на постанови світової конференції в Сан-Франціско. На підставі його поглядів, вдасться за допомогою цієї організації впливати на політику ССРС і відповідно нею керувати. При цьому розраховується на велику перевагу голосів, що, одначе, буде обмежене способом голосування, зокрема, коли йдеться про три великодержави — Америку, Англію і ССРС. На конференції в Думбартон-Оксі було постановлено, що кожна з цих великодержав приймає постанови як зобов'язуючі лише тоді, коли вони прийнятні за її згодою. Таке становище обстоювали большевики, і воно, хоч його в проєкті взято до уваги, залишилося спірним, і щойно на кримській конференції цю справу частково вирішено. Наслідки, одна-

че, затримано в тасмниці. Та вже тепер проявляються деякі розбіжності і невдоволення, які заіснували поміж запрошеними державами. Можна ствердити, що ця конференція не принесла бажаного миру, а спричинилась до відкладення чи проволоки воєнного конфлікту. Не зважаючи на те, за почином президента Рузвельта, конгрес прийняв два закони про обов'язкову воєнну службу після цієї війни і про обов'язкову службу праці для всіх громадян США. Ці закони свідчать про те, що США не мають великої надії на втримання тривалого миру в світі. В час гарячкової підготовки до конференції в Сан-Франціско президент Рузвельт несподівано помер 12 квітня ц. р. Президентом США став його заступник Гаррі Трумен, який заявив, що продовжуватиме політику свого попередника.

#### Імперіалістична політика большевиків

Большевики в окупованих ними державах почали широко закренути акцію большевизації цих країн. Проти волі народу, насильно встановлюється большевицько-комуністичні уряди, проводиться масове знищення національно свідомих елементів, щоб, нарешті, позбавити широкі маси політичного проводу, а вслід за цим приєднати ці країни до Советського Союзу.

У *Фінляндії* процес большевизації країни ведеться за допомогою насилля і терору. На жадання большевицької контрольної комісії уступив зі становища голови держави маршал Маннергайм, а комуністичний уряд Паасікві почав політику повного зближення до СССР. З цією метою створено окрему політичну партію, т. зв. „демократичний союз народу Фінляндії“, який має на меті вести розкладову роботу серед громадянства, підготовляючи большевикам ґрунт для повної анексії цієї держави. Та, проте, національні елементи, де можуть, протидіють цій большевицькій агітації, що знов же викликає велике обурення московської преси і пропаганди. Останньо цей „демократичний союз“ не дістав у Гельсінках ані жодного приміщення, ані домівки, а розповсюджені нелегальні листівки остерігали громадянство перед цим союзом.

Подібно справа обстоїть в *Румунії*, де большевики за всяку ціну змагають до того, щоб румунський народ висловив свою волю прилучитися до СССР. Однак, ні уряд, ні

широкий загал громадянства не проявляють ніякої охоти до прилучення. Наслідком цього постають у Румунії численні зміни урядів, тому що большевики шукають за людьми, які взяли б на себе справу анексії Румунії. Останній уряд ген. Радеску пішов до димісії, а сам прем'єр утік до британської амбасаді, шукаючи захисту перед большевиками. Проти цього гніту й терору повстає і зростає протибольшевицький рух, який охоплює шораз більше населення.

В країнах *Прибалтики* большевицький терор значно скріпився, а населення шукає рятунку у втечі в ліси, де творить збройні групи для боротьби з наїзником.

5 квітня ц. р. СССР виповів пакт про неутральність, підписаний 13 квітня 1941 р. між СССР і Японією. Це виповідження неутральности західні аліанти прийняли з вдоволенням.

Брак остаточної розв'язки питання *Польщі* викликає у внутрішньому житті польського громадянства неспокої і роздвоєння. Слабша частина польського населення пішла на співпрацю з большевиками, однак, широкий загал, а зокрема інтелігенція, вороже наставлені до большевицької політики, що її веде маріонетковий уряд Осубки-Моравського. Не зважаючи на офіційне розв'язання, Польська Армія Крайова існує далі, хоч частково перейшла в глибоке підпілля. Большевики проводять основну „чистку“ цих елементів, а швайцарська преса подає, що в ославленому Майданеку інтерновано 3 тисячі членів А. К. Крім цього, розстріляно велику кількість старшин цієї армії. Останньо, в своїому запалі „чистки“, большевики арештували дружину польського прем'єра з Лондону Арцішевського. Ця справа стала голосною і спричинила дипломатичну інтервенцію Англії, яка зажадала її негайного звільнення.

На закордонному відтинкові польська еміґрація і військо зовсім одверто виступають проти большевиків і проти уряду Осубки-Моравського. У відозвах прем'єра Арцішевського і начального вождя ген. Андерса проявляється вороже наставлення до большевиків і до їхньої політики в Польщі. В зв'язку з депортаціями поляків на Сибір, польські закордонні кола гостро протестують, домагаючись інтервенції в цій справі. Московська преса гостро накинулася на польський уряд у Лондоні, п'ятуючи

його протибольшевицьку політику. Сіллю в очах большевиків є інститут для дослідів над СССР, що був організований польським еміграційним урядом і що на його організацію дала гроші Англія. На думку Москви, цей інститут у Лондоні є розсадником протибольшевицької пропаганди.

Після ліквідації комуністичного повстання в Греції комуністична організація ЕЛАС заповіла, що переходить із збройної боротьби до політичної. Однак, грецький уряд задалегідь гостро виступив проти них затівань, поголошуючи, що скрайньо ліві елементи не могутимуть брати політичної участі ані в уряді, ані в парламенті.

Московська пропаганда знову заактивувала цю справу, закидаючи грецькому урядові, що він неправно держить у конц-таборах членів ЕАМ, зокрема в Атенах, де 3 тисячі членів розпочало голодівку на знак протесту.

Під натиском преси та прилюдної думки 8 квітня ц. р. уступив прем'єр грецького уряду ген. Пляс[т]ірас. Грецький регент митрополит Дамаскінос передав справу створити новий уряд командуючому грецьким військово-морським флотом і керівникові морського міністерства адміралові Вулгарісові. З цього нового уряду, як виходить з офіційної заяви керівника грецької компартії Сактоса, комуністи дуже невдоволені.

#### Большевицько-турецькі взаємини

Большевицька агенція ТАСС офіційно повідомила, що московський уряд рішив зірвати договір приязні і пакт неагресії з Туреччиною. У мотивах подано, що існуючий 20 років договір не відповідає вже тепер зміненій політичній ситуації. Так, отже, питання большевицько-турецьких взаємин увійшло в нову фазу, для Туреччини досить критичну. Большевія, врешті, скинула маску й одверто виступила проти Туреччини, а зірвання пакту дає СССР вільну руку в діянні проти Туреччини. Очевидно, справа іде про Босфор і Дарданели, і в тому напрямі піде тепер большевицький натиск, большевицька гра нервів на Туреччину. Від довшого часу кружляли поголоски, на підставі яких домагався Сталін створення з європейської частини Туреччини окремої босфорської республіки під протекторатом СССР, щоб в цей спосіб захопити під своє володіння ці

важливі чорноморські протоки. Це питання, однак, не могло бути вирішене, тим більше, що ані Америка, ані Англія, правдоподібно, не дали на це своєї згоди. Проте, Сталін розпочав приготування до політичного наступу на Туреччину, а щоб надати більшого значення дипломатичним крокам, забрав з-над турецького кордону болгарські дивізії, замінивши їх своїми, большевицькими дивізіями. Коли ж це не вплинуло на Туреччину, вирішив зірвати договір приязні, щоб таким чином мати вільну руку в діянні проти Туреччини. Наглість і поспіх цього рішення можна виправдати обставиною, що перед світовою конференцією в Сан-Франціско бажав би Сталін полагодити справу проток, тобто захопити їх у свої руки, знаючи, що конференція на такий крок не погодиться. Постає тепер питання, як зареагує на це Англія, для якої цей крок — це безпосередня причина до війни, тим більше, що загрожує безпосередньо британським життєвим інтересам на Середземному морі, в каналі Суецу і на Близькому Сході. Від постави Англії у великій мірі залежатиме і постава Туреччини. Якщо вірити закордонним журналістам, Сталін домагався на конференції в Криму розв'язки цього питання, однак, Рузвельт і Черчілль відхилили цю справу від нарад. Щойно тепер стає ясною мета подорожі прем'єра Черчілля до Каїро, де 18 березня ц. р. скликано всеарабську конференцію для створення арабського блоку, а другу конференцію відбуто в Александрії з президентом Рузвельтом, поїздки Черчілля до Атен і, нарешті, довгих нарад з військовими штабами на Мальті. Ясною стає теж згода Туреччини на пропущеній через Босфор і Дарданели воєнних кораблів Англії і Америки. Рішення большевиків щодо Туреччини є дальшим кроком до воєнного англо-большевицького конфлікту.

#### Західна Європа

Англія і Америка докладають зусиль, щоб піднести Францію з її занепаду і зробити з неї велику європейську державу з власним промислом і армією. Під час візиту в листопаді м. р. в Парижі прем'єр Черчілль обіцяв всю допомогу з боку Англії, а при кінці лютого 1945 р. Америка признала Франції два і пів мільярда доларів кредиту на розбудову промислу та на до-

озброєння і розбудову французької армії. Отак Франція користатиме з закону про позику і наєм та одержуватиме з США все потрібне для розбудови збройних сил. Характерне є те, що постачання воєнних матеріалів для Франції продовжуватиметься навіть після закінчення війни з Німеччиною. Попри закінчення військового договору з ССРСР, Франція залишається і далі під впливом Англії, а в ривалізації на терені Франції вийшла переможно Англія, усуваючи в тінь більшовицькі впливи, сподівання і плани. В заміну за позику й підмогу Франція приступила до війни проти Японії, а її війська, що стаціонують в Індокитаю, перейшли до збройного виступу проти Японії. В Італії британські військові чинники прикоротили панування комуністів, роззброюючи комуністичні боївки. Найбільшою політичною сенсацією є втеча з в'язниці ген. Роатта, який був шефом штабу фашистівської армії і провадив воєнні операції в Югославії. Призаний за воєнного злочинця, пішов він під суд, однак, в Римі, не зважаючи на те, що Югославія зажадала його видачі, щоб з ним розправитися на терені його колишніх бойових дій. В час процесу Роатта захворів і, перевезений до лікарниці, втік та, правдоподібно, сховався на терені Ватикану. Факт цей використала більшовицька пропаганда, щоб заатакувати Ватикан і його „фашистівську" політику. Комуністичний діяч Італії Толіяті на сторінках римської „Ун[і]та" гостро виступає проти фашистів, які депонують замахів на італійські демократичні (комуністичні) організації. Толіяті обвинувачує уряд Бономі за те, то він саботує закон про покарання фашистівських злочинців, що доводить державу до анархії і хаосу.

#### Політика неутральних держав

В Швейцарії більшовики розпочали свою комуністичну акцію, зміряючи до повалення швейцарського уряду і встановлення іншого (комуністичного), який діяв би на накази і по думці Москви. Затіяння ці не принесли ніякого успіху, і сьогодні ця мала країна в очах московської пропаганди є одною з найбільш фашистівських держав в Європі. На жадання Англії і Америки обмежила Швейцарія частково перевіз німецьких матеріалів своїми залізницями, однак, зовсім його не заборонила, мотивуючи це

економічною konieczністю. Західні союзники це становище Швейцарії цілком оправдали і зрозуміли. Сьогодні є вона прибіжище всіх утікачів із Німеччини, які масово переходять кордони.

Найбільший політичний натиск з боку Москви йде на *Еспанію*, де ССРСР бажав би знов бачити комуністичний уряд. Однак, близькість Гібралтару переконує Англію, що краще мати до діла зі слабим диктатором, ніж зі скомунізованою еспанською диктатурою Москви.

*Португалія* держить себе осторонь політичних питань, виступаючи, однак, різко проти комуністичних затівань в Європі.

З уваги на те, що ці держави до 1 березня 1945 р. не вповіли офіційно війни Німеччині, не будуть могли брати участі в світовій конференції в Сан-Франціско.

#### Блок арабських держав

Вертаючись із конференції в Криму, Черчілль скликав конференцію представників арабських держав із метою створити союз усіх арабських держав на Близькому Сході. В ході нарад виказав прем'єр konieczність такого союзу з уваги на змінну політичну обстановку. Після цієї вступної конференції відбулися довші наради політичних представників арабських держав, у наслідку яких створено союз усіх арабських держав. У новій політичній ситуації цей факт набирає свого значення, забезпечуючи британські позиції на Близькому Сході і в районі Суецького каналу.

#### Союз американських держав

В Мексіко відбулися політичні наради Середньої і Південної Америки для обговорення й усталення спільної оборони. В конференції не брали участі Аргентина і Канада. У наслідку вирішено координувати всі воєнні дії спільно та відповідно до вимог уділяти взаємної допомоги. Крім цього, вирішено віддати морські й летунські бази до розпорядження США.

Під кінець березня ц. р. Аргентина вповіла війну Японії і Німеччині. В наслідку цього всі американські держави, Велика Британія, Канада і Голляндія визнали аргентинський уряд Фареля, а деякі з цих держав відновили вже з Аргентиною дипломатичні взаємини.



## ВИДАННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В першому кварталі 1945 року в умовах окупації сталінсько-большевицьких імперіалістів на Українських Землях появилася така українська самостійницько-революційна підпільна література:

Організація Українських Націоналістів видала такі **пресові органи**:

**Ідея і чин, ч. 8;**

**За Українську Державу, чч. 6, 7-8;**

*брошуру:*

**Решення III-го Великого Сбора Організації Українських Націоналістів** (російською мовою).

Теренові Проводи ОУН видали близько десятка різних друкованих *листівок і газет* та кілька десятків окремих політично-інформаційних *листівок* і воєнних та політичних оглядів.

Українська Повстанча Армія видала такі **пресові органи**:

**Повстанець**, чч. 2, 3, 4 (разом 72 сторінки), журнал для бійців УПА;

**Український Перець**, ч. 3, стор. 12, сатиричний журнал;

**Наказ Головного Командира УПАрмії;**

Ілюстровані сатиричні *листівки*:

Сталін вирівнює..,

Про большевицьке звернення,

Чия буде Україна?

\* \* \*

### Заповіді підпільної газети

Я Твій довірений приятель, що в умовах жорстокої сталінсько-большевицької окупації приходжу сказати Тобі слово правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови, і тому бережи мене, як зницю ока!
- Обережно мене читай — в полі або кімнаті при закритих дверях і вікнах — тихо чи шепотом, щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких, як Ти, і тому злочином є тримати мене!

**З хати до хати, з рук до рук !**

- Передавай мене лише тим, до яких маєш довір'я і які, як і Ти, після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а заховати вже нема часу; інакше — шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Українську Самостійну Соборну Державу.

## ЗМІСТ

1. П. Дума: Большевицька демократизація Європи .....	[...]
2. К. Дніпровий: Шляхи й перспективи .....	[...]
3. М. В-ак: Большевицька розв'язка національного питання .....	[...]
4. А. Панасенко: Чого ніколи не можна забути .....	[...]
5. Впали на полі слави .....	[...]
6. Вісті з Українських Земель .....	[...]
7. Міжнародний огляд політичних подій .....	[...]
8. Видання революційної літератури; Заповіді підпільної газети ...	[...]

## З ДРУКАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

IDEYA I CHYN, Vol. 4, No. 9, 1945  
(Resume)

This issue of the journal is 44 pages long. It contains four theoretical articles, a list of people killed in battle, brief news items from different parts of Ukraine, a review of international events, a list of underground publications and an appeal to the reader. All articles are printed in the same size of type (10 point), while the titles are in various typesizes.

Thirty-six persons are listed as killed in battle, including 21 prominent UPA officers and 15 OUN activists and leaders of the armed underground. Among the UPA officers are the chief-of-staff of UPA-North – Gen. Leonid Stupnytskyi, the commander of the UPA-South General Military Region – Omelyan Hrabets ("Batko"), the UPA-West staff inspector – "Vadym," the UPA-South chiefs-of-staff – "Kropyva" and Mykola Svystun ("Yasen," "Yarbey"), nine UPA battalion commanders ("Storchan," "Mamay," "Dovbush," "Hamaliya," "Panko," "Yevshan," "Nechypir," Dmytro Karpenko-"Yastrub" and "Sabyuk"). The information provided about each individual includes his function, the place and date of death and some other facts.

"News Briefs from the Ukrainian Regions" consists of short items of information about measures taken by the Soviet administration and the terror spread by NKVD forces, or about battle actions carried out by Ukrainian self-defense and UPA units. Most of the information is about UPA battle actions which occurred in the second half of 1944 and during January-February of 1945.

"Review of International Political Events" is a section of brief commentaries about world politics, such as the Crimea Conference, British and American foreign policy, the Soviet policy of subjugating Finland, the Baltic states, Romania, Poland and other Central European countries, Soviet relations with Turkey, the situation in Western Europe, the neutral states, the Arab countries and in Latin America.

**P. Duma: "The Soviet Democratization of Europe"**

In this article, the author analyzes Soviet policy in the occupied states of Central Europe and the transformation of the USSR into a traditional Russian empire. Soviet propaganda claims that the Soviet army liberated the Central European countries from Fascism and social



Василь Баса - із с. Чижів Золочівського р-ну, районний ОУН; загинув у бою з НКВД 29 січня 1945 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+57])



Людмила Зачко ("Зірка") - член ОУН, учасник боротьби УПА; загинула в 1945 в боротьбі з військом НКВД (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+20])



Богдан Гладун - із с. Черче Рогатинського р-ну, вояк УПА; загинув у бою з НКВД 29 серпня 1945 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+58])



Роман Іван Соболяк ("Левчук", "Степан") - із с. Нижне Висоцьке Турківського р-ну, вояк бойки "Юрія"; загинув у бою з НКВД в с. Багнувате Турківського р-ну 19 лютого 1945 (Фото: *ЛНУ*, стор. 640 [+34])

exploitation. On the surface, this may appear to be true, since the Soviets have established temporary governments in all these countries, with state administration, own police and army units and changes, leading to social reforms. However, in reality, this is not liberation, but a new form of occupation, no better than German occupation. In Poland, for example, the Soviets have handed over power to a small circle of communists and obedient opportunists who are under control of the NKVD. They mercilessly persecute true patriots, including members of the *Armia Krajowa* (Home Army), which waged underground resistance against the German occupation. Social reforms are being introduced according to a "revised" version of Lenin's tactics, which consist of the following stages: at first — persecution of the fascists, then — of the "bourgeoisie and landowners," then — of the "kulaks and petty bourgeoisie" and so on, while simultaneously — of nationally conscious leaders, who are replaced by soulless bureaucrats. In Poland, "land reform" was introduced very rapidly in order to sow conflict among the peasants. This policy is successful, because society is disoriented, disunited and powerless under conditions of absolute police rule and lack of freedom of the press. The Western countries do not protest these policies, because they are jubilant about the end of the war and have already grown accustomed to the Soviet's "social experimentation." Thus, the USSR is making use of post-war confusion in Europe to turn the countries it has occupied into obedient colonies similar to its own Soviet republics.

The author discusses in particular detail the transformation of the USSR into a traditional Russian empire. His analysis makes the following eight points. In the USSR, all rule is now in the hands of Russians and russified foreigners, who praise everything that is Russian, including the conquests of Russian tsars, and mercilessly suppress the culture and patriotism of non-Russian peoples. The empire is being cemented together through assimilation and russification, in order to produce a single entity, that is, a single (Russian) language, state, motherland, patriotism, order, culture, etc. For the purposes of export, in order to confuse the populations of the newly-conquered countries, there is a return to the ideas of pan-Slavism and Orthodoxy. The Soviet economy has a colonial structure, with important industry enterprises located primarily in Russia, while the non-Russian republics supply raw material. The communist idea of the proletariat's struggle for "liberation" is now being realized with the help of the army, bureaucracy and mass terror, according to the tsarist Russian schemes for annexing new states and countries. Under the guise of "liberation" from Hitler, Russia is annexing new countries, and behind its mask of social reform, it is destroying their national social structures. Foreign Communist parties, through their activity in labour unions, are used to weaken the USSR's opponents, or for creating diversion and subjugating new countries. Soviet policy, much like that of Russia, aims at dividing the world into spheres of influence and legitimizing this situation through international agreements and organizations (the UN, and veto power in its Security Council).

The author sympathizes with the nations which have been conquered by the Soviet army and now find themselves in the same state of slavery as do the nations of the USSR. However, he sees in this better prospects for all enslaved nations. Western Europe will quickly realize that it is mortally threatened by Russian imperialism and will organize resistance. Also, the newly conquered nations will recover from their confusion and begin a struggle for liberation, together with the nations of the USSR. The author predicts that sooner or later, this struggle will lead to the collapse of the empire.

The author's real name is Dmytro Mayivskyi.

### **K. Dniprovyi: "Ways and Perspectives"**

The author begins with the premise that in the post-war world, there will be two opposing powers — the empires and the enslaved nations. The empires appear to be strong,

because they are well organized and have material resources. However, they are in crisis, because they cannot solve the problems of lack of freedom, social justice, economic prosperity and other important issues, now causing pain worldwide. The strength of the enslaved nations is at present only in its moral and spontaneous area; it is not yet conscious or organized. Once realized, it will have its chance of winning. On the basis of this premise, the author analyzes the prospects of the enslaved nations of the Soviet empire.

He starts by examining the political development of the USSR, especially in Ukraine. Instead of the autonomy and democracy they promised, the Soviets have brought rigid centralization and dictatorship by a clique, composed of the Party, administrative and military elite. The economy is in the hands of soulless *apparatchiks*, who treat workers as slaves, deprived of all rights. Ukrainian communists, who were counting on the Soviets, have been mercilessly eradicated. Also destroyed is church and Ukrainian cultural life. The ruling Communist Party of Ukraine is not Ukrainian in spirit; it is implementing a policy of russification and assimilation. The situation is similar in all other non-Russian republics of the USSR. The author concludes that the Soviet system is bankrupt, because it has not resolved the issue of freedom, nor social or national questions.

Now the USSR has seized a number of Central European countries. There it is erecting an apparatus of enslavement and, under the mask of reform, destroying the existing social structure. However, these nations have had their own states and it will be more difficult to subjugate them, than the nations of the former Russian empire. They are already showing solidarity in struggling for their, rights and making use of economic reconstruction and social reforms for their emancipation. New leaders are surfacing from among the peasants and workers. This resistance will increase as the Soviets consolidate their rule and all classes of the population come to understand their miserable situation and total lack of rights. The different streams of resistance will join together to form a flood which will sweep away the empire. In the author's view, liberation policy must strive to transform the spontaneous resistance in individual countries of the Russian empire into a conscious, organized struggle aimed at establishing independent states of all the enslaved nations.

The author's real name is Yakiv Busel.

### **M. V-ak: "The Soviet Solution to the Nationality Question"**

In the view of the author of this article, it was Lenin who renewed the Russian empire in the form of the USSR. The Bolsheviks at first considered the nationality question unimportant. That is why the Revolution of 1917 in Russia, which became a movement for emancipation of the non-Russian people, caught them by surprise. Only at that time, during the Seventh Congress of the Communist Party, was the nationality question seriously regarded for the first time as a critical factor in the empire. In principle, the Congress recognized the right of non-Russian nations to separate, but with the reservation that this must not harm the interests of the proletarian revolution (that is, the empire). In fact, Lenin agreed only to the separation of Finland, and then of Poland and the Baltic states, as these countries were considered more expendable. But when it came to Ukraine, Byelarus, the Caucasus and Central Asia, Lenin attempted to nip any attempt at independence in the bud. The author cites at length from Lenin's writings, demonstrating his intention to renew the Russian empire.

Analyzing current Soviet policy, the author shows that Stalin continues to apply the imperial policy, put into place by Lenin. He rejects the Stalinist type of autonomy and proposes a system of free national states for all the enslaved nations of the USSR.

The author's real name is not known.

### A. Panasenko: "What We Must Not Forget"

In this article, the author describes Stalin's and Hitler's policy towards Ukraine during the Second World War. Both leaders used the war for the annihilation of the Ukrainian people. The author provides evidence that on this score, the two imperial powers cooperated with each other in spite of their conflict.

As is clearly illustrated by military training manuals, the Nazis regarded the Slavs as members of a lower race and planned to eradicate or deport them beyond the Urals, while turning Eastern Europe into a "Promised Land" for the Germans. Their attention was focused in particular on Ukraine, which has an attractive climate and abundant natural resources. When they occupied Ukraine, the Nazis began to implement their inhuman policy. They suspended almost all cultural activity, limited education to elementary schooling and disrupted medical and other services of benefit to the population. The economy was to work only for German needs and the population in the cities and villages was given limited rations or left to starve. This policy was applied by means of terror, public beatings and torture, mass executions, burnings and massacres of whole villages where resistance occurred. Whole segments of the population were exterminated — at first, Red Army prisoners-of-war, Jews, Gypsies and some other groups; then, the most active elements of the population were sent to concentration camps, prisons and camps for *Ostarbeiter* (forced workers from the "East") in Germany, where many died from torture, hunger and disease.

Similarly, the Soviets were eradicating the Ukrainian population through direct or indirect means. During their retreat, NKVD units shot thousands of political prisoners, inside prisons or in transport. They also arrested and executed many nationally conscious Ukrainians, in order to prevent them from "betraying the fatherland." At Stalin's order, whole factories and goods, including cattle and food, were moved out of Ukraine or destroyed, without regard for the fact that they were the population's means of survival. The NKVD also executed large numbers of Red Army soldiers, who, usually through no fault of their own, had been separated from their units during the German advance. Soviet partisans burned Ukrainian villages and killed those suspected of helping the Ukrainian resistance.

The author also mentions Stalin's cooperation with Hitler at the beginning of the war and their agreement on how to divide up their spheres of influence. During the war, undercover NKVD agents helped the German police to arrest and execute nationally conscious Ukrainians, or provoked mass arrests and executions.

The author's real name is Petro Duzhyi.

Воля народам і людині!  
 За Українську Самостійну Соборну Державу!  
 За вільні національні держави поневолених народів!  
 Поневолені народи, *єднайтеся* у боротьбі проти імперіялістів!  
 СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

## Ідея і чин

Видає Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Рік V

1946 р.

№ 10

### ПОВІДОМЛЕННЯ

19-го грудня 1945 р. на терені Чехословаччини, під час виконання до-  
 ру[чених Організацією завдань, у бою з большевицьким окупантом загинув  
 член Про]воду Організації Українських Націоналістів

Сл. п. д. ДМИТРО МАЇВСЬКИЙ (КОСАР, ТАРАС).

Сл. п. д. *Тарас*— Повітовий Провідник Жовківщини і політв'язень львів-  
 ських [Б]ригідок за польської окупації, Окружний Провідник ОУН в Сокаль-  
 щині за першої большевицької окупації, делегат від ОУН з Українських Зе-  
 мель на II ВЗ ОУН у 1941 р., член Проводу ОУН у 1941-45 р., Референт  
 пропаганди в Проводі ОУН у 1942 р., головний редактор органу „Ідея і  
 чин" в 1942 р. і 1944-45 р., один з організаторів III НЗ ОУН — скінчив свій  
 славний шлях як делегат Проводу ОУН на Українських Землях до Проводу  
 ОУН закордоном.

Заскочений сам один гестапівцями у Львові в 1942 р., перший скористав  
 із зброї в обороні таємних документів і врятував їх, не дивлячись на те, що  
 був важко поранений. Це один із доказів Його особистої постави в безо-  
 середній зустрічі з ворогом.

Його непересічний політичний ум творчо спрямовував діяльність Ор-  
 ганізації на властивий шлях, Його блискучий талант дав неперевершені  
 зразки революційної публіцистики.

В співжитті створював високоідейну, життєрадісну і дружню атмосферу,  
 яка ростила невідступних і неustraшених борців, цементувала їх у бойові  
 підпільні і повстанчі лави, підіймала на важку і героїську боротьбу з оку-  
 пантами.

У Великому Змагу Українського Народу за своє політичне і соціальне  
 визволення Він заслужив собі на ім'я Апостола Української Національної  
 Революції.

Ці високі прикмети сл. п. д. *Косаря-Тараса*, що за Його життя гуртували  
 і вели народ у бій за УССД, гуртуватимуть і вестимуть кадри ОУН і весь  
 український народ у бій за Самостійну Україну також і після Його славної  
 смерті.

Вічна Слава Героєві Української Національної Революції!

**ПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ**

**ПОВІДОМЛЕННЯ**

19-го грудня 1945 р. на терені Чехословаччини загинув смертю Революціонера член Проводу Організації Українських Націоналістів Шеф Головного Військового Штабу УПА

сл. п. д. Генерал ДМИТРО ГРИЦАЙ (ПЕРЕБИЙНІС).

Член УВО, член ОУН від перших днів її існування, військовий Референт Краєвої Екзекутиви ОУН у 1933 р., кількарізний політв'язень польських в'язниць та довгорічний в'язень концтабору в Березі Каргузькій, член Проводу ОУН і військовий Референт у Проводі ОУН у 1940 р., учасник II ВЗ ОУН, член Проводу ОУН і військовий Референт у Проводі ОУН у 1941-42 рр., політв'язень німецької в'язниці у Львові в 1943 р., член Проводу ОУН у 1943-45 рр. і Шеф Головного Військового Штабу УПА в 1945 р., редактор підпільних військових підручників, делегат Проводу ОУН з Українських Земель до Проводу ОУН закордоном — ось шлях героїського служін[н]я Україні, що його пройшов сл. п. д. Генерал *Перебийніс*.

На протязі Його довгорічної революційної праці, питомими прикметами Його характеру були: пряmlinійність, безкомпромісовість і послідовність. В різних умовах боротьби за УССД з усіми окупантами, Він гордо тримав прапор чести Вояка-Революціонера. В безвихідній ситуації, кинений большевиками у в'язницю, першої ночі покінчив зо своїм життям.

Перед Його ідейністю і невгнутим характером схилиють голови всі бійці-революціонери сьогодні і схилитимуть усі переємники боротьби за Самостійність України в майбутньому.

Вічна Слава Героєві Української Національної Революції!

**ГОЛОВНЕ КОМАНДУВАННЯ  
УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНЧОЇ  
АРМІЇ**

**ПРОВІД  
ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ  
НАЦІОНАЛІСТІВ**

**ПОСТАНОВИ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРОВоду ОУН  
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ,  
що відбулася в м. червні 1946 р.  
(Неповний текст)**

**I. ДО МІЖНАРОДНОГО СТАНОВИЩА**

1. Повеєний політичний уклад світу виразно оформився у два ворожі, непримиренні блоки держав: англо-саксонський і російсько-большевицький. Вирішальну і керівну ролю у першому блоці держав відіграють США (Великобританія виразно сходить на друге місце), а в другому — російсько-большевицький СССР.

2. Обидві великодержави гуртують кругом себе ще ряд друго- і третьорядних держав, які більше або менше заінтересовані в перемозі однієї з цих великодержав, а також намагаються приєднати на свій бік малі держави



і народи та народи поневолені або загрожені противником, а зокрема широкі маси „простих” людей”.

3. В ідейно-політичній площині обидва блоки висунули старі ідеї демократизму і завзято переліцтовують/ся/\* у тому, який з обох демократизмів справжній, справедливіший та найвигідніший для народу, з'ясовуючи їх кожний на свій лад („західна” і „східна” демократія).

Демократичні ідеї обидвом блокам сьогодні потрібні для того:

а) щоб завуалювати свобод[олюбн]ими демократичними кличами дій[с]ні цілі і наміри;

б) щоб приєднати для себе прихильність широких мас світу, народів і держав;

в) нарешті, щоб заповнити ідейну порожнечу, яка повстала в наслідку компромітації фашистівсько-націонал-соціалістичного та большевицького світоглядів.

4. Основні вогнища наростаючого конфлікту між обидвома блоками великодержав розгоряються у таких трьох геополітичних вузлах:

а) у північному басейні Тихого океану, на стику політичних і господарських впливів США і ССРСР, тобто в Китаю, Кореї, Японії;

б) на Близькому і Середньому Сході, на стику політичних і господарських впливів Великобританії і ССРСР, тобто в Ірані, Туреччині (протоки в Середземне море), на Балканах, у Сирії і Лівані, Палестині і Єгипті і т. д.;

в) у Західній і Середній Європі, де перехрещуються впливи всіх трьох великодержав, тобто в Німеччині, Італії, Франції, Австрії, Югославії, Чехословаччині, Польщі і т. д.

Усі спірні питання, які у вищесказаних нев[р]яльгичних пунктах повстали і розвинулися, [е] того порядку, що їх мирно-дипломатичними засобами на довшу мету полагодити ніяк не вдаст[ь]ся і в остаточному вони мусять довести до збройного зудару. Підтвердженням цього є практична політика конкуруючих між собою імперій на згаданих територіях.

5. Антагонізм обидвох блоків у повоєнному пер[і]оді значно загострився і прийняв форму відкритої політично-дипломатичної боротьби, яка визначається:

а) щораз сильнішим загостренням спірних питань і здецидованою неуступливістю навіть у відносно дрібних, несуттєвих питаннях;

б) тимчасовим і нестійким характером уже погоджени[х] і ніби вирішених дипломатичним шляхом спірних питань;

в) свідомим заплутуванням і відкладуванням остаточних вирішень, з визапною тенденцією вигравання у часі.

6. Дипломатичне грання у час, потрібн[е] покищо ще обидвом блокам у цілях:

а) економічної і військової підготовки до майбутньої війни, відповідно до [на]бутого досвіду у другій світовій війні та нових воєнних винаходів;

---

\* Тут і далі читачеві даємо [курсивом у квадратних дужках] виправлення помилок. Цей матеріал редакція журналу *Ідея і чини* пустила окремо в списку „Важливі друкарські помилки (пунктуаційні помилки сюди не вносяться)” та в „Залучнику”, довжиною майже на три сторінки, без пагінації, при кінці оригіналу числа. Окремо цей матеріал у нашому передруці 10-ого числа знову відтворювати не будемо. — *Ред.*

б) витворення такої світової opinio в світі, щоб уся відповідальність за майбутню війну і її наслідки упали на противний блок;

в) морально-психічної мобілізації широких мас власного населення до майбутньої війни, як конечної і неминучої;

г) здобуття впливів і прихильності невдоволених мас і народів противного блоку та формування і підсилювання існуючих політичних і соціальних рухів, що доводять до внутрішнього послаблення конкуруючої сторони;

д) нарешті, для морального і психічно-нервового, і політичного виснажування противника.

7. Слабі моменти обидвох б[л]юків великодержав, що впливають на відтягування збройного конфлікту з противником, в основному полягають у *англо-саксонському блоці* в тому:

а) що широкі маси виразно ще змучені шестирічною війною, яка тільки-що закінчилася, і тому війни не хочуть;

б) що загал суспільності покищо не бачить безпосередньої загрози для його існування з боку большевицької Росії і тому згідний із мирним врегулюванням спірних питань;

в) що існує потреба в ґрунтовних соціально-устроєвих реформах для усунення наявних серйозних соціальних протиріч;

г) що н[е в]регульовано питання колоніальних і залежних народів. У *російсько-большевицькому блоці*:

а) у великому знищенні господарського потенціалу країни і потреб[и] капітальної реконструкції;

б) у технічній слабості взагалі, а зокрема у відсталості в ділянці військової промисловості і в галузі воєн[них] винаходів;

в) [у] сильних соціальних антагонізмах і великій нужді широких працюючих мас;

г) [у] сильних національно-політичних рухах із виразними сепаратистичними самостійницькими тенденціями;

д) в недостатці однієї об'єдну[юч]ої „велику тюрму народів" ідеї чи з'єднуючого хоча б моменту еконо[мічно]го заінтересування. А єдиний „об'єднуючий" момент тотального поліційного терору на випадок війни н[е]а-дійний. Слабі моменти російсько-большевицького [б]локу набагато сильніші, ніж у противника. Зокрема разюча слабкість цього блоку в економічному воєнно-технічному відношеннях, що в сучасний момент наперед засуджує його на програу. Тому вигравати на час є для СРСР найвигіднішим і найбажанішим.

8. Для послаблення переваги противного блоку російсько-большевицькі імперіялісти застосовують:

а) допомогу (фінансову, матеріальну і збройну) для своїх агентур — комуністичних партій у всьому світі в цілях перебрання в комуністичні руки державної керми чи хоч[а б] створення тільки сильної протиурядової опозиції;

б) зміцнювання і підтримування профспілкових і штрайкових рухів, [спря]мовуючи їх на шлях антирежимної боротьби;

в) допомогу і підтримку всіляким політичним і національно-сепаратистичним рухам, які тільки послаблюють єдність і цілість противника;

г) намагання використати організац[ію] Об'єднаних Націй проти тих

держав) політичних рухів, що вже до і [в ч]ас другої світової війни виявили себе здецидованими противниками ССРСР;

д) такі засоби в країнах ними окупованих та контрольованих, щоб у відносно найкоротший час цілковито зліквідувати симпатизуючі противному блокові опозиційні рухи і політичні партії та в цей спосіб запевнити собі неподільне і безконтрольне господарювання (Югославія, Болгарія, Польща і т. д.).

9. Найвними доказами можливості відносно скорого збройного конфлікту обидвох блоків великодержав є:

*а) У політичній площині*

— зміцнювання цих блоків, цебто по англосаксонському боці — об'єднання під керівництвом США американського континенту та монтування Великобританією антибільшовицького блоку західно-європейських держав; по большевицькому — політично-економічний і воєнний союз Східної і Середньої Європи та Балканів, постійно затиснуваний ССРСР;

— постійне намагання зміцнити власний блок шляхом поступо[к] колоніальним і залежним народам у їхньому політичному становищі (переговори в справі виведення військ з Єгипту, поступки в Індії);

— уся практична політика ССРСР у „визволених” та окупованих країнах, а зокрема, поспішне включування їх у його власн[у] політичн[о]-[у]строєву систему, найвигіднішу для ССРСР; безоглядне насильне усування з політичного життя самостійницьких і опозиційних рухів і партій, що могли б ослаблювати воєнний потенціал ССРСР, створюван[им] у противному таборі т. зв. „п'ятих колон” і нещадна боротьба з ними в себе; намагання втягнути переможені народи до активної участі проти противного блоку, ліквідовуючи ті елементи серед цих народів, які в цьому перешкоджають;

— внутрішня політика великодержав, які з особливою наполегливістю організують усі духовно-моральні і політичні сили власних народів до війни, що назриває.

*б) В економічній площині*

— поспішна розбудова власної воєнної промисловости, з виразним занедбанням тих ділянок промисловости, що не мають воєнного характеру;

— використання і розбудова всієї воєнної промисловости переможених держав;

— економічно-фінансова і господарська допомога союзним державам у цілях піднесення їх воєнного потенціалу;

— економічно-пропагандивна акція ЮНРРА з одного боку і подібні „допомогові” акції ССРСР — з другого, [з] виразною метою здобувати прихильність голодуючих мас у конфлікті, що назриває;

— нарешті, посилена економічна боротьба на світових ринках, що змагає до усунення конкурента і до монопольного панування на всіх ринках;

*в) У воєнній площині*

— уніфікація озброєння і військового вишколу для всіх держав, що включені до блоку;

— втримання у мобілізаційно-воєнній готовності величезних армій;

— реорганізація і переозброювання армій у відповідності до нових воєнних винаходів і досвіду попередньої війни;

— масова продукція нових воєнних винаходів і дальші посилені в цьому

напрямі праці, зокрема використання обома сторонами воєнних спеціалістів переможених держав;

– зміцнювання армій у союзних державах і тісна співпраця між їхніми військовими штабами в англо-саксонському блоці та повне підпорядкування армій „союзних” держав військовому штабові ССРСР у большевицькому блоці;

– затримання значних кон[ин]гентів армії переможених держав (Німеччина, Японія), а зокрема її командного складу;

– поспішна підготовка стратегічних позицій та авіаційно-морських баз у всіх напрямках можливих театрів воєнних дій;

– великі маневри армій, сполучені з вивченням практично-воєнного застосування нових воєнних винаходів (атомна бомба, літаки і т. д.).

10. Об'єднані Нації і Рада Безпеки в сьогоdnішньому вигляді з'являються малонадійними інституціями для того, щоб вони могли справедливо порядкувати світ і тим забезпечити людство від нових воєн.

Організація Об'єднаних Націй з'являється фактично знаряддям імперіалістичної політики великодержав. Вона зовсім не забезпечує інтересів малих народів і держав, а вже найменше її турбує те, що окремі держави – члени Об'єднаних Націй – політично поневолюють другі народи і нещадно експлуатують їх економічно.

11. Існуюча політично-дипломатична боротьба буде продовжуватися доти, доки одна з сторін не визнає, що далі „грання на час” зайве чи некорисне, і не вживе для вирішення спірних питань воєнних засобів, щоб примусити противника або зробити їй серйозні, засадничі поступки і визнати її панівне становище, або цілковито скапітулювати.

У свої ствердженнях вказуємо тільки на поглиблення антагонізму і загострення форм боротьби, що однаково може довести до швидкого збройного зудару, *я/к і/* до ще дальшого дипломатичного затягування.

## II. ДО СТАНОВИЩА В ССРСР

1. Намагання ССРСР у повоєнний пер[і]од поширити сфер[у] своїх [в]пливів і практично закріпити за собою в новоокупованих і контрольованих ним країнах такі позиції, що вможливлювали б йому дальшу експанзію і [в п]ершу чергу підбій цілої Європи і Азії, – зустріло найрішучіший спротив Великобританії, США і їх союзників, що в результаті привело до одвертої та гострої дипломатичної боротьби і до посиленої, поспішної всебічної воєнної підготовки ССРСР.

2. Вибори до Верховної ради ССРСР мали послужити урядовій кліці для моральної і політичної мобілізації настроїв найширших мас Советського Союзу, для згуртування їх навколо російсько-большевицької партії, а також для чергового прикриття демократичними формами фактичної диктатури сталінської кліки і тоталітарного ладу в ССРСР.

Метода проведення виборів і постава до них населення доводить, що:

а) вся передвиборча кампанія була розрахована на монопольну авто-рекламу російсько-большевицької партійної кліки та на рекламу її загарбницької імперіалістичної політики;

б) справжній вияв волі широких народних мас у день виборів був обмежений не лише задалегідь назначеними московським центром канди-

датами, і також нечуваним у західному демократичному світі пропагандивно-моральним і поліційним терором;

в) народні маси, що їх до виборчих урн у день 10 лютого 1946 р. треба було гнати терором, рішучо є проти большевицької партії, її режиму і політики;

г) оперт/я/ вкп(б) не в народі, а виключно тільки в невеликій купці упривілейованої керівної верхівки і доведеному до перфекції жорстокому поліційному теророві;

д) повідомлення про вислід „голосування” у цілому — це тільки чергова большевицька брехня, яку громадяни ССРСР звикли приймати за нормальне явище, брехня, розрахована на непоінформованість „відсталих” капіталістичних країн.

3. Прийнятий верховною радою закон про IV-й п'ятирічний план з'являється першою частиною „великого” повоєнного плану економічно-воєнної розбудови російсько-большевицької імперії (що його 9. II. 1946 р. заповів Сталін у своїй передвиборчій промові), розрахованого на три „пятилеткі” так, щоб вкінці 1960 р. догнати США, тобто добитися річної продукції чавуну — 50 млн. тонн, сталі — 60 млн. тонн, нафти — 60 млн. тонн, а вугілля — 500 млн. тонн, цебто осягну/т/и такий рівень продукції, що його мали США в основному вже 1940-41 р.

4. IV-ий п'ятирічний план складений цілковито у відповідності до потреб воєнної підготовки ССРСР. Він:

а) ще сильніше поглиблює існуючу досі експлуатацію робітників і селян та допроваджує їх до повного зубожіння і хронічних голодовок;

б) має на меті хижацьку експлуатацію природних багатств т. зв. „союзних республік”;

в) зовсім не/в/раховує природних господарських потреб і вимог „союзних республік” і їх народів, а повністю достосований до воєнно-імперіялістичних планів московського центру;

г) зовсім нехтує пекучо-дошкульні потреби мас у виробках мирного часу і товарах ширвжитку, масово продукуючи нові воєнні знаряддя смерті і руїни.

5. [Ф]інансове становище ССРСР крайно утруднене. Для рятування державної казни уряд і партія періодично стягають із громадян у формі податків, позик і т. п. останні фінансові рештки. Фінансове становище російсько-большевицької імперії від того не набагато покращує, а нужда працюючих мас в наслідку того значно поглиблюється;

Фінансове становище погіршується тому, що:

а) воєнні витрати постійно зростають у зв'язку з новою війною, що назріває;

б) усі доходи всіх мирних галузей промисловости зараз же з'їдає зовсім не рентабельна воєнна промисловість;

в) до небувалих досі меж зросли фінансові і матеріальні витрати міністерства закордонних справ, зокрема на допомогу „братнім” комуністичним партіям усього світу у їх боротьбі на користь ССРСР;

г) неможливо урядові отримати звідки-небудь серйозну закордонну позику для відбудови зруйнованого війною народного господарства.

6. Неспроможність уряду і партії вийти з економічної [і] фінансової

кризи, а разом з цим і задовольнити навіть і примітивні життєві вимоги працюючих мас доводить, з одного боку, до:

а) посилювання поліційного терору проти невдоволених мас, як єдиного засобу втримати їх у послузі;

б) виразного опертя влади на упривілейовану, матеріально добре забезпечену антинародну класу большевицьких вельмож;

з другого боку, до:

[в]) масового голоду серед робітників, колгоспників, інвалідів-бійців, безпритульних дітей і т. д., які, щоб врятуватися від голодної смерті, ідуть за жабраним хлібом у ті області, де вони ще частково можуть його дістати (Західна Україна);

г) масово поширеної корупції, продажности і злочинства адміністративно-господарського апарату;

д) грабіжницького бандитизму, особливо здеморалізованих війною енкаведистів і вояків;

е) голосного масового вияву незадоволення існуючим порядком у формі відкритого, прилюдного протирежимного висловлювання, однак без виразного покищо політичного забарвлення.

7. В національній політиці партія і уряд далі одверто закріплюють за російським народом панівне становище в ССРСР: консеквентно проводять у всьому житті типово-расистську політику вищости російського народу над усіма народами світу. У відповідності до одвертого і посиленого шовіністичного курсу большевицької політики все життя в ССРСР послідовно русифікується і надається йому цілковито російського характеру.

Расистська політика гноблення і переслідування неросійських народів, що постійно посилюється, доводить до щораз більшого розпалювання оправданої ненависти поневолених народів проти російських шовіністів і поглиблювання національної свідомости цих народів.

Відхід партії від штучного творення т. зв. „саветського челавека" і її ставка виключно на російський шовінізм пояснюється тим, що в час війни всі неросійські народи найрізкіше заманіфестували своє вороже ставлення до ССРСР і ще раз довели, що вічно живими і природними є окремі національні організми.

Процес боротьби між російським шовінізмом і поневолюваними народами буде тільки поглиблюватися і послідовно розколювати ССРСР на природні національні спільноти.

8. Настрої найширших народних мас сьогодні виразно антирежимні, що найвиразніше видно в бажанні мас нової війни проти ССРСР, з якою вони тісно пов'язують надії на розвал ССРСР і своє національне та соціальне визволення. Такий стан настроїв промовисто доказує, наскільки нестійкі і незначні впливи большевицької партії на народ.

### III. ДО СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ

1. Зимова пора 1945-46 р. позначалася найжорстокішою розправою російсько-большевицьких окупантів із визвольним рухом українського народу. Всю територію України охоплено революційним рухом, а особливо західні області України, в цілості обсаджено поліційними гарнізонами з метою:

а) зломити революційну боротьбу українського народу;  
б) зліквідувати революційно-політичні організації і військові відділи УПА;

в) застрашити і стероризувати мирне населення;

2. Героїчна боротьба народу, Організації та УПА, їх висока ідейно-моральна стійкість дали рішучий відпір окупантові. Український революційний рух, не зважаючи на несприятливі зимові умови по-геройськи витримав масово стосований терор большевицьких поліційних банд, так, що окупантові не вдалося ні знищити революційний рух і Організацію Українських Націоналістів, ні залякати народ репресіями і змусити відмовитися від участі в революційній боротьбі.

3. Масовою героїчною боротьбою відповів український народ і революційний рух большевицьким загарбникам на т. зв. „добровільне” переселення українців до УССР з української етнографічної території на захід від т. зв. лінії Керзона.

У наслідку завзятої нерівної боротьби проти російсько-большевицьких і їх підручних польсько-большевицьких військових банд упали тисячі жертв, цілковито пограбовано майно переселенців, зовсім спалено сотні сіл і в той спосіб „добровільно” переселено коло пів мільона українців.

Реалізована урядом УССР переселенча акція ще раз доводить:

а) що т. зв. УССР — це тільки експозитура московського центру в Україні, як /ї/її зовсім чужі інтереси і бажання українського народу;

б) що йому чужа і ворожа ідея соборности (возз'єднання) українського народу, коли він у найганебніший спосіб продав відвічні етнографічні українські землі маріонетковій польсько-большевицькій державі;

в) про намагання Москви зігнати всіх українців в одну тюремну камеру УССР, щоб поза її стінами не було ніде компактної української маси, яка могла б протиставитися російсько-большевицькій політиці в Україні;

г) про бажання штучно розпалити українсько-польську боротьбу і тим послабловати спільну революційну боротьбу українського і польського народів проти ССРР.

4. Жертви, що їх кладе український народ у героїчній визвольній боротьбі, спричинилися, з одного боку, до широкої популяризації нашої боротьби й ідей Української Революції, викликають повагу і подив у всіх народів і чесних людей, а, з другого боку, ще сильніше згуртовують і об'єднують український народ під рідним йому визвольним прапором Української Революції, підносять його духовно-моральні вартості на найвищі висоти, створюють віру у справедливість ідей Української Революції та кладуть тривкі основи існування української нації і дальшої боротьби майбутніх поколінь за Українську Самостійну Соборну Державу.

5. Вибори до верховної ради ССРР виявили ворожість українців на всій Україні до большевицьких загарбників, а на західних українських землях перетворилися в могутню маніфестацію проти большевицького поневолення. Більшість народу не пішла до виборчих урн, помимо застосування усіх форм терору (до розстрілів і вішання включно), і тільки незначну частину народу вдалося большевицьким поліційним відділам, які „охороняли” виборчі урни, насильно загнати до голосування.

В час виборів український народ показав велику політичну виробленість і революційну стійкість.

6. IV-й п'ятирічний план господарської відбудови УССР у наслідках для українських народних мас такий же, як і для мас у всьому Союзі. Зокрема, він доказує:

а) що уряд УССР не має жодної самостійності щодо п'ятирічного плану і тільки слухняно виконує накази московського центру;

б) що основне завдання плану — хижацька експлуатація природних економічних ресурсів України;

в) що він з'являється лише пропагандивно-аг[і]таційним тр[ю]ком про „відбудову" і „розбудову" зруйнованих війною міст, сіл і господарства України. Насправді ця відбудова проводиться по-колоніальному. За рахунок України відбудовується і розбудовується господарство на корінних російських територіях.

7. Русифікаційна політика в повоєнний період консеквентно продовжується, змагаючи до тривалого закріплення „злуки" України з Росією, що особливо слідне:

а) у русифікації українських міст і промислових центрів, у насаджуванні в них російського елемента під покришкою „братньої допомоги" Україні фахівцями — росіянами і т. д.;

б) у свідомому спиханні української мови на задній план та легко-важно-зневажливого ставленні до неї, у висуванні і винищуванні російської мови як мови „передового народу" і тому „культурнішої";

в) у русифікаційній практичній шкільній політиці, яка [п]очинається вже від початкових клас, а в вищих приймає цілковито російський характер;

г) у русифікації всього культурного життя народу (наука, письменство, театр і т. д.). Воно покищо по формі частково ще українське та за змістом цілковито вже русифікується. Русифікаційну політику провадиться навіть і щодо [Ц]еркви, однаково, як щодо [У]країнської [П]равославної Автокефальної, так і щодо [У]країнської [Г]реко-[К]атолицької [Ц]еркви. У церкві переходиться на російську мову, і поволі, з „братньою допомогою" приходять на Україну енкаведівські „православні" батюшки.

8. Ідейно-пропагандивні а[к]ції російсько-більш[е]вицьких окупантів проти революційного руху, направлені на те, щоб його в очах мас скомпромітувати і знеславити, не лише не мали ніякого впливу на народ, а, навпаки, виявили повну ідейно-політичну порожнечу і безсилля большевизму.

Для українського народу ідеї українського революційного руху, ідеї революційної боротьби за УССД стали сь[о]годні єдиними правдами — вірою, освяченою життям і кров'ю найкращих її борців.



## ПОЛТАВА П.

**ЕЛЕМЕНТИ РЕВОЛЮЦІЙНОСТІ  
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ**

Наш націоналістичний рух, репрезентований ОУН під керівництвом Степана Бандери, ми називаємо революційним рухом, нашу національно-визвольну підпілну і повстанську боротьбу — революційною боротьбою, себе, учасників цієї боротьби, — революціонерами. І хоча слів „революція”, „революційний” уживається у нас дуже часто, то, проте, не завжди точно усвідомлюється зміст цих слів. Тимчасом слова „революція”, [ ] „революційний” у випадку українського націоналістичного руху мають свій дуже глибокий зміст. *[По м]ожливості точно в'ясними зміст понять „революція”, „революційний” у випадку українського націоналістичного руху, репрезентованого ОУН під керівництвом Степана Бандери саме завдання нашої статті.*

## I

*Український націоналістичний рух є революційний рух передусім з огляду на свої цілі.*

Український націоналістичний рух виник і діє як а) суспільно-політичний рух і б) духовно-світоглядний рух. У зв'язку з цим український націоналізм має і подвійну мету. Як суспільно-політичний рух український націоналізм бореться за повне політичне, культурне і економічне визволення українського народу з-під чужоземного панування, за побудову на етнографічних українських землях Української Самостійної Соборної Держави, за такий внутрішній політичний і суспільно-економічний лад у майбутній українській державі, який забезпечить українському народові найкращі умови розвитку всіх його духовних і матеріальних сил. Як духовно світоглядний рух український націоналізм бореться за духовне відродження українського народу, тобто за ліквідацію тих усіх негативних наслідків, що їх у духовності українського народу залишила багатовікова неволя.

\* \* \*

Основною метою українського націоналізму в даних історичних умовах є побудова на етнографічних українських землях Української Самостійної Соборної Держави.

*В чому ж полягає революційність ідеї Української Самостійної Соборної Держави?*

Впродовж багатьох сторіч поневолена Україна входила в склад чужонаціональних імперій: Росії, Польщі, Австро-Угорщини. На Сході Європи впродовж багатьох сторіч неподільно панували російські і польські імперіялісти. І одні і другі привикли були дивитися на Україну як на „невід'ємну” частину своїх імперій. Лише Росію або Польщу привик був бачити на Сході Європи світ.

Що може бути інакше, що на Сході Європи — на просторах між Карпатами і Доном, між Прип'яттю і Чорним морем, — крім Росії або Польщі може бути ще інша держава, — цього в більшості випадків у світі ніхто і не припускав.

Здійснення ідеї УССД, тобто побудова Української Самостійної Соборної Держави, означає цілковиту перебудову політичного укладу на Сході Європи. Побудова на Українських землях Української Самостійної Соборної Держави означає виділення із складу Росії [в] окремий політичний організм величезної території, означає відкинення сьогодишнього російського імперіялізму від північних берегів Чорного моря, від Дністра, Карпат, далеко на північ і схід на лінію Дону і південн[о-з]ахідних кордонів сьогодишньої РСФСР. Побудова Української Самостійної Соборної Держави означає також остаточну ліквідацію претензій польських імперіялістів на „лінію Збруча”, (а часто і на береги Чорного моря), означає відкинення польського імперіялізму на сході на лінію рік Вепр і Сян. Здійснення ідеї УССД означає цілковите зруйнування на Сході Європи т[ь]ого політичного укладу, який існує тут упродовж кількох сторіч, і побудова нового справедливого ладу, опертого на принципі самовизначення народів. Якщо революція завжди характеризується тим, що вона докорінно руйнує старий політичний або суспільний лад (часто також і політичний і суспільний водночас), то *ідея УССД, яка з'являється саме пляном знищення старого, реакційного політичного укладу на Сході Європи, яка з'являється саме пляном нового політичного порядку в цій частині Європи, оперта на єдиностравадливий, прогресивний принцип самовизначення народів, — є суро-революційна ідея.*

*Ідея УССД є революційна також тому, що її висунув український народ по кількох сторіччях свого політичного „небуття”. У XVIII і XIX ст. український народ, позбавлений окупантами власної провідної верстви, переслідуваний і експлуатований, скочувався щораз більше до рівня сиріої етнографічної маси, єдиною ознакою окремішності якої була українська мова. Російські імперіялісти тріомфували. Вони почали вже навіть твердити, що й українська мова є лише „один з великоруських діалектів”. Український народ вони почали розглядати як „один з племен єдиного великоруського народу”. Російським імперіялістам у певний час могло здаватися, що українська, „малоросійська” проблема зліквідована для них назавжди. Зрозуміло, що в таких умовах творчість Шевченка, ідея Української Самостійної Соборної Держави, висунена Міхновським у 1900 р. в його брошурі „Самостійна Україна”, подіяла на окупантів, як грім з ясного неба. Ідея УССД в цей час була таким же громом з ясного неба і для більшости тогочасного українського громадянства, скаліченого багатовіковою неволею. Про цей момент ми обов'язково мусимо пам'ятати, коли говоримо про революційність *fidei* УССД. В історії поневолених народів небагато знайдено таких прикладів, щоб ідея власної самостійності була чимось таким надзвичайним, несподіваним, щоб ця ідея оцінювалася як щось „нереальне”, „абсурдне”, як це було в випадку деякої духовно скаліченої частини українського народу.*

Ідею УССД український націоналізм розуміє не лише як ідею політичного визволення українського народу, а також і як *ідею його соціального визволення, як ідею такоо суспільно-економічного ладу в Україні, при якому не існуватиме експлуатації людини людиною і буде побудовано безкласове суспільство.*

Через довгі сторіччя український народ терпів крім національного гноблення, ще і жорстокий соціальный гніт.

Український народ гнобився соціально польською шляхтою, російським дворянством, царськими виступниками, чужонаціональною буржуазією. (Серед експлуататорських класів на Україні так мало бачимо українців, що про експлуатацію українського народу власними експлуаторами не приходиться і говорити). Польська шляхта, російське дворянство запровадили на Україні жаківське кріпацтво. Вони обернули українське селянство, тобто в певний час майже 90 відсотків українського народу у робочу худобу в дослівному значенні цих слів. Відібравши в українського селянства його найкращі землі, чужоземні пани-феодалі примусили його працювати ще й на себе до 5, а то й 6 днів у тиждень. Жорстоко експлуатувався український народ чужинецькою буржуазією і в період розвитку капіталізму на Україні. Експлуаторські класи свідомо плекали на Україні темноту. Вони стояли на становищі, що для кріпаків, для чорноробочих на капіталістичних підприємствах освіта й не потрібна, й небезпечна.

Не менше жорстоко, як в період кріпацтва чи в умовах капіталізму, експлуатується український народ класом большевицьких вельмож і сьогодні. Большевицька колгоспна система з'являється своєрідною реставрацією панцизної системи. Українському селянинові цілком не стало легше жити від того, що він формально став власником усіх багатств країни. Як за панщини, так і сьогодні в українського селянина відібрано його землю і примушується його жити на клаптику „присадибної ділянки“. Як за панщини, так і сьогодні український селянин мусить майже даремно працювати на колгоспних ланах. Плодами його праці цілковито розпоряджається большевицька кліка. Вона забирає для своїх імперіалістичних потреб майже всю сільсько-господарську продукцію України і примушує українське селянство і весь український народ жити в проголодь. Сьогоднішнє економічне становище робітничої класи на Україні нічим не краще від того становища, в якому вона перебувала в умовах капіталістичного ладу в к. царській Росії. Тоді додаткову вартість забирив чужинець-капіталіст, тепер „додатковий продукт“ забирає в основному чужинецька за своїм національним складом клас большевицьких паразитів. І тоді, і тепер українське робітництво працює понад сили і за те отримує дуже мізерну платню.

В наслідок соціального гноблення, здійснюваного чужонаціональними в своїй основній масі експлуаторськими класами, український народ постійно живе в економічній нужді, працюючі Українці, постійно борються із злиднями, винищують голодом. Експлуаторська політика чужинців на Україні допровадила до такого парадоксального і zarazом з тим ганебного для окупантів стану, що в Україні — країні найбільших господарських можливостей у світі, як з огляду на її природні багатства, так і з огляду на працьовитість і природні здібності українського народу — панує найбільша в світі нужда. В якій іншій цивілізованій країні світу так люди голодують, так погано одягаються, мають такі нужденні житлові умови, як сьогодні в Україні? Немає у світі такої другої цивілізованої країни, де б при наявності таких величезних господарських можливостей панувала така нужда, як в Україні.

Український націоналізм бореться за побудову в майбутній українській державі безкласового суспільства, тобто такого суспільства, в якому не існуватиме експлуатації людини людиною, в якому не будуть економічно панувати одні верстви суспільства над другими. Основою цього ладу буде суспільна власність на знаряддя і засоби виробництва. [В ц]ей спосіб злікві-

дується економічн[у] основу творення експлуататорських кляс. В протилежність до того, як це сьогодні обстоїть справа в ССРСР, побудова внутрішнього ладу на справедливих демократичних основах виключить також можливість творення експлуататорських кляс на ґрунті політичних привілеїв. Побудова б[е]зклясового суспільства, знищення експлуатації працюючих дадуть у наслідку буйний розвиток продукційних сил України, дадуть ріст добробуту найширших мас українського народу, покладуть кінець злидням і нужді, які відвічно переслідують і винищують працюючих України. Боротьба за знищення паразитарної кляси большевицьких вельмож, боротьба за побудову справді безклясового суспільства у майбутній Українській Державі — це боротьба за нову соціальну революцію на Україні. Вона мусить статися разом із революцією політичною, тобто разом із знищенням політичного панування окупантів над Україною. В українських умовах соціальна революція є невід'ємний елемент національно-визвольної революції. *Тому й ідея УССД, яку український націоналізм розуміє як ідею] нового суспільно-економічного ладу на Україні, є революційна ідея і в суспільно-економічному відношенні,*

У випадку українського націоналістичного руху *ідея УССД є революційна ідея ще й тому, що він визнає її активно.* Український націоналістичний рух стоїть на становищі, що декларація всяких принципів немає жодної вартости, якщо за цією декларацією не слідує активна дія, безпосередньою метою якої є здійснення декларованих принципів. Визнавши ідею УССД за свою основну ідею, український націоналізм відразу розпочав активн[у], наполегливу підпільну боротьбу за її здійснення. Ця боротьба в останні роки прибрала форми широкої повстанської боротьби.

Цим український націоналізм істотно відрізняється від усіх інших українських партій, що діють чи діяли, ч[и т]о на українських землях, ч[и т]о на еміграції. Більшість цих партій (УНДО, Українська Соціалістично-Радикальна Партія, Католицькі Угрупування, табір УНР, гетьманці, ФНЄ) хоча і визнала в своїх програмах принцип самостійности України, але далі декларацій вона в своїй діяльності не йшла. Єдиний обов'язок членів цих партій був віддати підчас виборів голос на кандидатів власної партії, схвал[и]ти резолюцію, вплатити членський внесок. До цього зводилася в основному і вся боротьба цих партій чи угруповань за самостійну Україну. Зрозуміло, що всі ці партії, хоч і визнали ідею УССД, не були через це ще революційними партіями; лише формальне визнання ідеї УССД не може робити жодного руху революційним.

*У боротьбі за здійснення ідеї УССД український націоналізм зберігає сувору принциповість.*

Своє відношення до різних політичних українських партій, середовищ, громадських груп, організацій та окремих громадян український націоналізм визначає у залеж[н]ості від того, що вони конкретно роблять для справи визволення українського народу. Український націоналізм безумовно поборює всі ті політичні партії, рухи, течії, які займають вороже становище до ідеї Самостійної України. Тому український націоналізм найрішучіше сьогодні поборює т. зв. кпб(У), яка в цілост[і] [з'я]вляється агентурою московсько-большевицького імперіялізму на Україні. Український націоналізм веде боротьбу також прот[и] тих усіх епігонів соціалізму 1917-20 рр. на українському ґрунті, які стоять на становищі інтернаціоналізму, [та] які боротьбу за клясове визволення ставлять понад боротьбу за національне визволення, не розуміючи того, що знищення соціального гноблення на Україні може прийти лише в

наслідку національного визволення, Український націоналізм завжди вів боротьбу також з тими політичними партіями і напрямками, які намагалися примирити українське громадянство з окупантськими режимами на українських землях, відтягнути його від революційної боротьби. Український націоналізм виступав тому і проти галицьких легальних, нібито, самостійницьких партій, що діяли в Західній Україні перед 1939 р., і проти тих угодівських елементів із табору УНР, які співпрацю з Польщею хотіли зробити нарижним каменем усієї української визвольної політики. ОУН вела боротьбу також проти тих політичних напрямів, які хотіли цілковито прикувати увагу українського народу до дрібних по суті справ кооперації, „Просвіти”, спортивних товариств тощо. Український націоналізм бичує усіх тих громадян, які прикривають патріотичними фразами своє шкурництво або відмежовуються від громадського життя і стараються жити згідно з відомою на Україні протинаціональною засадою „моя хата з краю”. Підчас німецької окупації український націоналізм вів боротьбу проти т/ак/их вислужників гітлерівським окупантам, як Кубійович і Ко. в Галичині, Штепа в Києві.

Своє відношення до других народів український націоналізм визначає за таким єдиним критерієм: визнають вони право українського народу на самостійне державне існування, ставляться позитивно до визвольних змагань українського народу чи ні. Лише при умові позитивного ставлення чужих народів чи чужонаціональних політичних рухів до справи самостійності України український націоналізм входить із цими (у разі потреби) в які-небудь стосунки. У випадку, коли ці народи чи політичні партії займають негативне становище до справи самостійності українського народу, український націоналізм трактує їх як ворогів.

Український націоналізм ніколи не ішов на жодні поступки окупантам, не погоджувався на жодне часткове лише, половинчате розв'язування української справи з боку окупантів чи всяких інших чужих сил. Український націоналізм проти всяких автономій, „союзних республік”, „федерацій” тощо. За федерацію України з Росією, проголошену гетьманським урядом у 1918 р., крім усього іншого, український націоналізм поборював гетьманськ[и]й рух. Український націоналізм вестиме боротьбу доти, доки український народ не здобуде направду повної політичної, економічної і культурної незалежності.

*Дуже принципове становище ОУН в титанії Соборности.* Український націоналізм завжди якнайвиразніше підкреслює, що він бореться за побудову Української Самостійної Держави на вс[і]х українських етнографічних землях. Вірність українського націоналізму соборницькому принципові підтверджується і всією дотеперішньою діяльністю ОУН. В Проводі ОУН завжди були репрезентовані своїми представниками всі українські землі. ОУН також завжди намагалася організувати боротьбу на всіх, без винятку, українських землях. Цю боротьбу вона організувала і в Західній Україні під польською окупацією і на Буковині під румунською окупацією і на Закарпатті в межах ЧСР, і на СУЗ під большевицькою окупацією. Боротьбу на всіх, без винятку, українських землях організує ОУН сьогодні. В її лавах сьогодні борються і західні українці, і східні українці, і буковинці, і закарпатці. Можна просто сказати, що ОУН — перша і єдина дійсн[о] соборницька політична організація українського народу.

*Ідея УССД, що її українські націоналісти визнають активно і в боротьбі за здійснення якої вони проявляють сувору принциповість, — це перший і найважливіший елемент революційності українського націоналізму.*

Оскільки революційною метою є друга мета українського націоналізму — *духовне переродження українського народу?*

Щоб відповісти на це питання, нам треба коротко з'ясувати собі, якою була духовність більшої частини українського народу в період виникнення українського націоналізму, тобто кількадесять років тому назад, і якою вона в деякої частини народу є ще сьогодні.

Довгі сторіччя окупантського гніту і експлуатації, довгі сторіччя денационалізаційної політики російських, польських і австро-німецьких імперій — лівтів дуже викривили, скалічили духовність українського народу.

Російські, польські, австро-німецькі імперіялісти закладали на українських землях свої школи, не давали змоги українському народові учитися рідною мовою, вчитися історії України, переслідували українську науку, поширювали брехливі погляди про те, що український народ ніколи не жив самостійним державним життям, заперечували національну окремішність українського народу, прищиплювали йому російський, польський, австрійський патріотизм. В наслідку цього пересічний українець в к. Росії чи Австро-Угорщині був національно малосвідомий. Він не знав часто, хто такий його народ, хто такий під національним оглядом він самий. Українець — російський чи австрійський патріот — відоме явище на Україні перед 1914 р. Українці „малороси" були взірцем хоробрости у боротьбі за „царя і ат[е]чество" в к. царській Росії. Укра[ї]нці — „рутенці" були зразком вірности Габзбургам у к. Австро-Угорщині. Серед заможних, освічених верств українського народу цей брак національної свідомости проявля[в]ся у тяжінні до російської, польської чи німецької культури, в їхній вірній, взірцево-лояльній с[л]ужбі державам-гнобителям українського народу, а нерідко і в прямому ренегатстві, в одвертому переході на бік нації-гнобителя — на бік росіян чи поляків.

Багатовікова неволя негативно відбилася не лише у сфері національної свідомости. Вона також привела до виразного притуплення серед української інтелігенції сперед 1914 р. і національного інстинкту. Це притуплення національного інстинкту в української інтелігенції сперед 1914 р. проявлялося в її захопленні соціалістичним всевітязством у її неспроможності зрозуміти, що Україна може і повинна існувати окремо від Росії, проявлял[о]ся у її „федеративних" автономічних ідеях. Чейже відомо, що такі найпередовіші представники української інтелігенції [з] останньої чверті XIX-го ст., як Драгоманів, такі представники української інтелігенції періоду Визвольних Змагань як Винниченко, а через деякий час навіть Грушевський, хотіли бачити Україну лише в федеративному зв'язку з Росією, не хотіли для неї нічого більше, як лише автономії, навіть тоді, коли царська Росія цілковито розпалася. Відомо також, [скільки українська інтелігенція цього часу присвячувала уваги справі всевітньої соціалістичної революції, як дуже вона у своїй діяльності в'язалася „інтересами міжнародного прол[е]таріату", „інтересами російської демократії". Замість того, щоб використати надзвичайно вигідну обстановку, передусім для визволення українського народу. Серед української інтелігенції цього часу спостерігаємо цілком протилежне явище до того, як було серед російської інтелігенції. Російська інтелігенція, маючи сильно розвинутий національний інстинкт, свої соціалістичні погляди вміла погодити навіть із своїм великоросійським шовінізмом і використала їх для справи побудови нової російської імперії. Українській же інтелігенції її соціалістичні погляди перешкодили стати на самостійницький ґрунт і в наслідку того перешкодили

[п]озитивно розв'язати справу визволення українського народу в рр. 1917-18. І цього хибного в принципі становища української інтелігенції 1917-18 рр. не можна пояснювати, нпр. її політичною невиробленістю. Коли абстрагуватися від федеративної платформи, то в своїх окремих конкретних політичних потягненнях (переговори з російським Тимчасовим Урядом, ставлення до большевицької революції, переговори в Бересті) вона проявила навіть велику політичну виробленість, величезні політичні здібності, бистру політичну орієнтацію. Неспроможність української інтелігенції стати в 1917-18 рр. на самостійницьку платформу можна пояснити лише саме притупленням національного інстинкту — того інстинкту, який кожному народові каже боротися передусім за власну державну самостійність. Такого інстинкту українська інтелігенція не мала; позбавила її його довговікова неволя. Вона поборювала прояви цього інстинкту і серед українського народу, який цей інстинкт зберіг.

Негативними рисами української духовності, що виникли в наслідку довговікової неволі і що їх можна було спостерігати в деякій частини українського суспільства, було брак зацікавлення громадськими загальнонаціональними справами, грубий матеріалізм у щоденному житті, загумінкована обмеженість деяких груп українського громадянства, „хуторянство“, як окреслював цю рису української духовності Донцов, невміння думати загальнонаціональними громадськими категоріями, неспроможність піднятися до рівня загальнонаціональних інтересів і ідеалів. Ще донедавна єдиним ідеалом деякої частини української суспільності було збирати маєток, багатіти і цілком не журитися тим, що діється з усім народом, не думати про жодну боротьбу, а лише дивитися, якби краще забезпечити себе матеріально. Інша знов частина українського громадянства цілком нецікавилася тим, що діється в світі, замикалася в колі інтересів лише своєї околиці, своєю „хутора“, а цими інтересами були інтереси відсталі грецьосів і дрібних міщухів. Часто ці „хуторяни“ були по-своєму і патріоти: вони любили українську народню пісню, українські шаравари і вишиту сорочку, український борщ і гопак. На цьому і кінчилася їхня „Україна“ і їхній „патріотизм“. Вся проблема українства зводилася у них до проблеми зберігання традиційного українського побуту. Що обов'язком кожного українця є оглядатися на те, що діється з усім народом, що бути патріотом, значить боротися активно за справу визволення українського народу, — так серед цієї частини громадянства ніхто не думав.

В наслідку довговікової неволі почали появлятися в українських мас і такі негативні риси характеру, як пасивність, к/в/лєтизм, покірність перед чужою силою, зневіра у власні сили. Українець, бичований через довгі сторіччя батою окупанта, поволі призвичаювався до цих ударів і щораз слабше протестував проти них. Щораз більше погоджувався зо своєю долею мученика. Єдиним протестом стало слезливе нарікання, плач або лише глуха, глибоко захована ненависть. Щораз частішою появою серед українського народу ставав тип безвільний, малоактивний тип, здібний лише терпіти, а не боротися, протиставитися злу, іти на зудар з життям, з обставинами. Деяка частина українського народу навчилася коритися перед силою окупанта і рівночасно не бачила жодної можливості боротися /з цією силою самому українському народові.

Боліючи таким станом серед своїх сучасників, ще Леся Українка гірко

писала: „Так, ми раби, немає гірших в світі”. Національно малосвідомий, з приту[п]леним національним інстинктом, загумінковий, без віри у власний народ, — ось поширений донедавна і ще подекуди живий сьогодні духовний тип українця. Зрозуміло, що не можна було думати про яку-небудь боротьбу за власну державу, не очистивши з негативних нашарувань, ґрунтовно не відродивши психіки народу, не виховавши в нього нових моральних якостей. Треба було, одне слово, перше, ніж думати про політичну революцію, доклати революцію [у] духовності народу.

За таку [роботу] взявся саме український націоналізм. Типові національно-не[с]відомого „малороса”, „хахла”, „рутенця” український націоналізм протиставляє тип гарячого українського патріота, який знає славне минуле України, гордиться ним і для якого „добро української нації — найвищий наказ”. Переінте[л]ектуалізованому і, в наслідку того, захо[п]леному все[с]вітнянськими ідеями, універсалізмом, з приту[п]леним національним інстинктом, типовим для українського інтелігента, український націоналізм протиставляє тип освіченого українця, який глибоко вріс в український ґрунт, в українську національну стихію, який гостро відчуває найглибші пориви українських народних мас, зосереджує у собі найглибший український національний патос, який діє, керуючись саме національним інстинктом. Типові українського „хуторянина”, який живе лише шкурними інтересами власного подвір'ячка, український націоналізм протиставляє тип, здібний захопитися і боротися за загальнонаціональні цілі, боротися безкорисно, боротися завзято, боротися не на життя, а на смерть. Український націоналізм кличе не коритися перед силою, не плазувати перед „сильними світу цього”, не давати знуцатися над своєю ні особистою, ні національною честю, бо це — негідне людини, бо це — рабство, але відважно, по-геройськи скрізь виступати проти насильства, скрізь відважно боронити національну честь і гідність. Український націоналізм [б]ичує всіх тих, які без протесту зносять найжорстокіші знуцання, дозволяють окупантам пловати собі в обличчя. Український націоналізм кличе до активної боротьби за наші національні права, в обороні нашої національної чести в кожному місці, і в кожний час.

Боротьба за духовне відродження українського народу на основному терені дій українського націоналізму дала свої позитивні наслідки. Український народ, природно обдарований високими моральними якостями, почав скоро віднаходити себе. Психіка українського народу після першої світової війни почала скоро звільнятися від тих негативних нашарувань, які появились в ній у наслідку гнобительської і денационалізаційної політики окупантів. Сьогодні для духовности досить значної частини українського народу характерний не тип національно мал[о]свідомий, не тип раба, а тип свідомого українця, тип українського патріота, тип фанатичного бійця за справу Самостійної України, тип який своїм життям підтверджує, що для нього дійсно „добро нації — найвищий наказ”.

Було б помилково, одначе, думати, що боротьба українського націоналізму за духовне відроджен[н]я українського народу сьогодні закінчена. *Перед українським націоналізмом з усією гостротою стоїть сьогодні завдання ліквідувати всі ці жахливі наслідки, що їх у духовності українського народу викликало майже 30-річне панування більшовицьких імперіялістів на Україні.*

Які ж ці наслідки? Що негативне є у психіці деякої част[и]ни сьогоднішнього східноукраїнського громадянства?



Серед українського громадянства на СУЗ є досить поширений тип українця — „советського” патріота. Не зважаючи на те, що Советський Союз є та тюрма, в якій український народ гнобиться політично, культурно, експлуатується економічно, винищується в жахливих масштабах фізично, деяка частина східн[и]х українців вірно служить Сталіну і готова за Советський Союз] умирати. Замість любити передусім свій рідний український народ, замість уважати за свій перший і найвищий обов'язок, як це скрізь діється у світі служіння рідній батьківщині, служіння Україні, — деяка частина східно-українського громадянства, вихована в большевицькій школі, в комсомолі, стала на шлях яничарської служби московсько-большевицьким окупантам України. Зацитовані нами слова Лесі Українки, сказані нею на адресу українського суспільства з-перед 1914 р., до цієї частини східно-українського громадянства стосується повністю. Типа вірного цареві „малороса” замінив також сьогодні по-рабському вірний Сталіну тип українця — „советського” патріота.

Дуже вкорінений серед частини східно-українського громадянства погляд про те, що Україна може існувати лише в складі Советського Союзу, лише в союзі з Росією. Большевики поширюють цей погляд з ясно означеною метою: підірвати серед українського народу ґрунт для самостійницької ідеї, показати цю ідею нереальною, небезпечною для українського народу тому, що, мовляв, відірвання України від Росії загрожує Україні закабаленням чужоземними імперіялістами, — а деяка легковірна і позбавлена національного інстинкту частина східно-українського громадянства в це серйозно вірить. Як колись, в 1917-18 рр., українська інтелігенція своїм фетишем зробила „інтереси російської демократії”, „інтереси російської революції”, так тепер деяка частина східно-української інтелігенції своїм фетишем зробила „інтереси Советського Союзу”. Замість думати, передовсім, українськими категоріями, ця частина східно-української інтелігенції думає насамперед всесоюзними категоріями. Звичка через довгі сторіччя бачити Україну в складі російської імперії, звикла працювати на просторах цієї імперії, деяка частина східно-української суспільності (передусім інтелігенція) любить цю великопростірність і самостійницькі змагання українського народу схильна розглядати як „провінціональну обмеженість”, „українську загумінованість”. Ця частина українського суспільства не бачить того, що російський імперіялізм — найбільший ворог українського народу[у], не бачить того, що Сибір, Середня Азія — оці саме [імперіяльні] російські простори — це одне величезне, жахливе цвинтариче українського народу, не розуміє того, що праця на Далекому Сході — це ніщо інше, як заслання, каторга, не бачить і не розуміє того, що Україна має усі — економічні, геополітичні, духовно-моральні, культурні — передпосилки до того, щоб бути самостійною, не бачить і не розуміє того, що лише відокремившись від Росії, український народ може заживе справді щасливим, справді заможним життям. Оця любов до великопростірності російської імперії, оце нерозуміння того, що Україна може існувати цілком добре, будуч[и] відокремленою від Росії, оцей „всесоюзний комплекс” — це, поруч „советського” патріотизму, один з найпоширеніших і найнегативніших наслідків довговікового поневолення України колись царською, а тепер большевицькою Росією.

Негативною рисою духовності деякої частини східно-українського суспільства є сліпий страх перед нквд, переоцінювання сили і спроможности большевицького режиму. Значна частина східних українців вважає, що боротьба з большевицьким режимом взагалі не можлива. „Все знайдуть, все розкриють,

наші зрадять, всіх нквд знищить" — так дуже часто розуміє східний українець, який перейшов кільканадцятьрічну практику большевицького терористичного режиму. Його опанував панічний страх перед нквд. Цей страх паралізує, чи, просто, робить у нього неможливим усякий спротив, усяку протирежимну боротьбу.

Терор, переслідування, невдачі протирежимної боротьби ста/л/и причиною того, що в деякої частини східно-українського громадянства можна сьогодні спостерігати песимістичний фаталізм, покірність перед, навіть найгіршою, долею, цілковиту зневіру у власні сили українського народу. Деяка частина східних українців погоджується з хибною думкою, що сама доля призначила українському народові постійну неволю, постійні знуцання, терпіння, нужду. Активна боротьба проти окупанта за своє визволення, [] погляд про те, що дотепер український народ терпить лише тому, що він замало боровся за свою самостійність, — такі речі для цієї частини українського суспільства стають щораз більше чужі.

Загально поширеною рисою серед східно-української інтелігенції є її тяжіння до російськ[ої] культури, її захоплення цією культурою. При цьому ми підкреслюємо, що ми далекі від того, щоб заперечувати об'єктивний культурний доробок росіян, щоб відмовляти російській культурі всякої вартости. Нам ідеться лише про те, що деяка частина сьогоднішньої східно-української інтелігенції попадає у надмірне захоплення російською культурою і в той же час легковажить свою українську культуру. У наслідку цього захоплення російською культурою можна часто почути від східно-українського інтелігента, що він воліє розмовляти російською мовою, а не українською тому, що російська мова „культурніша", що він воліє читати по-російськи, ніж по-українськи, тому що „стиль російської мови ясніший", „більше вироблений", що він воліє, нарешті, Пушкіна ніж Шевченка, /б/ю Пушкін — це „фактично великий поет", а Шевченко лише тим великий, що „національний", український. Так може подумати лише людина, скалічена під національн/и/м поглядом, людина скастрована національного інстинкту. І такими скаліченими під національн/и/м поглядом людьми є ті східно-українські інтелігенти, які воліють розмовляти по-російськи, ніж по-українськи, які захоплюються Пушкіним і легковажать Шевченка.

Боротьба з усіма тими негативами, що появилися у духовності деякої частини українського народу в наслідку большевицької протинаціональної політики, — найважливіше і одн/е/ з найскладніших завдань українського націоналістичного руху сьогодні. Типові „советського" патріота треба протиставити тип передусім українського патріота. На місце „всесоюзного комплексу" треба прищепити переконання, що Україна може і повинна бути самостійна, що ССРСР повинен і мусить бути перебудований на принципі дійсного, а не формального лише, самовизначення народів. На прикладі боротьби УПА і ОУН треба східно-українському громадянству показати, що боротьб[а] з нквд можлива, щ[о] там, де є добра організація, конспірація, нквд /н/е може нічого „зна/ї/ти", нічого зробити. Треба цілковито розбити міт про, нібито, непереможність нквд і прищепити переконання, що боротьба з нквд цілком можлива і посилення для українського народу. Песимістичному фаталізмові, пасивності мучеників треба протиставити здоровий оптимізм, оснований на факті постійного росту українського самостійницького руху, на факті щораз більшого розхитування // большевицького режиму. Треба також розбити сліпе захоплення російською культурою, зокрема російською мовою

і літературою. На їх місце повинні прийти якнайвищі святощі рідна мова, рідна література, рідна історія.

Мабуть, у жодному народі національна неволя не лишила таких жахливих наслідків, як українському народові. Тому також, мабуть, жодний національно-визвольний рух не мусів присвячувати стільки уваги справі відродження національної духовності, скільки її присвячував дотепер і ще мусить присвячувати у майбутньому український націоналістичний рух. І саме цей момент дуже істотно відрізняє український націоналізм від [н]аціо[н]ально-визвольних рухів інших народів. Про це треба пам'ятати особливо сьогодні. Останні роки увагу ОУН майже повністю заа[б]сорбувала збройна і політична боротьба проти большевицьких окупантів. В наслідку цього [в дек]ого може повстати неправильне уявлення про те, що націоналістичний рух — це лише політичний рух. Так тлумачити характер українського націоналізму означає звужувати націоналістичний рух, викидати з нього значну частину його змісту. В українських умовах український націоналізм виник і діє — це ми для підкреслення повторюємо ще раз — також як духовно-світоглядний рух. Боротьбі за духовне переродження українського народу [український] націоналізм майже повністю присвятив перші роки свого існування. Боротьба за духовне переродження українського народу веде український націоналізм і сьогодні. Беручи до уваги ті жахливі наслідки, які в досить значній частині українського народу залишила багаторічна большевицька окупація, можемо сказати, що боротьбу за духовне відродження українського народу український націоналізм мус[и]ть і буде вести ще довгі роки в майбутньому. Ця боротьба в деяких випадках мусить попереджувати політичну боротьбу і в українських умовах завжди мус[и]ть іти паралельно з нею. Боротьба за духовне відродження українського народу буде вестися і в умовах Української Самостійної Держави.

*До духовного відродження українського народу український націоналізм змагає в основному шляхом активного включення українських мас у безпосередню протиокупантську боротьбу.* Саме таку мету, крім всього іншого, переслідувала ОУН, організовуючи різні акції в період до 1939 р. Саме таку мету, крім усього іншого, переслідував український націоналістичний рух, коли почав розгортати масово повстанську боротьбу в 1942-43 рр.

В наслідку включення мас до активної збройної боротьби проти гітлерівських і большевицьких окупантів надзвичайно піднеслася національна свідомість українського народу на всіх теренах дій УПА. Зокрема, в наслідку повстанської боротьби зросла національна свідомість українських мас у таких глухих кутках України, як Полісся, Холмщина, Лемківщина. Щоб осягнути такий стан національної свідомості, який є у цих теренах сьогодні, шляхом культурно-освітньої легальної діяльності, — треба було б цілих десятків років. Тимчасом український націоналістичний рух док[он]ав цього впродовж 2-3 років. У вогні безпосередньої боротьби, в повстанських відділах, у підпіллі кується тип українця, який вже нічого не має спільного з колишнім українцем-рабом Москви чи Варшави, кується той новий тип української людини, який ціною власної крові здобуде Україні світле майбутнє.

*Боротьба за відродження духовності українського народу — боротьба за викорчування рабської психіки і культивування в українському народі психіки вільного господаря на своїй землі, психіки фанатичного борця за справу Самостійної України, — другий важливий елемент революційності українського націоналізму.* Ця боротьба також значно поширює

поняття українського націоналізму поза поняття звичайного політичного руху.

## II

*Український націоналістичний рух є революційний рух також з огляду на методи, застосовані ним у боротьбі за УССД.*

*Український націоналізм у своїй боротьбі за УССД застосовує радикальні, насильницькі методи, не зважаючи цілком на те, що вони (методи) цілком суперечать законам окупантської держави і цими законами суворо переслідуються.*

Основні сили окупанта, за допомогою яких він тримає українські землі в неволі, — це, передусім, його збройні сили: армія, поліція і всі інші озброєні загони, що ними окупант розпоряджається. За допомогою цих збройних сил, тобто насильно окупант і завоював українські землі. З насильством окупанта український народ може успішно боротися лише застосовуючи і зо свого боку насильство. Український націоналізм вважає, що остільки основним засобом завоювання українських земель окупантом була війна, насильство, остільки основним засобом визволення українського народу також мусить бути війна у точному розумінні цього слова. А війна — це саме така форма боротьби, в якій усе вирішується за допомогою сили.

Український націоналізм вважає себе в стані постійної війни з окупантом. Свій натиск на окупантський режим він або посилює, або послаблює залежно від обстановки. Ніколи, однак, він його не припиняє цілковито. Перед 1939 р. український націоналізм боровся з окупантом шляхом саботажу, атенатів, збройних нападів на різні установи, фізичним знищенням найбільш ворожих визвольній боротьбі українського народу чужинецьких елементів. У період другої світової війни український націоналізм пере[ішов] до організування масової збройної повстанської боротьби. В 1939 р. у період польсько-німецької війни ОУН організувала збройні відділи для боротьби з польськими окупантами. В 1942-44 рр. ОУН прийняла якнайактивнішу участь у організуванні УПА. В УПА знайшлися тисячі українців без огляду на їх політичні переконання. Єдиною умовою для кожного учасника УПА є визнання ідеї Самостійної України. В рр. 1942-44 УПА вела партизанську боротьбу проти гітлерівських окупантів. Сьогодні вона веде партизанську боротьбу проти большевицьких загарбників.

Між силами, що ними розпоряджаються окупанти українських земель і силами поневоленого українського народу існує величезна нерівність. Окупант завжди має по своєму боці величезну перевагу. Ця перевага полягає у тому, що він розпоряджається вже готовою армією, поліцією і всіма тими матеріальними засобами, що їх йому дає сучасна техніка і державна організація. Зрозуміло, що при цій нерівності сил не може бути мови про боротьбу одверту, „фронтону“, про боротьбу таку, якою є саме війна у звичайному значінні цього слова. Всякий одвертий виступ українського народу в мирних умовах окупант був би в стані здусити без більших труднощів. *Щоб добитися деякого вирівняння сил, щоб збільшити шанси на успіх у своїй боротьбі, український націоналізм приміняє методу підпільної боротьби.* ОУН побудована і діє як суворо підпільна організація. Вже майже 20-річний досвід існування ОУН (а перед нею досвід існування УВО) показує, що підпілья є силою, з якою окупанти, не зважаючи на всю свою перевагу, ніяк не можуть собі дати ради. Не могли собі

дати ради з ОУН польські окупанти, не могли дати ради з нею гітлерівці, не може собі порадити з ОУН і НКВД. Підпілля, конспірація, насильницькі мето[д]и боротьби роблять ОУН незнищимою, непоборною, а для ворога — найгрізнішою силою. Ворог-окупант зазнає ударів і не знає, хто ці удари йому наносить: не бачить конкретних виконавців атентатів, організаторів саботажу, учасників зброй[н]их нападів. Він може сподіватися і знати, що удару завдає йому саме ОУН. Але що це є для ворога ОУН, коли за цими трьома буквами, ненависними і страшними для нього, він не бачить конкретних людей? Що варті в такому випадку всі закони окупанта, його тюрми, його прокуратори, його НКВД, коли він не знає (якщо не зловить) тих, які завдають йому ударів?

ОУН є авангард українського народу в його безперервно триваючій визвольній боротьбі проти окупанта. Маючи проти себе таку силу, як окупантська державна машина, яка в випадку окупантів України є, звичайно, більше, як яка-небудь інша держава світу, воєнною машиною, ОУН мусить бути побудована на принципі військової дисципліни. Наказ провідників усіх щаблів мусить бути безумовно виконуваний усіми членами Організації, підпорядкованими даному провідникові. Суворая дисципліна, однаково зобов'язуюча всіх членів без винятку, робить з ОУН дійсно ударну, бойову силу, здібну діяти скоро, певно і з успіхом. Це підтверджується усім досвідом існування ОУН. Якщо б в ОУН не зоб[о]в'язувала сувора дисципліна, якщо б накази провідників не мусіли бути безумовно виконувані, вона не могла б навіть і мріяти про який-небудь успіх у своїй важкій боротьбі з озброєним від стіп до голови окупантом.

*Український націоналізм відкидає виключно легальні, законні методи боротьби як основні методи боротьби з УССД. Легальна, законна боротьба проти окупанта рідко буває для нього грізна. Діючи легально не можна завдати окупантові кільканебудь відчутних ударів, не можна ніде серйозніше надшарпнути його сили. Окупант встановлює завжди такі закони, які вигідні лише йому і більше нікому. Всяка „законна боротьба” є завжди маскуванням фактичної співпраці з окупантами, угодовства з ними. Тому український націоналізм також відкидає методу лише парламентарної чи дипломатичної боротьби за Самостійну Україну як основну методу визвольної боротьби. Не в парламентах держав-окупантів, не в [к]абінетах дипломатів буде в основному вирішуватися доля України, а в боях на території України: в українських селах і містах, в українських лісах і степах. На цій основі український націоналізм поборював перед 1939 р. українські легальні галицькі партії і табір УНР. Галицькі легальні політичні партії стоя[ли] на становищі легальної, парламентської боротьби за самостійність. По суті ці партії, [не о]рганізуючи мас на безпосередню активну боротьбу, співпрацювали з окупантами. Вони створювали і поширювали серед народу ілюзії, що є можливе якесь мирне співжиття поневоленого народу з окупантами і що можна „боротися”, ніде по суті не наступаючи, ніде по суті не б'ючи окупанта. Така ілюзія присипляла чуйність мас, демобілізувала народ і полегшувала панування польських окупантів на ЗУЗ. Табір УНР обмежувався по суті лише слабкою дипломатичною боротьбою за Самостійну Україну на міжнародному полі. Ця акція не дала (тому, що не могла дати) жодних позитивних наслідків. Дипломатія тоді може мати успіх, коли опирається на конкретну силу. Цією силою в українських умовах може бути лише боротьба українського народу на землях. Коли такої боротьби немає, то наголошувати на*

важливості і необхідності дипломатичної акції означає підсувати народові помилкову думку про те, що ще якийсь інший шлях веде до визволення, крім шляху революційної боротьби, означає, отже, демобілізувати народ, опортунізувати його.

Український націоналізм також відкидає погляд про те, що самостійність українського народу прийде як наслідок „органічної”, мирної, „автоматичної” його еволюції. Представники цього „еволюційного” погляду заперечували доцільність революційної боротьби, вказуючи на те, що український народ ще у багатьох відношеннях слабкий. Вони твердили, що не можна ставити перед народом завеликих цілей, якщо він до них ще не [д]оріс: самостійність прийде автоматично, якщо народ до неї цілковито дозріє. Тому вони як першочергове завдання ставили перед українським народом т. зв. органічну працю на всіх ділянках національного життя: культурно-освітній [і], економічній [і], політичній [і]. Як першочергове завдання вони ставили також боротьбу (очевидно, мирну) за суспільну перебудову українського народу на ЗУЗ (збільшення українського елементу в містах). Український націоналізм уважає цей погляд неправильним. Український народ, будучи поневолений політично, ніколи не зможе в усіх відношеннях піднятися до рівня державного народу. Якщо дотепер політична неволя мала той єдиний наслідок, що лише скалічила український народ і духовно, і суспільно, і політично, що лише зіпхнула український народ на дно економічної нужди, — то на якій основі можна твердити, що в майбутньому буде інакше, що в майбутньому в рамках окупантських держав український народ зможе розвиватися? Український націоналізм уважає, що першою передумовою розвитку українського народу є здобуття політичної незалежності, тобто побудова незалежної держави. Тому також український націоналізм боротьбу за Самостійну Українську Державу робить найважливішим завданням українського народу під сучасну пору. Чим скорше український народ опиниться у власній самостійній державі, тим скорше він зліквідує у себе всі наслідки неволі і підійметься до рівня найкультурніших народів. Найскорше український народ здобуде державу шляхом безпосередньої масової протиокупантської боротьби всіма засобами, які він може мати в своєму розпорядженні. Організація такої боротьби — перше і невідкладне завдання українського народу. Теорія про автоматичність поступу, теорія про самостійність як неминучий наслідок цього поступу — цілком безглузді. Немає в історії ні одного випадку, аби якийсь поневолений народ визволився „автоматично”, без повстань, без збройної боротьби, без жертв, без намагання визволитися за ціну чого б то не було.

Окремо треба відмітити, що в умовах терористичного режиму в ССРСР не може бути й мови про жодну іншу протирежимну боротьбу, крім насильницької, підпільної боротьби. В ССРСР не існують жодні громадянські права, не існує жодна демократія, не існує жодний парламент. Всі протирежимні чи хочби опозиційні рухи в ССРСР нквд нещадно знищує. Про це свідчить ліквідація усіх опозицій в ССРСР. Прот[иб]ольшевицькі організації в ССРСР — якщо вони не мають охоти добровільно класти голови під енкаведівський топір — можуть існувати лише підпільно, застосовуючи найсу[в]о[р]ішну конспірацію й організовуючи збройну самооборону перед нквд. Тому то й усі члени ОУН, всі українські підпільники мусять бути озброєні, інакше — ОУН не втрималася б у большевицькій дійсності ні року.

*Радикальність, насильницький характер метод нашої боротьби проти окутантів, визнання нами того, що найважливішим завданням українського народу під сучасну пору є організація масової безпосередньої нещадної боротьби за національне визволення, боротьби всіми засобами, які є в нашому розпорядженні, — третій елемент революційності українського націоналізму.*

\* \* \*

*Український націоналізм вважає, що основною силою, за допомогою якої він здобуде УССД, є український народ, народні українські маси.*

Щоб зрозуміти цю справу, ми питаємо: чи могло б бути інакше? Чи український націоналізм міг би розраховувати в своїй боротьбі на щось інше, як український народ? Так, могло б бути інакше. Український націоналізм міг би піти, нпр., за прикладом деяких інших сучасних національно-визвольних рухів, які основною силою, що на неї вони розраховують у своїй боротьбі, вважають допомогу других держав, отже, силу своїх можливих союзників. На допомогу чужих країн, на допомогу Англії, Франції, США розраховують, нпр., польські незалежницькі організації. Український націоналізм за прикладом деяких політичних рухів міг би розраховувати також лише на якісь окремі суспільні класи чи групи українського народу (нпр., на інтелігенцію чи взагалі лише на місто). Так було у випадку польських визвольних рухів у XIX ст. Польськ[і] повстання у 1830 і 1863 рр. спиралися лише на польську шляхту. Польські селян[и] і міщанство не брали в цих повстаннях майже жодної участі. Деякі протибольшевицькі партії у Польщі, Румунії, Болгарії в основному спираються лише на інтелігенцію. СВУ опиралася головню на інтелігенцію, інтелігентську молодь. У випадку українського націоналістичного руху є інакше. Український націоналістичний рух [є] основною силою, за допомогою якої він побудує Українську Самостійну Державу, вважає весь український народ, найширші українські народні маси.

Ставлячи на український народ як на основну силу національно-визвольної боротьби, український націоналізм виходить із таких заłoжень:

1. Справді самостійну державу український народ може побудувати лише власними силами. Всі народи, які допомагають другим народам у їхній боротьбі, кажуть собі за це здорово платити. [Жод]ний народ дотепер не помагав другому народові з самих лише приятельських симпатій до нього. Зокрема дорого приходилося платити за „допомогу” других держав поневоленим народам, якщо вони з такої допомоги користали в період своєї визвольної боротьби. Така „допомога” завжди допроваджувала поневолений народ до повного узалежнення від свого протектора (Болгарію і Сербію від Росії, Грецію від Англії).

2. Держава для українського народу не є якимось абсолютом, не є вартістю само[ю] в собі. Вона є основною метою боротьби українського націоналізму остільки, оскільки вона є першою і необхідною передумовою відродження українського народу, першою і необхідною передумовою повного всебічного розвитку всіх творчих сил українського народу. Найвищим абсолютом для

українського націоналізму є український народ. Його добро, його сила. Тому то, як ми про це вже говорили, український націоналізм навіть у період визвольної боротьби присвячує стільки уваги справі духовного відродження українського народу. Якщо, як це показує досвід, духовність народу найкраще і найскорше відроджується у вогні безпосередньої протиокупантської боротьби, то для руху, який має своєю метою саме духовне відродження народу, логічний висновок такий: включувати в безпосередню боротьбу за національне визволення [якнайширші] маси народу для того, щоб відродити їхні духовно-моральні національні цінності. Це український націоналізм і робить.

3. Розрахування українського націоналізму на народ як на основну силу боротьби за Самостійну Україну дає гарантію того, що український народ, здобувши свою самостійну державу власними силами, власними силами втримає її і в майбутньому. Історія знає такі випадки, коли то народ, опинившись у власній державі в наслідку чужої допомоги, не зумів цієї держави втримати. Так до деякої міри [і с]тояла справа із польською державою з-перед 1939 р. Історична Польща впала в наслідку занепаду керівної верстви польського народу — польської шляхти. В період бездержавного існування польська шляхта в основному не піднеслася із занепаду (вона й н[е] могла підвестися, тому що була тією суспільною клясою, яка в усьому світі зникала). У відновленій за допомогою головно чужої сили польській державі вона захопила, одна-че, командні становища. Це й було в значній мірі причиною занепаду перед-вересневої Польщі. Якщо зрозумілим може бути те, що Польща, залишена сама собі, не могла встоятися проти такої мілітарної си[л]и, якою була гітлерівська Німеччина, то цілком не зрозумілим є те, як така держава, як Польща, могла перестати фактично існувати після перших 3-4 днів [п]ольсько-німецької війни. Це явище можна пояснити лише неспроможністю [п]ольських правлячих кіл, які цілковито були пересякнуті шляхетчиною, зорганізувати модерну державу. Цим колам удалося здобути державу без більшого зусилля, тому то вони й не були спроможні на більше зусилля, щоб цю державу скріпити, зміцнити. Коли український народ здобуде свою державу власним зусиллям, він її зуміє власним зусиллям і втримати.

4. Українському народові на чужу допомогу розраховувати небезпечно. Ставити в нашій визвольній боротьбі на допомогу чужих сил, значить, ставити по суті на невідому силу, на невідому величину. Чужа держава допомагає поневоленому народові лише тоді, коли це їй вигідно. Вона часто погоджується з державою-поневолювачем коштом саме поневоленого народу. Допомога чужої держави визвольній боротьбі поневоленого народу завжди залежить від загальної політичної обстановки в світі. А на цю обстановку поневолений народ в основному впливу не має. Отже, розраховувати на щось, на що не можна мати жодного впливу, — річ безглузда і небезпечна. Єдиною силою, на яку український націоналізм може розраховувати цілком певно, є зорганізований і підготовлений український народ. Цю силу завжди можна точно визначити, вона ніколи не підведе, на ній ніколи не можна помилитися і через те, опираючись на народ, ніколи не можна програти.

5. Українське питання ще лише недавно вийшло на арену міжнародного життя у світі. Український народ із своєю національно-визвольною боротьбою світові ще мало знаний. Світ цікавиться звичайно тими політичними рухами, які являють собою певну силу. Зацікавлення українською проблемою буде в світі зростати в міру того, як буде рости сила українського національно-



визвольного руху, як буде міцнішати українська національно-визвольна боротьба. Отже, розраховуючи на народ, організовуючи масову боротьбу на Україні, український націоналізм не лише створює найпевніші гарантії справжньої самостійності майбутньої Української Держави, не лише створює гарантії того, що український народ зуміє втримати свою самостійну державу у майбутньому, а й створює передпос[и]лки для зацікавлення світу українською проблемою і проблему вигідної допомоги українському народові з боку держав-ворогів СССР ставить на реальний ґрунт.

6. 40 мільоновий нарід досить великий, щоб своїми власними силами успішно вести боротьбу за своїми гнобителями за своє визволення. Український націоналістичний рух змагає до збільшення сил українського народу шляхом співпраці з визвольними рухами всіх інших народів, поневолених або зарожених большевицьким імперіялізмом.

Те, що український націоналізм розраховує на найширші народні маси як на ту основну силу, за допомогою якої Україна стане самостійною, підтверджується всією дотеперішньою діяльністю ОУН. В ОУН борються десятки тисяч українських селян, робітників і інтелігентів. ОУН завжди працювала і працює серед усіх суспільних клас українського народу. В силу того факту, що сьогодні більшість українського народу становить селянство, сьогодні за свою основну базу на головному терені своїх дій ОУН має село. Опертя українського націоналізму на широкі народні маси дає йому надзвичайну силу і живучість. Вже сьогодні видно, що якщо ворогам не вдається знищити українського націоналістичного руху, то це треба завдячувати лише тій обставині, що український націоналізм запустив свої коріння у найширші маси, тій обставині, що він сидить у гущі народу. Щоб знищити український націоналізм сьогодні, треба було б знищити весь український народ. А це далеко не те, що знищити лише якусь суспільну групу, наприклад. Це приходиться важко навіть НКВД. НКВД могло легко знищити СВУ, який опирався лише на інтелігенцію; зліквідувавши кілька осередків у містах, НКВД вже мало зліквідовану всю організацію. З ОУН, яка сидить і діє серед якнайширших народних мас, НКВД далеко важче дати собі раду. Дотеперішній досвід боротьби ОУН, дотеперішні успіхи українського націоналістичного руху доказують, що розрахування українського націоналізму на народ — не лише єдиноможлива в українських умовах, а й єдиноправильна стратегічна концепція визвольної боротьби.

Розраховуючи на народ як на основну силу боротьби за Самостійну Україну, діючи серед найширших народних мас, маючи в своїх лавах представників усіх прошарків українського суспільства, український націоналізм має змогу висловлювати і дійсно висловлює найглибші прагнення якнайширших народних українських мас. Прагнення українського народу є для українського націоналізму найвищим дороговказом у всій його діяльності. Український націоналізм точно сформулював і найповніше висловив ці прагнення у своїй ідеології, у своїй програмі. В наслідку цього він сьогодні й тішиться якнайбільшою популярністю і симпатією найширших українських мас і може цілкомовито розраховувати на їх підтримку.

*Розраховування на народ як на основну силу, за допомогою якої ОУН виборє Україні самостійність, якнайвірніше і якнайповніше висловлювання прагнень найширших мас українського народу, — четвертий елемент революційности українського націоналізму.*

*Масову протиокупантську боротьбу на українських землях ОУН під керівництвом Степана Бандери намагається організувати за всяких умов.*

Така тактика логічно випливає з вищеперерахованих нами принципів, прийнятих ОУН: перевиховувати народ шляхом включування його в активну протиокупантську боротьбу, ставити на народ як на основну силу, за допомогою якої побудується Самостійну Україну. ОУН вважає, що саме українські землі є тим тереном, де буде в основному вирішуватися доля України, її бути чи не бути. Доля України не буде вирішуватися ні над Сеною, ні над Темзою, ні в Нью-Йорку, а лише над Дніпром, над Дністром, у Києві. Тому саме на українських землях, а не десь інше мусять бути зосереджені сили українського національно-визвольного руху. Ніхто не може точно передбачити, коли може прийти вирішальний момент для визвольної боротьби українського народу. В цей момент ніколи не сміє забракнути на українських землях потрібних сил. Коли б сталося інакше, коли б у вирішальний момент на українських землях не було потрібних сил для остаточної розправи з окупантами, ніхто і ніщо не врятує нашої визвольної справи за кордоном.\*

(Вірність цій тактиці підтверджується усією діяльністю ОУН. Члени ОУН організували народ на боротьбу проти загарбників в умовах польської, румунської, большевицької окупації [з-п]еред 1939 р. Члени ОУН під кер[івни]цтвом Степана Бандери організували протибольшевицьку боротьбу [в умовах] першої большевицької окупації ЗУЗ в рр. 19[39]-4[7]. ОУН під кер[івни]цтвом Сте[пана] Бандери зорганізувала масову всенародну боротьбу проти гіт[лерівських] окупантів у рр. 1941-44]. ОУН під керівництвом Степана Бандери організовує масову протибольшевицьку боротьбу сьогодні, в умовах нової большевиць[кої] окупації України. ОУН є фактично єдиною політичною організацією в Укра[їні], яка завжди, за всяких умов [о]рганізувала протиокупантську боротьбу, є ед[и]ною організацією, яка фактично бореться за Самостійну Україну. В умова[х] польської окупації, як ми про це вже говорили, всі легальні українські партії] лише формально боролися за [с]амостійну Україну. Фактично боротьбу за Самостійну Україну організувала лише ОУН. В умовах першої большевицько[ї] окупації [у]сі колишні легальні партії на території ЗУЗ фактично перестал[и] існувати. Залишилася одна ОУН. Такий стан триває [аж] до сьогодні. І в умовах гітлерівської окупації, і в умовах нинішньої большевицької окупації єдина ОУН була і є спроможна організувати спротив окупантській політиці фізичного знищення українського народу. Не будь ОУН в останні роки на Україні, окупанти могли б цілком безперешкодно реалізувати свої злочинні плани; український народ в обличчі терористичної політики загарбників був би цілком безборонний. Серед найважчих умов, серед постійного гонення польської поліції, румунської сігуранци, німецького гестап[о], большевицького НКВД, серед неймовірного терору члени ОУН виконують свої важкі обов'язки організаторів визвольної боротьби українського народу. На цьому шляху не захитають ОУН жодні жертви, жодні труднощі. Іти в гущу народу, бути разом з ним, терпіти разом з народом усі злидні, усі

\* У жирних дужках ((у абзаці далі пускаємо)) текст, який міститься на окремому аркуші; ним редакція журналу *Ідея і чин* виправляє долішню частину тексту знизу на стор. 22 в оригіналі ч. 10. Сам аркуш—без пагінації, з відірваним полем друку при його правому боці вгорі. — *Ред.*

переслідування, йти попереду)) в протиокупантській боротьбі, бути з народом завжди, за всяких умов, ніколи хоч би як було важко, його не залишати — так розуміє свій відповідальний обов'язок ОУН під керівництвом Степана Бандери, так розуміють свої обов'язки всі члени ОУН, всі українські підпільники.

ОУН завжди підкреслює, що вона бореться не за Україну для себе, а за Україну для українського народу. Так розуміючи свої завдання — ніколи не залишати українського народу, бути завжди з ним — ОУН, водночас, не має жодних претензій щодо своїх прав у майбутньому, не має жодних претензій, нпр., на монопольне становище у майбутній українській державі. Що ОУН дійсно стоїть на такому становищі, підтверджується найкраще політикою ОУН в 1941 р. у період творення Уряду у Львові, підтверджується політикою ОУН щодо УГВР. В 1941 р. до складу твореного Уряду ОУН втягнула представників різних політичних українських напрямів і середовищ. Уряд, утворений у Львові, в 1941 р., був дійсно всенародним, представницьким Урядом українського народу (за пляном ОУН, до складу цього уряду не мали ввійти також представники СУЗ). ОУН під керівництвом Степана Бандери завжди змагала до об'єднання всіх сил українськог[о] народу на платформі активної протиокупантської боротьби за Самостійну Україну, завжди змагала до утворення всеукраїнського національного представництва і керівництва визвольної боротьбою. Це змагання ОУН дало свої наслідки. В 1944 р. утворилася Українська Головна Визвольна Рада (УГВР). Вона з'являється найвищим керівним і представницьким органом українського народу в час його визвольної боротьби. ОУН цілковито підпорядкувалася цьому загально-національному органу і лояльно виконує усі його постанови. Безінтересовно і найактивніше служити справі визволення українського народу — так розуміє свій обов'язок перед історією ОУН.

*Організування протиокупантської боротьби на українських землях за всяких умов, погляд, що українські землі є вирішальним тереном боротьби за УССД, — п'ятий елемент революційности українського націоналізму.*

\* \* \*

*У своїй програмі ОУН орієнтується на найнові[ш]і, найтередовіші досягнення сучасних суспільно-економічних наук і на досвід практичної, як внутрішньої, так і міжнародної політики.*

Ми вже говорили, що український націоналізм стоїть на становищі безкласового суспільства у майбутній Українській Державі. Основою цього суспільного ладу, що при ньому не існуватиме експлуатації людини людиною, буде суспільна власність на знаряддя і засоби виробництва. Практично це означає, що в майбутній українській державі велика промисловість, велика торгівля, банки будуть національно-державною власністю, а дрібна промисловість, дрібна торгівля — громадсько-кооперативною. В Українській Державі допускатиметься індивідуальне або колективне, в залежності від волі населення, землекористування. У програмі ОУН говориться, що найвищим обов'язком влади в Українській Державі буде служити інтересам народу. „Немаючи загарбницьких цілей, не маючи поневолених країн і пригноблених народів у своїй державі, народна влада України не витрачатиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська народна влада всі економічні ресурси

і всю людську енергію спрямує на побудову нового державного порядку, справедливого соціального ладу, на економічне будівництво країни, на культурне піднесення народу" (програм. Постанови III-го НВЗ ОУН). Коротко, ОУН бореться за „повне визволення українського народу з-під московсько-більшевицького ярма за побудову УССД без поміщиків, капіталістів та без большевицьких комісарів, енкаведистів і партійних паразитів" (там же).

Чому ОУН є за принцип суспільної власності на знаряддя і засоби виробництва, тобто чому вона є за національно-державну або громадсько-кооперативну власність у промисловості, банківості, торгівлі (передбачається також дрібна приватна торгівля)?

Як показує досвід, принцип приватної власності і необмеженої економічної свободи, обов'язуючі при капіталістичній системі, doprowadив до витворення величезної економічної нерівності між капіталістами і працюючими. Працюючі маси опинилися при капіталізмі на становищі визискуваних економічно і безсильних політично громадян. Це doprowadило до гострої міжкласової боротьби: робітники і селянство борються за покращання свого економічного становища, а буржуазія боронить своє панівне економічне становище. Не треба хіба окремо доказувати, що класова боротьба дуже небезпечна для народу. Вона його руйнує, розкладає, загрожує втратою незалежності. Таке становище, при якому одні суспільні класи багатіють, і живуть у достатках, а другі голодують, перебувають у нужді, і то з тієї лише причини, що, крім власних рук, власної фізичної сили, нічим більше не розпоряджаються, — таке становище є цілком суперечне поняттю соціальної справедливості, національної солідарності, таке становище є, об'єктивно беручи справу, ненормальне. Радикально змінити цю справу можна лише шляхом націоналізації (удержавлення) промисловості, банків, торгівлі. Український націоналізм хоче забезпечити всьому народові відповідно високий життєвий рівень. Український націоналізм не хоче, щоб серед українського народу були експлуататори і експлуатовані, не хоче, щоб український народ роздирала класова боротьба. А що єдиним засобом позбавлення такого небезпечного стану є усупільнення всіх галузей народного господарства, тому то він і прийняв цей принцип як основу суспільно-економічного ладу в майбутній Українській Державі.

Капіталізм, тобто той лад, що опертий на принципі приватної власності і необмеженої економічної свободи, крім того, що doprowadжує до витворення класових антагонізмів і викликає класову боротьбу, має ще інші темні боки. Економічне життя при капіталістичній системі розвивається стихійно. В наслідку цього доходять до частих економічних криз, які викликають, у свою чергу, нужду широких народних мас, економічний занепад, фінансові труднощі. Економічні кризи — одне з найбільших нещасть сучасного людства. Вони, подібно як і війна, спихають часто народи на дно нужди, doprowadжують мільйони людей у світі до величезного зубожіння. Один із засобів недопустити до криз є впровадити в економічне життя пляновість, організувати плянове виробництво і розподіл продукції. Пляновість продукції і розподілу може бути здійснена лише в усупільненому господарстві. Отже, усупільнення знарядь і засобів виробництва — це також один із засобів боротьби з економічними кризами.

Сьогодні в деяких випадках капіталізм гальмує розвиток продукційних сил країни. Капіталісти інколи стараються приховати різні технічні винаходи, удосконалення — для того, щоб не бути змушеними до надзвичайних витрат

на впровадження цих поліпшень у власні фабрики чи заводи. На тому, зрозуміло, тратить уся суспільність, в інтересах якої є постійний розвиток продукційних сил, тобто по[с]тій[н]ий розвиток промисловости, технічних удосконалень тощо. Нові винаходи, нові машини, технічні удосконалень дозволяють суспільност[і] отримувати більшу кількість товарів при меншій витраті на те фізичної енергії. В усупільненому народному господарстві приватні інтереси окремих людей не зможуть бути перешкодою у розвитку продукційних сил [України].

Сьогодні більшість економістів стоїть на становищі, що капіталізм — це історичне, отже, не вічне, а перехідне явище. Сьогодні більшість економістів одверто вказує на різке протиріччя між суспільним характером сьогодинішнього виробництва і принципом приватної власности у промисловості, торгівлі, банковості. Сьогодні більшість економістів закликає до ін[терв]енції держави в економічне життя, до контролі державної економіки країни, а то й просто до націоналізування основних галузей народного господарства. Такі типowo капіталістичні європейські країни, як Англія, Франція, сьогодні вступили на шлях націоналізації окремих, найважливіших економічних установ, найважливіших галузей народного господарства. Враховуючи це все, український націоналізм став на становищі усупільнення знарядь і засобів виробництва.

Окремо треба відмітити, що на українських землях сьогодні ніде не і[с]нує приватної власности. Вся промисловість, торгівля, банки, земля на Україні знаціоналізовані. Український націоналізм вважає, що поворот до капіталізму України непотрібний. Український народ побудує справді справедливий, справді прогресивний суспільний лад на нових основах.

Поборуючи капіталізм, український націоналізм найрішучіше побороє також большевицький суспільний ла[д]. Цей лад характеризується, як ми вже також про це говорили, існуванням експлуататорської кляси большевицьких партійних вельмож і експлу[а]тованої маси працюючих. Основою цього нового експлуататорського ладу, який виник в умовах т. зв. соціалістичної власности на знаряддя і засоби виробництва, є монопольне становище большевицької партії в ССРСР, її диктатура, політичні привілеї верхівки цієї партії, тоталітаризм у внутрішньому устрою ССРСР. Кліка большевицьких партійних верховодів з'являється сьогодні фактичним необмеженим власником усього народного багатства ССРСР. Вона цілком вільно, згідно лише з власними загарбницькими інтересами, цим багатством розпоряджається. Мільони працюючих ССРСР за допомогою терору примушуються цією клікою жити в найгірших економічних умовах. Український націоналізм якнайрішучіше бореться проти кляси большевицьких вельмож ССРСР, проти нового експлуататорського большевицького суспільного ладу, побудованого на основі політичного упривілеювання большевицької верхівки. Демократичний лад у майбутній Українській Державі, при якому влада буде дійсно вибиратися і контролюватися народом, виключить можливість творення експлуататорської кляси на базі політичних привілеїв.

В галузі міжнародної політики український націоналізм побороє імперіялізм. Український націоналізм вважає, що імперіялізм приносить лише зло народам, що імперіялізм є найбільше нещастя народів. Не говорячи вже про поневолені народи, імперіялізм в остаточному наслідку є нещастям і для панівних народів. Маючи поневолені народи, імперіялістична держава мусить

витрачати величезну частину енергії, коштів на утримання армії, поліції, тюрем. У боротьбі за втримання загарбаних територій, завжди гинуть тисячі людей. Поневолення чужих народів завжди зміцнює панівне стано[в]ище командних клас панівних народів, збільшує експлуатацію працюючих мас цих народів з боку цих командних клас, збільшує політичне [без]силля працюючих. Існування колоній завжди спричинює однобокий розвиток економіки метрополії й узалежнює її від колоній. Тому, що колоній, як показує історичний досвід, вічно втримати не можна, однобокий розвиток господарства метрополії загрожує дуже серйозними і економічними і суспільними ускладненнями в ній в тому випадку, коли колонія визволяється. Імперіялізм є завжди причиною величезних війн, які, крім матеріальної руйни і фізичного винищення мільонів людей, нічого більше людству не приносять.

Програма ОУН, прийнята III НВЗ ОУН, включає в себе всі найсучасніші, найпередовіші здобутки, як людської думки, так і практики народів у всіх майже галузях: політичній, суспільній, е[к]ономічній, культурній. Вона дає концепцію справді справедливої, справді прогресивної міжнародної і внутрішньої політичної і суспільно-економічної ладу.

*Орієнтація в нашій програмі на найпередовіші досягнення людства, як у галузі політичної і суспільно-економічної практики, так і в галузі політичних і суспільно-економічних теорій — шостий елемент революційності українського націоналізму.*

\* \* \*

*ОУН ставить дуже високі моральні вимоги до своїх членів.*

Членом ОУН не може бути перший-ліпший під оглядом характеру українець. Членами ОУН можуть бути лише люди готові для України на все: готові за неї, коли цього вимагає потреба, гордо вмирати і готові за неї серед найбільших труднощів через довгі роки боротися. Членами ОУН можуть бути лише люди сильної волі, стійкого характеру, люди дисципліновані, відважні. Для людей слабого характеру, людей нестійких, крутиїв, спекулянтів, людей заячої вдачі — в ОУН місця немає. Безперервна війна проти озброєного наймодернішою зброєю, в тисячу раз сильнішого від нас під оглядом матеріальної сили окупанта вимагає людей сильних, дібраних.

Хто відповідає моральним вимогам, що їх ставить український націоналізм до своїх визнавців, той завжди незалежно від того, хто він (селянин, робітник чи інтелігент), незалежно від своєї освіти може бути прийнятий в члени ОУН.

Від усіх своїх членів ОУН вимагає безумовного виконання всіх наказів і інструкцій провідників. За невиконання наказів примінюється в ОУН суворі карі, включно до кари смерті. ОУН вимагає від своїх членів також постійної активності, постійної роботи. Член ОУН, який через певний час з неоправданих причин є неактивний, карається. Кожний член ОУН повинен також постійно підвищувати своє знання, свій політично-теоретичний рівень. Поганий той член ОУН, який не вчиться, не працює над собою. Член ОУН, підпільник завжд[у] мусить бути прикладом патріотизму, революційності, дисциплінованості, громадської солідарності і чесноти для усього свого оточення.

ОУН сьогодні розпоряджається тисячами членів, загартованих у дов-

горічній підпільній боротьбі з окупантами. Сьогоднішні кадри ОУН відзначаються великим революційно-політичним досвідом. Вон[и] — найбільша цінність українського національно-визвольного руху, найбільша цінність усього українського народу. Вони — найнадійніша запорука того, що Україна визволиться з-під большевицького панування.

*Дуже високі моральні вимоги до членів ОУН — сьомий елемент революційності українського націоналізму.*

\* \* \*

*Український націоналістичний рух є суто-революційний рух. Революційні і цілі, за які він бореться, революційні і методи, які він застосовує у своїй боротьбі.* Основні елементи революційності українського націоналізму — коротко підсумовуємо сказане — такі:

1) ідея УССД, що її українські націоналісти визнають активно і в боротьбі за здійснення якої вони зберігають сувору принциповість;

2) боротьба за відродження духовності українського народу, тобто боротьба за викорчовування в українському народі рабської психіки і культивування в ньому психіки вільного господаря на своїй землі, психіки фанатичного борця за справу Самостійної України;

3) радикальність, насильницький характер метод нашої боротьби проти окупантів, визнання того, що найважливішим завданням українського народу під сучасну пору є організація масової безпосередньої нещадної боротьби за національне визволення, боротьби всіми засобами, які є у нашому розпорядженні;

4) розраховування на народ як на основну силу, за допомогою якої ОУН виборє Україні самостійність, найповніше і найвірніше висловлювання прагнень найширших мас українського народу;

5) організування протиокупантської боротьби на українських землях за всяких умов, погляд, що украї[н]ські землі є вирішальним тереном боротьби за УССД;

6) орієнтація на найпередовіші досягнення людства як в галузі політичної і суспільно-економічної практики, так і в галузі політичних і суспільно-економічних наук;

7) високі моральні вимоги до членів ОУН.

## У. КУЖІЛЬ

## НАУКОВІСТЬ ДІАЛЕКТИЧНОГО МАТЕРІАЛІЗМУ

Величезний розвиток науки в XIX і XX ст. ст. підносить її на небувалий досі п'єдестал. Кожний наочно переконується в її небувалих спроможностях щодо найглибшого опанування і найширшого використання сил природи. Отже, не диво, що наука стає авторитетом і для ля[ї]ків і що кожна теорія в якій-небудь ділянці стає для них бездискусійною, якщо її обґрунтують науковими аргументами.

В боротьбі ідей, світоглядів, відомий є факт посилення на науку, щоб тим самим зміцнити своє становище. Наука — це зброя, і вона, уміло використувана запевнює великий проце<sup>нт</sup>/успіху. Це чудово зрозуміли большевики і цілковито використали аргумент „науковости” для свого світогляду, щоб отуманити безкритично, однобічно освіченого советського громадянина. Чей же відомо, що жоден радянський громадянин не має можливості прочитати джерельних, наукових книжок і пізнати інші ідеології. Правда, є в Советському Союзі наукові книжки, але всі вони заправлені марксизмом і не передають оригіналь<sup>них</sup> думок і аргументів світових учених і філософів. Знаючи, що наука сьогодні є беззаперечним авторитетом для усіх, що інтел[е]ктуальний рівень пересічної людини неспроможний критично сприймати „наукове” обґрунтування діалектичного матеріалізму, большевики жонґлюють словами „наука”, „науковість”. Уже в час свого народження марксизм зміцнив себе самообманом, що він є єдино науково-можливим світоглядом, міцно обґрунтованим безсумнівними вислідами природознавства. Безтурботно відносячись до логічних труднощів і легко обминаючи їх у своєму викладі, матеріалізм, здавалося, виходив із самих фактів і усував усі непорозуміння. Марксистський соціалізм уже тоді нескромно назвав себе науковим соціалізмом, у відрізнення від усіх інших соціалістичних напрямів, для зазначення своєї наукової обґрунтованости. Він видав себе за світогляд, що спирається тільки на тому, об'єктивне існування чого можна ствердити зміслами і досвідом, тобто на позитивній науці. І що ж такому авторитетові, як науковій теорії, може протиставити советський громадянин, що не має змоги прочитати нічого іншого, як тільки останній вислів советської філософської думки — 6 розділ IV глави ... Історії вкп(б) „про діалектичний та історичний матеріалізм”? Перед наукою ля[ї]кові лише приходиться схилити голову. А якщо ще взяти до уваги те, що йому, бідолашньому, протягом багатьох років утовкмачують таку фразу, як „щоб не помилитися у політиці... і т. д., треба застосовувати науковий діалектичний метод, який дозволяє зробити єдиноправильні висновки”, — то не диво, що політична мудрість большевицької партії здавалася йому необмеженою. Вона ж керувалася тільки науковими прийомами. Кожний закон став незаперечним; держава, сперта на такі наукові ідеї, непоборна.

Матеріалісти покликаються тільки на досвід зміслів і на позитивне знання. А хіба ж це досвідні науки вказують нам походження і причину буття? Зовсім ні! Вони нам показують тільки самі факти і явища, що по черзі наступають одні за одними, досліджують їх і стверджують певну закономірність між ними. Одначе, досвідні науки нічого не говорять про перший початок діючих причин,



про реальність наперед накресленого пляну розвитку явищ. А тимчасом матеріялісти без найменшого вагання покликаються на ці науки, щоб розв'язати проблеми, які взагалі не належать до їхнього обсягу. І чи ж не маємо права сказати, що матеріялізм висказує засаду, але ту засаду обґрунтовує такими доказами, які нічого не доводять.

Жоден учений досвідної школи, тобто жоден об'єктивний учений не заперечить, коли скажемо, що при сьгоднішньому стані науки ніякі позитивні дані не дозволяють робити такі висновки, які матеріялізм робить про субстанцію і про перші причини явищ природи, що вже за своєю природою досвідна наука не може займатися такими питаннями, як субстанція і перші причини явищ природи; що наука подає нам дійсність, сьгоднішній стан, нарешті, факт, а не початок речей; що оте безпосереднє „яким способом" та найближчі причини речей — це те найбільше, що наука може дати; що з моментом, коли матеріялізм стає виразною і доктринальною негацією метафізики (в науковому понятті цього терміну як науки про основні поняття — субстанцію, буття і т. д.), вже цим самим стає іншою метафізикою, цебто береться, використовуючи дані досвідної науки, стверджувати те, чого вони в себе взагалі не включають.

Це, поперше, а подруге, чи наука може висувати догматичні твердження про майбутнє і відгадувати незмінні наслідки причин. Матеріялізм залюбки опирається на позитивне знання, але рівночасно відкидає його скептичну обережність і таким чином вироджується у природничо-науковий догматизм, який у не досліджених наукою питаннях опирається тільки на віру і в її догми наказує вірити кожному. Коротко переглянувши історію науково-природничих світоглядів, зараз побачимо, якою нестійкою з'являється їх догматичність.

Первісна людина, поставлена в обличчі природи, *[яка,]* судячи поверховно, здавалася їй такою химерною, як і вона сама, уявляла собі її за своїм образом. Вона почала приписувати цей, як їй помилково здавалося, хаотичний безпорядок всесвіту вибрикам і пристрастям богів або добродійних чи злочинних духів. Щойно по багатьох дослідах виявився великий закон причиновости, а згодом відкрито, що він панує над усією мертвою природою. Стверджено, що причина, відокремлена в свому діянні, завжди викликувала той самий наслідок; якщо щонебудь діялося, воно не залежало від химерної волі надприродних істот, а прямо впливало як наслідок незмінних законів з безпосереднього стану речей. А цей стан речей, знову мусів бути невідклично викликаний якимось попереднім станом і т. д. назад аж до безконечности, так що цілий хід випадків був наперед визначений станом, у якому знаходився світ у перший момент свого існування. З хвилиною, коли це усталено, природа *могла* їти тільки наперед визначеним шляхом до призначеної мети; іншими словами, акт створення не тільки покликав всесвіт до життя, а й накреслив, крім цього, всю його майбутню історію. Щоправда, людина не переставала вірити в свою здібність впливати на хід випадків актами власної волі, але тут кермував нею рашне інстинкт, ніж логіка, наука або досвід. Від цього часу всі випадки, давніше приписувані діянню надприродних істот, були віднесені на карб закону причиновости. Остаточне признание цього закону за керівну засаду природи, було тріюмфом XVII ст., великого сторіччя Галілея і Ньютона. Стверджено, що небесні явища були вислідом загальних законів механіки, що комети, дотепер уважані за провісників занепаду імперій або смерті королів, рухалися прямо за формулами загального закону тяжіння. З цих понять виплинуло прямування до уявлення

усього матеріального світу, як машини. Цей напрям постійно зміцнювався, аж поки, нарешті, не досягнув найвищої своєї точки в другій половині XIX ст. Здавалося, що треба ще тільки більше зусиль у напрямі пізнання світу і цілість мертвої природи об'явиться нам, як бездоганно діюча машина.

Все те, очевидно, мусіло в значній мірі вплинути на вяснення значення людського життя. Кожне поширення закону причиновости, кожна пер[е]мога механістичної інтерпретації природи щораз більше утруднювала віру в свободу волі, бо якщо вся природа підпорядкувалася законам причиновости, то чому ж життя мало б бути винятком. З цих понять узяли свій початок механістичні філософічні с[и]стемі XVII і XVIII ст., а також ідеалістичні теорії, які як природна реакція наступили після них. Одначе, аж до початків XIX ст. можна було уважати життя чимось відмінним від мертвої природи. Тоді то відкрили, що живі клітини складаються з тих же атомів, що й мертва матерія, що довело до висновку, що розвитком цих клітин керують, певно, ці самі закони природи; насувалося питання, чому атоми, які входять до складу наших тіл і мозків, не мали б підлягати законам причиновости. Почали не тільки припускати, а прямо безоглядно твердити, що життя є також чисто механічним явищем. Говорили, що уми такого, нпр., Баха, Ньютона чи Михайла Ангела різнилися тільки в ступені складности від друкарської праси, свиставки або тартаку; їхньою функцією було виключно стисле реагування на зовнішні поштовхи.

Калейдоскопічне переставлення наукових понять прийшло разом з зміною сторіччя. XIX ст. дало науці час переконатися, що деяких явищ, а передовсім радіоактивности і тяжіння, не можна вяснити механістичним способом. Теоретики не переставали дискутувати про можливість побудувати машину, яка могла б віддати зворушення Баха, думки Ньютона або на[д]хнення Михайла Ангела, але всякі спроби в цьому напрямку не довели ні до яких результатів.

В останні роки минулого сторіччя проф. Пл[а]нк дав певну спробу вяснення тих явищ радіоактивности, яких до цього часу не можна було вяснити. Ці перші спроби згодом розвинулися в новітню „теорію квантів“, яка являє собою одну з панівних засад сьогоднішньої фізики. Одночасно, зазначила вона кінець механістичного віку науки і початок нової ери. Первісна теорія Плянка ледв[е] насувала припущення, що природа поступає малими стрибками і коливаннями, подібно до вказівок годинника, одначе, щойно в 1917 р. Айнштайн довів, що створена теорія, заложена Плянком веде до багато революційн[и]х вислідів. Виявилось, що ця теорія прямо скинула закон причиновости із займаного досі становища, що кермував ходом явищ природи. Давня наука самовпевнено сповіщала, що природа може поступати тільки одним шляхом, визначеним від початків віків аж до їх кінця, почерез непереривний ланцюг причин і наслідків; по стані А невідклично наступав стан Б. Одначе, нова наука зуміла сказати нам покищо не більше як те, що по стані А може наступити стан Б, але однаково добре і стан Ц, Д або незчисленна кількість інших станів; може вона, щоправда, сказати, що більше імовірним є, що наступить стан Б, ніж Ц, Ц ніж Б, може навіть визначити відносно імовірність станів Б, Ц і Д, але саме тому, — що послуговується категоріями імовірности, не може передбачити з цілою певністю, який стан наступить після попереднього.

Як бачимо з цього короткого огляду, наука не всілі дати нам відповіді на питання, що відносяться до *іоснови* /их філософічних проблем. Образ світу, який вона нам подає, міняється з кожною добою нових епохальних відкрить у природознавстві, і вона не змогла ствердити, чи кожний з цих образів є

наближенням до об'єктивного образу світу, чи це є образ світу, огляданий зі щораз іншої точки зору. Ні один з учених, що пережили останніх 30 років, не є настроєні занадто догматично як до майбутнього напрямку ходу науки, так і до напрямку, в якому лежить об'єктивна правда. Отже, не можемо ніяк сказати, щоб сьгоднішня наука мала нам сповіщати велику новину; радше, навпаки, треба б твердити, що науці не вільно нічого передбачати і сповіщати: адже річище науки занадто часто завертало у своїому ході.

Такий стан науки, такі її спроможності, і на цій основі різко виступає використання більшовиками її авторитету. Створюючи обман суворой науковости більшовицького світогляду, заставляють не обізнаний зо станом і можливостями науки загал беззастережно вірити політиці, побудованій на точних і стислих науках.

Щоб розглянути ближче, що власне у більшовицькому світогляді є згідним з позитивним знанням, а що з'являється тіль[к]и гіпотезою, а то й довільним висновком, не опертим ні на яких наукових даних, розглянемо 6 розділ IV глави „Історії вкл(б)“ про „Діалектичний і історичний матеріалізм“. Якраз цю працю Сталіна треба взяти до уваги тому, що вона має окреме значення у советському світі. Влада доручає цю книгу офіційно як джерело філософичної більшовицької мудрости для робітника і професора університету. Вміщає вона єдиноправильн[у] інтерпретацію і виклад усього філософичного марксистського вчення. Зрештою, після останньої філософичної праці „Матеріалізм і емпіріокритицизм“ Леніна 1908 р. нічого нового в цій ділянці не появилось. Сучасна більшовицька філософична думка повторює тільки старі комунали і на всі боки вивертає цитати з Енгельса чи вищезгаданого „Матеріалізму і емпіріокритицизму“.

А згідно з діалектичним методом усе в світі змін[н]е, кожна категорія дістає інакше означення у новій добі, створеній епохальними науковими відкриттями. Такої перевірки основних понять і зміни їх дефініції у зв'язку з новими науковими досягненнями не було. Навпаки, всякі спроби у цьому напрямі були засуджені як ухили, а їх авторів названо ворогами народу. І так більшовицька філософична думка заkostenіла, і, крім голословних тверджень, що нові наукові відкриття підтверджують їхні тези, не знаходимо на це ніяких доказів.

Поперше, що вражає у згадуваній праці Сталіна, а, зрештою, й у всіх писаннях більшовиків — це своєрідна термінологія, не прийнята ніде в науковому світі, а то й суперечна підставовим науковим поняттям цілого наукового світу. Увесь виклад Сталіна про діалектичний метод побудований на протиставленні його метафізиці. Метафізика має від поарістотелівських часів точно визначене значення. Це наука про питання, на які не дає відповіді сучасне природознавство, тобто про буття, основну субстанцію, яка творить світ і т. д. У більшовиків у поняття метафізики заганні в чамбул усі теорії, філософичні системи і т. д., які не погоджуються з марксистською діалектикою. Мало цього, [в] марксистському протиставленні метафізики і діалектики більшовики намагаються створити уявлення, що всі філософичні системи до них були крайно абсурдні, не наукові, що вони всі розглядали світ як систему відокремлених, незалежних одно від одного явищ. У такому зіставленні весь світовий доробок людської філософичної думки не має жодного зв'язку з наукою. Твориться уявлення, що перша наукова інтерпретація і розуміння всесвіту зачинається від них. Але хто ж власне з філософів новітньої доби оспорював змінність речей, співзалежність явищ природи і т. д.?

Сталі фрази „в протилежність метафізиці...” — це ніщо інше, як створення вітряків і донкіхотська боротьба з ними, це подавання усїєї н[ем]арксист[с]ької філософії у карикатурі для тимбільшого зазначення своєї геніяльності у властивому визначенні законів розвитку природи.

Подруге, ненауковою і неповажною є рекомендація діалектичного методу як єдинодоцільної рецепти для правильної розв'язки всіх питань — від дрібних політично-суспільних щоденного життя до основних філософічних. Забувають, що метод — це ще не все. Тим же самим діалектичним методом дійшов Гегель до апотеози пруського імперіялізму. До чого доводить доктринерське застосування методу, прегарно ілюструє історія, яка трапилася власне Гегелеві. Він, користуючись своєю діалектикою встановив, що неможливе існування більшої кількості планет понад відкриту вже в його часах (?). Одначе, відкрито ще одну — Нептуна. Збентежені асистенти несміливо звертають увагу професорові, що його теорія не згоджується з дійсністю, і дістають знаменну відповідь: „Тим гірше для дійсности”. І тим гірше для сьогоднішньої дійсности, що вона не вкладається у рамки і не розвивається згідно з 6 розділом IV глави „Історії вкп(б)”. І власне характерним у большевицькому світогляді з'являється нагинання явищ природи, а н[е]редусім суспільно-політичного життя до апріорного методу досліджування.

Дві перші властивості діалектичного методу не є винаходом марксизму. Не його заслуга у встановленні цих двох загально-відомих і загально визнаних законів природи про взаємозалежність явищ і їх змінність у часі і просторі. Не так просто виглядає твердження про стрибкоподібне походження явищ. Поперше, дефініція поняття стрибка неточна. Яка потрібна швидкість для того, щоб перехід з одного стану в другий можна було назвати стрибкоподібним? Стрибок у визначенні марксизму — поняття відносне. Абсолютного стрибка в явищах природи покищо не спостерігаємо, бо такий мусів би впроваджувати якісну зміну в часі рівному *t*. Сталін окреслює стрибкоподібний перехід як процес, при якому „зміни наступають не поступово, а швидко, нагло”. Що це значить швидко, нагло? Це поняття теж суб'єктивне. Скажімо, для людини, що живе пересічно 50-60 років, час явища, яке проходить „швидко” буде, припустім, година, хвилина. А для іншої істоти, яка живе 8 років або, як травневий хрущ, 1 місяць, — це „швидко” у відношенні до людського буде 1/10 чи 1/1000 цієї години, хвилини. В такому разі поняття стрибок — не об'єктивне поняття, отже невласиве для всієї природи, а тільки обчислене на людську ментальність, на людське поняття часу. Може, й знайдеться деяка кількість явищ, що переходить з одного якісного стану в другий дуже швидко, але рівночасно наведемо мільон прикладів, де цей перехід триває довго і власне паралельно з кількісними змінами і йдуть якісні зміни. Але перед цим треба розглянути приклад кипіння води як зразка стрибкоподібного процесу. „Так, нпр., — пише Енгельс, — температура води не має спочатку ніякого значення по відношенні до її капельноплинного стану; але при збільшенні або зменшенні температури води настає момент, коли цей стан скупности переміняється в одному випадкові в пару, в другому в лід”. Явище подане невірною. Загально відомо, що вода перемінюється в пару при кожній температурі. Вода у відкритій посудині, в нормальній хатній температурі вже випаровує. Зо збільшенням температури води вона парує швидко, тобто кількість води, яка перемінюється в пару, на одну секунду зростає зо зростом температури. При температурі кипіння ця швидкість випаровування є найбільшою, але не має місця ніякий

стрибок. Радше наглядний паралелізм — з кількісним побільшенням руху молекул води, тобто зо зростом температури води, одночасно іде прискорення парування. Д[е] ж тут швидкий і наглий перехід? Це правда, що деякі явища в природі проходять швидко, або, як каже марксизм, „стрибокподібно” (нпр., деякі якісні зміни в атомах), але величезна більшість змін у природі відбувається поволі і рівномірно з кількісними змінами. Якщо довжина світляних хвиль зростає поволі, то якість, тобто колір світла змінюється теж рівномірно і поволі. Як бачимо, поняття марксистського стрибка — це мішанина наївних обсервацій із ще на[і]внішими узагальнюючими висновками.

Характеризуючи марксистський філософський матеріалізм, Сталін пише: „Світ і його закономірності цілком пізнавальні, наше знання про закони природи провірене досвідом, практикою, з’являється достовірним знанням, яке має значення об’єктивної правди”. А як висновок з цього твердження приходиться „наукове” вияснення основ суспільного життя і непомилність партії, яка спирається на тих же „наукових” положеннях. Злочинна діяльність большевицької партії й усі її штучні, протиприродні суспільно-політичні експерименти заставляють ближче проаналізувати наведені положення. При тому треба зазначити, що н[е] б[удемо] розглядати питання про первинність чи вторинність матерії, про правильність матеріалістів чи ідеалістів у питанні основної субстанції чи буття. Це справа віри, бо наука сьогодні ще не спроможна відповісти на всі ці питання. Йде про те, щоб ясно усвідомити собі, чи большевики не надуживають можливостей науки і чи не використовують її авторитету для надання познать правильності тільки своїм божевільним теоріям. Становище большевиків у підвищеному питанні коротко схарактеризоване вже словами Сталіна. Щоб вирішити цю проблему, ми повинні дати відповідь на такі два питання:

1) Чи можливе об’єктивне пізнання природи людиною?

2) Чи на основі досьогодні відкритої закономірності можна буде будувати догматичні теорії про майбутнє природи і суспільності, чи тільки висувати т. зв. робочі гіпотези з усіма необхідними обумовленнями?

Людина пізнає і досліджує явища природи за допомогою своїх змислів. Це вже апріорно заперечує об’єктивність того пізнання, бо будова відповідних органів змислів зразу визначає ступінь і якість того пізнання. Всі зовнішні поштовхи переходять через відповідні органи, через систему нервів і шойно тоді доходять до людської свідомості. Перехід вражіннь через усю ту апаратуру змінює їх відповідно, даючи вражіння краски, ступеня твердості, форми і т. д. З розвитком науки приходять удосконалені прилади, що заступають, нпр., обмеженість людського зору і дають йому можливість оглядати біле світло сонця, розщеплене на спектральний образ, але цей спектральний образ є знову нічим іншим, як зовнішнім поштовхом, який входить до нашої свідомості через цілу систему даного змислу. Отже, з того факту, що людина пізнає світ своїми змислами виходить, що її уявлення про світ суб’єктивне і залежить від тих же змислів. Слепа людина має інший образ світу, а істота, що мала б ще інший, незнаний нам, змисл, створила б знову інший образ природи. Отже, котре з цих пізнань назвемо об’єктивним? Всі змагання до дослідження природи субстанції будуть доти безплідними, доки ми не будемо мати зовнішньої підстави порівняння. Будучи тільки мінімальною частиною світу, годі поглянути на нього з дальшої перспективи, схопити цілість проблеми. Хіба ж нам відомо, що на тих далеких небесних тілах, що їх не можемо бачити навіть найбільшим

телескопом, не діють інші закони, відмінні від тих, що ми їх відкрили для доступного тел[е]скопові світу. Зрештою, перегляньмо науку, чи вона досі дала нам яку небудь основу для пізнання субстанції, чи тільки описувала і досліджувала закони, що керують перемінами субстанції і таким способом витворюють явища зовнішнього світу. Прикладом тут може бути наступне: що дала нам уся наукова праця про суть світла? Спершу прирівнювала і зображувала його у формі маленьких частинок — корпускул, пізніше — у формі хвиль і остаточно прийшла до висновку, що не наблизилася до розкриття природи світла, а тільки прирівняла його поведінку раз до руху корпускулів, а раз до руху хвиль. І сьогодні наука не може передбачити, котру з форм приборе світло у своєму діянні. Чи ж вислів — світло заховується, як хвилі на поверхні води, нпр., при обминанні скелі — говорить нам щонебудь про суть світла, про основну субстанцію, з якої воно складатиметься. Усі ці корпускули і хвилі — це тільки символи для висловлення ступня їх пізнання і порозуміння між людьми для обговорювання їх і пояснювання їхньої дії. Хронологічно корпускулярна теорія випереджує хвилеву. Спочатку здавалося, що ця остання точніше вияснює поведінку світла і подає вияснення у тих питаннях, у яких н[е] д[а]вала собі ради корпускулярна. Одначе, згодом вия[в]ило[с]я, що одна і друга взаємно доповнюються, у деяких випадках краще вияснення подає корпускулярна, в інших — хвилева. Отже, хвилева теорія, як пізніша зв'язана з часом дальшого і всебічнішого розвитку науки, повинна була дати образ світла, посунений на шляху пізнання в бік абсолютної істини. Тимчасом стверджено наявність */n*одвійної поведінки світла (виразно підкреслюємо: поведінки, а не суті).

Електрона ніхто не бачив, його заобсервували тільки в русі, в дії, заобсервували його поведінку і поведінку ту прирівняли до спостережаних звичайно [н]ашими змислами природних явищ. І коли наука піде далі, досліджуючи електрон, вона винайде докладніші формули для визначення його поведінки, але це не будуть формули, що визначували б суть електрона, бо чим далі ідемо, тим більше переконаємося, що матерія не */e* тим, за що ми її уважаємо. Розбиття атома тільки роз[в]іяло наше дотеперішнє уявлення про матерію і дал[о] нам но[в]ий образ, але чи наближений до об'єктивної істини?

Механістична концепція всесвіту — це, за словами марксизму, відносна істина, істина, яка спирається на тогочасному рівні людського знання. Кожна наступна відносна істина іде по шляху поступу і удосконалення до абсолютної істини. Але що ж бачимо в дійсності? Наступні теорії, чи то теорія квантів, чи система Айнштайна, дають новий образ всесвіту, але побудований не на удосконалених механістичних засадах, а на цілковито відмінних, революційних по відношенні до попередньої епохи в науці положеннях. Але чи ж усі закони Ньютона не були перевірені експериментально? А бачимо, що Айнштайн також експериментально виявив деякі відхилення у гравітаційному законі і установив нові, що спиралися на теорії відносності і взагалі заперечували існування сили ньютонівського тяжіння. Ті символи, якими означували поведінку поодиноких явищ природи, популяризаційна наука приймала за форму явищ для кращого і прогляднішого їх вияснення. Таке спочуляризування бачимо в будові образу всесвіту марксистським світоглядом. Він являє собою викінчену систему, де немає ніяких відхилень, усе відбувається по знаних причинах і передбачуваних наслідках. В результаті дістаємо прозорий, зрозумілий образ, але невірний.

Поняття часу досі було для нас таке зрозуміле, і безспірне, що ніхто не сумнівався у його об'єктивності і не припускав можливості зміни. Цей

нютонівський час належав до категорії абсолютних понять, незалежних від матерії, простору; час, який рівномірно і безперервно йшов уперед. При такому понятті часу можливо є прийняти закон причиновості. Якщо час іде вперед, тоді причина може попереджувати наслідок. Усі закони перевірені дослідом, побудовані на повищому розумінні часу. Але приходить Айнштайн, і в його теорії відносності час — це поняття відносне, залежне від простору і матерії і тісно з ними зв'язане. І знову деякі формули фізики на довжину тіла в спочинку і на довжину того ж тіла в русі підтверджуються досвідом. Багато дослідів над [e]лектроном у русі теж підтвердили відносність поняття часу. Отже, наївне нютонівське розуміння часу як абсолюту, в Айнштайна з'являється суттєво змінним. І одне і друге поняття часу давало додатні експериментальні висліді, отже, котре з них було об'єктивне чи більш наближене до абсолютної істини?

Приходить друге питання для розгляду, а саме: чи може наука на підставі даних, які вона сьогодні має, визначувати наступний стан явищ, ставити деякі непомильні передбачення у кожній ділянці? Це твердження можливості передбачування базувалося на законі причиновості, що цілкоміто запанував у науці в механістичній добі. Закон цей говорив: „Якщо стан якоїсь системи в даний момент знаний, то тим самим визначені усі стани тої системи, попередні і наступні”. Звідки взялася ця засада? Спостерігали її при діянні кожної машини, кожного мірничого інструменту. Від електричного струму до відхилення вказівки на амперметрі — все було пов'язане ланцюгом причин і наслідків. Те саме спостерігалось і в астрономії. На підставі обраховування положення і швидкості планет у даний момент астроном обраховує положення і швидкість у довільний час і таким чином визначає затьміння сонця і місяця. І дійсно, *в тих ділянках* засада причиновості була стверджена, доведена законами механіки і перевірена досвідом. Але виразно треба зазначити *в тих ділянках*. Тими ділянками з'являється макроскоповий світ, тобто світ тіл, багато більших від атомів. Але зі заобсервованих фактів засади причиновості в явищах фізики й астрономії у макроскоповій скалі заскоро вивели необґрунтовані узагальнення і засадою причиновості обняли цілий всесвіт, цілу природу, органічну і неорганічну, а навіть людину і її суспільне життя. Бо відомо, що те, [щ]о *в ір* не в одній ділянці явищ природи, не мусить справджуватися в інших ділянках. Д*e*термінізм предістався з клясичної фізики і до філософії і став фундаментом матеріялістичних світоглядів ХІХ ст. Сьогодні мусить прийти перевірка його положень, бо позитивна наука, регористично підходячи до досліджуваних явищ і до ставлення висновків, ствердила, що у мікроскоповому світі, тобто в світі атомів, електронів, квантів, не діє засада причиновості. Наступний стан системи можна визначити тільки більшою або меншою імовірністю, а більше нічого. Чому так діється? Бо не можна нам виповнити в мікрокосмосі підставової передпосилки засади причиновості, а саме: не можна визначити докладного стану електрону в довільний момент. Стан кожного тіла, а також і атома чи ел[e]ктрона визначає його кожночасне положення і гін (маса помножена на швидкість). А власне не можливо рівночасно визначити швидкість і положення атома і електрона. Ту „засаду” „невизначимости” відкрив і обґрунтував фізик Гейзенберг.

Клясична фізика завжди займалася величинами, можливими до змірення і про такі тільки говорила. З відкриттям електронів потрапила також виміряти їх швидкість і положення. Але окремо, в одному моменті швидкість, а в дру-

тому положення. І так до 1927 р. приймали атом і електрон за фізично вимірні одиниці. І саме Гейзенберг довів, що говор[и]ти про визначення стану електрону в відповідний момент, цебто рівночасно визначити його швидкість і положення для того самого моменту, є науковою неможливістю. Для докладного в'яснення досвіду, проведеного Гейзенбергом, треба було б ближче зайнятися теорією квантів. Тепер можна тільки сказати про його суть. Отже, при експериментах у макроскоповому світі послуговуємося змислами зору, дотику, слуху і т. д. В мікроскоповому, лише зір можемо приміювати при дослідях, і то вживаючи, щоб побачити положення ел[е]ктрону якогось ультрамікроскопу („мікроскопу Гейзенберга[" ]"). Щоб побачити цей електрон і означити його положення, треба його освітлити. Квант світла, падаючи на електрон, змінює його швидкість. Тому для визначення швидкості електрону користуємося слабшими променями світла, поштовх яких значно не впливає на зміну руху електрону, але за те освітлення цими променями не дасть виразного положення електрону. Звідси повстало славне твердження Гейзенберга про „засаду невизначимості". Її — величину означає т. зв. „стала Плянка", дуже маленьке число, але яке наочно показує, що всесвіт не є прецизною машиною, як думали механісти, бо між його найменшими частинами немає абсолютно докладно визначених сполучень. У фізичних досвідах усталено, що саме обсервація закрючує стан обсервованої системи. Очевидно, якщо світло падає на великий спостеріганий об'єкт, воно не викликає в ньому помітних змін, але цілком протилежно відбувається у випадку спостерігання електрону. Тоді при визначуванні положення тратить своє значення визначена швидкість і навпаки. Наведеного факту не можна змінити. Фізика цікавиться тільки тим, що можна спостерігати (але нами — людьми), але не займається тим, що мало б спостерігати надлюдське ество більш досконале, з іншими можливостями способів пізнання. Тому питання, як є „направду" (в метафізичному сенсі) з тими електронами — чи „справді" електрони не рухаються по означених шляхах, з означеними швидкостями, — не є науковим питанням і не має ніякого означеного сенсу. Тому даремні були б передбачування промайбутні стани. Що вийде з певного, не досить означеного стану — ми не всилі сказати. Засади причиновості не можна прикласти в світі атомів, електронів і фотонів; вона з'являється непридатною, непотрібною. Процеси мікросвіту, які спостерігаємо, підпорядковуються засаді невизначимості Гейзенберга, вони індетерміністичні. Не в людській силі лежить передбачити поведінку даного атома або електрона.

Якже ж це діється, що в світі, складеному власне з атомів, панує такий чудовий порядок; що серед множества атомів радять стислі права, від яких немає ухилів. Не думаймо, що в мікросвіті панує хаос. Закони квантової механіки, які в ньому радять, є справді індетерміністичні, але з докладністю висказують імовірність перебігу даного процесу. Виражають їх за допомогою диференціальних рівнянь. Окремий, одиничний процес, нпр., вислання світла атома, може в дану хвилину відбутися або ні. Природа допускає тут певного роду довільність, немов дає атомові різні можливості. Котра з тих можливостей настане, невідомо; відома тільки правдоподібність настання. Тому в товпі атомів радять закон, який говорить не більше, як те, що та чи інша подія настане з величезною імовірністю. Масові процеси, статистичні, підлягають законів причиновості, і в них проявляється порядок природи. Якщо маємо до діла з атомами і електрон[а]ми в великих масах, то математичний закон середніх вартостей накидає нам детерм[і]нізм, якого не могли ствердити фізичні за-



кони. Поняття це можна вияснити за допомогою аналогічної ситуації у мікроскоповому світі. Коли підкинемо копійку, ніколи не можемо бути певні, яким боком впаде до нас. Одначе, кинувши мільон тонн копійок, знаємо, з в[е]ликою імовірністю, яку не тільки в практичному житті, а й у науці приймаємо, за певність, що 500.000 тонн упаде на один, 500.000 тонн копійок на другий бік. Можемо цей досвід повторювати, скільки разів захочемо, і майже завжди з однаковим вислідом. Це „майже завжди” замінює собою давнє механістичне „завжди”, і можемо уважати його законом причиновости; в дійсності [і] — це тільки наслідок математичних законів випадку. Число копійок у мільоні тонн є, однак, нічим у порівнянні з числом атомів навіть у найменшій частині матерії, на якій фізики минулої епохи могли переводити свої досліди. Отже, тепер стає ясно, яким чином омана детермінізму ввійшла до науки.

В багатьох інших ділянках спостерігаємо певного роду випадковість у наступстві явищ, випадковість, яку можна було визначити теж тільки законами теорії імовірности. Нпр., відомо, що атоми рад[ію] і інших радіоактивних субстанцій розпадаються прямо з бігом часу на атоми олова і гелію, так що маса рад[ію] постійно зменшується, уступаючи місце масі олова і гелію. Закон, що виражає швидкість цього зникання гідний уваги; кількість раду зменшується докладно та[к с]амо, як число жовнів у відділі, виставленому на сліпий крісовий вогонь. З цього бачимо, що для кожного атома і раду, він не має ніякого значення; вмирає він тому, що якимось таємним способом призначення заступало до воріт його існування.

У висновку можемо на підставі сьогоденного стану науки здати собі справу, що являє собою діалектичний матеріалізм у галузі природознавства. Раніше, ніж перейти до вия[вл]ення необґрунтованости і безсенсовности т. зв. діалектичного методу, необхідн[о] ствердити незаперечний факт, що жоден учений поза советським Союзом не цікавиться цією „теорією”. Різні вчені, філософи з різними світоглядами схвалюють одні і заперечують інші теорії, але ніхто з них не витрачає часу на обговорювання марксистських наївних філософських абсурдів. Аналіз большевицької писанини на філософські теми показує, що маємо там до діла з хаотичним конгломератом нічим між собою не пов'язаних афоризмів. Закони розвитку окремих поодиноких явищ природи узагальнюють, без жодної основи, на цілу природу. Говорять про знані від сотень років, давно відкриті факти і наукові тези і бомбастично твердять, начебто Маркс і Енгельс були якимись винахідниками і новаторами. Ніяке „положення” марксистської балаканини в ділянці філософії природи не впливає із сучасного стану науки, навпаки, вся їхня „теорія” явно суперечна найновішим, експериментально і теоретично обґрунтованим висновкам фізики. Одну ще справу треба пригадати, а саме: філософічний марксизм твердить категорично, що в розвитку науки нема жодних незмінних догм, але чомусь свою теорію вважають непорушною. Вони говорять, що в розвитку кожної наукової теорії з'являються необхідні в перший момент суперечности[і], які і роблять кінець цій теорії. Чому ж би марксистська ідеологія мала бути вічно незмінна і досконала? Вони не хочуть бачити те, що спостерігає кожний об'єктивний читач уже з самого початку лектури їх авторів, а саме: вони не бачать, що вся їх теорія — це одна велика суперечність.

Яке ж значення має для нас це з'ясування собі правдивої вартости марксистського матеріалізму як науково обґрунтованого світогляду. Значення це величезне. Бо якщо найважливішою заслугою Маркса було перенесення

положень діалектичного матеріалізму з явищ природи на суспільне життя у вигляді історичного матеріалізму, то однаково вартість має вчення історичного [мат]еріалізму про суспільне життя, як і вчення діалектичного матеріалізму про неорганічну природу. Тобто має вартість фантазії. Це вирозумуваний образ розвитку суспільства, яки[м] його хочуть бачити, але яки[м] він не є. Цілий діалектичний та історичний матеріалізм — це абстрактно побудовані системи, до яких насилу вишукували підтвердження у природі і суспільстві. Всі сумні, прямо трагічні наслідки такого шукання підтвердження у суспільно-політичному житті маємо змогу оглядати в цілій ширині в Советському Союзі.

\* \* \*

## О. ГОРНОВИЙ

### ШОВІНІСТИЧНЕ ЗАПАМОРОЧЕННЯ І РУСИФІКАЦІЙНА ГАРЯЧКА БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ІМПЕРІАЛІСТІВ

„Боротьба” з „ухилом” у бік великоруського шовінізму, про яку свого часу так багато кричали більшовики, закінчилася сьогодні повним ухилом якраз у бік цього ж таки шовінізму. Сталінські вельможі стали сьогодні на позиціях російського шовінізму зовсім одверто. Тост Сталіна в Кремлі 24 травня 1945 р., піднесений на честь російського народу, що, за словами Сталіна, є „найвидатнішою нацією з усіх націй, які входять до складу Радянського Союзу”, та, що є керівною силою серед усіх народів, у якого є „власний розум, стійкий характер і терпіння”, був офіційним признанням цього одвертого шовіністичного курсу, що вже фактично задовго до того часу — існував у житті, був його найвищим осанкціонуванням.

Цей наскрізь шовіністичний виступ Сталіна, що остаточно завершив процес переходу більшовиків до російського шовінізму, послужив за офіційний заклик (як і кожний виступ Сталіна) до якнайсильнішої кампанії розпалювання цього ж шовінізму в російському народі. Ця кампанія, на послуги якої відведено всі великі засоби більшовицького пропагандивного апарату, ведеться по визначеній Сталіном схемі, а саме, щоб доказати: 1) що російський народ по своїй природі найвидатніша нація, 2) що він з'являється керівною силою серед інших народів. Зразу ж видно, що така найновіша сталінська теорія про „найвидатнішість” і „керівну роль” російського народу — це різновидність расистських теорій, що вона, в першу чергу, нагадує гітлерівську, до якої сталінська найкраще підходить як своїм безглуздом, так і реакційністю.

Тому, що „теорія” ця позбавлена будь-яких серйозних основ, для її скріплення, як це звичайно буває при кожній расистській теорії, притягається за волосся і історія, і політична економія, і філософія, і т. д. І ми, власне, бачимо сьогодні, що в усіх цих галузях науки переводяться докорінні зміни. Правда, наука в СРСР ніколи не розвивалася вільно, вона завжди піддавалася численним змінам, що впливали із кожноразової політичної тактики ще вкп(б), але зміни,



Осип Дяків ("Горновий", "Гончарук"), сотн. —нар. 21 червня 1921 в с. Олесин на Бережанщині - член Проводу ОУН та пров. Львівського краю від 1949, заступник голови ГС УГВР від 1950, автор статтів у останньому числі жур. *Ідея і чин*; загинув у бою з НКВД 28 листопада 1950 у Великополі Львівської області (Фото: *Лім. УПА т.10*, стор. 339)



Петро Федун ("П. Полтава", "Волинський"), май. - нар. 24 лютого 1919 в с. Шнирів Брідського пов. - най-видатніший публіцист українського підпілля, шеф політично-виховного відділу при УПА-Захід у 1944-1946, від 1947 - при ГВПШ; член Проводу ОУН від 1948, заступник голови ГС УГВР від 1950; пустив у світ майже потрійне ч. 10 (1946) жур. *Ідея і чин*, автор статті там ж таки; загинув 23 грудня 1951 в Станіславівській області (Фото: *За вільну Україну*, 18. VII. 1992)

які переводяться зараз, найбільші з усіх дотеперішніх. Сталінські вельможі тепер всіляко відпекуються від усього того і побороють усе те, що дотепер створила їхня історіософія, політекономія, філософія (якщо взагалі про таку можна говорити) і т. д., мовляв, у них допущено багато немарксі[с]тських і ненаукових положень. Та фактично не в марксизмі і не в науковості тут справа, — на них більшовикам найменше залежить, — а в тому, що ні одна з цих галузей науки не відповідає сьогоднішньому курсові. Всі сьогоднішні зміни в науці диктуються виключно політичними вимогами партії, а саме її ставкою на російський шовінізм, як на найбільш надійну опору її імперіялізму.

Найпершим доказом вищих якостей російського народу мають служити його історичні досягнення. „Російський народ на всьому протязі своєї історії проявив себе як працьовитий, волелюбний, мужній народ, який вмів за себе постояти і другу своїому допомогти” (Збірник статей. Вид. „Радянська Україна”], 1945 р.).

Щоб збільшити „протяг” цієї історії, сталінські шовіністи слідом за царськими безсоромно крадуть сьогодні від українського народу цілу добу Київської Русі і приписують її російському народові. Про око, вони зазначають, що Київська Русь — спільна для російського, українського і білоруського народів (що, до речі, є також звичайною фальсифікацією історичної правди), то однак ніколи не забувають поставити російський народ на першому місці і підкреслити, що „керівна роля” в Київській Державі належала російському народові, що тим самим означає, що Київська Держава — російська держава. Тим самим сталінські шовіністи в питанні висвітлення Київської Русі, по суті, нічим не відрізняються від своїх царських попередників. Дуже часто вони не в’яжуться навіть з жодними застереженнями, а говорять таки прямо про Київську Русь як про державу російського народу. „В далеку сиву старовину російський народ створив велику державу і своїми грудьми захищав рідну землю і незалежність. Київська Русь XI і XII ст. була однією з найбільших держав Європи тих часів...”] (І це, нібито, виключна заслуга російського народу. — *О. Г.*).

Мужня боротьба російського народу проти монголо-татарських загарбників урятувал[а] Західну Європу від смертельної загрози поневолення монголо-татарами, які так і не могли проникнути в Західну Європу” (там же).

Про яку-небудь роль українського народу ні згадки, неначе б його в той час і не було, наче б він і не боровся з монголо-[т]атарськими наїзниками. А тим часом, відомо, що Київська Русь — це якраз твір виключно українського народу, що якраз російського народу тоді ще не було, бо він почав складатися щойно в XIII ст. у Волзько-Окському басейні і свою державу створив далеко пізніше (початок її дало московське князівство, яке поступово підпорядкувало собі всі інші князівства, а в XV ст. стануло на шлях імперіялістичних загарбань). Відомо також, що в боротьбі з монголо-татарськими наїзниками найбільше кривавився саме український народ (Калка 1223 р., Переяслав, Чернігів — 1239 р., Київ — 1240 р.), а московські князі покорилися татарам, стали васалами Золотої Орди і звільнилися з-під її ярма щойно в XV ст., коли роз’їджена міжусобицями Золота Орда втратила свою силу. (Цим ми ніяк не заперечуємо боротьби російського народу проти монголо-татарів, успіхів цієї боротьби — битва на Куликовому полі 1380 р. — вказуємо тільки на шовіністичне висвітлення цієї боротьби, як/e/ полягає в приписуванні виключних заслуг у цій боротьбі російському народові).

Зрозуміло, що признати це все сьогодні сталінським шовіністам невігодно,

бо це применшувало б роллю російського народу, применшувало б його державно-творчі здібності, його вищі якості, а це ж ніяк не відповідає завданням доказати, що російська нація — „найвидатніша нація”. А так, наточивши крадіжжю з української історії — історію Росії, можна говорити і про „велику державу” і про „врятування Європи”, можна, значить, говорити про „найвидатнішість” російської нації, а основне, можна про це все говорити на цілі сторіччя раніше виникнення російського народу. Іншими словами, така крадіж повністю задовольняє російську шовіністичну самозакоханість.

З тих же причин на місце засудженого раніше російського імперіялізму прийшла сьогодні його більш або менш одверта апотеоза. Цьому імперіялізмові надається історично-прогресивна ролля, його всіяко виправдується, ідеалізується. Цей прикрашуваний, ідеалізований імперіялізм служить сталінським вельможам за найсильніший аргумент „вищости” російського народу. Тому їм сьогодні далеко ближчий царський шовіністичний історик Кляшівський і [цїла] стара шовіністична історіографія, з якої вони черпають повними жменями, ніж, нпр., Покровський, підручником історії якого так колись захоплювався Ленін.

Свого часу Ленін писав у статті „Про національну гордість великоросів” — „Ми сповнені почуттям національної гордості, і саме тому ми особливо ненавидимо своє рабське минуле (коли поміщики, дворяни вели на війну мужиків, щоб душити свободу Угорщини, Польщі, Персії, Китаю) і своє рабське теперішнє, коли ж ці поміщики за допомогою капіталістів ведуть нас на війну, щоб душити Польщу й Україну, щоб давити демократичний рух у Персії і Китаї, щоб посилити зграю Романових, Бобринських, Пуришкевичів, яка ганьбить нашу великоруську гідність” (Ленін, „Вибрані Твори”, ст[о]р. 691).

А ось з яким патосом про ці імперіялістичні походи, в які гнали мужиків — поміщики і капіталісти, пишеться сьогодні:

„Армия нашего Отечества все чаще выходила за его пределы, чтобы сражаться на чужой земле. Русская армия появлялась в пределах Германии, побывала в Берлине, у границ Баварии, в знойной Италии, на снежных Альпах, на высотах Монмартра в Париже, за Балканами, под стенами Константинополя, во льдах Ботнического залива, в Голландии, Португалии, русская морская пехота высаживалась на берег дружественной Америки. Русский флот воевал нетолько на морях своего Отечества, но и в водах Далекое Средиземного моря” (А. Кривицкий, „Русский офицер за рубежом”, стр. 7. Воениздат нко СССР, Москва, 1946 г.).

Це вже, як видно, не прокляття царським імперіялістам, які гонили муж/у/ків на війни, це пеан славі „русська аружія”. Тут уже не говориться про прид[у]шення Угорщини, Польщі, Персії, але ідеалізується ці походи, які мали своєю метою [у]є придушення. Чому? Тому, що ці імперіялістичні походи і війни наводяться сьогодні як доказ „вищости” російського народу, бо в них, мовляв, „проявилися з особливою силою вищі якост[і] російського народу”. Тому, що [за допом[о]гою ідеалізування цих імперіялістичних війн минулого розпалюється шовінізм у російського народу і виправдується сучасний російсько-большевицький імперіялізм.

Для ще більшого ідеалізування російського імперіялістичного минулого цим загарбницьким війнам начіплюються такі прекрасні ярлики, як „визволення братів слов'ян” і „врятування Європи”. „Російський народ визволив від іга братні слов'янські народи і повернув їм незалежність” (Збірник статей, вид.

„Рад. Україна”, 1945 р.); „Подібно, як за часів татарської навали російський народ врятував Європу від підкорення азійськими варварами, в період Вітчизняної Війни в 1812 р. (що назву, створену царською історіографією для війни 1812 р. і вигнану з історіографії після жовтневої революції, зараз знову повернуто. — *О. Г.*) він врятував її від наполеонівського панування. Це з новою силою показало могутність російського народу і його прогресивну роллю в історії людства” (Большевик №10, 1945 р.). Таким чином імперіялістичні війни проти турецької імперії називаються „визволенням братів слов'ян”, „поверненням їх незалежності”, а повернення в Європі чорної реакції, встановленої Священним Союзом після розгрому Наполеона називається „врятуванням Європи”, „прогресивною роллю російського народу в історії людства”. І хоч такі пояснення російської імперіялістичної політики минулого явно суперечать історичній правді, то, очевидно, вони зовсім добре роздмухують російський шовінізм, а крім цього, як же ж чудово підходять до імперіялістичної політики сталінських вельмож, до того, що діється сьогодні, коли фактичн[е] загарбання Польщі, Чехословаччини, Болгарії, Югославії також називається „визволенням братів слов'ян” російським народом, коли встановлення чорної реакції в половині свіжо загарбаної Європи, посилення її в ССРСР і намагання використати Ряду Безпеки Організації Об'єднаних націй, як колись священний союз, з метою закріплення цієї реакції також називається „врятуванням Європи”, „врятуванням цивілізації”, „великою прогресивною роллю” російського народу на цей раз в боротьбі проти фашизму.

Відоме твердження Леніна — „в кожній національній культурі існує дві національні культури”, або інакше, класовий підхід — не стосується зараз із старою послідовністю, як це, нпр., робив Покровський, а тільки там, де це вигідно. І це зрозуміло. Для того, щоб з успіхом розпалювати російський шовінізм, щоб проповідувати „вищість” російського народу, замало звертатися за прикладами тільки до працьовитих і експлуатованих мас, до культури, що характеризується іменами Чернишевського і Плеханова”, бо й часто їх зовсім там не можна було б знайти. Для того треба звернутися також і до експлуаторських клас, до імперіялістичних клас, до великоруської культури „Пуришкевичів, Гучкових і Струве”, бо по цьому боці таких прикладів гори цілі. Так сталінські вельможі й зробили. Найжорстокіших російських імперіялістів вони поставили в ряди „найвидатніших російських людей”, а їх злочинну імперіялістичну діяльність наводять як доказ того, що російська нація є „найвидатніша нація” серед усіх націй. Тому, нпр., такі імперіялісти, як Іван Грозний чи Петро I — це сьогодні „далекоглядні люди”, „мудра” діяльність яких „значно зміцнила могутність російської держави”.

Написана недавно В. Соловйовим п'єса „Великий Государь” зображає власне Івана Грозного як такого великого царя-будівника, перед розумом і далекоглядністю якого розбиваються всі закиди про його злочинну, антинародну політику (промова молодого черця). Царя Петра I ще раніше реабілітував А. Толстой у своєму романі „Петро I”. Своєї черги ждуть і інші царі-кровопивці, і, можна б сподіватися, що якщо б Катерині II не шкодило її німецьке походження, то вона сьогодні була б також реабілітована „у своїх заслугах”, бо ж вони ніяк не менші від заслуг Івана Грозного і Петра I, бо ж вона також, як і обидва її попередники продовжувала „історично-прогресивну справу творення могутньої російської національної держави”. Та нічого, прийдеться ще трохи подождати. Зразу ж усіх не можна.

Як, отже, бачимо, історія висвітлюється з чисто великодержавницького і расистського поглядів, щоб вмовити в російський народ його „вищість”, „передовість”, [„]державно-творчі здібності”, „визвольну місію”, „рятування Європи і цивілізації” перед татарською навалою, наполеонівським пануванням, німецькою загрозою і т. д. або інакше, історія висвітлюється з виразною, неприхованою тенденцією роздмухувати російський шовінізм, єдину опору сталінського імперіялізму.

„Видатні риси російського народу з особливою силою проявилися не тільки в справі творення могутньої національної держави, а й у створенні неоцінених духових цінностей. Російський народ талановитий і діяльний, невблаганний і непохитний у боротьбі, наполегливий і самовідданий у праці” („Большевик” № 10, 1945 р.). Йдучи за цими шовіністичними твердженнями, сталінські вельможі російській культурі й науці відводять не те місце, яке їм [н]алежить[с]я поруч культури і науки інших народів, про російську культуру й науку вони не говорять інакше, як з префіксом „най”, їх ставлять на першому місці.

„Російська література за своїми ідеями та визвольними тенденціями, за своєю художньою досконалістю займає перше місце в світі” (Збірник статей, вид. „Радянська Україна”, 1945 р.). „Вона оспівувала благородні риси росіянина — його сміливість, відвагу і героїзм у боротьбі, його ясний розум і стійкий характер (зовсім за вказівкою Сталіна. — О. Л), його самовідданість і терпіння. Його готовність іти на будьякі жертви за ради досягнення високої мети, його гарячий патріотизм, невгасиму віру у велике майбутнє Росії і готовність пожертвувати на вітар вітчизні всім, що в нього є, аж до свого життя. Російська література і мистецтво завжди відзначалися своєю ідейністю, глибоким реалізмом і правдивістю, гуманністю і народністю в найкращому розумінні слова.

Російський театр, за загальним визнанням, є найкращим у світі...” („Большевик” № 10, 1945 р.).

В науці витягається сьогодні всякі пересічності, навіть найбільшу мізероту, щоб тільки їх іменами доказувати „передовість” російської науки, і її „вищість” від західно-європейської. „Новое Время” (№10, 1946 р.) обурювалося, що один англійський журналіст не міг знайти в авторитетній „Британській Енциклопедії” російського винахідника радія Попова (очевидно, ця енциклопедія не підлягає русифікаційному курсові). Та тим не менше багато „славних” імен, яких тепер повипорпуювано, зовсім не знайдете (а якщо знайдете, то лише з блідими замітками) в советських енциклопедіях чи наукових підручниках, виданих до 1940 р. чи навіть до 1943 р. Тепер поспішно виправляється „цю помилку”. Переводиться ціла переоцінка в цьому напрямі. Вже не тільки Попов перший у світі винайшов радіо. А й технік-самоук І. І. Повзунов за 20 років до Джемса Уатта винайшов першу парову машину, а І. П. Кулібін створив проє[кт] (бодай хоч проєкт!) одноаркового мосту через Неву. Андрій Нортов винайшов раніше від англійських механіків частину станка т. зв. суппорт, Ломоносов „предвосхитил идеи современного атомизма” і „за 14 років до Лавуазьє. відкриває і експериментально обґрунтовує закон збереження речовин”, Морковніков створив „теорію про взаємний вплив атомів у молекулі”. На думку „Большевика”, „вклад російських учених у науку був не тільки великий, а й — що особливо важливо — він відіграв надзвичайно благотворну роль у розвитку цієї світової науки” („Большевик” №10, 1945

р.). Очевидно, як виглядала, на чому полягала ця „благотворна роля” — лишається таємницею „Большевика”.

Щоб повніше уявити собі, як далеко вже пішло шовіністичне запаморочення сталінських вельмож, ми наведемо в галузі техніки ще декілька прикладів такого самовихвалювання. „Степан Литвинов в 1815-1820 гг. создал паровую машину двойного действия — монокомпаунд, опередив почти на 80 лет техническую мысль Европы. Ему же принадлежит смелый замысел прямооточного парового котла...”

Англичанину Гемфри Деви [п]риписывают открытие в 1815 году вольтовой дуги. А русский профессор физики Василий Петров еще в 1802 году, создал величайшую по [е]тому времени гальваническую батарею, не только открыл [е]то явлени[е], но и доказал, что вольтову [ю] дугу можно использовать для освещения.

Електрическое освещение связывают обычно с именем Эдисона. Но русский [и]зобретатель Лодыгин еще 1873 году создал лампу з нитью накальвания...” („Комсомольская Правда” №159, 1946 г.).

Того роду прикладів можна б навести багато. На них сьогодні сталінські шовіністи не скупляться. Так ж само вони говорять і про анліну і про звукове кіно і, нарешті, про атомну енергію. Та вистачить сказаного.

З черги візьмемо для прикладу політичну економію. Вона, як відомо, дуже бідна на визначніших представників і не внесла, за незначними винятками, нічого істотного, нічого оригінального в розвиток світової економічної думки. Так теж писалося в усіх підручниках економіки, виданих до 1940 р. чи навіть до 1943 р. Та тепер, коли прийшов курс на одвертий російський шовінізм, такі твердження явно не надаються. Ну, й звичайно почалася нагінка на старі підручники політекономії. Нпр., „Нарисові економічної думки в Росії першої половини XIX сторіччя” І. Блюміна (вид. 4,1940 р.), „Большевик” (№ 6, 1944 р.) закидає ненауковість писання „всупереч фактам” за те тільки, що Блюмін писав, що „політична економія в Росії у першій половині XIX сторіччя була в значній мірі іноземною наукою, імпортованою з Заходу”. Ясно, що всупереч фактам пише не Блюмін, а „Большевик”, який зовсім не рахується з фактами, а за сталінською вказівкою доказувати, що російський народ — „найвидатніша нація”, що тимсамим зобов’язує доказати, що в нього були „видатні економісти” й оригінальна, а не імпортована політична економія.

З цих же причин цей самий „Большевик” накидується на Д. Розенберга, який у своїй „Історії політекономії” (вид. 1940 р., для вузів) на 482 сторінки відвів економічній думці Росії „якихось 17 сторінок”, що такі економісти, як Посошков, Мордвінов, Тургенев, показані, по суті, лише як наслідувачі й учні західно-європейських економістів, що ні словом не згадано про таких економістів, як Крижанич, Ломоносов, Радіщев і інші, що, нарешті, Розенберг „починає історію економічної думки Росії лише з епохи Петра Великого” (що й відповідає правді), коли ї треба було почати ні ближче ні далше як з „Руської Правди” [(і знову безоромна крадіж від українців!)]).

В шовіністичному зображенні „Большевика” російська політична економія „дуже великий етап у розвитку світової економічної думки”. „Багато російських економістів, — пише він, — були оригінальними мислителями, рухали економічну думку вперед”, нпр., Мордвінов [(про якого в X-томній „Малій советській енциклопедії” немає навіть згадки!)] „за кілька десятирч до німецького економіста Фрідріха Ліста розвинув основні принципи т. зв. національної



політичної економії". Як ще один приклад оригінальності повідгребуваних „видатних” російських економістів наведемо Посошкова, якого „велика заслуга в тому, що він передбачив ідеї державної теорії грошей” [ („Большевик” № 6, 1944 р.). Ось це „геніяльне передбачення”: „У нас толь сильно его пресветлаго величества слово, ащб повелел на медной золотниковой таце положить рублевое начертание, то б[ы] она за рубль [и] ходить в торгах стала во веки веков н[е] /изменно” (за „Большевиком” № 6, 1944 р.). Нічого казати. Передбачення геніяльне, ще й до того просякнуте пошаною „его пресветлого величества” і тому „по праву” Посошкову має належати те саме місце, що Монкретієну, Вілья[м]у Стаффорду і Джемсу Стюарту.

Коли, мимо всіх зусиль, не можна „доказати”, що хтось із видатних мислителів „не випередив”, не був „оригінальним”, то тоді пишеться, що він „не схилився сліпо перед західно-європейськими вченими, а старався використати їх ідею відповідно до особливих умов Росії”].

Не інакше обстоїть справа з російською філософією, якої, до речі у властивому значенні цього слова і не було в Росії. Ніхто дотепер і не пробував цього заперечувати. Та інше діло сьогодні! Як же ж може „найвидатніша нація” не мати „видатних філософів” і „найпередовішої філософії”? Таж це суперечило б „марксизмові”, суперечило б „науці”! І пішла в рух машина для створення „великої” і „передової” російської філософії. Повищувано всіх, які коли-небудь мали що спільного з філософією — Ломоносова, Радіцева („Путешествие из Петербурга в Москву” Радіцева прирівнюється з „Левіятаном” Гоббса, „Богословсько-політичним трактатом” Спінози, „Суспільним договором” Руссо) й інших. Герцена, Белінського, Добролюбова, Чернишевського, які досі були лише „революційними демократами” і послідовниками західно-європейських філософів (нпр., Чернишевський — Фойєрбаха), оголошено „геніяльними клясиками російської філософії”. Не будучи всетаки в силі доказати великої оригінальності „клясиків” російської філософії, про них говориться, що вони були „творчими”, тобто „загальнювали і критично переробляли” всі досягнення західно-європейської думки і „боролися за їх перетворення в життя”, що „були великими патріотами своєї батьківщини”, „великими оптимістами” („Пусть будет, что будет, а будет, в конце концов, все так[и] на нашей улице праздник” — слова Чернишевського)... чи, нарешті, виправдується неспроможність цих клясиків дати будь-що важливе — „історичними умовам[и]” (М. Т. Вовчук, „Ленинизм и передовая русская культура XIX века”).

Щоб забезпечити російській філософії безперервність, добавлено ще „видатного мислителя і діяча великого російського народу” Плеханова, про якого досі мовчалося або критикувалося, як це робив Ленін. На вершину російської філософії думки поставлено, очевидно, Леніна і Сталіна, а лєнінізм оголошено „найвищим досягненням російської і світової культури і науки” (М. Т. Вовчук, „Ленинизм [и] передовая русская культура XIX века”). І все готово! У „найпередові[ш]ого” російського народу „найпередовіша” в світі філософія.

Тепер основне завдання в галузі філософії — показати, що „клясики” російської філософії „створили свої оригінальні матеріалістичні системи”, [..] запліднені ідеєю діалектичного розвитку” („Большевик” №10, 1945 р.), що вони „зрозуміли обмеженість гегелівської діалектики” і матеріалізму Фойєрбаха. Йдеться тут про те, щоб органічно пов’язати „класичну” російську філософію з лєнінізмом, цим „найвищим досягненням російської [і] світової

культури і науки" і тим самим доказати і в цьому відношенні, що російська нація — „найвидатніша нація“.

З цих же причин різким нападкам піддається німецька клясична філософія, про яку досі говорилося як про один із складових елементів марксизму, а й тим самим — ленінізму. Правда, і перед тим критикувалося і Гегеля і Фойєрбаха, але це не було в жодному разі подібне до того, що діється сьогодні. Вистачить лише згадати, що за старий підхід до німецької клясичної філософії непоширено т. зв. сталінської премії на III-ій том „Історії філософії“, виданої інститутом Філософії Академії Наук СРСР в 1943 р. Необхідно при тому також додати, що ця історія вийшла за редакцією одного з найбільших сьгоднішніх сталінських ідеологів, начальника управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б) Г. Александрова, який організовує зараз усю цю шовіністичну дурійку.

Станувши на становищі, що російська нація — „найвидатніша нація з усіх націй“, сталінські вельможі вивели з цього і теорію про „керівну роль“ російського народу серед інших народів, яка, за їх твердженнями, „склалася історично“.

Ця „керівна роль“ була вже нібито, з самого початку, коли російський народ робив щойно перші кроки, і особливо проявилася в тому, що „навколо російського народу, працюючого і воєвничого, складалася і зростала наша багатонаціональна держава“ (Збірник статей, вид. „Радянська Україна“, 1945 р.).

Не важко побачити, що тут під „керівною роллю“ розуміється не що інше, як загарбання і поневолення численних неросійських народів. Бо ж це не просто „складалася“ російська багатонаціональна держава „навколо працюючого і воєвничого російського народу“, не в силу якогось добровільного об'єднання, чи порядком переконування російським [н]ародом усіх неросійських народів у потребі такого об'єднання, або силою якихось (мабуть, тільки большевицькій партії відомих) суспільних законів, а в наслідок збройного підкорення України, Грузії, Азербайджану, Середньої Азії, Сибіру і т. д. Якщо ж, отже, в цьому „складанні“ була керівна роль російського народу, то таким чином большевицькі імперіялісти прикривають невинною фразою „керівна роль“ жорстокий російський імперіялізм.

Повстає одне питання: як же ж можуть кремлівські верховоди, апотеозуючи російський імперіялізм („керівна роль“) і вбачаючи в цьому імперіялізмі (складання багатонаціональної російської держави) найбільші досягнення державотворчого генія російського народу, говорити, що „російський народ ніколи не виступав у ролі гнобителя і душителя волі народів“ („Радянська Україна“ № 95, 1946 р.)? Бути послідовним, означало б усі імперіялістичні злочини приписати власне російському народові, бо ж йому в цьому імперіялізмі належить „керівна роль“. Та так зробіт[и] — хоч логічно, але незручно. Як же ж тоді б вийшов російський народ в очах усіх і[н]ших народів? Як виглядала б тоді його „керівна роль“?

Правда, злочини російського імперіялізму занадто великі і відомі народам СРСР, щоб їх можна скрити, зрештою, у свій час большевики самі їх розкрили, як ніхто другий. Тому сталінські вельможі ще й тепер перекидують ці злочини на царів, поміщиків, капіталістів, але лише там, де це потрібно, перш усього на тих, які були за мало імперіялістичними або невдахами в своїй імперіялістичній політиці, нпр., Микола I і Микола II. Такі ж як Іван Грозний, Петро I — це геніяльні царі-будівники, в імперіялістичних загарбаннях яких з

„особливою силою” проявили себе „вищі якост[і]” російського народу і його „керівна роля”.

Не будучи в силі заперечити злочинів царського імперіялізму, приписуючи їх в окремих випадках поміщикам і капіталістам, сталінські вельможі замазують і виправдують ці злочини в цілому. Вони відсувають ці злочини на задній план, а наперед висувають ідею могутньої централізованої російської держави. Вони радять на ці злочини не звертати уваги, як на щось другорядне, несуттєве, а захоплюватися явищем першої ваги — ростом могутності, сили і величі російської держави. Таким способом вони штучно відділяють злочини російського імперіялізму від російської держави, а потім так відчищену і вибілену російську державу приписують „особливим вищим” якостям російського народу. По такій операції виходить, що російська держава складалася дякуючи тільки якійсь благородній „керівній ролі” російського народу, а не шляхом імперіялістичних завоювань, шляхом загарбань чужих територій, шляхом гноблення і винищування багатьох неросійських народів, шляхом колоніального грабежу цих народів, шляхом політичного придушення і соціального визиску самого російського народу. Таким чином, маємо тут до діла з відомою старою царською теорією „государственности”, перелицьованою на большевицький зразок з урахуванням конкретної історичної обстановки. Такий метод дозволяє поєднати пропаганду російського великодержавницького духу з керівною роллю російського народу, або інакше, дозволяє „керівною роллю” прикрити російський імперіялізм, щоб не відстрашити ці/м/неросійських народів.

Гітлерівці в цьо[м]у випадку були щирішими. Вони одверто заявляли, що німецький народ — народ панів, а всі інші народи — народи-раби. Сталінські імперіялісти це саме формулюють хитріше: „Російський народ не був панівною нацією, він був керівною нацією серед усіх народів нашої країни” (там ж). Та від такого формулювання суть явища не змінюється.

Щоб теорію „керівної ролі” російського народу зробити солодкою для неросійських народів, їм говориться про прогресивну роллю російської держави, яка полягає, нібито, в тому, що неросійські народи, попавши до цієї держави, отримали змогу спільно з російським народом і під його керівництвом боротися прот[и] самодержавства і поміщицько-капіталістичного ладу, особливо в період, коли до боротьби цієї приступив російський прол[е]таріят, большевицька партія. Про те, що народи ці, не попавши до російської держави, взагалі не були б мали потреби боротися з царським самодержавством, що за щастя попали до цієї держави вони заплатили втратою власної державності, самостійності, заплатили мільонами жертв, що, попавши до цієї держави вони мусіли боротися не тільки за своє соціальне, а й національне визволення, — сталінські вельможі кажуть неросійським народам забути. Ясно чому. Бо пам'ять про це наставляє неросійські народи ворожо проти російської держави взагалі, а цього сталінські вельможі найбільше не хочуть і бояться. Вони вмовляють неросійським народам, що все їхнє нещастя приходило не від російської держави як такої (вона несла їм щастя і прогрес), а від капіталістів і поміщиків.

Та для поневолення неросійських народів цього розмежування не було й немає. Боротися проти поміщиків і капіталістів для них означало боротися за знищення російської держави, що була в руках цих поміщиків і капіталістів знярядям придушення неросійських народів (і це большевикам добре відомо!). Так теж ці народи й робил[и]. Вони боролися проти підкорення їх російською

державою, а коли в цій нерівній боротьбі не встоялися, не переставали боротися за своє національне і соціальне визволення, яке могло при[ї]ти тільки в результаті знищення російської держави і побудови окремих національних самостійних держав.

Щодо російського народу ніхто не стане заперечувати, що він боровся проти царського самодержавства, проти поміщиків і капіталістів [(це, зрештою, було в його власному інтересі)] і що ця боротьба полегшувала боротьбу [п]о-неволеним неросійським народам, оскільки вона послаблювала царизм. Але твердження „про керівну ролю” російського народу в цій боротьбі се[р]ед інших народів є звичайною вигадкою розпалених шовіністичних голів. Бо ж яку „керівну ролю” відогравав російський народ у боротьбі українського народу проти] царських імперіялістів у XVII і XVIII ст.? Де ж, питаємо, ця „керівна ролля” в „священній війні” [(Газават)], що її в 20-60 роках XIX ст. вели кавказькі народи, чи в повстаннях народів Середньої Азії (1898, 1916 рр.)? Не було і не могло бути жодної „керівної ролі”. Народи ці боролися самі. Боролися завзято, по-геройськи і не потребували жодного керівництва з боку „старшого брата”. Навпаки, російський народ був сліпим знаряддям у руках своїх імперіялістичних клік, які, як писав Ленін, вели на війну мужиків, щоб душити свободу Угорщини, Польщі, Персії, Китаю. Російський народ боровся проти самодержавства, але тим не менше це самодержавство його руками підкорювало Україну, Кавказ, Туркестан, здушувало визвольну боротьбу українців, башкирів, кавказьких народів, поляків, навіть угорців, „щоб посилити зграю романових, бобринських, пуришкевичів”. Адже ж це робила „русская армія”, якій сьогодні співається гімн слави і в якій, нібито, особливо проявився героїчний войовничий дух російського народу, на загарбницьких традиціях якої виховується ча. Адже ж все це робили ті мудрі царі-будівники, ті геніяльні полководці, яких підноситься зараз попід небеса. Ніхто інший, а саме Петро I наказав вирізати і спалити Батурин, а потім гонив тисячі простих українських козаків на неминучу смерть у болотах Неві. Ніхто інший, як саме цей возвеличуваний Суворов вчинив різно повсталий — Варшаві (т. зв. різня Праги).

Не вели за собою неросійських народів і російські революційні партії на початку XIX і початку XX ст., в тому числі і большевицька партія. В їх діяльності не проявилася жодна „керівна ролля” російського народу. Діяльність цих партій для боротьби поневолених народів Росії була шкідливою, бо всі ці партії змагали до збереження в тій чи іншій формі російської держави і боролися тільки за зміну ладу в ній. Цілі ці поневоленим народам не відповідали, бо для них єдиноправильною метою було знищення російської імперії і побудова на її руїнах власних самостійних національних держав, у яких щойно могли поневолені народи з успіхом розв'язати своє соціальне питання. Хто з поневолених народів ішов до російських партій, зокрема до большевицької, діяв на шкоду власному народові.

От як виглядає правда про „керівну роллю” російського народу в царський період. Нам звичайно закидають, що ми свідомо злочини царів приписуємо російському народові. Ні, ми приписуємо їх тим, хто ці злочини вчинив. А що сьогодні сталінські вельможі ці злочини ідеалізують у формі „керівної ролі” російського народу, то це тільки підтверджує імперіялістичну антинародну суть цієї теорії], а її авторів викриває, як імперіялістів.

За сталінською шовіністичною теорією, „керівна ролля” російського народу виявилась і в тому, що він „перший підніс прапор великої жовтневої революції

і завоював свободу не тільки для себе", а й „допоміг іншим народам нашої країни звільнитися від самодержавства, від поміщицько-капіталістичної експлуатації і національного гніту", що російський народ був тією силою, яка об'єднала народи нашої країни в єдину сім'ю, тобто в Радянський Союз. І це повалення поміщицько-капіталістичного ладу й утворення Радянського Союзу називається завершенням тієї „прогресивної ролі", що її відіграла російська держава.

Безперечно, жовтнева революція полегшувала звільнитися іншим поневоленим народам Росії, але в цьому звільненні не було жодної „допомоги", жодної „керівної ролі" російського народу. Боротьба поневолених народів Росії так же само полегшувала боротися російському народові за його соціальне визволення. Якщо йдеться про об'єднання цих народів у Радянськ[и]й Союз, то власне російський народ був тією „силою", яку нові большевицькі ім[п]еріялісти використали на те, щоб поневолити Україну, Грузію, Азербайджан, Білорусію, Туркестан, які були повстали до самостійного життя. І сьогодні кожний громадянин СРСР бачить, що утворення і зміцнення Радянського Союзу — це ніякий прогрес, а процес реставрації російської імперії, що це період нового національно-колоніального гніту, здійснюваного большевицькими імперіялістами, це побудова нового клясового суспільства, нової експлуататорської системи. Допомігши цій своїй новій імперіялістичній кліщі поневолити інші неросійські народи, російський народ разом із тим утратив і свої свободи, свої права, так важко здобути в жовтневій революції. Большевицькі вельможі наклали на нього ярмо зовсім не легше від поміщицько-капіталістичного. В становищі як усіх неросійських народів, так і російського народу нічого не змінилося, за винятком форм гноблення і самих гнобителів, в порівнянні з царською Росією. Не може бути жодної мови про „керівну роллю" російського народу у звільненні інших народів, коли цей народ сам не зумів утримати своїх здобутих прав, коли його знову погнало на придушення інших народів, щоб посилити, цим разом, зграю сталіних, кагановичів, молотових, берієв, Хрущових. Тут може йти тільки мова про нове поневолення неросійських народів російсько-большевицьким імперіялізмом. А коли сталінські верховоди вбачають у цьому поневоленні (на їх термінології — визволенні) „керівну роллю" російського народу, то тим самим вони приписують цей імперіялізм саме російському народові.

Якою реакційною і антинародною є сталінська теорія „керівної ролі" російського народу, хай послужать ще такі ультрабрехливі твердження: „Російський народ високо підніс прапор свободи і рівноправності всіх народів, прапор справжньої демократії. Неоціненні, його провідна роль і його вклад у справу господарського і культурного відродження і розвитку народів СРСР", він „вклав величезні сили і кошти в будівництво господарства національних республік" („Большевик" № 10, 1945).

Ці твердження — це ніби найсильніший доказ прогресивної ролі російської держави, вони повинні остаточно переконати неросійські народи в тому, що все таки вкінці кінців їм виплатиться потрапити до російської імперії, бо тепер за це російський народ обсипує їх такими щедротами, як „свобода, рівноправність, демократія, соціалістична промисловість, передове сільське господарство". Очевидно, сталінські верховоди зовсім не турбуються тим, що це найбезсоромніша брехня в живі очі. Її ж бо говориться тим, які на кожному кроці бачать у житті щось зовсім протилежне. Цю брехню безсоромно

повторяється тоді, коли в ССРСР потоптана всяка свобода і рівноправність народів, коли демократією не користується навіть російський народ, коли дійшло до великого занепаду культури не лише неросійських народів, а й російського народу. Про „величезні сили і кошти“, що їх нібито, вклав російський народ у господарство національних республік, говориться в той час, коли багатства цих республік по-колоніальному грабуються сталінськими вельможами і пливуть до їх метрополії — РСФСР, коли з мільярдних податків і позик, що їх платять народи національних республік, цим республікам повертаються лише незначні відрахування, коли на території РСФСР розташовуються за планом четвертої п'ятирічки 91% автомобільної промисловості, коли РСФСР, н[е] маючи власної сировини, даватиме 89% виробництва бавовняних тканин, коли РСФСР, що має однакову з УСССР продукцію чавуну, має в 2 рази більшу продукцію сталі, коли по 30-ти роках витрачування цих „величезних сил і коштів“ з боку російського народу в Україні щойно тепер будеється перший автомобільний завод, коли [в н]аслідок будівництва „передового колгоспного сільського господарст[ва]“ на Україні загинуло з голоду 7 мільйонів людей в 1932-33 рр., коли рік-річно за допомогою колгоспної системи з України грабується мільйони тонн збіжжя, коли зараз внаслідок цього грабежу, в Україні знову збирає нові великі жертви голод.

Так виглядає в зіставленні з фактами життя, життя, що протікає на наших очах, сталінська теорія про „керівну ролю“ російського народу в большевицький період. Реакційна імперіалістична суть цієї теорії аж надто очевидна. Тому й немає вже потреби спинятися над „керівною роллю“ російського народу підчас війни з гітлерівською Німеччиною. Підчас цієї війни російський народ дістав визнання своєї керівної ролі не з боку всіх інших неросійських народів. Він дістав це визнання з боку сталінських вельмож, які, скрахувавши ідейно, завернули до проповіді „найвидатнішости“ російського народу і його „керівної ролі“ до роздмухування російського шовінізму, щоб знайти в цьому шовінізмі опертя і виправдання свого імперіалізму. Поневоленіх народів ніхто про жодне визнання не питав. Народи ССРСР не мали за що визнавати „керівної ролі“ російського народу, бо такої взагалі не було й немає, якщо під нею не розуміти російського імперіалізму.

Роздмухуючи російський шовінізм, сталінські вельможі, не тільки [и] пропагандивно діють на російський народ. Вони не лише лоскочуть його російську гордість і самозакоханість. Цього було б мало, до того ж в обстановці, де кожний крок дійсности є кричущим запереченням того, що пишеться і говориться. Сталінські вельможі дають змогу частині російського народу „вкусити матеріальних благ“ „керівної ролі“.

Росіяни становлять основу правлячої большевицької партії. Всі члени партії неросіяни — це, по суті, повністю зрусифіковані „інородці“, які нічого спільного із своїми народами не мають. Росіян [и] „становлять основне ядро“ червоної армії, яка з'являється чисто російською армією, як і царська, хоч усі інші народи відбувають у ній службу. „Вони (росіяни. — *О. Г.*) займають провідне становище в когорті сталінських полководців“. Серед такої спеціально створеної високо упривілейованої групи, як т. зв. герої Радянського Союзу, з загального числа (на 1. I. 1945 р.) 6.134 — росіян було 4.123.

В адміністративному апараті зайняли росіяни посади не лише в РСФСР. У всіх союзних республіках вони становлять високий процент службовців. Тут вони в першу чергу займають керівні пости. Величезний за своїми розмірами

сталінський апарат насильства — нквд і нкгб — складений майже виключно з росіян.

У господарському житті всіх національних республік панівна роля належить росіянам, і то не лише тоді, коли йдеться про керівництво цим життям, а також і про робітничі кадри. Росіяни становлять подавляючу більшість кваліфікованих робітників, а їх резервуаром для всіх національних р[е]спублік з'являється РСФСР. Крім цього, трактування РСФСР при розбудові господарського життя, як метрополії, дає, зовсім зрозуміло, великі переваги росіянам.

Навіть у культурному житті в національних республіках за росіянами забезпечується перевага, нпр., росіяни[и], наслані РСФСР, становлять поважне число викладачів вузів, росіяни очолю[ю]ть важливі культурні установи неросійських народів і т. д.

Таким чином росіянам говориться не про якусь абстрактну „керівну ролю“, яка впливає з благородности російського народу і лише благородністю позначається в житті. Ні, їм практично дає[ть]ся змогу сповнят[и] таку „керівну ролю“, залучуючи частину російського народу до імперіялістичного апарату гноблення, ділячись із нею плодами імперіялістичної політики і колоніяльного грабежу. Інша справа, що це вже не є така благородна „керівна роля“, як її намагаються змалювати сталінські вельможі, а звичайна імперіялістична роля, чого мусять бути свідомі, яку всі поневолені неросійські народи, так і самі росіяни.

Як виглядає практично політика з „керівною ролею“ російського народу і її пропагандивне вибілювання, покажемо на такому прикладі. На території РСФСР свідомо скупчуються всі найважливіші промислово-економічні центри і вишколюються великі кадри кваліфікованих робітників. Опісля цих робітників розсилається по національних республіках, в яких штучно сплинується ріст власних національних кваліфікован[и]х кадрів. Тоді росіянам говориться так: „Бачите, ви займаєте перше місце, вам належить керівна роля, бо ви сини великого російського народу, ви належите до найвидатнішої нації серед усіх націй. Це вам належить поправу, пам'ятайте про це, будьте горді і гідно сповняйте отцю керівну ролю серед менше видатних народів, які без вас нічого с[а]мі зробити не можуть“. Неросіянам в свою чергу говориться так: „Бачите, який російський народ передовий, культурний, і яких він має фахівців-спеціалістів, а ви всього цього не маєте. Але не журіться, російський народ добрий, він же *[ваш]* старший брат, він вам прислав і ще пришле своїх кваліфікованих робітників, які вам допоможуть побудувати і відбудувати свою промисловість, чого б ви самі ніяк не могли зробити. На те, що кваліфіковані російські робітники одержують вищу зарплату, ніж ви, не звертайте уваги, їм це належить по-праву, вони ж кваліфіковані, вони допомагають вам розбудувати ваше господарство. За це — ви повинні їм тільки дякувати, їх любити і шанувати“. В результаті такої „допомоги“ з боку російського народу Україна, нпр., і досі не має потрібної кількост[и] кваліфікованих робітників-українців, а РСФСР увесь час має їх назвиж, так що може послати їх не тільки Україні, а й усім іншим республікам.

Ось як виглядає в житті проповідувана сталінськими вельможами теорія „керівної ролі“ російського народу. З одного боку, сталінські імперіялісти одурманюють нею неросійські народи і прикривають перед ними свій імперіялізм, з другого боку, можна сказати за Леніном, російський народ деморалізують, принижують, обезчещують, проституують його, привчаючи

до гноблення чужих народів, привчаючи прикривати свою ганьбу лицемірними, ніби патріотичними фразами і фактично спираються [н]а частину російського народу в гнобленні всіх інших народів.

Розпалювання шовінізму в російському народі — це один бік медалі, а другим її боком є русифі[ка]ційна політика щодо неросійських народів, яка проводиться сьогодні з так[ою] горячковістю і з такою безоглядністю і насильством, які далеко лишають позаду найжорстокіших царських русифікаторів. Сталінські верховоди не [гр]ебують жодними засобами, а якщо йдеться про їх винахідливість у цьому відношенні і перфідність, то вони не мають під цим поглядом собі рівних.

В першу чергу р[ус]ифікація здійснюється за допомогою систематичного фізичного винищування неросійських народів і насильним насаджуванням російського елемента на [не]російських землях. Знищується не поодинокі одиниці, а цілі народи.

Всі пам'ятають опублікований 25. VI. 1946 р. закон верховної ради РСФСР, який затвердив „переселення” в інші райони ССРСР „двох народів: кримських татар і чеченців[”] — та скасував чечено-інгуську і кримську автономні республіки. Це „переселення” — це ніщо інше, як фізичне знищення *іцик* народів. Форми, якими воно переводилося, переходять межі уяв[и]. Кого не розстріляно, не запроторено в тюрми, того без жодного майна насильно вивезено у сибірські тундри на повільне конання. Два історичні народи, відомі своєю героїчною боротьбою, перестали існувати, а їх батьківщина, їх рідні землі, заселені сьогодні росіянами. Тим самим два важливі стратегічно-економічні пункти — Крим і Грозний — стали тепер повністю російськими. Довершилось те, чого не вельлі доконати царські колонізатори, при тому довершилось це в ХХ сторіччі, методами, що переходять методи часів найжорстокішої колоніальної політики.

Тут варто ще спинитися над тими аргументами, що їх придумали для цього „переселення” сталінські верховоди. Вони пояснюють це тим, що в той час, коли народи ССРСР захищали свою незалежність, „... багато чеченців і кримських татар за підмогою німецьких агентів вступили в організовані німцями добровільні загони і разом із німецькими військами вели збройну боротьбу проти частин червоної армії, а також за вказівкою німців створювали диверсійні банди для боротьби з радянською владою в тилу, *при чому основна маса населення Чече[н]ю-Інгуської і Кримської АРСР не чин[и]ла опору* (підкр. О. Г.) цим зрадникам батьківщини” (закон про скасування Чечено-Інгуської АРСР і про перетворення Кримської АРСР у Кримську обл.).

Так виглядає офіційне пояснення. Насправді було воно зовсім інакше. Німецько-большевицька війна, наближення фронту, перехід фронту зроджували перед усіма поневоленими народами ССРСР надії на своє визволення. Також кримські татари і чеченці, які ніколи не зрікалися своїх відвічних прагнень до волі, які палко ненавиділи російсько-большевицьких поневолювачів, що обернули їх землі в колонії, а їх — в колоніальних рабів, вхопилися за зброю і повстали до боротьби. Ці народи прагнули свого визволення, і ті, що піднялися за нього на боротьбу, не були жодними німецькими виступниками. Війну, фронт вони розглядали лише як моменти, що [п]іхню визвольну боротьбу. Те, що основна маса населення Чечено-Інгуської і Кримської АРСР не чинила опору цим ніби зрадникам, як це самі признали сталінські верховоди, в найвищій мірі свідчить про те, що боротьба ця була в народі популярною,



що народ її підтримував, що вона була тим самим народно-визвольною. Вона свідчить про те, що весь народ не хотів жити в сталінському ярмі, що його ним понад 25 років ущасливлівали кремлівські можновладці. Боротьба ця була свободним виявом здавленої волі цих народів. Сталінські вельможі не дозволили їм „самовизначитись” чи „відділитись”, як на це дають „право” в своїй „найдемократичнішій конституції”, але за такі бажання на страх для інших жорстоко після своєї перемоги покарали їх.

Твердження, нібито боротьба чеченців і татар велася за підмовою німецьких агентів, — це брехня, потрібна для оправдання „переселення” цих народів, тобто фізичного винищення тих народів. Це підлість того самого роду, що [її] бачимо по відношенні до українського народу, справедлива визвольна боротьба якого також найбезсоромніше запл[а]мовується як німецька аге[n]тура. Якщо ж ідеться про добровольчі баталіони, то в них були не тільки чече[n]ці і кримські татари, а й усі інші народи ССРСР, яких ненависть до большевизму зручно використовували німці, а з росіян була створе[n]а спеціальна армія — русская освободительная армія (РОА). Та й багато з тих, що були в добровольчих баталіонах, боролися проти німців, нпр., багато чеченів, інгушів, татар перейшли до УПА і в її лавах боролися проти гітлерівських і сталі[n]ських імперіялістів.

Ми навмисне довше спинилися над цими двома фактами, бо вони надзвичайно вимов[ні] для большевицької русифікаційної політики, вони прямо клясичні як приклади, до того ж вони були офіційно проголошені і не лишають навіть у найбільш недовірливих (такі передусім знаходяться поза межами ССРСР) жодних сумнівів. Та це не означає, що це випадкові, відірвані безпрецедентні для большевицької дійсности факти. Ні, безпрецедентні вони в одному відношенні — офіційному опублікуванні. А поза тим таке винищення, яке стрінуло кримських татар і чеченців в ССРСР, загалом і особливо посилене останнім часом. Різниця лише в тому, що не всі народи такі малі, як чеченці чи татари, щоб їх можна всіх „переселити”. Винищення всіх інших більших народів переводиться планово і систематично.

Зокрема винищується жорстоко український народ, який ніколи не перестав боротися за своє визволення, який сьогодні, вже п'ятий рік, продовжує свою збройну повстанську боротьбу. До 1940 р. большевики знищили біля 12 мільонів українців, в тому числі [в н]аслідок штучно викликаного голоду в 1932-33 рр. 6-7 мільонів. При своєму відступі з України в 1941 р. вони вимордували по тюрмах усіх в'язнів. Для винищення українського народу сталінські імперіялісти використали війну: вони гонили своїми „заградітельними отрядами” українців у найгірший вогонь, в найнебезпечніші місця, що потягли за собою найбільші жертви. За три роки нової большевицької окупації большевики розстріляли, замордували, посадили в тюрми та заслали в Сибір понад 1 мільон українців. Зараз вони викликали новий голод, який потягне нові мільони жертв. Для задоволення потреби в робочій силі для розбудови промисловости Сибіру плянується[я] (частково вже реалізується) велике переселення робітників з України на Урал і Сибір. Такі переселення не є новина для України. Вони вже нераз відбувалися. Коли большевицькі можновладці чваняться своїми колонізаційними успіхами Сибіру, то власне ці успіхи є результатом таких ото насильних переселювань. Ось в яких страшних, жахливих цифрах малюється фізичне винищення українського народу.

В той же час на Україну хмарою посилається російський елемент, головню, до міст і промислових осередків. Вистачить зазначити, що вис[ел]ені з поляків

міста Західної України, в яких вони жили у великій кількості, зараз повністю заселяються росіянами. Львів, Тернопіль, Рівне й [і]нші міста прибрали сьогодні вже чисто російське обличчя. Міста Східної України є вже такими давно. Зрусіфіковані царською Росією, вони такими залишилися і тепер і, як колись, з'являються bastionами русифікації, розсадниками російських впливів на Україні.

Поруч фізичного винищування і насильного насаджування російського елементу, йде сьогодні посилений наступ, найбільший з усіх дотеперішніх, на духовно-культурне життя неросійських народів, на саму душу цих народів. Метою цього наступу є: 1) прищепити [н]еросійським народам почуття меншевартости; 2) прищепити почуття рабської пошани до російського народу як „старшого брата”, як „керівної нації”. Це, в свою чергу, має метою: полегшити асиміляцію цих народів, зменшити їх духовно-моральну відпорність, підірвати духовні основи визвольної боротьби цих народів, нарешті, прикрити ширмою „допомоги” і „керівної ролі” російського народу голий сталінський імперіалізм.

Під кутом цієї посиленої русифікації переводиться сьогодні ра[д]икальну ревізію (із численних, які були досі, найрадикаль[н]ішу) історії, літератури, мистецтва, мови, преси, мислення, оскільки воно також підлягає в ССРСР контролі. Майже кожний місяць 1946 р. приносив у цьому напрямі якусь постанову цк КП(б)У. Ось деякі з них: „Про перекручення і помилки в висвітленні історії української літератури в «Нарисі історії української літератури»”, „Про репертуар драматичних і оперних театрів у УРСР і заходи до його поліпшення”, „Про журнал Вітчизна”. Наступ цей ведеться під кличем боротьби проти „націоналістичних перекручень”, проти впливу „концепцій Грушевського і Єфремова”, „за науковий, марксистсько-ленінський підхід”, за „загальне підвищення художнього та ідейного рівня багатьох літературних творів, театральних поста[но]вок, кінокартин”.

Зрозуміло, що „ліклуванню” про історію Укра[ї]ни відведено найбільше уваги, бо ж власне во[н]а (історія) будить і формує національну свідомість, пригадує велич минулого, закликає до здійснення прагнень і заповітів предків, на ній виховується молодь. Цим разом сталінські вельможі вирішили докорінно сфальшувати історію України, цілковито деструїти її до вимог своєї русифікаційної політики. Протягом большевицького режиму на Україні, історія України переходила вже різні „виправлення”, але в наслідок тих, які переводяться зараз, вона зовсім вихолощується зо всякої науковости і об'єктивности.

Першим кроком у цьому напрямі була нагінка, а вслід за тим і стягнення з обігу підручника „Короткого курсу і[с]торії України”, що вийшов в 1940 р., і першого тому 4-томного курсу „і[с]торії України” для вузів, виданого в 1943 р. інститутом історії при АН УРСР, а далі „висунено вимоги” знести інститут історії України, мовляв, він звужує діяльність інституту і обмежує її тільки до пита[н]ь історії України. (Слід сподіватися незабаром реалізації цієї вимоги).

Обидва згадані підручники, хоч і так уже сильно зрусіфіковані, не відповідали сьогоднішнім вимогам, особливо у висвітленні походження українського народу, Переяславського договору, українсько-російських відносин по Переяславському договорі. Так, нпр., Переяславський договір висвітлюється в них як „менше зло” для України, але все таки, як зло. А що такого твердження

не можна ніяк привести у відповідальність із „теорією вищости”, „керівної ролі” і „допомоги” російського народу, тому його оголошено ненауковим, немарксистським, а націоналістичним перекрученням.

Ось як кається за ці „перекручення” головний редактор обох історій проф. Петровський: „... цілком правильною є вказівка газети Управління пропаганди й агітації цк вкп(б) «Культура і життя» про те, що за останні роки на Україні видано ряд к/н/иг і опубліковано ряд статей у питаннях історії, в яких містяться серйозні помилки буржуазно-[н]аціоналістичного характеру. Зокрема це стосується першого тому «Історії України», що був підготовлений інститутом історії Академії Наук УРСР і вийшов за редакцією автора цієї статті (тобто Петровського. — О. Г.) ... Наш обов'язок піддати ці хиби і помилки суворій критиці. Історики України не повинні лишити від теорії Грушевського каменя на камені” („Радянська Україна” № 147, 1946 р.). От як виглядає вільна наука УРСР! Не інакше примушується стати на „марксистську” точку зору і проф. Крип'якевича, Кордубу, Терлецького, цих ще нових громадян СССР, „не-ознайомлених” з марксизмом.

Найновіші виправлення в історії України зводяться до таких основних положень: Київська Русь — це твір не українського народу, а російського, українського і білоруського, при чому „керівна роля” належала в ній російському народові; Переяславська угода, або, як її називають „приєднання Україн[и] до Росії” — це найбільше щастя для України, вона відповідала „[споконві]чним прагненням українського народу до воз'єднання з російським народом”; завдяки „допомозі”, під „керівництвом” російського народу український народ звільнився від гніту самодержавства і, ввійшовши до складу Радянського Союзу, побудував свою соціалістичну державу; історію України треба розглядати в нерозривному зв'язку з історією російського народу, „при чому завжди треба пам'ятати, що основну, найважливішу ролю... відігравав «старший брат» — російський народ...” („Радянська Україна” № 147, 1946 р.); „прагнення до воз'єднання з російським народом” є закономірним для історії України; дотримуватися класового підходу.

З черги ми розглянемо всі ці „виправлення”, щоб побачити, [щ]о цим шляхом хочуть сталінські імперіялісти осягнути, і то тим більше, [щ]о ці „виправлення” стосуються не тільки історії, а також і історії літератури, літератури взагалі, масової пропаганди.

Ми вже вказували, що дочеплення російського народу до Київської Держави, твору чисто українського, потрібно було, щоб задовольнити російську шовіністичну самозакоханість, щоб збільшити велич історії російського народу, щоб тим шляхом поповнити „докази” про „найвидатнішість” російського народу. Це штучне дочеплення має також на меті поширити право „керівної ролі”, „опіки” російського народу на найстарший період нашої історії (Київську Русь), щоб потім могли вивести звідси одну закономірну лінію „керівної ролі” російського народу щодо українського на протязі цілої історії, лінію „відвічного прагнення українського народу до воз'єднання з російським народом”. Простіше, це потрібно для того, щоб виправдувати російський імперіялізм, загарбання України як в царськ/и/й, так і в большевицький період, виходячи при тому із найдавніших часів нашої історії.

Переяславський договір, заключений Хмельницьким з московським царем, був у дійсності звичайним політичним союзом, заключеним з метою боротьби проти Польщі. Большевицькі імперіялісти тому називають його „приєднанням

України до Росії (до речі тут буде нагадати, що термін „приєднання” створила царська історіографія), щоб виправдати загарбання Укра[їн]и Росією, що після цього догово[р]у наступило. Бо ж власне московські царі, обмежуючи крок за кроком статті Переяславського договору, [ш]яхом збройного насильства і підлого обману повністю поневолили Україну. Назвав[ш]и це загарбання „воз’єднанням”, до того ж здійсненням „відвічних прагнень українського народу”, [в]иведених ще з часів Київської Русі (от до чого придається теорія про спільність Київської Русі!), дається повне виправдання цього загарбання. За таким сталінським висвітленням Переяславського договору виходить, що не московські царі „приєднали” Україну до російської держави, а український народ сам, по своїй „добровільній волі” об’єднався з російським народом. Що більше, таке „приєднання” було для нього спасенням, найбільшим щастям. Немає потреби багато доказувати, як це щастя виглядало. Це було обмеження політичних прав Української Козацької Республіки, закріпачення вільного досі українського селянства і козацтва, це було зруйнування гордості українського народу — Запорозької Січі (1775 р.), це було знищення української культури, підпорядкування російському патріярхові української церкви (1687 р.), це було масове винищування українського народу на роботах і воєнних походах, це був нечуваний економічний грабіж, насильне насаджування на Україну царських байструків, це було, нарешті, повне знищення всяких ознак самостійності України, це була повна анексія України (1782 р.). Ось яке це щастя. Його дальшим наслідком було те, що в другій половині XVIII і на початку XIX ст. український народ був зведений до етнографічного поняття, і тільки творчий дух українського народу, незнищима сила української нації, які потрапили видати зі себе Шевченка, забезпечили нам повне, бурхливе відродження.

Вищепераховані наслідки „приєднання” України до Росії вимовно говорять про „до[п]омогу” російського народу за весь період після Переяславського договору. Вона була так „видатною”, що завдяки їй Україна, ні менше ні більше, стала звичайною колонією російської імперії. І не ми, націоналісти, робимо сумну славу російському народові, роблять її сталінські вельможі, автори теорії „керівної ролі” російського народу. Бо ж оскільки ця „керівна роля” здійснювалася на протязі всієї історії, оскільки вона найсильніше проявилася, між іншим, в складанні російської держави, то ж вона здійснювалася і в період по Переяславському договорі, в період поступового загарбання України і ліквідації самостійності української Козацької Республіки. Незручність цього становища сталінські фальсифікатори історії розуміють і про „допомогу” саме в цей період вони говорять туманно, збуваючи фразами, н[е] з[а]буваючи застеретися, [щ]о російський народ не відповідає за злочини царів, одночасно зовсім не журачись, що в цих застереженнях не має жодної послідовності.

Далеко більше вони цвенькають про цю „допомогу” і „керівну ролю” вже в період українського відродження і народження російського демократичного руху. Хоч і тут не мають у доказ своєї теорії „керівної ролі” і „допомоги” російського народу будь-яких серйозних аргументів, для них вистачає голосливо покликатися на Чернишевського, Белінського, Добролюбова як, нібито, на зовсім вистачаючі аргументи. Те, що Шевченко знався з Чернишевським, що Франко, будучи об’єктивним, позитивно висловлювався про деякі досягнення російської думки і її окремих представників, те, що Горький був особисто

[з]накомий із Коцюбинським, — найсильніші большевицькі аргументи про „допомогу“, „дружбу“ російського народу з українським. Для всіх незапаморочених шовінізмом, нормальних людей, не тільки такі знайомства, а й навіть більші чи менші впливи — це ще ніяка підстава до того, щоб твердити про „допомогу“ і „керівну роллю“ одного народу щодо другого. Скажімо, нпр., з факту знайомства якогось французького і німецького письменників чи навіть впливу одного з них на другого, нікому й на голову не спадає (за винятком хіба гітлерівських расистів) твердити про „керівну роллю“, „допомогу“ німецького народу щодо французького чи навпаки. Що саме того роду аргументи вибрали большевики, найкраще підтверджує натягненість і слабкість їхньої теорії, з одного боку, і расистсько-імперіялістичну суть її, з другого боку. А крім цього, як би хоч усі вищепераховані були справжніми друзями українського народу, а то, нпр., Белінський, якого сьогодні ставлять у перший ряд цих друзів, саме найбільше накладався на українську літературу, саме він найбруднішого лайкою нападав на Гребінку, Куліша і Шевченка.

В травні 1841 р. Белінський помістив в „Отечественних Записках“ статтю [і] рецензію на Гребінчину „Ластівку“ і Ос[н]ов'яненкове „Сватання“, в яких дуже гостро виступив проти української мови і впровадження її до літератури. З. 8. 1841 р. він писав до Н. Х. Кетчера: „Прочитавши «Ластівку» і «Сніп», я зрозумів усю достойність борщу, сала і галушок...“. 1842 р. на ножі прийняв Белінський Шевченкові „Гайдамаки“, а ось як писав у грудні 1847 р. в листі П. Аннєнкову до Парижа з приводу „Сну“ Шевченка: „Віра може з Шевченка зробити навіть мученика за волю. Та здоровий розум повинен бачити у Шевченкові осла, дурня й нікчемну людину, понадто гіркого п'яницю, аматора горілки й хахла/ц[ь]кого патріотизму. Той хахлацький радикал написав два пасквілі, один на Государя Імператора, другий — Государинню Імператрицю... Коли цар прочитав пасквіль на царицю, спалахнув великим гнівом... я не читав тих пасквілів і ніхто з моїх знайомих їх не читав (що, між іншим, не доводить, що вони зовсім погані, а тільки тривіальні і дурні), але я переконаний, що пасквіль на царицю обурливо гідкий. Шевченка вислали на Кавказ салдатом. Мені його не шкода: якби я був суддею, я зроби[в б]и не менше. Я почував особливу ворожнечу до таких лібералів. Вони вороги всякого успіху... Одна свиня з хахлацьких лібералів, якийсь Кулеш (що за свиняче прізвище!), в журналі «Звездочка», що його видає Ішмова для дітей, надрукував історію «Малоросії», де сказав, що «Малоросія» мусить або відірватися від Росії, або пропасти. Цензора Куторгу, що пропустив її, нечитаючи, засадили у в'язницю. От, що роблять ці скоти, безмізкі ліберальчики! Осоружні вони мені, ті хахли! Що ж, барани ліберальничають в ім'я галушок і вареників із свинячим салом“ (зі „Сьогочасне й минуле“, Вісник Українознавства НТШ, III-IV, 1939 р., Львів).

Що ж до того, що під керівництвом російського народу український народ повалив поміщицько-капіталістичний лад і побудував свою [с]оціалістичну державу, то про безглуздість такого базікання ми вже говорили в іншому місці. Тут ще раз підкреслимо, що жодної держави, а тим більше соціалістичної, український народ під керівництвом російського народу не побудував. Навпаки, большевицька партія, яка перейняла на себе традиції царських імперіялістів, спираючись на російський народ, довела до нового поневолення українського і всіх інших народів ССРСР, до побудови нової колоніяльно-експлуататорської системи, до відновлення старої російської імперії, яку лише переіменовано на ССРСР. Тому, хто в цьому вбачає „керівну роллю“ і „допомогу“ російського

народу, той робить погану послугу російському народові, бо він усі злочини, що впливають із цього факту перетягає на російський народ. Так власне роблять сталінські вельможі!

„Вказівка” кремлівських верховодів про те, що історію України треба розглядати в тісному зв'язку з історією Росії, пам'ятаючи постійно про „керівну роль” російського народу, має метою в основі підірвати самостійність історичного розвитку ук[р]аїнського народу, щоб тим самим „доказати”, що й далші змагання до самостійности України є, нібито, реакційними, невласливими українському народові, який завжди хотів тільки жити разом із російським народом. Таке висвітлення цілковито направлене також на доказ меншвартости українського народу. Без російського народу український народ не мав би Київської Держави (властиво не був би молодшим спільником до цієї держави), не побудував би Січі, Козацької Республіки, без видатної допомоги російського народу його бул[и б] зїли поляки, шведи, німці, турки, антанта, а так російський народ урятував нас. Коли б російський народ не вів був нас за руку („керівна роль”), ми були б і не відродилися, без його „допомоги” ми б не мали Котляревського, Шевченка, Франка, Лесі Українки, Коцюбинського і т. д. Якщо так, то повстає питання: що ж ми на протязі історії зробили самі, де ми обійшлися без „допомоги” „старшого брата”, що ж в такому разі вартий український народ? Коли розглядати історію України в тісному зв'язку з історією Росії, пам'ятаючи при тому про „керівну роль” російського народу, виходить, що на протя[з]і нашої тисячорічної історії ми не зробили самі нічого, що ми самі нездібні обороняти себе, що все, що маємо, досягли тільки завдяки „допомозі” великого російського народу, у якого є „ясний розум, стійкий характер і терпіння”, державотворчі здібності, войовничість і працьовитість. Український народ усіх цих якостей не має, він і недержавотворчий, і не войовничий, і не працьовитий (він має нижчу якість працьовитости — чорноробочість), і єдина його найкраща прикмета — це прагнення жити ра/з/юм із російським народом. Звідси і сталінський висновок: український народ і далше не може жити своїм власним самостійним життям, ідея Самостійної Української Держави — це вигадка чужоземних агентів — українських націоналістів, українському народові повністю відповідає така „державна” як УССР, бо тут він має при собі „старшого брата”, який завжди порадить, покерує, оборонить.

Таку саму мету переслідує і твердження про закономірність розвитку історії українського народу, яка полягає, нібито, в тому, що силою суспільних законів цей розвиток іде в напрямі „воз'єднання” українського народу з великим російським народом. Цю нову закономірність сталінські теоретики відкрили приблизно в 1943-44 рр. і, очевидно, вона повинна бути оголошена за таку, що збагатила марксистсько-ленінську теорію ще одним цінним набутком, за таку, що блискуче підтвердила ленінсько-сталінські передбачення, а її автор повинен бути оголошений — геніальним (крутім і брехуном). Ця теза з закономірністю є ще й тим вигідна, що вона звільняє від обов'язку доказувати, бо раз щось є закономірним — а що воно таким є, то про це говорить большевицьк[а] партія, яка єдина знає секрет викривання таких закономірностей і вміє керувати суспільними законами розвитку (це провірено емпірично), — то, тим самим, немає в цьому жодних сумнівів і дискусій. Советський промадянин, від академіка-історика до домогосподарки, мусить вірити, що так воно є. Хто думав [би] інакше, той не марксист, той агент, зрадник власного народу.

В першу чергу, на основі цієї сталінської закономірности, український народ

мусить вірити, що йому від віків притаманне прагнення жити з російським народом, тобто бути поневоленим у російській державі, що загарбання України Росією є закономірним для української історії, що його поневолення — це найбільше щастя для українського народу, бо в наслідку цього поневолення він мав змогу жити разом з російським народом. Те, що ця імперія гнобила його, — це дрібниця, а зрештою, російський народ у цьому не винен, він не був „тюремщиком“, а „старшим братом“. Можна б подумати, що російський народ уже від початків свого виникнення був запліднений ідеями марксизму, що йому чуже було всяке почуття національного гноблення. Сталінські вельможі забувають (свідомо, бо це саме роблять сьогодні самі), що російський народ не тільки був знаряддям загарбницької колоніальної політики царських імперіялістів, а що царизм також привчав російський народ до гноблення чужих народів, він деморалізував і розбезував його.

Що ж означає класовий підхід? Ми вже бачили при обговоренні питання „найвидатнішости“ російського народу, що він (підхід) стосується зовсім довільно. В числі вивисуваних є не самі представники пригноблених клас, а й найреакційніші представники самодержавства і поміщицько-капіталістичного ладу, такі кати-імперіялісти, як Іван Грозний (засновник самодержавства) чи Петро I (засновник російської імперії). В історії Росії класовий підхід сьогодні менше потрібний і завжди йде в кут, коли стоїть справа величі російського народу, коли для цієї цілі необхідно притягнути і представників [е]ксплуататорських клас.

В історії України, за русифікаторськими виправленнями, говориться, що класові інтереси захищали, нпр., Виговський, Дорошенко, Мазепа. Вони, „відбиваючи класові інтереси групи українських старшин-феодалів, прагнули наді[ти] на Україну іноземне ярмо лише для того, щоб цим зміцнити свої класові позиції, одержати більше можливостей для експлуатації українського селянства“ („Радянська Україна“ № 177, 1946 [р]).

Те, що після Переяславського договору московські царі насадили на Україну своїх князів і дворян, що роздали землю своїм вислужникам самоїловичам, кочубеям, те, що, нарешті, спираючись на них, довели до повного закріпачення вільного українського селянства, то це вже ніби не класові інтереси і не експлуатація українського селянства, а щастя для нього. Очевидно, так безсоромно брехати і крутити можуть тільки большевицькі імперіялісти.

Скажемо ще кілька слів про „іноземне ярмо“, бо ж і Виговський, і Дорошенко, і Мазепа не просто хотіли скріпити свої класові позиції, а „прагнули“ надіти на Україну „іноземне ярмо“. „Виговський хотів підкорити Україну шляхетській Польщі „... Петро Дорошенко ... султанській Туреччині ... Мазепа... Польщі і Швеції“ [(Ітам ж)]. Тільки ті, хто прагнув „приєднання“ України до Росії, хто „допомагав“ цьому „приєднанню“, не прагнули надіти на Україну іноземне ярмо. Іншими словами, ярмо царської Росії, яке надіто на Україну по Переяславському договорі, — це ніби і не ярмо, і що цей термін [(Ітак наче б між ярмами була яка різниця)] відноситься тільки до шляхетської Польщі, султанської Туреччини, баронської Швеції, а ніяк не до царської Росії. Як бачимо, „іноземне ярмо“ — це пугало, призначене для залякування і одурманювання українського народу, з одного боку, і для зводження наклепів на визначних керівників визвольної боротьби українського народу — з другого боку. І тому Виговський, Дорошенко (названий народом „сонцем руйни“), Мазепа, які прагнули самостійности України, які, рятуючи ослаблену війнами

молоду Козацьку Державу перед зазіханням Москви, шукал[у] союзників у Польщі, Туреччині чи Швеції, але ніколи не хотіли віддати України в польське, турецьке чи шведське ярмо, називаються зрадниками російського (і при чому тут російський?!) і українського народів, бо вони, нібито, хотіли „надіти на Україну іноземне ярмо“.

А тепер зробимо висновок. Класовий підхід до історії України — це засіб обезцінювати ту частину історії України, яка говорить про боротьбу українського народу проти Росії, це засіб вибілити всіх агентів і вилучити Москви, виправдати поневолення України, це засіб підірвати в українському народі пошану до тих його національних героїв, які боролися проти Росії, і взагалі замазати традиції нашої героїчної боротьби з російським імперіалізмом. За таким підходом кожний, хто боровся або проповідував боротьбу з Росією, той обстоював класові інтереси, той прагнув іноземного ярма, той зрадник українського народу. Той, хто допомагав імперіалістичній Росії поневолити Україну — діяв по лінії „відвічних прагнень українського народу“ і зовсім не хотів надіти на Україну іноземного ярма. І хоч він був би і князем, і поміщиком, і жорстоко експлуатував українських селян, він не захищав класових інтересів. Підхід, отже, дуже зручний і вигідний для царського періоду так же само добрий, [як] і для большевицького. Власне таким самим шляхом боролися і борються большевицькі вельможі проти українського визвольного руху. Адже ж колись на Петлюру, а сьогодні на Бандеру зводять ті самі наклепи, що й на Виговського, Дорошенка, Мазепу (класові інтереси, іноземне ярмо). Іншими словами, сталінський класовий підхід — це шовіністично-русіфікаторський підхід.

Якщо ж когось із визначних історичних постатей не можна запламувати п'ятном „зрадників“, бо постаті ці занадто популярні в народі, то тоді шляхом найрафінованішої фальсифікації зображається їх в такому світлі, що постаті ці виходять як вилучники Москви, як такі, що завжди прагнули жити разом із „великим російським народом“. В такому світлі представляють большевики, нпр., Богдана Хмельницького і як найсильніший свій доказ проводять у відомому вже нам висвітленні Переяславський договір. Але крім Переяславського договору є ще й інші факти, а саме: 1) в 1656 р. у Вільні Москва заключила союз із Польщею, 2) в 1657 р. Б. Хмельницький увійшов у союз з шведським королем Карлом-Густавом X і семигородським князем Ю. Ракочім. Не треба бути істориком, щоб побачити, що ці факти говорять зовсім виразно про те, що віленським союзом Москва фактично і формально зрадила Переяславський договір, що Хмельницький трактував Переяславський договір як політичний союз, а не жодне „приєднання України до Росії“, і коли Москва його зрадила, він для забезпечення незалежності України від зазіхань з боку Польщі і Москви, яка вже встигла виявити свої справжні загарбницькі цілі щодо України, вступив у союз з Швецією і Семигородом. А ось як, не заперечуючи цих фактів, висвітлює їх за вказівкою цк вкп(б) історик Петровський: „Веленское соглашение создало некоторые затруднения для осуществления планов Хмельницкого, однако великий гетман не прекращает своей деятельности, направленной на осуществление воссоединения.“

Он решил, *сохраняя верност[ь] России* (підкр. О. Г.), в то же время поставит русское правительство перед фактом разгрома Польши... Одновременно он стремился помирить Швец[и]ю с Росси[е]й ...” (Н. П. Петровський, „Воссоединение украинского народа в едином украинском советском государстве“, ОГИЗ, 1944 р.).



Основне в цих теревенях — доказати, що Хмельницький, мимо того, що Москва зрадила його, лишився їй на все вірним (от приклад вірності). І хоч його союз з Швецією і Семигородом якраз заперечує це, для сталінських фальсифікаторів воно неважливе. Для них важливе, всупереч фактам й історичній правді, зробити з Хмельницького вірного прихильника Москви.

В такому світлі зображається і Шевченко, і Іван Франко, творчість яких просякнута ненавистю до російської держави, до всіх поневоловачів України, творчість яких просякнута глибокою свідомістю і вірою в Українську Самостійну Державу.

Обговорені основні большевицькі виправлення історії України стосуються також усіх інших [н]ародів ССРСР без винятку, [бо] сталінська русифікаційна політика проходить щ[од]о всіх народів за однаковими зразками. „Большевик” № 4, 1945 р., писав: „Основною хобою робіт, присвячених історії окремих народів в ССРСР, є штучне відділення історії одного народу з загального історичного процесу народів // ССРСР. Такі помилки є в «Історії Казахської РСР», «Історії Якутії», є, в «Нарисах з історії Башкірії»... у книзі з історії Татарії ... Історія народів Росії є історія ... їх згуртування навко[л]о російського народу...”.

„Керівна роль” російського народу вмовляється, н[п]р., кавказьким народам, історія яких далеко старіша від історії російського народу, що, як відомо, почав складатися щойно в XIII ст. Один лише мають тут клопіт, що ніяк не можна дочепити історії російського народу до цих старих часів, як у випадку з Київською Руссю, бо треба перескочити вже на кілька стор[іч] назад, скажімо, аж до III-го сторіччя перед Христом, коли в Грузії був на престолі цар Фарнавадзе. Клопіт клопотом, але все таки він не перешкоджає проповідувати „керівну роль” щодо цих народів, як і всіх інших, не заважає твердити, що ці народи „від віків” винесли прагнення до „воз’єднання” з російським народом. Перфідна брехня, обман, фальсифікація дозволяють обминути всі клопоти і перешкоди.

Ось зразок: „Азербайджанський народ через віки виніс і зберіг основи дружби народів... Зокрема треба відмітити історично-традиційну дружбу з великим російським народом. Блискучий азербайджанський поет XII ст. Хагані Шірвані присвятив декілька своїх стихів кривнякові галицького князя Ярославові Володимировичу. Великий Нізамі Гянджеві тоді ж — в XII ст. — знав про Росію більше і краще, ніж люди Західної Європи того часу. Багато перлинних стрічок у творах Нізамі присвячено російським героям” (Гейдар Гусейнов, „Об историческом содружестве русского [и] азербейджанского народов”, стор. 1, вид. Інституту Філософії АН АРСР, Баку, 1946 р.).

Як бачимо, надзвичайних аргументів сталінським шовіністам не потрібно. Вистачить, що Шірвані написав кілька стихів про кривняка, до того ж не російського, а українського галицького князя, вистачить, що, нібито, Нізамі у XII ст. про Росію, якої, до речі, ще й на світі не було, знав більше і краще, ніж люди Західної Європи (дуже солідне наукове твердження), щоб говорити про „дружбу” азербайджанського народу з російським народом, тобто, щоб виводити з нього право на поневолення азербайджанського народу Росією.

Загарбання Азербайджану, як і Кавказу взагалі, пояснюється в той самий спосіб, що й „приєднання” України до Росії. „... З бігом часу зміцніла та російська орієнтація, якої потім придержувалися кращі люди Азербайджану, що вважали більше доцільним зв’язати долю своєї Батьківщини з передовою

Росією, ніж з економічно-відсталим тодішнім Іраном (аж дивно робиться, як ці „кращі люди" і весь азербайджанський народ уже у XVIII ст., а може, й ще раніше, думали йота в йоту, як це потрібно сьогодні сталінським імперіялістам. — *О. Г.*). Історія показала, що передові люди Закавказзя не помилилися і що Росія, не зважаючи на агресивну політику царизму, відіграла прогресивну роль в Закавказзі і в Середній Азії" (там ж).

Отже ж те, що Росія загарбала країну найстаршої культури, волелюбний Кавказ, що насильно позбавлювала землі кавказьких вільних селян, що нарешті, їх закріпачила, що беззаконно знищувала цілі села, що безпощадно здавила (1864 р.) велике повстання кавказьких народів, яке тяглося 40 років, і в процесі якого дійсно об'єдналися всі розсварені дотепер народи Кавказу, та в якому взяла участь найшир[ші] працюючі маси — не суттєве, на те не треба звертати уваги. Ясно, чому, бо це не сприяє розвитку „дружби" з російським народом, тобто не виправдує російського імперіялізму. Що там агресивна політика царизму, основне — це прогрес, під чим насправді треба розуміти те, що народи Кавказу в наслідок свого поневолення царською Росією знайшлися також і у большевицькій імперії, і большевицькі імперіялісти можуть душили ці народи, можуть неподільно експлуатувати багатства цих народів, азербайджанську нафту, грузинський марганець і т. д.

Як і в випадку України, всі ті, які боролися проти Росії, — це зрадники своїх народів, це захисники клясових інтересів, а ті, що помагали поневолювати свої країни, — це „кращі передові люди". „Найбільш яскравим представником цієї прогресивної течії (злуки з Росією. — *О. Г.*) був видатний державний діяч Азербайджану в XVIII ст. — Фаталі — хан Кубинський, який в березні 1775 р. об'явив себе прибічником Росії" (там ж). Наведемо ще один приклад: В 1940 р. в Казані вийшов епос татарського письменника Н. Ісанбета „Ідегей", героєм якого є емір Золотої Орди Ідегей. Зараз цей епос до краю „розкритикований" за те, що в ньому висловлюються „чужі татарському народові націоналістичні ідеї", що визначний „феодал Золотої Орди ворог руського народу, зображається як національний герой" („Большевик" № 4, 1945 р.). Це друге речення власне пояснює, в чому полягають ці „націоналістичні ідеї", „чужі татарському народові": ворог руського народу не може бути національним героєм татарського народу. Тому, що Ідегей у 1408 р. ходив походом на Москву, він є ворогом не тільки російського народу, а й татарського, але Іван Грозний, який знищив казанське і астраханське ханство, який в морі крові втопив героїчний спротив татар, який, дослівно, вирізав Казань — столицю татар, — це великий цар-бунтівник, що здійснював прогресивну роль і тому заслуговує пошани не тільки у російського народу, а також і в татарського. Ось який блискучий діалектичний сталінський підхід!

Ми вже сказали, що основні русифікаторські напрямні висвітлювання історії[ї] стосуються також і до історії літератури, літератури взагалі, мистецтва, вони є вихідною для масової пропаганди. На цьому місці докажемо це ще кількома прикладами:

Російській народ, як „найбільше передовий у культурному відношенні", вів за собою і український і всі інші народи, — твердять сьогодні сталінські вельможі, і це зовсім відповідає їхній шовіністичній політиці, хоч іде в розріз з фактами і правдою. Візьмемо найперше грузинський чи вірменський народи. Всім відомо, що це дуже культурні народи, що їх культура сягає в дуже далекі віки. Не міг, отже, російський народ вести їх за собою. А коли ці народи

стрінулися з російською культурою, то вона лише деморалізувала і русифікувала їх, бо власне цю культуру царські імперіялісти зробили одним із засобів свого наступу на національні культури підбитих ними народів.

Не вів російський народ за собою і українського народу, культура якого є далеко старіша за російську. У своїй Київській Державі український народ створив свою могутню культуру (нпр. „Слово о полку”, з'являється перлиною світової літератури). Сьогодні більшовицькі шовіністи ніяк не можуть визнати цього факту, а не будучи в силі заперечити величчя нашої культури Київської доби, вони, як колись царські русифікатори, крадуть цю нашу культуру і штучно примазують до неї російський народ (очевидно, разом з його „керівною ролею”). Нагадаємо, що до останнього часу ніхто й не квестював цієї очевидної правди, і культура Київської Русі в усіх більшовицьких підручниках історії літератури захищувалася виключно до української культури. Зараз, нпр., піддано гострій „критиці” „Нарис історії української літератури”, що вийшов на початку 1946 р., виданий Інститутом мови і літератури АН УРСР, між іншим, також за те, що „культура і література Київської[ї] Русі, подані в «Нарисі» «як тільки українські», що на думку цк кп(б)У, суперечить науковим положенням (чит. русифікаторським вимогам).

Не вів російський народ українського і в пізніший період, нпр., в XVII ст. і першій половині XVIII ст., бо ще і в цей час російський народ у порівнянні з українським був відсталий у культурному відношенні. Тут скоріше можна говорити, що було навпаки. На Україні в цей час народні школи існували майже в кожному селі, грамотність населення була дуже значною в Чернігові і Переяславі, а пізні[ш]е в Харкові існували колежіуми, а Ки[є]во-Могилянська Академія постачала вчених не тільки Україні, а й Московщині (Епіфаній Славинський, Семен Полоцький, і інші). Цар Петро I, переводячи свої культурні реформи в Росії, оперся власне на українців — вихованців Києво-Могилянської Академії (Дмитро Туптало, Степан Яворський, Теофан[н] Прокопович і інші), бо в Росії не було тоді високо[о]свічених людей. Взагалі відоме переманювання і насильні вивожування не тільки вчених з України до Росії, а й поетів, співаків, композиторів (Бортнянський, Ве[д]ель). Видання Києво-Печерської друкарні розходилися також дуже широко поза межі України. Якщо ж, отже, російський народ у культурному відношенні не вів українського народу в XVII ст., то тимбільше не міг його вести в XII ст.

Велику культуру творив український народ, коли жив самостійним життям або користувався бодай певною автономією, але коли Росія його повністю поневолила, то „передовий” російський народ так вів за собою український, що в другій половині XVIII ст. довів українську культуру і літературу до повного занепаду. І тільки власними силами пробуджений на початку XIX ст. український народ вступив знову на шлях свого культурного розвитку і створив нову велику літературу. В цьому немає ніякої заслуги російського народу, ніякої „допомоги” він українському народові не подав. Це така безспірна правда, що цього навіть не важилися написати автори згаданого вже „Нарису історії української літератури”, книги, якій ніяк не можна приписати наукової об'єктивності. За це й попалося їм від цк кп(б)У. „В «Нарисі» не знайшов правильного відображення вплив на українську літературу руху декабристів, діяльності Белінського, Чернишевського, Добролюбова, великого пролетарського письменника Горького й ігнорується такий вирішальний фактор у формуванні нової соціалістичної ідеології, як розвиток марксизму в Росії і

роля партії большевиків["] („із постанови цк кп(б)У «Про перекручення і помилки у висвітленні історії української літератури в „Нарисі історії української літератури"», 24. VIII. 1946 р.). Іншими словами, „допомогу", якої взагалі не було, большевики намагаються перепачкувати через декабристів, Чернишевського, Белінського, Горького і... большевицьку партію.

Якщо йдеться про висвітлення в „Нарисі" відношення російської культури до української, то „Постанова" цк кп(б)У робить такі закиди „Нарисові": „Автори «Нарису» ... ігнорують спільне походження, єдність і взаємодіяння в історичному розвитку російського і українського народів, їх мови і культури. Тому в «Нарисі» історія української літератури не показана у взаємозв'язку з іншими спорідненими літературами, особливо з російського літературою...

В «Нарисі» не показано великого і плодотворного впливу російської культури і літератури, замовчується їх зв'язок, перебільшується вплив західно-європейських літератур". Це, як бачимо, те саме, що розглядати історію України „у тісному зв'язку" з історією Росії, не забуваючи про „керівну роль" російського народу. Ці „показування" „взаємозв'язку" „великого і плодотворного впливу російської культури і літератури" мають метою заперечити самостійність розвитку української культури, звести її до якогось придатку російської культури чи в кращому разі, сумішки її впливів і позбавити таким чином українську культуру її національного обличчя власної величі.

Цій самій цілі служить і „клясовий підхід" до історії української літератури, брак якого також закидається в згаданому вже „Нарисові історії української літератури". „Історія української літератури» висвітлюється в «Нарисі» поза зв'язком з боротьбою клясів, як процес ізольований від цієї боротьби. Автори «Нарису» ігнорують клясову боротьбу як основний закон розвитку клясового суспільства і замість цього надають вирішальну роль у розвитку творчості письменників національному моментові" (там ж).

Насправді автори „Нарису" не ігнорують клясової боротьби, але не розглядають її за останніми вимогами. Для прикладу наведемо одне місце з „Нарису", яке викликає зараз бурю на[п]адів: „Реакційна політика російського царату і цісарсько-королівського уряду Австрії, — читаємо на сторін[ц]і 108, — позбавляла наш народ можливості вчитися рідною мовою. Українське дворянство у своїх класових інтересах відходило від української культури, і багато талановитих українців, нпр., Рубан, Богданович, Капніс[т], Погорільський, Гоголь, — стають учасниками російського культурного процесу, хоч і використовують українську тематику і в деяких своїх творах" (за „Радянською Україною["]" № 144, 1946 р.).

З наведеної цитати бачимо, що автори „Нарису" не ігнорували клясової боротьби. Це місце не подобається сталінським шовіністам саме тому, що автори „Нарису" негативно оцінили явище переходу українців до російської культури, яке сьогодні оцінюється большевицькими русифікаторами як явище прогресивне. „Безперечно, прогресивним явищем є факт співпраці більшості українських діячів у російській літературі і навіть цілковитого переходу декого з них у російську літературу, — пише «Пропагандист і Агітатор», журнал цк кп(б)У. /—/ І тому зовсім неправильно те, що автори «Нарису» ставлять перехід ряду українців у російську культуру в якийсь, хоч не безпосередній, зв'язок з реакційною політикою російського царизму["] („Пропагандист і Агітатор" № 6, 1946 р.). Очевидно, було б ще більше прогресивним, коли б взагалі всі українці перейшли до російської культури, коли б взагалі не було

окремої української літератури (це задушевна, невисловлена, але зовсім очевидна мрія большевицьких русифікаторів).

Як і в історії України, так і в історії української літера[t]ури з клясовим мірилом підходить до тих, хто виступав проти Росії, клясовий підхід потрібний на те, щоб применшити вартість і могутність української літератури, що стоїть у зв'язку з применшенням значення українського народу взагалі. Ми знаємо, що відроджена українська література є результатом пробудження українського народу і постійного зростання національної свідомости. За своїми ідеями наша література національна і демократична, і не могло бути інакше в народу, який боровся за своє національне і соціальне визволення, в народу, у якого експлуаторські кляси були рівночасно чужонаціональними (з походження або в наслідок асиміляції) і представляли собою як національне, так соціальне гноблення. Тільки незначна частина українського дворянства, і то в першу чергу, дрібнішого, що було сильніше зв'язане з народом, вклучалася в процес культурного і політичного відродження українського народу. Клясовим підходом найновішого видання сталінські вельможі думають заперечити цей очевидний факт самостійного розвитку української літератури і її національно-визвольного характеру, бо зрозуміло, це їм заважає у їхніх шовіністичних русифікаторських планах.

Сучасна українська радянська література — це фактично ніяка художня література, а пропагандивно-агітаційна макулятура, призначена на затруювання і розкладання душі українського народу. Факт повного занепаду цієї „літератури“, відсутність високохудожніх творів констатують самі большевики. Ця література за своїм характером не національна, а вірнопідданча, бо служить виключно інтересам сталінських вельмож. Та не зважаючи на те, що нею весь час „керувала“ партія, вона все ж таки не відповідає сьгоднішнім русифікаторським вимогам.

Що найбільше коле в очі сталінських шовіністів в цій літературі, побачимо на одному прикладі. Письменниця Варвара Чередниченко написала оповідання „Я — щаслива Валентина“, героїнею якого є радянська жінка Валентина. В ньому є одно таке місце. Начальник військового шпиталю питає Валентину:

„Чи на Україні вчать історії про мого предка Дем'яна Гнатовича Многогрішного?“

Валентина відповідає: „З 1668 р. по 1672 р. був гетьманом Лівобережним. Потім у Москві стояв навколішках, поклавши голову під катову сокиру, а в останню хвилину цар Федір Олексійович прислав гінця — дарував життя і заслав з братами й усіми родичами в Сибір“ (за „Радянською Україною“ № 163, 1964 р.).

Зацитувавши це місце, большевицький критик вигукує: „..... Що спільного має це все з інтересами радянських людей!“ На його думку, для цих людей інтерес представляє тільки розбудова воєнної промисловости і експлуаторських колгоспів, а не їх минуле. Суть тут у тому, що це минуле, що того роду картини, як це одну з них намалювала Чер[е]дниченко, будять і підносять національну свідомість, що вони не сприяють зміцненню „дружби з великим російським народом“, а це власне ніяк не відповідає інтересам сталінських імперіялістів, бо ці інтереси вимагають забити національне почуття українського народу, його любов до свого минулого, представити це минуле викривленим і сфальшованим. З цього шовіністичного погляду небезпечним

з'являється приписування імперіялістичних злочинів вже навіть царям, як це зробила Чередниченко, згадавши про долю гетьмана Многогрішного.

Тому також большевицька критика накидається на Романченка за те, що будучи у Відні і мріючи у своїх поезіях про Україну, згадує „волинські гаї і мохом покриті козацькі могили, де в Січі за волю і правду ходили незборні ославлені предки мої”, і на Ржепецьку за те, що в своєму оповіданні „Сім'я Басарабів” вона написала, що українське населення Галичини боялося російської армії, коли вона зайняла Галичину в 1914 р. (треба було написати, що населення Галичини радо витало російську армію); на Масенка, Кундзіча, Смілянського і інших.

Большевицькі імперіялісти, ідеалізуючи все те, що російське, без різниці чи воно імперіялістичне, чи демократичне, ідеалізуючи російських царів, катів, російські загарбницькі походи, поборюють у неросійських народів навіть найменше захоплення їхнім минулим. Вони хочуть, щоб українські письменники і поети писали не про „порослі мохом могили”, не про „Січ, де за волю і правду ходили незборені вславлені предки мої”, не про боротьбу українського народу з усіма імперіялістами, в тому числі і російськими, вони не хочуть цього, вони бояться цього. Вони хочуть, щоб українські письменники звеличали великий російський народ, його „керівну роллю”, дякували за його видатну „допомогу”, щоб писали про споконвічне прагнення українського народу до „воз'єднання з російським народом”. Вони хо[ч]уть, щоб ці письменники виблорвали злочини сталінського імперіялізму, щоб писали про національну рівноправність, про розцвіт України, про щасливе і заможне життя українського народу в той час, коли Україна обернута в колонію, коли вона посилено русифікується, коли український народ жорстоко знищується, коли мільони гинуть із голоду.

В цьому, власне, напрямі, тобто в напрямі остаточної і відвертої русифікації зараз і перебудовується „українська радянська література”. *Перебудова* ця переводиться під відомими кличами боротьби з „національною обмеженістю”, „романтизуванням минулого”, з „тенденцією відходу від проблем сучасності”, з „зниженням художнього рівня”.

Піддано „критиці” всі літературні журнали: „Вітчизна”, „Дніпро”, „Радянський Львів”, „Перець”. Позамінювано редакції тих журналів. Зміни переведено в СРПУ, з голови якої усунуто Рильського і заступлено Корнійчуком. Шантажовані Рильський, Панч, Городской, Бажан, Смілянський, Масенко і інші визнали і рішуче „засудили” свої „помилки” та зобов'язалися їх виправити.

Ось зразок такого виправлення:

Серед темних борів, серед тихих лісів  
Славне місто цвіте красою,  
І одних там церков сорок є сороков,  
І зветься те місто Московою.  
І зростає воно, і шумить, як вино  
І цвіте наче квітка на сонці,  
І живуть там брати, що нам з ними іти,  
Наші вірні брати-оборонці!  
Ворогам не дамо ми ніколи в ярмо  
Ні Москви, ані Києва браття!  
Ми родина одна, кров [ ] нас братня єдна,  
Древня віра і давнє завзяття!

Ми за волю свою стоїмо у бою  
Нерушимо міцною стіною,  
Ми найдемо в віках щастя ясного шлях,  
Коли буде наш Київ з Москвою.

*М. Рильський*

Для доповнення скажемо ще дещо про драматичну літературу і театр, які, в цьому немає сумніву, також поставлені на службу русифікаційній політиці сталінських вельмож. Що так воно є, найкраще доказує остання постановка ЦК КП(б)У „Про репертуар драматичних і оперних театрів УССР і заходи до його поліпшення”, з якої наведемо виїмки.

Сучасному театрові і драматичній літературі постановка закидає, між іншими, такі недоліки: „витіснення з репертуару п'єс на сучасні теми”, показування п'єс, що „прикрашують минуле в ідилічні тони, проповідують віджилі ідеї, відсталі погляди”, що „у деяких п'єсах мають місце прояви національної обмежености, помилки і перекирчування буржуазно-націоналістичного характеру («Чому не гаснуть зорі» Копиленка, «Я живу» — Пінчевського). У творчості деяких драматургів ідеалізуються представники експлуаторських класів минулого, не показується класова боротьба між гнобителями і пригнобленими в дореволюційному класовому суспільстві, вихваляються пережитки старовини, замовчується братерство і дружба радянських народів, особливо споконвічна дружба українського і російського народів...”.

„ЦК КП(б)У ставить перед драматургами України завдання — створити яскраві художні твори про перемогу радянського ладу в нашій країні, про велику вітчизняну війну, про героїчну працю радянських людей, про сталінську дружбу радянських народів, про споконвічне братерство українського народу з великим російським народом, про керівну роль партії Леніна-Сталіна в житті радянського народу... Драматурги, театральні критики повинні приділити особливу увагу вихованню трудящих мас українського народу в дусі непохитної дружби радянських народів, любові до великого російського народу і ненависти до всіх ворогів українського працюючого люду, в тому числі до найлютіших ворогів українського народу — українсько-німецьких націоналістів” („Радянська Україна” № 202, 1946 р.).

Як видно, то це ті самі завдання, що ставились перед історією, історією літератури, а саме: плекати в українського народу почуття меншевартости, паралізувати національну відпорність, убивати національну свідомість, маскувати російсько-большевицький імперіалізм, полегшувати русифікацію українського народу.

Питанню мови й русифікаційній політиці приділяється, очевидно, дуже багато уваги. Тут можна виділити три основні моменти цієї політики.

Поперше, російську мову всіма засобами накидається українському народові, по її боці створюється штучно переваги, її ставиться фактично в упривілейоване становище перед українською мовою. Російська мова панує неподільно в армії, вона фактично є мовою в адміністрації, в судових, партійних і профспілкових органах. В школах російській мові приділяється особлива увага, а в вищих школах не тільки дуже багато дисципліни викладається російською мовою, а й ведуться нею цілі відділи. Російські школи, яких на Україні дуже багато, забезпечуються кращими учительськими силами, майже вся наукова література, журнали видаються російською мовою (нпр., журнал Наркомздоров'я України „Врачебное дело”). На Україні російською мовою

видається дуже багато газет, причому російські краще редагуються і поміщають вчасніший матеріал (пор. „Правда України" і „Радянська Україна", [„]Львовская Правда" і „Вільна Україна"). Доходить до того, що на кожній книжці УДВ, виданій українською мовою, обов'язково подається заголовок російською мовою з припискою „на украи/н/ском яз/ы/ке". По бібліотеках багато художньої російської літератури не в перекладах, а російською мовою, щоб змусити українського читача читати російську книжку. Це власне і є ті переваги, створювані штучно, але з точною метою.

Подруге, створюючи штучні переваги по боці російської мови, ставлячи її у привілейоване становище, серед українського народу плекається любов до російської мови, як мови — „найкультурнішої", як мови „передового" російського народу. „Зокрема треба приділити якнайбільше уваги вивченню учнями російської мови, мови братнього російського народу, мови Леніна і Сталіна, Пушкіна і Гоголя, Чернишевського і Добролюбова, Тургенєва і Л. Толстого, Салтикова-Щедрина і М. Горького, мови якою написані чудові твори Сеченова, Павлова, Менделєєва і Баха, Тимірязєва і Лисенка, Лобачєвського і Крилова, Бурденка, Сперанського і багато інших російських учених світового значення...

Добре поставити викладання її, розвинути в учнів інтерес до неї, ширити російську книжку серед них — це дуже важливе завдання як педагогічне, так і політичне, як наукове, так і загальнокультурне" (з промови проф. Чавдарова на міжобласній нараді учителів у Львові, 5-9 січня 1945 р.).

А ось як пояснював Калінін потребу вивчення російської мови червоноармійцям неросійської національності: „Воно (вивчення. — *О. Г.*) вкрай необхідно. Без російської мови в армії не обійдеся. Російською мовою складені наші військові статути, нею пишуться бойові накази, подаються команди. Російської мови вживають у стосунках між собою всі народи ССРСР. Російська мова — мова Леніна. Цією мовою звертається до радянських людей, до червоної армії наш вождь товариш Сталін" ("Сопутник агітатора" №15-16, 43 р.).

Отже ж спочатку російською мовою пишеться статути, накази, видається команди, словом вводиться російську мову в армії, а потім пояснюється червоноармійцям, що російську мову треба вивчати, бо нею писані статути, накази і т. д. Спочатку тільки російською мовою видається технічні підручники, а потім говориться студентам, що російську мову треба вивчати, бо нею писана вся технічна література.

Потребе, стирається окремішності української мови і штучно наближується її до російської мови. Ширше висвітлити це питання не дають нам рамки нашої статті, а зрештою немає й потреби, бо большевики самі до цього признаються. У передмові виданого 1946 р. нового „українського правопису" виразно зазначається, що однією з керівних настанов при складанні цього „Правопису" було „у таких моментах, які за їх природою є спільні з іншими мовами (...) забезпечити єдність з правописами братніх народів радянського Союзу, особливо російського, орієнтуючись на останній проект державної комісії". Фактично ж „Правопис" ще дальше наближено (такі наближення він уже переходив) в цілості до російської мови, а не тільки в моментах, що за їх природою є спільні. Це наближення особливо кидається в очі, коли порів'яняти цей „Правопис" з „Правописом" ВУАН, прийнятим у 30 роках (1927 р.).

„Застрельщиком" русифікаційної політики з'являється партія. *В/В*она власне ініціює її, очолює, розробляє заходи для її здійснення, доглядає за її здійсненням.



Власне партія керує фізичним винищенням українського народу. Власне вона слідує за виконанням вироблених нею *заходів*, направлених на руйнування нашого духовно-культурного життя, власне вона, як „керівне ядро” всіх організацій, здійснює через них свою злочинну „русифікаційну політику, деморалізує, розкладає народну душу, при чому вона розпоряджає величезними технічними засобами, великим пропагандивним апаратом, що їй дає монополъне становище в керівництві державою. Все це приходить тим легше, що вона сама вже давно зрусифікована, що очищена від людей типу Шумського, Скрипника, Хвильового, не знаходить жодного спротиву в своєму нутрі, як це діялося до 30 років, коли для задоволення „хахлів” треба було піти на мниму українізацію. Сьогодні можна дозволити собі на більш одвертий курс. До того ж час] нагнать, а всі попередньо русифікаційні заходи завели.

Вірним помічником партії в цій політиці є органи управління, від ради „міністрів” починаючи, а на низових клітинах кінчаючи, а перш усього імперські органи насильства нквд і нкгб, які навіть за своїм персональним складом є чисто російські.

На послуги партії у русифікаційній політиці поставлені школи нижчі, середні і вищі (на це ми вже частково вказували, обговорюючи питання мови як засіб русифікації), щоб вони дегенерували молодь, щоб *вишлюбували* їх на яничарів, на зрадників власного народу. Очевидно, що, подаючи молоді сфальшовану, в тому вигляді, як це ми показали, історію України, історію літератури, взагалі пошлу і безідейну літературу, прициплюючи молоді в першу чергу любов до російської мови, плекаючи в неї захоплення російською культурою, при повній ізоляції цієї молоді від всього, що могло б відродити її національну свідомість, гордість, ненависть до поневоловачів — та молодь, вийшовши зі шкіл, іде в життя духовно викривлена, національно скалічена, зрусифікована. І хоча б вона ще називала себе українською, то по своїй душі, по своїй думанні, по своїм замилюванням — вона *в/ж/є* російська.

Середовищем, де ведеться посилена русифікація, з’являється червона армія. Червоноармійців виховується виключно на імперіялістичних традиціях російської армії, традиціях збройного підкорення інших народів. Традиції визвольної боротьби поодиноких народів нещадно викорінюється. Якщо навіть і приводиться червоноармійцям як приклад когось із їхніх народів, то це зрадників, тих, які допомагали Росії поневоловат[и] їх власні країни, або в зовсім фальшивому світлі представляється тих національних героїв, які дуже популярні в цих народів. Всіми засобами шантажу і підлого обману накидається червоноармійцям російську мову не тільки як службу, а й як розговірну. Доходить до того, що червоноармієць по роках служби в ч забуває рідну мову, або засмічує її наполовину русизмами, чи, що більше, соромиться і свідомо зрікається своєї рідної мови. Щойно рідне середовище лікує його від цієї зарази.

З не меншою силою русифікація] проводиться і в господарському житті. Вже сам факт, що всі важливі галузі господарського життя України безпосередньо підпорядковані Москві, надзвичайно полегшує процес русифікації. Службова мова в господарському житті російська. Службовці, інженерно-технічний п[е]рсонал, кваліфіковані робітники — це в більшості росіяни. Промислові осередки на Україні мають не українське, а російське обличчя. Коли до цих осередків приходять молоді українські робітники, вони гязнуть у російському багні. Російський елемент зараз продовжує посиленними темпами напливати на Україну.

Наведемо приклад такого насаджування російського елемента на Україну, а рівночасно покажемо, як висвітлює це насаджування большевицька преса, що послужить нам zarazom за приклад політично-масової роботи. „З різних міст Росії на наш промисл (4-ий нафтовий промисл у Бориславі. — О. Г.) щодня прибуває обладнання, приїжджають спеціалісти, нафтовики, геологи. Наші російські брати допомагають відбудувати зручн[е] новане німецькими загарбниками нафтове господарство... На промисл приїхав головний геолог Лас-товкін, інженер Софронів, технік-геолог Попова, геолог Пугач... Робітники Уралу прислали нам варстат-качалки «СК-7» і «СК-10», робітники Москви прислали 20 глибоких насосів, 20 електромоторів та багато іншого устаткування... Понад 30 спеціалістів прислала до нас на роботи братня Росія... Щоденно і в усьому ми відчуваємо піклування і допомогу великого російського народу. Тільки цього року робітники одного нашого промислу одержали від іванівських текстильників понад 10.000 метрів мануфактури, 200 пар взуття та багато інших товарів" („Радянська Україна" № 160, 1946 р.).

Прочитавши ці рядки, можна б подумати, що Росія — це не метрополія, де зосереджена машинобудівельна промисловість, текстильна промисловість, а якась всесоюзна ЮНРРА, що постачає порядком допомоги і машини, і текстильні вироби, і взуття, а російський народ, — це вроджений народ-альтруїст, що роздає по 10.000 м. мануфактури, по 200 пар взуття і посилає кому потрібно своїх фахівців для допомоги. Так оце безлічно називається „допомогою" колоніальну систему господарювання, штучне насаджування російського елемента на Україну, а український народ за те, що в нього не розбудовується машинобудівельна промисловість, за те, що текстильні вироби він мусить купувати в іванівських робітників, словом, за те, що його країна є колонією і ринком збуту для російської метрополі[ї], за те, що по 30 роках „допомоги" з боку „старшого брата" він ще й тепер не має потрібної кількості фахівців, заставляється дякувати і бити поклони перед російським народом. Ось закінчення довгої молитви-подяки, що її склали для українського народу сталінські вислужники: „Твій ясний розум, стійкий характер і терпеливість, багаторічний російський народ, є для нас прикладом. У всіх тяжких випробуваннях історії стояв ти гордо, непорушно, утвердивши свою провідну силу серед народів нашої країни.

Нам не страшні ніякі вороги, ніякі труднощі, ніякі випробування, бо ми з тобою, з найвидатнішою нацією серед усіх націй, які входять до складу Радянського Союзу, бо ми непохитні в своїй дружбі з тобою, у своїй любові і пошані до тебе, бо ми є єдині в Радянській Вітчизні" (із звернення VII сесії верховної ради УССР до великого російського народу 30. VI. 1945 р.).

Та даремно шаліють сьогодні сталінські імперіялісти, даремно намагаються докінчити того, чого не потрапили зробити царські шовіністи, русифікатори. Український народ, який зумів устати на ноги і голосно заявити про свої права в той час, коли царські імперіялісти думали, що вже навіки поховали Україну, зуміє відстояти також і цим разом свою національну окремішність, зуміє опертися новій русифікаційній політиці большевицьких імперіялістів. Цьому новому русифікаторському наступові український народ протиставить сьогодні не лише свою стихійну відпорність, а й сильну національну свідомість і організованість. Український народ сьогодні має розбудований свій революційно-визвольний рух, має свій досвідчений революційно-політичний Провід, і це є найбільшою запорукою Його успішної боротьби і перемоги.

## ВІСТКИ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

### Большевицькі звірства

На українських землях продовжується варварський наступ большевицьких окупантів на український революційний національно-визвольний рух, на весь український народ. В цій боротьбі проти українського народу сталінські злочинці застосовують жакливі, ніде дотепер не практиковані методи масового фізичного винищування народу, доконують найжакливіших звірств.

Ми наведемо кілька прикладів таких звірств, доконаних большевицькими окупантами на учасниках українського революційно-визвольного руху і на українських мирних громадянах.

7. І. 1946 р. в с. Суховоля (р-н Підкамінь, Львів. обл.) нквд арештувало вагітну дружину одного підпільника. Її страшно катували, так що вона породила дитину.

7. І. 46 р. в с. Нежухів (р-н Стрий, Дрогоб. обл.) большевики вбили ні в чому не винного хлопця Лешка Гриця.

7.1. 46 р. в с. Коростів (р-н Сколе, Дрог. обл.) большевики вбили Свистуна Михайла, арештували всю його родину і спалили господарство за те, що в хаті в нього натрапили на 2 повстанців.

7. І. 46 р. під час бандитського нападу на с. Саджава (р-н Богородчани, Станисл. обл.) енкаведисти важко поранили 17-річних дівчат Воронич Марію і Оставчак Марію. Обидві дівчини в наслідок поранення померли.

7. І. 46 р. в с. Ямниця (р-н Станиславів) під час облави енкаведисти без суду розстріляли раненого стрільця Сенька Михайла, якого знайшли в кривці. Цього самого дня замордували по-звірськи стуртурованого селянина Зубака, вбили 1 хлопця і робітника, що спокійно верталися з праці додому.

7. І. 46 р. в с. Тумир (р-н Єзупіль, Станис. обл.) енкаведівська боївка бандита Могильного, переодягнена за наших стрільців, спровокувала дівчину Вовк Параскевію і господаря Чмира Михайла. Коли останні зорієнтувалися, що вони в руках большевиків, пробували тікати. Їх постріляли.

14. І. 46 р. в с. Підпечари (р-н Станиславів) енкаведисти виставили на позорище тіло д. Юри (Стадник Михайло), що загинув у бою. На груди почили йому таблицю „Бандіт Юра[] Смерть бандітам“. Тіло пролежало 4 дні. Опісля енкаведисти завезли його на окописко і підмінували. Вечором зірвали міну і відійшли. Селяни позбирали останки і з почетом похоронили. 30.1. 46 р. у цьому ж селі виставили на позорище з такими ж таблицями трупів дд. Вуйка і Юрка, які в безвихідній ситуації, понищивши все організаційне майно і архіви, пострілялися, та Луцишина Михайла і Ткачука Дмитра. Останніх пов'язаних колючим дротом тягали по селі, причепивши коневі до хвоста.

21. І. 46 р. на дорозі Муровані—Львів енкаведисти вбили зовсім невинного селянина Маршалка Павла з Ляшок Мурованих.

23. І. 46 р. в с. Вірків (Здолбунів, Рівен. обл.) нквд затортуровало селянина Кожушка Прохора; у с. Посягва застрілили без суду арештованого селянина Зінькова Івана.

23. І. 46 р. енкаведисти вбили се[л]янина Пришляка Андрія із присілка с. [Сит]ихів Дубина (під Львовом). Майно його пограбували, господарство спалили.

27. І. 46 р. большевики, що переїздили з с. Котузів до райцентру Золотники (Терн. обл.), зробили собі мішень із старої переходячої жінки. Жінку вбили.

30. І. 46 р. в с. Тростянець (р-н Долина) большевики арештували всіх демобілізованих ча, щоб примусити їх вступити у т. зв. істребительний батальйон. Підчас „переслухань” Гжим Гнатові поломилі ребра, Катрій Гнатові повідривали вуха і прокопали штиком шию. Вся кімната була червона від крові.

31. І. 46 р. в с. Гаї Дітковоцькі (р-н Підкамінь, Львів. обл.) енкаведисти без причини замордували демобілізованого ча Романюка Володимира. Населення влаштувало йому демонстраційний похорон. За це нквд провело в селі масові арештування.

В м. січні в с. Доброгостів (р-н Дрогобич) нквд покарало ув'язненням 10-річного хлопця за те, що зривав большевицькі лозунги.

В м. січні 1946 р. в с. Нове Село (р-н Жидачів, Дрог. обл.) енкаведисти згвалтували 84-річну жінку Кухар Настю. Рівночасно арештували її дочку Кушнір Катерину, яку по-звірськи катували. В уста вкладали залізо, кололи штиками в живіт, вішали за волосся і т. п.

1. ІІ. 46 р. в с. Мишковичі (р-н Микулинці, Терн. обл.) енкаведисти, передягнені за українських повстанців, арештували 1 селянку. Її страшно катували, між іншим, кидали в ріку, намагаючись утопити.

2. ІІ. 46 р. в с. Чижики (р-н Винники, Львів. обл.) большевики вбили селянина Кіндюка Михайла.

6. ІІ. 46 р. в с. Монастирець (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) енкаведисти арештували жінок Німко Теклю, Бегей Анастасію, Шевчук Розалію. Їх роздягнули наголо та били дротами.

6. ІІ. 46 р. в с. Гериня (р-н Болахів, Станисл. обл.) енкаведисти по-варварськи тортували жінок, щоб вони видавали, де криються їхні чоловіки.

7. ІІ. 46 р. в с. Ляховець (р-н Богородчани, Станисл. обл.) нквд арештувало дівчину Сітко Марію, років 19. Її страшно скатували, так що вона від побоїв померла.

9. ІІ. 46 р. в с. Женів (р-н Львів) енкаведисти вбили ні в чому невинну селянку Легінь Катерину, а її дочку поранили.

11. ІІ. 46 р. в с. Лисків (р-н Журавно, Дрог. обл.) нквд арештувало 6 селян, між ними демобілізованих з ча. Їх вивели під ліс б. с. Ду[б]рівка і тут розстріляли.

14. ІІ. 46 р. підчас нападу на с. Тязів (р-н Галич, Станисл. обл.) енкаведисти арештували Ковальчук Марію, матір командира УПА д. Бородатого. Її замкнули в льоху та за допомогою найжахливіших тортур намагалися примусити, щоб вона видала сина. Тортурами замучили її. Труп забрали в район, де викинули на смітник біля нквд. Цього самого дня у цьому ж селі енкаведисти підпалили хату старенького Литвинець Дмитра, якого застрілили і кинули в вогонь.

22. ІІ. 46 р. в с. Тростянець (р-н Золочів, Львів. обл.) енкаведисти арештували 4 дівчат. Дівчат страшно тортували, їх припікали дротами, викручували їм руки.

22. ІІ. 46 р. в с. Кулинці (р-н Товмач, Станисл. обл.) енкаведисти застрілили Петрова Івана, років 64, батька д. Я. Забитого не дозволено похоронити. Біля трупа проводили кілька днів засідку.

25. ІІ. 46 р. нач. рай[. н]квд з Рагна (Волинська обл.) підчас переслухань страшно знущався над селянами з с. Самара, що живуть ближче лісу.

6. III. 46 р. під час нападу на с. Колодіївка (р-н Станиславів) енкаведисти спалили 8 хат. Вони відкрили криївку, в якій були 2 юнаки з 1928 року народження. Один з них розірвався гранатою, а другого, якому не вдалося забитися, большевики розстріляли на подвір'ю і тіло кинули в вогонь.

10. III. 46 р. з м. Болахів (Станисл. обл.) у с. Чолгани верталася жінка Лапків Анна. Переїжджаючі енкаведисти без жодної причини почали в неї стріляти і вбили її.

16. III. 46 р. в м. Комарно (Дрогоб. обл.) большевики замордували і покололи штиками стариків Ольхового Осипа і його жінку.

19. III. 46 р. в с. Узінь (р-н Станиславів) нквд арештувало 2 господарів: Вовка Василя і Вовка Олексу. Їх забрали ніби до Станиславова до тюрми. Коли по 4-х днях їхні жінки понесли їм у місто передачу до тюрми, по дорозі знайшли трупи своїх чоловіків змасакровані із виколеними очима.

26. III. 46 р. в с. Іспас (р-н Коломия, Станис. обл.) участковий нквд застрілив 17-річну дівчину Комашко Марію, яка боронилася, коли він її хотів звалтувати.

9. IV. 46 р. на присілку с. Топорів Чучмани (р-н Лопатин, Львів. обл.) большевики розкопали могилу сл. п. Орлика і викинули з неї його кості.

13. IV. 46 р. в с. Руда Сілецька (р-н Кам'янка Буська, Львів. обл.) енкаведисти вбили селянку Магер Анну.

19. IV. 46 р. в с. Хрещатик (р-н Заставна, Чернів[ец]ька обл.) енкаведівські бандити напали на хату Смука Марії. Її майно зовсім ограбили, а саму жінку вивели над Дністер, де намагалися скинути її з високого берега в воду. Жінка почала боронитися, скинула в пропасть одного бандита, а сама втекла.

22. IV. 46 р. в с. Новосілки Опарівські (р-н Комарно, Дрог. обл.) енкаведисти вбили хлопця з 1929 р. народження В[?] Григорія.

28. IV. 46 р. в сс. Рознощинці, Красносільці, Синягівка (р-н Збараж, Терн. обл.) нквд розкинуло могили поляглих українських повстанців.

28. IV. 46 р. в тюрмі в м. Рожнітові (Станисл. обл.) під час допитів енкаведисти затортуровали д. Палія, якого вдалося їм зловити живим під час облави на лісі б. сс. Ясеновець, Струтин Вижній.

2. V. 46 р. у с. Ковтів (р-н Олесько, Львів. обл.) переїжджаючі енкаведисти вбили старшу селянку Зелену Евдокію.

4. V. 46 р. в с. Голешів (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) большевики відкрили кулеметний вогонь по жінках, що їхали поромом.

4. V. 46 р. з с. Комарів (р-н Галич, Станисл. обл.) квартируючі енкаведисти арештували молодих дівчат Мельничук Марію і Затварницьку Марію. Їх масово гвалтували, при цьому їх страшно били і обидвом повикручували ноги; Мельничук Марії виломали ще й руку.

17. V. 46 р. під час облави на лісок Липники б. с. Горохолила (р-н Богородчани, Станисл. обл.) в сутичці з большевиками впав один повстанець. Енкаведисти відтяли йому вуха і ніс, причепили до шиї вбитого пса і так виставили на залізничному перестанку в Тисьменичанах.

25. V. 46 р. в Чорний Потік (р-н Заставна, Черн. обл.) енкаведисти застрілили місцевого священика о. Костенюка, його жінку і служницю.

25. V. 46 р. в с. Студійка (р-н Верба, Рівенська обл.) під час облави енкаведисти зловили жінку Попов Анну. Її завезли до Смиги і тут замордували.

25. V. 46 р. в с. Зглинець (р-н Дубно, Рівен. обл.) енкаведисти, що сиділи на засідці, без попередження вбили дівчину і хлопця, що йшли з весілля.

26. V. 46 р. у с. Довга Калуська (р-н Калуш, Станисл. обл.) енкаведисти,

що сиділи на засідці, не попереджуючи, вбили місцевого поштаря, що вертався з праці додому.

28. V. 46 р. на Королівці б. с. Колоколин (р-н Букачівці, Станисл. обл.) большевики вкинули в криницю впавшого у бою д. Бояна.

28. V. 46 р. в с. Кара[н]чів (р-н Вашковець, Чернів. обл.) енкаведівський начальник Кейван, застрівив голову сільради Карпа Олександра.

29. V. 46 р. в с. Залужжя (р-н Козин, Рівен. обл.) большевики арештували селянина Ярмолюка Івана з жінкою і дочкою, а їх майно пограбили. Бать[ків] страшенно катували, щоб вони видали свого сина-повстанця.

29. V. 46 р. в с. Гаї Дітковецькі (р-н Підкамінь, Львів. обл.) енкаведисти арештували дівчат „Надю" і „Славку". „Славку" в районі при допитах замордували.

29. V. 46 р. в с. Довге (р-н Єзупіль (Жовтневе) — Станисл. обл.) енкаведисти, що збирали держпоставки, вбили зовсім невинного селянина Яробко І.

В м. травні в с. Дмитровичі (р-н Винники, Львів. обл.) нквд арештувало священика за те, що він не хотів перейти на „православ'є". Його дуже мучили, між іншим, закладали на голову вінець із колючого дроту.

8. VI. 46 р. в с. Старе Село (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) енкаведисти прив'язали коневі до хвоста труп д. Василька, що розірвався гранатою, щоб не попасти живим в руки енкаведистів, і так волочили його по селі.

10. VI. 46 р. в лісі б. с. Літини (р-н Стрілки, Дрогоб. обл.) енкаведисти напали на молоду пастушку Крутій Марію. 10 з них згвалтували її та, непритомну, залишили.

У м. червні в с. Гаї (р-н Винники, Львів. обл.) енкаведисти арештували одну дівчину. У неї вирізали частину литки, груди, поломали її руки і ноги. На голові повіривали волосся і напихали ним вирізувані ножем рани. В цей спосіб її замордували.

В м. червні в с. Підберізці (р-н Винники, Львів. обл.) енкаведисти до безтями побили 78-річного селянина Царя Миколу, дівчину Цар Євгенію кількаразово били до безтями і відливали водою. Побиття були такі сильні, що дівчина дістала пропуклину. Жінку Лозу Юлію, чоловік якої перебуває в ча, побили так, що аж вона дістала вибух крові.

## Збройна боротьба

1946 р. збройна боротьба українського народу проти сталінських окупантів не припиняється. Навпаки, її літопис збагатився новими героїчними сторінками.

Відділи УПА, що діють у межах т. зв. УССР, пережили зимою 1946 р. свої найважчі дні. Саме в цей час ворог з метою остаточного знищення українського революційного руху кинув проти нього величезні військово-поліційні сили. Свої гарнізони він розташував у кожному селі, збільшив гарнізонні залоги і створив постійно рейдуючі групи. З цими переважючими ворожими силами, у скрайно несприятливих умовах зими відділи УПА звели багато героїчних більших і менших боїв, як оборонного, так і наступального характеру. І хоч у цих боях відділи УПА понесли значні втрати, то все таки большевицькі окупанти не досягнули своєї основної мети. Знищити УПА, знищити український революційний рух їм не вдалося.

Відділи УПА на землях на захід від т. зв. лінії Керзона розгорнули в 1946 р. широкі дії, скеровані на оборону українського населення від варварського

переселення. Вони завдали величезних утрат польсько-більшевицьким військовим і поліційним бандам.

Весною 1946 р. відділи УПА вдруге відвідали рейдом Словаччину, що причинилося до зросту протибільшевицьких настроїв населення Словаччини і зміцнення дружби словацького і українського народів.

Нижче наведемо деякі факти з дій УПА і боївк ОУН за першу половину 1946 р. (Подаємо деякі неопубліковані ще ніде факти з кінця 1945 р.).

15. X. 45 р. підвідділ (пвд) Наддністрянці звів зустрічний бій з бандою енкаведистів б. с. Рудники (р-н Миколаїв, Дрогоб. обл.), в якому знищив 4 бандитів, а 1 поранив.

25. XI. 45 р. відділ (вд) ім. Колодзінського під ком. к-ра ч. зробив наскок на райцентр Отинія (Станисл. обл.), де зведено 2-годинний бій. Вд після виконання своїх завдань, завдавши ворогові великих утрат, залишив місто.

29. XI. 45 р. кілька повстанців із вд Березінський знищили 1 панцерне і 1 вантажне авто на шосе Татарів—Микуличин (р-н Яремче, Станисл. обл.). Між 6 убитими енкаведистами — 4 офіцери.

4. XII. 45 р. пвд УПА ім. Хмельницького під ком. к-ра Б, зробив засідку на роту енкаведистів, що йшла на облаву до с. Рожанка Вижня (р-н Славсько, Дрогоб. обл.), в наслідку якої ворог мав 9 вбитими і коло 40 раненими. Повстанці втрат не мали.

4. XII. 45 р. в с. Михайлівка (р-н Дедеркали, Терн. обл.) повстанці знищили 4 енкаведівських розвідників,

4. XII. 45 р. вд УПА звів зустрічний бій з бандою енкаведистів у с. Паушівка (р-н Білобожниця, Терн. обл.), в наслідку якого ворог панічно розбігся.

8. XII. 45 р. пвд УПА звів зустрічний бій з енкаведівською бандою б. с. Горожанка (р-н Підгайці, Терн. обл.). Ворог, втративши 2 вбитими і 3 пораненими, панічно втік.

10. XII. 45 р. вд УПА, рейдуючи в західних районах Житомирської області, розброїв у с. Сибичин т. зв. робочий батальон. Рівночасно повстанці знищили сільраду і роздали населенню товари з кооперативи.

12. XII. 45 р. вд УПА під ком. к-ра Х. вступив у перестрілку з випадково зустрітою бандою енкаведистів біля с. Поляна (р-н Щирець, Львів. обл.). Енкаведисти розбіглися, залишаючи вбитим 1 лейтенанта.

15. XII. 45 р. в с. Бердиківка (р-н Заліщики, Терн. обл.) банда енкаведистів оточила кілька хат під лісом, де квартирували повстанці. Оточені, однак, без власних утрат прорвалися.

16. XII. 45 р. енкаведівська банда зробила облаву на с. Яблонів (р-н Копичинці, Терн. обл.). В селі в той час квартирувала група повстанців. Зав'язався нерівний бій. В перших хатах гинуть 2 повстанці, знищивши кількох погромників. Енкаведисти запалили село і стягнули коло 100 бандитів із Копичинець на допомогу. Повстанці розпочали прорив, в час якого 4 важкоранені повстанці самі дострілилися, 3 відрізани і оточені билися до останніх набоїв і в безвихідному становищі також постріляли себе останніми набоями. 5 повстанців прорвалося. Ворог утратив 30 вбитими і 18 пораненими.

17. XII. 45 пвд УПА натрапив на енкаведівську засідку б. с. Бичківці (р-н Білобожниця, Терноп. обл.). Після короткого бою повстанці, без власних утрат, вбивши 3 енкаведистів і кількох поранивши, відступили.

18. XII. 45 р. боївк ОУН під ком. д. Д. із засідки на шляху

Миколаїв—Стрий (Дрогоб. обл.) відбила транспорт родин, призначених на заслання в Сибір.

19. XII. 45 р. повстанці знищили в с. Дернів (р-н Новий Милятин, Львів, обл.) військового прокурора і важко поранили прокурора.

20. XII. 45 р. пвд УПА розігнав станицю „стрибків” на хуторі Обсіч б. с. Войкевичі (Рівенська обл.). Здобуто зброю.

21. XII. 45 р. підчас облави на сс. Біла—Скородинці (р-н Білобожниця, Терн. обл.) енкаведисти натрапили на табір боївки ОУН, який оточили. Боївка, знищивши 1 енкаведиста і кількох поранивши, без втрат прорвалася з оточення.

22. XII. 45 р. пвд Жу[бр]и знищив із засідки б. с. Устя (р-н Миколаїв, Дрогоб. обл.) 4 енкаведистів,

29. XII. 45 р. вд Дружинники розгромив станицю сталінських посіпак у с. Якторів (р-н Глиняни, Львів. обл.). Вбито 1 капітана й 1 лейтн. нквд.

31. XII. 45 р. біля с. Язениця (р-н Кам'янка Бузька, Львів. обл.) пвд УПА під ком. к-ра Б. висадив у повітря поїзд з транспортом погранвійськ, що їхав зо Львова в напрямі Радехова. Було 40 вбитих і багато ранених.

2. I. 46 р. вд УПА Сивуля під ком. к-ра [Г.] звів бій з енкаведівською бандою на горі Клим б. с. Пороги (р-н Солотвина, Станисл. обл.). В бою ворог утратив 28 вбитими і 24 раненими.

По боці повстанців було 3 вбитих і 2 ранених, між ними чот. Буйтур, який сам знищив 4 бандитів, а 2 поранив.

5. I. 46 р. вд Дзвони звів короткий бій з енкаведистами в с. Сулятичі (р-н Журавно, Дрогоб. обл.), і, без власних утрат знищив 10 сталінських опричників.

6. I. 46 р. вд Підкарпатський під ком. к-ра П[рута] наскочив на 80 пограничників, що заквартирували в с. Грабівка (р-н Перегінсько, Станисл. обл.), і цілковито розгромив їх. Ворог утратив 12 вбитими, а 7 раненими. Повстанці втратили 1 вбитим і 1 раненим.

7. I. 46 р. пвд ім. Колодзінського під ком. к-ра З. прогнав енкаведистів з с. Майдан Середній (р-н Ланчин, Станисл. обл.), куди вони йшли на облаву. Вбито 2 бандитів і 5 поранено.

8. I. 46 р. вд Риси під ком. к-ра [Г.] переходив шлях Журавно—Калуш б. с. Монастирець. Повстанців заатакували сталінські опричники, які в той час над'їхали. Вд повів протинаступ і в 45-хвилинному бою цілковито розгромив ворога, який утратив 4 вбитими і 5 поранилими.

9. I. 46 р. вд Сурма під ком. к-ра бул. Б. знищив у с. Химчин (р-н Косів, Станисл. обл.) 3 сталінських ватажків із райцентру Косів.

11. I. 46 р. пвд ім. Богуна під ком. к-ра С. цілковито розгромив станицю „стрибків” у с. Брустури (р-н Жаб'є, Станисл. обл.).

11. I. 46 р. вд Чорні Чорти під ком. хор. Ч. наскочив на 32 енкаведівських людоловів у с. Гринівка (р-н Богородчани, Станисл. обл.) і, оточивши будинок, де вони квартирували, знищив усіх до одного, в тому числі заст. райнач. нкГБ. Вд не мав жодних утрат.

11. I. 46 р. стежа вд УПА вступила в короткий зустрічний бій зо стежою енкаведівської банди, що посувалася з с. Забари до с. Стіжок (р-н Шумськ, Терн. обл.), в якому знищила 1 лейтенанта, а 3 рядових поранила. Після того стежа долучилася до вд, який негайно зробив на згадану банду засідку в Любомирському лісі. В наслідку засідки банда була розбита і втратила 8 вбитими, а 3 попали в полон.

12. I. 46 р. вд ім. Колодзінського розгромив станицю сталінських



вислужників у с. Княздвір Горішний (р-н Печеніжин, Станисл. обл.) і здобув багато зброї.

14. I. 46 р. вд Летуни під ком. к-ра С. звів два короткі бої з енкаведівською бандою в сс. Нове Село і Крехів (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) і без власних утрат знищив 6 бандитів, а 20 поранив.

15. I. 46 р. пвд УПА під ком. к-ра Г. розігнав б. с. Лани (р-н Бібрка, Львів. обл.) зустріту енкаведівську банду. В той час енкаведисти надвезли призначені на заслання в Сибір родини українських селян із с. Лани. Повстанці роззброїли конвоїрів, звільнили селян, а худобу повернули власникам.

15. I. 46 р. 200 сталінських погромників заатакували вд Дзвони в с. Бубнище (р-н Болахів, Станисл. обл.). Тричі вони наступали на вд, але за кожним разом були відбиті. Ворог утратив 20 вбитими. Вд не мав жодних утрат.

16. I. 46 р. енкаведівська банда заатакувала з двох боків пвд УПА під ком. к-ра Г. б. с. Лани—Серники (р-н Бібрка, Львів. обл.). Повстанці по 20-хвилинному бою відбили наступ ворога і примусили його до відступу. Ворог утратив 6 убитими і 8 пораненими.

20. I. 46 р. пвд УПА в с. Полтва (р-н Глиняни, Львів. обл.) знищив 3 енкаведистів.

23. I. 46 р. вд Дзвони під ком. хор. Ч. попав у оточення переважаючих *[ворожих]* сил б. с. Гринівка (р-н Богородчани, Станисл. обл.). У важкому бою, що часто переходив у рукопашний, повстанці прорвалися з оточення. Ворог утратив 27 вбитими і 20 пораненими. По боці повстанців було 13 вбитих, 6 ранених.

24. I. 46 р. вд УПА, повідомлений, що 120 польсько-большевицьких бандитів мордують українське населення в с. Мокре (пов. Сянік), негайно пішов покарати бандитів. Нагальним наступом вд випер ворога з села, а потім у півторагодинному бою за селом цілковито розгромив ворога і примусив його до панічної втечі. Повстанці переслідували бандитів аж під село Небезцани. Ворог утратив 80 вбитими і раненими, повстанці — 1 вбитим.

27. I. 46 р. підчас облави на Молодятинський ліс (р-н Печеніжин, Станисл. обл.) енкаведівські погромники наблизилися до табору вд УПА ім. Колодзінського. Хор. С. підступом утягнув ворога в засідку і розгромив його. Енкаведисти втратили 1[3?] вбитими і 17 раненими. Повстанці не мали жодних утрат.

30. I. 46 р. 300 енкаведівських головорізів наскочили на табір вд Сурмачі в лісі між сс. Бориничі—Ілів (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.). Зав'язався запеклий півторагодинний бій. Повстанці, відбивши зо своїх позицій 3 ворожі наступи, відступили. Ворог утратив 40 убитими, повстанці — 1 вбитим.

31. I. 46 р. вд УПА звів 2 бої з енкаведистами на хуторі Довжок б. с. Башковці (р-н Шумськ, Терноп. обл.). Повстанці втрат не мали. Ворог у першому бою втратив кількох убитими, 4 пораненими і 2 попали в полон, а в другому — 2 убитими.

6. II. 46 р. пвд УПА наскочив на енкаведівський гарнізон у с. Полоничі (р-н Глиняни, Львів. обл.) і знищив 8 енкаведистів.

6. II. 46 р. пвл УПА наскочив на енкаведівський гарнізон в с. Полтва (р-н Глиняни, Львів. обл.) і без власних утрат знищив 16 енкаведистів.

7. II. 46 р. вд Смертоносці попав у Чорному Лісі *[р-н Станисл.]* в оточення ворога. По півгодинному бою повстанці під ком. хор. Ч. прорвалися з оточення, втративши 4 стрільців. Ворог утратив 12 вбитими.

9. II і 10. II. 46 р. всі відділи УПА брали участь у боротьбі проти розташованих по селах енкаведівських гарнізонів, завданням яких було погнати населення до т. зв. виборів у верховну раду ССРСР. Нпр., вд Летуни провів турбувальні наскоки на гарнізони в таких сс: Станьків, Чертіж, Корчівка, Збора, Кулинка, Болехів, Лисків, Завадка, Верхи[а], Степанівка і Туря Велика (р-ни Долина, Калущ, Войнилів – Станисл. обл.). В результаті знищено кількох енкаведистів, в тому числі нач. гарнізону в с. Лисків, та звільнено багато арештованих селян.

12. II. 46 р. пвд Смертоносці під ком. хор. Ч. знищив із засідки б. с. Грабовець (р-н Богородчани, Станисл. обл.) 7 енкаведистів, а вечором у с. Назовізов (р-н Надвірна, цієї ж обл.) – 4 енкаведистів.

12. II. 46 р. банда енкаведистів наскочила на пвд б. с. Боратин (р-н Підкамін, Львів. обл.), але, утративши 5 вбитими, відступила.

14. II. 46 р. вд Летуни під ком. к-ра С. звів завзятий бій зо сталінськими погромниками в лісі б. с. Туря Велика (р-н Долина, Станисл. обл.). Відбивши сильний ворожий наступ, повстанці почали оточувати ворога. Але в той час ворогові наспіла підмога в людях і танках. Вд, відбиваючись, відступив.

[?] II. 46 р. вд Месники[-1] звів завзятий бій з польсько-большевицькими бандитами в с. Заставне (пов. Ярослав), в якому знищив 15 бандитів. Вд утратив 3 убитими і 4 пораненими.

В половині лютого вд Підкарпатський мусів зводити невпинні важкі бої з переважаючими силами військ НКВД, що оперували в Чорному Лісі (р-н Станиславів). 12. II. 46 р. вд був заатакований енкаведистами з трьох боків б. сс. Майдан, Посіч. В наслідку нерівного бою, що прохо[д]ив зо змінним успіхом, вд відступив, втративши 8 вбитими і 3 пораненими. Ворог утратив 36 убитими і 13 пораненими. 15. II. 46 р. 500 сталінських погромників знову атакували вд б. с. Завій. В вогні повстанської оборони ворожий наступ заломився, і енкаведисти, утративши 18 убитими, змушені були відступити. Вд утратив 6 вбитими і 3 пораненими. 17. II. 46 р. великими силами ворог оточив вд між сс. Завій, Посіч. В запеклому бою повстанці прорвалися через 2 ворожі перстені в напрямі сс. Рибно, Гутища. Відступаючи, вд звів ще один короткий бій із ворожими заставами в с. Лукавиця. Того дня вд поніс важкі втрати – 25 убитими.

22. II. 46 р. 3 повстанці знищили в с. Гута Полонична (р-н Бузьк, Львів. обл.) 3 енкаведистів, між ними райначальника НКВБ.

25. II. 46 р. вд ім. Колодзінського під ком. хор. С. звів оборонний бій з енкаведівською бандою б. с. Слобода Рунгурська (р-н Печеніжин, Станисл. обл.). В наслідок бою ворог утратив 3 убитими й 1 пораненим. Повстанці – 1 вбитим.

26. II. 46 р. вд Опришки під ком. к-ра Д. зробив засідку під горою Стомба (р-н Рожнітів, Станисл. обл.) на енкаведівських розбійників, що гналися за ним, в наслідок чого ворог утратив 19 убитими і панічно втік.

28. II. 46 р. пвд УПА розгромив станицю „стрибків" у с. Желехів (р-н Новий Милятин, Львів. обл.).

4. III. 46 р. з метою звільнення раненого повстанця пвд УПА здобув повітовий шпиталь у м. Любачів, але незадовго перед наступом повстанця забрало УБП (польське НКВД).

8. III. 46 р. вд УПА провів акцію на м. Любича (пов. Томашів), в якому перебувало понад 900 польсько-большевицьких погромників. Вд знищив

залізничну станцію і 30 вагонів, будинок військового штабу та міст на лінії Любича—Рава Руська. Вбито 55 бандитів, в тому числі і підполковника, та поранено 70. Зо стан[ці]ї звільнено українських переселенців. Повстанці втратили 1 вбитим і 5 раненими.

17. III. 46 р. пвд УПА знищив у бою б. с. Фельбах (пов. Любачів) 17 польсько-большевицьких бандитів.

19. III. 46 р. вд Сивуля під ком. пор. І. звів кілька коротких, але запеклих боїв із військами нквд, що проводили облаву на ліс б. с. Манява (р-н Солотвина, Станисл. обл.). Вд, завдавши ворогові дошкульних втрат, відступив у гори. Повстанці утратили 5 убитими.

25. III. 46 р. вд Дністер під ком. Бул. Ю. відбив сталінських погромників, що йшли на облаву до с. Кутища (р-н Товмач, Станисл. обл.). Ворог утратив 3 вбитими і 1 раненим.

28. III. 46 р. вд Месники-2 знищив кубло сталінської міліції в с. Лівча (пов. Любачів). Ворог утратив 31 убитими.

31. III. 46 р. вд ім. Колодзінського під ком. к-ра [С] звів півгодинний бій б. райцентру Ланчин (Станисл. обл.). Ворог, утративши 4 убитими і 6 пораненими, панічно розбігся.

2. IV. 46 р. боївка ОУН розіграла станицю „стрибків” у с. Воневичі (р-н Доброміль, Дрогоб. обл.). Начальника „стрибків” зліквідовано.

4. IV. 46 р. повстанці-агентатчики знищили в райцентрі Куликів (Львів. обл.) шефа енкаведівської розвідки Костюка і активного енкаведівського бандита Каптана.

9. IV. 46 р. вд Опришки під ком. к-ра Д. звів запеклий бій з енкаведистами під горою Біла Ростока б. с. Кропивник (р-н Вигода, Станисл. обл.), в наслідку якого ворог, утратив 32 убитими й раненими. По боці повстанців було 5 убитих і 3 ранених.

11. IV. 46 р. пвд УПА найшов на ворожу засідку б. с. Ясенів (р-н Заболотці, Львів. обл.). Зав'язався бій, в наслідку якого ворог, утративши 2 вбитими і 2 пораненими, панічно розбігся.

12. IV. 46 р. українські повстанці знищили із засідки б. с. Щитень (р-н Любешів, Волинська обл.) 2 сталінських поспіпак.

12. IV. 46 пвд Смертоносці під ком. бул. К. розбив „стрибків” у сс. Медуха і Межигірці (р-н Єзупідь Жовтневе), Станисл. обл.). Забрано 50 крісів.

14. IV. 46 р. боївка ОУН розіграла станицю „стрибків” у с. Тершів (р-н Старий Самбір, Дрогоб. обл.).

16. IV. 46 р. пвд УПА відбив між сс. Татаринів—Підзвіринець (р-н Комарно, Дрогоб. обл.) кілька виселованих на Сибір українських родин.

16. IV. 46 р. пвд УПА знищив із засідки б. с. Поступель (р-н Ратно, Волинська обл.) 2 сталінських вислужників.

20. IV. 46 р. пвд УПА знищив залізничну станцію в м. Утнів (пов. Томашів). Ворог утратив 30 вбитими. Звільнено переселенців. По боці повстанців було 11 легкоранених.

22. IV. 46 р. пвд УПА розброїв станицю „стрибків” у с. Броди (р-н Ратно, Волин. обл.).

24. IV. 46 р. пвд Стріла під ком. хор. Я. із засідки на шляху Завій—Гравівка (р-н Перегінсько, Станисл. обл.) знищив 6 і поранив 4 [сталінських] бандитів, що верталися з грабежу із с. Завій.

24. IV. 46 р. вд Месники провів наскок на сильне бандитське кубло — село

В'язовиця (пов. Ярослав). В результаті запеклого бою, ворог зазнав дошкульних утрат — 500 убитими і раненими. Вд утратив 8 вбитими і 13 пораненими.

26. IV. 46 р. в лісах Любашівського р-ну (Волинська обл.) пвд УПА звів завзятий бій з енкаведівською бандою, але перед переважаючими силами ворога мусів відступити, втративши 2 вбитими. Ворог своїх убитих забрав на 5 возів.

В м. квітні відділи УПА ходили рейдом на Словаччину. Вони пройшли такими повітами: Гуменне, Бранов, Стропків, Межиляборці, Бардіїв, Михайловичі, Пряшів, Сабінов, Гіральтовці і наблизилися аж під Кошиці. В загальному повстанці відвідали 106 сіл, в тому числі 11 більших осередків, провели 16 великих мітингів з населенням, — 40 гутірок, 69 розмов із представниками інтелігенції. Розповсюджено велику кількість революційної літератури українською, словацькою, чеською і мовами. Рейд був дуже успішний. Населення скрізь вітало повстанців як найдорожчих гостей, як тих, що борються за знищення сталінського [м]періялізму і визволення гноблених ним народів. Зріст протибольшевицьких настроїв, що їх викликав на Словаччині рейд УПА, знайшов свій вияв у виборах, у яких словацький народ провалив сталінську агентуру — словацьку компартію.

1. V. 46 р. боївка ОУН знищила із засідки б. с. Вицьова (р-н Стрілки, Дрогоб. обл.) 3 енкаведистів.

2. V. 46 р. відділ Летуни звів зустрічний бій з енкаведівськими опричниками б. с. Лукавець (р-н Журавно, Дрогоб. обл.), в наслідку якого ворог панічно розбігся.

2. V. 46 р. пвд УПА роззброїв станицю „стрибків" в с. Зарваниця (р-н Золочів, Львів. обл.).

3. V. 46 р. пвд УПА роззброїв станицю „стрибків" у с. Митниця (р-н Козин, Рівенська обл.).

3. V. 46 р. пвд Месники під ком. к-ра Г. зробив засідку на шляху Павелче—Тязів (р-н Станиславів), з якої вбив ген. полк. Москаленка, полк. нкГБ та 2 майорів нквд.

4. V. 46 р. в с. Лукавець Вижній (р-н Вижниця, Чернівецька обл.) повстанці знищили секретаря вижницького райвиконкому Довбенка.

4. V. 46 р. українські повстанці знищили у зустрічному бою б. с. Добряни (р-н Городок, Львів. обл.) 3 енкаведистів.

5. V. 46 р. вд Смертоносці зробив наскок на кубло сталінських бандитів у с. Бишів (р-н Єзупіль, Станисл. обл.) і знищив 12 бандитів.

7. V. 46 р. вд Сурма під ком. к-ра Б. розбив „стрибків" в с. Космач (р-н Яблонів, Станисл. обл.).

7. V. 46 р. повстанці-агентатчики вбили в м. Рогатин (Станисл. обл.) інспектора нквд, а другого енкаведиста поранили.

10. V. 46 р. пвд Летуни знищив на шляху Сихів—Лопатинки (р-н Стрий, Дрогоб. обл.) 2 енкаведистів і автомашину, а 2 бандитів полонив.

11. V. 46 р. 200 польсько-большевицьких бандитів на спілку з енкаведистами оточили 6 українських повстанців на колонії Голешів (Підляшшя). Всі повстанці в геройській боротьбі загинули. Ворог утратив 8 убитими.

13. V. 46 р. пвд УПА роззброїв станицю „стрибків" у с. Елеонорівка (р-н Грималів, Терноп. обл.).

13. V. 46 р. пвд УПА знищив із засідки б. с. Габківці (Лемківщина) 19 польсько-большевицьких головорізів.

14. V. 46 р. пвд Летуни під ком. к-ра С. знищив сталінських „стрибків” у с. Козари (р-н Букачівці, Станисл. обл.).

15. V. 46 р. вд УПА із засідки між сс. Довжниця—Криве (пов. Лісько) знищив 30 і поранив 20 польсько-большевицьких бандитів, що верталися з людоловлі з с. Ветлина.

15. V. 46 р. пвд УПА знищив із засідки на шляху Колки—Бухче (Волин. обл.) 4 енкаведистів.

16. V. 46 р. банда енкаведистів оточила в лісі б. с. Зазулі (р-н Золочів, Львів. обл.) табір пвд УПА. Повстанці, зосередивши вогонь у одне місце, прорвалися з оточення без власних утрат. Ворог мав 4 убитими.

16. V. 46 р. пвд УПА в сутичці з енкаведистами в с. Літовищі (р-н Підкамінь, Львів. обл.) знищив 1 енкаведиста, а 2 важко поранив.

21. V. 46 р. пвд УПА роззброїв станицю „стрибків” у с. Родатичі (р-н Городок, Львів. обл.).

23. V. 46 р. пвд УПА роззброїв станицю „стрибків” у с. Гаї Староборідські (р-н Підкамінь, Львів. обл.).

27. V. 46 р. пвд УПА натрапив на енкаведівську засідку в с. Блозів (р-н Рудки, Дрогоб. обл.). По короткому завзятому бою енкаведисти, залишивши 1 вбитим й 1 пораним, втекли.

4. VI. 46 р. кілька повстанців під ком. к-ра Б. знищили в райцентрі Яблонів (Станисл. обл.) 2 дуже активних агентів нквд.

4. VI. 46 р. вд УПА роззброїв станицю „стрибків” у с. Ракоболти (р-н Бузък, Львів. обл.).

10. VI. 46 р. пвд Сурма під ком. к-ра Х. із засідки на шляху Космач—Яблонів [Станисл. обл.] знищив 8 енкаведівських ватажків.

11. VI. 46 р. вд УПА під ком. к-ра Я. звів запеклий бій із великою бандою вп (війська польського) в околицях сс. Розпуття—Завадка (пов. Сянік), в якому ворог утратив 10 вбитими, повстанці — 7.

16. VI. 46 р. боївка ОУН під маскою пограничників наскочила на станицю „стрибків” у с. Дубрівка (р-н Самбір, Дрогоб. обл.). В час наскоку зловлено, між іншими, 3 найбільше зненавиджених населенням сталінських бандитів, в тому числі Бачинського, який зокрема вславився своїм бандитизмом. Населення села, яке після приходу бо[ї]вки в село зібралось на численний мітинг, винесло всім бандитам присуд смерти, що негайно виконано. У вечері боївка без жодних утрат звела в цьому ж селі бій із бандою енкаведистів, у якому ворог утратив 9 убитими.

24. VI. 46 р. вд Гуцули під ком. к-ра Т. знищив вузькоторову залізничку на шляху Рафайлів—Надвірна (Ста[ни]сл. обл.) і вбив 5 енкаведистів.

25. VI. 46 пвд ім. Хмельницького під ком. к-ра В. зробив [н]аскок на енкаведівську банду, що засіла в одній хаті в с. Рожанка В[ижня] (р-н Славсько, Дрогоб. обл.). В наслідку бою ворог утратив 10 вбитими і 15 поранимими. Повстанці втрат не мали.

27. VI. 46 р. Підстаршинська Школа УПА звела бій із бандою вп між с[с]. Корманичі і Рокшичі (пов. Перемишль) і цілковито розгромила ворога, який у паніці втікав аж до с. Пикуличі. За офіційними даними ворога, він утратив [?]4 вбитими і 10 раненими. По боці повстанців — 3 вбитих.

## Героїзм української визвольної боротьби

У величавій визвольній боротьбі проти сталінських окупантів, що її веде український народ та його революційний авангард — ОУН і УПА, члени ОУН, УПА та широкі українські маси виявляють небувалий масовий героїзм.

Зокрема 1946 рік — рік найжахливіших дотепер переслідувань учасників українського революційного руху та широких, прихильних до нього мас — приносить незчисленні глибокохвилюючі приклади найбільшого героїства та фанатичної вірності ідеї УССД членів ОУН, УПА та всього українського населення.

Ми подаємо декілька прикладів цієї героїської боротьби.

2. І. 46 р. в с. Підлужжя (р-н Станиславів) большевики на господарстві Малюзи Василя знайшли кривку, в якій крився господар хати і станичний господарник д. Явір (Федик Василь). Останній довго відстрілюється з кривки і рівночасно нищить організаційний архів, гроші тощо. Вкінці стріляє неозброєного господаря і сам стріляється. Їхні тіла витягають большевики і палять все господарство і ще 21 інших. Тіла поляглих кидають на 4 дні біля сільради на позорище.

5. І. 46 р. в боринському пісі (р-н Бориня, Дрогоб. обл.) героїського смертю загинув кур'єр д. Микола. Важкоранений, він дбає про несену ним пошту, яку вспіває ще [п]ередати своєму другові, а сам дострілюється.

7. І. 46 р. в с. Синягівка (р-н Збараж, Терноп. обл.) енкаведисти знайшли кривку, де були д. *Смерека* і 4 дівчини-підпільниці, без зброї. Д. Смерека зо своїм автоматом довго боронив входу до кривки, вкінці у безвихідному становищі постріляв усіх жінок, між ними 2 своїх сестер, а сам, важкоранений, непритомний, попав живим у руки ворога, де незадовго помер.

5. І. 46 р. в с. Межиріччя (р-н Жидачів) енкаведисти заскочили в хаті місцевого станичного д. *Сулиму*. Він довго боронився і застрілив зі свого кріса 2 бандитів та сам з нього застрілився.

9. І. 46 р. в с. Буша (р-н Здолбунів, Рівен. обл.) енкаведистам підступом вдалося зловити живим повстанця *Явора*. На пості в с. *Джермань* арештований схоплює автомат свого конвоїра і з нього стріляється.

13. І. 46 р. в с. Пчани (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) большевики знайшли кривку, в якій квартирували дд. *Карто*, *Сивий*, *Карий*, *Веселий*, *Ворона*, *Голуб*, *Летун*, — всі зі с[т]аниць Пчани і Воля Гніздичівська. Заскочені понищили всі організаційні документи, гроші та інше і самі порозривалися гранатами. Тіла героїв, похоронені селянами мимо большевицької заборони, енкаведисти повитягали з могил. По кількох днях селяни похоронили знову і замаскували. З весною з почестю перенесли на сільський цвинтар.

14. І. 46 р. в с. Боратин (р-н Підкамін, Львів. обл.) схочив у криницю і втопився арештований большевиками стрілець УПА.

15. І. [46 р.] на хуторі Петриковщина (р-н Здолбунів, Рівен. обл.) заквартирувало 6 повстанців. На донос сексота на них наскочили большевики. По-героїськи пробиваючись з оточення, зразу загинули, провалившись на кризі на дорозі відступу, дд. *Рік* і *Миرون*, а важкоранений д. *Люциш[и]а* дострілився з кріса. Д. *Гонта*, що ніс важливу пошту, важкоранений перед смертю ще вспіває передати цю пошту селянам. На місце призначення прийшла вона, вся подіравлена кулями. Два позістали повстанці пробилися.

17. І. 46 р. в с. Глибівка (р-н Богородчани, Станисл. обл.) квартируючи

енкаведисти відкрили криївку, де був станичний *Гук* (Мішук Юрко). На зазив большевиків він кинув наверх гранату і сам вискочив на верх. В бою відібрав від одного большевика „папашку” та, відстрілюючись, почав утікати, але скоро був убитий ворожою кулею.

21. І. 46 р. в с. Тейсарів (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) в наслідку провокації банда енкаведистів обскочила хату, де квартирували станичний *Сосна* і стрілець УПА. У завзятому бою повстанцям удалося здобути ворожий кулемет і ппс. Вони билися зран[к]у від год. 8-ої до год. 14-ої. Коло год. 14-ої большевикам на підмогу прийшли залоги з довоколішніх гарнізонів, з Миколаєва приїхала танкетка. Незадовго почала горіти хата, з якої повстанці оборонялися. Вони почали пробиватися. Коли вже відступили близько 1 км, їх досягнули ворожі кулі. В бою повстанці вбили 17 большевиків.

21. І. 46 р. в с. Черкаси (р-н Миколаїв, Дрогоб. обл.) на полі енкаведисти знайшли криївку, в якій були дд. *Боднарєнко*, *Спритний*, *Нечай*, *Муха* і п. *Галя*. Всі вони загинули в нерівному бою. 23. І. 46 р. в цьому ж селі енкаведисти знайшли криївку, де було 6 повстанців й 1 підпільниця. Всі вони пострілялися.

24. І. 46 р. в лісі б. с. Височанка (р-н Галич, Станисл. обл.) большевики зловили живою п. *Калину*. Коли її вели через село, вона вирвалася з рук опричників і вскочила в криницю, де втопилася.

24. І. 46 р. в с. Млиниська (р-н Журавно, Дрогоб. обл.), оточений большевиками д. *Ворон*, вистрілявши всі набой, вскочив між енкаведистів із розбезпеченою гранатою в руках. Енкаведисти, думаючи, що він піддається, підхопили його. В цей момент вибухла граната, вбиваючи героя і ще 3 енкаведистів, між ними лейтенанта.

25. І. 46 р. [в с] Горохолина (р-н Богородчани, Станисл. обл.) банда енкаведистів упала на господарство Якубів Івана і страшно побила його жінку, щоб вона призналася, де на її господарстві є повстанська криївка. Жінка ні в чому не призналася. Большевики провели ґрунтовні розшуки і знайшли криївку, де були дд. *Прометей* (Гусак Василь), *Очайдух* (Гедзик Семен), *Довбуш* (Микитей Іван), *Василь* (Якубів Іван) і п. *Слава*. Повстанці знищили архів, машину до писання і т. п. і всі пострілялися.

27. І. 46 р. в с. Кїйданці (р-н Збараж, Терн. обл.), большевики знайшли криївку, що в ній були д. *Прут* і д. *Ара*. Оточені друзі понищили всі організаційні матеріали і пострілялися. Трупи поляглих большевики забрали до місцевої школи, де прилюдно над ними знущалися.

28. І. 46 р. в с. Іспас (р-н Коломия, Станисл. обл.) большевики знайшли криївку, в якій квартирували дд. станичний с. *Грушів*, *Чорний*, його заступник *Голуб* і станичний с. *Кропивице*, *Степовий*. Большевики облягали криївку весь день. Вони стріляли, грозили повстанцям і просили, щоб вони здалися. На всі їх „просьби” й обіцянки з криївки відповідав сміх, жарти і гра на гітарі. У вечері всі 3 друзі пострілялися.

5. ІІ. 46 р. в с. Дувівці (р-н Вел. Глубічок, Терн. обл.) у господині Левицької Анни, енкаведисти знайшли криївку, в якій був повстанець *Чайка*. Він довго боронився, вбиваючи 3 енкаведистів і кількох ранючи, і вкінці сам стріляється.

5. ІІ. 46 р. в с. Торговиця (р-н Отинія, Станисл. обл.) большевики відкрили бункер, в якому був д. *[Вітер]*. Він, вбивши 2 большевиків, розривається гранатою.

8. ІІ. 46 р. в с. Чолгани (р-н Болахів, Станисл. обл.) енкаведисти знайшли криївку, в якій були д. *Черник* і п. *Ірка*. У безвихідній ситуації, вони

пострілялися. Енкаведисти застрілили господиню хати, а господар успів втекти.

8. II. 46 р. в с. Розношинці (р-н Збараж, Терн. обл.) большевики знайшли криївку, в якій були дд. *Луна*, *Орест*, п. *Віра* і п. *Галя*. Оточені пробували вирватися наверх. Перший вискочив д. *Луна*, який у завзятому бою вбив 1 лейтенанта і 2 рядових бандитів, а 5 поранив. Сам, важкоранений, дострілився з власної пістолі. Також пострілялися позістали повстанці.

18. II. 46 р. в с. Грушка (р-н Отинія, Станисл. обл.) боївка нквд відкрила криївку, в якій була п. *Оля*. Щоб не здатися живою в руки ворога, вона стріляється.

18. II. 46 р. в с. Козівка (р-н Великі Бірки, Терн. обл.) довгий бій з енкаведистами, що робили облаву в селі, звів сам один д. *Орест*. В одному моменті бою він відібрав від енкаведівського вбитого ним лейтенанта кулемет та довго ним боронився. Він убив 4 енкаведистів і 2 поранив та щасливо відступив. Розлючені большевики з помсти без жодної причини підпалили найближче господарство та розстріляли селянина *Сагалу* Михайла, його жінку і дочку.

22. II. 46 р. в с. Корчин (р-н Здолбунів, Рівен. обл.) большевики обскочили хату, де лежав хворий д. *П'яний*. Вони почали кричати, щоб він здався. Повстанець відповів: „Скорше заберете мій труп — живим не здамся“. Большевики не мали змоги підійти до хворого, який відстрілювався, підпалили хату. Тоді д. *П'яний* застрілився з власної пістолі.

24. II. 46 р. в с. Залуква (р-н Галич, Станисл. обл.) стрілець *К.* зайшов до одної хати, куди часто заходили районні енкаведисти. Тут скрився і ждав; із своєї засідки він убив 7 енкаведистів, що ввійшли в хату, й сам щасливо відступив.

27. II. 46 р. в с. Остриня (р-н Товмач, Станисл. обл.) большевики наскочили на хату, куди якраз зайшли 2 повстанці. Після короткого бою повстанці розриваються гранатами. Большевики палять хату та стріляють хатню дівчину.

30. II. 46 р. енкаведівська боївка Молоткова зловила на присілку Богородчин (р-н Отинія, Станисл. обл.) п. *Бистрицю* (Сіроман Параскевія). Її привезли в с. Бортники. Тут вона вирвалася з рук енкаведистів і кинулася у глибоку бетоновану криницю. Одначе, криниця була суха, і большевики таки витягнули з неї потовчену і непригому революціонерку.

В місяці лютому 1946 р. в с. Голешів (р-н Журавно, Станисл. обл.) енкаведівський провокатор разом з іншими енкаведистами зробили засідку, на яку натрапив д. *Микита*. Останній убив 6 енкаведистів, між ними брат[а] провокатора, і сам загинув героїською смертю. Розлючений за смерть брата, провокатор Жураківський вистріляв до ноги 12 родин (дітей, жінок, стариків) — весь присілок Конятичі.

В м. лютому 46 р. в с. Кривоброди (р-н Коломия, Станисл. обл.) енкаведисти відкрили криївку, в як[і]й були д. *Сомко*, стрілець *Прут* і місцевий станицький д. *Кривоніс* з жінкою і маленькою дитиною. У безвихідній ситуації друзі понищили все організаційне майно і пострілялися. Д. *Кривоніс* перед смертю застрілив свою жінку й дитину.

2. III. 46 р. у верхівському лісі (р-н Острог, Рівенської обл.) пострілялися у криївці оточені большевиками подруги *Калина* і *Марія* (Журик).

3. III. 46 р. в с. Володимирці (р-н Жидач[і]в, Дрогоб. обл.), на полі у віднайденій большевиками криївці пострілялися друзі з місцевої станиці *Кий*, *Рудий*, *Пелехатий*, *Свист*.



3. III. 46 р. в с. Кульчиці (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) нквд прийшло арештувати п. *Чайку*. Вона, вдаючи, що одягається, вийшла до другої кімнати і застрілялася.

13. III. 46 р. в с. Гаї Дітковецькі (р-н Підкамінь, Львів. обл.) большевики оточили криївку, в якій були дд. *Дрім* і *Вишневий*. Оточені 5 годин відбивалися, вбили 5 большевиків, 5 поранили та самі пострілялися.

14. III. 46 р. в с. Шляхта (р-н Куликів, Львів. обл.) большевики заскочили в криївці дд. *Вира*, *Сойку*, *Білого* і *Штака*. Згадані друзі понищили організаційні матеріали й інші цінні]ші речі, поломали довгу зброю і т. п. та виголосили большевикам, що пропонували їм здатися, відповідну промову і пострілялися.

14. III. 46 р. в с. Тязів (р-н Галич, Станисл. обл.) енкаведисти зайшли на господарство Восовича Дмитра і почали його бити, щоб він показав вхід до криївки, яка, за даними нквд, повинна була б бути на його господарстві. Мимо страшних побоев господарство ні в чому не признався. Тоді большевики почали перекопувати все господарство і знайшли криївку, де були д. Чорний і його машиністка (Дорошенко Настя). Обидвоє вони з окликом „Слава Україні” пострілялися.

16. III. 46 р. в лісі б. с. Заболотівці (р-н Журавно, Дрогоб. обл.), звівши геройський бій з большевиками, зі співом „Ще не вмерла Україна” пострілялися оточені большевиками дд. *Кавка*, *Лис*, *Лисенко*, *Влодко*. Їх тіла виставили большевики на позорище в с. Жирава.

22. III. 46 р. в с. Суходіл (р-н Рожнітів, Станисл. обл.) нквд арештувало д. *Височина*, селянина із цього села. В тюрмі енкаведисти затортували його, однак не змогли від нього видерти жодної підпільної таємниці.

22. III. 46 р. в с. Стрешевичі (р-н Старий Самбір, Дрогоб. обл.) енкаведисти арештували п. *Христю*. По дорозі на місце постою нквд, вона добула заховану й не знайдену при ревізії пістолю і, вистрілюючи в голову свого конвоїра, почала тікати. Під час втечі важкоранена, дострілялася.

22. III. 46 р. на хуторі Петриковщина (р-н Здолбуків, Рівен. обл.) большевики знайшли криївку, де крилися дд. *Чудак*, *Гордій*, *Якір* і *Тихий*. Друзі 6 годин відстрілювалися. В міжчасі закопали машину до писання, папір, знищили організаційні матеріали, довгу зброю та інші цінні речі і самі з пісню на устах та окликом „Слава Україні” — пострілялися.

23. III. 46 р. в с. Грозів (р-н Остріг, Рівен. обл.) пострілялися оточені большевиками бойовики УПА *Вороний* і *Ф*.

25. III. 46 р. в с. Гнізничів (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) застрілювався оточений большевиками д. *Скиба*. Перед смертю понищив всі організаційні ре[чі], як машина до писання, архів і т. п.

28. III. 46 р. на полі б. с. Вовчинець (р-н Станиславів) квартируючі большевики знайшли криївку, в якій були 4 повстанці і 1 селянин. Один з них, д. *Вірлан*, викинувши гранати та пускаючи серію з автомату, перший вискакує із криївки та торує дорогу іншим друзям. Всі 4 повстанці з боєм відступили [7] км до найближчого лісу. Селянин, Іванишин Михайло, попав у большевицькі руки. Його змісія розстріляли.

4. IV. 46 р. б. с. Руденко (р-н Лопатин, Львів. обл.) большевики заскочили у криївці 5 повстанців. У бою повстанці убили 7 большевиків і 9 поранили та самі загинули.

5. IV. 46 р. під час облоги на поля б. с. Луб'янка Вижня (р-н Збараж, Терн. обл.) большевики знайшли криївку, в якій були 6 повстанців і 1 жінка-

підпільниця. Оточені довго боронилися, вбиваючи кількох енкаведистів і кількох ранили. Остаточно в безвихідному становищі самі пострілялися.

6. IV. 46 р. в с. Синяївка (р-н Збараж, Терноп. обл.) з одного кріса з кількома набоями пострілялися оточені в криївці більшовиками 4 хлопці з 1929 р. народження і 2 молоді дівчини. Всі вони ховалися тому, що члени їх родини — повстанці.

10. IV. 46 р. 3 повстанці — *Марко, Береза і Лемко* — звели бій з бандою більшовиків у с. Стрільбичі (р-н Старий Самбір, Дрогоб. обл.). Друзі вбили 7 енкаведистів і 2 з них з оточення щасливо пробилися, а д. Марко поляг смертю Героя. Цей бій був 11-тим, в якому відзначився д. Марко. Під час своєї короткої партизанської діяльності він знищив 1 енкаведівського майора, 4 капітанів, 5 лейтенантів, 6 сержантів і 12 рядових енкаведистів.

12. IV. 46 р. в с. Немилів (р-н Сокаль, Львів. обл.) підчас облави банда з 20 енкаведистів обскочила 3 українських повстанців дд. *Явора, Чорногору і Сокола*. Повстанці завзато билися. Вони вбили 8 енкаведистів і 6 поранили. Всі 3 загинули смертю Героїв.

13. IV. 46 р. на присілку с. Стремільче, Загадка (р-н Лопатин, Львів. обл.) більшовики обскочили криївку, в якій було 7 повстанців. У завзятому бою повстанці вбили 13 більшовиків і кільканадцятьох поранили та самі загинули.

19. IV. 46 р. на хуторах с. Білашів (р-н Острог, Рівен. обл.) на більшовицьку засідку найшли дд. *Юрко, Маркіян і п. Галя*. У бою загинув д. Юрко, ранена п. Галя сама вбивається, а д. Маркіян відступив.

20. IV. 46 р. в лісі б. с. Незнанів (р-н Кам'янка-Бузька, Львів. обл.) стрілець Голуб наткнувся на більшовицьку засідку. В нерівному бою він убив кількох більшовиків і сам розірвався гранатою.

20. IV. 46 під час енкаведівської облави на ліс між сс. Дальнин, Вихопні, Новий Став (Сокальщина) більшовики заскочили в криївці дд. *Дума, Орла, Крука*, та двох селян, що крилися разом з ними. Друзі вискочили наверх та звели бій з більшовиками, в наслідку якого вбили 8 енкаведистів і 4 поранили. 3 друзів упав Дума, а інші відступили. Селяне, що були в криївці, пострілялися.

20. IV. 46 р. 3 повстанці — *Максим, Гриць, Нестор* — розбили „стрибків” зі станиці в с. Луг (р-н Яремче, Станисл. обл.), вбиваючи коменданта, його заступника і 3 „стрибків”, а решту розігнали. 4. V. ці самі стрільці, стрінувшись б. с. Яремче з бандою 50 енкаведистів, вмілим і несподіваним вогнем та одчайдушною поставою розігнали їх усіх.

23. IV. 46 р. в с. Дички (Рогатинського району, Станисл. обл.) банда з 30 енкаведистів оточила клуню, де квартирували 3 повстанці. У висліді півгодинного бою повстанці вбили 4 бандитів, між ними капітана, і 4 поранили, та здобули кулемет, з яким щасливо відступили до лісу. З пімсти більшовики спалили в селі 28 хат.

19. V. 46 р. в с. Награни (р-н Верба, Рівен. обл.) банда коло 50 енкаведистів обскочила хату, де квартирували 2 українські повстанці. Повстанці 4 бандитів вбили, 6 поранили. Один важкоранений повстанець дострілювався, а другий щасливо вирвався з ворожого оточення.

26. V. 46 р. на полі б. с. Гніздичів (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) енкаведисти знайшли криївку, в якій були дд. *Вихор, Шрам, Лесів і п. Зірка*. Між напасниками і напаленими почалася стрілянина. Відгомін її почули дд. Блакитний, Тарка, Крига і п. Одарка, що квартирували недалеко в другій криївці. Вони поспішили zagrożеним друзям на допомогу, нав'язуючи більшовикам бій ззаду. У

завзятому бою большевики мали 7 вбитих, а друзі почали щасливо відступати. Одначе, в цей мент большевикам наспіла допомога. Повстанців оточено. Відбиваючись до останнього набоя, одні з них загинули в бою, інші розірвалися гранатами, або пострілялися. Не здався жоден.

31. V. 46 р. в с. Станислави (р-н Козин, Рівен. обл.) енкаведист зловив п. Б., що несла підпільну пошту. Щоб примусити дівчину йти зі собою, енкаведист бив її наганом по голові, але вона, відбиваючись руками, нігтями і зубами, таки вирвалася з його рук і щасливо втекла.

На початку травня 2 повстанці — д. *Карпатський* [і] *Чупринка* — самі розбрали станицю стрибків у с. Соколівка (р-н Косів, Станисл. обл.). Вони здобули 2 кулемети, 3 десятизарядки і 6 крісів. Вбили начальника „стрибків”, а самих „стрибків” розігнали.

9. VI. 46 р. підчас облави на ліс Стінка (р-н Єзупіль, Станисл. обл.) большевики відкрили кривку, в якій розірвалися гранатами пп. *Сойка* (Регей Амаля) і *Люба* (Кудла Тетяна) та стрілець *Гарт* (Олійник Микола). Тіло стрільця і голови дівчат енкаведисти відвезли до району.

### ПІДПІЛЬНІ ВИДАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ за час від червня до грудня 1946 р.

„Український Народе” — звернення УГВР в справі т. зв. виборів до верховної ради УССР.

#### Видання ОУН

„За Волю України” — одноразове видання  
„Пропагандист”, № 6 — вишкільний журнал для кадрів, видає КОП КК  
„На Зміну”, № 3 — журнал для молоді, видає КОП КК  
„Українці західних областей” — листівка

#### Видання УПА

„Повстанець”, № 9 — орган УПА  
Боевий правильник партизанки  
Хор. В. Щитенко: Рейди  
„Чин Зброї” — одноднівка Групи УПА „Говерля”  
„Заклик до населення України в справі збирання обвинувальних матеріялів на большевицьких злочинців” — листівка  
„До всіх членів і кандидатів вкп(б), працівників мвд, мgb і адміністрації, прокурорів і суддів та всіх інших сталінських вислужників і прихвоснів” — листівка  
„Брати червоноармійці-українці” — листівка  
„Слово до учителів — братів зо східних областей України” — листівка  
„Українці — брати зо східних областей” — листівка до голодуючих  
„Поляки! Жовніри і офіцери!” — листівка польською мовою  
„Поляки” — листівка польською мовою  
„Наша відповідь” — листівка польською мовою  
„Шлях Перемоги”, 10 — масова газета

### Заповіді підпільної газети

Я твій довірений приятель, що в умовах жорстокої сталінсько-большевицької окупації приходжу сказати Тобі слово Правди, розповісти про Україну і світ, порадити, що маєш робити і як боротися за кращу долю. Не лякайся мене, бо про Тебе я нікому не скажу, але пам'ятай:

- За видавання і кольпортаж мене Твої товариші-друзі кладуть свої голови, і тому бережи мене, як зіницю ока!
- Обережно мене читай, — в полі, або в кімнаті при закритих дверях і вікнах, тихо чи шепотом, — щоб ворог не бачив і дурень не чув!
- Читай швидко і другому передай, бо на мене ждуть тисячі таких, як Ти, і тому злочином є затримувати мене!

З хати до хати, з рук до рук

- Передавай мене лише тим, до яких маєш довір'я і які, як і Ти, після прочитання передадуть мене далі.
- Знищити мене можеш лише тоді, коли ворог наступає, а захвати мене вже нема часу; інакше — шануй мене, бо я йду будити народ до великого революційного діла — будувати Українську Самостійну Соборну Державу.

**ВАЖЛИВІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ;  
(пунктуаційні помилки сюди не вносяться)**

### ЗМІСТ НОМЕРА

1. Повідомлення .....	[...]
2. Повідомлення .....	[...]
3. Постанови конференції Проводу ОУН в м. червні 1946 р. (неповний текст) .....	[...]
4. П. Полтава: Елементи революційності українського націоналізму .....	[...]
5. У. Кужіль: Науковість діалектичного матеріалізму .....	[...]
6. Горновий: Шовіністичні запаморочення і русифікаційна гарячка большевицьких імперіялістів .....	[...]
7. Вістки з українських земель .....	[...]
[8]. Підпільні видання на українських Землях за час від червня до грудня 1946 р .....	[...]

### ЗАЛУЧНИК

[...]

**IDEYA I CHYN, Vol. 5, No. 10, 1946**  
**(Resume)**

This issue of *Ideya i chyn*, the largest issue of the journal, has 76 pages, almost three times more than on average. Published here are the Resolutions of the OUN Leadership Conference in Ukraine (June 1946), three political articles and a detailed, 13-page chronicle of events in Ukraine.

The issue begins with two obituaries — about Dmytro Mayivskiy and Gen. Dmytro Hrytsay. Dmytro Mayivskiy, a former editor of the journal, was an OUN activist and member of the OUN Leadership Bureau. He was a talented journalist. Several of his articles had been published in *Ideya i chyn*. Gen. Dmytro Hrytsay was the UPA Chief-of-Staff and a member of the OUN Leadership. They died after being captured in Czechoslovakia while on a mission to Western Europe.

**Resolutions of the Conference of the OUN Leadership in Ukraine, June 1946**

The subtitle of this article reads: "Selected Text." The published resolutions include three subchapters, which give an overview of the international situation, the situation in the USSR and in Ukraine.

The basic argument in the analysis of the international situation states that the post-war world has formed itself into two politically hostile blocs of states: the Anglo-Saxon bloc and the Russian-Soviet bloc. The Russian bloc is led by the USSR, and the Anglo-Saxon bloc is headed by the United States. The areas of conflict are China, Korea and Japan in the Pacific; Iran, Turkey, Syria, Lebanon, Egypt and the Balkans in the Near East; and in Europe, the states occupied by the USSR. At present, we see sharp ideological confrontation between the blocs as they try to build up their strength. In the future, one of these blocs may decide to begin an armed conflict.

Regardless of Western protests, the USSR is consolidating its power in the newly occupied states through terror. The new sixth five-year plan ignores the needs of the population, which has been impoverished by war, and aims at building up the Soviet war potential, in order to equal the Americans. All financial resources are directed towards armaments, the military and efforts to undermine the West. The people, including war invalids, live in extreme poverty. In order to keep the population in a state of subjugation, police terror has been increased. As for its nationality policy, Russian hegemony over other nations of the USSR is propagated openly in the name of the "Soviet people."

In Ukraine, the Soviet "government" put sizeable NKVD forces into battle against the UPA. During the Winter of 1946 they blockaded all villages on the territory of UPA operations and kept strict control over the population. UPA units and the resistance network suffered large human losses, but were not destroyed. Many Ukrainians were arrested and whole families were deported to Siberia. About 500 thousand Ukrainians were forcibly deported from Poland to the USSR. The regime is using all possible means to intensify russification, especially in the large cities, in which also a mixing of the population takes place. Ukrainians are mobilized to work in different parts of the USSR, while Russians are sent to do similar work in Ukraine. The sixth five-year plan directs financial resources at rebuilding the mining industry, to the detriment of production of consumer goods and reconstruction of destroyed villages and cities.

**P. Poltava: "Revolutionary Elements of Ukrainian Nationalism"**

In this article, the author explains the revolutionary, that is progressive nature of Ukrainian nationalism (the OUN program). Nationalism is a spiritual and philosophical movement. Fighting for the spiritual rebirth of the Ukrainian nation, and a social and political movement

fighting for the political, cultural and economic liberation of its people. Its aims and methods are revolutionary; the author categorizes them into seven revolutionary elements.

The most important revolutionary elements of nationalism is its basic aim — the establishment of an independent, united Ukrainian state. This aim is revolutionary, because it strives to lead the Ukrainian people out of a state of "non-existence," give them the possibility of national and cultural development, establish a democratic and socially just state system, bring about a spiritual rebirth of the Ukrainian nation and change the distribution of political power in Eastern Europe, which will also benefit the other enslaved nations. The author emphasizes that in their efforts to attain this aim, the nationalists maintain "strict adherence to principle." Other revolutionary elements of nationalism include (2) the battle for the spiritual rebirth of the nation, (3) use of force in battle methods applied against the occupying power, (4) reliance on the local population as the basic support for the liberation struggle, (5) the battle in Ukraine proper under all conditions, because this is the determining factor in the liberation struggle, (6) the focus for inspiration must be on humanity's greatest achievements in political and social theory and practice and (7) high moral demands upheld by OUN members. The author discusses all of these "revolutionary elements" in some detail.

The author's real name (just recently established) is Maj. Petro Fedun. Member of the OUN Leadership and Deputy Head of the UHVR General Secretariat, he acquired a reputation as the leading theoretician of the Ukrainian armed resistance. This article was one of his first theoretical works, in which he propagated the idea of an independent Ukraine with a democratic and socially just order that, in his words, would lead to a "classless society."

#### **U. Kuzhll: "The Scientific Validity of Dialectical Materialism"**

In this article, the author discusses the claim made by dialectical materialism that it is "scientific" in nature. He refers to new scientific theories and discoveries which have altered or contradicted Marx's theories.

The author speaks at greatest length about the situation in the USSR, where dialectical materialism is recognized as the only correct theory and where methods of scientific research are based on it. As a result, scientific research was subjected to dogmatism and has declined, especially in the social sciences, on which the Party keeps a watchful eye. Official propaganda makes blatant use of science and of its authority in order to confuse the lay person with pseudo-scientific formulas and citations.

The author's real name is not known. His writings began to appear only after the German retreat. It appears that he was killed in unknown circumstances in the Carpathian Mountains during the winter of 1951-1952.

#### **O. Hornoyi: "Chauvinistic Dizziness and Russification Fever of the Bolshevik Imperialists"**

In this article, the author discusses Russian racism and the policy of russification of non-Russian nations, which in the post-war period became the official policy of the USSR. He examines this policy in detail, as applied throughout the empire and specifically in Ukraine.

The official signal for the start of this campaign was the toast Stalin made in honour of the Russian people on May 24, 1945. Stalin named the Russian people "the most eminent of all the nations" of the USSR and praised their "clear intelligence, steady determination and patience." After this toast, the media went even further in praising all things Russian. New "giants" and "inventors" appeared in Russian science, "geniuses" in Russian literature, "brilliant leaders" in the Russian army and so on. Russia's wars of conquest were now presented as "progressive" and "wars of liberation," and the most brutal tsars were characterized as "brilliant" rulers of Russia. New theories appeared about the "leading role of the Russians," the "progressive character" of the empire and, in the non-Russian

states, the superior nature and "noble influence" of Russian culture, science and literature on these nations and upon the world. In accord with this campaign, all textbooks, encyclopedias and other reference works were rewritten, while old works were destroyed. New literary works and popular writings appeared, voicing these ideas, while those authors, who had presented views different from these in the past, now found themselves under attack or were arrested and sent to concentration camps.

Russification and even the elimination of non-Russian nations became even more forceful, feverish and merciless. Entire small nations were deported from their autonomous republics – Crimean Tartars, Chechens, Ingush, Kalmyks and others, while their lands were settled predominantly by Russians. In the larger republics, russification was no less insistent, although extended over a period of years. Ukraine lost close to 12 million people as a result of the 1933 Famine, Stalinist terror and war. After the war, a mass transfer into Ukraine of Russian and non-Ukrainian population was carried out, while Ukrainians were sent to live and work all over the USSR. In the larger Ukrainian cities, the Russian language was brought into offices and factories; almost all institutions of higher learning and many secondary schools are now russified. Once more, a strong campaign is being waged against scholars and writers, to get them to "correct" their works in keeping with the new Party orientation (Russian racism). The media in Ukraine is obliged to praise everything Russian. Particular pressure is being placed on schools, where teachers are obliged to use official textbooks. All of this takes place in an atmosphere of state-authorized police terror, in which everyone is considered guilty for having lived under German occupation.

The real name of the author is Osyp Dyakiv. A new author on the pages of the journal and a leading publicist of the Ukrainian resistance, he was also a member of the OUN Leadership and activist of the UHVR General Secretariat.

### **News from the Ukrainian Regions**

This section consists of three subchapters, titled: "Soviet Atrocities," "Armed Struggle" and "Heroism of the Ukrainian Liberation Struggle." The news items provide brief information in two to six lines about various events, giving their place, date and other details.

The subchapter "Soviet Atrocities" provides facts about NKVD terror applied against the population, often completely innocent people. The acts described here include open murder, public tortures, burning of farms, etc., as well as acts of such vandalism, as destruction of property and graves of killed insurgents. The names of the victims, and often also of the perpetrators, are provided. About 50 incidents are described, occurring in different *oblasts* during the first half of 1946.

The subchapter entitled "Armed Struggle" catalogues over 100 battles and skirmishes of UPA units and the armed underground with those of the NKVD. There are also some longer descriptions: the 1946 winter blockade of the territory of UPA operations, the raid by UPA units into Slovakia, and deportation of Ukrainians from and UPA battles on Polish territory. This information was collected in various *oblasts* and in Poland between October 15, 1945 and the end of June 1946.

The subchapter "Heroism of the Ukrainian Liberation Struggle" cites more than 60 cases of exceptional dedication, endurance and heroism shown by insurgents or civilians. Each case is described in five to eight lines. Most often, these concern the actions of insurgents who were discovered in their hiding places or surrounded by the enemy and then courageously resisted until they managed to escape or had to end their lives. There are also descriptions of battle actions of insurgents who inflicted heavy losses on the enemy and survived the encounter. Several other descriptions concern civilians or insurgents who withstood inhuman tortures without betraying others.

## ДОДАТОК

### СХЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОБУДОВИ ВИЩИХ КЛІТИН ОУН

#### [Провід ОУН]\*

Голова Бюра – Шухевич Роман („Тур")  
Член Бюра – Волошин Ростислав („Горбенко")  
Член Бюра – [Маївський Дмитро] („Косар", „Тарас")  
Член Проводу без функції – Бус[е]л [Яків] („Галина", „Заславський")  
Член Проводу без функції – Луцький [Олександр] („Андрієнко")  
Член Проводу без функції – Степаняк Михайло („Лекс", „Сергій", „Богдан")  
Фінансово-господарський референт – Пришляк („Самсон")  
Референт СБ – [Арсенич Микола] („Микола", „Максим", „Михайло", „Демян")  
Референт пропаганди – [Прокоп Мирослав] („Гармаш", „Остап", „Володимир")  
Військовий референт – Гасин Олекса („Олекса")  
Організаційний референт – „Семен" („Петро")  
Керівник відділу закордонних зв'язків – Лебедь Микола („Максим Рубан")  
Крайовий провідник ЗУЗ – Охримович Василь („Філософ", „Охало", „Бард")  
Крайовий провідник ПЗУЗ – [Клячківський Дмитро] („Білаш", „Охрім", „Клим Савур")  
Крайовий провідник ПУЗ – [Кук Василь] („Юрко", „Леміш", „Ле")  
Крайовий провідник „Трансністрії" – [Семчишин Тиміш] („Річка")

#### (Крайовий провід ЗУЗ)

Крайовий провідник ЗУЗ – Охримович Василь („Філософ", „Охало", „Бард")  
Організаційний референт – Гуляк Володимир\*\* ([нечитке], „Рен")  
Референт СБ – [Пришляк Григорій] („Влас", „Мікушка")  
Військовий референт – Новицький [Степан]  
Референт пропаганди – Лаба  
Фінансово-господарський референт – „Улас"  
Крайовий провідник „Юнацтва" – Казків („Гірняк")  
Львів-місто, провідник – „Арпад"  
Львівська (сільська) область, провідник – („Хмель", „Кедр", „Черняк")  
Станіславівська обл., провідник – [Мельник Ярослав] „Роберт"  
Тернопільська обл., провідник – Шанайда Петро („Петро", „Нестор")  
Дрогобицька обл., провідник – („Шпак")  
Перемишська обл., провідник – Левицький („Сокіл")

---

Виготовлено з матеріалів заарештованого М. Д. Степаняка ("Лекс", "Сергій", "Богдан"). "Схему" в формі діаграми отримано з Архіву Служби безпеки України (архів колишнього КГБ) за допомогою дослідника ген-майора Івана Біласа. Сама схема не дає правильно всіх фактів щодо проводів ОУН і їх обсади; зготована, мабуть, 1945-ого.

З російської переклав Є. Ш.

\* Прізвища та зміни в квадратних дужках тут і далі додав Є. Ш.

\*\* Повинно бути: Юліян.



Холмська обл., провідник – („Німфа")  
Буковина, провідник – Колотило  
Карпатська Україна, провідник  
Краків-місто і Генер. Губернаторство, провідник – Петрина (?) („Кок")

**(Крайовий провід ГОУЗ)**

Крайовий провідник ПЗУЗ – [Дмитро Клячківський] („Білаш", „Охрім", „Клим Савур")  
Політичний референт – Бус[е]л [Яків] („Галина", „Заславський")  
Референт СБ – [Присяжнюк Олекса] („Мітла")  
Військовий референт – Медвідь [Михайло] („Микита")  
Волинська обл., провідник  
Рівненська обл., провідник  
Південна частина Пинської обл., провідник  
Бересть-Литовська обл., провідник

**(Крайовий провід Південних УЗ)**

Крайовий провідник ПУЗ – [Кук Василь] („Юрко", „Леміш", „Ле")  
Політичний референт – Логуш Омелян („Іванів")  
Організаційний референт – Дужий [Петро] („Арсен")  
Дніпропетровська обл., провідник  
Кіровоградська обл., провідник  
Крим, провідник  
Миколаївська обл., провідник  
Херсонська обл., провідник

**(Крайовий провід „Трансністрії")**

Крайовий провідник „Трансністрії" – [Семчишин Тиміш] („Річка")  
Аккерманська обл., провідник  
Одеська обл., провідник  
Ізмаїльська обл., провідник

## КІНЦЕВЕ СЛОВО

*Кінчаючи працю над цим передруком усіх чисел журналу Ідея і чин, ми рішили доповнити наш том Літопису УПА новими матеріалами - знімками, схемою вищих проводів ОУН, тисками за азбукою (авторів і їх статтів, оголошених у журналі підільних видань). Усе додане вважаємо потрібним для охоплення цілого діапазону журналу в період появи. Що нового пропонуємо читачеві?*

*В журналі Ідея і чин з'явилася низка мистецьких ілюстрацій досі невідомого виконавця та п'ять знімок полеглих: Дм. Мирона, І. Климова, М. Палідовича, І. Клима та Т. Дуця. Відтворюємо всі оригінальні ілюстрації та знімки, з однією новою — Палідовича, бо її оригінал у журналі дуже нечіткий. Проте, журнал не вмістив знімок усіх полеглих, дані чи згадки про яких публікація потує на своїх сторінках, що ми їй додали: і фотографії всіх згаданих, які загинули, і знімки всіх редакторів, та авторів статтів, плюс знімки тих, які втратили життя під час появи журналу. Використовуємо тут фото, які потрапили до "Архіву Літопису УПА" під час праці над томами серії; деякі ми одержали, як і раніше, зі "Збірки документів Миколи Лебеда" (в Архіві Прологу, Нью-Йорк, США); інші - використали, разом із вміщеною інформацією про дану особу, з книги Літопис нескореної України, т. 1 (Львів, 1993) та з архіву того видання, а ще кілька знімок — із інших джерел.*

*Власника, місце зберігання чи джерело відтворених тут фотографій даємо в нових текстах-підписах, у які старалися вмістити коротко найважливішу інформацію. За велику нам допомогу в опрацюванні цих текстів дякуємо Петрові Содолеві. На жаль, нам не вдалося як слід ідентифікувати кожну особу, тому просимо читачів слати свої поправки, що дасть змогу виправити все, що треба.*

*Журнал часто говорить про рані проводи ОУН/ОУНСД, але не дає, зрозуміло чому, організаційної структури підільної організації. Читачеві допоможе зорієнтуватися дещо в цьому "Схема організаційного построения вышних звеньев ОУН" (даємо переклад українською), схема, що виготовлена в штабі МВД на підставі зізнань М. Степаняка. Хоч цей документ не розкриває правильно дійсну схему та імен осіб на нижчих рівнях у проводах ОУН, але дає читачеві огляд організаційної будови ОУН при кінці періоду нацистської окупації.*

*Список авторів журналу та їх статтів за азбукою допоможе легко знайти вміщений матеріал, і дає також повний образ авторської структури журналу.*

*Список оголошених у журналі підільних публікацій становить тільки частину виданих тоді підільних видань. Тут найтовніше вміщені видання ОУН, менше - видання УПА і УГВР. Проте, серед них є ще такі, які досі не були відомі на Заході*

*Ще раз дякуємо всім особам і установам, які допомогли пустити цей передрук у світ. Зокрема дякуємо всім тим, хто передав редакції документи, фотографії та дані про цих діячів підтілля.*

*Складаємо також найглибшу подяку нашій найдорозжій, відповідно, Мамі та Дружині - Любові з дому Шевчик Маївській-Штендері, за її терпеливість та за створення для праці над нашими томами Літопису УПА найкращих умов.*

**Ю. Маївський, Є. Штендера**

## CLOSING REMARKS

*While working on this reprint of all issues of the journal Ideya i chyn, we decided to add some new material to its volume in the Litopys UPA series: a number of photographs; an organizational scheme on the higher leadership of the OVN; lists of the journal's authors and articles, and of all titles of underground works, publicized in its issues. All this we deem necessary to most fully highlight the journal's own range of activity during its lifetime. What then will our reader find new in this reprint?*

*The journal published a number of illustrations throughout, composed by an artist, not yet identified, together with photographs in memoriam of five underground activists: D. Myron, I. Klymiv, M. Palidovych, I. Klym and T. Duness. All are reproduced here, in addition to a new picture of Palidovych, since his appears very smudged in the journal's original issue. However, not all who died and thus are mentioned in the journal had their photographs then published, for obvious reasons. This we remedied by including now their photographs, if available, and also of those, who died in battle during the journal's own life, as well as of all its editors and authors. All new photographs were made available, in part, by the "Archive of the Litopys UPA," as gathered for the volumes of this series; others were kindly provided, as so often before, by the "Collection of Documents of Mykola Lebed" (at the Archive of Prolog Research and Publishing Corp., New York, NY); still others, together with their biographical data, are either from volume 1 of Litopys neskorenoyi Ukrainy (Ya. Lyalka, ed. [Lviv, 1993]), or its own Archive; and some, as found in other publications.*

*Most of the photographs' ownership, location or source is credited in their text below, in which we provide now that person's most important biographical data. For his great help with facts and dates we are most grateful to P. Sodol. However, we have not fully established each person's vital statistics, and do urge our readers to send in their comments and remarks, to help correct all errors in the future.*

*The journal speaks much about various leaderships of the OUN/OVNSD, but falls to give, again for good reason, any idea of its organizational structure. We present it here, as drawn up by MVD staff in its "Scheme of Organizational Structure for Higher OUN Levels," based on M. Stepanyak's statements after his capture, in translation from Russian. Although not identifying it quite correctly or those active at its lower levels, it does provide a view of the OUN's structure at the end of the Nazi occupation period.*

*The new list in alphabetical order of all authors and their articles will be of aid, when searching for specifics, and gives a full picture of the journal's authorship.*

*Listed now is a small selection of titles of underground works, culled from the contents page of some issues. These are the OUN's own publications in the main, of which some titles are unknown in the West.*

*We thank again all those persons and institutions, who made this reprint volume possible and complete. We also thank all those, who provided us with documents, photographs and facts on or about the leading members of the underground.*

*We do express, finally, our deepest thanks to our dearest, respectively, mother and wife — Lyubov nee Shevchyk Majiweska-Shtendera, for all her patience, and for creating the best possible conditions for work on our volumes of the Litopys UPA.*

J. Majiwskyj, Ye. Shtendera

## СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АК — Armia Krajowa (Армія Крайова)  
 АРСР — Автономна Радянська Соціалістична Республіка  
 амб. — амбасادا; амбасадор  
 Армія УНР — Армія Української Народної Республіки  
 б. — біля  
 БССР (БРСР) — Білоруська Радянська Соціалістична Республіка  
 БУД — Братство Українських Державників  
 ВІН — Wolność i Niezawisłość  
 ВКП(б) — Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)  
 В. М. — Володимир Макар, *Бойові друзі*. Торонто, "Гомін України" і "Студіум", 1980.  
 ВО — воєнна округа УПА  
 ВП — Wojsko Polskie (Польське військо)  
 ЕСП — Wojsko Ochrony Pogranicza (Військо охорони кордонів)  
 в-во — видавництво  
 вд. — відділ  
 вид. — видання  
 військ. — військовий  
 віст. — виступ  
 воєв. — воєводство  
 вул. — вулиця  
 г. — гора  
 ГВО — Генеральна військова округа УПА  
 ГВШ — Головний військовий штаб УПА  
 ГК — Головна команда УПА  
 ГС — Генеральний Секретаріат УГВР  
 ГСВС — Генеральний секретаріат Внутрішніх справ УГВР  
 ГСЗС — Генеральний секретаріат Закордонних справ УГВР  
 ген. — генерал  
 госп. — господарчий  
 гр. -католик — греко-католик  
 губ. — губернія  
 ГУЛаг — Главное Управление Лагерей (головне управління радянських концентраційних таборів)  
 Гестапо — Geheime Staatspolizei (Секретна державна поліція Третього Райху)  
 д. — друг  
 ДАФ — Deutsche Arbeitsfronti (Німецький робітничий фронт)  
 Д. К. — Дмитро Куп'як, *Спогади нерозстріляного*. Торонто, 1991.  
 д-р — доктор  
 енк. — енкаведівський; енкаведист  
 єп. — єпископ  
 журн. — журнал  
 журн. — журналіст  
 Зб. док. МЛІ — Збірка документів Миколи Лебеда  
 ЗП УГВР — Закордонне представництво УГВР  
 ЗУЗ — Західні українські землі (Галичина)  
 ЗУНР — Західньо-Українська Народна Республіка  
 ЗЧ ОУН — Закордонні частини ОУН  
 заст. — заступник  
 зв'яз. — зв'язковий  
 І. Х. — Іван Хміль, *Українське Полісся*. Чикаго, Г-во кол. вояків УПА США та Канади, 1976.  
 КП — Крайовий провід ОУН  
 КП(б)У — Комуністична партія (більшовиків) України  
 КПЗУ — Комуністична партія Західної України  
 КОП — Korpus Ochrony Pogranicza (Корпус охорони кордонів)  
 к. — коло  
 кап. — капітан  
 кер. — керівник  
 кол. — колишній  
 ком. — команда; комендант; комендант  
 комп. — композитор  
 край. — крайовий  
 к-р — командир  
 кул. — кулеметник  
 кур. — курінний; курінь  
 куш. — кушовий  
 ЛНУ — *Літопис нескореної України*; відп. ред. Я. Лялька. Львів, "Просвіта", 1993; архів ЛНУ  
 ЛЧ — *Лісові чорти. Їх життя і буття 1922-1945*; Р. Барановський, ред. Вашингтон—Нью-Йорк—Торонто, 1983.  
 ланк. — ланковий (к-р частини роя)  
 лейт. — лейтенант  
 м. — місто  
 МВД — Министерство Внутренних Дел, і підпорядковані цьому министерстві політична поліція та поліційні війська  
 МГБ — Министерство Государственной Безопасности, і підпорядковані цьому

міністерстві політична поліція та  
 поліційні війська  
 май. — майор  
 мгр. — магістер  
 митр. — митрополит  
 М. Л., УПА 1946 / 1987 — Микола Лебедь,  
 УПА; Українська Повстанська Ар-  
 мія, 1-а част. Б. м. в., Вид. Пресово-  
 го бюро УГВР, 1946; / УПА: *Укра-  
 їнська Повстанська Армія*, 1-а част.,  
 2-е вид. Б. м. в., В-во "Сучасність",  
 1987.  
 мін. — міністер  
 НВЗ ОУН — Надзвичайний великий збір ОУН  
 НЕП — Нова економічна політика  
 нім. — німецький  
 НКВД — Народний Комісаріат Внут-  
 ренних Дел, і його апарат та війська  
 (від 1946 - МВД)  
 НКГБ — Народний Комісаріат Государ-  
 ственной Безопасности, і його апарат  
 та війська  
 о. — отець  
 обл. — область; обласний  
 ОБ — охоронний відділ (підпільних  
 осередків та керівників)  
 окр. — окружний  
 оо. — отці  
 ОПІ — Осередок пропаганди і інфор-  
 мації (при П ОУН)  
 ОУЗ — Осередні українські землі  
 ОУН — Організація Українських Націоналістів  
 ОУНм — Організація Українських  
 Націоналістів, під проводом полк.  
 Андрія Мельника  
 ОУНСД — ОУН Самостійників Держав-  
 ників, назва ОУН в 1942-1943 за  
 урядування Миколи Лебеда  
 ПАК — див. АК (польська АК)  
 ПВЗ УГВР — Перший великий збір УГВР  
 ПЗУЗ — Північно-західні українські землі  
 П. М., Рев./ УПА — П. Мірчук, Револю-  
 ційний *змаг за УССД*. Нью-Йорк,  
 СУП, 1985; / *Українська Повстан-  
 ська Армія*. Б. м. в., 1953.  
 ПЗУЗ — Південні українські землі  
 ПУН — Провід Українських Націоналістів  
 парт. — партизан; партизанка  
 пвх. — політичний виховник  
 письм. — письменник  
 підп. — підпільник  
 пов. — повіт  
 повст. — повстанець  
 пол. — польський  
 полк. — полковник  
 пор. — поручник  
 пос. — посол  
 пошк. — підполковник  
 прем. — прем'єр  
 прис. — присілок  
 пров. — провідник; провід  
 р. — ріка; річка  
 РЗЗ — Референтура зовнішніх зв'язків при  
 Проводі ОУН, 1943-1944  
 р-н — район  
 РО — районний отдел (НКВД/ МВД)  
 РОА — Русская Освободительная Армия  
 РОВС — Русский Общевоинский Союз  
 РРФСР — Российская Советская Федеративная  
 Социалистическая Республика  
 РУП — Революційна українська партія  
 рад. — радянський  
 рай. — районний  
 ред. — редактор  
 реф. — реферат  
 рой. — ройовий  
 с. — село  
 СА — Sturmabteilung (каральний відділ)  
 СБ — Служба безпеки (ОУН)  
 СД — Sicherheitsdienst (Служба безпеки  
 Третього Райху)  
 СКВ — Самооборонний кущевий відділ  
 СОУЗ — Східні і осередні українські землі  
 СРО — Союз Русских Офицеров  
 сс. — села  
 СС — Schutzstaffel (SS) (бойові відділи  
 Нацистської партії, спеціальні поліційні  
 війська)  
 СВУ — Спілка Визволення України  
 СРПУ — Спілка радянських письменників  
 України  
 СРСР — Союз Радянських Соціалістичних  
 Республік  
 СУЗ — Східні українські землі  
 СУМ — Спілка Української Молоді  
 США — Сполучені Штати Америки  
 сан. — санітар  
 сел. — селянин  
 серж. — сержант  
 Слов. — Словаччина  
 сл. п. — славної пам'яті  
 сот. — сотник; сотенний  
 сотен. — сотенний  
 сотн. — сотник  
 ст. бул. — старший булавний  
 ст. віст. — старший вістун  
 ст. ляйт. — старший ляйтенант  
 ст. серж. — старший сержант

ст. стр. — старший стрілець  
 стан. — станичний  
 стор. — сторінка  
 ТАРС (ТАСС) — Телеграфічне агентство  
     Радянського Союзу  
 ТВ — тактичний відтинок  
 т-во — товариство  
 ТО — технічний осередок  
 УАН — Українська Академія Наук  
 УАПЦ — Українська Автокефальна Правос-  
     лавна Церква  
 УБП — Urząd Bezpieczeństwa Publicz-  
     nego (польська політична поліція,  
     відповідник МВД)  
 УВО — Українська Військова Організація  
 УГВР — Українська Головна Визвольна Рада  
 УГКЦ — Українська Греко-Католицька /  
     Католицька Церква  
 УДВ — Українське державне видавництво  
 УДК — Український допомоговий комітет  
 УІФС — (?) Українська Інформативна служба  
 УКП — Українська комуністична партія  
 УКДО — Українське національно-демокра-  
     тичне об'єднання  
 УНП — Українська народня партія  
 УНР — Українська Народня Республіка  
 УНРА — Українська Національна Револю-  
     ційна Армія  
 УНС — Українська Народня Самооборона;  
     Український Національний Союз  
 УПА — Українська Повстанська Армія  
 УПСР — Українська партія соціалістів-  
     революціонерів  
 УРСР — Українська Радянська Соціалістична  
     Республіка  
 УСРП — Українська соціалістична радикальна  
     партія  
 УССД — Українська Самостійна Соборна  
     Держава  
 УЧХ — Український Червоний Хрест  
 УЦК — Український Центральний Комітет  
 УЦР — Українська Центральна Рада  
 фінанс. — фінансовий референт  
 ФНЄ — Фронт національної єдності  
 ЦеСУС — Центральний Союз Українських  
     Студентів  
 ЦК КП(б)У — Центральний Комітет Кому-  
     ністичної партії (більшовиків) України  
 х. — хутір  
 хор. — хорунжий  
 ч. — число  
 ЧА — Червона Армія  
 чот. — чотовий  
 ЧСР — Чехо-Словацька Республіка  
 ЮНРРА (UNRRA) — United Nations  
     Relief and Rehabilitation Administration  
     (Адміністрація Об'єднаних Націй  
     для допомоги і відбудови)

## ПОКАЖЧИК

- Абрамович, єп. — див. Ніканор Абрамович, митр.  
Австралія — 171  
Австрія — 63, 171, 190, 192, 308, 314, 433, 500  
Австро-Угорщина — 375, 441, 446  
Авшвіц, нім. концтабір — 43, 46-47, 73, 77, 290, 363  
*Адріатико*, газета — 123  
Адріатицьке море — 169, 267, 306  
Азербайджан — 147, 212, 252, 376, 399, 482, 485, 497-498  
Азербайджанці — 148, 279, 304, 498  
Азія — 59, 114, 143, 147, 165, 168, 251, 277, 296, 332, 336, 354  
Азорські острови — 70, 255  
Айзенгауер Двайт — 307  
Айкєрн фон унд цу, май. — 57  
Айнштайн Альберт — 470-471  
Академія наук УРСР — 491, 499  
Аккерманська обл. — 529  
Акт 30 червня 1941 — 10, 25, 56, 73, 94, 102, 177, 179-180, 216, 292, 318, 321  
Албанія — 255  
Александр, Гарольд, ген. — 314  
Александрія, м. — 423  
Александров — 482  
Альба, князь — 256  
Альжир — 306-308  
*Альмазар*, часопис (Мадрид) — 355  
Альфюпіссо, коресп. — 123  
"Альфред" — див. Хома  
Альянти — 72, 104, 203, 205, 212, 255, 268-269, 306-308, 319, 357  
Америка — 71, 124, 164, 182, 238, 267-268, 297, 308, 315, 356, 423-424, 477  
Американці — 205, 250, 306-308, 339  
Аму-Дар'я, р. — 251  
Анапа, м. — 254  
Ангел Михайло — 266  
Англійська армія — 71, 212, 243, 391  
Англійці — 114-115, 165, 255-256, 306-307, 339  
Англія — 59, 69, 105, 114-115, 117-118, 155-156, 158, 164, 166, 182, 212, 238-239, 255, 267-268, 283, 305-308, 313-315, 340, 353-356, 420-424, 455, 461  
Англо-радянські взаємини — 355, 421  
Андєрс Владислав, ген. — 422  
"Андрієнко", член П ОУН — див. Луцький Олександр  
Андріївка, с. Сокал. пов. — 346  
"Андрій", КП — див. Мирон Дмитро  
"Андрій", член КП Юнацтва — 364  
Анкара, м. — 70-71  
Анненков П. — 493  
Аннопіль, с. Кам'янець-Под. обл. — 419  
Антисемітизм — 22, 36, 314  
Антонєску І., ген. — 123, 167, 252-253  
Антракт, вірмен. військ. технік — 279  
Апенінський півострів — 234, 308  
Апулія — 254  
Араби — 164, 427  
Аргентина — 424  
Армавір, м. — 210  
Армія Крайова (АК) — 21, 35, 313, 355, 365, 380, 422, 427  
Армстронг Джон — 11, 26  
"Арпад", пров. ОУН м. Львова — 528  
Арсєніч Микола ("Микола", "Максим", Михайло", "Дем'ян"), кер. СБ П ОУН — 528  
*Артільо*, газета — 123  
"Архів ЗП УГВР" — 7-8  
Арцішевський Т., прем. — 422  
Атєни, м. — 353, 356, 423  
Атлантийська карта — 356  
"Атлантийський вал" — 207, 307  
Аттіла — 160  
Африка — 114, 117, 165, 169, 203, 212, 214, 218, 258, 297, 306  
Афтанас Трохим, з с. Кунів — 302  
**"Б"**, к-р вд. (Бережани—Рогатин) — 351, 414  
**"Б"**, к-р вд. (Болєхів) — 417-418  
**"Б"**, к-р вд. (Долина—Стрий) — 414-415  
**"Б"**, к-р вд. (Кам'янка-Буська) — 512  
**"Б"**, к-р вд. (Косів) — 51, 517  
**"Б"**, к-р вд. (Чортків) — 419  
**"Б"**, к-р вд. ім. Хмельницького — 511  
БУД — див. Братство Українських Державників  
Бабак Іван, крамар — 84

Бабка, с. Рівнен. обл. — 403  
 Бавдінст — 254  
 "Баглай" — див. Лушпак Дмитро  
 Багнувате, с. Турківського р-ну — 427  
 Багренов, ранком. — 351  
 Бадоліо П., маршал — 254-256  
 Бажан Микола — 329  
 Базар, м. — 295  
 "Байда", обл. Стан. обл. — 364  
 Байда-Вишневецький Дмитро — див. Вишневецький Дмитро  
 Баксан, кабардинець — 279  
 Баку, м. — 116  
 Балеарські острови — 212  
 Балкани — 58, 114-115, 117, 145, 202, 207, 213, 234, 236, 254, 277, 287, 306, 308, 313, 319, 353, 420, 433, 435, 525  
 Балканська унія — 213  
 Балта, м. — 168  
 Балтицьке море — 54, 71, 388  
 Балтицькі держави — 59, 145, 207, 287, 328, 338, 340  
 Балтицькі народи — 106  
 Бандера Василь — 47, 77  
 Бандера Олекса, д-р — 43, 77  
 Бандера Степан — 9-11, 24-25, 55, 90, 253, 293, 441, 458-459, 496  
 "Бандерівці" — 125, 253, 310-311, 319, 410  
 Барані Перетоки, с. Сокал р-ну — 350  
 Баранівка, с. Житомир. обл. — 419  
 Баранський — 368  
 Бараші, с. Житомир. обл. — 419  
 Барвінський Олександр — 192  
 "Бард", КП ЗУЗ — див. Охримович Василь  
 Бардахівський — 43, 77  
 Бардахіаський Роман — 88  
 Бардіїв, пов. на Словаччині — 516  
 Барі, м. — 254  
 Баса Василь, рай. — 427  
 Бесарабія — 63, 145, 169, 326, 338, 340, 376  
 Батурын, м. — 484  
 Батьківці, с. Степанського р-ну — 403  
 "Батько", к-р — див. Грабець Омелян  
 Бах Йоган Себастьян, комп. — 466, 543  
 Качинський, стрибок — 517  
 Башкири — 251, 279, 399  
 Башкирія — 497  
 Башковці, с. Шумського р-ну — 512  
 Бегей Анастасія — 508  
 "Безрідний" — див. Макар Василь  
 Бек Йозеф, пол. мін. — 156  
 Белз, м. — 363  
 Бельгійці — 9, 24, 158-159, 208  
 Бельгія — 27, 58, 70, 155, 158-159, 277, 342, 355, 391  
 Београд, м. — 70, 213, 255, 354  
 Бердиківка, с. Заліч. р-ну — 511  
 Бердичівський р-н — 343  
 Бережани, м. Терн. обл. — 245, 254, 302  
 Бережанський р-н — 350-351  
 Бережанщина — 254, 302, 310, 349, 475  
 Бережниця, с. — 122  
 "Береза", повст. — 522  
 Береза Каргузька, концтабір — 321, 363, 432  
 Березів Середній, с. в Коломийщині — 352  
 Березів Старий, с. в Коломийщині — 352  
 "Березинський", вл. УПА (Відділ УПА "Березинський") — 511  
 Березлів, с. Кам'янець-Под. — 419  
 Берестейська унія — 96, 191-192, 217  
 Берестейщина — 171, 244, 246, 529  
 Берестя, м. — 48, 72, 122-123, 447  
*Березен цайтунг*, газета — 69-71  
 Берійський півострів — 212  
 "Беркут", член КП Юнацтва — 364  
 Берлін, м. — 13-14, 17, 27-28, 31-32, 57, 61, 71, 73, 86, 94, 96, 98, 120-121, 135, 145-146, 156-157, 180-181, 187, 236, 253, 263-265, 276, 278, 300, 307, 313-315, 362-363, 477  
*Берлінер березенцайтунг*, газета — 156  
 Берлінська тюрма — 86, 358, 362  
 Бєлий Андрей — 374  
 Белінська Кароліна — 312  
 Белінський Віссаріон — 481, 492-493, 500  
 Биківці, с. Дедекальського р-ну — 414  
 "Бистриця" — див. Сіроман Параскевія  
 Битьків, с. Надвірнянського р-ну — 413  
 Бичківці, с. Білобожницького р-ну — 511  
 Бишів, с. Єзупільського р-ну — 516  
 Бібрецький р-н Львів. обл. — 350, 512-513  
 Бібрка, м. — 356, 417  
 Біла, с. Білобожницького р-ну — 410, 512  
 Біла Євгенія, сексотка — 302  
 Біла Розтока, г. б. с. Кропивник Вигодського р-ну — 515  
 Біла Церква, м. — 192  
 Білас Іван, ген. — 528  
 "Білаш", к-р ПЗУЗ — див. Клячківський Дмитро  
 Білашів, с. Острозького р-ну — 522  
 "Білий", підп. — 521  
 Білий дім (Вашінгтон) — 268  
 Білий Черемош, р. — 418  
 Білобанець Теодор, купець — 84



Білобожницький р-н Терн. обл. — 512  
 Білогородка, с. Дубен. пов. — 246  
 Білогорща, с. б. Львова — 229  
 Білогвардійці — 101, 147  
 Білокоровичі, с. Житомир. обл. — 419  
 Білоруси — 21, 35, 48, 55, 106, 146, 159,  
 195-197, 208, 253, 278, 304, 314,  
 485  
 Білорусь — 145, 147, 191, 196, 218, 244,  
 326, 376, 429, 484  
 Більшовизм — 9, 107, 112, 138, 146-147,  
 153, 174-175, 179, 183, 193, 198,  
 200, 210, 269, 293, 305-306, 318,  
 323, 440, 474  
 Більшовики — 9, 67, 96-97, 101, 105, 125,  
 149, 154, 161, 165, 203-204, 210-  
 212, 217, 228, 249, 253, 267, 272,  
 276, 297, 309-310, 315, 321, 335,  
 342, 345-346, 348-349, 355, 364, 377-  
 379, 393, 395, 398, 403, 405, 409,  
 414-415, 418, 422, 429, 443, 449,  
 467, 501, 506-509, 517-522  
 Бірчанщина — 352  
 Бісмарк Отто Едвард — 154  
 Бічаль, с. — 245  
 Біязатгі Манфредо, коресп. — 123  
 "Блакитна дивізія" — 281  
 "Блакитний", підп. — 522  
 Близький Схід — 105, 212, 214, 238-239,  
 287, 306, 424, 433, 525  
 Блозів, с. Рудківського р-ну — 517  
 Блок — 267  
 Блюдницькі ліси, Галицький р-н — 415  
 Блюмін І. — 480  
 Богданович Іпполіт(?) — 500  
 Богомолець Олександр — 390  
 Богомолов Олег — 306  
 Богородчани, м. Стан. обл. — 351, 416  
 Богородчанський р-н — 415, 417-418, 507,  
 512-514, 518-519  
 Богородчин, прис. Отинійського р-ну —  
 520  
 Богун Іван — 201-202  
 Богун, ім., вл. УПА (Сотня УПА ім. Богуна) —  
 352, 416, 512  
 "Боднарєнко", підп. — 519  
 Боднарів, с. б. Калуша — 312  
 Божедарівський р-н — 280  
 "Боженко" — див. Гриць  
 Боків, с. — 302  
 Болгари — 21, 35, 170, 378  
 Болгарія — 169, 207, 213-214, 231, 335,  
 340, 353-354, 372, 377, 435, 455,  
 478  
 Болгарське військо — 169  
 Болахів, м. Станисл. обл. — 509, 514  
 Болахівський р-н — 413, 415, 417, 508,  
 517, 519  
 Болохів, с. Долин. р-ну — 415  
 Болохівські ліси — 415  
 Болшів, с. Рогатин. р-ну — 311-312  
 Болшівці, с. — 311-312  
 Большевик, журнал — 478-480, 485, 497-  
 498  
 "Бондарєнко", підп. — 518  
 Бономі І. — 424  
 Борятин, с. Підкамінського р-ну — 514,  
 518  
 Бориньки, с. Новострілицанського р-ну —  
 513  
 Боринський ліс — 518  
 Боринський р-н Дрогоб. обл. — 518  
 Борис Єфрем, ред. — 364  
 Борис Степан, солтис — 88  
 Борисєнко А. С. — див. Волошин Ростислав  
 Борислав, м. — 170, 506  
 Бориц Іван. сел. — 84  
 Борове, с. Сарненського р-ну — 411  
 Боровець Тарас (Бульба Тарас), отаман —  
 11, 26, 193  
 Борович Я. В. — див. Мудрий Василь  
 "Бородатий" — див. Ковальчук  
 Бородянка, с. Київ. обл. — 419  
 Бортники, с. — 520  
 Бортнянський Дмитро, комп. — 499  
 Боршівка, с. Сатанівського р-ну — 403  
 Боснія — 71  
 Босфор — 238, 268, 306, 423  
 Ботнійська затока — 477  
 Ботринські — 477  
 Боян — 202  
 "Боян", підп. — 510  
 Бояри — 190  
 Бравхіч Вальтер фон, фельдмарш. — 159  
 Бразілія — 70  
 Бранов, пов. на Словаччині — 516  
 Братишів, с. Товмацького р-ну — 419  
 Братство Українських Державників — 48,  
 93  
 Бригідер, із с. Чагарі — 302  
 Бригідки, тюрма — 431  
 Брижак Осип, окр. — 122  
 Брик Іван — 247  
 Брідський пов. — 340, 475  
*Британська* енциклопедія — 479  
 Британська імперія — 115, 135  
 Броди, м. — 418  
 Броди, с. Рагнівського р-ну — 515

Бродич Осип — 77  
 Бродій, ред. — 123  
 Бродяк Ольга — 290  
 Брустури, с. Косівського р-ну — 416, 512  
*Брюсселер цайтунг*, газета — 70-71  
 Брюссель, м. — 70  
 Брянськ, м. — 254  
 Бубнище, с. Болехів. р-ну — 513  
 Буг, р. — 124, 155, 268  
 Бугенвіль, острів — 256  
 Бугрин, с. Рівен. обл. — 245, 363  
 Будераж, с. Степанського р-ну — 403  
 Будзанів, м. Теробовел. пов. — 418  
 Будків, с. Локацького р-ну — 403  
 Будьонний Семен, марш. — 212, 396  
 "Буйтур", чот. — 512  
*Букарестер цайтунг*, газета — 69-71  
 Буковина — 63, 72-73, 145, 167, 213, 326, 338, 340, 347, 418-419, 445, 529  
 Буковина, с. Ходорівського р-ну — 351  
 Бульба Тарас, отаман — див. Боровець Тарас  
 Бульбівці — 253  
 Бургоса, ком. (Яге, ген. [MiajaJose?]) — 355  
 Бурденко — 504  
 Буржуазія — 397  
 Бурій Михайло — див. Вірлик Н.  
 Бурко Михайло, сел. — 86  
 Бурлай — 201  
 Бусел Яків (Дніпровий К., "Галина", "Заласький") — 19, 33, 383, 428-429, 528-529  
 Буський р-н Львів. обл. — 514, 517  
 Бухче, с. Волин. обл. — 517  
 Буцацький пов. — 254, 358, 410  
 Буша, с. Здолбунівського р-ну — 518  
 Буща, с. Мізоцького р-ну — 404  
*Бюлетень крайового проводу ОУН-ЗУЗ* — 285, 321, 365  
*Бюлетіно Карпато-Данубіяно*, бюлетень (Рим) — 123  
 "В", вд. УПА — 417  
 "В.", к-р — 417, 419, 517  
 В. Григорій — 509  
 В-ак М. — див. Дужий Петро  
 ВІН — 21, 35  
 ВКП(б) — 326, 328, 339, 384. 393-397, 437, 464, 467, 496  
 ВП — 193, 208, 314  
 "Вадим" — 427  
 "Вадим", сотн. — див. Новицький Степан  
 Вайжулів, с. — 348  
 Валуєв П. О. — 202  
 Валявка, с. — 88, 129  
*Вальдшнепи* М. Хвильового — 200  
 Ванькевич Степан — 43, 88  
 Варшава, м. — 72, 96, 123, 303-304, 484  
 Варяги — 60-61, 101, 401  
 Василевський Олександр, маршал — 253  
 Василяни, оо. — 360  
 "Василь" — див. Якубів Іван  
 Васильєв, мін. — 169  
 "Василько", підп. — 510  
 Васишак Василь, купець — 84  
 Василевська Ванда — 304  
 Ватикан — 212, 424  
 Ватт Джеммз — 479  
 Ватуїн Микола, ген. — 348  
 Ващик Павло ("Прут"), май., кур. — 512  
 Вашингтон, м. — 335, 356  
 Вашковецький р-н Чернів. обл. — 510  
 Ведель Артем, комп. — 499  
 Велдіж, с. в Станіславівщині — 346  
 Велика Любаша, с. — 245  
 Великий Глубічок, с. Терн. обл. — 417  
 Великі Луки, м. — 254  
 Великоборківський р-н Терн. обл. — 520  
 Великобританія — 114, 164, 238, 420-421, 433, 436  
 Великоглубоцький р-н Терн. обл. — 413, 519  
 Великополе, с. Львів. обл. — 475  
 Вепр, р. — 442  
 "Верба", розв. — 351  
 "Верба", стр. — 347  
 Вербів, с. Підгаєцького пов. — 364  
 Вербовиця, с. — 122  
 Вербський р-н Рівен. обл. — 404, 509, 522  
 Вергун М., вояк УПА — 48  
 Верда, князь — 251  
 Верден, м. — 307  
 Верещаки, с. — 122  
 Версаль, м. — 193  
 Верхівський ліс, Острозький р-н — 520  
 Вериги, с. Стан. обл. — 514  
 Верхне Синьовидне, с. — 291, 361  
*Верхньодніпровська газета* — 210  
 Верхньодніпровський р-н Дніпроп. обл. — 411  
 "Верховинці", вд. УПА — 414  
 Верховна Рада РРФСР — 396  
 Верховна Рада СРСР — 400, 436  
 "Веселий", підп. — 518  
 Ветлина, с. Лиського пов. — 517  
 Вехтер Густаф Адольф, ген.-лейт. СС — 63, 213

- Виговський Іван, гетьман — 191, 495-496  
 Вигода, м. Долинського р-ну — 415  
 Вигодський р-н Станисл. обл. — 412, 415  
 Вижицький р-н Чернівецьк. обл. — 516  
 Визвольні Змагання 1917-1923 рр. — 93, 179, 199, 247  
 Викторів, с. Галицького р-ну — 417  
 Винниківський р-н — 503, 510  
 Виноградів, с. Отинійського р-ну — 416  
 "Вир", підп. — 521  
 "Вировий" — див. Дужий Микола  
 Вировий В. В. / В. М. / М. В. — див. Прокоп Мирослав  
 Виселення українців із Польщі — 348  
 Висоцьке, м. на Волині — 346, 370  
 Височанка, с. Галицького р-ну — 415, 519  
 Витвицький Павло, о. — 84  
 Вихопні, с. — 522  
 "Вихор", підп. — 522  
 Вицьова, с. Стрілківського р-ну — 516  
 Вишків, с. на Поліссі — 171  
 Вишневецький Дмитро (Байда-Вишневецький Дмитро) — 83, 201  
 "Вишневий", підп. — 521  
 Віганд, журналіст — 158  
 Відділ УПА "[назва]" — див. "[назва]", вд. УПА  
 Відділ УПА [назва] — див. [назва], курінь/сотня УПА  
 Відділ УПА "Березінський" — див. "Березінський", вд. УПА  
 Відділ УПА "В" — див. "В", вд. УПА  
 Відділ УПА "Верховинці" — див. "Верховинці", вд. УПА  
 Відділ УПА "Гуцули" — див. "Гуцули", вд. УПА  
 Відділ УПА "Дзвони" — див. "Дзвони", вд. УПА  
 Відділ УПА "Дністер" — див. "Дністер", вд. УПА  
 Відділ УПА "Дружинники" — див. "Дружинники", вд. УПА  
 Відділ УПА "Ж" — див. "Ж", вд. УПА  
 Відділ УПА "Жубри" — див. "Жубри", вд. УПА  
 Відділ УПА "Крути" — див. "Крути", вд. УПА  
 Відділ УПА "Летуни" — див. "Летуни", вд. УПА  
 Відділ УПА "Лісовики" — див. "Лісовики", вд. УПА  
 Відділ УПА "Месники" — див. "Месники", вд. УПА  
 Відділ УПА "Наддністрянці" — див. "Наддністрянці", вд. УПА  
 Відділ УПА "О" — див. "О", вд. УПА  
 Відділ УПА "Опришки" — див. "Опришки", вд. УПА  
 Відділ УПА "П" — див. "П", вд. УПА  
 Відділ УПА "Рисі" — див. "Рисі", вд. УПА  
 Відділ УПА "С" — див. "С", вд. УПА  
 Відділ УПА "Сивуля" — див. "Сивуля", вд. УПА  
 Відділ УПА "Сірі Вовки" — див. "Сірі Вовки", вд. УПА  
 Відділ УПА "Смертоносці" — див. "Смертоносці", вд. УПА  
 Відділ УПА "Стріла" — див. "Стріла", вд. УПА  
 Відділ УПА "Сурма" — див. "Сурма", вд. УПА  
 Відділ УПА "Сурмачі" — див. "Сурмачі", вд. УПА  
 Відділ УПА "Трикутник Смерти" — див. "Трикутник Смерти", вд. УПА  
 Відень, м. — 10, 61, 166, 206-207, 502  
 Візантія — 157  
 Вікно, с. Скалат. пов. — 288  
 Вільгельм, кайзер — 156, 159  
 "Вільна Німеччина", комітет — 281  
*Вільна Польща*, газета (Москва) — 166  
*Вільна Україна*, газета (Львів) — 504  
 Вільно, м. — 496  
 Вільшинський Богдан ("Орел", "Яструб"), обл. к-р УНС — 171, 364-365  
 Вінниця — 72, 122, 403  
 Вінницька обл. — 72, 362-363, 412, 419  
 Вінниччина — 349, 405, 409  
 "Віра", підп. — 520  
 Вірків, с. Здолбунівського р-ну — 507  
 "Вірлан", підп. — 521  
 Вірлик Г. ("Бурій Михайло") — 88  
 Вірмени — 148, 200, 245, 279, 304  
 Вірменія — 147, 212  
*Вісник українознавства НТШ* (Львів) — 493  
*Вісник Української інформаційної служби* (Дніпропетровськ) — 198  
*Вісті*, газета — 321  
 Вітебськ, м. — 254  
 "Вітер", підп. — 519  
*Вітчизна*, журнал (Київ) — 490, 502  
 Владівська тюрма — 229  
 "Влас", кер. СБ ЗУЗ — див. Пришляк Григорій  
 Власов, ген. — 235  
 Влизько Олекса — 93-94, 295  
 "Влодко" — див. Голояд Мирон

- "Влодко", підп. — 52  
 Вовк Василь, госп. — 509  
 Вовк Олекса, сел. — 509  
 Вовк Параскевія — 507  
 Вовчинець, с. Станисл. р-ну — 521  
 Вовчук І. — 481  
 Войкевичі, с. Рівнен. обл. — 512  
 Войник, с. Локачівського р-ну — 403  
 Войнилівський р-н Станисл. обл. — 356, 419, 514  
 Волга, р. — 116  
 Волзько-Окський басейн — 476  
 Волинська обл. — 171, 414, 515-516, 529  
 Волинь — 5, 15, 18, 20, 30, 32, 34, 43, 62-64, 72, 77, 125, 134, 191, 193-195, 211-213, 216, 219, 225-226, 246, 248, 253, 259, 282, 288, 290, 201, 303-304, 309-310, 313, 319, 321, 351, 370, 404-405, 409-410  
 Волинь, газета — 169  
 Волиця Барилова, с. Радехів. пов. — 290  
 Волиця Комарева, с. Сокаль. пов. — 346  
 Воллес Генрі А., віцепрезидент США — 268  
 Волобуєв Михайло — 15, 29, 93, 200  
 Володимир, князь — 157  
 "Володимир", кер. проп. П ОУН — див. Прокоп Мирослав  
 Володимир Волинський, м. — 303  
 Володимирці, с. Жидачівського р-ну — 520  
 Волохів, с. в Станиславівщині — 312  
 Волошин Ростислав ("Горбенко", "Павленко", Борисенко А.С.), ІС ІСВС УГВР, член Проводу ОУН — 18-19, 32-33, 243, 259, 288, 321, 357, 368, 528  
 Воля, с. в Миколаївщині, над Дністром — 416  
 Воля Велика, с. Миколаїв. р-ну — 351  
 Воля Гніздичівська, с. — 518  
 "Волинський" — див. Федун Петро  
 Воневичі, с. Добромільського р-ну — 515  
 "Ворон", підп. — 519  
 Ворон Петро, діяч ОУН в Дніпропетровщині — 362-363  
 "Ворона", підп. — 518  
 Ворона, с. Станисл. р-ну — 411, 413  
 Вороне, с. Рівенської обл. — 403  
 "Вороний", вояк — 521  
 Воронич Марія — 507  
 Вороніж, м. — 167  
 Воронов Н. Н., маршал — 212  
 Ворохта, м. Станисл. обл. — 416  
 Ворошилов Климент, маршал — 212  
 Ворошиловград, м. — 204  
 Ворошиловоградська обл. — 210  
 Восович Дмитро, сел. — 520  
 Всеволод, князь — 72  
 "Всеволод" — див. Сак Пантелеймон  
 "Всеволод" ("Чумак"), діяч ОУН — 364  
 Всеукраїнська Академія Наук — 504  
 Вудвер, адм. — 70  
 Вулгаріс, адм. — 423  
 Вулька, с. Бережанського р-ну — 351  
 В'ззовниці, с. Ярославського пов. — 515-516  
 "Г.", к-р — 349-350, 513  
 "Г.", пхв. — 419  
 Г. С., автор — 19  
 Гаазький трибунал — 158  
 Габківці, с. на Лемківщині — 516  
 Габсбурги — 446  
 Гадада Василь ("Олень", "Юрко"), ндр. — 363  
 Гадяч, м. — 192  
 Гаї, с. Винниківського р-ну — 510  
 Гаї Дідковецькі, с. Підкамінського р-ну — 508, 510, 521  
 Гаї Нижні, с. Дрогоб. обл. — 321, 357  
 Гаї Старобідські, с. Підкамінського р-ну — 517  
 Гайдака, с. Терехівського р-ну — 351  
 "Галайда" — див. Онишкевич Тарас  
 Галаса Михайло ("Птах") — 47  
 Галицька Губернія — 179  
 Галицький р-н — 352, 414-415, 417-418, 508-509, 519-521  
 Галицько-Волинська держава — 271  
 Галич, м. Станисл. обл. — 350, 416  
 Галичина — 193, 211  
 Галичина — 11, 15, 18, 20, 23, 30, 32, 34, 37, 62-64, 72, 122, 157, 170, 190, 192-195, 210-211, 213, 225, 301-302, 310, 313, 362-363, 409-410, 419, 445, 502  
 "Галичина", дивізія — 213, 216  
 Галів Тимко ("Чорнобіль"), член обл. пров. — 409  
 "Галя", підп. — 519-520, 522  
 Гамалія, ім., сотня УПА (Сотня УПА ім. Гамалії) — 416  
 "Гамалія", пор., кур. — 409, 414, 427  
 Гамаровський Микола, сел. — 84  
 Ганківці, с. Заболотівського р-ну — 416  
 Гапанович Ст. — 87  
 Гарас Василь, в'язень — 73  
 Гарас Костянтин, в'язень — 73  
 Гарас Микола, в'язень — 73

"Гармаш", кер, проп. П ОУН — див.  
Проккоп Мирослав  
Гарріман Вільям А., амб. — 420  
"Гарт" — див. Олійник Микола  
Гасин Олекса ("Олекса"), полк. — 361, 528  
Гвоздів, с. на Холмщині — 348  
Гегель Георг В. — 467, 482  
Гел — 255  
Геллер Джозеф — 2 1 3  
Гельоти — 144  
Гельсінкі, м. — 214, 422  
Гендерсон Невіл М., амб. — 156  
Генеральна Губернія, Генерал-Губернаторство — 60-63, 529  
Гериня, с. Болехівського р-ну — 508  
Германи — 60-61, 121, 157, 164-165  
Германюк — 50  
Герст В. Р. — 421  
Герцен Олександр — 388, 481  
Гетьманці — 444-445  
Гжим Гнат — 508  
Гіллер Вільгельм, д-р — 123  
Гімлер Гайнріх — 117, 123, 159, 166, 169  
Гіральтовці, пов. на Словаччині — 516  
Гіряк, робітник — 88  
Гітлер Адольф — 9, 56, 59, 78, 120, 154-160, 163, 165, 169, 175, 203, 207, 213, 238, 249-250, 253, 259, 270, 278, 294, 296, 298-299, 301, 304-305, 314, 326, 335, 338-339, 343, 378-400, 404, 428, 430  
Гітлерівці — 224, 305, 483  
Гладун Богдан, вояк УПА — 427  
Глебівка [Слібівка], с. Богородчанського р-ну — 418, 518  
Глещавка, с. Тербовель, р-ну — 290  
Глинка, с. б. Козівки в Тернопільщині — 346  
Глинянський р-н Львів. обл. — 512-513  
"Гліб", член окр. пров. Криворіжжя — 363  
Глодоси, с. Кіровоград. обл. — 363  
Глубоке [Глибоке], с. Богородчанського р-ну — 417  
Гнильче, с. Підгаєцького пов. — 312  
Гнідичів, с. Жидачівського р-ну — 521-522  
Гоббз Томас — 481  
Говерля, с. — 419  
Гогія, май., грузин — 279  
Гоголь Микола — 193, 403, 500, 504  
Гойсак Зиновій, вояк УПА — 289  
Голешів, с. Журавненського р-ну — 509, 520  
Голляндія — 58, 70-71, 105, 120, 124, 155, 158-159, 238, 277, 315, 355, 477  
Голляндська Східня Компанія — 124  
Голляндський Банк — 71  
Голляндці — 158-159, 176  
Голови, с. — 418  
Головеське, с. Дрогоб. обл. — 349  
Голод, 1921-1922 рр. — 295, 344  
Голод, 1932-1933 рр. — 79, 161, 174-175, 218, 295  
Голод, 1945 р. — 438  
Голояд Володимир ("Чиж"), член ОУН — 409  
Голояд Мирон ("Влодко"), член ОУН — 409  
"Голуб", заст. стан. с. Грушів — 519  
"Голуб", підп. — 518  
"Голуб", стр. — 522 Гоменко — 73  
"Гончаренко", ген. — див. Ступницький Леонід  
Гончарук О. — див. Дяків Осип  
"Гончий лист" за М. Лебедем — 45  
"Горбенко" — див. Волошин Ростислав  
"Гордій", підп. — 521  
Горновий О. — див. Дяків Осип  
Городенка, м. — 412  
Городоцький р-н Львів. обл. — 345, 514-527  
Городок, с. Заліщицького р-ну — 413  
Городок, с. Маневицького р-ну — 413  
Городоцької Яків, письм. — 502  
Горожанка, с. Підгаєцького р-ну — 511  
Горохів, м. Волин. обл. — 246  
Горохівський пов. — 246  
Горохолина, с. Богородчанського р-ну — 509, 519  
Горті М. — 203  
Гостів, с. Товмацького р-ну — 351  
Гоцца м. — 348  
"Граб" — див. Петречко Ярослав  
"Граб" — див. Федак Володимир  
"Граб", обл. м. Львова — 363  
"Граб", член ОУН — 364  
Грабець Омелян ("Батько"), к-р ГВО УПА-Південь — 405, 407, 427  
Грабівка, с. Комарнівського р-ну — 352  
Грабівка, с. Перегінського р-ну — 512, 515  
Грабовець, с. Богородчанського р-ну — 514  
"Град" ("Юра", "Модест") — див. Цмоць Кость  
Градчани, м. — 155  
Гребінка — 493  
Греки — 21, 35, 72, 158-159, 175, 378  
Греція — 58, 72, 115, 169, 213, 335, 342, 353, 356, 391, 421, 423, 455  
Гречуха Михайло — 292, 294-295, 304, 309

- "Григор", кер. ГО — 409  
 Григорович Дмитро, учитель — 84  
 Григорович Іван — 73  
 Грималівський р-н Терноп. обл. — 516  
 Гринівка, с. Богородчанського р-ну — 512-513  
 Гриньох Іван (Діброва І. В., Коваленко І. М.), о. — 14, 17, 19, 28, 31, 33, 56, 78-79, 85, 114, 130, 174, 175  
 Грицай Дмитро ("Перебийніс"), ген. — 361, 408, 432, 525  
 Гриців, с. Кам'янець-Под. обл. — 419  
 "Гриць" ("Боженко", "Милій"), зв'яз. — 362  
 "Гриць", повст. — 522  
 Гріг, мін. — 71  
 Грінченко Борис — 247  
 Грозів, с. Острозького р-ну — 521  
 Грубешів, м. — 231  
 Грубешівщина — 20, 34, 281, 302-303  
 Грузини — 97, 148, 197, 200, 245, 251, 253, 278, 304, 498  
 Грузія — 72, 147, 212, 373, 376, 482, 485, 497  
 Грушевський Михайло — 295, 446, 491  
 Грушецький, агент — 72  
 Грушів, с. Дрогобицького р-ну — 519  
 Грушка, с. Сокаль. р-ну — 346  
 Грушка, с. Станисл. р-ну — 520  
 Грушко Е., комісар міліції — 347  
 Грядки, с. Вербського р-ну — 404  
 Гузар Ольга — 73  
 Гузар-Чемеринська Дарія — 127  
 "Гук" — див. Міщук Юрко  
 Гуляк Оляна ("Токар", "Марко", "Рен"), орг. КП ЗУЗ — 359, 362, 518  
 Гуменне, пов. на Словаччині — 516  
 Гуни — 201  
 Гунців Василь — 347  
 Гуня Данило — 201  
 Гурби, с. Кременецького пов. — 349, 405, 408-409  
 Гурбинський бій — 405, 403-409  
 Гута Монастирська, с. — 310  
 Гута Полонична, с. Буського р-ну — 514  
 Гутища, с. — 514  
 Гуцак Василь ("Прометей"), підп. — 519  
 "Гуцій" ("Орлик", "Тиміш"), кер. друкарні — 22-23, 36-37  
 "Гуцули", вд. УПА (Відділ УПА "Гуцули") — 517  
 Гучков О. І. — 478  
 Гянджеві Нізамі, поет — 497  
 ГУЛаг — 358, 406  
 Габрусевич Іван ("Джон"), діяч ОУН — 359, 362  
 Ганзенберг Вернер Карп, фізик — 471-472  
 Галлія — 164  
 Гаргас Ілько, крамар — 88  
 Геббельс Йосеф — 267  
 Гедзик Семен ("Очайдух"), підп. — 519  
 Гейзенберг — 472  
 Герінг Германн — 156, 205  
 Гестапо — 9, 20, 23-24, 34, 37, 41, 59-60, 66, 78, 83, 86, 88-89, 121-122, 125, 127-128, 130, 141, 157, 166, 169, 206, 210, 219, 244, 281, 290, 298, 300-303, 310-313, 315-316, 319, 346, 362-363, 404, 431, 458  
 Гібральтар — 105, 114, 238, 268, 424  
 Глезго, м. — 421  
*Глос жоллежа*, газета — 313  
 Гольдштайн Ян, донощик — 302  
 "Гонта", підп. — 518  
 Горький Максим — 188, 492, 500, 503  
 Готи — 60-61, 157, 164, 401  
 Граціяні Р. — 308  
 Грінвуд А., пос. — 420-421  
 Грозний Іван — 374, 478, 482, 488, 495, 498  
 "Д.", к-р вд. — 415, 417, 511, 514-515  
 ДАФ — 209  
 Д. В., «тор» — 247, 259  
 Дальнін, с. — 522  
 Данило, король — 157  
 Данилович (із с. Чагарі) — 302  
 Данія — 158-159, 325  
 Данці — 158-159  
 Данціг, м. — 166  
 Дарданелли — 70-71, 212, 238, 258, 268, 287, 306, 423  
 Дашава, с. Львів. обл. — 289  
 Дашів, с. Київ. губ. — 359  
 Дацьківський р-н Вінн. обл. — 362  
 Двіна р. — 166  
 Де Голь Шарль — 354  
 Дебречин, м. — 354  
 Дедекальський р-н Терн. обл. — 414, 511  
 Де Жулівен Бертран — 155  
 "Дейбей", діяч ОУН у Кіровоградщині — 362  
 Дейві Гампфрі — 480  
*Деллясьєра*, газета — 123  
 Делятин, м. Станисл. обл. — 352  
 Делятинщина — 416  
 Демидівський р-н Рівн. обл. — 404

Дем'янка Лісна, с. Стрий. пов. — 412  
 "Денис" — див. Палідович Михайло  
 Деренівка, с. Тербовельського р-ну — 303  
 Дерешів, с. Поморянського р-ну — 350  
 Держко Степан — 88  
 Дермань, с. — 404, 518  
 Дєрнів, с. Новомилятинського р-ну — 512  
 Джанкой, м. в Криму — 43, 77, 88, 224  
 Джалоні Аскамію, журн. — 123  
 "Джигіт", артилерист, черкес — 278  
 Джінгіс-Хан (Чінгісхан) — 118-119, 201, 371  
 "Джон" — див. Габрусевич Іван  
 "Джуман", технік, казах — 279  
 Дзвиняч, с. Станіслав. обл. — 406, 413  
 "Дзвони", вл. УПА (Відділ УПА "Дзвони") — 512-513  
 Дзержинський Фелікс — 200  
 Диверсанти — 403  
 Дивинський р-н Берестейської обл. — 87  
 Димер, с. Київ. обл. — 419  
 Директорія — 248  
 Дичка, с. Рогатинського р-ну — 522  
 Дібринів, с. Рогатинського р-ну — 351, 414  
 Діброва І. В. — див. Гриньох Іван, о.  
 Дідушицький В., граф — 192  
 Дієп, м. — 71  
 Дітріх Отто, шеф преси Третього Райху — 167  
 Діалектичний матеріалізм — 464-467, 526  
 Дмитрів Сергій — див. Степаняк Михайло  
 Дмитровичі, с. Винниківського р-ну — 510  
*Дніпро*, журнал — 502  
 Дніпро, р. — 124, 164, 166, 179, 214, 238, 256, 259, 279, 284, 308-309, 313, 319, 419, 458  
 Дніпровий К. — див. Бусел Яків  
 Дніпродзержинськ, м. — 279  
 Дніпропетровськ, м. — 210, 252, 254, 284  
 Дніпропетровська обл. — 296, 316, 349, 362-364, 411, 529  
 Дніпропетровський р-н — 411  
 "Дністер", вл. УПА (Відділ УПА "Дністер") — 515  
 Дністер, р. — 351, 412, 416, 442, 456, 509  
 "До учасників т.зв. УПА та УНРА" — 294  
 Добровицький р-н — 403  
 Доброгостів, с. Дрогоб. обл. — 508  
 Добролюбов Микола — 481, 492, 499, 504  
 Доброміль, м. Львів. обл. — 364  
 Добромільський пов. — 517  
 Добромільський р-н — 403, 515  
 Добряни, с. Городецького р-ну — 516  
 Довбенко, секр. райкому — 516  
 "Довбуш" — див. Микитей Іван  
 "Довбуш", кур. УПА-Південь — 405, 427  
 Довга Калуська, с. Калуського р-ну — 509  
 Довге, с. Єзупільського р-ну — 510  
 Довге, с. Стрийського пов. — 415  
 Довжиця, с. Ліського пов. — 517  
 Довжок, х. с. Башківці Шумського р-ну — 512  
*Дойче альгемайне цайтунг*, газета — 167, 169, 212  
*Дойче арбайт*, журнал — 123  
*Дойче Україне цайтунг*, газета — 124  
*Дойче цайтунг in den Niderlanden*, газета — 71  
 "Доктор", лікар, агент — 404  
 Долина, м. Станісл. обл. — 415  
 Долинський р-н — 414-415, 507, 513-514  
 Домбровка Вінценти — 302  
 Дон, р. — 168, 333, 442  
 Донбас — 200, 252, 316, 399, 414  
 Донський Дмитро — 200  
 Донські відділи — 72, 165  
 Донцов Дмитро — 201, 447  
 Дора, с. Станісл. обл. — 416  
 Дорожів, с. Самбір. пов. — 408  
 Доротинь, с. Ковель. пов. — 246  
 Дорошенко Настя, машиністка — 521  
 Дорошенко Петро — 201, 495-496  
 Достоевський Фйодор — 188  
 Драгоманів Михайло — 386, 446  
 "Дранг нах остен" — 154, 156-158  
 Дреджало — 201  
 Дремльово. с. — 123, 130  
 "Дріт", підп. — 521  
 Дрогобицька обл. — 171, 321, 346-347, 349, 357, 364, 411-412, 415, 417, 507-513, 515-518, 520-522, 528  
 Дрогобицька тюрма — 316  
 Дрогобич, м. — 170, 290, 316  
 "Дружинники", вл. УПА (Відділ УПА "Дружинники") — 512  
 "Дружинники", старшинська школа УПА — 408  
 Дружкопіль, с. Горохів. пов. — 246  
 "Дружний", мінометник, білорус — 279  
 Дубенщина — 246  
 Дубівці, с. Великоглубоцького р-ну — 254, 519  
 Дубнівський р-н Рівнен. обл. — 245-246, 348, 509  
 Дубно, м. — 403-404  
 Дубрівка, с. Самбір. р-ну — 517  
 Дужий Микола ("Вировий", Карівський

- Мирон, М. К.) — 19, 33, 330, 358, 368-369
- Дужий Петро (В-ак М., Низовий В. П., Панасенко Арсен) — 16, 18-19, 31, 33, 68, 79, 343, 358, 369-370, 393, 399, 406, 429-430
- "Дума", підп. — 522
- Дума П. Т. / П. — див. Маївський Дмитро
- Думбартон-Овкс, к. Вашингтону — 355, 377, 390, 421
- Дунаївці, с. Кам'янець-Под. обл. — 419
- Дунець Теодор ("Максим"), кер. друкарні — 23, 37, 316, 318, 530, 531
- Дюнкірхен, м. — 114
- Дяків Осип (Горновий О., Гончарук О.) — 17, 19, 31, 33, 474-475, 526-527
- ЕАМ, ЕЛАС** — 353, 423
- Європа — 16, 55, 57, 59-60, 66-67, 70-72, 92, 97-98, 104-107, 112, 116-117, 124, 130, 139, 143, 147, 155-156, 163-165, 175, 182-183, 200, 213, 234, 238, 267-269, 274, 277, 283, 297-298, 300, 307, 314, 331-332, 335, 339, 354-356, 371, 377-378, 382, 390-391, 401, 420-421, 436, 442, 477, 480
- Євсимовичі, х. — 123
- Егейське море — 71, 169
- Едсон Томас Алва — 480
- Економіст*, публікація (Великобританія) — 355
- Елеонорівка, с. Грималів. р-ну — 516
- Ель-Аламейн — 237
- Ельськ, с. на Поліссі — 419
- Емільчине, с. Житомир. обл. — 41 У
- Емісійний Банк України — 120
- Еммануїл Віктор, король — 245-255
- Енгельс Фрідріх — 336, 339, 376, 467-468, 473
- Ендеки — 193
- Іспанія — 105, 117, 145, 164, 281, 314, 326, 354-355, 376, 424
- Ессен, м. — 205
- Естонія — 147, 354
- Естонці — 55, 148
- Ехо де Нансі*, газета — 70-71
- Євреї** — 21-22, 35-36, 72, 89, 164, 175, 211, 228, 249, 280, 429
- "Євшан" — див. Позичанюк Йосип
- "Євшан", пор., член штабу ВО — 409, 427
- Єгипет — 70, 114, 116, 212, 268, 306, 396, 433, 525
- Єжовщина — 218
- Єзуїти — 337
- Єзупільський р-н Станисл. обл. — 507, 510, 515-516, 523
- Єрколі — 307
- Єфремов Сергій — 15, 29, 93, 295
- "Ж."**, сотня УПА (Сотня УПА "Ж.") — 415
- Жаб'є, м. Станисл. обл. — 416, 512
- Жабинський р-н на Поліссі — 130
- Жаб'ївський р-н — 123, 616
- Жабче, с. — 313
- Желехів, с. Новомилятинського р-ну — 514
- Женева, м. — 354-355
- Женів, с. Львів, р-ну — 508
- Жидачівський р-н Дрогобиць. обл. — 508, 512, 518, 520-522
- Жизномир, с. Бучацького пов. — 359
- Жирава, с. — 521
- Житомир, м. — 43, 46-47, 219, 224
- Житомирська обл. — 46, 210, 243, 246, 348, 364, 403, 419, 511
- Житомирська тюрма — 77
- Жіро Г. Г., ген. — 212
- Жовква, м. Львів. обл. — 360
- Жовківський пов. — 431
- Жовнірич Микола, сел. — 84
- Жовті Води, м. — 254
- Жовтнева революція — 326, 336-337, 339
- Жовчів, с. Рогатин, р-ну — 350
- "Жубри", вд. УПА (Відділ УПА "Жубри") — 511
- "Жук", член обл. пров. ОУН — 364
- Жуків, с. Рівнен. обл. — 246
- Жуков Георгій, марш. — 212
- Жукотин, с. Коломий. пов. — 352
- Журавиця, м. — 72
- Журавнівський р-н Дрогоб. обл. — 417, 508-510, 512, 516, 519-521
- Журавно, с. — 512
- Жураківський, провокатор — 520
- Жураковський, пол. підп. — 312
- Журик ("Марія"), підп. — 520
- "З."**, к-р — 415, 417, 512
- "З.", сотня УПА (Сотня УПА "З.") — 415-416, 418
- З. Галя ("Уляна"), член КП Юнацтва — 364
- Зб. док. МЛ (Архів Прологу) — 45-46, 85, 288, 359-360, 408, 530-531
- ЗУНР — 75, 77, 248;
- Український Військовий Комітет — 248
- За вільну Україну*, газета (Львів) — 475
- За радянську Україну*, газета — 154



- За самотійність*, альманах — 54  
*За самотійну Україну*, газета (Київ) — 56, 357, 362  
 Заболотів, с. Станисл. обл. — 352, 417  
 Заболотівський р-н — 416 Заболотівці, с.  
 Журавнівського р-ну — 521  
 Забори, с. — 512  
 Завадівка, с. — 310  
 Завадка, с. Стан. обл. — 514  
 Завадка, с. Сянницького пов. — 513, 517  
 Завіт, с. Калуського р-ну — 416, 514-515  
 Загадка, прис. с. Стрімільче Лопатин. р-ну — 522  
 Загайкако Василь ("Жук", "Зелений"), вояк УПА — 291  
 Загайкако Микола, вояк УПА — 361  
 Загвіздь, с. Станисл. обл. — 413, 415, 417, 419  
 Загір'я, с. — 312  
 Загреб, м. — 213, 256  
 "Заєць", підп. з Придніпрянщини — 349  
 Зазулі, с. Золочів. р-ну — 517  
 Зайдліц, ген. — 281  
 Закавказзя — 395-396, 498  
 Закарпаття — 50, 123, 419, 445  
 Закшевський Стах, учитель — 84  
 Залаб'я, с. Сарненського р-ну — 415  
 Залевський Франко — 312  
 Залізна гвардія — 167  
 Заліщицький пов. — 254, 411-413, 511  
 Залужжя, с. Козинського р-ну — 404, 509  
 Залуква, с. Галицького р-ну — 520  
 Залчичі, с. Локацького р-ну — 403  
 Замчисько, с. Дубен. р-ну — 246  
 Запоріжжя, м. — 129, 254  
 Запорізька обл. — 405  
 Запорозька Січ — 200, 492, 494, 502  
 Зарваниця, с. Золочів. р-ну — 516  
 Заріччя, с. Солотвинського р-ну — 413  
 "Заславський" — див. Бусел Яків  
 Заставне, с. Ярослав. пов. — 514  
 Заставнівський р-н Чернівецької обл. — 509  
 Засяння — 62, 348  
 Затварницька Марія — 509  
 Західні українські землі — 50, 52, 72, 140, 208-209, 248, 253, 285, 300-305, 313, 316, 321, 346, 357, 364, 405, 409, 453-454, 490, 528-529  
 Західня Азія — 164, 251  
 Західня Білорусь — 338  
 Західня Європа — 12, 48, 205, 207, 219, 273, 277, 306, 319, 326, 338, 340, 423, 427, 433, 476, 497, 525  
 Західня Пруссія — 166  
 Західня Україна — 72, 82, 88, 166, 187, 217, 300, 438, 444-445, 489  
 Зачко Людмила ("Зірка"), підп. — 427  
 Заяць, політв'язень — 302  
 Збаравський р-н — 302, 509, 518-520, 521  
 Збора, с. Стан. обл. — 514  
 Зборів, м. Терноп. обл. — 192, 418  
 Зборівський пов. — 310, 312  
 Збруч, р. — 63, 97, 442  
 Зв'ягель, м. — 224  
 Зглинець, с. Дубнівського р-ну — 509  
 Здолбунівський р-н Рівнен. обл. — 253, 351, 507, 518, 520-521  
 "Зелена", лікар — 279  
 Зелена, с. Надвірнянського р-ну — 416  
 Зелена Євдокія, сел. — 509  
 "Зелений", окр. — див. "Петренко"  
 Зелений Клин — 268  
 Зелібар, с. — 302  
 Зибачнський Ярослав — 73  
 Зимовий похід Армії УНР — 408  
 Зіньків Іван, сел. — 507  
 "Зірка", підп. — 522  
 Змисловий Петро, сел. — 84  
 "Змії", сотня УПА (Сотня УПА "Змії") — 353  
 Знаменівка, с. б. Новомосковська — 363  
 Золота Орда — 476, 498  
 Золотниківський р-н Терн. обл. — 508  
 Золото-Потіцький р-н Терн. обл. — 419  
 Золочів, м. Львів. обл. — 86, 348-349  
 Золочівський р-н — 347, 508, 517  
 Зоря, газета (Ужгород) — 123  
 Зубак, сел. — 507  
 Зубків, с. Сокаль. пов. — 346  
 "І.", пор., к-р — 514  
 "Іван" — див. Сидорчук Мелетій  
 Іванишин Михайло, сел. — 521  
 "Іванів", політ. реф. ПУЗ — див. Логуш Омелян  
 Іванова Долина, м. Костопіль. пов. — 245  
 Іваньків, с. Київ. обл. — 419  
 Іваньківці, с. Сатанів. р-ну — 403  
 Івахнюк Антін — 7-8  
 Ідегей, емір — 498  
 Іден Антоні, мін. — 166, 225, 314, 420-421  
 Ізмаїльська обл. — 529  
 Ілавче, с. Теребовль. пов. — 413, 418  
 Іларіон, митр. — 201-202  
 Ілів, с. Новострілицанського р-ну — 513  
*Ількка*, газета (Фінляндія) — 214  
 Імперіалізм — 166, 278, 299-300, 341, 329, 383, 389, 391-392, 399, 476, 502

- Інгуші — 315, 528  
 Індія — 105, 114, 237-238, 306, 396, 435  
 Індонезія — 424  
 Інститут історії АН УРСР — 490  
 Інститут мови і літератури АН УРСР — 499  
 Інтелігенція — 240, 278, 322, 401  
 Іран — 116, 251, 306, 354-355, 433, 497, 525  
 "Ірка", підп. — 519  
 Іскра Павло, окр. — 363  
 Іспас, с. Коломий. р-ну — 509, 519  
 Історичний матеріалізм — 464, 466  
 Історія ВВП(б) — 465-466  
*Історія Казахської РСР* — 497  
*Історія Якутії* — 497  
 "Істребительні батальйони" — 412-413, 415-418, 507, 511-512, 514-517, 522  
 Італійська армія — 167, 203, 207, 218  
 Італійці — 117, 170, 208, 212, 235  
 Італія — 117, 123, 155, 158, 164, 254-255, 306-308, 313, 333, 335, 342, 424, 477  
  
 "Їж", окр. — 410  
  
 "К.", к-р — 351, 515  
 К., с. — 279  
 "К.", стр. — 520  
 К. М. — див. Дужий Микола  
 КП(б)У — 373, 428, 444, 500, 502-503  
 КПЗУ — 368, 406  
 Кабардинці — 278, 315  
 "Кавка", підп. — 521  
 Кавказ — 55-56, 70, 116-117, 130, 145, 206, 208, 210, 234, 238, 276-277, 315, 333-334, 484, 493, 498  
 Кавказці — 497  
 Каганович Лазар — 200-201  
 "Кагарман", башкир — 279  
 Казахстан — 296, 339, 497  
 "Казанцова", агент НКВД — 404  
 Казань, м. — 498  
 Казахи — 251, 279  
*Казачецкий вестник*, газета — 63  
 Казімір, король — 190  
 Казків ("Гіряк"), пров. Юнацтва ЗУЗ — 528  
 Каїр, м. — 203, 255, 423  
*Калева*, газета (Фінляндія) — 214  
 "Калина", підп. — 519-520  
 Калинівка, м. Вінниць. обл. — 72  
 Калинівка, с. Чортків. пов. — 89  
 Калинка, с. Смотрицького р-ну — 403  
  
 Калита Іван — 200  
 Калитва, м. — 167  
 Калінін Михайло — 504  
 Калка, р. — 371  
 Калмики — 251, 527  
 Калуський пов. Станисл. обл. — 312, 364  
 Калуський р-н — 415-417, 509, 514  
 Калуш, м. — 312, 512  
 Калюбрія — 254  
 Кальна, с. Станисл. обл. — 346  
 Камінна, с. Кобрин. р-ну — 122-123  
 Камінь-Коширський р-н Волин. обл. — 414  
 Кам'янець-Подільська обл. — 246, 362, 403, 405, 409, 414, 419  
 Кам'янка Волоська, с. Рава-Руського р-ну — 311  
 Кам'янський р-н Дніпропетров. обл. — 349, 363  
 Кам'янсько-Буський р-н Львів. обл. — 509, 512, 522  
 Канада — 112-113, 165, 424  
 Кандиба Олег (Ольжич Олег), поет, діяч ОУНм — 290  
 Капінський, вишкільник — 364  
 Капіталізм — 337-338, 368, 387, 460  
 Капніст Василь — 500  
 Каптан, енк. — 515  
 Карамзін Микола — 200  
 Каранчів, с. Вишковецького р-ну — 510  
 Кардаш Василь — 302  
 Карельці — 399  
 Карів, с. Рава-Руськ. пов. — 358  
 Карівський Мирон — див. Дужий Микола  
 Карл-Роберт, принц — 256  
 Карло XII — 328  
 Карпати — 254, 334, 442, 526  
 Карпатська Україна — 158-159, 529  
 "Карпатський", повст. — 523  
 Карпатський.Л.М. — див. Палідович Михайло  
 Карпенко Дмитро ("Яструб"), сотн., кур. — 409, 427, 509  
 Карпилівка, с. Сарнен. р-ну — 404  
 "Карпо", підп. — 518  
 Каргелев, пос. — 255  
 Касперівці, с. Заліщиць. р-ну — 411  
 Каспійське море — 54, 63, 238  
 Кат Іван — 347  
 Катерина II — 200, 292, 478  
 Катинь, м. Смоленськ. обл. — 255  
 Катрій Гнат — 508  
*Кауталегті*, газета (Гельсінкі) — 214  
 Качанівка, с. — 351  
 Каяла, р. — 371  
 Квіслінг Відкун — 120

- Квітка-Осноа'яненко Григорій — 493  
 "Кадр", обл. — див. "Хмель"  
 Кейван, нач. НКВД — 510  
 Кейван Зона — 7-8  
 Керзон, лінія — 348, 420, 439, 510  
 Керсон Осип — 312  
 Кергін Дж., прем. — 314  
 Кессельрінг А., головнокомандувач — 255  
 Кетчер Н. Х. — 493  
 Києво-Могилянська Академія — 499  
 Київ, м. — 24, 41, 43, 47, 50-51, 56, 72,  
 77, 86, 127, 171, 173, 198, 200,  
 202, 224, 254, 256, 261, 343, 348,  
 375, 402, 419, 445, 458, 476, 502  
 Київська обл. — 246, 419  
 Київська Русь — 60-61, 143, 271, 476, 491,  
 494, 497-499  
 Київська тюрма — 362  
 Київський університет — 153  
 Київщина — 43, 246, 357, 364  
 Киргизи — 399  
 Китай — 306, 314, 340, 355, 396, 433, 477,  
 484, 525  
 Кійданці, с. Збарзького р-ну — 519  
 Кіндрюк Михайло, сел. — 508  
 Кінчаки [Коньчаки] Старі, с. Галиць. р-ну —  
 418  
 Кіровоград, м. — 362  
 Кіровоградська обл. — 362-363, 411, 529  
 Кларк, амб. — 420  
 Клевань, м. Рівнен. обл. — 404  
 Клекіт Г. С., автор — 15, 19, 29, 33, 160,  
 175  
 Клецор Станіслав, кріпо — 302  
 Клим, г. б. с. Пороги Солотв. р-ну — 512  
 Клим Іван, член КП — 290, 315-316, 530-  
 531  
 Клімів Іван ("Легенда") — 81, 83, 121,  
 128, 202, 224, 318, 530-531  
 Клуб поступових поляків (Лондон) — 281  
 Ключевський Василь — 477  
 Клявзевіц Карл фон — 306  
 Кляпіщур Теодор — 303  
 Клячківський Дмитро ("Білаш", "Охрім",  
 Клим Сааур), полк. — 528-529  
 "Кмін", підп. (с. Володимирці) — 520  
 Княздвір Горішний, с. Печеніжин. р-ну —  
 513  
 Княжолука, с. Болехів. р-ну — 415  
 Кобилецький Іван, сел. — 84  
 Кобильна, с. Межириць. р-ну — 403  
 Кобринський р-н — 87, 122-123, 243  
 Кобринь, м. Берестейської обл. — 87, 123  
 Коваленко І. М. — див. Гриньох Іван, о.  
 "Коваль" — див. Сак Пантелеймон  
 Коваль Наталка — 73  
 Ковальчук ("Бородатий"), к-р (с. Тязів,  
 Галиць. р-н) — 508  
 Ковальчук Марія, матір к-ра "Бородатого"  
 — 508  
 Ковель, м. Волин. обл. — 246, 303  
 Ковельський пов. — 244-246  
 Ковтів, с. Омського р-ну — 509  
 Кожевніков, нім. чиновник — 60  
 Кожушко Прохор, сел. — 507  
 "Козак", пор., шеф штабу ВО — 409  
 Козакія — 63-64  
 Козарі, с. Букачів. р-ну — 517  
 Козацька держава — 60, 492-493, 495  
 Козинський р-н Рівнен. обл. — 510, 516, 523  
 Коївка, с. Великоборківського р-ну — 346,  
 520  
 Козівка, с. Тарбевель. р-ну — 418  
 Козіцький, пол. підп. — 312  
 Козма, "угрурус" — 123  
 "Кок", обл. — див. Петрина  
 Колгоспи — 51, 68-69, 323, 332  
 Колки, м. Волин. обл. — 246, 517  
 Колківський р-н — 403  
 Колодзінський, ім., сотня УПА (Сотня УПА  
 ім. Колодзінського) — 511-515  
 Колодзінський М. — 107  
 Колодника, с. Станісл. пов. — 350, 509  
 Колоколин, с. Букачівського р-ну — 510  
 Коломийський р-н — 352, 364, 509, 519-  
 520  
 Коломия, м. Станісл. обл. — 352, 363-364  
 Колотило, обл. — 529  
 Комарів, с. Галиць. р-ну — 509  
 Комарів, с. Сокаль. р-ну — 312  
 Комарне, м. — 349-350, 509  
 Комарнівський р-н Дрогоб. обл. — 350,  
 509, 515  
 Комашко Марія — 509  
 Комінтерн — 338-339, 342, 391, 396  
 Комітет національного визволення (Льоблін)  
 — 354  
 Комітет патріотичних поляків (Москва) —  
 281  
 Комсомол — 200, 449  
*Комсомольская правда*, газета — 480  
 Коноваць Євген, полк. — 42, 94, 202,  
 287, 344  
 Кононенко Харитя — 290  
 Конотоп, м. — 191  
 Конотопська битва — 191  
 Константинович Іван, князь — 72  
 Константинопіль, м. — 477

Констанца, м. — 354  
 Конференція Думбартон-Овксі — 421  
 Конференція в Криму, 1945 — 420-421, 427  
 Конференція в Москві, 1943 — 255  
 Конференція в Сан-Франціско — 422-424  
 Конференція в Тегерані — 268, 420  
 Конференція поневоленних народів сходу Європи й Азії, Перша (1943) — 208, 261, 304;  
     *Відозва* — 276-279, 282-283  
 Конятичі, прис. — 520  
 Коньчаки, с. — див. Кінчаки  
 Копанки, с. Калець. пов. — 312  
 Копач Михайло, друкар — 84  
 Копиленко Олександр — 503  
 Копитів, с. Сокаль. пов. — 413  
 Копичинецький р-н Терн. обл. — 511  
 Копичинці, м. — 350, 511  
 Кордишів, с. Острізького пов. — 405  
 Кордуба Мирон — 491  
 Корелечі, с. Перемишлян. пов. — 353  
 Корея — 433, 525  
 Коритниця, с. Локацького р-ну — 403  
 Корінь (з Одещини), діяч ОУН — 409  
 Корманичі, с. Перемишського пов. — 517  
 Корнієць Леонід — 304, 309  
 Корнійчук Олександр — 153, 281, 292, 304, 329, 502  
 Королівка, прис. б. с. Колоколин Букачівського р-ну — 510  
 Король Данило, член ОУН — 407  
 Король Меланія — 407  
 Коростень, м. Житомир. обл. — 419  
 Коростів, с. Скільського р-ну — 507  
 Корпус охрони пограніча — 194  
 Корчин, с. Здолбунівського р-ну — 520  
 Корчин, с. Сокаль. пов. — 346  
 Корчівка, с. Журавненського р-ну — 514  
 Корчівка, с. Смотрицького р-ну — 403  
 Корчунок, с. Рогатин. р-ну — 414  
 Коршівський р-н Станисл. обл. — 352  
 "Косар" — див. Маївський Дмитро  
 Косинка Григорій — 93, 295, 375, 384  
 Косів, м. Станисл. обл. — 252, 512  
 Косівський р-н — 416, 418, 512, 523  
 Космач, с. Яблонів. р-ну — 352, 418, 516-517  
 Космик, в'язень — 73  
 Коссак Олекса, адв. — 84  
 Костенюк, о. (із с. Чорний Потік) — 509  
 Костопільський пов. Рівнен. обл. — 244-246, 348  
 Костюк, енк. — 515  
 Костяшин, с. Грубешів. пов. — 311  
 "Кость", заст. край. реф. СБ — 405  
 Котляревський Іван — 494  
 Котузів, с. Золотниківського р-ну — 508  
 Кох, гавпман — 57  
 Кох Еріх, райхскомсар — 65, 72, 123-124, 130, 157, 168  
 Коцюбинський Михайло — 202, 493-494  
 Кошиці, м. на Словаччині — 516  
 Кравець Пилип ("Сірко"), лікар — 360  
 Кравс Микола, чл. обл. пров. — 43, 77  
*Кракауер цайтунг*, газета — 124, 268  
 Краків, м. — 23, 37, 43, 123, 529  
 Краківська тюрма — 73  
*Краківські вісті*, газета — 213  
 Краковець, м. Яворів. пов. — 229  
 Красна, с. Калуського р-ну — 415-416  
 Красна, с. Ланчинського р-ну — 412, 418  
 Красна, с. Станисл. пов. — 418  
 Красногірка, с. Сарнен. р-ну — 403  
 Краснодар, м. — 210  
 Красносільці, с. Збарзького р-ну — 509  
 Красноставці, с. Снятин. р-ну — 417  
 Красноярськ, м. — 72  
 Кременець, м. Терноп. обл. — 122, 211, 219, 244, 282  
 Кременецький пов. — 122, 245-246, 253, 348, 414  
 Крементовський Яцко — 312  
 Кременчук, м. Полтав. обл. — 43, 224, 254, 279, 284  
 Кремль — 9, 16, 24, 29, 97, 144, 150, 169, 213, 291-292, 296, 307, 322, 329, 339, 343, 345, 375, 474  
 Кренборн, пос. — 420  
*Креси всходне*, газета — 195, 301  
 Крехів, с. Жидачів. р-ну — 513  
 Крехівці, с. Станисл. пов. — 418  
 Креховичі, с. Долин. р-ну — 415  
 Криве, с. Ліського пов. — 517  
 "Кривий", діяч ОУН у Кіровоградщині — 362  
 Кривий Ріг, м. — 43, 77, 88, 127, 200, 224-225, 254, 363, 399  
 Кривиця, с. Сарнен. р-ну — 403  
 Кривицький А. — 477  
 Кривоброди, с. Коломий. р-ну — 520  
 "Кривоніс", стан, с. Кривоброди — 520  
 Кривоніс Максим — 201  
 Криворіжжя — 363  
 Крив'як Дмитро (зі с. Шумлянн) — 302  
 "Крига", підп. — 522  
 Крижанич Юрій — 480  
 Крилов Іван — 310

- Крим — 43, 77, 88, 254, 376, 420, 423-424, 488, 529  
Кримська війна — 238  
Кримська конференція, 1945 — 420-421, 427  
Кримські татари — 489, 527  
Кринки, х. Камінь-Коширського р-ну — 414  
Крип'якевич Іван — 491  
Кричевський Михайло, полк. — 201  
Кріт — 115  
"Кропива", шеф штабу УПА-Південь — 405  
Кропивище, с. Коломий. пов. — 519  
Кропивник, с. Вигод. р-ну — 515  
Кропивник, с. Калуського р-ну — 312  
Кропивник, с. Станисл. пов. — 346  
"Крук", підп. — 522  
"Крук" (із с. Стривці) — 302  
Крупа Казімеж — 302  
Крути — 203  
"Крути", вд. УПА (Відділ УПА "Крути") — 419  
Кругій Марія — 510  
Крухуничі, с. Локацького р-ну — 403  
Крюгер Ернст, д-р — 124  
Кубанські козаки — 165, 210  
Кубань — 72, 254, 374  
Кубійович Володимир — 121-122, 445  
Кудла Тетяна ("Люба"), підп. — 522  
Кужіль У., автор — 17, 19, 21, 31, 33, 464, 526  
"Кузнец", агент — див. Кухарук Микола  
Кук Василь ("Юрко", "Леміш", "Ле"), пров. ПУЗ — 528  
Кулик, марш. — 212  
Куликів, с. Жовків. р-ну — 515  
Куликів, с. Радохів. р-ну — 346  
Куликівський р-н Львів. обл. — 521  
Куликове Поле, битва — 476  
Кулинка, с. Стан. обл. — 514  
Кулинці, с. Товмацького р-ну — 508  
Кулібін І. П. — 479  
Куліш Андрій, окр. — 122  
Куліш Пантелеймон — 493  
*Культура и жизнь*, газета — 491  
Культурна автономія — 398  
Кульчиці, с. Жидачів. р-ну — 521  
Кумин Степан — 88  
Кундзіч Олекса (?) — 502  
Купчинці, с. Терноп. пов. — 413  
Курів [Кунів], с. Рогатин. пов. — 302  
Курінь УПА "Підкарпатський" — див. "Підкарпатський", курінь УПА  
Кутіше [Кутиська], с. Товмацького р-ну — 515  
Куторг, цензор — 493  
Кухар Настя — 508  
Кухарук Микола ("Кузнец"), агент — 404  
Купецька Воля, с. Маневиць. р-ну — 414  
Кушнір Катерина — 508  
Кушнірик Петро, сел. — 84  
Куяви, с. Ярмолинецького р-ну — 414  
"Л.", к-р вд. — 350  
Лаба, реф. проп. ЗУЗ — 528  
Лаврівський Іван, о. — 192  
Лавуазає Антуан Лоран — 479  
Ладичин, с. Микулинецького р-ну — 413  
"Лайдака" — див. Пастушенко  
Лани, с. Бібрцького р-ну — 513  
Ланівці, м. Кременець. пов. — 414  
Лановецький р-н — 348  
Ланчин, с. Надвірн. р-ну — 515  
Ланчинський р-н Станисл. обл. — 412, 418, 512  
Лашків Анна — 509  
Лапунька Омелян — 86, 88  
Лапунька Рома — 86  
*Ластівка* (Гребінки) — 493  
Ластовецький Андрій, проф. — 302  
Ластовкін, геолог — 506  
Латвія — 73, 147, 326, 338, 354, 376  
Латиші — 148  
"Лашук" — див. Сокіл Адам  
"Ле" — див. Кук Василь  
Лебедь Микола (Рубан Максим) — 7-9, 11, 13, 24, 28, 42-43, 45, 77, 83, 91, 128, 500, 528  
"Лебенстрам" — 60, 155  
Левицька Анна, сел. — 519  
Левицький ("Сокіл"), обл. — 529  
Левицький Володимир — 84  
Левкович Л., автор — 267  
"Левченко", проф. — 279  
Легінь Катерина — 508  
"Легенда" — див. Климів Іван  
"Лекс" — див. Степаняк Микола  
*Лембергер цайтунг*, газета — 124, 167-169, 170  
Лемик Микола ("Сенишин"), заст. КП ОУН — 43, 46, 77, 224  
"Леміш" — див. Кук Василь  
Лемківщина — 62, 348, 451, 516  
"Лемко", орг. КП Юнацтва — 405  
"Лемко", повст. — 522  
Ленін — 103, 152, 200, 336, 338-339, 374, 376, 379-381, 387, 393-394, 397-398, 429, 467, 477-478, 481, 484,

- 487, 503-504  
Ленінград, м. — 47, 154, 212, 295  
"Лесів", підп. — 522  
Летичів, с. Кам'янець-Поділ. обл. — 419  
"Летуни", пуц. — 518  
"Летуни", вд. УПА (Відділ УПА "Летуни")  
— 513-514, 517  
Лешко Гриць — 507  
Липа, с. Станисл. пов. — 346  
Липа Юрій, д-р — 360, 364  
Липиця, с. Сарн. р-ну — 403  
Липів, с. Локацьк. р-ну — 403  
Липківський Василь, митр. УАПЦ — 64  
Липники, ліс б. с. Горохолина Богородч.  
р-ну — 509  
Липовий Омелян, окр. — 122  
"Лис", підп. — 521  
"Лисенко", підп. — 521  
Лисенко, ред. — 73  
Лисенко Трохим — 504  
Лисець, м. Станисл. пов. — 351, 416  
Лисецький р-н — 418  
"Лисий", окр. — 405  
Лисків, с. Журавнівського р-ну — 508, 513  
Лисків, с. Стан. обл. — 514  
Листопадовий зрив — 75, 249  
Литва — 73, 147, 191, 196, 207, 218, 281,  
326, 338, 354, 357  
Литвинець Дмитро — 508  
Литвинчук (із с. Чагарі) — 302  
Литовці — 55, 73, 148, 195-196, 208  
Ліван — 433, 525  
Лівобережжя — 186, 252, 254, 501  
Ліга Націй — 158, 342  
Лікарська палата (Краків) — 123  
Лімницький р-н — 415  
Ліпман Волтер, журн. — 268  
Лісбона (Ліссабон), м. — 70  
Ліски, с. Грубешів. пов. — 311  
"Лісовики", вд. УПА (Відділ УПА "Лісовики")  
— 414  
Ліст Фрідріх — 480  
Ліський пов. — 517  
Літвінов Степан — 480  
Літиня, с. Вінниць. обл. — 419  
Літиня, с. Стрільківського р-ну — 510  
Літовище, с. Підкамінського р-ну — 517  
Ліцовський Богдан — 84  
Ліцава Горішня, с. Перемиського пов. —  
352  
Лобачевський Микола — 504  
Логуш Омелян (Степанів О. І., "Іванів") —  
9, 16, 19, 21, 24, 30, 33, 35, 108,  
130, 529  
Лодигін А. Н. — 480  
Лосєва, с. Надвірн. р-ну — 413, 418  
Лом Юлія — 510  
Локацький р-н Рівен. обл. — 403  
Лолін, с. Вигодського р-ну — 412  
Ломоносов Михайло — 480-481  
Лондон — 255-256, 281, 303, 314-315,  
355, 380, 422  
Лонцького, вул., тюрма в Львові — 46-47  
Лопатин, м. Радехів. пов. — 351  
Лопатин, с. Стрий, р-ну — 516  
Лопатинський р-н Львів. обл. — 509, 521-  
522  
Лопушня, с. — 122  
Лоріс-Меліков М. Т. — 200  
"Лоттас", організація — 354  
Луг, с. Яремчівського р-ну — 419, 522  
Луганська обл. — 219  
Луганськ, м. — 218  
Лугова З. І., автор — 14, 19, 29, 33, 151,  
174  
Лужки, с. Станисл. пов. — 346  
Лука Мала, с. Скалат. пов. — 417  
Лукавець, с. Журавнівського р-ну — 516  
Лукавець Вижній, с. Вижницького р-ну —  
516  
Лукавиця, с. Самбір, р-ну — 514  
"Луна", підп. — 520  
Луцишин Михайло — 507  
Луцьк, м. — 72, 168, 212, 246, 403  
Луцький (із с. Хатки) — 303  
Луцький Олександр ("Андрієнко"), член  
П ОУН — 528  
Луцький пов. — 244-246, 404  
Луцький, пол. підп. — 312  
Лучак Тимко — 347  
Лушпак Дмитро ("Баглай", "Слота"), дру-  
кар — 23, 37  
"Люба" — див. Кудла Тетяна  
Любак Михайло — 43, 77, 88  
Любачівський пов. — 407, 514-515  
Любешівський р-н Волин. обл. — 516  
Любич, м. Томашівського пов. — 514  
Любича Королівська, с. Томашів. пов. —  
122, 130, 514-515  
Люблін, м. — 213, 354-355  
Люблінська унія — 191-192, 217  
Люблінське воев. — 169  
Любомирський ліс — 512  
Любченко Панас — 93-94  
Людвиківка, с. — 302  
Людвипільський р-н (Полісся) — 348  
Люксембург — 248  
Люттик — 73

- "Лющина", повст. — 518  
 Ляйбрандт Георг, д-р — 60-61, 78  
 Лягичівська окр, Кам'янець-Поділ, обл. — 362  
 Ляхівці, с. Богородчан. р-ну — 415, 508  
 Ляцьке Шляхетське, с. Тисьменицького р-ну — 413  
 Ляшівка, с. Острозького р-ну — 404  
 Ляшки Муровані, с. — 507  
 Львів, м. — 23, 37, 43, 46-47, 63, 72, 86, 121-122, 128, 177, 193, 224, 302, 358, 363, 388, 402-403, 418, 431, 459, 490, 504, 507, 512, 528  
 Львівська обл. — 22, 36, 45, 86-87, 229, 269, 291, 347, 350-351, 353, 358, 360-361, 364, 412-413, 417, 475, 507-517, 520-522, 528  
 Львівське гестапо — 121  
 Львівський край — 475  
 Львівський р-н — 508  
*Львівські вісті*, газета — 121, 169  
*Львовская правда*, газета — 504  
 Льомбардія — 164
- "М.", к-р — 416-417  
 М., с. на Підкарпатті — 414  
 М., сел. — 347  
 "М.", сотня УПА (Сотня УПА "М.") — 416, 418  
 МВД/МГБ — див. НКВД  
 Магдебург, м. — 157  
 Магер Анна, сел. — 509  
 Магера Богдан, учитель — 84  
 Магнати — 337  
 Магур Василь, сел. — 84  
 Мадяри — 26, 123, 253, 378, 411  
 Мазепа Іван — 152, 157, 174, 201, 287, 295, 318, 328, 344, 495-496  
 Маївський Дмитро (Дума П. Т./П., "Косар", "Тарас") — 7-9, 14, 16, 19, 24, 29, 31, 33, 36, 42, 45, 77-78, 185, 216-217, 335, 369, 371, 427-428, 431, 525, 528  
 Маївський Юрій — 7-8, 530-531  
 Майдан, с. — 514  
 Майдан Горішній, с. Ланчин. р-ну — 418  
 Майдан Середній, с. Ланчин. р-ну — 512  
 Майданівці, с. Степан. р-ну — 403  
*Майн кампф* Гітлера — 59, 154-155, 174  
 Макар Василь ("Безрідний"), реф. СБ КП ПЗУЗ — 361, 363  
 Макар Володимир — 7-8, 361, 363  
 "Макаренко", май. — 405
- Македонія — 353  
 Маковський, поміщик — 123  
 "Максим" — див. Дунець Теодор  
 "Максим", кер. СБ П ОУН — див. Арсенич Микола  
 "Максим", повст. — 522  
 "Максим", сотен. — 353  
 Максимець Анна, діяч ОУН (Кривий Ріг) — 43, 77, 88, 127  
 Максим'юк Гриць ("Кайдаш"), підп. (Крим) — 43, 77  
 Малечів, с. Стрий. пов. — 353  
 Маливоди, с. (над Стрипою) — 310  
 Малин, м. Житомир. обл. — 419  
 Малин, с. Теробовель. пов. — 418  
 Малків, с. Грубешів. пов. — 311  
 Малороси — 448  
 Малоросія — 493  
 Малиоза Василь, сел. — 518  
 Мальта — 115, 423  
 "Мамай", кур. УПА-Південь — 405, 427  
 Мандзюк Йосип, сел. — 411  
 Мандрівний М., вояк УПА — 48  
 Маневицький р-н Волин. обл. — 413-414  
 Маннергайм Карл Густав Еміль, марш. — 422  
*Манчестер гардієн*, газета (Великобританія) — 354  
 Манява, с. Соловчин. р-ну — 412, 554  
 Марек, д-р (Хорватія) — 71  
 "Марійка", зв'яз. УПА — 87  
 Маріопіль, м. — 252, 254  
*Маріопільська газета* — 74  
 "Марія" — див. Журик  
 Маріянка, с. — 413  
 "Маркіян", підп. — 522  
 "Марко" — див. Гуляк Юліан  
 "Марко", повст. — 522  
 "Марко", член обл. пров. — 364  
 Маркевичі, с. Локацького р-ну — 403  
 Маркс Карл — 336-337, 339, 373, 376  
 Марксизм — 199, 338, 369, 372, 398, 464, 467, 473, 526  
 Мартиноук Ганна — 289  
 Мартиноук Тамара, зв'яз. УПА — 289  
 Мархлевськ, с. Житомир. обл. — 419  
 Марчак Роман, обл. — 43, 77  
 Марченко Андрій, проф. — 43, 77, 404  
 Маршалок Павло — 507  
 Масенко Терень — 502  
 Матеріалізм — 463, 467  
 Матуш Микола — 347  
 Медвідь Михайло ("Микита"), військ. ПЗУЗ — 529

- Медина, с. Галицького р-ну — 414  
 Медуха, с. Єзупіль. р-ну — 515  
 Межибож, м, Кам'янець-Поділ. обл. — 419  
 Мезигірці, с. Єзупільського р-ну — 515  
 Межиляборці, пов. на Слов. — 516  
 Межиріччя, с. Жидачів. р-ну — 515, 518  
 Мелітопіль, м. — 254  
 Мельна, с. Рогатин, пов. — 363  
 Мельник Андрій, полк. — 26, 96, 119-121, 130  
 Мельник Ярослав ("Роберт"), обл. — 528  
 Мельникович Михайло, сел. — 84  
 Мельничук Василь, мгр. — 84  
 Мельничук Марія — 509  
 Мельничук Проць, сел. — 411  
 Менделєв Дімітрій — 503  
 Менеменджоглу, мін. — 255  
 Мерв, м. — 251  
 "Месники", вд. УПА (Відділ УПА "Месники") — 514-516  
 Месопотамія — 212, 238  
 Мехіко — 201  
 "Микита", військ. ПЗУЗ — див. Медвідь Михайло  
 "Микита", повст. — 520  
 Микитей Іван ("Довбуш"), повст. — 519  
 "Микола", зв'яз. — 518  
 "Микола", кер. СБ П ОУН — див. Арсенич Микола  
 Микола I — 482  
 Микола II — 282, 482  
 Миколаїв, м. Дрогоб. обл. — 358, 511, 518  
 Миколаївка, с. — 204  
 Миколаївка, с. Полтав. губ. — 290  
 Миколаївська обл. — 68, 529  
 Миколаївський р-н Дрогоб. обл. — 351, 511-512, 519  
 Микुлинецький р-н Терноп. обл. — 413, 508  
 Микulichин, с. Яремчівського р-ну — 416, 511  
 "Милий" — див. Гриць  
 Миргород, м. Полтав. обл. — 43, 46  
 "Мирон" — див. Дужий Микола  
 "Мирон", окр. — 364  
 "Мирон", повст. — 518  
 Мирон Дмитро ("Орлик", "Роберт", "Андрій"), про. КП ОУЗ — 19, 33, 39, 41, 43, 52, 77-78, 202, 224, 530-531  
 Мисик Адам — 303  
 Мисик Софія — 303  
 Миськів Іван — 84  
 Митниця, с. Козин. р-ну — 516
- Михайлівка, с. Дедеркал. р-ну — 511  
 "Михайло" — див. Арсенич Микола  
 Михайловичі, пов. на Словаччині — 516  
 Мишковичі, с. Микулинецького р-ну — 508  
 Мігайлович Дразя — 213, 355  
 Міжнародна легуńska конференція (Чикаго, 1943) — 354  
 Мізоцький р-н — 403-404  
 Мізоч, м. Рівнен. обл. — 253, 404  
 Мізунь, с. Станисл. пов. — 346  
 Миколайчик Станіслав — 303, 355  
 "Мікушка" — див. Пришляк Григорій  
 Мілевич Константин — 303  
 Міллерово, м. — 167  
 "Мігла", кер. СБ ПЗУЗ — див. Присяжнюк Олекса  
 Міхновський Микола — 112, 141, 250, 344, 442  
 Міщук Юрко ("Гук"), стан. — 519  
 Млинська, с. Журавн. р-ну — 519  
 Многогіршній Дем'ян, гетьман — 502  
 "Мовчан", заст. обл. — 405  
 "Могила" — див. Сак Пантелеймон  
 Могильний, НКВД-ист — 507  
 "Модест" — див. Цмоць Кость  
 Мокре, с. Лубенського р-ну — 403  
 Мокре, с. Сянїцького пов. — 513  
 Мокротин, с. Львів. обл. — 360  
 Молдавани — 21, 35  
 Молодятин, с. Печеніжин. р-ну — 417  
 Молодятинський ліс — 513  
 "Молоткова боївка" (НКВД) — 520  
 Молотов В. — 200, 255, 400, 420  
 Монако — 248  
 Монастирець, с. Журавн. р-ну — 508, 512  
 Монастирська, м. Терн. обл. — 414  
 Монголія — 376  
 Монкретієн Антуан де — 481  
 Мономах Володимир, князь — 202  
 Мончилов Микола, амб. — 281  
*Morgen tidningen*, газета (Швеція) — 354  
 Мордвінов М. С. — 480  
 "Мороз", діяч ОУН (Кривий Ріг) — 363  
 Морозенко, полк. — 201  
 Морозов, обл. НКВД — 419  
 "Моряк", окр. — 364  
 Моряк Ю. М. — див. Палідович Михайло  
 Моряк Ярослав, член КП — 364  
 Москаленко Кирило, ген.-полк. НКВД — 516  
 Москва, м. — 13-14, 16-17, 27-28, 32, 49, 52, 61, 65, 93-100, 106, 115, 119-120, 134-135, 138, 142, 144, 146, 148-149, 151-153, 156, 167, 180,



- 181, 183, 186, 188, 191, 196, 200, 202, 208, 212-214, 217, 234, 236, 245, 249-251, 253, 263-265, 269, 272-276, 287, 295-296, 300, 303, 307, 309, 315, 335-336, 339, 342-345, 352-354, 357, 369, 371-372, 375, 378, 381, 384-385, 388, 393-396, 398, 403, 423-424, 439, 495-496, 502, 505
- Москвофіли — 50, 54
- Московська конференція, 1943 р. — 255
- Московський патріархат — 65
- Московський сільськогосподарський інститут — 229
- Мости, с. Мізоцького р-ну — 403
- Мостиська, м. Львів. обл. — 361
- Мостович Микола — 404
- Мудрий Василь (Борович Я. В.) — 15, 19-20, 30, 33-34, 190, 217-218, 288
- Мудрий Володимир, урядник — 88
- Муравйов Михайло — 179
- Мурини — 164
- Муссерт — 120
- Муссоліні Беніто — 117, 212, 255
- "Муха", підп. — 519
- Мушинський Теофіл, агент — 302
- Мюнхен, м. — 22, 36
- "Н.", к-р — 352
- Н., с. — 280
- НЕП — 174, 387, 389
- НКВД — 21, 41, 48, 122, 141, 150, 171, 174, 179, 202-203, 217-219, 266, 276, 283-284, 288, 300, 302, 305, 313, 322-323, 346-349, 351-352, 359-361, 370, 404, 406-407, 411, 413, 415-416, 419, 427, 430, 449-450, 452-454, 457, 508, 510, 512, 514, 516, 520-522, 525, 527, 530-531
- Награни, с. Вербського р-ну — 522
- Надвірна, м. Станисл. обл. — 312, 412, 418
- Надвірнянський р-н — 416-418, 513, 517
- "Надністрия", вл. УПА (Відділ УПА "Надністрия") — 511
- Надіїв, с. Долин, р-ну — 415
- "Надя" — 510
- Назовізов, с. Надвірн. р-ну — 514
- Найдич Теодор — 88
- Наполеон — 115, 209, 238, 478
- Нарва-Носів, прис. Підгаєцьк. р-ну — 311
- Нарис історії української мови і літератури*, 1946 р. — 497
- Нариси історії Башкирії* — 497
- Народня гвардія — 235
- Націоналізм — 52, 210, 441-442
- Націонал-соціалізм — 14, 16, 27, 30, 57-58, 98, 130, 134, 167, 184, 276, 429
- Національ цайтунг*, газета — 70
- Національні меншини — 15-16, 108-114, 130, 145-146, 148, 168, 233, 275, 305
- Національні рухи — 111, 394
- Націоне*, газета (Фльоренція) — 123
- Наш клич*, газета — 321
- Наші східні замлі*, пол. підп. газета — 166
- Неаполь, м. — 117, 254-255
- Невський Олександр — 152
- Неділя*, газета — 123
- Недїч Мілан, ген. (Сербія) — 70
- Нежухів, с. Стрий. р-ну — 507
- "Незнаний", к-р пвд. УПА — 363
- Незнанів, с. Кам'яно-Буського р-ну — 522
- Немилів, с. Радехів. р-ну — 522
- Немирів, с. Яворів. р-ну — 201
- Немирівський Осип, сел. — 84
- "Нестор", обл. — див. Шаранда Петро
- "Нестор", повст. — 522
- "Нечай", повст. — 519
- Нечай Данило, полк. — 74
- "Нечипір", пор., член ВО УПА — 427
- Небецани, с. (Лемківщина) — 513
- Нижнє Висоцьке, с. Турк. р-ну — 427
- Низовий Б. П. — див. Дужий Петро
- Нирків, с. Заліщицького пов. — 254
- Нігин, с. Смотрицького р-ну — 414
- Ніканор Абрамович, митр. УАПЦ — 72
- Німецька армія — 104, 124, 156, 203, 225, 270, 278, 282
- Німецька окупація — 12-13, 17, 21-22, 28, 31-32, 36, 41, 62, 65, 78, 90-91, 95, 97, 104, 121, 211, 218, 249, 292, 294, 309, 322, 363, 427, 445, 451
- Німецька поліція — 72, 121-122, 125, 131, 244, 310, 362-363, 403-404, 430
- Німецький імперіалізм — 61, 77, 99, 107, 118, 123, 135, 137-138, 140, 145, 148, 169-170, 181-182, 207, 214, 223, 245, 251, 277, 331, 379, 446
- Німецький полон — 66, 77, 245, 267, 277
- Німецький расизм — 112-114, 123, 159, 165
- Німецькі концтабори — 21, 67, 120, 170, 176, 294-295
- Німецьчина — 9-12, 14, 17, 24-25, 27, 31, 51, 58-60, 63, 65-67, 70-74, 78, 90, 95-96, 98, 102-107, 111-112, 115-

- 118, 120, 122, 124-125, 134-135, 139-140, 146, 154-159, 163, 146-170, 174, 182, 193-194, 196, 198, 203, 205-209, 211-213, 218, 225-226, 234-235, 238-239, 243-245, 250, 252-255, 258, 263, 267-270, 273-276, 278, 281-283, 292-293, 306-307, 314, 324, 339, 341, 356-357, 369, 377, 379, 384, 397, 399-400, 420, 424, 433, 436, 456, 477, 486
- Німко Текля — 508
- "Німфа", обл. — 529
- Німці — 13, 21, 24, 26, 35, 46-48, 57-60, 63-64, 66, 70, 73, 86, 88-89, 94, 96, 101-102, 105-106, 112-113, 118-122, 124-125, 128-129, 157, 164-167, 170, 175-176, 203-212, 214, 219, 246, 249, 251-254, 259, 281, 283, 289, 291-293, 296, 300-302, 308-310, 312-315, 318-320, 339, 345, 358, 368-369, 379, 399, 404, 407, 411, 429, 483
- Німці з Прибалтики — 57-58
- "Нова Європа" — 49, 62, 66, 124, 137, 157-158, 169, 174, 207, 214, 230, 233, 278, 400
- Нова Зеландія — 314
- Нова Україна*, газета (Харків) — 74
- Новак Степан (із с. Борки), донощик — 302
- Нове Село, с. Жидачів. р-ну — 508, 513
- Нове Село, с. Любачів. пов. — 408
- Нове українське слово*, газета (Київ) — 74
- Новий Став, с. Сокаль, пов. — 522
- "Новий шлях", друкарня — 126
- Новицький Степан ("Вадим"), сотн., інсп. КВШ УПА-Захід — 409, 528
- Новомилятинський р-н Львів. обл. — 511, 514
- Новомосковськ, м. Дніпропетр. обл. — 225, 362-363
- Новомосковський р-н — 362
- Новоросійськ, м. — 254
- Новоселиця, с. Долин. р-ну — 415
- Новосілка, с. Підгаєцького пов. — 302
- Новосілки-Опарські, с. Комарн. р-ну — 509
- Новостав, с. Кременець, пов. — 245
- Новострілищанський р-н Дрогоб. обл. — 346-347, 513
- Новошепеличі, с. Київ. обл. — 419
- Novae tag*, газета (Прага) — 70
- "Номад", член обл. пров. — 364
- Номерівський Степан, сел. — 88
- Норвегія — 58, 120, 158-159, 277, 306
- Норвежці — 158-159, 378
- Нортов Андрій — 479
- Нусле XVII — 126
- Нью-Йорк, м. — 72, 205, 458
- Нью-Йорк геральд*, газета — 353
- Нью-Йорк таймз*, газета — 355
- Ньютон Ісаак — 465-466, 468
- "О.", вд. УПА (Відділ УПА "О.") — 414
- "О.", к-р вд. — 351-352, 419
- ОУН — 7-18, 20, 22, 25-28, 31-32, 34, 36, 41-43, 45, 55, 72, 81, 83-85, 90-91, 98, 100, 120-121, 125, 127-128, 130, 134, 141, 146, 162, 170-173, 208, 211, 215, 224-225, 227, 230-239, 241, 248-249, 251-253, 257-259, 266, 281, 287, 290-295, 297-299, 313, 315, 317-318, 321, 335, 357, 359, 362-363, 366, 405-409, 427-428, 439, 441, 445, 450-454, 457-459, 462, 475, 510-511, 517, 525;
- БП ОУН — 45, 225, 288, 528, 530-531;
- ВЗ ОУН, 1929 — 12, 25, 27;
- ПВЗ ОУН, 1941 — 10, 293, 362, 364, 432;
- ІІ НВЗ ОУН, 1943 — 13, 27-28, 34, 223, 226-228, 230, 237, 241-242, 248, 256, 258, 270, 285, 293, 321, 362, 365, 431, 460, 462;
- Конференція Проводу ОУН, 1946 — 18-19, 28, 32, 432, 526;
- ІІ конференція ОУН, 1942 — 48, 77, 137, 189, 271, 299, 301;
- ІІІ конференція ОУН, 1943 — 13, 29, 134, 170, 173, 181, 183, 216, 271;
- КП ОУН — 46, 143, 358, 361, 406, 409, 528-531;
- Осередок пропаганди й інформації при Проводі ОУН, 1948-1949 — 22, 36;
- Провід — 7-8, 13, 21-22, 24, 45, 75, 77, 85, 91, 181, 225, 261, 265, 282, 321, 324, 368-369, 371, 408, 431-432, 445, 475, 484, 528-529;
- Юнацтво — 405, 528-529
- ОУН, ЗЧ — 10
- ОУНм — 47, 86-87
- ОУНСД — див. ОУН
- Обзервер*, газета (Великобританія) — 313, 355
- Обсч, х. б. с. Войкебичі Рівнен. обл. — 511
- Овруч, м. Житомир. обл. — 419

- Овсяников, козак — 63  
 Оглядів, с. Радехів. пов. — 412  
 Огризківці, с. Лановецького р-ну — 348  
 "Одарка", підп. — 522  
 Одеса, м. — 62-43. 122-123, 211, 360, 409  
*Одеська газета* — 168  
 Одеська обл. — 529  
 Олевський р-н Житомир. обл. — 403, 419  
 "Олекса" — див. Гасин Олекса  
 Олександр Карпо — 510  
 Олексій, митр. УАПЦ — 64  
 Олена, княгиня — 72  
 Олесин, с. Бережанського р-ну — 475  
 "Олесь" — див. Гадада Василь  
 Олесківський р-н Львів. обл. — 509  
 Олеша, с. Станисл. пов. — 351  
 Олеша, с. Товмацького р-ну — 411  
 Олика, с. на Волині — 404  
 Олійник Микола ("Гарт"), стр. — 523  
 "Оля", підп. — 520  
 Ольховий Осип — 509  
 Омелько, с. Колківського р-ну — 403  
 Онисько Микола — 302  
 Онишкевич Тарас ("Галайда"), кур. — 364  
 Онуфрійчук, агент Гестапо — 404  
 Опарівський Лев — 88  
 "Опришки", вд. УПА (Відділ УПА "Опришки") — 514-515  
 Оранієнбург, концтабір — 359, 362  
 Організація Угнетьонних Народов — див. Конференція поневолених народів Східньої Європи й Азії, Перша  
 Організація Об'єднаних Націй — 342, 434, 436;  
 Рада Беапекі ООН — 340, 377, 390, 436, 478  
 Ордів, с. Радехівського пов. — 408  
 "Орел", обл. к-р УНС — див. Вільшанський Богдан  
 "Орел", повст. — 522  
 "Орест", повст. — 520  
 "Орли", сотня УПА (Сотня УПА "Орли") — 353  
 "Орлик", КП / Орлик М. — див. Мирон Дмитро  
 "Орлик", кер. друкарні — див. "Гуцїй"  
 "Орлик", підп. — 509  
 "Оршан" — див. Чемеринський Орест  
 Осередні українські землі — 49-50, 52, 72, 88, 100, 103, 140, 166, 184, 187, 210, 213, 225, 252, 300, 313, 357, 362-364, 405, 407, 409, 412  
 Осетинці — 278, 315  
 Оставчак Марія — 507  
 "Остап", кер. проп. П ОУН — див. Прокоп Мирослав  
 Остоки, с. Сарнен. р-ну — 415  
 Острина, с. Товмацького р-ну — 417, 520  
 Острів, с. Сокаль. пов. — 364  
 Острозький р-н Рівнен. обл. — 354, 404-405, 520-522  
 Остриця — 63  
 "Остюк", член КП Юнацтва — 364  
 Осубка-Моравський Едвард — 422  
 Осьмак Кирило, президент УГВР — 229  
 Осьмак Наталя — 229  
*Отчестиниє запіски* — 493  
 Отинійський р-н Станисл. обл. — 412-413, 416, 519-520  
 Отинія, м. — 410, 412, 414  
 Оулю (Фінляндія) — 214  
 Охримоаич Василь ("Філософ", "Охало", "Бард"), пров. ЗУЗ — 528  
 Ощів, с. Грубешів. пов. — 313  
 "П.", вд. УПА (Відділ УПА "П.") — 416-417  
 "П.", к-р вд. — 350, 353, 397, 416  
 ПУН — 47, 87  
 Паасікві Юго Кусті, прем. — 422  
 Павелче, с. Станисл. р-ну — 516  
 "Павленко" — див. Волошин Ростислав  
 Павлів, с. Радехів. р-ну — 85  
 "Павло" — див. Турковецький Василь  
 Павлов — 504  
 Павушівка, с. Білобожницького р-ну — 511  
 Палестина — 433  
 Палідович Михайло ("Денис", Карпатський Л. М., Моряк Ю. Я., Херсонський), член КП — 7-9, 14-15, 17, 19, 21, 29-31, 197, 218, 237, 258, 265, 271, 283-285, 305, 318-319, 358, 364-366, 368, 530-531  
 "Палій", підп. — 509  
 Панасенко Арсен — див. Дужий Петро  
 Панславїзм — 118, 369  
 Панч Петро — 502  
 Панчишин Юрій, дяк — 88  
 "Панько", кур. УПА-Південь — 409, 427  
 Папандреу Георгіос, прем. — 353  
 Парасюк Михайло, студент — 84  
 Париж, м. — 329, 354-355, 423, 477, 493  
 Парищі, с. Станисл. пов. — 418  
*Парізер цайтунг*, газета — 69-71  
 Пархотік Василь — 87  
 Пасічне, с. Надвірнянського р-ну — 416  
 Пасічник Анна — 347  
 Пасічник Осипа — 347

- Паскаль Блез — 202  
Пастушенко ("Пгашка", "Сайгор", "Лайда-ка"), обл. — 363  
Патик Михайло, сел. — 84  
Паша Нагас, прем. — 214  
"Пелехатий" (із с. Володимирці) — 520  
Перв'ятичі, с. Сокаль. пов. — 349  
"Перебийніс" — див. Грицай Дмитро  
Перевезець, с. Калуського пов. — 364  
Перегінський р-н Станисл. обл. — 415, 417, 512-513, 515  
Перегінсько, м. — 352, 415  
Перемиська обл. — 528  
Перемиський пов. — 517  
Перемішлянський р-н Львів. обл. — 310, 312, 353  
Перемішль, м. — 72, 364  
Пересоловичі, с. Грубешів. пов. — 303, 348  
Перехресне, с. Жаб'ївського р-ну — 418  
Перець, журнал — 502  
Переяслав, м. — 476-477, 484, 499  
Переяславський договір — 375, 490-492, 495-496  
Перська затока — 306  
Перун, ім., повстанська група — 350  
Пелюра Симон — 44, 73, 202, 211, 230, 287, 295, 344, 496  
"Петренко" ("Зелений"), окр. (Кам'янець-Под. обл.) — 362  
Петренко Юліан — 43, 47, 77  
Петренко Ярослав ("Траб"), край. реф. СБ — 405  
Петрикув Рудольф, кріпо — 302  
Петрина ("Кок"), обл. — 529  
Петрів Іван, сел. — 508  
"Петро", обл. — див. Шаранда Петро  
"Петро", орт. П ОУН — див. "Семен"  
Петро I — 152, 174, 200, 287, 292, 328, 344, 374, 478, 480, 482, 484, 495, 499  
Петро II, король Югославії — 213, 255, 354-355  
Петров Василій — 480  
"Петрович" — див. Турковський Василь  
Петровський Микола, історик — 491, 496  
Петроковщина, х. Здолб. р-ну — 518  
Печеніжинський р-н Станисл. обл. — 417, 512-514  
Печорський Михайло, сел. — 84  
Пікуличі, с. Перемиського пов. — 517  
"Пилип" (родом з СУЗ) — 363  
Пинська обл. — 529  
Пинськ (Пінськ), м. — 122-123  
Пинщина — 243-245, 403  
Південна Європа — 207, 219, 306, 308  
Південно-східні українські землі — 184, 210, 315, 318, 528-529  
Північна Америка — 164  
Північна Африка — 115-116, 281, 313  
Північна Європа — 182  
Північно-західні українські землі — 20, 34, 83, 89, 211-212, 246, 263, 321, 346, 357, 363, 405, 528-529  
Підвисоке, с. — 302  
Підгаєцький р-н Терн. обл. — 311, 364, 414, 511  
Підгаєччина — 310, 312, 410, 414  
Підгайці, м. — 310  
Підгородне, с. Степаньського р-ну — 403  
Піддністриани, с. — 347  
Підзвіринець, с. Комарн. р-ну — 515  
Підкамінський р-н Львів. обл. — 508, 510, 514, 516-518, 520  
"Підкарпатський", курінь УПА (Курінь УПА "Підкарпатський") — 512, 514  
Підкарпаття — 349, 414  
Підлужжя, с. Станисл. р-ну — 518  
Підляшшя — 193, 213, 348  
Підпечери, с. Станисл. р-ну — 507  
Підпільна друкарня — 22-23, 36-37  
Підстаршинська школа УПА (пов. Перемішль) — 517  
Пілсудський Юзеф — 193-194  
Пінчевський — 503  
Піски, с. Щирецького р-ну — 350  
Піщатиські хутори, Дедеркальський р-н — 414  
Плетене, с. б. Ташлика Кіровоград. обл. — 362  
Плеханов Георгій — 478, 481  
Плянк Макс Карл Ернст — 466, 471  
Плястірас Н., ген. — 423  
Пнів'є, с. Надвірнянського р-ну — 413  
Пнівне, с. Пинського р-ну — 403  
Пнятин, с. Перемішлян. р-ну — 351  
Побук, с. Скільськ. р-ну — 291, 360-361  
Повергів, с. — 350  
Поволжя — 251, 276, 399  
*Повстанець*, журнал — 358  
Повстанці — 253, 345, 349-353, 396, 404, 415-417, 507-509, 511-514, 516-517, 519, 521-522  
Повстанча група ім. Перуна — див. Перун, ім., повстанська група  
Погорілець (Погорільці), с. — 419  
Погорільський Антін — 500  
Погребельний р-н Вінницької обл. — 72

- Поділля — 212-213, 246, 259  
 Подоляно Богдан ("Фелікс"), друкар — 22-23, 36-37, 171  
 Позичанок Йосип ("Шаблок", "Шугай", "Євшан", "Стожар", "Устим", "Чубенко"), член УГВР — 350, 359  
 Познанщина — 213  
 Познань, м. — 169  
 Покровський Михайло — 200, 477-478  
 Полікарп, Сікорський, митр. УАПЦ — 64  
 Полісся — 18, 32, 48, 173, 193, 225-226, 246, 253, 259, 319, 348-349, 451  
 Поліська обл. — 419  
 "Поліська Січ-УПА" — 11, 26  
 Політичні в'язні — 83, 88, 128, 302  
 Полоничі, с. Глинянського р-ну — 513  
 Полонне, с. Кам'янець-Под. обл. — 419  
 Полоцький Семен — 499  
 Полтава, м. — 122, 200, 254  
 Полтава Петро — див. Федун Петро  
 Полтавська обл. — 43, 46, 290, 296, 347, 363, 405  
 "Полтавці", сотня УПА (Сотня УПА "Полтавці") — 353  
 Полуботок Павло, гетьман — 295  
 Поляки — 9-10, 13, 15, 20-21, 24, 26, 28-29, 34, 52, 55, 89, 101, 113, 148, 158-159, 166-167, 170, 191-192, 194-195, 200, 208, 213, 217, 246, 253-254, 275, 281, 298-303, 312-313, 3(8-320, 339, 357, 378  
 Поляна, с. Щирецького р-ну — 511  
 Польовий Федір ("Поль"), май. — 364  
 Польська Армія Крайова — див. АК (Армія Крайова)  
 Польська шляхта — 190-191, 443, 456  
 Польське підпілля — 20, 301-304, 312, 319-320  
 Польський Еміграційний Уряд — 354-355, 422-423  
 Польські імперіялісти — 301-302  
 Польські осадники — 20, 34, 310  
 Польські партизани — 301-305, 312  
 Польські повстання, 1830, 1863 рр. — 455  
 Польські полонені — 208  
 Польські тюрми — 41, 321  
 Польські щуцмани — 301  
 Польсько-німецька війна — 452  
 Польсько-українські стосунки — 20-24, 190-193, 195, 217-218, 271-275, 283-284, 298-305, 310-311  
 Польща — 12, 15, 27, 30, 62, 71, 104, 112, 144, 147, 155-156, 166-167, 174, 190-196, 202, 217-219, 254, 270-275, 283, 300, 303-304, 316, 318, 335, 340, 350, 354-356, 370, 372, 377, 380, 386, 420, 422, 427, 429, 433, 435, 441, 445, 455-456, 477-478, 484, 491, 495-496  
 Поморяни, с. — 347, 418  
 "Помста" — див. "Спартак"  
 Поневолені народи — 18-19, 55-56, 106, 145, 180, 234-235, 298-299, 303-304  
 Попель Василь, інж. — 88  
 Попов Олександр — 479  
 Попова Анна — 509  
 Попова, геолог — 506  
*Популю д'Італія*, газета — 70  
 Пороги, с. Солотвин. р-ну — 418, 512  
 Португалія — 117, 255, 354, 357  
*Порука времій*, румунська газета — 123  
 Посіч, с. Лисецького р-ну — 418, 514  
 Посошков І. Т. — 480-481  
 Постійно, с. — 245  
 Посторонне, прис. Куховської Волі Маневичького р-ну — 414  
 Поступень, с. Ратнівського р-ну — 515  
 Посягва, с. Гошанського р-ну — 507  
 Потапенко Іван — 88  
 Поторжин, с. на Холмщині — 311  
 Поториця, с. Сокальського р-ну — 346  
 Поточиська, с. Чернілицького р-ну — 412  
 Потутопи, с. Бережан. пов. — 86  
 Потьомкін Григорій — 156  
*Правда*, газета — 313, 338  
*Правда України*, газета — 504  
 Правобережна Україна — 195, 213, 249, 419  
 Православна Церква — 64-65, 72  
 Православ'я — 190, 194, 211, 213, 217, 287, 369, 374-375, 377, 428, 510  
 Прага, м. — 70, 126, 155, 192, 408, 484  
 "Прага", підп. друкарня — 22-23, 36-37, 126, 171, 316  
 Прибалтика — 236, 277, 287, 326, 422  
 Прип'ять, р. — 254, 334, 442, 419  
 Присяжнок Олекса ["Мітла"], кер. СБ ПЗУЗ — 529  
 Пришлюга Іван, складач — 84  
 Пришляк ("Самсон"), фінанс. П ОУН — 528  
 Пришляк Андрій, сел. — 507  
 Пришляк Григорій ("Влас", "Микушка"), кер. СБ ЗУЗ — 528  
 Прокроп Мирослав (Вировий В. В. / В. М. / М. В., Садовий О. С., "Володимир", "Гармаш", "Остан") — 7-8, 11-16, 19-21, 23, 26, 29-30, 33-35, 37, 85,

- 92, 100, 129, 142, 171, 173-174, 287, 298, 318-319
- Прокопович Теофан — 499
- Прокурава, с. Косівського р-ну — 418
- "Прометей" — див. Гусак Василь
- Пронятин, с. б. Тернополя — 413
- Пропагандист і агітатор*, журнал (Київ) — 500
- "Просвіта" — 358, 445
- Проскурів, м. — 296
- Профспілки — 231-232
- Процик, студент — 363
- Пруссія — 272
- "Прут", май. — див. Вацик Павло
- "Прут", стр. — 519, 520
- "Прут", член. обл. СБ — 364
- Пряшів, м. на Словацьчині — 516
- "Пташка" — див. Пастушенко
- Пугач, геолог — 506
- Пужак Михайло, о. — 360
- Пуликів, с. Локацького р-ну — 403
- Пуришкевич Владімір — 477-476
- Пушкін Олександр — 450, 504
- Пчани, с. Жидачів. р-ну — 518
- Пшеничники, с. Станисл. пов. — 346, 419
- "П'яний", підп. — 520
- П'ясецький Андрій, інж. — 86, 88
- П'ятихатський р-н Дніропетр. обл. — 411
- П'ятичанський ліс (б. Вінниці) — 122
- "Р.", к-р вд. — 350-351, 415, 417
- РЗЗ — 45, 85, 288
- РОА — 489
- РОВС — 211
- РРФСР — 328, 396, 399, 441, 486-488
- РУП — 112, 203
- Рабинець, г. в Коломийщині — 352
- Рава-Руська, м. Львів. обл. — 130, 358, 514
- Рава-Руський пов. — 122
- Равлик Іван — 43, 46, 77
- Радеску, ген. — 422
- Радехів, м. Львів. обл. — 351, 512
- Радехівський пов. — 85, 290, 310, 412
- Радецький Йосеф, маршал — 206
- Радішев Олександр — 480-481
- Радка, с. Демидівського р-ну — 404
- Радомишль, с. Житомир. обл. — 419
- Радянська Армія (Червона Армія) — 10, 18, 21, 32, 118, 124, 168-169, 174, 191, 204, 223, 226, 228, 234, 238, 245, 252-253, 261, 266, 277-282, 284, 296, 310, 312-313, 319, 323-325, 329, 335, 340, 343, 346-347, 371, 385, 403, 430, 477, 501, 505
- Радянська окупація — 14, 16-17, 21, 25, 28, 31, 69, 92, 223, 228, 313, 458
- Радянська Україна*, газета — 491, 504, 506
- Радянська Україна*, збірник статтів, 1945 р. — 475, 476, 478, 482; 1946 р. — 344, 490-491, 495, 500-501, 503, 505
- Радянський Львів*, журнал — 503
- Радянський терор — 310-313, 325, 339, 342, 346-353, 357, 362-365, 403-405, 409-419, 430, 446-447, 507-522
- Радянські концентраційні табори — 318, 406
- Радянські партизани — 48, 73, 211, 244, 249, 252-254, 281, 303, 312, 319, 363, 411
- Райнгардт, нім. чиновник — 924
- Райх*, газета — 124, 267
- Райхскомісаріят Остлянд — 58, 124
- Райхскомісаріят Україна — 58, 64-65, 72, 78, 157, 179
- Ракобовти, с. Буського р-ну — 517
- Раковець, с. Пустомитівського р-ну — 310
- Ратно, м. Волин. обл. — 508
- Ратнівський р-н — 515
- Рафайл, о. д-р, капелян, пор. — 409
- Рефайлів, с. Надвірн. р-ну — 417, 517
- Револуційний Комітет Поневолених Народів — 330
- Ревуцький Микола, сел. — 84
- Ревуцький Осип, сел. — 84
- Регей Амалия ("Сойка"), підп. — 523
- Реклинець, с. Жовківського пов. — 45, 86
- Рекшин, с. Бережан, р-ну — 350
- Ремель, с. Олександрів. р-ну — 211, 219, 244
- Ремісники — 232
- "Рен" — див. Гуляк Юліан
- Ржепецька Олена, письм. — 502
- Рибне, с. Станисл. р-ну — 417, 514
- Рига, м. — 58
- Рильський Максим — 502
- Римо-Католицька Церква — 190
- Рип'янка, с. Калуського р-ну — 417
- "Рисі", вд. УПА (Відділ УПА "Рисі") — 512
- Рібар Іван, д-р — 213
- Ріббентроп Йоахім фон, мін. — 156, 255
- Рівенська в'язниця — 169
- Рівенська обл. — 244-246, 321, 348, 363, 404, 411-412, 415, 507, 509, 511,

- 516, 518, 520-522, 529  
 Рівенський пов. — 246, 404  
 Рівне, м. — 43, 72, 176, 204, 224, 289-290, 313, 348, 402, 404, 490  
 "Рік", підп. — 518  
 "Рік", член обл. пров. — 364  
 Ріпинці, с. Бучацького р-ну — 410  
 Ріпне, с. Долинського р-ну — 415  
 Річниця, с. Кобринського р-ну — 123  
 "Річка", обл. — див. Мельник Ярослав  
 Роатта, ген. — 424  
 "Роберт" — див. Мирон Дмитро  
 "Роберт", обл. — див. Мельник Ярослав  
 Робітники — 231-232, 323, 337-341, 394-395, 399  
 Робітнича партія, лейбуристи (Об'єднане Королівство) — 421  
 Рогатин, м. Станисл. обл. — 302, 312, 350, 516  
 Рогатинський пов. — 302, 310, 363  
 Рогатинський р-н — 312, 350-351, 407, 414, 427, 522  
 Рогач Іван, діяч ОУНМ — 46  
 Родатичі, с. Городоцького р-ну — 516-517  
 Рожанка Вижня, с. Славського р-ну — 511, 517  
 Рожнятів, м. Станисл. обл. — 415, 509  
 Рожнятівський р-н — 415, 417, 509, 514, 521  
 Розенберг Альфред — 14, 29, 57-58, 70, 78, 120, 154, 159, 205  
 Розенберг Д. — 480  
 Розношинці, с. Збаразького р-ну — 509, 520  
 Розпуття, с. Добромиль. р-ну — 517  
 Рокитне, м. Рівн. обл. — 415  
 Рокшичі, с. Перемиського пов. — 517  
 Роман, князь — 201  
 Романови, династія — 287, 292, 477  
 Романченко Трохим — 502  
 Романчук Юліян — 192  
 Роммель Ервін, ген. — 116, 203, 355  
 Російська імперія — 22, 58, 77, 173, 428-429, 437, 485, 492  
 Російська культура — 450, 500  
 Російська література — 479, 500  
 Російська мова — 386, 504, 527  
 Російська Православна Церква — 64-65, 169, 287, 447, 492  
 Російська революція, 1917 р. — 395, 429  
 Російський націоналізм — 18-19, 368, 388  
 Російсько-більшовицький імперіалізм — 15-19, 54, 93, 106, 137, 139, 143-145, 148-149, 153, 157, 167, 173, 197, 200, 223, 225, 234, 250, 264, 287, 292, 295-296, 306, 318, 324, 327, 336, 345-346, 391-393, 395, 397, 400-401, 405, 428, 441-442, 474, 478, 482, 491, 498  
 Росілля, с. Солотвин. р-ну — 416  
 Росія — 12, 15, 26, 61, 72, 101, 103, 105-106, 115-116, 118, 129, 148, 151-152, 154-155, 159, 169-170, 173, 193, 199-200, 216, 238-239, 248, 267-269, 282-283, 300, 308, 324, 326, 335-342, 344-345, 374-377, 381, 385, 393-399, 427, 434, 440-443, 446, 449, 455, 477, 480-481, 484-485, 491, 494-500, 505  
 Росіяни — 15, 21, 24, 29, 61, 96, 158, 208, 280, 283, 320, 328, 440, 475, 482-484, 486-487, 497-498, 501, 506, 526-527  
 Рославль, м. — 254  
 Ростов, м. — 204, 218  
 Ростічки, с. Станисл. пов. — 346  
 Рошинський, д-р — 211, 244  
 Рубан Максим — див. Лебедь Микола  
 Руда, с. Рогатин. р-ну — 350  
 Руда Сілецька, с. Кам'яно-Буського р-ну — 509  
 Руденко, с. Лопатин., р-ну — 521  
 "Рудий", к-р ВО "Турів" — див. Стельмащук Юрій  
 "Рудий" (із с. Володимирці), підп. — 520  
 Рудківський р-н Львів. обл. — 517  
 Рудна, с. Смотрицького р-ну — 403  
 Рудники, с. Миколаївського р-ну — 511  
 Рудники, с. Цуманьського р-ну — 403  
 Рудники-Гулак, прис. Підгаєць. р-ну — 311  
 "Рудящий", під. групи УПА — 363  
 Ружин, с. Турійського р-ну — 363  
 Рузвелт Франклін Д. — 158, 213, 235, 268, 315, 356, 420, 423  
 Румуни — 24, 26, 63, 77, 113, 123, 155, 167-169, 175, 211, 218, 315, 326, 335, 340, 354, 372, 378, 422, 427, 455  
 Румунія — 166-168  
 Румунська армія — 167  
 Румунська окупація — 10, 24, 73, 79, 167, 252, 458  
 Русифікація — 153, 174, 328, 377, 440, 474, 479, 501-502, 504-505  
 Руснак Іван — 73, 79  
 Русске слово, газета — 1 2 3  
 Русский голос, газета — 123  
 Руссо Жан-Жак — 481

- Русь — 195, 375  
*Руська Правда* — 62, 480  
 Рутенці — 446, 448
- "С.", вд. / сотня УПА (Відділ / Сотня УПА "С.") — 351, 414-417  
 "С". к-р вд. — 352, 414, 416. 513-517  
 С., с. — 279  
 С. Г., автор — 19, 33, 309, 319-320  
 СА — 59, 361  
 СБ — 316, 360  
 СВУ — 48, 93-94, 153, 162, 174, 455, 457  
 СД — 169, 290  
 СКВ — 351, 412-413  
 СРО — 211  
 СРПУ — 502  
 СРСР — 9-10, 14-15, 17-19, 31-33, 58, 60, 72, 78, 118, 129, 156, 158, 170, 174, 184, 193-194, 197, 200, 204, 212, 217, 219, 223, 226, 230, 238-239, 255, 258, 266-268, 270, 277-278, 282, 306, 308, 313-314, 319, 322-329, 335-343, 353-357, 373-374, 377-382, 384-386, 389, 393, 397-398, 401, 411, 420-424, 427-428, 433-440, 449, 454, 456, 461, 464, 473-474, 477-478, 484-486, 488-491, 493, 506, 523, 525  
 СС — 59, 164, 175, 245  
 СС, хорватська дивізія — 214  
 СУМ — 153, 162, 174  
 США — 72, 135, 165, 167, 212, 238, 255, 283, 314, 340, 353-356, 420-422, 424, 432-433, 435-436, 455, 525  
 Сабінов, пов. на Словаччині — 516  
 "Саблюк", кур. УПА-Південь — 409, 427  
 Сава, р. — 71  
 Савчинський, ключник — 89  
 Сагринь, с. Грубешів. пов. — 313  
 Сагала Михайло, сел. — 520  
 Саджава, с. Богородчан. р-ну — 417-418, 507  
 Садки, с. Заліщицького пов. — 311  
 Садовий О. С. — див. Пропок Мирослав  
 "Сайгор" — див. Пастушенко  
 Сак Пантелеймон ("Могила", "Всеволод", "Сила", "Коваль"), пров. КП ОУЗ — 357  
 Саксенгавен, концтабір — 11, 25, 47  
 Салтиков-Щедрін Михайло — 504  
 Самара, с. на Волині — 508  
 Самбірський р-н — 408, 412, 517  
*Самостійна Україна*, газета (Київ) — 9, 24  
*Самостійник*, журнал — 364
- "Самсон", госп. П ОУН — див. Пришляк  
 Сандарки, с. Хмельницького р-ну — 349  
 Сандецький — 43, 77  
 Сантос, грецький комуніст — 423  
 Сан-Франциско, м. — 420, 422-424  
 Сапіга, князь — 192  
 Сарненський р-н Рівнен. обл. — 403-404, 410-412, 415  
 Сарненщина — 244-246  
 Сатанів, м. Кам'янець-Под. обл. — 419  
 Сатанівський р-н — 403  
*Сатурдей івнинг пост*, жур. (Філадельфія) — 213  
 Сатурський Степан — 84  
 Сахалін, острів — 268  
 Сацевич Йосиф, голова УДК — 87  
*Сватанія* (Григорія Квітки-Основ'яненка) — 493  
 Свидова, с. Чортків. р-ну — 411  
 "Свист" (із с. Володимирці), підп. — 520  
 Свистільники, с. Бережан. пов. — 302  
 Свистун Микола ("Ясень", "Ярбей"), нач. Штабу УПА-Південь — 408-409, 427  
 Свистун Михайло, сел. — 507  
 Святого Юра, Катедра (Львів) — 121  
 Святослав, князь — 201  
 Селище, с. Сарнен. р-ну — 411  
 Селище, с. Станисл. пов. — 352  
 Сельський Роман, інж. — 84  
 Сембратович Йосиф, митр. УГКЦ — 192  
 "Семен" ("Петро"), орг. П ОУН — 528  
 Семигород — 123, 166, 497  
 Семіти — 164  
 Семчишин Тимш ("Річка"), КП Трансністрії — 528-529  
 Сена, р. — 458  
 "Сенишин" — див. Лемик Микола  
 Сенько Михайло, стр. — 507  
 Серби — 158-159, 378  
 Сербія — 58, 69, 71, 79, 123, 169, 214, 219, 355, 455  
 Сербські повстанці — 213  
 Сергіївка, с. Рівненської обл. — 246  
 Сергій, митр. — 64-65  
 "Сергій", пор., член КВШ УПА-Захід — 364, 409  
 Сердечний Олекса — 303  
 Середземне море — 114-118, 164, 203, 254, 423, 433, 477  
 Середня Азія — 55-56, 208, 213, 276-277, 482-483, 498  
 Середня Європа — 271, 275-277, 283, 306-308, 376, 379, 392, 433, 435, 525



- Серники, с. Бібрецького р-ну — 513  
 Сетихів Дубина, с. б. Львова — 507  
 Сехів, с. Сарнен. р-ну — 410  
 Сеченов Іван — 504  
 Сибишин, с. Житомир. обл. — 511  
 Сибір — 201, 278, 315, 318, 339, 344, 347, 354, 370, 382, 422, 482, 489, 501, 511-512, 515  
 "Сивий", підп. — 518  
 "Сивуля", вд. УПА (Відділ УПА "Сивуля") — 512, 515  
 Сидорчук Мілегій ("Іван"), агент НКВД — 404  
 "Сила" — див. Сак Пантелеймон  
 Синявка, с. Збарзького р-ну — 509, 518, 522  
 Синьків, с. Заліщицького пов. — 411-412  
 Сирія — 114, 116, 212, 233, 525  
 Сихів, с. Стрийського р-ну — 516  
 Сікорський Владислав, ген. — 71, 166  
 Сілецький Михайло, сел. — 84  
 Сільце, с. Підгаєцького пов. — 410  
*Сім'я Басарабіє* (Ржевецької) — 502  
 "Сірі Вовки", вд. УПА (Відділ УПА "Сірі Вовки") — 419  
 Сіроман Параскевія ("Бистриця"), підп. — 520  
 Сітко Марія — 508  
 Сіцілія — 117, 212, 234  
 Січові Стрільці — 248  
 Скалатщина — 288, 417  
 Скандинавія — 234, 313  
 Скварцов, серж. — 279  
 "Скиба", підп. — 521  
 Скільський р-н Дрогоб. обл. — 360, 361, 411, 507  
 Скобі, ген. — 356  
 Скобляк Іван ("Левчук", "Степан"), воєк — 427  
 Скоморохи, с. Чортків. пов. — 413  
 Скопляк Модест, діяч ОУН на СОУЗ — 291  
 Скородинці, с. Білобожницьк. р-ну — 512  
 Скоропадський Павло, гетьман — 96  
 Скреготівка, с. Ківерського р-ну — 403  
 Скрипник Микола — 93-94, 200, 384, 505  
 Скрипник Микола, сел. — 410  
 Скрипник, Мстислав, Патріарх УАПЦ — 72  
 Скрібан, "отець" — 211  
 Скрыга Дмитро — 291  
 "Слава", підп. — 519  
 Славинецький Епіфаній — 499  
 "Славка", підп. — 510  
 Славський р-н Дрогоб. обл. — 511, 517  
 Славутський р-н Кам'ян-Под. обл. — 419  
 Сливка Юра — 84  
 Сливки, с. Перегінського р-ну — 415  
 Слобідка, с. Шелуківського р-ну — 412  
 Слобідка Большеовецька, с. Рогатин. пов. — 311-312  
 Слобідка Струсівська, с. Теробовел. р-ну — 311  
 Слобода Болахівська, с. Станисл. пов. — 346  
 Слобода Кукільницька, с. Рогатин. пов. — 312  
 Слобода Рунгурська, с. Печеніжин. р-ну — 514  
 Словаки — 208, 378  
 Словацькі війська — 255  
 Словаччина — 511, 516  
 Словечанський р-н Житомир. обл. — 419  
*Слово* (Лларіона) — 202  
 Слово о полку Ігоревім — 201-202, 499  
 Слов'яни — 61, 65, 175, 375, 477  
 Слов'янофільство — 287, 339, 374-375, 377, 428  
 Слов'янський конгрес у Празі — 192  
 Слов'ятин, с. Підгаєцького пов. — 414  
 "Слота" — див. Лушпак Дмитро  
 Слюзар Ірина — 406  
 "Смерека", підп. — 518  
 "Смергоносці", вд. УПА (Відділ УПА "Смертоносці") — 513-516  
 Смига, с. Дубнів. р-ну — 245, 509  
 Смик Марія — 509  
 Смілянський — 502  
 Сміх Павло — 312  
 Смоленськ, м. — 254  
 Смолятич, Клим Смолятич, церковний діяч — 201  
 Смотрицький р-н Кам'янець-Поділ. обл. — 403, 414, 419  
 Смотричівка, с. Смотрицького р-ну — 403  
 Сновичі, с. Львів. обл. — 347  
 Снятин, м. Станисл. обл. — 417  
 Снятинський р-н — 417  
 "Советпарадіс", виставка — 61  
 Содоль Петро — 7-8, 530-531  
 Содорук Володимир — 84  
 "Сойка" — див. Регей Амалія  
 "Сойка", підп. — 521  
 Сокаль, м. Львів. обл. — 364  
 Сокальський р-н — 312, 349-350, 571  
 Сокальщина — 311, 346, 363, 391, 413, 431, 522  
 "Сокіл", підп. — 521  
 Сокіл Адам ("Лашук"), агент — 404  
 Соколівка, с. Косівського р-ну — 522

- Соколовський, д-р (Дніпропетровськ) — 210
- Соколя, с. Сокаль, р-ну — 350
- Соловійов, нач. НКВД — 404
- Соловійов В. — 478
- Соловки — 344
- Солонянщина — 363
- Солотвино, м. Станисл. обл. — 352, 412-413, 416, 418
- Солотвинський р-н — 412-413, 416, 512, 515
- Сопутнік агітатора*, журнал — 504
- Сорока Петро, сел. — 88
- Сорук Микола — 84
- "Сосна", стан. — 519
- Соснина, с. Локацького р-ну — 403
- Сосни, с. Теребовел. р-ну — 310, 312
- Сосновський, ген. — 303
- Сотня УПА "Ж." — див. "Ж.", сотня УПА
- Сотня УПА "З." — див. "З.", сотня УПА
- Сотня УПА "Змії" — див. "Змії", сотня УПА
- Сотня УПА ім. Б. Хмельницького — див. Хмельницький Б., ім., сотня УПА
- Сотня УПА ім. Богуна — див. Богун, ім., сотня УПА
- Сотня УПА ім. Гамалії — див. Гамалія, ім., сотня УПА
- Сотня УПА ім. С. Петлюри — див. Петлюра С., ім., сотня УПА
- Сотня УПА "М." — див. "М.", сотня УПА
- Сотня УПА "Орли" — див. "Орли", сотня УПА
- Сотня УПА "Полтавці" — див. "Полтавці", сотня УПА
- Сотня УПА "С." — див. "С.", сотня УПА
- Сотня УПА "Трикутник Смерти" — див. "Трикутник Смерти", сотня УПА
- Софійський Собор у Києві — 124, 261
- Софія, м. — 70, 281, 353
- Софія, Собор у Стамбулі — 239
- Софронов, інж. — 506
- Соціалізм — 163, 336, 376, 380-381, 387
- Союз Кооператив — 310
- Союз національного визволення балтицьких держав — 356
- "Спартак" ("Помста"), діяч ОУН — 410
- Спас, с. Рожнятівського р-ну — 417
- Сперанський — 504
- Спліт, м. — 254
- "Спритний", підп. — 519
- Ставок, с. б. Рівного — 404
- Стадник Михайло ("Юра") — 507
- Сталін Йосиф — 18, 32, 71-72, 152, 200-201, 212-213, 238, 249-250, 252, 254, 259, 270, 278, 283, 287, 293-296, 298-299, 301, 303-308, 319, 322, 324-326, 328-330, 337, 339, 341-343, 345, 354, 373-374, 376, 379, 381, 389, 393-401, 420, 423, 430, 449, 467-469, 474, 479, 481, 503-504, 526
- Сталінград, м. — 238, 258, 281
- Сталіно, м. — 88, 129, 204, 252
- Сталінська конституція — 327
- Сталінський терор — 313, 326, 382
- Стамбул — 239
- Станислави, с. Козинського р-ну — 523
- Станиславів, м. — 170, 211-312, 352, 416, 418-419, 509
- Станиславів Михайло, друкар — 84
- Станиславська обл. — 352-353, 362, 364, 411-414, 416-419, 475, 507-509, 511-516, 519-522, 529
- Станиславська порма — 412
- Станиславський р-н — 415, 417, 507-508, 513-514, 516-517, 521
- Станиславщина — 312, 346, 350-352, 364, 409-410, 412-417
- Станьків, с. Станиславської обл. — 514
- Стара Рафалівка, с. Рівненської обл. — 403
- Стара Ягольниця, с. Чортків. пов. — 410
- Старе Село, с. Грубешів. пов. — 303
- Старе Село, с. Журавен. р-ну — 510
- Старий Лисець, с. Станисл. пов. — 416-417
- Старокопачинський р-н Кам'янець-Под. обл. — 419
- Старосамбірський р-н Дрогоб. обл. — 515, 522
- Старуня, с. Станисл. пов. — 412
- Старух Ярослав — 23, 37, 121, 130, 361
- Стаффорд Вільям — 481
- Стельмащук Ольга, підп. — 171
- Стельмащук Юрій ("Рудий"), к-р ВО УПА "Турів" — 171
- Степанів І. О. / О. І. — див. Логуш Омелян
- Степанівка, с. Стан. обл. — 514
- Степанський р-н Рівнен. обл. — 403
- Степаняк Михайло (Дмитрів Сергій, "Лекс", "Сергій", "Богдан") — 19, 33, 268, 406, 528-531
- "Степовий", стан. (с. Кропивище) — 519
- Стефанік Іван, стан. — 407
- Стефанік Михайло, вояк УНС — 407
- Стефанів Петро, вояк УНС — 291
- Стефензон (Стівенсон Дж.) — 202
- "Стеценко", проф. — 279
- Стецько Ярослав — 10, 25, 73, 90, 216

- Стіжок, с. Шумлян. р-ну — 512  
 Стільське, с. Миколаївського р-ну — 358  
 Стінка, ліс у Єзупільському р-ні — 523  
 Стінка, с. Золотопотоцького р-ну — 419  
 Стомба, г. Рожнятівському р-ні — 514  
 "Стожар" — див. Позичанюк Йосип  
 Стокгольм, м. — 313, 354, 356-357  
 Стоки, с. Бібрецького р-ну — 350  
 Столяр Галина, зв'яз. — 86  
 "Сторчан", кур. УПА-Південь — 405, 427  
 Стоянів, с. Радехівського р-ну — 346  
 Страшевичі, с. Старосамбір. р-ну — 521  
 Стремільче, с. Лопатин. р-ну — 522  
 Стриганці, с. Бережан. р-ну — 350  
 Стрівка, с. Збарзького пов. — 302  
 Стрий, м. Дрогоб. обл. — 46, 291, 512  
 Стрийський р-н — 507, 516  
 Стрийщина — 352-353, 412, 415  
 Стрипа, р. — 310  
 "Стріла", вд. УПА (Відділ УПА "Стріла") — 352, 515  
 Стрілиська Нові, с. Дрогоб. обл. — 416-417  
 Стрілківський р-н Дрогоб. обл. — 510, 516  
 Стрільбичі, с. Старосамбір. р-ну — 522  
 Строків, пов. на Словаччині — 516  
 Струве Василій — 478  
 Струпків, с. Станисл. пов. — 412  
 Струсів, с. Терноп. пов. — 351  
 Струтин Вижній, с. Долин. пов. — 509  
 Струтинський Роман — 73  
*Студентський вісник* (Львів) — 9, 321  
*Студентський шлях*, газета — 321  
 Студінка, с. Вербського р-ну — 509  
 Студінка, с. Дубенського пов. — 246  
 Ступне, с. Мізоцького р-ну — 403-404  
 Ступницький Леонід ("Гончаренко"), ген., шеф ВШ УПА — 405, 408, 427  
 Стулицький Юрій — 408  
 Ступно, с. Здолбунівського р-ну — 253  
 Стюарт Джеймз — 481  
 Суворов Олександр — 484  
 Судети — 63  
 Суез — 114-116, 130, 268, 287, 306, 423-424  
 Суймів, с. Мізоцького р-ну — 404  
 "Сулима", підп. — 518  
 Султан Галієв — 396  
 Сулятичі, с. Журавенського р-ну — 512  
 "Сурма", вд. УПА (Відділ УПА "Сурма") — 512, 516-517  
 "Сурмачі", вд. УПА (Відділ УПА "Сурмачі") — 513  
 Суходоли, с. Підкамінського р-ну — 507  
 Суходіл, с. Рожнятівського р-ну — 521  
 Сфорца, граф — 255-256  
 Схід — 59-60, 145-147, 154, 167, 188-189, 201, 205, 207-208, 217, 234, 236, 267, 269, 277, 297, 316, 392  
 Східні українські землі — 10, 49-50, 52, 54, 66-67, 72, 88, 100, 166, 184, 187, 209-210, 213, 225, 241, 252, 300, 313, 349, 357, 360, 362-364, 405, 407, 409, 412, 445, 448, 459, 489  
 Східний фронт — 203, 218, 308  
 Східня Галичина — 193-194  
 Східня Європа — 10, 16-17, 25, 31, 54-56, 71, 114-117, 165, 174, 181-182, 208-209, 214, 219, 223-224, 251, 271, 273, 282-283, 318, 329, 435, 526  
 Східня Пруссія — 156  
 Сян, р. — 268, 442  
 Сяницький пов. — 513, 517  
 Сяніччина — 312  
  
 "Т.", к-р — 517  
 "Т.", к-р вд. — 348  
 ТАРС — 423  
 Таганріг, м. — 254  
 Таджикі — 251  
*Таймз*, газета (Лондон) — 356  
 Таллін, м. — 354  
 Тамерлян — 251  
 Танжір — 314  
 Тарас" — див. Маївський Дмитро  
 Терка", підп. — 522  
 Терновиця Лісна, с. — 312  
 Татари — 157-158, 245, 251, 279, 304, 396, 399, 488  
 Татаринів, с. Комарнівського р-ну — 515  
 Татарів, с. Яремчівського р-ну — 511  
 Татарія — 497  
 "Татарські люди" — 186  
 Ташлик, м. Кіровоград. обл. — 362  
 Твориничі, с. Локачівського р-ну — 403  
 Тевтонський орден — 337  
 Тегеран, м. — 355, 420  
 Тегеранська конференція — 268  
 Тейсарів, с. Жидачівського р-ну — 519  
 Теліга Олена — 43, 47, 77  
 Темза, р. (Англія) — 458  
 Темрюк, м. — 254  
 Теодорівка, с. Серненського р-ну — 411  
 Теробовельський пов. — 303, 413  
 Теробовельський р-н — 290, 351  
 Теробовля, м. — 418  
 Теренчук Василь (із с. Підвисоке) — 302

Терлецький — 491  
Терлицький Микола — 84  
Тернопіль, м. — 253, 296, 413, 418, 490  
Тернопільська обл. — 290, 364, 410-414, 417, 419, 507-509, 511, 513, 516, 518-519, 528  
Тернопільщина — 254, 310, 346, 351, 413, 418  
Терські козаки — 72, 165  
Тершів, с. Старосамбірського р-ну — 515  
Тибіївські ліси (б. Ружина) — 363  
"Тиміш" — див. "Гуцїй"  
Тимошенко Семен, маршал — 212  
Тинна, с. Смотрицького р-ну — 403  
Тисів, с. Болехівського р-ну — 417  
Тисьмениця, м. Станисл. обл. — 353, 419  
Тисьменицький р-н — 413  
Тисьменичани, с. Станисл. обл. — 509  
Тифліс, м. — 70  
"Тихий", підп. — 433, 525  
Тихий океан — 388, 433, 525  
Тихович Володимир, студент — 84  
Тичина Павло — 309, 329  
Тімірязєв Клімент — 504  
Тіто — 213, 306, 353, 355  
"Ткачук", пор., адьютант к-ра старш. школи — 409  
Ткачук Дмитро — 507  
Товарянська Варвара, сел. — 411  
Товмаський р-н — 351, 411, 416-417, 419, 508, 515, 520  
Товмач, м. Станисл. обл. — 253, 415  
"Токар" — див. Гуляк Юліан  
Токіо, м. — 256, 281  
Толстой Лев — 188, 478, 504  
Тольятті Пальміро — 424  
Томашівський пов. — 514-515  
Томчани, д-р — 123  
Топорів, с. Радехів. пов. — 412, 509  
Толорівець, с. на Буковині — 419  
Торговиця, с. Отинійського р-ну — 412, 519  
Торське, с. Заліщицького р-ну — 413  
Траки — 353  
Трансністрія — 78, 123, 167-169, 179, 211, 252-253, 528-529  
Тризуб — 179  
"Трикутник Смерти", сотня УПА (Сотня УПА "Трикутник Смерти") — 419  
Трієст, м. — 155  
Трійця, с. Львів. обл. — 351  
Тростянець, с. Бережанського пов. — 349  
Тростянець, с. Долин. р-ну — 415, 508  
Тростянець Малий, с. Золочів. р-ну — 348,

508

Тростянецький ліс. Долин. р-н — 414  
Троцький Лев — 336  
Труман Гаррі — 422  
Трясило Тарас — 201  
Тудорковичі, с. Сокаль. пов. — 311  
"Тукай", ст. серж., татарин — 279  
Туличів, с. Турійського р-ну — 253  
Тулівський Степан — 84  
Тумир, с. Єзупільського р-ну — 507  
Туніс — 117  
Туптало Дмитро — 499  
Тургєнев Іван — 480, 504  
Туреччина — 116-118, 155, 207, 212, 255, 268, 357, 423, 433, 496, 525  
"Турів", ВО УПА — 171  
Турійськ, м. Волин. обл. — 246  
Турійський р-н — 253  
Туркестан — 179, 399, 485  
Турійський р-н Дрогоб. обл. — 407, 427  
Туркмени — 251  
Туркменія — 251, 376  
Турковський Василь ("Петрович", "Павло"), пров. КП — 362  
Туря Велика, с. Долин. р-ну — 513-514  
Тучапи, с. Городоцького р-ну — 349  
Тязів, с. Войнилівського р-ну — 419  
Тязів, с. Галицького р-ну — 508, 521  
Тязів, с. Станисл. р-ну — 516  
УАН (Київ) — 120  
УБП — 514  
УВО — 48, 94, 162, 315, 408, 432, 452  
УГВР — див. Українська Головна Визвольна Рада  
УДВ — 504  
УДК — 121  
УІФС — 214  
УКП — 384, 396-397  
УНДО — 288, 444  
УНП — 112  
УНР — 12, 48, 179, 333, 408, 445, 453  
УНРА — 294, 318  
УНС — 248  
УПА — див. Українська Повстанська Армія  
УПСР — 229  
УРСР — 281, 292, 304, 329, 396, 439-440, 486, 494, 502  
УСРП — 444  
УССД — див. Українська Самостійна Соборна Держава  
УЦР — 229  
УЧХ — див. Український Червоний Хрест  
Угнів, м. Томашівського пов. — 515

- Угорська армія — 167, 207  
 Угорщина — 167, 203, 218, 354, 372, 477  
 Угроруси — 50  
 "Ударник", к-р 6 ВО УПА — 409  
 Удмурти — 251  
 Узбеки — 251, 253, 279, 304, 396  
 Узінь, с. Станисл. р-ну — 509  
 Україна, нім. брошура — 60  
 Україна — 7-11, 15-16, 21-22, 24-25, 35, 41, 43-44, 51, 5841, 65, 69, 72, 93-95, 99, 102-104, 106, 114, 119-120, 123-125, 130, 134, 142, 144-147, 150-151, 153-155, 157, 159-162, 165, 168, 173-174, 176, 179, 181-182, 187-188, 190, 194, 196, 199, 208, 210, 214, 223, 227, 235, 242, 246, 249, 264, 266, 269-272, 277, 283, 287, 292-294, 297, 320, 324, 328, 343-344, 368, 373, 376, 385-387, 398-400, 403, 410, 428-429, 438, 440, 442-443, 447, 449-450, 457, 477, 482, 485-486, 489-491, 494-495, 497, 503, 506, 525  
 Україна — *якою була, якою є і якою буде*, книжка П. Сака — 357  
 Українець у Фінляндії, газета — 214  
 Українізація — 153, 174  
 Українка Леся — 152, 174, 202, 447-449, 494  
 Українофільство — 240  
 Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ) — 64-65, 72, 211, 440  
 Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) — 45, 85, 229, 259, 288, 330-335, 358-359, 367-369, 459, 475;  
 Відозва — 334;  
 Генеральний контрольний — 322;  
 Генеральний секретар Внутрішніх справ — 288;  
 Генеральний секретар Закордонних справ — 45, 229;  
 Генеральний Секретаріат — 229, 332, 427, 475;  
 Генеральний суддя — 332;  
 Закордонне представництво — 7-8, 85, 334, 367;  
 Плятформа — 330, 367-369;  
 Президент — 229, 332;  
 Президія — 85, 332;  
 Універсал — 333, 367;  
 Устрій — 330, 332-333, 368  
 Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) — 64-65, 213, 440  
 Українська інтелігенція — 20, 94, 129, 249, 446, 448-450  
 Українська Козацька Республіка — 493-496  
 Українська культура — 384, 388, 450, 491  
 Українська література — 500-502  
 Українська мова — 386, 504  
 Українська молодь — 49-50, 54, 66, 161-163, 175, 197-203, 218, 225, 232, 438  
 Українська Народня Самооборона (УНС) — 226, 249-250, 264, 282, 291, 344-365  
 Українська Національна Автокефальна Церква — 51, 64  
 Українська національна революція — 19, 33, 52-54, 90-91, 99-100, 137, 146, 198, 439  
 Українська Повстанська Армія (УПА) — 7-8, 11-12, 18, 20-21, 26-27, 34-35, 173, 219, 226, 243-246, 249-253, 258-259, 264, 282, 287, 290, 292, 294-295, 297, 309-313, 318-319, 331, 333, 349-352, 358, 360, 363-364, 368, 402-404, 414, 416, 427, 438-450, 452, 489, 510-512, 514-518, 527;  
 Бой УПА — 245-246, 252-253, 259, 296, 348-349, 353, 357, 362-365, 405, 409-410, 412-419, 510-522;  
 Головне Командування — 229, 245, 359, 408, 432, 474;  
 Головний Військовий Штаб — 408, 475;  
 Рейди — 419, 515;  
 УПА-Захід — 405, 409, 427, 475;  
 УПА-Південь — 405, 408-409, 427;  
 УПА-Північ — 405, 408, 414, 427  
 Українська Самостійна Соборна Держава (УССД) — 18, 33, 42-44, 48-49, 57, 64, 66, 83, 89-101, 108, 110-111, 119, 130, 136, 138-141, 143-146, 148, 154, 163, 179, 183, 185, 187, 199, 202, 212, 214, 228, 231, 235-236, 239, 241, 245, 249, 264-265, 272, 274, 283, 293, 295, 298, 305, 313, 317, 330-333, 335, 355, 386, 388, 403, 431-432, 439, 441-445, 452-453, 455, 459-461, 463, 494, 496, 510, 517  
 Українське Державне Правління — 10, 25, 57, 331  
 Українське робітництво — 51, 54, 66-67, 91, 434, 438  
 Українське слово, газета (Київ) — 127  
 Український голос, газета — 321  
 Український націоналізм — 93-94, 99, 112, 121-122, 129, 441-463, 525

- Український Національний Союз — 248  
Український революційний визвольний рух  
— 19, 33, 42-44, 53-54, 90-91, 99-  
100, 146, 198, 294, 301, 310, 507  
*Український самостійник*, газета (Мюнхен)  
— 22, 36  
Український Червоний Хрест — 290  
Українські комуністи — 364, 428  
Українські політичні партії — 10, 25  
Українські полонені — 21, 66-67, 77, 120,  
170, 176  
Українські робітники в Німеччині — 66-67,  
78, 140, 184-185, 200, 208-210,  
225, 231-232, 429  
Українські селяни — 51, 68-69, 91, 94, 231,  
325, 327, 330, 401  
Українські фронти — 385  
Українці — 20, 51, 64, 148, 153, 157-159,  
170, 192, 196-198, 200-211, 275, 279-  
302, 314, 319, 370, 385, 396  
Українці в німецькій армії — 91, 125, 140,  
165, 180, 207-208, 213, 216  
Уланівський р-н Вінницької обл. — 419  
"Улас", фінанс. ЗУЗ — 528  
Уласенко Б. М., автор — 19, 33, 181, 216  
"Уляна" — див. З. Галя  
Ульгівок, с. Томашівського пов. — 311  
Уманщина — 291, 405  
Унів, с. Перемишлян. пов. — 351  
*Уніта*, газета (Рим) — 424  
Урал — 200, 276, 489, 505  
Урмань, с. Бережанського р-ну — 351  
Усташі — 214  
Устечко, м. Заліщиць. пов. — 411-412  
"Устим" — див. Позичанюк Йосип  
Устя, с. Миколаївського р-ну — 512  
Утрехт, м. — 71
- "Ф.", бойовик — 521  
ФНС — 444  
Фадеев — 388  
Фальківський Дмитро — 93-94, 295, 384  
Фарель — 424  
Фаталі, хан — 498  
Фашизм — 16, 13, 111, 381, 391, 427  
Федак Володимир ("Граб"), кол. КП — 86,  
362  
Федик Василь ("Явір"), госп. — 517  
Федор Анна — 347  
Федор Олексійович, цар — 501  
Федун Петро ("Волинський", Полтава Петро-  
ро), май. — 7-9, 17, 19, 24, 31-33,  
441, 475, 525-526
- "Фелікс" — див. Подолянко Богдан  
Фельбах, с. Любачівського пов. — 515  
*Фелькішер беобахтер*, газета Нацистської  
партії — 168-169, 205  
Фенцик, ред. — 123  
Ферлеїв, с. Рогатин. пов. — 353  
Фігурка Василь, (із с. Людвиківки) — 302  
"Фізул", лайт. — 279  
Фіни — 378  
Фінляндія — 145, 204, 214, 287, 326, 335,  
340, 354, 376, 380, 395, 422  
Флорентійські часописи — 123  
Фльоріда (Флориди) — 72  
Фойсрбах Людвіг Андреас — 482  
Фольксдойчі — 169-170, 213, 281, 300,  
310-311  
Форд Генрі — 327  
Форстер Альберт — 166  
Франк Ганс, генерал-губернатор — 121-  
122, 159, 167  
Франко Іван — 494, 497  
Франко Франсіско, ген. — 355  
*Франкфуртер цайтунг*, газета — 71, 213  
*Фратітер*, газета (Франція) — 355  
Франція — 27, 69-72, 105, 155-156, 164,  
193, 254, 277, 308, 314, 335, 340,  
342, 354-356, 391, 423-424, 433,  
455, 461  
Французи — 9, 24, 158-159, 208, 339  
Французька армія — 212, 424  
Французька революція, 1789 р. — 149  
Фрейзер П., прем. — 314  
Фукель Ніна — 303  
Функ Вальтер — 158  
Фурман Юрій — 73
- "Х.", к-р — 352, 415-416, 418, 511, 517  
Хабнівський р-н Київ. обл. — 419  
Хазарська держава — 64  
Ханське, с. Божидарів. р-ну — 280  
Харків, м. — 74, 204, 218, 254, 402, 499  
Харківська обл. — 296  
Хатки, с. Терехов. пов. — 303  
"Хахли" — 448  
Хвильовий Микола — 15, 29, 48, 93-94,  
162, 200, 340-341, 384, 505  
Херсонець Ю. М. — див. Палідович  
Михайло  
Херсонська обл. — 529  
Химчин, с. Косівського р-ну — 512  
"Хмель" ("Кедр", "Черняк"), обл. — 364,  
528  
Хмельник, м. Вінницької обл. — 419  
Хмельницький Б., ім., сотня УПА (відділ /

- Сотня УПА ім. Б. Хмельницького) — 416, 511, 517
- Хмельницький Богдан, гетьман — 157, 191, 201-302, 217, 256, 375, 491, 496-497
- Хмільницький р-н Вінницької обл. — 349, 419
- Ходачків Малий, с. Терноп. пов. — 418
- Ходжасв Фейзула — 396-397
- Ходорів, м. Жидачів. р-ну — 316, 347
- Ходорівський Михайло — 84
- Ходорівський р-н Дрогоб. обл. — 347, 351, 359, 361, 363
- Холм, м. — 194, 281
- Холмська обл. — 529
- Холмщина — 20, 34, 62, 124, 193, 213, 300-302, 311, 319, 348, 351
- "Холодний", окр. — 362
- "Хома" ("Альфред"), діяч ОУН — 410
- Хома Василь, член обл. пров. Житомирщини — 43, 77
- Хорвати — 208, 378
- Хорватія — 71, 169, 213-214, 255-256
- "Храм", учитель — 279
- Хрестоносці — 337
- Хрещатик, с. Заставнівського р-ну — 509
- Хрипилив, прис. б. с. Щитівці Заліщиць. пов. — 411
- Христос Ісус — 164
- "Христя", діячка ОУН — 409
- "Христя", підп. — 512
- Хрущов Нікіта — 202, 292, 294-295, 304, 329
- Ц**
- ЦеСУС — 321
- ЦК ВКП(б) — 328, 336-337, 339, 396, 481, 490, 499
- Цар Євгенія — 510
- Цар Микола, сел. — 510
- Центральна Азія — 429
- Центральна Європа — 318, 427
- Центральні українські землі — 10, 25, 128, 216-217
- Церква Святого Юра (Львів) — 121
- Церківна, с. Болехів. р-ну — 346, 417
- Цесля Ян — 302
- Цигани — 429
- Цівінський Адам, кріпо — 302
- Цмоць Кость ("Град", "Юра", "Модест"), СБ — 361, 364
- Цуманський р-н — 403
- Цумань, с. Луцький пов. — 244, 246
- "Ч.", к-р вд. — 415-416, 418-419, 511-513
- ЧСР — див. Чехо-Словаччина
- Чагарі, с. Збаразького пов. — 302
- "Чайка", підп. (з с. Кульчиці) — 521
- "Чайка", повст. — 519
- Чайка Осип, солтис — 84
- "Чайлі", ляйт., азербайджанець — 279
- Чан-Кай-Ші, маршал — 213
- Чарнецький, магнат — 191
- Чемеринський Орест ("Оршан"), діяч ОУНм — 127
- Червона армія — див. Радянська армія
- Чередниченко — 501
- Чередниченко Варвара — 502
- Черкаси, м. — 254
- Черкаси, с. Миколаївського р-ну — 519
- Черкеси — 278
- "Черник", підп. — 519
- "Черник", член окр. пров. (Кіровоград) — 363
- Черник, с. Цуманського р-ну — 403
- Чернилицький р-н Станисл. обл. — 412
- Чернихів, с. Зборівського р-ну — 302
- Черничин, с. Грубешів. пов. — 348
- Чернишевський Микола — 478, 481, 492, 500, 504
- Чернівецька обл. — 509, 516
- Чернігів, м. — 476, 499
- "Черняк", обл. — див. "Хмель"
- Чертїж, с. Журавенського р-ну — 417, 514
- Черче, с. Рогатин. р-ну — 407, 427
- Черчл Вінстон — 117, 205, 238, 313-315, 353, 355-356, 420-421, 423-424
- Четвертий Універсал Української Центральної Ради — 180, 214
- "Четніки" — 355
- Чехи — 9, 24, 26, 158-159, 208, 339, 378
- Чехія — 58, 155
- Чехо-Словаччина — 10, 25, 45, 155, 218, 377, 431-433, 445, 478
- Чечено-Інгуська АРСР — 488
- Чеченці — 315, 488-489, 527
- Чигирин, м. — 225
- "Чиж" — див. Голояд Володимир
- Чижики, с. Винниківського р-ну — 508
- Чижичі, с. Новоствілицького р-ну — 346
- Чижів, с. Золочівського р-ну — 427
- Чинченко І. М., о. — 359
- Чіано Г. — 207
- Чікаго, м. — 354
- Чічер Томко — 310
- Чмир Михайло, сел. — 507
- Чолгани, с. Болехівського р-ну — 413, 509, 519
- Чоповичі, м. Житомир. обл. — 419

- Чорне море — 54, 157, 170, 334, 357, 388, 442
- "Чорний", друкар, кер. ТО — 23, 37, 409
- "Чорний", підп. — 521
- "Чорний", стан. с. Грушів — 519
- Чорний ліс — 362, 409, 414, 513-514
- Чорний Потік, с. Заставнів. р-ну — 509
- Чорний Потік, с. Печеніжинського р-ну — 417
- "Чорні Чорти", вл. УПА (Відділ УПА "Чорні Чорти") — 512
- Чорнобиль, м. Київ. обл. — 419
- "Чорнобиль" — див. Галів Тимко
- Чорногора, г. — 213
- "Чорногора", повст. — 522
- "Чорнояренко" (с. Кам'яньського р-ну), діяч ОУН — 363
- Чортків, м. — 84, 88-89, 121, 128, 224
- Чортківська тюрма — 84
- Чортківське гестапо — 89
- Чортківський пов. — 89, 122, 310-311, 410, 413
- "Чубенко" — див. Позичанюк Йосип
- Чуваші — 279, 399
- "Чудак", підп. — 521
- Чудви, с. Костопільського р-ну — 245
- Чуднівський р-н Житомир. обл. — 419
- "Чумак" — див. "Всеволод"
- "Чупринка", повст. — 523
- Чучмани, с. Лопатинського р-ну — 509
- "Ш.", к-р — 351, 418-419
- "Шаблюк" — див. Позичанюк Йосип
- Шанайда Петро ("Петро", "Нестор"), обл. — 528
- Шапошников Борис М., марш. — 212
- Шаран Микола — 347
- Шарлотсвіл, США — 70
- Швейцарія — 71, 354, 424
- Шведи — 378
- Швеція — 71, 313, 357, 495-497
- Шевченко Тарас — 73, 152, 174, 193, 202, 295, 344, 442, 450, 493-494, 497
- Шевчук Розалія — 508
- Шекспір Вільям — 202
- Шелів, с. Локачівського р-ну — 403
- Шелуківський р-н Вінницької обл. — 412
- Шемчук Степан — 73
- Шене, генкомісар — 253
- Шаланський Петро, ред. — 43
- Шепетівка, с. Кам'янець-Под. обл. — 419
- Шептицький Андрей, митр. — 21, 35, 57, 121
- Шерстюк — 202
- Шерстюк Сергій, інж. — 43, 88, 127, 224
- Шешори, с. Косівського р-ну — 418
- Шитівці, с. Заліщицького пов. — 411
- Шишаки, с. Полтавської обл. — 229
- Шірвані Хагані — 497
- "Ширмат", учитель, узбек — 279
- Шляхта — 191
- Шляхта, с. Куликівського р-ну — 521
- Шляхтинці, с. Терноп. пов. — 254
- Шнирів, с. Брідського р-ну — 475
- Шопт Михайло, сел. — 88
- Шостак Льонгін (із Плетеного) — 362
- "Шпак", обл. — 528
- "Шпак", підп. — 521
- Шпак Степан — 7-8
- Шпитляр Рудольф — 124
- "Шрам", підп. — 522
- Штендера Адам — 290
- Штендера Дмитро, підрай. — 290
- Штендера Євген (Є. Ш.) — 7-8, 528, 530-531
- Штендера (Шевчик) Маївська Любов — 530-531
- Штепа Кость — 96, 119, 445
- Штуцький Микола (із с. Зелібор) — 302
- Шукатка Андрій, окр. — 360
- Шульганівка, с. Чортків. р-ну — 410
- Шумляни, с. — 302
- Шумлянська Діброва, с. Підгаєць. пов. — 414
- Шумський — 93, 200, 384, 505
- Шумський Олександр — 15, 29
- Шумський р-н Тернопільської обл. — 512
- Шухевич Роман (Чупринка Тарас), ген. — 11, 229, 528
- "Щуцманшафт" — 211
- Щепанський** — 202
- Щербанович Лідія — 73
- Щербатюк (із с. Стривці) — 302
- Щирба Василь — 43, 77
- Щирецький р-н Львів. обл. — 350, 511
- Щитень, с. Любешівського р-ну — 515
- Щорський р-н Дніпропетр. обл. — 411
- "Ю.", бул., к-р вл. "Дністер" — 515
- ЮНРРА — 435, 506
- Югославія — 115, 213, 335, 339-340, 354, 355, 372, 377, 420, 424, 433, 435, 478
- "Юра" — див. "Граб"
- "Юра" — див. Стадник Михайло
- "Юра" — див. Цмоць Кость
- Юрах Василь, урядник — 84



- "Юрій", к-р боївки — 427  
 "Юрко" — див. Гадада Василь  
 "Юрко", КП ПУЗ — див. Кук Василь  
 "Юрко", підп. — 522  
 Юшківці, с. Ходорів. р-ну — 359, 361
- "Я.", підп. — 508  
 "Я.", хор., к-р — 415, 515, 517  
 Яблонів, с. Копичинецького р-ну — 511  
 Яблонів, с. Станиславівської обл. — 514  
 Яблонівський р-н — 418, 516  
 Яблунів, с. Турківського р-ну — 407  
 "Якір" — див. Федик Василь  
 "Явір", підп. — 522  
 "Явір", повст. — 518  
 Яворів Володимир, член обл. пров. Рівн.  
 — 363  
 Яворів Гриць, обл. (Вінниця, Полтава) —  
 363  
 Яворівщина — 360, 363  
 Яворський Степан — 499  
 Яге, ген. — 355  
 Ягольниця, с. Чортків. пов. — 84, 88-89,  
 128, 224  
 Ягольниця Нова, с. — 89  
 Ягольниця Стара, с. — 311  
 Язельниця, с. Кам'яно-Буського р-ну —  
 512  
 Язениця Польська, с. Сокаль. пов. — 312  
 Язениця Руська, с. — 312  
 Якторів, с. Глинянського р-ну — 512
- Якубів Іван ("Василь"), підп. — 519  
 Якутія — 497  
 Ялта, м. — 420  
 Ямне, с. Станисл. обл. — 416  
 Ямниця, с. Станисл. р-ну — 415, 507  
 Янівка, с. Рожн. р-ну — 415  
 Янушліль, м. Житомир. обл. — 419  
 Яполоть, с. Рівненського пов. — 348  
 Японія — 116, 158, 213, 245, 268, 356-  
 357, 422, 424, 433, 436, 525  
 Японська армія — 210  
 Японці — 256  
 "Ярбей" — див. Свистун Микола  
 Яргорів, с. б. Монастириськ — 414  
 "Ярема", пор., член. обл. пров. — 364  
 Яремча, м. Станисл. обл. — 416, 522  
 Яремчівський р-н — 511  
 Ярмолинці, м. Кам'янець-Под. обл. — 419  
 Ярмолюк Іван, сел. — 509  
 Яробко І., сел. — 510  
 Ярослав, князь — 157, 497  
 Ярослав, м. — 281  
 Ярославський пов. — 312, 514-516  
 Ясеновець, с. — 509  
 "Ясень" — див. Свистун Микола  
 Яси, м. — 73  
 Ясіня, с. — 419  
 "Яструб", к-р обл. УНС — див. Вільшинський  
 Богдан  
 "Яструб", кур. — див. Карпенко Дмитро  
 Яців Дмитро, мгр. — 43, 46, 77

---

Показчик відсилає до матеріалу, який на стор. 7-531 книжки.

Див. стор. 570: Поменшена репродукція титульної сторінки ч. 8 жур. *Ідея і чин*, із "Повідомленням" Проводу ОУН про смерть Ростислава Волошина ("Горбенка", "Павленка") 22 серпня 1944.

Див. стор. 571: Поменшена репродукція титульної сторінки ч. 9 жур. *Ідея і чин* (копія з фільму), з початком статті П. Думи (Дмитра Маївського) "Большевицька демократизація Європи".

Див. стор. 572: Поменшена репродукція титульної сторінки ч. 10 жур. *Ідея і чин* із "Повідомленням" Проводу ОУН про смерть Дмитра Маївського ("Косаря", "Тараса") 19 грудня 1945.



Величчю і славою  
За Українську Свободу, Собору Держави!  
За ідею національної держави повстанних народів  
Повстанні народи, єдиняться у боротьбі проти імперіалізму!

# ІДЕЯ ЧИН

Видан Пресі Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Рік IV.

1945 р.

№ 9.

П. ДУМА

## БОЛЬШЕВИЦЬКА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ЄВРОПИ

Не завжди події на міжнародному терені мусять розвиватися в бажаному для нас напрямі. От і тепер ми в свідки переможного маршу ворожої нам большевицької Москви в Європу і скріплювання її позицій у світовому масштабі. Та чи це має означати, що так має бути завтра? Зрештою, у змаганні повстаного народу до власної держави і власного закону всі міжнародні констеляції — це лише більш або менш вигідне тло, яке ні в якому разі не замінює національного виступу від обов'язку повсякчасно боротися за здійснення свого ідеалу. Яраз сьогодні, коли большевицькі війська штурмують Берлін, нам пригадуються 1918 — 20 роки, коли то український народ своєю своєю малочисельних військ загорджував шлях червоним полчищам кураївових і будьонних, що через українські землі прямували на південь Зходу. Світ тоді був глухий і сабій на наш нерівні змагання. Ми, орда, не встоялися перед навалю. Та ніхто не скаже, що ми зламалися, що покириє вкляла шаю у чуже ярмо. Народ наш швидко пізнав „вовка в овечій шкурі“ та мовом зброї і крові відвоює на насхали й окупацію. Може, й добре радия тоді воли. Євген Кововаленко, щоб „пустити“ большевників в Європу. Чому вкраз український народ має бути тим оборонцем і захисником Європи перед новим наступом Дмітрієва? Чому, як колись у XII і XIII ст., ми знову мали стуречити третину на нерівні змагання з ордами Сходу, в Середню і Західну Європу в той час мала розвиватися культура? Чи й тепер ми мали б бути лише „пограбованими військами“ європейської твердими? А, може, в сараалі, коли б не Юденич і не Калка, українська історія була б зависала короткай період неволі й феодалності?

Так, дивлячись сьогодні на те як червона армія „завоює“ всю Європу, ми лише зіставляємо собі деякі факти. Бачимо, що ми з веденням кадутки „модарстий“, державний, „штетний“, „порокштвами“ — і ми стве... „сусіда“ і Польщі встане мода у...

Воля народом і людям!  
За Українську Самостійну Соціалну Державу!  
За власні національні державні автономні народні  
Повстанні народи, єдналися у боротьбі проти імперіалізму!



Власне Преса Організації Українських Націоналістів (ОУН)

т. V

1946 р.

№ 10

ПОВІДОМЛЕННЯ

19-го грудня 1945 р. на терен Чехословаччини, під час виконання доручення Організації Українських Націоналістів

С. в. д. Д. М И Т Р О М А І В С Ь К И Й (КОСАР, ТАРАС)

С. в. д. ТАРАС — Політовий Проіванник Життєвицею і політ. думкою Львівських брідтлок за польської окупації, Організація ОУН і Соціалістичні за першої більшовицької окупації, де і вів з 1941 з Українських Земель на II, ВЗОУН у 1941 р., член Проводу ОУН у 1941 — 45 р., Референт розгандя в Проводі ОУН у 1942 р., головний редактор Органу «Свобода» 1942 р. і 1944—45 р., оди з організаторів III. П. ВЗОУН — скічав свій слабий шлях як делегат Проводу ОУН на Українських Землях до Проводу ОУН ікордоном.

Заслужений сам оди реставляцією у Львові в 1942 р., перший скічав зброї в обороні татних документа і зброюван та, не дивлячись на те, що це важко поранений. Це оди із доказів його особистий постави и оборонодатна зустрічі з ворогом.

Його непересічний велітничий ум таурен соричиоував діяльність Організації на власний шлях, його блискучий талант для непереступної зривки революційної публіцистики.

В свіжоті створив високоцінну, життєрадісну і дружню атмосферу, яка ростила невиступна і неустрашених бойців, ценсугала і с у Соціалістичній і востанній ліній, відіграла на важку і героїську боротьбу з окупантами.

У Великому Звагу Українського Народу за свої величезні і суверенні заслуги він заслуужив собі на ім'я Антоніа Української Національної Революції.

Щи високої прихмети с. в. д. КОСАРА—ТАРАСА, що за його життя турбувала і воли народ у вій за УСССР, турбуватимуть і востинуть кадри ОУН ввесь український народ у вій за Самостійну Україну такий і після його славної смерки.

Щица Слава Героєві Української Національної Революції!

В. С. П. П. П.

Г2-8

ПР. О В І Д

О Р Г А Н І З А Ц І Я У К Р А Ї Н С Ь К И Х Н А Ц І О Н А Л І С Т І В

Власне Преса Організації Українських Націоналістів (ОУН)

**СПИСОК АВТОРІВ, СТАТТІВ ТА ІНШИХ МАТЕРІЯЛІВ  
у журналі "Ідея і чин" (за азбукою)**

	(число) стор.
Бусел Яків (Дніпровий К.): Шляхи й перспективи.....	(9) ... 383
Відозва 1-ої конференції поневолених народів Сходу до народів Східної Європи й Азії.....	(6) ... 276
Волошин Ростислав (Борисенко А. С.): На шляхах збройної боротьби. Українська Повстанська Армія (УПА).....	(5) ... 243
Гриньох Іван, о.: Навколо осі. До міжнародного політичного та воєнного положення (Діброва І. В.).....	(2) ... 114
- Нова Європа і стара брехня (Коваленко І. М.).....	(3) ... 154
- Українська проблема в планах німецької політики (Коваленко І. М.) (1) ...	56
Д. В.: Час не жде. Кілька завваг на тему збройної сили.....	(5) ... 247
Дужий Микола (К. М.): Українська Головна Визвольна Рада.....	(8) ... 330
Дужий Петро: Більшовицька розв'язка національного питання (В-ак. М.).....	(9) ... 393
- Боротьба українського народу з другою більшовицькою окупацією (Панасенко Арсен).....	(8) ... 343
- Як руйнується сільське господарство України (Низовий Б. П.).....	(1) ... 68
- Чого ніколи не можна забути (Панасенко А.).....	(9) ... 399
Дяків Осип (Горновий О.): Шовіністичне запаморочення і русифікаційна гарячка більшовицьких імперіялістів.....	(10) ... 475
<i>За самостійну Україну</i> , Редакція: Відозва до пригноблених народів Сходу (Київ, липень 1942).....	(1) ... 55
Клекіт Г. С.: Голос крові.....	(3) ... 160
Кужіль У.: Науковість діалектичного матеріалізму.....	(10) ... 464
Лебедь Микола (Рубан Максим, урядуючий провідник ОУН): - Друзі революціонери, члени Організації Українських Націоналістів! (1) ...	41
- Зі слова урядуючого провідника ОУН на 1943.....	(2) ... 90
- Члени ОУН! Українські націоналісти!.....	(2) ... 83
Логош Омелян (Степанів О. І.): За правильний підхід.....	(2) ... 108
Лугова З. І.: Національна політика червоної Москви в Україні.....	(3) ... 151
Маївський Дмитро: Більшовицька демократизація Європи (Дума П.).....	(9) ... 371
- [Від редактора].....	(8) ... 334
- Герої наших днів (Дума П.).....	(1) ... 42
- До питання внутрішніх перешкод української національно-визвольної боротьби (Дума П. Т.).....	(4) ... 185
- ідейно-політичне обличчя більшовиків (Дума П.).....	(8) ... 335
Мирон Дмитро ("Орлик"): Наші завдання. Українська націоналістична рево- люція на тлі нової імперіялістичної війни ( <i>За самостійність</i> , 1942).....	(1) ... 52
Мудрий Василь (Борович Я. В.): Україна і Польща.....	(4) ... 190
Організація Українських Націоналістів (ОУН): Грузинські добровільці (від вересня 1943).....	(5) ... 251
- Політичні постанови Другої конференції ОУН (Неповний текст).....	(1) ... 48
- Постанови Конференції Проводу ОУН на Українських землях, що відбулася в червні 1946 (Неповний текст).....	(10) ... 432
- Постанови III-ього надзвичайного великого збору Організації Українських Націоналістів, що відбувся 21-25 серпня 1943 (Неповний текст, від серпня 1943).....	(5) ... 223

- Постанови III-ьої конференції Організації Українських Націоналістів	
Самостійників Державників (ОУНСД) (Неповний текст).....	(3) ... 134
ОУНСД, Провід, Організаційна референтура: Об'ява.....	(3)... 170
Організація Українських Націоналістів (ОУН), Провід	
- Дмитро Маївський ("Косар", "Тарас") (посмертна згадка).....	(10) ... 431
- Із Комунікату: Дмитро Мирон-"Орлик" (посмертна згадка).....	(1) ... 39
- Михайло Палдович-"Карпатський" (посмертна згадка, від 28 травня 1944).....	(7) ... 285
- Оголошення (листівка до 24-річчя 1-го листопада).....	(1) ... 75
- Ростислав Волошин (посмертна згадка, від 14 листопада 1944).....	(8) ... 321
- Український народ!.....	(4) ... 179
- Український народ! (від січня 1944).....	(6) ... 263
Палдович Михайло: До українсько-польських взаємин (Карпатський М. Л.).....	(6) ... 271
- Довкруги інвазії (Палдович - "Карпатський" Михайло).....	(7) ... 305
- На зворотному пункті (Херсонєць Ю. М.).....	(4) ... 197
- Одним фронтом назустріч майбутньому (Моряк Ю. М.).....	(5) ... 237
- Що далі (Моряк Ю. М.).....	(6) ... 265
Прокоп Мирослав: До основ нашої міжнародної тактики (Садовий В.В.).....	(2) ... 100
- Куди прямують поляки? (Садовий О. С.).....	(7) ... 298
- Революційний фронт українського самостійництва (Розвиток і стан націоналістичних сил та наші спроможності) (Вировий М. В.).....	(2) ... 92
- Сталінсько-більшовицькі імперіалістичні намагання і наша відповідь (Вировий В. В.).....	(7) ... 287
- Україна і Росія (Сучасний стан, ставлення проблеми і перспективи) (Вировий М. В.).....	(3) ... 142
Редакційний матеріал	
- Видання революційної літератури.....	(8) ... 366
- Видання революційної літератури. Заповіді підпільної газети.....	(9) ... 425
- Вісті з українських земель: Ворог знищує наші дорогоцінні пам'ятки. Більшовицькі провокації. Економічний грабунок. Знущання і вбивства.	
Самооборона народу. З боїв УПА. З рейдів УПА.....	(9) ... 410
- Вістки.....	(2) ... 121
- Вістки.....	(3) ... 166
- Вістки.....	(6) ... 281
- Вістки: З краю. З-за кордону.....	(7) ... 311
- Вістки з різних джерел (радіо, преса, кореспонденції, усні передачі і т. п.).....	(1) ... 72
- Вістки з Українських земель: Більшовицькі звірства. Збройна боротьба. Героїзм української визвольної боротьби.....	(10) ... 507
- Вістки: З усіх земель України. Огляд преси.....	(4) ... 210
- Вістки: Осередні і східні українські землі. Під румунською окупацією. ПЗУЗ. Пропагандивна офензива. ЗУЗ. Воєнні дії.....	(5) ... 252
- Вістки: Політика московсько-більшовицьких імперіалістів. Протибільшо- вицька боротьба. До англо-радянських взаємин. Закордонна політика Англії. Політика США. Політика нейтральних держав.....	(8) ... 353
- Впали на полі слави.....	(8) ... 357
- Впали на полі слави.....	(9) ... 405
- Впали на полі слави [Львів, ОСУЗ].....	(2) ... 84
- Документ ганьби [вибрано з інструкції німецької поліції на Україні] (від листопада 1942). Остеререження [проти агентів Гестапа].....	(2) ... 125
- Заповіді підпільної газети. Друже!.....	(1) ... 76
- Заповіді підпільної газети. Друже!.....	(2) ... 126
- Заповіді підпільної газети. Друже!.....	(3) ... 171

– Заповіді підпільної газети. Друже!.....	(4) ... 215
– Заповіді підпільної газети. Друже!.....	(5) ... 256
– Заповіді підпільної газети. Друже!.....	(7) ... 317
– З наших листівок.....	(5) ... 251
– З наших пресових видань. З наших видань 1942.....	(1) ... 40
– З наших пресових видань. З наших видань 1942. З наших видань 1943.....	(2) ... 82
– З наших пресових видань. Наші видання.....	(4) ... 178
– З-поза кулісів.....	(3) ... 163
– З пресової фільми.....	(1) ... 69
– Іван Клімів-"Легенда" (посмертна згадка).....	(2) ... 81
– [Із Акту Злуки]: "Од нині во їдино..." (Київ, 23 січня 1919).....	(6) ... 261
– Михайло Палідович-"Карпатський" (посмертна згадка).....	(8) ... 365
– Міжнародний огляд політичних подій: Кримська конференція. Відгуки на Кримську конференцію. Закордонна політика Англії. Закордонна політика США. Імперіялістична політика більшовиків. Більшовицько-турурецькі взаємини. Західна Європа. Політика неутральних держав.	
Блок арабських держав. Союз американських держав.....	(9) ... 420
– На манівцях опортуністичної політики.....	(2) ... 119
– Наші втрати: Іван Клім, Теодор Дунець (посмертні згадки).....	(7) ... 315
– Один місяць в Червоній армії (оповідання очевидця).....	(6) ... 279
– Підпільні видання на українських землях від червня до грудня 1946.	
Заповіді підпільної газети. Важливіші друкарські помилки. Залучник ...	(10) ... 523
– Під румунською окупацією.....	(1) ... 73
– Пресові видання ОУН. Наші видання.....	(5) ... 222
– У воєнному кругіжі: Фронти. Сили німців і більшовиків. Німеччина під весну 1943. В пошукуванні гарматного м'яса.	
Українське робітництво в Німеччині.....	(4) ... 203
– Що пише т. зв. "українська преса".....	(1) ... 74
С. Г.: Під сучасну хвилину (Положення в терені).....	(7) ... 309
Степаняк Михайло (Дмитрів Сергій): В новій дійсності.....	(8) ... 322
Українська Повстанча Армія, Головне командування; Організація Українських Націоналістів. Провід: Генерал Дмитро Грицай (Перебийніс) (посмертна згадка).....	(10) ... 432
Уласенко Б. М.: Власним трудом (На маргінесі Постанов ІІІ-ьої конференції ОУНСД).....	(4) ... 181
Федун Петро (Полтава П.): Елементи революційности українського націоналізму.....	(10) ... 441

Короткі цитати чи звернення:

Б. Грінченка – 247; Дмитра Мирона-"Орлика" – 39; із Маніфесту ОУН – 75; Із Постанов ІІ конференції ОУН, квітень 1942 - 189; М. Колодзінського – 107; Миколи Міхновського – 141, 250; Редакційні - 305, 311; Симона Петлори – 230, 280

**СПИСОК ОГОЛОШЕНИХ ПІДПІЛЬНИХ ПУБЛІКАЦІЙ**  
в журналі *Ідея і чин*

**ВИДАННЯ ОУН**

<b>Пресові органи</b>	/число- стор. /
<i>Бюлетень ЗУЗ</i> , видає ОУН на ЗУЗ, чч. 1-10, ?; II, січень.....	1-40; 8-366
<i>Вільна Україна</i> , видає ОУН на ПЗУЗ, ч. 2, 1943.....	2-82
<i>Вісник Української Інформаційної служби</i> , чч. 1-9, 1942; 11, 1943.....	1-40; 2-82
<i>Вісті</i> , видає ОУН на ПЗУЗ, ч. 3, 1943.....	2-82
<i>Вісті Української Інформаційної служби</i> , чч. 1-3.....	8-366
<i>За самостійність</i> , альманах, 1942.....	1-40; 2-82
<i>За самостійну Україну</i> , видає ОУН на СУЗ, чч. 1-6, 1942; 7, 1943.....	1-40; 2-82
<i>За українську державу</i> , чч. 1, 1942; 1; 1-5; 6, 7-8.....	1-40; 1-82; 8-366; 9-425
<i>Ідея і чин</i> , видає Провід ОУН, чч. 1; 1-2; 6-7; 8.....	1-40; 2-82; 8-366; 9-425
<i>Інформатор</i> , видає ОУН на ПЗУЗ, ч. 3, 1943.....	2-82
<i>Інформаційний листок</i> , чч. 1-2, 1942.....	1-40
<i>На зміну</i> , журнал для молоді, ч. 6.....	10-523
<i>Прапор молоді</i> , видає українська націоналістична молодь на СУЗ, ч. 1, 1942....	1-40
<i>Пропагандист</i> , вишкільний журнал для кадрів, КОП КК, ч. 6.....	10-523
<i>Самостійна Україна</i> , ч. 9.....	8-366
<i>Самостійник</i> , чч. 2, 3.....	8-366
<i>Юнак</i> , видає українська націоналістична молодь на ЗУЗ, чч. 1-9, 1942; 10, 1943.....	1-40; 2-82
 <b>Брошури</b>	
Вировий М. В.: <i>Україна і Росія</i> .....	4-178; 5-222
Гітлер А.: <i>Майн кампф</i> , переклад двох розділів.....	1-40; 2-82
Дмитро Мирон-Орлик, пропам'ятна книжечка.....	1-40; 2-82; 4-178; 5-222
Дума П.: <i>Лицем до народу</i> (пропагандивні вказівки).....	1-40; 2-82; 4-178; 5-222
<i>За волю України</i> , одноразове видання.....	10-523
<i>За Україну</i> , співаник; наклад 2-ий, 1943.....	1-40; 2-82; 4-178; 5-222
<i>За що нам боротися?</i> 1943.....	2-82; 4-148; 5-222
<i>Звернення Проводу ОУН до українського народу</i> (січень, червень).....	8-366
Коваленко І. М.: <i>Цілі і методи німецької імперіялістичної політики</i> <i>на окупованих теренах</i> .....	5-222
Коваль П.: <i>Україна — якою була, якою є і якою буде</i> (в двох виданнях).....	1-40; 2-82; 4-178; 5-222
Левкович Л.: <i>Про міжнародне положення</i> .....	8-366
<i>На допомогу пропагандистам</i> .....	8-367
Ольгович І.: <i>До характеристики сьогочасної міжнародної ситуації</i> .....	3-366
Панасенко Арсен: <i>Роки революції і державного будівництва в Україні</i> ....	1-40; 2-82
<i>Постанови II-ої конференції ОУН</i> , неповний текст.....	1-40; 2-82
<i>Постанови III-ього надзвичайного великого збору ОУН</i> .....	5-222
<i>Решення III-го Великого Збору Організації Українських Націоналістів</i> (російською).....	9-425
Садовий О.: <i>Куди прямують поляки?</i> .....	8-366
<i>Свято Зброї і Свято Перемоги</i> (матеріали).....	1-40; 2-82



Старух Я.: <i>Тисяча років життя й боротьби українського народу (Короткий нарис історії України)</i> .....	4-178; 5-222
Чагрів Ф.; <i>На допомогу пропагандистам</i> .....	8-366

#### **Листівки**

<i>Робітники</i> та близько дві десятки друкованих гасел.....	8-366
Святочні карточки з нагоди: 23. V, 30. VI, 31. VIII, 1. XI.....	1-40; 2-82
<i>Україні західних областей</i> .....	10-523

#### **Публікації теренових проводів ОУН**

Опублікували коло десятка різних друкованих листівок та гасел та кілька десятків окремих політично-інформаційних листків і воєнних та політичних оглядів.....	9-425
---	-------

### **ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ**

<i>Звернення Закордонного представництва УГВР до всіх українців, які перебувають поза межами України</i> .....	8-367
<i>Плятформа Української Головної визвольної Ради</i> .....	8-367
<i>Український народ, звернення УГВР в справі т. зв. виборів до верховної ради УРСР</i> .....	10-523
<i>Універсал Української Головної визвольної Ради (у формі плякатів і листівок)</i> .....	8-367

### **ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ**

#### **Пресові видання**

<i>Повстанець</i> , журнал для бійців УПА, чч. 1, 16 стор.; 2, 3, 4; 8-9.....	8-367; 9-425; 10-523
<i>Український перець</i> , сатиричний журнал, чч. [I]; 3.....	8-367; 9-425
<i>Шлях перемоги</i> , масова газета, ч. 10.....	10-523

#### **Брошури**

<i>Боевий правильник партизанки</i> .....	10-523
<i>Бойовий правильник піхоти</i> , частини I, II, III, IV.....	8-367
<i>За що бореться Українська Повстанча Армія</i> , брошура українською та російською.....	8-367
<i>Присяга вояка Української Повстанчої Армії</i> .....	8-367
<i>Слово к бойцам і командірам Красной Армії</i> .....	8-367
<i>Чин зброї</i> , одноднівка Групи УПА "Говерля".....	10-523
Щитенко В., хор.: <i>Рейди</i> .....	10-523

#### **Листівки**

<i>Брати червоноармійці-українці</i> .....	10-523
<i>До всіх членів і кандидатів ВКП(б), працівників МВД, МГБ і адміністрації, прокурорів і суддів та всіх інших сталінських прислужників і прихвостів</i> .....	10-523
<i>Заклик до населення України в справі збирання обвинувальних матеріалів на большевицьких злочинців</i> .....	10-523
<i>Наказ головного командира УПАрмії</i> .....	9-425
<i>Наша відповідь</i> , листівка польською.....	10-523
<i>Поляки</i> , листівка польською.....	10-523
<i>Поляки! Жовіри і офіцери!</i> , листівка польською.....	10-523

<i>Про большевицьке звернення (сатирична листівка)</i> .....	9-425
<i>Слово до учителів — братів з східних областей України</i> .....	10-523
<i>Сталін вирівнює (сатирична листівка)</i> .....	9-425
<i>Українці — брати з східних областей, листівка до виголоднілих</i> .....	10-523
<i>Чия буде Україна (сатирична листівка)</i> .....	9-425

**Листівки за підписом Командування УПА-Схід і УПА-Захід  
та від імени Українських повстанців**

<i>Брати червоноармійці (українською та російською)</i> .....	8-367
<i>До всіх корнійчуків, гречух, тичин, бажанів, секотів, донощиків, лакеїв та інших ще живих агентів сталінського кривавого імперіялізму</i> .....	8-347
<i>За що борються українські повстанці?, ілюстрована листівка</i> .....	8-367
<i>Красноармійці (російською)</i> .....	8-367
<i>Лист колгоспників України до ката народів Йосипа Сталіна</i> .....	8-367
<i>Молодь України</i> .....	8-367
<i>Оповідання про те, як большевики революцію зїли, як Сталін перевішав українських комуністів та про найвищих- секретарів компартії України</i> .....	8-367
<i>Повстанче яблечко (коломийки)</i> .....	8-367
<i>Робітники транспорту України</i> .....	8-367
<i>Робітники України</i> .....	8-367
<i>Селяни України</i> .....	8-367
<i>Трудовий народі СРСР</i> .....	8-347
<i>Червоноармійці і командири (українською і російською)</i> .....	8-367
<i>Чи знаєш Ти?</i> .....	8-367
<i>Що таке УРСР</i> .....	8-367

## СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ФОТОГРАФІЙ

Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> ч. 1 із повідомленням про смерть Дмитра Мирона („Орлика”) та його фотографією .....	39
Зворот обкладинки з ч. 1 із бібліографією підпільних видань .....	40
Микола Лебідь.....	45
Дмитро Маївський.....	45
Іван Рогач .....	46
Дмитро Яців .....	46
Микола Лемик.....	46
Іван Равлик .....	46
Михайло Галаса.....	47
Юліян Петrenchко.....	47
Василь Бандера.....	47
Олена Теліга.....	47
„Пропам’ятна карточка” невідомого мистця з нагоди 24-річчя Листопадового зриву – остання, внутрішня сторінка журналу ч. 1 .....	76
Остання сторінка журналу ч. 1 із закликами до читачів.....	77
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 2 із повідомленням про смерть Івана Климова („Легенди”) та його фотографією .....	81
Зворот обкладинки ч. 2 зі змістом журналу і списком підпільних видань .....	82
о. Іван Гриньох .....	85
Мирослав Прокоп .....	85
Омелян Лапунька .....	86
Андрій Пясецький.....	86
Володимир Федак .....	86
Галина Столяр.....	86
Йосиф Сацевич.....	87
Василь Пархотік.....	87
„Марійка”, зв’язкова УПА .....	87
Ст. Гапатович .....	87
Орест Чемеринський.....	87
Дарія Гузар-Чемеринська.....	127
Ганна Максимець.....	127
Сергій Шерстюк.....	127
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 3 з ілюстрацією „За самостійну соборну Українську Державу” невідомого мистця .....	133
Юрій Стельмащук .....	171
Ольга Стельмащук.....	171
Богдан Подолянко.....	171
Богдан Вільшинський.....	171
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 4 з ілюстрацією для відзначення Акту 30 червня 1941 невідомого мистця.....	177
Зворот обкладинки журналу ч. 4 зі списком підпільних видань.....	178
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 5 із ілюстрацією в пам’ять героїв невідомого мистця .....	221

Зворот обкладинки журналу ч. 5 із змістом і списком підпільних видань .....	222
Кирило Осьмак.....	229
Роман Шухевич.....	229
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 6 із змістом і закликом із приводу 25-річчя проголошення Акту Соборности України 1919.....	262
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 7 із повідомленням про смерть Михайла Палідовича („Карпатського“) .....	265
Василь Мудрий .....	288
Ростислав Волошин .....	288
Тамара Мартинюк.....	289
Ганна Мартинюк.....	289
Володимир Стасів .....	289
Зиновій Гойсак .....	289
Харитя Кононенко .....	290
Ольга Бродяк.....	290
Олег Кандиба.....	290
Дмитро Штендера.....	290
Дмитро Скряга.....	291
Модест Скопляк.....	291
Василь Загакайло.....	291
Петро Стефанів.....	291
Іван Клим.....	315
Теодор Дунець.....	316
Микола Дужий.....	358
Михайло Палідович, <i>див. також стор. 365</i> .....	358
М. Вергун і М. Мандрівний .....	359
Іван Габрусевич .....	359
Юліян Гуляк.....	359
Йосип Позичанюк .....	359
Пилип Кравець.....	360
Юрій Липа.....	360
Михайло Пужак.....	360
Андрій Шукатка.....	360
Микола Загакайло.....	361
Марія Ходак.....	361
Кость Цмоць.....	361
Василь Макар.....	361
Петро Дужий .....	406
Михайло Степаняк.....	406
Данило Король .....	407
Меланія Король.....	407
Брати Михайло та Іван Стефаники.....	407
Леонід Ступницький .....	408
Дмитро Грицай .....	408
Омелян Грабець.....	408
Микола Свистун.....	408
Василь Баса.....	427
Людмила Зачко .....	427
Богдан Гладун.....	427
Роман Іван Соболяк.....	427
Осип Дяків (О. Горновий).....	475

Петро Федун (П. Полтава).....	475
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 8 із повідомленням про смерть Ростислава Волошина („Горбенка”, „Павленка”).....	570
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 9.....	571
Обкладинка журналу <i>Ідея і чин</i> , ч. 10 із повідомленням про смерть Дмитра Маївського („Косаря”, „Тараса”).....	572

## ЗМІСТ

Від редакції.....	7
From the Editors.....	8
Мирослав Прокоп: Журнал <i>Ідея і чин</i> (інформація та оцінки редактора).....	9
Myrosław Prokop: The Journal <i>Ideya i chyn</i> (Information and opinions of an editor).....	24

### **ІДЕЯ І ЧИН, ч. 1, 1 ЛИСТОПАДА 1942**

Максим Рубан: Друзі революціонери, члени Організації Українських Націоналістів!.....	41
П. Дума: Герої наших днів.....	42
Політичні постанови Другої конференції ОУН (Неповний текст).....	48
Дмитро Мирон („Орлик“): Наші завдання. Українська націоналістична революція на тлі нової імперіалістичної війни.....	52
Редакція газети <i>За самостійну Україну</i> : Відозва до пригноблених народів Сходу.....	55
І. М. Коваленко: Українська проблема в плянах німецької політики.....	56
Б. П. Низовий: Як руйнується сільське господарство України.....	68
З пресової фільми.....	69
Вістки з різних джерел.....	72
Під румунською окупацією.....	73
Що пише т. зв. „українська преса“.....	74
Провід ОУН: Оголошення (лістівка до 24-річчя 1 листопада).....	75
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 1, No. 1, 1 November 1942 (Resume).....	77

### **ІДЕЯ І ЧИН, Р. II, ч. 2, 1943**

Максим Рубан: Члени ОУН! Українські націоналісти!.....	83
Впали на полі слави.....	84
Максим Рубан: Зі слова урядуючого провідника ОУН на 1943 р.....	90
М. В. Вировий: Революційний фронт українського самостійництва.....	92
В. В. Садовий: До основ нашої міжнародньої тактики.....	100
О. І. Степанів: За правильний підхід.....	108
І В. Діброва: Навколо осі. До міжнароднього політичного та воєнного положення.....	114
На манівцях опортуністичної політики.....	119
Вістки.....	121
Документ ганьби.....	125
Заповіді підпільної газети. Друже!.....	126
<i>Ideya i chyn</i> . Vol. 2, No. 2, 1943 (Resume).....	128

### **ІДЕЯ І ЧИН, Р. II, ч. 3, 1943**

Постанови III-ьої конференції Організації Українських Націоналістів Самостійників Державників (ОУНСД) (Неповний текст).....	134
М. В. Вировий: Україна і Росія.....	142
З. І. Лугова: Національна політика червоної Москви в Україні.....	151
І. М. Коваленко: Нова Європа і стара брехня.....	154
Г. С. Клекіт: Голос крові.....	160
З-поза кулісія.....	163
Вістки.....	166
[Організаційна референтура Проводу ОУНСД]: Об'ява.....	170

Заповіді підпільної газети .....	170
Друже! .....	172
<i>Ideya i chyn</i> . Vol. 2, No. 3, 1943 (Resume) .....	173

#### **ІДЕЯ І ЧИН, Р. II, ч. 4, 1943**

Провід Організації Українських Націоналістів: Український народ! .....	179
Б. М. Уласенко: Власним трудом.....	181
П. Т. Дума: До питання внутрішніх перешкод української національно-визвольної боротьби.....	185
Я. В. Борович: Україна і Польща.....	190
Ю. М. Херсонєць: На зворотному пункті.....	197
У воєнному крутіжі.....	203
Вістки .....	210
Заповіді підпільної газети. Друже! .....	215
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 2, No. 4, 1943 (Resume).....	216

#### **ІДЕЯ І ЧИН, Р. II, ч. 5, 1943**

Постанови III-го НВЗ Організації Українських Націоналістів, що відбувся 21-25 серпня 1943 (Неповний текст).....	223
Ю. М. Моряк: Одним фронтом назустріч майбутньому.....	237
А. С. Борисенко: На шляхах збройної боротьби. Українська Повстанська Армія (УПА).....	243
В. Д.: Час не жде. Кілька завваг на тему збройної сили.....	247
З наших листівок.....	251
Вістки .....	252
Заповіді підпільної газети .....	256
Друже! .....	257
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 2, No. 5, 1943 (Resume).....	258

#### **ІДЕЯ І ЧИН, Р. III, 4. 1 (6), 1944**

„Од нині во єдино...“ .....	261
Провід ОУН: Український народ! .....	263
Ю. М. Моряк: Що далі? .....	265
П. М. Карпатський: До українсько-польських взаємин.....	271
Відозва 1-ої конференції поневолених народів Сходу до народів Східньої Європи й Азії.....	276
Один місяць в Червоній армії (оповідання очевидця).....	279
Вістки .....	281
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 3, No. 1 (6), 1944 (Resume).....	282

#### **ІДЕЯ І ЧИН, Р. III, ч. 7, 1944**

Провід ОУН: Михайло Палідович („Карпатський“) (посмертна згадка) .....	285
В. В. Вировий: Сталінсько-большевицькі імперіялістичні намагання і наша відповідь .....	287
О. С. Садовий: Куди прямують поляки?.....	298
Михайло Палідович („Карпатський“): Довкруги інвазії.....	305
Г. С: Під сучасну хвилину (положення в терені).....	309
Вістки .....	311
Наші втрати: Іван Клим, Теодор Дунець (посмертні згадки).....	315
Заповіді підпільної газети. Друже! .....	317
<i>Ideya i chyn</i> . Vol. 3, No. 7, 1944 (Resume).....	318

**ІДЕЯ ЧИН, Р. IV, ч. 8, 1944**

Провід ОУН: Ростислав Волошин (посмертна згадка).....	321
Сергій Дмитрів: В новій дійсності.....	322
М. К.: Українська Головна Визвольна Рада.....	330
П. Дума: Ідейно-політичне обличчя большевиків.....	335
Арсен Панасенко: Боротьба українського народу з другою большевицькою окупацією.....	343
Вістки.....	353
Впали на полі слави.....	357
Михайло Палідович („Карпатський“) (посмертна згадка).....	365
Видання революційної літератури.....	366
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 4, No. 8, 1945 (Resume).....	368

**ІДЕЯ ЧИН, Р. IV, ч. 9, 1945**

П. Дума: Большевицька демократизація Європи.....	371
К. Дніпровий: Шляхи й перспективи.....	383
М. В-ак: Большевицька розв'язка національного питання.....	393
А. Панасенко: Чого ніколи не можна забути.....	399
Впали на полі слави.....	405
Вісті з українських земель.....	410
Міжнародний огляд політичних подій.....	420.
Видання революційної літератури. Заповіді підпільної газети.....	425
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 4, No. 9, 1945 (Resume).....	426

**ІДЕЯ ЧИН, Р. V, ч. 10, 1946**

Провід ОУМ: Дмитро Маївський („Косар“, „Тарас“) (посмертна згадка).....	431
Провід ОУН, ГК УПА: Генерал Дмитро Грицай („Перебийніс“) (посмертна згадка).....	432
Постанови конференції Проводу ОУН на Українських землях, що відбулася в червні 1946 (неповний текст).....	432
П. Полтава: Елементи революційности українського націоналізму.....	441
У. Кужіль: Науковість діалектичного матеріалізму.....	464
О. Горновий: Шовіністичне запаморочення і русифікаційна гарячка большевицьких імперіялістів.....	475
Вістки з українських земель.....	507
Підпільні видання на українських землях.....	523
Заповіді підпільної газети.....	524
<i>Ideya i chyn</i> , Vol. 5, No. 10, 1946 (Resume).....	525
Додаток. Схема організаційної побудови вищих клітин ОУН.....	528
Кінцеве слово.....	530
Closing Remarks.....	531
Список скорочень.....	532
Показчик.....	535
Список авторів.....	573
Список оголошених підпільних публікацій в журналі <i>Ідея і чин</i> .....	576
Список ілюстрацій та фотографій.....	579
Зміст.....	582
Літопис Української Повстанської Армії.....	585
Litopys UPA – Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army.....	586
Літопис УПА (список видань).....	587



## ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

*Літопис УПА – це серійне книжкове видання Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіяльним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.*

## LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

*Litopys UPA is the series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.*

## ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів,  
матеріалів і наукових праць до історії  
Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

**Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали.** Книга містить політичні й організаційні документи та матеріали до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

**Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга друга.** Книга містить підпільні документи і матеріали про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

**Том 3-4. Чорний ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга.** Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріалів – оповідання, новели й вірші.

**Том 3, книга перша: 1947 – 1948.** Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

**Том 4, книга друга: 1948 – 1950 (продовження).** Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

**Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників.** Книга містить спогади, рецензії і додаткові підпільні матеріали про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

**Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944.** Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліцейських установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

**Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: Серпень 1944-1945 (продовження шостого тому).** 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

**Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944-1945.** Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945) і статті та матеріали з 1944-45 рр., які стосуються цілоти визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

**Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948.** Книга містить видання УГВР *Самостійність* і *Бюро інформацій УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

**Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952.** Збірник містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР*, вип. 4-6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року.** Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько 100 невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 12. Третя подільська воєнна округа У ПА («Лисоня»):** містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *Повстанський стяг* – виданий з приводу п'ятиріччя УПА, в 1947 році, – та інші документи й матеріали групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського)** – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 до 24 жовтня 1947 року, ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи** – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, продовжувані по його смерті сотенним «Бурлакою» (Володимиром Щигельським), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади.** Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947.** Збірник містить передруки таких підпільних журналів: *Тижневі вісті, Лісовик, Інформативні вісті, Інформатор і Перемога*. Всі числа цих журналів супроводяться англomовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закерзонні та Акт оскарження О. Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 17. Англomовні видання українського підпілля, 1946-1947.** Збірник містить передруки підпільних видань: *Нові Лідіце, Виселення єпископа Коциловського, Вибори в СРСР, Нова голодова катастрофа в Україні, Фашистське страшило, До братніх чеського і словацького народів*. 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації.** Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 рік, 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру.** Включає збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще на Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992, 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 20. Покажчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи.** Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994, 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: Червень 1941 – травень 1943.** Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліцейних установ. 1991, 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла».** Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992, 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади.** Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщені підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992, 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946.** У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався в роках 1942-1946. Журнал містив важливі інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995, 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА.** Збірник включає не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень чи їх варіантів. 1997, XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

**Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: Документи і спогади.** Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001, 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 27. Роман Петренко: За Україну, за її волю; спогади.** Автор – воляняк – оповідає про свою діяльність від вибуху війни у 1939 до відходу на Захід у 1945. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 в підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебеда. 1997, 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

**Том 28. Марія Савчин: Тисяча доріг; спомини.** Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 до 1953 – в підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954. Від 1945 була дружиною В. Галаси,

заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині а також – у тюрмі КГБ у Києві. 1995, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 29. Іван Гарасимів («Палій»): 3 юнацьких мрій – у ряди УПА**, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 до осені 1947 в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину із щоденного життя повстанців та їхніх командирів, як теж про важке становище українського населення на цих теренах. 1999, 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський): Крізь сміх заліза; спогади.** Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопядського («Острроверха») – «Спомини чотового УПА Острроверха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 до 1949 року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000, 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947.** Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подаються оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави І» та «Переяслави ІІ») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000, 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

**Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Книга друга.** Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів і інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001, 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріяли).** Книга містить документи і матеріяли, що відносяться до історії та діяльності відділів УПА ТВ-«Лемко» в рр. 1944-1947, оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001, 900 стор., тверда обкладинка, мапи, організаційні схеми, ілюстрації.

**Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти.** Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947, 2001, 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

**Том 35. Показчик до «Літопису УПА»;** книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, як також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тв. обкл.

**Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини».** Книга містить взяті з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 37. Іван Лико, «На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955».** Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терепенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 38. Петро Й. Потічний, «Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів».** Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954, який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002, 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

**Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й «Данилів»: Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріали.** Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольносьць і Незавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2003, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й «Бастіон»: Люба-чівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріали.** Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів – звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА «Месники», звіти й огляди керівництва II Округу ОУН «Батурич», господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції



Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак.** Книга містить документи та матеріали про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004, 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи:

**Головний Командир УПА Генерал Роман Шухевич–Тарас Чупринка.** Книга містить документи та матеріали про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть.

**Літопис УПА: Історія видавництва.** В книзі буде подано інформативні матеріали про початки та розвиток “Літопису УПА”, видавничий комітет, редакцію й адміністрацію та співпрацівників і фундаторів видавництва.

*У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань України появилися такі томи «Літопису УПА»:*

**1. Видання Головного Командування УПА.** Книга містить такі видання: *До зброї, № 16, 1943, Повстанець, № 1-6, 1944-1945, Український перець, № 1-3, 1943-1945 та Бойовий правильник піхоти.* Київ – Торонто, 1995, 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали.** Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто, 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959.** Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також представлені листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ-Торонто, 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). кн. 1, (1943–1945).** У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

**5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947.** У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

**6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948.** У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського нац.–визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

**7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959.** У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

Готуються до друку томи:

**Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріали.** Збірник містить документи керівництва УПА–Північ і УПА – Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»).

**Воєнна Округа УПА «Буг» 1944-1948. Документи і матеріали.** Збірник містить документи керівництва і окремих підрозділів ВО та пресові видання УПА, теренові керівні і звітно–інформативні документи ОУН.

Серія «Літопис УПА» – Бібліотека

**1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите.** Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

**2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини.** Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

**3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти».** У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закарпатті, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

**4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини.** Книга містить спогади Василя Левковича («Вороного»), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана («Тучі»), вояків УПА Івана Філя («Шеремети»), Івана Василевського-Путко («Вуса»), оргмоба Костя Міхалика («Думи») та зв'язкової Катерини Когут-Лялюк («Грізної»). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія («Кулю», «Мушку», «Ударника»), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

**5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами).** Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської області за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, агентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних те-ренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

## “ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію англійською мовою про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

**<http://www.infoukes.com/commercial/litopys-upa/index.html>**

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (Introduction to the Series), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (Ordering information), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3. Книги “Літопис УПА” (Litopys UPA volumes), де про кожний том подається не тільки повна бібліографічна інформація (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (Related Materials). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та збройного підпілля в Україні.

Інформацію українською мовою можна знайти на новій web-сторінці за адресою:

**<http://www.litopysupa.com>**

*Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:*

— Микола Кулик — **[upa@allstream.net](mailto:upa@allstream.net)**

*або Редакції:*

— Петро Й. Потічний — **[potichp@sympatico.ca](mailto:potichp@sympatico.ca)**

*Адміністрація в Україні* — **[litopys@bs.lviv.ua](mailto:litopys@bs.lviv.ua)**

**Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.**

Пишіть на подані адреси або також на

**[www.litopysupa.com](http://www.litopysupa.com)**



ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА  
В США І КАНАДІ  
Й  
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА  
ІМ. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ  
В США І КАНАДІ

**ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПІСУ УПА"**

С. Баб'як, М. Бошно, С. Голяш, В. Дашко, М. Ковальчин,  
М. Кошик, Б. Крук, М. Кулик, М. Лебедь, В. Макар, М. Мігус,  
В. Новак, С. Новицький, Р. Петренко, П. Потічний, М. Ріпецький, І. Росіл,  
З. Соколюк, В. Сорочак, Я. Струтинський, М. Федак, Марта Філь,  
Л. Футала, Л. Шанковський, Є. Штендера

**АДМІНІСТРАЦІЯ:**

М. Кулик, В. Дашко, М. Мігус, І. Росіл,

**Адреса Адміністрації:**

ЛІТОПИС У.П.А.  
P.O. Box 97, Station "C"  
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada



ЛІТОПИС  
УКРАЇНСЬКОЇ  
ПОВСТАНСЬКОЇ  
АРМІЇ

24